

จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสียสละทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักค้ำ
น้ำอาสาสมัครในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Spirit of Volunteerism Under the Environmental Risk Society: The Reflexivity
and Communication of Scuba Diving Volunteers in Thailand

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Sociology and Anthropology

Department of Sociology and Anthropology

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิด ย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำนํ้าอาสาสมัคร ในประเทศไทย
โดย	น.ส.จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ
สาขาวิชา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กวีติ ชื่นพิทยาธร

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณะบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุภาวงศ์ จันทวานิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กวีติ ชื่นพิทยาธร)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิ บุญชูติมา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กุลพณู ศักดิ์วิทย์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิลาสินี พิพิธกุล)

จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ : จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย. (The Spirit of Volunteerism Under the Environmental Risk Society: The Reflexivity and Communication of Scuba Diving Volunteers in Thailand) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.กิริติ ชื่นพิทยาธร

การวิจัยเรื่อง "จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสื่อ 2) ศึกษาสาเหตุ ปฏิบัติการการคิดย้อนสะท้อนกลับและการตอบโต้ของนักดำน้ำต่อสถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย และ 3) ศึกษาสังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำและการคิดย้อนสะท้อนกลับปรับตัว วิธีการวิจัยใช้การสัมภาษณ์ระดับลึกควบคู่กับการเข้าไปมีส่วนร่วมทำงานเป็นนักดำน้ำอาชีพ นักดำน้ำอาสาสมัครและเข้าฝึกเพื่อเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ในค่ายทหาร พื้นที่หลักในการศึกษาประกอบด้วย เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีและเกาะพระ จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักดำน้ำอาชีพ นักดำน้ำอาสาสมัคร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน 53 คน ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอข่าวสังคมความเสี่ยงของสื่อส่งผลให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำน้ำให้เป็นนักดำน้ำอาสาสมัครในบริบทต่างๆ นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและผันตัวเป็นอาสาสมัครใต้ทะเล ประกอบด้วย ประสบการณ์ตรงจากการลงไปสัมผัสโลกใต้ทะเล ความขัดแย้งทางทะเลและการเข้าร่วมอบรมด้านการอนุรักษ์ นักดำน้ำใช้วิธีจัดการปัญหาสังคมเสี่ยงและโต้ตอบผ่านสื่อด้วยการทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารพลเมืองใต้ทะเล โดยใช้กล้องถ่ายภาพใต้น้ำควบคู่กับเครือข่ายสังคมออนไลน์ วิธีปรับตัวของนักดำน้ำภายใต้สังคมเสี่ยงแบบทุนนิยม คือการพัฒนาทักษะความรู้ สร้างจุดเด่น สร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและนำความรู้มาใช้ในงานอาสาสมัครเพื่อเคลื่อนไหวสังคม

สาขาวิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2565 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6081353524 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEYWORD:

Juthamane Somboonsut : The Spirit of Volunteerism Under the Environmental Risk Society:
The Reflexivity and Communication of Scuba Diving Volunteers in Thailand. Advisor: Asst.
Prof. Dr. Keerati Chenpitayaton, Ph.D

The dissertation titled "The Spirit of Volunteerism Under the Environmental Risk Society: The Reflexivity and Communication of Scuba Diving Volunteers in Thailand" has three objectives. First, to study on the reflexivity of scuba diver's volunteers concern with the changing form of the media. second, to study the causes, actions of the reflexivity and the response of scuba divers in marine crisis's risk society in Thailand and third, to study tourism in risk society which had affected to the scuba divers, also their reflexivity and adjustment to the situations. The methods include in-depth interview, and participatory action research as a dive master's career with professional scuba divers who are working. In addition, to participate to be a conservation diver's in army's camp. The field sites were Koh Tao, Surat Thani province and Koh Pra, Chonburi province. The key informants were scuba diver's careers, scuba diver's volunteers and the stakeholders and they all included 53 people. The result demonstrates that the present messages from the media in risk society have affected to the reflexivity of the scuba divers, changing scuba diving's forms and transforming themselves to be scuba diver's volunteers in various contexts. Moreover, the factors that effect to scuba divers are reflexive and to transform to be a volunteer under the ocean included that; the direct experiences from diving in to the sea, the conflicts with the people about marine issues and participated in the ocean conservation training. Scuba divers have had risk management and response by social media by acting as a journalist citizen under the sea by using underwater cameras with social media networks. Scuba divers adjusted in risk society by developing their skills and knowledge, and creating the strength points and specific expertise and applying the knowledge for volunteers' works and for social movement in a risk society.

Field of Study:	Sociology and Anthropology	Student's Signature
Academic Year:	2022	Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “นักดำน้ำอาสาสมัคร” ครั้งนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด -19 ผู้เขียนในฐานะ “Student Diver” จะไม่สามารถดำน้ำไปถึงจุดหมายได้ หากปราศจากความช่วยเหลือและคำชี้แนะจาก “Dive Instructors” ทั้งในโลกแห่งวิชาการและโลกใต้ทะเล ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. สุภาวงศ์ จันทวานิช ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. วิลาสินี พิพิธกุล รองศาสตราจารย์ ดร. สมिति บุญชุติมา อ.ดร. กุลพฐศักดิ์วิทย์ คณะกรรมการวิทยานิพนธ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กীরติ ชื่นพิทยาธร ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ทุกท่านได้ช่วยอ่าน ให้คำชี้แนะที่มีคุณค่า รวมถึงขอขอบคุณ Mr. Mohammed Kamruzzaman ที่ช่วยเหลืองานวิชาการ

ในโลกใต้ทะเล ผู้เขียนขอขอบคุณ Mr. Ivan Karadzic นักดำน้ำระดับโลกที่กรุณาให้สัมภาษณ์ ช่วยแนะนำกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงเป็น Dive Instructor สอนดำน้ำอย่างละเอียดจนผู้เขียนจบหลักสูตร Dive Master และได้ทำงานในเส้นทางที่รัก ขอขอบคุณร้านดำน้ำที่เกาะเต่าทั้ง 4 แห่งและที่กระบี่ 1 แห่ง ได้ให้โอกาสผู้เขียนได้ปฏิบัติงานควบคู่กับการทำวิจัย ขอขอบคุณ Dive Instructors/Dive Masters และนักดำน้ำอาสาสมัครทุกท่านซึ่งไม่สามารถเอ่ยนามได้ครบที่สละเวลาให้ข้อมูล ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ขอขอบคุณคุณรัตนเกียรติ ไทยานนท์ ประธานกลุ่มรักษ์ทะเลระยองที่ชวนผู้เขียนมาทำกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครตลอดระยะเวลา 10 ปี และแนะนำให้รู้จักเครือข่ายนักดำน้ำที่เป็นประโยชน์ในการวิจัย

ขอขอบคุณ หลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) รุ่นที่ 26 โครงการอุทยานใต้ทะเล สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ที่ให้โอกาสผู้เขียนได้เรียนและฝึกปฏิบัติดำน้ำแบบที่ไม่สามารถหาเรียนได้จากที่ใด และนำข้อมูลมาเขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณครูฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจม (หน่วยซีล) จากหน่วยสงครามพิเศษทางเรือที่ท่านที่สอนดำน้ำและฝึกวินัยแบบทหาร ขอขอบคุณ พี่น้องๆ นพอ. ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัย สุย์ย่า !

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่สนับสนุนทุนวิจัยและทุนผู้ช่วยสอน สุดทำยขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ มณฑา ผิวคำ มารดาของข้าพเจ้าที่อยู่ร่วมทุกข์สุข คอยเคียงข้างให้ความช่วยเหลือในทุกช่วงเวลาของชีวิต

จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญรูปภาพ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 โจทย์/คำถามการวิจัย.....	13
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	13
1.4 สมมุติฐานการวิจัย	13
1.5 ขอบเขตการวิจัย.....	14
1.6 คำสำคัญ (Key Words)	16
1.7 นิยามศัพท์ในการศึกษา (Definitions)	16
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	18
1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	19
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง).....	21
2.1 แนวคิดภาวะสมัยใหม่ (Modernity Concept).....	22
2.2 แนวคิดสังคมเสี่ยง การสื่อสารสังคมเสี่ยงและการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Risk Society, Risk Communication and Reflexivity Concept)	31
2.3 แนวคิดการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงของสื่อ (Mass Media Concept).....	47

2.4 แนวคิดผลกระทบของสื่อและแอฟเฟค (Media Effects).....	55
2.5 แนวคิดอาสาสมัคร (Volunteer Concept).....	67
2.6 แนวคิดการมีส่วนร่วมและความผูกพัน (Engagement).....	75
2.7 แนวคิดเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure Concept).....	77
2.8 แนวคิดมนุษย์สมัยหรือแอนโทรโปซีน (Anthropocene).....	92
2.9 ทบทวนองค์ความรู้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำนํ้า	98
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	118
3.1 วิธีการวิจัย	118
3.2 วิธีการเก็บข้อมูล.....	119
3.3 ผู้ให้ข้อมูล วิธีการค้นหาและคัดเลือก.....	124
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิธีการเข้าถึงข้อมูล	130
3.5 วิธีการปกป้องสิทธิและรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล	137
3.6 พื้นที่ดำเนินการวิจัย	138
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย.....	140
บทที่ 4 เปิดโลกใต้ทะเล: การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัย.....	142
4.1 ทำไมต้องคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการศึกษภาคสนาม	142
4.2 การเข้าสู่ภาคสนาม: “คนโน” ใต้นํ้า	145
4.3 กระบวนการกลายเป็นนักดำนํ้าอาชีพ.....	149
4.4 สังคมความเสี่ยงใต้ทะเลกับการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ภาคสนาม	150
4.4.1 สังคมเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม.....	152
4.4.2 สังคมเสี่ยงด้านความไม่แน่นอนและการถูกทำให้เป็นอื่นของนักดำนํ้าไทย.....	153
4.4.3 สังคมเสี่ยงด้านสุขภาพ ความเจ็บป่วยและความตายของนักดำนํ้า	155
4.5 สรุปการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัย	158

บทที่ 5 การคิดย้อนสะท้อนกลับของโลกใต้ทะเล: การสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญของนักดำน้ำ	165
5.1 บทนำ.....	165
5.2 เกาะเต่า : จากคุกทางการเมือง สู่วรรคของนักดำน้ำ	167
5.2.1 เข้าถึงเกาะเต่า.....	167
5.2.2 บริบทเกาะเต่า.....	169
5.2.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเกาะเต่า.....	180
5.3 สังคมนักดำน้ำ: กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย	193
5.3.1 การคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำ.....	194
5.3.2 รูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับและปฏิบัติการโต้ตอบกับสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำ.....	214
ปฏิบัติการสื่อสารโดยตรง: การสื่อสารแบบเผชิญหน้าที่ทรงพลังและสัมผัสถึงอารมณ์.....	214
ปฏิบัติการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย: นักดำน้ำกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่ลื่นไหลและมีลูกเล่น	215
ปฏิบัติการระดมนักดำน้ำอาสาสมัครฟื้นฟูทะเล: การรวมกลุ่มของคนไม่รู้จักกันแต่มีเป้าหมายเดียวกัน.....	218
ปฏิบัติการท่องเที่ยวใต้น้ำแบบรับผิดชอบต่อสังคม	220
5.4 การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญของนักดำน้ำอาสาสมัคร	222
บทที่ 6 สื่อสารการดำน้ำ: การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านสื่อและการโต้กลับของนักดำน้ำ	228
6.1 บทนำ: ปฏิบัติการของนักดำน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสาร	228
6.2 กระบวนการวิเคราะห์สื่อและการคิดย้อนสะท้อนกลับของตัวตนคนดำน้ำ.....	233
6.3 ผลการวิเคราะห์สื่อ: สื่อสารการดำน้ำเพื่อสังคม.....	236

6.4 รูปแบบการสื่อสารสังคมเสี่ยงและการโต้กลับของนักดำนํ้าอาสาสมัคร	292
6.4.1 การสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบนบก/ชายหาด	293
6.4.2 การสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบนผิวนํ้า/กลางทะเล.....	295
6.4.3 การสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นใต้ทะเล	298
6.5 บทสรุป: วิเคราะห์สื่อสารการดำนํ้า การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านสื่อและการโต้กลับของนัก ดำนํ้าอาสาสมัคร	301
บทที่ 7 การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการท่องเที่ยวดำนํ้ารูปแบบใหม่.....	304
7.1 การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในกิจกรรมดำนํ้าอาสาสมัคร: จากมุมมองของ นักดำนํ้า	306
7.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบทุนนิยมของนักดำนํ้าไทยและนักดำนํ้าต่างชาติ: ประเด็น ท้าทายการท่องเที่ยวทางทะเล.....	310
7.3 พลวัตน์การเปลี่ยนผ่านจากยุคโควิดมาสู่ยุคหลังโควิดกับการท่องเที่ยวดำนํ้าที่ต้องคิดย้อน สะท้อนกลับ	314
7.4 สถานการณ์ท่องเที่ยวดำนํ้ายุคหลังโรคระบาดโควิด-19 ผ่อนคลาย	332
บทที่ 8 การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้าผ่านภาคปฏิบัติการของสถาบันทหาร	335
8.1 นักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์: โอกาสเดียวของพลเรือนที่ได้ใช้ชีวิตดำนํ้าร่วมกับหน่วยซีล (นัก ทำลายใต้นํ้าจู่โจม).....	339
8.2 กระบวนการสร้างนักดำนํ้าอาสาสมัครให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ: ภาคปฏิบัติการและ กลยุทธ์การสื่อสารผ่านสถาบันทหาร.....	343
8.3 วิเคราะห์ภาคปฏิบัติการและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครเพื่อ การอนุรักษ์ที่เข้มแข็ง ยั่งยืน.....	346
8.4 วิเคราะห์การสื่อสารความเสี่ยงเพื่อเข้าสู่การเป็นนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ของครูฝึกนัก ทำลายใต้นํ้าจู่โจม (มนุษย์กบ)	353
8.5 วิเคราะห์การสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วม (Engagement) ในการสร้างนักดำนํ้า อาสาสมัคร.....	356

8.6	วิเคราะห์กระบวนการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งและสร้างการคิดย้อนสะท้อนกลับของกลุ่มนัก ดำนํ้าอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์.....	356
บทที่ 9	การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการเมืองเรื่องดำนํ้า.....	360
9.1	นักดำนํ้ากับความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพ.....	361
9.2	นักดำนํ้าและความขัดแย้งกับชาวประมง	363
9.3	นักดำนํ้าและความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐ ผู้มีอำนาจ	369
9.4	นักดำนํ้าและความขัดแย้งกับภาคเอกชน: มองทะเลผ่านการเมืองเรื่องพื้นที่ การปะทะ ช่ง ชิง เมื่อทะเลไม่ใช่ของคน.....	374
9.5	นักดำนํ้าและความขัดแย้งกับสื่อมวลชน	376
9.6	นักดำนํ้ากับความขัดแย้งภายในจิตใจและพฤติกรรมของตนเอง.....	377
9.7	สรุป วิเคราะห์ความขัดแย้งของนักดำนํ้า การตอบโต้และคิดย้อนสะท้อนกลับ.....	378
บทที่ 10	การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้าในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene)	386
10.1	บทนำ.....	386
10.2	การปฏิบัติงานของนักดำนํ้า: ความสัมพันธ์ของมนุษย์ เทคโนโลยี ทะเล สัตว์ สื่อและการ คิดย้อนสะท้อนกลับ	388
10.2.1	การทำงานของนักดำนํ้าต้องสื่อสารกับคนหลากหลาย: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อน กลับ	388
10.2.2	การทำงานของนักดำนํ้าประสานกับอุปกรณ์ดำนํ้า: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ	398
10.2.3	นักดำนํ้ากับพื้นที่ใต้ทะเล: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ.....	406
10.2.4	นักดำนํ้ากับสัตว์ใต้ทะเล: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ.....	413
10.2.5	การทำงานของนักดำนํ้ากับเทคโนโลยีดิจิทัล: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ..	417
10.3	สรุป: การทำงานของนักดำนํ้ากับการคิดย้อนสะท้อนกลับในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene)	420

บทที่ 11 บทสรุปและอภิปรายผล	423
11.1 สาเหตุ ปัจจัยและปฏิบัติการการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้าอาสาสมัคร รวมถึงการ โต้ตอบกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย	423
11.2 การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและการ นำเสนอของสื่อในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย	428
11.3 สังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อนักดำนํ้าและการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับตัวของนักดำนํ้าอาชีพตามแหล่งท่องเที่ยวทะเลไทย	438
11.4 วิเคราะห์ผลการวิจัย: สังคมเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมและการคิดย้อนสะท้อนกลับ	443
11.5 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย	447
11.6 เสี่ยงสะท้อนจากใต้ทะเล: ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์	449
บรรณานุกรม	456
ภาคผนวก.....	464
ภาคผนวก ก ใบรับรองโครงการวิจัย คณะกรรมการจริยธรรมในคน	465
ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัย	467
ภาคผนวก ค แผนการดำเนินการเก็บข้อมูลและสรุปการวางแผนวิจัย	468
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์การวิจัย (กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก นักดำนํ้าอาสาสมัคร)	475
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์การวิจัย (กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประเภทหน่วยงานเอกชน)	486
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์การวิจัย (กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประเภทองค์กรพัฒนาเอกชน)....	497
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์การวิจัย (กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประเภทหน่วยงานภาครัฐ).....	502
ประวัติผู้เขียน.....	507

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 สรุปพัฒนาการและสาระสำคัญของแนวคิดภาวะสมัยใหม่.....	29
ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบทัศนะเรื่องสังคมเสี่ยงและการจัดการสังคมเสี่ยง โดยแยกตามยุคสมัยทางสังคม.....	38
ตารางที่ 3 แสดงพัฒนาการและยุคสมัยของทฤษฎีสื่อสารมวลชน	48
ตารางที่ 4 กรอบแนวคิดการวิจัย	116
ตารางที่ 5 แสดงพื้นที่ในการทำงานวิจัยและเข้าร่วมกิจกรรมนักดำนํ้าอาสาสมัคร	139
ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ห้สื่อเกี่ยวกับการดำนํ้า (นิตยสารออสท)	238
ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ห้สื่อเกี่ยวกับการดำนํ้าจากเหตุการณ์สึนามิ	242
ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์ห้สื่อเกี่ยวกับการดำนํ้าจากสารคดีกู่ภัยถ้ำหลวง (จากมุมมองนักดำนํ้าไทย).....	248
ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ห้สื่อจากเหตุการณ์ช่วยชีวิตทีม 13 หมูป่า (จากมุมมองนักดำนํ้าต่างชาติ)	253
ตารางที่ 10 แสดงการวิเคราะห์ห้สื่อเกี่ยวกับการดำนํ้าจากไลน์กลุ่ม	259
ตารางที่ 11 แสดงการวิเคราะห์ห้สื่อจากเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีนักท่องเที่ยวคุกคามสัตว์ทะเล	265
ตารางที่ 12 แสดงการวิเคราะห์ห้สื่อจากโครงการอบรมนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์	271
ตารางที่ 13 สรุปความสัมพันธ์ของสังคมเสี่ยง รูปแบบการสื่อสารและการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้า.....	277
ตารางที่ 14 แสดงแผนภาพการสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบนบก/ชายหาด.....	294
ตารางที่ 15 แสดงแผนภาพการสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบน ผิวนํ้า.....	297
ตารางที่ 16 แสดงแผนภาพการสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นใต้ทะเล	300
ตารางที่ 17 แสดงการให้ความหมายการดำนํ้าจากมุมมองของนักดำนํ้าอาสาสมัคร.....	307

ตารางที่ 18 แสดงจังหวัดที่มีจุดดำน้ำและได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด 316

ตารางที่ 19 สรุปประเด็นความขัดแย้งของนักดำน้ำกับกลุ่มคนต่างๆ ที่นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ 379

ตารางที่ 20 แผนภาพแสดงพัฒนาการความเชื่อมโยงการนำเสนอของสื่อ สังคมความเสี่ยงและรูปแบบการดำน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป 436

ตารางที่ 21 แสดงแผนการเก็บข้อมูลวิจัย 469

ตารางที่ 22 แสดงบันทึกสรุปการวางแผนวิจัย 470

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 การดำน้ำในอดีต	100
ภาพที่ 2 การดำน้ำในปัจจุบัน	101
ภาพที่ 3 บรรยากาศภายในเรือนอนข้ามฟากไปชุมชนนักดำน้ำที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี	147
ภาพที่ 4 สภาพพื้นที่เกาะเต่าในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เดือนธันวาคม 2564	168
ภาพที่ 5 แสดงแผนที่เกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	169
ภาพที่ 6 ชยะและอวนตกงูทะเล ประการังเสียหาย นักดำน้ำระดมกันมาช่วย	192
ภาพที่ 7 แสดงจุดดำน้ำรอบเกาะเต่า	196
ภาพที่ 8 แสดงการปลุกปะการังใต้ทะเล	222
ภาพที่ 9 หนังสือ อสท ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์สื่อเกี่ยวกับการดำน้ำ	238
ภาพที่ 10 นิตยสาร 4 Wheels ที่นำมาใช้วิเคราะห์สื่อการดำน้ำ	242
ภาพที่ 11 ภาพจากสารคดี Tham Luang Rescue ที่นำมาใช้วิเคราะห์สื่อกู้ภัย ถ้ำหลวง (จากมุมมองนักดำน้ำไทย)	247
ภาพที่ 12 ภาพจากเหตุการณ์ช่วยชีวิตทีม 13 หมูป่าที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์สื่อ (จากมุมมองนักดำน้ำต่างชาติ)	253
ภาพที่ 13 โลโก้ของกลุ่มครูสอนดำน้ำไทยเกาะเต่า	258
ภาพที่ 14 ภาพจากโซเชียลมีเดีย นักดำน้ำถ่ายรูปนักท่องเที่ยวคุกคามเต่าทะเล	265
ภาพที่ 15 การฝึกอบรมโครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ที่นำมาใช้วิเคราะห์สื่อ	271
ภาพที่ 16 แสดงเกณฑ์การทดสอบร่างกายสมัครเข้าเรียนเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์	336
ภาพที่ 17 เรือจุฬารกรณ์ 48 ใช้ปฏิบัติการกิจดำน้ำของโครงการอุทยานใต้ทะเล จุฬารกรณ์ 36..	341
ภาพที่ 18 การฝึกปฏิบัติเพื่อเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ “วิ่งขึ้นเขา เราลงน้ำ”	350
ภาพที่ 19 ความร่วมมือของนักดำน้ำและชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างบ้านปลา	366

ภาพที่ 20 ป้ายแสดงตารางการปฏิบัติงานและปฏิทินการทำงานของนักดำน้ำ 389

ภาพที่ 21 แสดงท่าดำน้ำที่ใช้ในการทำงาน ปลุกปะการัง ตัดอวนและบันทึกข้อมูลใต้ทะเล 408

ภาพที่ 22 ปฏิมากรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นและนำลงไปได้ใต้ทะเลเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและที่ยึดเกาะปะการัง..... 411

ภาพที่ 23 นักดำน้ำเจอเต่ากระดองแตกใต้ทะเล และนำมาโพสต์ผ่านโซเชียลมีเดียเพื่อขอความช่วยเหลือ..... 419

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กิจกรรมด้านน้ำอสาสมัครแตกต่างจากกิจกรรมด้านน้ำท่องเที่ยวสนทนากการทั่วไปเพราะไม่ได้ไปยังที่สวยงาม เสี่ยงอันตรายโดยไร้ผู้รับผิดชอบ ต้องอยู่กับขยะ สิ่งปฏิกูล โคลนทรายโดยที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่ทำไมยังมีคนกลุ่มหนึ่งเลือกที่จะทำงานฟรี นักด้านน้ำอสาสมัครคิด (ย้อนสะท้อนกลับ) อย่างไร มีจุดพลิกผันอย่างไร ทำไปเพื่ออะไรและนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างไร ปราบฏการณ "นักด้านน้ำอสาสมัครในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย" จึงเป็นที่มาของการวิจัยในครั้งนี้

ที่ผ่านมา เรามักคุ้นเคยกับการด้านน้ำในมิติของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ แต่เมื่อมาถึงยุคหนึ่ง ยุคที่เต็มไปด้วยสังคมเสี่ยงอันเกิดจากการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและการพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านสื่อ เมื่อมนุษย์รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ ทำให้มนุษย์มีความรู้ เกิดความตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบจากสังคมเสี่ยงที่เข้ามาคุกคามชีวิตและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ หาทางปรับตัวเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางการเผชิญปัญหาสังคมเสี่ยงในชีวิตประจำวัน

เช่นเดียวกับสังคมเสี่ยงทางทะเลที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การนำเสนอของสื่อเปลี่ยนแปลงตาม รวมถึงวิถีคิดและรูปแบบกิจกรรมได้ท่องเที่ยวเลขของนักด้านน้ำได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยนักด้านน้ำปรับเปลี่ยนตัวตนจากการท่องเที่ยวด้านน้ำสนทนากการไปเป็นนักด้านน้ำอสาสมัคร การเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจกรรมด้านน้ำที่ลื่นไหลไปตามสภาพสังคมความเสี่ยง (Risk Society) ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เกิดจากการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) ซึ่งมนุษย์เกิดความตระหนักรู้ กังวลถึงภัยหายนะทางสิ่งแวดล้อมที่เข้ามาเยือนและส่งผลถึงคนรุ่นหลังในอนาคต ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง ปรับตัวเพื่อหาทางรับมือและจัดการกับปัญหาสังคมเสี่ยง (Risk Management)

อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) ได้เสนอว่า วิธีการช่วยให้หลุดพ้นจากภาวะสังคมเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ คือ ต้องทำให้มนุษย์ผู้เผชิญกับภัยแห่งความเสี่ยงเกิดความตระหนักโดยสะท้อน

กลับมาคิดทบทวน ไตร่ตรอง ใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งว่าสิ่งที่มนุษย์ทำลายตนเองคืออะไรและมันได้ ย้อนส่งผลกระทบต่ออย่างไร ซึ่งวิธีการดังกล่าวเรียกว่า “การคิดย้อนสะท้อนกลับ” (Reflexive Modernization)

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงต้องการหาคำตอบว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อน สะท้อนกลับและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำน้ำ รวมถึงเกิดการโต้ตอบกับปัญหา สิ่งแวดล้อมทางทะเลเกิดจากอะไร มีลักษณะเป็นอย่างไร (นำมาสู่วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษา สาเหตุและปฏิบัติการการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัคร และการตอบโต้กับปัญหา สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย) นอกจากนี้ ผู้เขียนต้องการทราบว่า การสื่อสารของนักดำน้ำควบคู่กับ การเปลี่ยนแปลงของสื่อในแต่ละยุคสมัยเป็นสาเหตุที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ และนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำน้ำหรือไม่ อย่างไร (จึงนำมาสู่วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของ สื่อและการสื่อสารในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

รวมถึง สังคมปัจจุบันเป็นยุคที่มนุษย์ได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงซ้อนความเสี่ยง นั่น คือ สังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 ที่มาควบคู่กับสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อม ถึงแม้โรคระบาดโควิด-19 จะคลี่คลายลง นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว/ ทำงาน/ ประกอบธุรกิจในประเทศ ไทยได้ แต่การเคลื่อนย้ายดังกล่าวกลับส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมเสี่ยงจากการท่องเที่ยวและ สิ่งแวดล้อมตามมา ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการหาคำตอบต่อ (ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3) ว่า สังคมเสี่ยง อันเกิดจากการท่องเที่ยวที่มาควบคู่กับปัญหาสิ่งแวดล้อมในระบบทุนนิยมส่งผลกระทบต่อนักดำ น้ำอย่างไร และนักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับตัว เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์อย่างไรในยุค สังคมเสี่ยงหลังโรคระบาดโควิด-19

จุดเปลี่ยนผ่านอันเกิดจากการคิดย้อนสะท้อนกลับที่มาจากสื่อ จากปัจจัยอื่นๆ ที่ นอกเหนือจากสื่อและจากการท่องเที่ยวยุคหลังโควิด-19 นักดำน้ำต้องเผชิญกับปัญหาสังคมเสี่ยง ใดๆ นำไปสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร รวมถึงมีการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวทางอัตลักษณ์ และรูปแบบการดำน้ำอย่างไร นอกจากนี้ นักดำน้ำมีวิธีโต้ตอบเพื่อจัดการกับปัญหาสังคมเสี่ยง

วิกฤตทะเลไทยรวมถึงวิกฤตอื่นๆ ที่แทรกซึม ซ้อนทับเข้ามาอย่างไร เป็นจุดสนใจที่ผู้เขียนต้องการศึกษา

เมื่อ 10 ปีที่แล้ว ฉันรู้สึกหดหู่ เบื่อหน่ายและเสียสุขภาพจิตกับงานที่ทำ ฉันเป็นเพียงสาวออฟฟิศในเมืองหลวงธรรมดาคนหนึ่ง แต่ด้วยภาระงานที่โหมกระหน่ำ ทำให้ฉันไม่เคยได้หยุดพักทั้งที่เป็นวันเสาร์อาทิตย์ ไม่เคยได้ออกกำลังกายทั้งที่ทำงานอยู่ใกล้สวนสาธารณะ บางครั้งไม่ได้กินข้าว ไม่มีเวลาเข้าห้องน้ำเพราะต้องสาละวอนอยู่กับการจัดประชุม เพื่อนนัดเจอหลังเลิกงาน แต่ฉันไม่สามารถไปพบได้เพราะงานไม่เสร็จและหัวหน้างานบอกให้อยู่ช่วยก่อน ฉันปวดท้องมากแต่ไม่สามารถนอนพักได้เพราะต้องฝันทำงานที่ยังค้างค่าง

ตอนน้ำท่วมครั้งใหญ่ที่กรุงเทพฯ ปี 2554 ฉันได้ยินเสียงประกาศให้ทุกคนอพยพออกจากที่ทำงาน เพื่อนๆ แผนกอื่นเก็บข้าวของออกจากที่ทำงานกันหมดแล้ว แต่ฉันยังต้องนั่งทำงานอยู่อย่างโดดเดี่ยว วันนั้น ฉันเดินลุยน้ำกลับบ้านตอนเกือบ 4 ทุ่มคนเดียว น้ำท่วมเกือบถึงเอวแต่ฉันสนุกมาก ฉันจินตนาการว่าตัวเองกำลังเล่นน้ำทะเลและค้นพบว่าตัวเองชอบเดินลุยน้ำไปทำงานตอนเช้าเพราะมันสดชื่นดีเหมือนเราได้ฝักใฝ่และเล่นอยู่ในสวนสนุก เมื่อรัฐบาลเร่งระบายน้ำ ทำให้ระดับน้ำลดลงอย่างรวดเร็ว แต่ฉันไม่ยอมให้มันลดเลยเพราะไม่อยากกลับเข้าสู่วังวนของมนุษย์หุ่นยนต์หรือหนูถีบจักรอีกต่อไป

สุดท้ายฉันได้ลาออกจากงานนั้น หัวหน้างานบอกว่าสามารถกลับมาทำงานได้ทุกเมื่อ แต่ฉันไม่เคยคิดที่จะกลับไปอีกเลย ฉันย้ายไปทำงานที่เมืองภูเก็ตเพราะอยากนอนอ่านหนังสือและออกกำลังกายริมทะเล ฉันไปทำงานเป็นผู้ประสานงานดูแลชาวต่างชาติจากทั่วโลกที่มาเรียนดำน้ำลึกเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ภาพของชาวต่างชาติที่เต็มไปด้วยความกระตือรือร้นแบกกระเป๋าอุปกรณ์ดำน้ำขึ้นเรือทุกเช้า มันดูเท่และน่าสนุกมาก จึงขอตามขึ้นเรือไปด้วย ฉันเห็นครูสอนดำน้ำคนไทยกำลังสอนฝรั่ง จึงไปตีสนิทพูดคุยและขอลงน้ำด้วย สุดท้ายก็ได้เรียนดำน้ำฟรี การสอบดำน้ำครั้งแรกเป็นไปด้วยความสนุกสนานเพราะฝนตก ลงน้ำได้แค่ 5 เมตรก็เกิดอาการปวดแสบปวดร้อนอย่างรุนแรงเหมือนมีคนเอาไม้มาแทง ฉันตื่นทุรนทุรายใต้ทะเลด้วยความทรมานและรีบพุ่งทะยานสู่วิวน้ำอย่างรวดเร็วจนครูสอนดำน้ำต้องลากขึ้นเรือ รวมถึงเตือนว่าสิ่งที่

ฉันทำมันอันตราย ครูให้ฉันสอบตกในภาคปฏิบัติแล้วให้มาสอบใหม่จนกว่าจะผ่าน ถึงแม้จะเจอ
ประสบการณ์แย่ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นแต่ฉันไม่เคยคิดล้มเลิกการดำน้ำเลย

จากนั้น ฉันก็ชวนขวายเป็นที่เรียนดำน้ำด้วยกำลังทรัพย์ของตนเองจนจบหลักสูตรการ
ช่วยเหลือทางน้ำ (Rescue Diving) แต่เนื่องด้วยการไปดำน้ำแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายสูงเกินกว่าที่จะ
รับไหว ฉันจึงพยายามหาทริปดำน้ำราคาถูกหรือทริปไปฟรีใหม่ที่คนยกเลิกกะทันหันแล้วนำมา
ขายลดราคา ฉันตาลุกวาวเมื่อเห็นประกาศให้ดำน้ำฟรีทางอินเทอร์เน็ต จึงโทรไปสอบถาม เมื่อ
ทราบว่าคุณสมบัติของตนเองเข้าเกณฑ์ ฉันจึงลุยเดี่ยวไปดำน้ำแบบเงินนิตๆ เพราะไม่รู้จักใครเลย
ไปถึงจึงพบว่ามันคือการดำน้ำแบบอาสาสมัครที่ให้ออนฟรี กินฟรี ดำน้ำฟรีแต่ต้องไปช่วยเก็บขยะ
ตัดอวนใต้ทะเล จากนั้น ฉันได้หาทริปไปฟรีอีกเรื่อยๆ จนกลายเป็นคนคุ้นเคยในนั้นและพบว่าฉันมี
ความสุขกับการดำน้ำแบบนี้มาก

วันหนึ่ง ขณะที่ฉันไปดำน้ำอาสาสมัคร น้ำไหลทะลักเข้าเรืออย่างรวดเร็วจนเรือเอียงเกือบ
คว่ำ คนขับเรือตะโกนบอกให้ทุกคนรีบกระโดดออกจากเรือก่อนที่เรือจะจม ฉันจำต้องกระโดดออก
จากเรือลอยคออยู่กลางทะเลตัวเปล่าท่ามกลางสายฝนโปรยปรายและหวาดกลัวเพราะว่ายน้ำไม่
แข็ง คลื่นลูกใหญ่ซัดจนน้ำมิดหัวเป็นระยะ ร่างของฉันถูกคลื่นซัดให้หลุดลอยห่างจากกลุ่มเพื่อน
ไปเรื่อยๆ จนต้องร้องตะโกนโหวกเหวก ขอความช่วยเหลือ คนเรือโยนห่วงยางมาให้ฉันเกาะไว้
ถึงจะตกใจมากแต่ก็เป็นช่วงเวลาที่ดีเด่นและสนุกมากเช่นกัน ไม่ว่าจะเจอเรื่องร้ายๆ เกี่ยวกับการ
ดำน้ำแค่ไหนแต่ฉันก็สนุกกับมันในทุกเหตุการณ์ ประทับใจในทุกความทรงจำ หากได้ทะเลคือ
สถานที่ทำงาน หากการดำน้ำคือภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ หากอาสาสมัครคือตำแหน่งงานของ
ฉัน ฉันขอลุยทำงานนี้ตลอดไป ถึงแม้จะไม่ได้เงินเดือนก็ตาม การยื่นใบลาออกจากบริษัท
“Underwater Company” ไม่เคยมีอยู่ในหัวของฉันเลย

ฉันติดตามข่าวคราวเกี่ยวกับการดำน้ำผ่านอินเทอร์เน็ตทุกวันราวกับว่ามันคืองานประจำ
และค่อยๆ ทอยซื้ออุปกรณ์ดำน้ำมาเป็นสมบัติของตัวเองทีละชิ้น และฉันก็ตาลุกวาวอีกครั้ง เมื่อ
เห็นประกาศเชิญชวนให้สมัคร Miss Scuba ภายใต้โครงการ “รวมดาวสาวดำน้ำ” ทางเฟซบุ๊ก
(Facebook) ซึ่งมีรางวัลคืออุปกรณ์ดำน้ำที่อยากได้ ฉันไม่ลังเลที่จะส่งใบสมัครและรูปถ่ายไป

ท่ามกลางเสียงคัดค้านของครอบครัวและความขำขันของเพื่อนๆ เนื่องจากการประกวดครั้งนั้นเป็นการค้นหาสาวสวย เซ็กซี่ หุ่นดี ดำน้ำได้และเน้นใส่ชุดบิกินี มาถ่ายแบบขึ้นปกนิตยสารดำน้ำ ซึ่งไม่ใช่ตัวตนของฉันเลย แต่ฉันตั้งต้นที่จะประกวดเพราะอยากได้ของรางวัล โดยเลือกใส่ชุดดำน้ำที่ปกปิดมิดชิดและถือถุงขยะแทนการใส่บิกินี

ผลการประกวดครั้งนั้น ฉันได้ตำแหน่งขวัญใจนักดำน้ำและได้รับเชิญให้มารับรางวัล รวมถึงเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรมีชื่อเสียงในวงการดำน้ำอย่าง PADI และแบรนด์ดังที่จำหน่ายอุปกรณ์ดำน้ำสุดหรูอย่าง Gull Thailand ทางทีมงานผู้จัดเอาช่างภาพมาถ่ายรูปและขอสัมภาษณ์ฉันออกสื่อ พร้อมบอกว่ายินดีสนับสนุนอุปกรณ์ดำน้ำหากฉันนำไปใช้ทำงานอาสาสมัครใต้ทะเล ...ฉันดีใจแทบน้ำตาไหล ขอขอบคุณตัวเองที่นำพาตัวและหัวใจมาอยู่ในบรรยากาศที่วาดฝันไว้ รวมถึงได้รางวัลเป็นอุปกรณ์ดำน้ำฟรีตามที่ฉันต้องการ

หากมองอย่างผิวเผิน หลายคนมักเข้าใจว่า กิจกรรมดำน้ำเป็นงานอดิเรกของคนรวย ซึ่งในอดีตก็เป็นจริงเช่นนั้น เพราะการดำน้ำมีค่าใช้จ่ายสูง รวมถึงสื่อได้สร้างภาพเหมารวมให้ภาพลักษณ์ของคนดำน้ำมักเป็นเพศชาย สุภาพ มีกำลังจ่าย ทัศนคติ รักการผจญภัย แต่ในปัจจุบันอันเป็นยุคแห่งสังคมความเสี่ยง โดยเฉพาะความเสี่ยงด้านวิกฤตทะเลไทย ปัญหาขยะพลาสติกแตกตัวเป็นไมโครพลาสติกซึ่งย้อนกลับมาคุกคามชีวิตสัตว์ทะเลและมนุษย์กำลังเป็นกระแสตื่นตัว รูปแบบการดำน้ำได้ถูกประกอบสร้างให้แปลกแหวกแนวออกไป โดยสื่อสร้างภาพตัวแทนของการดำน้ำให้เป็นเรื่องกิจกรรมจิตอาสา รักษาโลก ใล้สะอาด ช่วยชาติกู้วิกฤต เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จุดเปลี่ยนผ่านจากยุคอดีต ซึ่งการดำน้ำเป็นเรื่องของการหาเลี้ยงชีพของชาวเลและปฏิบัติการทางทหาร มาสู่ยุคสังคมสมัยใหม่ (Modernity) หรือยุคสังคมความเสี่ยง การดำน้ำถูกทำให้เป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอดนินิยมแต่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จวบจนมาถึงยุคสังคมสมัยใหม่ตอนปลาย (Late Modernity) หรือยุคที่มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับจากปัญหาสังคมความเสี่ยง การดำน้ำถูกนำมาใช้ช่วยชาติในรูปแบบของอาสาสมัครสนับสนุนงานของรัฐ หรือรวมกลุ่มดำน้ำกันเองเพื่อบำเพ็ญประโยชน์โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล

รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและบริบทของสังคม ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของนักดำเนินชีวิตที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนเปลี่ยนแปลงตาม ผลกระทบจากการนำเสนอของสื่อ นับว่าทรงพลัง (Media Effects) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้คน นักดำเนินชีวิตในฐานะผู้รับสารจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความคิด อุดมการณ์และรูปแบบ/พฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิต จากการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องของการชักชวนกันในกลุ่มเพื่อนคนรู้จัก เพื่อนสนิทเพื่อสันทนาการ (Leisure/Recreation) มาสู่การดำเนินชีวิตของคนที่ไม่รู้จักกัน โดยเห็นจากประกาศเชิญชวนผ่านโซเชียลมีเดียและมาดำเนินชีวิตเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ได้ทะเล

ประเทศไทยขึ้นชื่อว่ามีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สวยงามติดอันดับโลกและกิจกรรมที่มากับคู่กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทางทะเล คือ การดำเนินชีวิต ผลพวงจากโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวและเกิดการท่องเที่ยวสมัยใหม่ในรูปแบบของ “Digital Lifestyle” หรือชีวิตในยุคดิจิทัล ซึ่งทุกคนสามารถศึกษาข้อมูลและจัดการทริปท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ รวมถึงแชร์ประสบการณ์ท่องเที่ยว อัปเดตโซเชียลแพร่กระจายให้โลกรู้อย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้นด้วยโทรศัพท์มือถือเครื่องเดียว ดังนั้น สมาร์ทโฟนพร้อมอินเทอร์เน็ตจึงกลายเป็นปัจจัยที่ 5 อย่างแท้จริง (ณัฐพงษ์ เลิศวุฒิรักษ์, 2018)

การท่องเที่ยวดำเนินชีวิตเพื่อสันทนาการก็เช่นเดียวกัน ธุรกิจดำเนินชีวิตในประเทศไทยมีการแข่งขันสูง โดยผู้ประกอบการ/สถาบันสอนดำเนินชีวิตต่างแข่งขันโฆษณาประชาสัมพันธ์ธุรกิจดำเนินชีวิตผ่านโซเชียลมีเดียทั้งในรูปแบบของการผลิตอินโฟกราฟฟิก ทำคลิปวิดีโอ รีวิวจุดดำเนินชีวิต จัดประกวดนักดำเนินชีวิต ใช้เน็ตไอดอลหรือผู้มีอิทธิพลในโซเชียลมีเดีย (Influencer) มาดำเนินชีวิต นำเสนอผ่านสื่อออนไลน์เพื่อเรียกยอดไลน์ ยอดแชร์ ผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Platform) ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น Facebook, YouTube, Instagram, Twitter, V-blog, TikTok และ Line Group จนในปี 2019 ธุรกิจดำเนินชีวิตเติบโตมีมูลค่าสูงถึง 16,000 ล้านบาท และประเทศไทยกลายเป็นแหล่งผลิตนักดำเนินชีวิตมากเป็นอันดับ 2 ของโลก รวมถึงเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางของนักดำเนินชีวิตจากทั่วโลก (BrandAge Online, 21 พฤษภาคม 2019) โดยแหล่งดำเนินชีวิตของไทยที่สวยงามติดอันดับโลก คือ เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา และสถาบันสอนดำเนินชีวิตไทยที่ได้รับการยกย่องว่าดีที่สุด ใหญ่ที่สุด รวมถึงผลิตนักดำเนินชีวิตได้มากที่สุดอันดับ 1 ของโลก ได้แก่ เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในแต่ละปี มี

นักท่องเที่ยวมาดำน้ำในประเทศไทยไม่ต่ำกว่า 7 แสนคน จากสถิติของนักท่องเที่ยวที่มาเรียนดำน้ำที่เกาะเต่าและได้รับบัตรประจำตัวนักดำน้ำในระยะเวลา 1 เดือนของไทย มีจำนวนเท่ากับที่ประเทศมาเลเซีย 1 ปี โดยประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวดำน้ำชาวจีนมากที่สุด 5,288 ล้านบาท รองลงมาคือ สหราชอาณาจักร 860 ล้านบาทและอินเดีย สร้างมูลค่า 857 ล้านบาท ตามลำดับ เหตุผลหลักที่ประเทศไทยได้ขึ้นชื่อว่าเป็นสวรรค์ของนักดำน้ำชาวต่างชาติเนื่องจากบริการที่มีคุณภาพ ราคาเหมาะสมและที่สำคัญคือมีแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่สวยงาม

ผลพวงจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการสื่อสารไร้พรมแดนของยุคโลกาภิวัตน์ในโลกสังคมสมัยใหม่ (Modernity) ทำให้นักท่องเที่ยวหลั่งไหลมาประเทศไทย สร้างรายได้มหาศาล แต่ในขณะเดียวกัน การไหลล้นของนักท่องเที่ยวที่มามีดำน้ำในทะเลไทยโดยปราศจากการควบคุมและจัดระเบียบที่ดีได้ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติใต้ท้องทะเลถูกทำลายและเสียหายอย่างรวดเร็ว เมื่อนักท่องเที่ยวมาก สิ่งแวดล้อมย่อมถูกทำลายเสื่อมโทรมลงไปมากและมีปัญหาขยะอันเกิดจากน้ำมือของมนุษย์มากขึ้นตามไปด้วย โดยประเทศไทยเคยติดอันดับการท่องเที่ยวทะเลมากเป็นอันดับ 5 ของโลก ขยะที่พบส่วนใหญ่ประกอบด้วยพลาสติกจำพวกถุง หลอด ขวด ฝาจุก ภาชนะบรรจุอาหาร คิดเป็น 49% ของขยะที่พบทั้งหมด (ไทยโพสต์, 17 กันยายน 2561)

ขยะพลาสติกเหล่านี้ มีแหล่งกำเนิดต้นสายมาจากบนบกและไหลลงสู่ทะเล ซึ่งนอกจากจะทำลายท้องทะเลแล้ว ขยะยังลอยไปประเทศอื่นๆ ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบเรื่องความสัมพันธ์และความมั่นคงระหว่างประเทศ เพราะประเทศอื่นจะพึงเล็งมายังประเทศไทยในฐานะมีปัญหาขยะมากเป็นอันดับต้นๆ ของโลก นอกจากนี้ ขยะทะเลยังทำให้เกิดปะการังฟอกขาวส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและทัศนียภาพใต้โลกสีคราม รวมถึงคร่าชีวิตของสัตว์ทะเลหายากเป็นจำนวนมาก จากการรายงานของสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งและป่าชายเลน ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน (2556) พบว่า ขยะพลาสติกเป็นสาเหตุการตายของสัตว์ทะเลหายาก เช่น เต่าทะเล ปลาวาฬ โลมา จากการผ่าพิสูจน์ซากพบถุงพลาสติก เศษพลาสติก เชือกไนลอน โฟมอุดตันอยู่ในกระเพาะอาหารเป็นจำนวนมาก รวมถึงเครื่องมือประมงต่างๆ ได้พันตามร่างกายของสัตว์ทะเลทำให้ไม่สามารถว่ายน้ำกิน เกิดบาดแผล

อ่อนแอและตายในที่สุด โดยในแต่ละปี พบสัตว์ทะเลหายากตายจากการกินขยะพลาสติกและเศษเครื่องมือทำประมงเฉลี่ย 300 กว่าตัว

สำหรับสัตว์ทะเลที่มีชีวิตรอดก็มีได้ปลอดภัย เพราะขยะที่ลอยอยู่ในทะเลเป็นเวลานานได้แตกตัวเป็นไมโครพลาสติก ปนเปื้อนและแทรกซึมเข้าไปในเนื้อของสัตว์ทะเล จากการพิสูจน์พบว่า 90% ของสัตว์ทะเลมีไมโครพลาสติก (ชุดิมา ชุ่นเจริญ, 19 กรกฎาคม 2565) ดังนั้น เมื่อคนกินอาหารทะเลเข้าไปจึงได้รับผลกระทบจากสารพิษของไมโครพลาสติกเสียเอง โดยมีงานวิจัยตรวจพบไมโครพลาสติกจากอุจจาระของมนุษย์ซึ่งเกิดจากการบริโภคอาหารทะเล (Pietrocola, Rodrigues, & Bercot, 2019; M. Smith, Love, Rochman, & Neff, 2018) จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สิ่งที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติ เช่น การทิ้งขยะ การสร้างมลพิษต่างๆ สุดท้ายผลกระทบนั้นได้ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์เสียเอง

นอกจากปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลแล้ว ธุรกิจดำน้ำของไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาถูกฝรั่งยึดอาชีพและครอบครองธุรกิจจนเกิดการปะทะกันบ่อยครั้ง จากบทความเรื่อง “ธุรกิจดำน้ำไทย ภาวะถูกฝรั่งยึดครอง” (MGR Online, 28 พฤษภาคม 2550) เปิดเผยว่า ธุรกิจดำน้ำในประเทศไทย มีฝรั่งเป็นเจ้าของและเป็นครูสอนดำน้ำกว่า 90% ส่วนคนไทยเป็นลูกเรือ แม่ครัว หรือเด็กเรือ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะวงการดำน้ำไทยยังขาดทรัพยากรที่สำคัญ คือ ทรัพยากรทางด้านบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดำน้ำยังไม่เพียงพอ รวมถึงเรื่องของวัฒนธรรมที่จะสื่อสารกันโดยคนไทยเสียเปรียบในเรื่องของภาษา เนื่องจากตำราเรียนดำน้ำเกือบทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ เรือและอุปกรณ์ดำน้ำของไทยยังไม่ได้มาตรฐาน กฎระเบียบไม่เข้มงวด ทำให้มีขบวนการดำน้ำประสพอุบัติเหตุและเสียชีวิตอยู่บ่อยครั้ง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การดำน้ำเชิงท่องเที่ยวสันนิษฐานการนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว สังคมการดำน้ำยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเกิดการขัดแย้ง ต่อบรองปะทะ ช่วงชิงพื้นที่การดำน้ำทั้งทางกายภาพและพื้นที่ในสื่อมวลชน ในโซเชียลมีเดีย โดยมีเรื่องของเชื้อชาติ ชนชั้น เพศสภาพและองค์ความรู้แบบกระแสหลักจากชาติตะวันตกเข้ามาเกี่ยวข้อง

ปัญหาวิกฤตทางทะเลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ขยะพาสติกคร่าชีวิตสัตว์ทะเลใกล้สูญพันธุ์ ขยะกลายเป็นไมโครพาสติกย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลถูกทำลาย เสื่อมโทรมเสียหายอย่างรวดเร็ว โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยของเสีย สารเคมีลงสู่ทะเล อวนลากทิ้ง ใต้ทะเล ทำลายปะการังและสัตว์น้ำ การประมงผิดกฎหมาย รวมถึงปัญหาแม่น้ำปนเปื้อนน้ำ ชาวต่างชาติ อุบัติเหตุ อาชญากรรมต่างๆ บริเวณจุดดำน้ำ ฯลฯ ปัญหาสังคมเสี่ยงเหล่านี้ มิได้ ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำเท่านั้น หากแต่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และเศรษฐกิจของประเทศ ไทยในสายตาชาวโลกอีกด้วย

การประโคมข่าวในด้านมืด (Dark Sides) ของประเทศไทย ถูกแพร่กระจายในโลกออนไลน์ไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว เช่น ข่าวอุบัติเหตุเรือล่มทำให้มีนักท่องเที่ยวชาวจีนเสียชีวิตกว่า 60 คน จนเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ ปะทะกันผ่านโซเชียลมีเดียอย่างดุเดือด ลูกกลมเป็นปัญหา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นเหตุให้นักท่องเที่ยวจีนต่อต้านการมาท่องเที่ยวในประเทศไทย และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ข่าวการฆาตกรรมสองนักท่องเที่ยวอังกฤษอย่างโหดเหี้ยมที่ เกาะเต่าซึ่งเป็นหนึ่งในจุดดำน้ำที่ดีที่สุดของไทย จนทำให้สื่อต่างชาติขนานนามเกาะเต่าว่า “Death Island” หรือเกาะแห่งความตาย (Sanook.com, 26 สิงหาคม 2561) ข่าวปลาวงเวียนมา เรียมตายเพราะกินขยะพาสติก ข่าวภาวะโลกร้อนส่งผลให้เกิดปะการังฟอกขาว เรื่องราวเหล่านี้ แพร่กระจาย ไหลเวียนผ่านโซเชียลมีเดียอย่างไร้พรมแดน (Mass Media in the Globalization) ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมาดำน้ำในประเทศไทยลดลงอย่างน่าใจหาย เหลือเพียงแต่ชาวบ้านเจ้าของ พื้นที่อยู่กับความเสื่อมโทรมของท้องทะเลและเผชิญกับข่าวด้านมืดของบ้านตนเองอย่างหดหู่

ถึงแม้ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ซึ่งพบว่า มีการฟื้นตัวของ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเนื่องมาจากมาตรการปิดพื้นที่เพื่อลดการรวมตัว ทำให้ธรรมชาติได้ ฟื้นฟูเพราะไม่มีการรบกวนจากนักท่องเที่ยวและกิจกรรมมนุษย์ เกิดการฟื้นตัวของปะการังและ หญ้าทะเล ซึ่งมีสาเหตุมาจากการปล่อยน้ำเสียของแหล่งชุมชนและโรงแรมที่พักตลอดแนวชายฝั่ง ลดลง ส่งผลให้คุณภาพน้ำทะเลดีขึ้น ปะการังฟอกขาวลดลง พบสัตว์ทะเลหายาก เช่น โลมา ฉลามวาฬ เต่ามะเฟือง ปรากฏตัวซึ่งสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ทางทะเล (ThaiPR.net, 17 เมษายน 2563)

อย่างไรก็ตาม อีกด้านหนึ่งกลับพบว่า ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 มีขยะพลาสติกทางทะเลมากขึ้นกว่าเดิม โดยขยะที่พบในช่วงลือคควาร์นเป็นขยะมาจากธุรกิจรับ-ส่งอาหาร (Food Delivery) เพิ่มขึ้น 300 เปอร์เซ็นต์ ขยะธุรกิจส่งอาหารออนไลน์เหล่านี้ได้สร้างขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง 560 ล้านชิ้น/ปี (นิชา เวชพานิช, 30 กรกฎาคม 2563) นอกจากนี้ยังพบขยะที่เกิดขึ้นจากอุปกรณ์การแพทย์และอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคลที่ใช้ครั้งเดียวทิ้งซึ่งไม่สามารถย่อยสลายได้ เช่น หน้ากากอนามัย ถุงมือ หมวกคลุมผม ถุงหุ้มรองเท้า จากงานวิจัยเรื่อง “การทิ้งขยะพลาสติกที่เกิดจาก โควิด-19 และชะตากรรมของมันในมหาสมุทรโลก” ตีพิมพ์ในวารสารของสถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติสหรัฐฯ (PNAS) รายงานว่า นับตั้งแต่โรคระบาดโควิด-19 จนถึงปัจจุบัน 193 ประเทศทั่วโลกสร้างขยะพลาสติกมากกว่า 8.4 ล้านตัน โดยมีขยะพลาสติกจากโควิด-19 มากกว่า 25,900 ตันถูกทิ้งหรือรั่วไหลลงสู่ทะเลหรือมหาสมุทร ซึ่งปริมาณดังกล่าวเทียบเท่ากับรถบรรทุก 2,000 คัน (PPTV Online, 9 พฤศจิกายน 2564) ดังนั้นในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมเสี่ยงซ้อนทับกันหลายประการ กล่าวคือ ปัญหาสังคมเสี่ยงด้านสุขภาพ ด้านความไม่มั่นคง แน่นนอนของเศรษฐกิจและรายได้ รวมถึงสังคมเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการท่องเที่ยว

ความเศร้าสลด หวาดกลัว วิตกกังวล ใจหาย สูญเสีย โกรธแค้น สิ้นหวัง ฯลฯ อารมณ์เหล่านี้จุดพลังให้คนดำน้ำซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่ไม่อาจทนเห็นความหายนะของท้องทะเลซึ่งเปรียบเสมือนบ้าน ชีวิตและแหล่งทำกินของตนเองได้อีกต่อไป นักดำน้ำท้องถิ่นจึงเกิดการทบทวนไตร่ตรอง คิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายที่มนุษย์เป็นผู้ก่อและมนุษย์เป็นผู้ได้รับผลกระทบนั้นเสียเอง ดังนั้น ชาวบ้านและผู้ประกอบการในพื้นที่ จึงได้ลุกขึ้นมาหาทางจัดการ ป้องกันแก้ไขโดยรวมกลุ่มเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลไทยขึ้นมาในรูปแบบของฟิสิกส์น้องดำน้ำมากกว่าจะเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ ด้วยเหตุนี้ ภูมิปัญญาชาวบ้านและความรู้แบบทหารไทย (มนุษย์กับหน่วยซีล) ด้านการดำน้ำที่ถ่ายทอดสอนกันเองในครัวเรือนหรือจากพี่สู่น้อง จึงเริ่มกลับเข้ามามีบทบาทอีกครั้ง ในยุคที่ทะเลไทยได้รับความเสียหายจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

เช่นเดียวกับในส่วนของภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขจัดการปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยในรูปแบบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนเป็นนักดำเนินอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลในรูปแบบต่างๆ ควบคู่กับการเสริมสร้างศักยภาพความรู้ผ่านการอบรมโครงการอย่างหลากหลาย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายทำงานช่วยเหลือภารกิจของรัฐ เช่น โครงการอบรมนักดำเนินอาสาสมัคร โครงการอบรมการปลูกปะการัง โครงการอบรมช่วยเหลือสัตว์ทะเลหายาก โครงการอบรมอาสาสมัครเครือข่ายโบราณคดีได้นำฯลฯ

อย่างไรก็ตาม การลงทุนพัฒนากำลังคนของรัฐเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทำหน้าที่พลเมืองในรูปแบบอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและกลับมาเป็นเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการทำงานของรัฐ ไม่ใช่ทุกคนที่สำเร็จการอบรมไปแล้วจะกลับมาช่วยงานเป็นจิตอาสา ดังนั้น การออกแบบกระบวนการทำงาน การหล่อหลอมจิตใจ การวางแผนกลยุทธ์ทั้งในด้านปฏิบัติการและการสื่อสารให้คนตระหนักเห็นคุณค่า เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและมีจิตวิญญาณของการเป็นอาสาสมัครทางทะเลที่เข้มแข็งและยั่งยืนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ หน่วยงานจะมีวิธีการสร้างเครือข่ายนักดำเนินอาสาสมัครที่เข้มแข็งในภาคประชาชนเพื่อให้เห็นคุณค่าของการเป็นอาสาสมัครอนุรักษ์ทะเลได้อย่างไร รูปแบบ วิธีการ ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จควรเป็นอย่างไร การวิจัยครั้งนี้ต้องการหาคำตอบถึงตัวอย่างรูปแบบของการคิดย้อนสะท้อนกลับเพื่อหลอมรวมจิตใจให้คนมาเป็นที่ดำเนินอาสาสมัครผ่านการจัดการของสถาบันด้วย

นอกจากนี้ การนำเสนอนักข่าวตอกย้ำ ซ้ำซาก แพร่กระจาย โหลเวียน ในโซเชียลมีเดีย ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิกฤตทะเลไทยส่งผลให้ผู้คนเกิดความตระหนักและเริ่มเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น กระแสความเคลื่อนไหวเรื่องรักษ์โลก การงดใช้ถุงพลาสติก เป็นต้น ในส่วนของวิถีการดำเนินน้ำก็เช่นเดียวกัน รูปแบบของการดำเนินน้ำเปลี่ยนไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสื่อ ภาพตัวแทนของการดำเนินน้ำและพื้นที่กายภาพของจุดดำเนินน้ำที่สื่อสร้างขึ้นในแต่ละยุคสมัยสะท้อนให้เห็นถึงบริบทสังคมและเหตุการณ์ในช่วงระยะเวลาต่างๆ เช่น จากภาพของ “The Land of Smile” ในอดีต กลายเป็น “The Death Island” ในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคมความเสี่ยงที่แฝงเร้นอยู่ในสยามเมืองยิ้ม

สรุปแล้ว สารและสื่อ ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้บุคคลได้กลับมาทบทวนตนเองและชักชวนคนอื่นๆ ได้สะท้อนย้อนคิดว่าเราจะควบคุมเหตุการณ์ข้างหน้าในชีวิตที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงได้อย่างไร ดังนั้น จุดหักเห (Turning Point) และกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากผู้รับสารมาเป็นผู้ผลิตสื่อ จากนักดำน้ำเพื่อการท่องเที่ยวสันทนาการ (Recreation Tourism) หรือผู้ประกอบการมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร (Ocean Volunteer) จากการรวมกลุ่มดำน้ำเฉพาะคนใกล้ชิดพวกเดียวกัน มาสู่การรวมกลุ่มของคนที่ไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ตามมา

ภาพความหลากหลายของผู้คนแปลกหน้า ต่างที่มา ต่างที่ไป เดินทางมาจากทั่วทุกสารทิศทั้งในและต่างประเทศ มารวมตัวกันเพื่อเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร พวกเขาเหล่านี้คือใคร ทำไมต้องมา มาแล้วทำอะไรกลับไปและอะไรดึงดูดให้พวกเขามาดำน้ำกับคนแปลกหน้า มาเป็นแรงงานเก็บขยะโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนและต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง นอกจากนี้ การดำน้ำลึกยังมีความอันตรายโดยไร้ผู้รับผิดชอบชีวิต แต่ทำไมผู้คนจึงต้องมารวมกลุ่มกันเพื่อเป็นแรงงานใต้ทะเลลึกที่เต็มไปด้วยความเสี่ยง ที่ผ่านมามีการนำแนวคิดสังคมเสี่ยงของอูลริค เบค (Ulrich Beck) ไปใช้ในมิติที่หลากหลาย เช่น ด้านสุขภาพ การแพทย์ ด้านผลกระทบจากการศึกษา ด้านการเปรียบเทียบเชิงวิพากษ์แนวคิดของอูลริค เบค (Ulrich Beck) กับนักคิดคนอื่นๆ ซึ่งพบว่า แนวคิดสังคมเสี่ยงของเบค (Beck) ยังไม่ได้ให้รายละเอียดที่เพียงพอว่าจิตสำนึกต่อความเสี่ยงจะพัฒนาไปอย่างไร นอกจากนี้ ผู้เขียนยังไม่พบการนำแนวคิดสังคมเสี่ยง (Risk Society) ไปใช้ศึกษาในกลุ่มนักดำน้ำโดยศึกษาปรากฏการณ์ใต้ทะเล ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการต่อยอดว่า จิตสำนึกของสังคมเสี่ยงได้พัฒนาต่อไปอย่างไร โดยศึกษาในกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัครด้วยวิธีการทำงานเป็นนักดำน้ำอาชีพรวมถึงนักดำน้ำอาสาสมัครร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Austen, 2009; Pietrocola, Rodrigues, & Bercot, 2021; ภาวีกา ศรีรัตนบัลล์, 2561)

เรื่องราวของนักดำน้ำอาสาสมัครอันเกิดการรวมตัวของคนแปลกหน้าผ่านการติดตามข่าวสารผ่านโซเชียลมีเดียและหันมาใช้โซเชียลมีเดียเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์ใต้น้ำท่ามกลางสังคมความเสี่ยง ปฏิบัติการที่สลับไปสลับมาระหว่างโลกใต้ทะเลกับโลกในสังคมออนไลน์ จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของคนที่ไม่รู้จักกันแต่ต้องมาดำน้ำร่วมกัน รวมถึง

จุดเปลี่ยนผ่านอันเกิดจากการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของนักดำน้ำจากสถานะของนักท่องเที่ยวหรือนักดำน้ำอาชีพมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครคู่ขนานไปกับจากการเป็นผู้รับสารมาสู่ผู้ส่งสารหรือผู้ผลิตสื่อ รูปแบบหลากหลายที่เกิดขึ้นของปรากฏการณ์การดำน้ำและการสื่อสารทางสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อถึงกันในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยจึงเป็นสิ่งที่การวิจัยนี้ต้องการค้นหาคำตอบ

1.2 โจทย์/คำถามการวิจัย

- 1) การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครเกิดจากอะไร มีปฏิบัติการอย่างไรและนักดำน้ำได้ตอบกับสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเลอย่างไร ?
- 2) รูปแบบของสื่อและการสื่อสาร (เกี่ยวกับการดำน้ำและสิ่งแวดล้อมทางทะเล) ที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) ของนักดำน้ำอย่างไร ?
- 3) สังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวดำน้ำส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำอย่างไร และนักดำน้ำอาชีพเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับตัวอย่างไร ?

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสาเหตุและปฏิบัติการการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัคร และการตอบโต้กับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย
- 2) เพื่อศึกษาการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสื่อและการสื่อสารในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย
- 3) เพื่อศึกษาสังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำและการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับตัวของนักดำน้ำอาชีพตามแหล่งท่องเที่ยวทะเลไทย

1.4 สมมุติฐานการวิจัย

- 1) กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครเกิดจากการนำเสนอของสื่อ ควบคู่กับการเผชิญกับปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลด้วยตนเอง
- 2) รูปแบบของสื่อและการสื่อสาร (เกี่ยวกับการดำน้ำและสิ่งแวดล้อมทางทะเล) ที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การคิดย้อนสะท้อนกลับ รูปแบบการดำน้ำและการโต้ตอบผ่านสื่อของนักดำน้ำเปลี่ยนแปลงตาม

- 3) ปัญหาสังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวดำน้ำในประเทศไทยนำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับปรับตัวและสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในกิจกรรมอาสาสมัครใต้ทะเล

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย” มีขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Study) ใช้วิธีการเข้าถึงข้อมูลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ในรูปแบบของการทำงานเป็นนักดำน้ำอาชีพ (Dive Master) และเข้าอบรมหลักสูตรนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ภายใต้การสอนของสถาบันทหาร ที่มณฑลยี่นงใต้ (หน่วยซีล) รวมถึงปฏิบัติการเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครตามงานกิจกรรม (Events) ต่างๆ ที่จัดขึ้นในประเทศไทย ระหว่างปีพ.ศ. 2563-2565

การคัดเลือกผู้สนใจศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) รวมถึงขอคำแนะนำจากผู้ให้ช่วยแนะนำผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

1.5.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษานี้ คือ นักดำน้ำที่ทำงานอาสาสมัคร นอกจากนี้ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับทะเลและนักดำน้ำร่วมด้วย ซึ่งกำหนดให้เป็นผู้ให้ข้อมูลรอง ดังนี้

- 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก หมายถึง นักดำน้ำลึกแบบสคูบาไดรวิง (Scuba Diving) ที่นำกิจกรรมดำน้ำมาใช้บำเพ็ญประโยชน์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเล
- 2) ผู้ให้ข้อมูลรอง หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ทำงานเกี่ยวข้องกับทะเล หรือต้องอาศัยพึ่งพิงทางทะเลในการประกอบอาชีพ รวมถึงผู้ทำงานเกี่ยวข้อง มีปฏิสัมพันธ์กับนักดำน้ำ เช่น ผู้ประกอบธุรกิจด้านดำน้ำ หน่วยงาน/สถาบันต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทะเล ชาวประมงและนักท่องเที่ยวดำน้ำ เป็นต้น

1.5.3 ขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่และระยะเวลาการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ 1. พื้นที่ภาคสนาม 2. พื้นที่ในสื่อสังคมออนไลน์

1) **พื้นที่ภาคสนาม** คือ พื้นที่ทางกายภาพที่ผู้เขียนลงไปเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ควบคู่กับการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พื้นที่ภาคสนามครั้งนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วนหลัก คือ 1) เกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ซึ่งกำหนดให้เป็นตัวแทนภาคสนามในส่วนของธุรกิจการท่องเที่ยวโดยสถาบัน/บริษัท/โรงเรียนสอนดำน้ำเอกชน) 2) เกาะพระ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี (ซึ่งกำหนดให้เป็นตัวแทนภาคสนามในส่วนของสถาบันรัฐผ่านการสอนโดยทหารนักทำลายใต้น้ำจู่โจมหรือมนุษย์กบ)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีเข้าร่วมเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครตามงานกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรอิสระ โดยพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นสูงขึ้นอยู่กับจุดหมายปลายทางที่นักดำน้ำอาสาสมัครและหน่วยงาน/สถาบันผู้จัดตัดสินใจเดินทางไปปฏิบัติงาน ซึ่งประกอบด้วย

- หินเพิง จังหวัดระยอง (จำนวน 2 ครั้ง)
- เกาะทะเล จังหวัดชุมพร (จำนวน 1 ครั้ง)
- เกาะช้าง เกาะกูด เกาะหมาก เกาะรัง จังหวัดตราด (จำนวน 3 ครั้ง)
- แสมสาร จังหวัดชลบุรี (จำนวน 1 ครั้ง)
- ป่าตอง จังหวัดภูเก็ต (จำนวน 1 ครั้ง)
- เกาะพะงัน จังหวัดพังงา (จำนวน 1 ครั้ง)
- เกาะสิมิลัน เกาะสุรินทร์ อันดามันเหนือ จังหวัดพังงา (จำนวน 1 ครั้ง)
- เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี (จำนวน 2 ครั้ง)

2) **พื้นที่ในสื่อสังคมออนไลน์** ได้แก่ พื้นที่ในโซเชียลมีเดียหรือชุมชนออนไลน์ที่นักดำน้ำอาสาสมัครนิยมใช้เพื่อเปิดรับ/ส่งข่าวสาร รวมถึงผลิตสื่อด้านการดำน้ำและข่าวเกี่ยวกับทะเลในแง่มุมต่างๆ เช่น ในเพจ Facebook, Line Group, YouTube และรายการต่างๆ ที่สื่อมวลชนนำเสนอและนักดำน้ำนิยมใช้

1.6 คำสำคัญ (Key Words)

สังคมความเสี่ยง (Risk Society)

วิกฤตทะเลไทย (Marine Crisis)

สื่อสารมวลชน (Mass Media)

การคิดย้อนสะท้อนกลับในสังคมสมัยใหม่ (Reflexive Modernization, Reflexivity)

นักดำน้ำอาสาสมัคร (Scuba Volunteer)

การท่องเที่ยว (Tourism)

1.7 นิยามศัพท์ในการศึกษา (Definitions)

เนื่องด้วยรูปแบบการดำน้ำและนักดำน้ำมีหลายประเภท ผู้เขียนจึงระบุให้ชัดถึงขอบเขตความหมายที่ต้องการสื่อสารในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

- 1) **นักดำน้ำ (Scuba Diver)** หมายถึง นักดำน้ำลึกประเภทสคูบ้า (ใช้อุปกรณ์ช่วยสำหรับหายใจและถังอากาศ) ลงไปได้ทะเลลึก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำน้ำเชิงสันทนาการ (Fun Dive) หรือดำน้ำอาชีพ (Dive Career/Dive Job)
- 2) **นักดำน้ำอาสาสมัคร (Scuba Diving Volunteer)** หมายถึง นักดำน้ำลึกประเภทสคูบ้า (Scuba Diving) ที่มีวัตถุประสงค์ดำน้ำเพื่อทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ใต้ท้องทะเลโดยสมัครใจและไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน
- 3) **การดำน้ำลึก (Scuba Diving)** หมายถึง การดำน้ำแบบสคูบ้าไดรวิง ซึ่งต้องใส่อุปกรณ์ดำน้ำช่วยหายใจและถังอากาศลงไปได้ทะเลเท่านั้น
- 4) **ครูสอนดำน้ำ (Dive Instructor)** หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเป็นครูสอนดำน้ำลึกประเภทสคูบ้าไดรวิง (Scuba Diving) ซึ่งได้รับค่าตอบแทนเป็นตัวเงินจากการดำน้ำ
- 5) **ครูผู้ช่วยสอนดำน้ำ/ผู้ควบคุมการดำน้ำ/ไกด์ดำน้ำ (Dive Master)** หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเป็นผู้ช่วยครูสอนดำน้ำหรือคนพาดำน้ำ (Dive Guide/Dive Lead) ซึ่งได้รับเงินค่าตอบแทนจากการพานักท่องเที่ยว/ลูกค้าไปดำน้ำสันทนาการ (Fun Dive)

- 6) **การพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure)** หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เลือกยินยอมกระทำเอง โดยมุ่งหวังความผ่อนคลายสบายใจ สนุกสนานและต้องไม่ได้รับเงินค่าจ้างจากการกระทำนั้น ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง กิจกรรมการดำน้ำลึกเพื่อสันทนาการ
- 7) **การท่องเที่ยว (Tourism)** หมายถึง การที่เดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อความผ่อนคลาย สำราญและพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การท่องเที่ยวดำน้ำใต้ทะเลทั้งในรูปแบบสันทนาการและแบบอาสาสมัคร
- 8) **สังคมความเสี่ยง (Risk Society)** หมายถึง ความเสียหายทางทะเลอันเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งนักดำน้ำได้พบเห็นและเกิดความตระหนัก นำมาสู่การหาแนวทางแก้ไข เช่น ขยะทะเล เศษอวนใต้ทะเล การคุกคามสัตว์ทะเล การกระทำผิดกฎหมายทางทะเล เป็นต้น
- 9) **การคิดย้อนสะท้อนกลับของยุคสมัยใหม่ (Reflexive Modernization)** หมายถึง การที่นักดำน้ำ ผู้พบปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลได้ทบทวน ไตร่ตรอง คิดย้อนสะท้อนกลับอย่างลึกซึ้งถึงความเสียหายทางทะเลว่าล้วนเกิดจากการกระทำของมนุษย์ และผลกระทบดังกล่าวได้ย้อนกลับมาทำร้าย สร้างความเสียหายให้แก่ตัวมนุษย์เอง ทำให้นักดำน้ำเกิดการโต้ตอบและปฏิบัติการ (Take Action) เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลในรูปแบบของนักดำน้ำอาสาสมัคร
- 10) **การสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication)** หมายถึง การสื่อสารถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลของนักดำน้ำ ทั้งในรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) โดยมีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล
- 11) **ผลกระทบของสื่อ (Media Effects)** หมายถึง การที่สื่อมวลชนส่งสาร (Message) ไปยังผู้รับและมีอิทธิพลทำให้ผู้รับสารให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายๆ ด้านผสมผสานกัน เช่น ด้านอารมณ์ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ อุดมการณ์ พฤติกรรม ตัวตน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง สื่อที่นักดำน้ำเปิดรับและมีอิทธิพล ส่งผลให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง แก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

- 12) ยุคมนุษย์สมัยหรือมนุษย์ผันผวนโลก (Anthropocene) หมายถึง ยุคที่พฤติกรรมและการดำรงอยู่ของมนุษย์ส่งผลต่อระบบนิเวศ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่ระบบนิเวศทางทะเลซึ่งได้รับผลกระทบจากมนุษย์อย่างไม่มีวันหวนกลับ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) รวบรวม ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินน้ำลึกของไทยในยุคสังคมเสี่ยง
- 2) วิเคราะห์ปรากฏการณ์การดำเนินน้ำลึกในรูปแบบของอาสาสมัครเชื่อมโยงกับประเด็นสังคมเสี่ยงในมิติต่างๆ
- 3) เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง การเปลี่ยนแปลงของสื่อกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการดำเนินน้ำลึกในบริบทของสังคมเสี่ยงสมัยใหม่ในโลกยุคดิจิทัล
- 4) ข้อมูลเรื่องนักดำเนินอาสาสมัครในสังคมปัจจุบัน สามารถนำไปสู่การวางแผน เตรียมความพร้อมจัดฝึกอบรม เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาอาสาสมัครทางทะเลที่เข้มแข็งยั่งยืนในอนาคต
- 5) ข้อมูลที่ได้ นำไปสู่การค้นพบรูปแบบการ/วิธีการสื่อสารดิจิทัล หรือนวัตกรรมการสื่อสาร ด้วยพลังของโซเชียลมีเดียที่มีประสิทธิภาพ (Effective) ทรงพลัง (Empowerment) และส่งผลกระทบ (Impact) ต่อการจัดการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย โดยใช้ประโยชน์จากแรงงานของนักดำเนินอาสาสมัครในฐานะนักสื่อสารภาคพลเมือง
- 6) เพื่อค้นพบต้นแบบหรือรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างเครือข่ายนักดำเนินอาสาสมัครในยุคสังคมความเสี่ยง
- 7) การศึกษานี้ช่วยตอบโจทย์ยากของประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาร่วมของโลกในประเด็นเรื่องวิกฤตสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเล โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ที่เรียกว่า “นักดำเนินอาสาสมัคร” ซึ่งปัญหาวิกฤตทะเลไทย ถือเป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ข้อที่ 14 เรื่องการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 8) ข้อมูลที่ได้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับประเด็นสิ่งแวดล้อมทางทะเล รวมถึงเป็นประโยชน์ในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบของการพัฒนา นักดำเนินอาสาสมัครอย่างยั่งยืนในอนาคต โดยหน่วยงานที่สามารถนำข้อมูลจากการวิจัย

นี้ไปใช้ประโยชน์ เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเลแห่งประเทศไทย สมาคมดำน้ำแห่งประเทศไทย องค์การด้านการอนุรักษ์ทะเล อุทยานแห่งชาติทางทะเล กลุ่มเครือข่ายการดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ต่างๆ ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำน้ำ รวมถึงเป็นประโยชน์ในระดับปัจเจกสำหรับผู้ที่คือนักดำน้ำและผู้สนใจประกอบอาชีพดำน้ำในอนาคต

1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของนักดำน้ำในฐานะหน้าด่านผู้เผชิญและได้รับผลกระทบจากปัญหาทางทะเลเป็นลำดับแรก รวมถึงทราบเหตุ ปัจจัย ความรู้สึก การคิดย้อนสะท้อนกลับที่พลิกผันให้คนธรรมดาต้องกลายเป็นอาสาสมัครใต้ทะเลและเห็นปฏิบัติการเคลื่อนไหว ทำงานเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยในระบบทุนนิยมโดยอาศัยเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์

นอกจากนี้ การศึกษาดังกล่าวต้องการเชื่อมโยงให้เห็นถึงสิ่งที่นักดำน้ำได้เข้าไปเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ ในระหว่างกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับในยุคสังคมความเสี่ยงที่มนุษย์ผันผวนโลกและโลกกลับมามาสร้างความผันผวนให้มนุษย์ โดยสะท้อนให้เห็นภาพของสรรพสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาเป็นตัวกระทำ (Actor) ให้มนุษย์ในฐานะนักดำน้ำเกิดการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางทะเล เช่น สัตว์ทะเล ทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เทคโนโลยีการสื่อสาร ความขัดแย้งทางทะเล ภาคปฏิบัติการและกลยุทธ์การสื่อสารผ่านโครงการอบรมของสถาบัน สังคมเสี่ยงจากการท่องเที่ยวในระบบทุนนิยม ฯลฯ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงตัวตน รูปแบบการดำน้ำตามมา

ภาพรวมของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีทั้งหมด 11 บทด้วยกัน ประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

- บทที่ 4 เปิดโลกใต้ทะเล: การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัย
- บทที่ 5 การคิดย้อนสะท้อนกลับของโลกใต้ทะเล: การสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญของนักดำน้ำ
- บทที่ 6 สื่อสารการดำน้ำ: การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านสื่อและการโต้กลับของนักดำน้ำ
- บทที่ 7 การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการท่องเที่ยวดำน้ำรูปแบบใหม่
- บทที่ 8 การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำผ่านภาคปฏิบัติการของสถาบันทหาร
- บทที่ 9 การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการเมืองเรื่องดำน้ำ
- บทที่ 10 การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene)
- บทที่ 11 บทสรุปและอภิปรายผล: นักดำน้ำกับการคิดย้อนสะท้อนกลับ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)

การศึกษาเรื่อง “จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำเนินอาสาสมัครในประเทศไทย” ได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 2.1 แนวคิดภาวะสมัยใหม่ (Modernity Concept)
- 2.2 แนวคิดสังคมเสี่ยง การสื่อสารสังคมเสี่ยงและการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Risk Society, Risk Communication and Reflexivity Concept)
- 2.3 แนวคิดการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงของสื่อ (Mass Media Concept)
- 2.4 แนวคิดเรื่องผลกระทบของสื่อและแอฟเฟค (Media Effects)
- 2.5 แนวคิดอาสาสมัคร (Volunteer Concept)
- 2.6 แนวคิดความผูกพันและการมีส่วนร่วม (Engagement Concept)
- 2.7 แนวคิดการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ (Leisure Concept)
- 2.7 แนวคิดมนุษย์สมัยหรือแอนโทรโปซีน (Anthropocene Concept)
- 2.8 ทบทวนองค์ความรู้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน

จากแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการทบทวนวรรณกรรม มีความเชื่อมโยงกันคือ ภาวะสังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดปัญหาสังคมความเสี่ยงอันเกิดจากการพัฒนาความเป็นอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่แผ่กว้างกับระบบทุนนิยม ภัยอันตรายจากสังคมเสี่ยงทำให้มนุษย์ผู้ได้รับผลกระทบเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับว่าสิ่งเหล่านี้มีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงหาทางป้องกันแก้ไขโดยการแสวงหาความรู้จากสื่อ และสื่อสารความเสี่ยงออกไป การเปลี่ยนแปลงของสื่อจึงนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง ปรับตัวของผู้คนในชีวิตประจำวันด้วยผลกระทบจากสื่อและการสื่อสารส่งผลให้ผู้ได้รับอันตรายหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องร่วมกันกระทำภารกิจบางอย่างด้วยการมีส่วนร่วมจนเกิดเป็นความผูกพันในรูปแบบของอาสาสมัคร

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วม การมีความผูกพันจนส่งผลให้ผู้ใช้ได้รับผลกระทบเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและนำมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นไม่ได้เกิดจากมนุษย์กระทำต่อกันเท่านั้น สิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ เช่น สัตว์ได้ทะเล ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ เทคโนโลยีสื่อดิจิทัลรวมถึงเครื่องมือ สิ่งของที่ใช้ระดมพลในการทำงานจิตอาสาต่างๆ ล้วนเข้ามามีบทบาทผลักดันให้งานอาสาสมัครในสถานการณ์สังคมเสี่ยงประสบความสำเร็จด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 แนวคิดภาวะสมัยใหม่ (Modernity Concept)

แม้ว่าแนวคิดหลักที่จะนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ คือ แนวคิดเรื่องสังคมความเสี่ยง (Risk Society) ในประเด็นเรื่องการคิดสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของอุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) แต่แนวคิดภาวะสมัยใหม่ (Modernization Theory) นับมีความสำคัญไม่แพ้กันและจำเป็นต้องกล่าวถึงเป็นอันดับแรก เนื่องจาก ภาวะสมัยใหม่หรือสังคมสมัยใหม่เป็นต้นเหตุก่อให้เกิดสังคมอุตสาหกรรม (Industry Society) ภายใต้ระบบทุนนิยม (Capitalistic Society) และนำไปสู่สังคมแห่งความเสี่ยง (Risk Society) รูปแบบใหม่ๆ ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น (Manufactured Risks) และมนุษย์ต้องเผชิญหน้า รวมถึงได้รับผลกระทบจากความเสี่ยงนั่นเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอทำความเข้าใจถึงความถึงแนวคิดภาวะสมัยใหม่เพื่อเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดสังคมความเสี่ยงและการสื่อสารสังคมเสี่ยง โดยมีประเด็นดังนี้

2.1.1 คำจำกัดความ/ความหมายของภาวะสมัยใหม่

2.1.2 พัฒนาการของภาวะสมัยใหม่กับสังคมความเสี่ยง

2.1.1 คำจำกัดความ/ความหมายของภาวะสมัยใหม่

นักวิชาการได้อธิบายถึงภาวะสมัยใหม่ โดยใช้ชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ภาวะทันสมัย ภาวะสมัยใหม่ สังคมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีคำเรียกใช้แตกต่างกันหลากหลาย แต่มีความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

ภาวะสมัยใหม่ เกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยแนวคิดภาวะสมัยใหม่ถือเป็นหนึ่งในทฤษฎีสำคัญที่ว่าด้วยเรื่องการพัฒนาซึ่งเน้นเรื่องการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนาและเน้นเรื่องการพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) ซึ่งกระบวนการทำให้เกิดสภาวะสมัยใหม่นี้ได้อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นตัวขับเคลื่อน

จากพจนานุกรมสังคมวิทยา (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2558) ได้กล่าวถึง การทำให้ทันสมัยว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมสู่สังคมอุตสาหกรรมในเมืองตลอดไป ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย คือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) การทำให้เป็นเมือง (Urbanization) มีการใช้เหตุผล (Rationalization) เกิดระบบข้าราชการประจำ (Bureaucracy) และการบริโภคจำนวนมาก (Mass Communication)

เช่นเดียวกับ สตีฟ บรูซ (2559) ได้กล่าวถึง กระบวนการเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ว่าเป็นกระบวนการก่อรูปทางสังคม (Social Formation) ที่เน้นการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม เศรษฐกิจแบบทุนนิยม การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ที่มีการจำแนกหน้าที่ เน้นการปกครองโดยอิงสถาบันตามระบบราชการ

จันทน์ เจริญศรี (2544) เจ้าของผลงานเรื่อง “Post Modern” ได้อธิบายว่า สังคมสมัยใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมที่มีบูรณาการมากขึ้น มีการก้าวเข้าสู่ระบบทุนนิยม (Capitalism) ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง และเน้นกระบวนการทำให้เป็นสินค้า (Commodification) เกิดการสะท้อนกลับภายใน ตรึงตรอง (Reflexivity) เพื่อจัดความไม่แน่นอนของธรรมชาติ

วสันต์ ปัญญาแก้วและคณะ (2559) ได้กล่าวถึงทฤษฎีสมัยใหม่ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่บนความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ เปลี่ยนจากเครื่องมือเรียบง่ายสู่เทคโนโลยีที่ซับซ้อนมากขึ้น เปลี่ยนจากสภาพแวดล้อมชุมชนชนบทมาเป็นชุมชนเมือง เปลี่ยนจากการเกษตรเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ดังนั้นกระบวนการสร้างความทันสมัยจึงอาจกล่าวสั้นๆหนึ่งว่าเป็นกระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม

Giddens (1990) ได้กล่าวถึง สังคมสมัยใหม่ ว่า คือการเกิดขึ้นและขับเคลื่อนของการพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrialization) มีความเติบโตทางเศรษฐกิจและทุนนิยม โดยเจ้าของทุนสะสมความมั่งคั่งผ่านกระบวนการสร้างอำนาจและการผูกขาดทรัพยากร ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คน เคลื่อนย้ายสู่หน่วยที่เล็กลง เช่น เกิดครอบครัวเดี่ยวในสังคมเมืองเข้ามาแทนที่สังคมขยาย ชีวิตผู้คนมีความเป็นปัจเจก (Individualistic) รวมถึงเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร (Information Society) หรือ สังคมบริโภคนิยม (Consumer Society)

ภาวะความทันสมัยมีความเกี่ยวข้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ จากผลงานเรื่อง “โลกาภิวัตน์” ของไพโรจน์ คงทวีศักดิ์ (2560) ได้อธิบายว่า โลกาภิวัตน์มีความเกี่ยวข้องกับสมัยใหม่ โดยได้แบ่งโลกาภิวัตน์จำแนกตามช่วงเวลา คือ 1) โลกาภิวัตน์ยุคก่อนสมัยใหม่ (เกิดขึ้นก่อนปี ค.ศ. 15) 2) โลกาภิวัตน์ยุคก่อนสมัยใหม่ตอนต้น ค.ศ. 1500-1850 3) โลกาภิวัตน์ยุคสมัยใหม่ตอนต้น ค.ศ. 1850-1945 4) โลกาภิวัตน์ยุคปัจจุบัน ค.ศ. 1945-ปัจจุบัน ซึ่งในที่นี้จะเน้นกล่าวถึงโลกาภิวัตน์ยุคสมัยใหม่ซึ่งมีการเกิดขึ้นของระบบทุนนิยมที่อยู่บนฐานของการปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดการเติบโตของเทคโนโลยีการคมนาคม การสื่อสารและเริ่มส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระดับโลกปรากฏให้เห็น เช่น เรื่องของมลพิษข้ามพรมแดน การตัดไม้ทำลายป่า และเนื่องด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่รับรู้ข่าวสารที่ห่างไกลได้ถึงกัน ประชากรบางส่วนได้พากันปมเพาะหรือพัฒนาสำนึกระดับโลก (Global Consciousness) หรือเกิดความรู้สึก (Sense) ของการรวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีสมาชิกจากทั่วโลก (Trans-Planetary Community) เกิดการตรึงตรองของผู้คน (Reflexivity) เช่น การเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาโลกไว้

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่านักวิชาการได้กล่าวถึงภาวะสมัยใหม่ในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย แต่ความหมายล้วนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ สังคมสมัยใหม่นำมาสู่ความเจริญก้าวหน้าในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์เน้นการมีเหตุผล เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ความก้าวหน้าเทคโนโลยี ความเป็นโลกาภิวัตน์ที่สังคมสมัยใหม่ย่อให้โลกมีขนาดเล็กลงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารรอบโลกได้รวดเร็วขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อโต้แย้งว่าบริบทของสังคมสมัยใหม่ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงตัวแทนของประเทศในซีกโลกตะวันตกเท่านั้น

สังคมสมัยใหม่ของประเทศที่ไม่ใช่ตะวันตกอาจมีความแตกต่างหลากหลายมากกว่านั้น จึงไม่สามารถเหมารวมได้ นอกจากนี้ได้มีการวิพากษ์ว่าผลกระทบของสังคมสมัยใหม่ล้วนมีทั้งด้านบวกและด้านลบ เพราะถึงแม้ภาวะสมัยใหม่จะนำมาสู่การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีให้เป็นอุตสาหกรรม แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาสังคมและความเสี่ยงในรูปแบบใหม่ๆ (New Risks) ตามมา ดังที่จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

2.1.2 พัฒนาการของภาวะสมัยใหม่กับสังคมความเสี่ยง

ก่อนที่จะอธิบายถึงภาวะสมัยใหม่หรือสังคมสมัยใหม่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ยุคก่อนหน้านั้นเพื่อให้ได้ทราบต้นตอและเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างเห็นภาพ จากหนังสือเรื่อง “Risk Society: Towards a New Modernity” ของอุลริค เบ็ค (Beck, 1992) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมนี ได้อธิบายว่า พัฒนาการทางสังคมได้แบ่งเป็น 3 ยุค ดังต่อไปนี้

ยุคที่หนึ่ง: ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modernity)

ความเสี่ยงมักเชื่อว่าเป็นเรื่องของความเหนือธรรมชาติ เกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเจ้าลงโทษ เช่น ฟ้าผ่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว วิธีจัดการกับความเสี่ยงในยุคโบราณ (ซึ่งยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน) จึงเป็นไปในลักษณะของการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น การสวดมนต์ อ้อนวอนทำพิธีขอขมา บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ยุคที่สอง: ยุคสังคมสมัยใหม่ตอนต้น (Early Modernity)

ช่วงศตวรรษที่ 18 หรือยุค “Early Modernity” ซึ่งยุคนี้เรียกได้ว่าเป็น “ยุคเรืองปัญญา” หรือ “ยุครู้แจ้ง” (Age of Enlightenment) ซึ่งถือเป็นยุคที่เข้าสู่สังคมสมัยใหม่ (Modernity) โดยสังคมสมัยใหม่เกิดจากกระบวนการทำให้เป็นสินค้า (Commercialization) ผนวกกับกระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่สังคมเกษตรกรรมอย่างรวดเร็ว ความรู้ต่างๆ ในยุคของสังคมสมัยใหม่ได้ถูกอธิบายโดยผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมีเหตุผล (Rationalization) คู่น่าเชื่อถือ รวมถึงสังคมมีการแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบ เช่นเดียวกับสถาบันต่างๆ ที่มีการบริหารแบบราชการ มีการแบ่งแยกออกเป็นแผนกต่างๆ ตามความชำนาญเฉพาะทาง จากที่เคยมีวิถีแห่งความเป็นชุมชนตามจารีตประเพณีได้เกิดเป็นรัฐชาติ

(Nation State) ความเชื่อทางศาสนา ไสยศาสตร์ ภูถลตทอนลง ครอบคร้วขยายเปลี่ยนแปลงไป เป็นครอบคร้วเดี่ยว

ยุคนี้ถือได้ว่ามี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ครั้งใหญ่และส่งผลให้การอธิบาย/ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องปรากฏการณ์แห่งความเสี่ยงทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยความเสี่ยงทางสังคมของยุคสมัยใหม่นี้ (Risk Modernization) มีความเชื่อว่า ความเสี่ยงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น/ถูกผลิตขึ้น มากกว่าที่จะเชื่อว่าเกิดจากภัยธรรมชาติหรือเทพเจ้าลงโทษให้เกิดความหายนะเหมือนเช่นในอดีต

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของยุคสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของสังคมอุตสาหกรรมแบบทุนนิยม (Social Capital Industry) การติดต่อรับรู้ข่าวสารและเดินทางไปมาระหว่างซีกโลกหนึ่งไปยังอีกซีกโลกหนึ่ง (Global Transportation) เกิดขึ้นอย่างสะดวกและง่ายดาย ดังนั้น โลกจึงเสมือนถูกย่อให้เล็กลงหรือที่เรียกว่ากันว่า “หมู่บ้านโลก” (Global Village) ผลพวงจากความเป็นโลกาภิวัตน์ ทำให้มีการไปมาหาสู่ติดต่อค้าขายยังต่างประเทศ เมื่อมีการติดต่อลงทุนค้าขาย ความเสี่ยงจึงมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การเงิน ดังนั้นจึงมีการจัดการความเสี่ยงในรูปแบบของการประกันภัย การป้องกันความเสี่ยงด้วยการทำประกันภัยสะท้อนให้เห็นการจัดการความเสี่ยงของรัฐในยุคสมัยใหม่ที่นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ผนวกกับคณิตศาสตร์เข้ามาใช้เพื่อการคำนวณความเสี่ยง (Risk Calculator) นอกจากนี้ เรายังสามารถรับรู้ถึงอันตรายและภัยพิบัติของอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างทันท่วงทีโดยไม่ต้องไปเผชิญกับความเสี่ยงนั่นเอง หากแต่คนทั่วโลกได้รับรู้ถึงความเสี่ยงจากจุดใดจุดหนึ่งของโลกร่วมกัน ดังนั้นความเสี่ยงในยุคโลกาภิวัตน์ (Global Risk) จึงถูกทำให้ไร้กรอบทางเพศสภาพ เชื้อชาติ ชนชั้นและพรมแดน พื้นที่และเวลา (Time and Space) ของความเสี่ยงได้ถูกเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลกอย่างเป็นเครือข่าย

จากที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของภาวะสมัยใหม่และความ เป็นอุตสาหกรรมอย่างหลากหลาย เช่น ในมุมมองทางเศรษฐกิจ คาร์ล มาร์ก (Karl Mark) วิพากษ์ ว่า สังคมอุตสาหกรรมทำให้เกิดระบบทุนนิยม ซึ่งนำมาสู่ความแตกแยก ไม่เท่าเทียมทางชนชั้น เกิดการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งชนชั้นแรงงานถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน แรงงาน

ทำงานเพียงเพื่อได้รับค่าตอบแทนราคาถูกแต่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตอย่างแท้จริงและนำมาซึ่ง “จิตสำนึกที่ผิดพลาด” ในเรื่องของการทำงานภายใต้ระบบอุตสาหกรรม

ในขณะที่มุมมองทางสังคมแห่งความเสี่ยง อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) วิพากษ์ว่าความเสี่ยงในยุคสังคมสมัยใหม่ที่เน้นความเป็นอุตสาหกรรมในระบบทุนนิยม เป็นบ่อเกิดความเสี่ยงในรูปแบบใหม่ๆ ที่มนุษย์ไม่เคยพบมาก่อน เช่น การขาย/ขโมยอวัยวะ เช่น ไต ของเด็กยากจนไปให้ชาวยุโรปที่ร่ำรวย การเผชิญกับปัญหาสุขภาพ การแพร่เชื้อ HIV/AIDS หรือการเกิดสารกัมมันตรังสี แพร่ปนเปื้อนอยู่ในน้ำ อาหาร อากาศ ซึ่งมนุษย์เป็นผู้ได้รับผลกระทบนั้นโดยที่ผู้รู้ตัว ดังนั้น ความเสี่ยงของยุคสมัยใหม่จึงเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นและมนุษย์ได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชั้น เพศสภาพ สถานะทุกคนมีสิทธิ์เผชิญกับวิกฤตการณ์แห่งความเสี่ยงอย่างเท่าเทียม หรือสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าสังคมความเสี่ยงของสภาวะสมัยใหม่เป็นความเสี่ยงที่ไม่มีเส้นแบ่ง (No Boundaries) และมีความเป็นประชาธิปไตย (Adam, Beck, & Loon, 2000)

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การให้ความหมายของคำว่า “ความเสี่ยง” ในยุคสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยเชื่อว่าความเสี่ยงเกิดจากสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้าลงโทษหรือเกิดจากภัยธรรมชาติ ไปสู่ความหมายใหม่ที่ว่าความเสี่ยงเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การเกิดอาชญากรรม การทำลายสิ่งแวดล้อม การปล่อยสารเคมี การเกิดสงคราม หรือเกิดการแพร่ระบาดของไข้หวัดนกสายพันธุ์ใหม่ โรควัวบ้า (Mad Cow Disease) โรคซาร์สหรือโรคภัยอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง/เบี่ยงเบนของพฤติกรรมมนุษย์ เช่น โรคเอดส์ การกินเหล้า สูบบุหรี่ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าความเสี่ยงของยุคสมัยใหม่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากอดีต คือ มีความแปลกใหม่และซับซ้อน คลุมเครือมากยิ่งขึ้น โดยบางครั้งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ มองไม่เห็นเด่นชัด แต่ถือเป็นภัยอันตราย (Hazard) ซึ่งยากจะชี้ชัดและไม่ทราบที่มาที่ไปของความเสี่ยงอย่างแน่ชัด รวมถึงความเสี่ยงสามารถส่งผลกระทบขยายวงกว้างจากซีกโลกหนึ่งไปสู่ซีกโลกหนึ่ง ทำให้ประชาชนอยู่ในภาวะที่วิตก-ตื่นกลัว (Anxiety – Provoking Condition) (Beck, 2004)

ยุคที่สาม: ยุคสังคมสมัยใหม่ตอนปลาย (Late Modernity) หรือยุคแห่งการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernity)

ถัดมาเป็นยุคของสังคมสมัยใหม่ตอนปลาย (Second Modernity): หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “Late Modernity” หรือ “Reflexive Modernity” ซึ่งเป็นยุคที่มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความเสียหายทางสังคมอย่างอย่างเจ็บปวด (Social Suffering) อันเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง เช่น การเผชิญกับปัญหาหมอกควัน ฝุ่น คิววัน ขยะ ปัญหาโลกร้อน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวิกฤตการณ์ที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญร่วมกันอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น ความเสี่ยงในยุคสังคมสมัยใหม่จึงมีความเป็นประชาธิปไตยและเป็นไปอย่างเท่าเทียม

ในมุมมองของอุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) ได้วิจารณ์ว่า การแก้ปัญหาความเสี่ยง โดยเฉพาะความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมนั้นไม่สามารถปล่อยให้สถาบันรัฐเข้ามาบีบบังคับหรือผูกขาดแต่เพียงฝ่ายเดียวได้ เพราะมีหลายกรณีที่รัฐบาลประสบกับความล้มเหลวในการทำงานปกป้องสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ การช่วยให้หลุดพ้นจากภาวะความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่จึงถึงเวลาที่มนุษย์ผู้เผชิญกับความเสียหายต้องเกิดจิตสำนึก (Awareness) โดยสะท้อนกลับมาคิดทบทวน ไตร่ตรอง ไคร่ครวญ (Reflexivity) อย่างลึกซึ้งว่าสิ่งที่มนุษย์ทำลายตนเองคืออะไร และมันได้ย้อนส่งผลกระทบต่ออย่างไร (เชษฐา พวงหัตถ์, 2559)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการสะท้อนย้อนกลับมาคิดในยุคสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) นี้ ไม่ใช่เรื่องภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบของสถาบันรัฐ (Institution) หรือผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการความเสี่ยงของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น หากแต่ต้องเป็นสิ่งที่ปัจเจกชนทุกคน (Individualization) ในฐานะผู้จำต้องเผชิญหน้ากับความเสียหายด้วยตนเองต้องพัฒนาตัวเอง สร้างกระบวนการคิดไตร่ตรอง สร้างสามัญสำนึกแห่งตนเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อในการแสวงหาทางออกของความเสียหายที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย (Contemporary Society)

นอกจากนี้ อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) ยังได้เสนอการแสวงหาทางออกเพื่อรับมือกับปัญหาความเสี่ยงของยุคสมัยใหม่ โดยใช้แนวคิดที่เรียกว่า “Cosmopolitan Modernity” ดังที่ทราบกันดีว่าความเสี่ยงในยุคโลกาภิวัตน์ (Global Risk Society) เป็นความเสี่ยงที่มนุษย์ทุกคน ทุกชาติ ทุก

ภาษา ทุกเพศ ทุกวัยและทุกชนชั้นต้องเผชิญร่วมกันอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (Beck, 1992) ดังนั้น การปลูกจิตวิญญาณของผู้คนทั่วโลกให้หาทางรับมือกับความเสี่ยงของโลกในรูปแบบของการเป็น พลเมืองดีอย่างมีความเป็นสากลจึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำ โดยเบ็ค (Beck) ได้ตั้งคำถามว่า “เราจะ พัฒนาพลเมืองอย่างไรให้กลายเป็นพลเมืองดี (Good Citizen) ของโลกได้?”

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนขอสรุปเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างของการ เปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผ่าน ของแต่ละยุคทางสังคมวิทยา ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปพัฒนาการและสาระสำคัญของแนวคิดภาวะสมัยใหม่

ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modernity)	ยุคสมัยใหม่ (Modernity)	ยุคหลังสมัยใหม่ (Post-Modernity)
<ul style="list-style-type: none"> - ก่อนศตวรรษที่ 18 - ยุคศักดินา สังคมเกษตรกรรม - ความสัมพันธ์แบบครอบครัว เครือญาติ และระบบเจ้าขุนมูลนาย - ทาสไพร่ - ชุมชนชนบท - มีความเชื่อตามคำบอกเล่า ทำนายเชื่อเรื่องเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ - ความเสี่ยงเกิดจากภัยธรรมชาติหรือพระเจ้าลงโทษ 	<ul style="list-style-type: none"> - หลังศตวรรษที่ 19 ตอนปลายและศตวรรษที่ 20 ตอนต้น - ยุคสังคมอุตสาหกรรม - ความสัมพันธ์แบบนายทุน-แรงงาน - มีความเป็นปัจเจกสูง - ระบบทุนนิยม - โลกาภิวัตน์ - สังคมในเมือง ระบบราชการ - มีความเชื่อในหลักฐานแบบปฏิฐานนิยม เน้นความมีเหตุผล - เน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี - เน้นการพัฒนาให้เป็นเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - ปลายศตวรรษที่ 20 - สังคมยุคหลังอุตสาหกรรม - เน้นผลิตในปริมาณมาก (Mass Production) - โลกเสมือนจริง (Cyber Space) สภาวะเหนือความจริง - ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อสังคมสมัยใหม่ และท้าทายหรือสร้างในสิ่งที่เป็นอย่าง

ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modernity)	ยุคสมัยใหม่ (Modernity)	ยุคหลังสมัยใหม่ (Post-Modernity)
	<ul style="list-style-type: none"> - สลายกรอบด้านพื้นที่และเวลา (Time and Space) - ความเสี่ยง เกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น อันเป็นผลมาจากการใช้ความรู้และเทคโนโลยีของมนุษย์ที่มีต่อโลกธรรมชาติ 	

จากการทบทวนแนวคิดภาวะสมัยใหม่ ผู้เขียนเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ด้านน้ำดื่มในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการดื่มน้ำดื่มในอดีตเป็นการดื่มน้ำจืดจากน้ำพุหรือลำธาร ซึ่งอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่เมื่อเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ การดื่มน้ำดื่มถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) ภายใต้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระบบทุนนิยม มาตรฐานการดื่มน้ำถูกวัดและประเมินผลด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งต้องผ่านการเรียนและทดสอบจากสถาบันที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ รวมถึงต้องมีบัตรอนุญาตดื่มน้ำ ภูมิปัญญาชาวบ้านและการเรียนดื่มน้ำแบบพี่สอนน้องของคนท้องถิ่นจึงถูกละเลย กีดกันว่าไม่ได้มาตรฐาน นอกจากนี้การดื่มน้ำยังมีความเสี่ยงสูง วิธีจัดการความเสี่ยงด้านดื่มน้ำของสังคมสมัยใหม่ คือ การทำประกันชีวิต ซึ่งมีค่าใช้จ่ายและตกอยู่ในวงวนของระบบทุนนิยม

การดื่มน้ำ นอกจากจะมีความเสี่ยงด้วยลักษณะเฉพาะตัวของกิจกรรมแล้ว การดื่มน้ำยังเป็นความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ด้วย เนื่องด้วยการดื่มน้ำแบบสันตนาการภายใต้ระบบทุนนิยม ถูกมองว่าเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมได้ทะเล เช่น การเหยียบย่ำหรือเตะปะการังแตกหักเสียหาย รวมถึงเป็นการรุกรานธรรมชาติและระบบนิเวศ นอกจากนี้ ปัญหาขยะพลาสติกทะเลที่มากขึ้นตามปริมาณนักท่องเที่ยวดื่มน้ำยังเป็นภัยคุกคามสัตว์ทะเลหายาก อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดื่มน้ำที่

มนุษย์ผลิตขึ้น ซึ่งส่งผลทำลายสิ่งแวดล้อมและสัตว์ทะเล สุดท้ายแล้วมนุษย์เป็นผู้ได้รับผลกระทบเผชิญกับความเสียหายจากการรุกรานธรรมชาติเสียเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการนำแนวคิดภาวะสมัยใหม่มาใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ดำเนินในสังคมสมัยใหม่ว่า การนำเสนอของสื่อในประเด็นสังคมเสี่ยงว่าด้วยเรื่องวิกฤตสิ่งแวดล้อมทะเลไทยส่งผลให้นักดำเนินเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร นักดำเนินได้รับผลกระทบจากสื่ออย่างไร และใช้สื่อตอบโต้กลับอย่างไร รวมถึงนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องอย่างไร

2.2 แนวคิดสังคมเสี่ยง การสื่อสารสังคมเสี่ยงและการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Risk Society, Risk Communication and Reflexivity Concept)

ภาวะสมัยใหม่ (Modernity) มีความสัมพันธ์กับสังคมความเสี่ยง (Risk Society) และการสื่อสารท่ามกลางสังคมความเสี่ยง (Risk Communication) อย่างเป็นคู่ขนานผันแปรไปตามบริบทสังคม เนื่องจากภาวะสมัยใหม่ทำให้เกิดสังคมอุตสาหกรรมและความเป็นอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยมทำให้เกิดสังคมเสี่ยงและเมื่อเกิดสังคมเสี่ยงที่ซับซ้อน ยากที่จะควบคุม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้รูปแบบการสื่อสารเปลี่ยนไป

เช่นเดียวกับปรากฏการณ์วิกฤตขยะพาสติกทางทะเล ขยะทำให้เกิดสารพิษจากไมโครพาสติกที่ส่งผลกระทบต่อสัตว์ทะเล เมื่อมนุษย์บริโภคสัตว์ทะเล มนุษย์จึงตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงที่ยากจะควบคุม คาดเดาและเมื่อเกิดความเสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ประชาชนจะถูกระตุ้นเตือนผ่านสื่อ ดังนั้น สื่อจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามปรากฏการณ์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสังคมแต่ละยุคสมัย จากอุบัติการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของนักดำเนินอาสาสมัครเพื่อแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่เกิดขึ้นโดยการเปิดรับและโต้ตอบผ่านสื่อ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดสังคมความเสี่ยงและการสื่อสารในสังคมเสี่ยงจึงมีความสำคัญต่อการศึกษารุ่นนี้

หัวข้อย่อยของแนวคิดสังคมเสี่ยงที่กล่าวถึง ประกอบด้วย

2.1.3 ความหมายของสังคมความเสี่ยง

- 2.1.4 นักคิดคนสำคัญอุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) และข้อถกเถียงเรื่องสังคมความเสี่ยง
- 2.1.5 การสื่อสารในสังคมความเสี่ยง
- 2.1.6 พัฒนาการของการเกิดยุคโลกาภิวัตน์และสื่อสารมวลชน
- 2.1.7 สื่อมวลชนยุคโลกาภิวัตน์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- การย่อเย็บและหลอมรวมของเวลาและพื้นที่
 - การสลายกำแพงทางด้านภาษา
- 2.1.8 สื่อมวลชนกับการนำเสนอประเด็นความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่
- 2.1.9 การสื่อสารสังคมเสี่ยงกับปรากฏการณ์ด้านน้ำของสังคมสมัยใหม่

2.2.1 ความหมายของสังคมความเสี่ยง

มีผู้ให้คำจำกัดความเรื่อง “สังคมความเสี่ยง” อย่างหลากหลาย แต่โดยรวมแล้วมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า “สังคมความเสี่ยง” (Risk Society) หมายถึงสถานะหรือวิกฤตการณ์ที่มีลักษณะของความอันตราย (Danger/Hazard) ไม่ปลอดภัย (Unsafety) ไม่มั่นคง (Insecurity) ไม่แน่นอน (Uncertain) มีความกลัว (Fear) เกิดความวิตกกังวล (Anxiety) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของมนุษย์รวมถึงสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับปัจเจก ระดับสังคม และระดับโลก อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงเหล่านี้อาจยังไม่เกิดขึ้นจริงก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับรู้ถึงภัยอันตรายของความเสี่ยง (Risk Perception) และคาดการณ์หรือคาดคะเน จนทำให้เกิดการหวาดวิตก พยายามหลีกเลี่ยง หาทางป้องกันแก้ไข รวมถึงจัดการกับความเสี่ยงนั้น (Risk Management)

2.2.2 นักคิดคนสำคัญกับข้อถกเถียงเรื่องสังคมความเสี่ยงและการคิดย้อนสะท้อนกลับ

มีนักคิดทฤษฎีสังคมวิทยาอธิบายเรื่องสังคมความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่ไว้หลากหลาย เช่น แมรี ดักลาส (Mary Douglas) สนใจความเสี่ยงในมุมมองทางวัฒนธรรม มิเชล ฟูโก้ (Michel Foucault) สนใจความเสี่ยงเชื่อมโยงกับเรื่องสถาบัน วาทกรรม อำนาจ อุดมการณ์ การควบคุม โดยสถาบันมีอำนาจในการสร้างความรู้ สถาปนาความเชื่อโดยชอบธรรมในการกำหนดหรือสร้างค่านิยมว่าด้วยเรื่องความเสี่ยงให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจและปฏิบัติตาม อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) สนใจประเด็นสังคมความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่และกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive

Modernization) ในประเด็นเรื่องการคิดย้อนสะท้อนกลับนี้ มีนักคิดด้านสังคมวิทยาอีกคนที่พูดถึงประเด็นดังกล่าว คือ ปีแอร์ บูดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) แต่เป็นการคิดย้อนสะท้อนกลับในการวิจัยของผู้ทำวิจัยในภาคสนาม ส่วนแอนโทนี กิดเด็นท์ (Antony Giddens) สนใจความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่เช่นเดียวกับเบ็ค (Beck) แต่มุ่งเน้นเรื่องความเสี่ยงระดับปัจเจกที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ (Risk in Everyday Life) จนเกิดปัญหาทางจิตใจและเกิดภาวะที่เรียกว่า ยุคหลังสมัยใหม่ (Late Modernity)

สรุปแล้ว นักคิดทางสังคมศาสตร์ที่พูดถึงแนวคิดสังคมเสี่ยงและการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) ในยุคสังคมร่วมสมัย (Social Contemporary) ประกอบด้วย 3 คนหลัก คือ อูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) แอนโทนี กิดเด็นท์ (Anthony Giddens) และปีแอร์ บูดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) โดยมุมมองการคิดย้อนสะท้อนกลับของทั้งสาม มีจุดเด่นแตกต่างกัน ดังนี้

อูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) มีผลงานด้านสังคมเสี่ยงเรื่อง “Risk Society: Towards a New Modernity” (Beck, 1992) เบ็ค (Beck) ได้อธิบายการคิดย้อนสะท้อนกลับของสังคมเสี่ยงในยุคสมัยใหม่ที่เกิดจากการพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบทุนนิยม ความทันสมัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่กลับเป็นภัยย้อนกลับมาทำลายมนุษย์เอง การแสวงหาทางออกเพื่อจัดการกับปัญหาสังคมเสี่ยง คือ ปัจเจกชนผู้ได้รับผลกระทบ จากสังคมเสี่ยงภัยต้องเกิดการทบทวนไตร่ตรอง คิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ถึงผลกระทบที่ตามมาอันเป็นผลผลิตจากภาวะสังคมสมัยใหม่และการทำให้กลายเป็นอุตสาหกรรม ในขณะที่แอนโทนี กิดเด็นท์ (Anthony Giddens) ผู้เป็นเจ้าของผลงานเรื่อง “Modernity and Self-Identity” (Giddens, 1992) กิดเด็นท์ (Giddens) มองว่าสังคมเสี่ยงได้แฝงอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ผู้เผชิญกับสังคมเสี่ยงเกิดความแตกต่าง ถูกกีดกันและทำให้เป็นชายขอบ สิ่งเหล่านี้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมเสี่ยง ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการขบคิด ทบทวนและปัจเจกบุคคลทั้งหลายถูกบีบให้ต้องกำหนดทางเลือกในการมีรูปแบบการดำเนินชีวิต (Lifestyles) ของตนเอง

ส่วนปีแอร์ บูดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) จากผลงานเรื่อง “An Invitation to Reflexive Sociology” (Bourdieu, 1992) บูดิเยอร์ (Bourdieu) ได้เสนอแนวคิดการสะท้อนย้อนคิด (Reflexivity) โดยวิจารณ์มุมมองที่เชิดชูความรู้หรือทฤษฎีว่านักวิจัยเองก็มีฐานะเป็นผู้กระทำทางสังคมเช่นเดียวกับผู้กระทำการอื่นๆ ที่ผู้ศึกษาสังคมต้องมองความจริงในโลกด้วยมุมมอง

วิพากษ์ตนเอง (Reflexivity) และความคิดวิพากษ์สะท้อนกลับเพื่อให้สามารถอธิบายสังคมโดยวิพากษ์ตนเองได้ในเวลาเดียวกัน

จากแนวคิดเรื่องการคิดย้อนสะท้อนกลับของทั้ง 3 นักคิด ผู้เขียนได้นำแนวคิดการคิดย้อนสะท้อนกลับในภาวะสังคมสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) ของ อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) มาใช้เป็นการอธิบายในการวิเคราะห์หลัก เนื่องจากคำอธิบายของเบ็ค (Beck) ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นสังคมเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศมากที่สุด โดยเบ็ค (Beck) เชื่อว่าสังคมสมัยใหม่ที่ทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับสังคมเสี่ยง (Risk Society) มาจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมอันนำมาสู่การทำลายตนเองและสิ่งแวดล้อม ในประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่นักดำน้ำต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลและทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมอันเป็นผลกระทบจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและภัยดังกล่าวได้ย้อนกลับมาทำร้ายมนุษย์เอง

นอกจากนี้ เบ็ค (Beck) ยังได้เสนอทางออกต่อปัญหาสังคมเสี่ยง กล่าวคือ มนุษย์ต้องเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับว่า สิ่งที่ทำลายตนเองคืออะไร และทุกคนควรได้คิด ไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งซึ่งประเด็นการคิด ไตร่ตรองและตั้งคำถามเชิงวิพากษ์อย่างลึกซึ้งต่อภัยจากสังคมเสี่ยงตรงกับวิธีคิดของนักดำน้ำในยุคมนุษย์คุกคามทะเลที่นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงภัยหายนะอันเกิดจากทะเลถูกทำลายและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด ตัวตนและรูปแบบการดำน้ำ

อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) กับประเด็นสังคมเสี่ยงนำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ

อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ผู้บุกเบิกแนวคิดสังคมแห่งความเสี่ยง (Risk Society) และแนวคิดสังคมวิทยาความเป็นสากล (Cosmopolitan Sociology) โดยเบ็ค (Beck) มองว่า ผลพวงจากกระบวนการพัฒนาไปสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในรูปแบบใหม่ๆ (New Risks) ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน เนื่องจากเป็นความเสี่ยงที่มองไม่เห็น ยากแก่การคำนวณหรือคาดคะเนได้

อีกนัยยะหนึ่ง สามารถกล่าวได้ว่า ภาวะความเป็นสมัยใหม่ของสังคม ได้สร้าง “ความเสี่ยง” (Risk) และความเสี่ยงก็คือผลสะท้อนกลับของความเป็นสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) โดยมนุษย์เป็นผู้รับผลร้ายของความเสี่ยงเหล่านั้นที่มนุษย์ผลิตมันขึ้นมา

(Self-Confrontation) ทั้งโดยรู้ตัวและมารู้ตัวจากการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ (ภาวีกา ศิริรัตน์บัลล์, 2561) เช่นเดียวกับผลงานเรื่อง “Risk Society: Towards a New Modernity” ของ อูลริค เบ็ค (Beck, 1992) ได้อธิบายถึงความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ (Modernization) ว่า สังคมอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดภาวะสมัยใหม่ (New Modernity) และ ขณะเดียวกันก็สร้างสังคมเสี่ยงขึ้น ซึ่งความเสี่ยงในมุมมองของเบ็ค (Beck) เป็นความเสี่ยงที่ มนุษย์สร้างขึ้น มีความซับซ้อนและความเสี่ยงอีกประการหนึ่งคือ ความล้มเหลวของระบบ ผู้เชี่ยวชาญในการจัดการความเสี่ยงที่มีความซับซ้อนนี้ เช่น ความเสี่ยงเรื่องมลภาวะ ชยะ การ ระเบิดของโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ ดังนั้น จึงมีการจัดการความเสี่ยง ความไม่มั่นคงในรูปแบบ ของการรวมตัวของผู้คนที่มีพื้นที่แตกต่างกันเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในลักษณะการ เคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556)

จากที่กล่าวถึงข้างต้น จะเห็นได้ว่านอกจากเบ็ค (Beck) จะให้ความสำคัญกับความเสี่ยง ที่มาพร้อมกับสังคมสมัยใหม่แล้ว เบ็ค (Beck) ยังให้ความสนใจประเด็นวิกฤตการณ์ของ ความเสี่ยงทางนิเวศวิทยา (Ecology Crisis) และสิ่งแวดล้อม (Environment risk) โดยสะท้อนได้ จากผลงานของเบ็ค (Beck, 1991) เรื่อง “Ecological Enlightenment” ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่องความ เสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมว่าถูกทำให้เป็นประเด็นทางการเมือง เนื่องจาก รัฐเข้ามามีบทบาทในการ กำหนดนโยบาย ควบคุม สอดส่องและออกกฎหมายเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสี่ยงทาง สิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การจัดการความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมของรัฐยังมีความอ่อนแอ เนื่องจากในขณะที่รัฐมีบทบาทในการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมแต่ในขณะเดียวกัน รัฐยังต้องการ พัฒนาความเป็นอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยมไปด้วย (ซึ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิด ปัญหาสังคมเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมตามมา)

ในประเด็นเรื่องความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม ได้มีนักวิชาการไทยกล่าวไว้อย่างน่าสนใจ และสะท้อนให้เห็นบริบทปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยเชื่อมโยงกับแนวคิดของเบ็ค (Beck) เช่น พัทธินทร์ สิริสุนทร (2556) ได้อธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง “แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์ เพื่อพัฒนาสังคม” ซึ่งได้กล่าวถึงทฤษฎีสมัยใหม่ว่ามีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมมุ่งเน้นการ

เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มุ่งเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทันสมัย อย่างไรก็ตาม ผลจากการพัฒนาและสร้างความทันสมัยได้แลกกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาเศรษฐกิจรุนแรง เรื้อรัง ประชาชนไม่สามารถพึ่งพิงตัวเองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสี่ยงทางสังคมในสภาวะสมัยใหม่ (Risk Society and Modernity)

นอกจากนี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2560) ยังได้สนับสนุนแนวความคิดของเบ็ค (Beck) ในกรณีเรื่องความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ว่า สังคมสมัยใหม่ไม่ใช่ต้องการเพียงทฤษฎีวิพากษ์ หากแต่ต้องการทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมที่กำลังเข้าขั้นวิกฤตและต้องการการวิพากษ์วิจารณ์ตัวเองสูง จากหนังสือเรื่อง “วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น” ได้กล่าวถึง วาทกรรมเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า เหตุการณ์ เช่น น้ำท่วม ไฟป่า ภูเขาไฟระเบิด ลมพายุ หากมองว่าเป็นเรื่องของภัยธรรมชาติก็ไม่มี ความจำเป็นต้องไปทำอะไร แต่ในทางกลับกันหากมองว่าเป็นภัยธรรมชาติ เป็นความเสี่ยงที่คุกคามมนุษย์ก็มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปจัดการแก้ไขและมองถึงสาเหตุของการเสื่อมถอยของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการมองที่แตกต่างกันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาก็แตกต่างกัน ดังนั้น สังคมสมัยใหม่จึงไม่ใช่ต้องการเพียงทฤษฎีวิพากษ์ เช่น ทฤษฎีวิพากษ์ของสำนักแฟรงก์เฟิร์ตอย่างที่ผ่านมา หากแต่ต้องการทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมที่กำลังเข้าขั้นวิกฤตและต้องการการวิพากษ์วิจารณ์ตัวเองสูง (A theory of (self) critical society) หรือที่เบ็ค (Beck) เรียกว่า “สังคมอันตราย” (Risk Society) มากกว่า

ทางออกเพื่อจัดการกับความเสี่ยงของสภาวะสมัยใหม่ในมุมมองของเบ็ค (Beck) คือต้องทำให้เกิดกระบวนการคิดสะท้อนกลับของความเสี่ยงนั้นๆ หรือที่เรียกว่า “Reflexive Modernization” ซึ่งการสะท้อนกลับในมุมมองของเบ็ค (Beck) หมายถึง การที่คนซึ่งอยู่ในสังคมแห่งความเสี่ยงได้เจอกับสถานการณ์ที่บีบคั้นจนต้องย้อนกลับมาตระหนักและทบทวนตนเองเพื่อจัดการกับภาวะความเสี่ยงที่ไม่แน่นอนของสังคมสมัยใหม่ในรูปแบบต่างๆ ในประเด็นเรื่องการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อเรื่องความเสี่ยงในสภาวะสมัยใหม่นี้ ริชาร์ด ออสบอร์น (Richard Osborne) (2554) ได้มีความเห็นเป็นไปในทางเดียวกับเบ็ค (Beck) ว่าสภาวะสมัยใหม่ เป็นกระบวนการที่มุ่งสู่อุตสาหกรรม สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและผู้คนตระหนักว่าสังคมที่อาศัยอยู่นี้เกิด

จากน้ำมือของมนุษย์ ดังนั้น สังคมสมัยใหม่ในตอนปลาย (Late Modernity) หรือ Second Modernity จึงเป็นยุคที่ผู้คนเริ่มเกิดความตระหนัก (Awareness) ถึงผลกระทบที่ตามมาของความเสี่ยงและพยายามหาทางป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยวิธีที่จะสามารถรับมือกับสังคมความเสี่ยงได้ คือ การแสวงหาความเป็นสากลที่ปราศจากชาติและภาษา (Cosmopolitanism Modernity) หรือการที่ปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในโลก (ซึ่งเป็นผู้เผชิญกับความเสี่ยงร่วมกันและตกเป็นเหยื่อของความเสี่ยงเหมือนกัน) ได้ตระหนักและร่วมกันเปลี่ยนแปลงโลกใหม่ที่พึงปรารถนา (A new global awareness) โดยการพัฒนาจิตสำนึกให้กลายเป็นพลเมืองดีของโลก

นอกจากนี้ เบ็ค (Beck) ได้ตั้งคำถามทิ้งท้ายไว้ว่า พลเมืองที่ดีของโลกในอุดมคติควรเป็นอย่างไร? ด้วยเหตุนี้ รูปแบบของการหาทางออกและแสวงหาความรับผิดชอบต่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในยุคสังคมสมัยใหม่ช่วงปลายจึงไม่ใช่เพียงการเรียกร้องให้รัฐเข้ามาช่วยแก้ไข แต่เป็นการที่ประชาชนรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย ผนวกรวมกัน นำมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในแบบต่างๆ เพื่อปกป้องและหาทางแก้ไขปัญหาคือความเสี่ยงจนกลายเป็นการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มขึ้น (Cultural Identity)

แนวคิดสังคมความเสี่ยงของ อูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) มีความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ดำเนินของสังคมสมัยใหม่ กล่าวคือ หากมองในแง่ของตัวกิจกรรม การดำเนินถือว่าเป็นความเสี่ยงทางกายภาพที่มนุษย์ตั้งใจผลิตขึ้นและยินยอมที่จะได้รับผลของความเสี่ยงนั้น หากมองในแง่สังคมเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม การดำเนินแบบสันตนาการที่มุ่งเน้นทุนนิยมสูงจนขาดการควบคุมจัดระเบียบที่ดี ล้วนสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติได้ทะเล การที่มนุษย์ผลิตความเสี่ยงที่ผิดธรรมชาติเพื่อความจรรโลงใจของตนเอง เช่น การผลิตเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้สามารถอยู่ใต้น้ำได้ยาวนานขึ้นได้ส่งผลให้เกิดมลภาวะ สร้างขยะทางทะเล ระบบระบบนิเวศและสุดท้ายสิ่งที่มีมนุษย์ทำลายธรรมชาติได้ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์เอง ด้วยเหตุนี้ นักดำเนินจึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์และมนุษย์เป็นผู้ได้รับผลกระทบนั่นเอง รวมถึงหาทางรับมือ จัดการ แก้ไขกับความเสี่ยงดังกล่าว ซึ่งเบ็ค (Beck) เรียกกระบวนการนี้ว่า “Reflexive Modernization”

การศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนจึงต้องการเข้าไปดูว่าการคิดย้อนสะท้อนกลับของสังคมสมัยใหม่ หรือ “Reflexive Modernization” ของนักดำน้ำมีปัจจัยอะไรอยู่เบื้องหลัง และการสื่อสารมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้อย่างไร รวมถึงรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนไปในภาวะสังคมวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอย่างไร และนักดำน้ำนำสื่อดิจิทัลเข้ามาใช้ในการคิดย้อนสะท้อนกลับของตนเองและของกลุ่มอย่างไร รวมถึงนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร

นอกจากนี้ จากแนวคิดเรื่องสังคมเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่ (Risk Modernization) ของ อูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) ในประเด็นเรื่องการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) และการแสวงหาความเป็นสากลที่ปราศจากชาติและภาษา (Cosmopolitanism Modernity) ในรูปแบบของการเป็นพลเมืองดีของโลกเพื่อแสวงหาทางออกร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงในยุคโลกาภิวัตน์นี้มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินอาสาสมัครในยุคปัจจุบันอย่างไร ประเด็นเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการหาคำตอบ โดยใช้กรอบแนวคิดสังคมความเสี่ยง (Risk society) ของอูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) มาเป็นมุมมองในการวิเคราะห์

ผู้เขียนได้สรุปเรื่องสังคมความเสี่ยง โดยแบ่งตามยุคสมัย ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบทัศนะเรื่องสังคมเสี่ยงและการจัดการสังคมเสี่ยง โดยแยกตามยุคสมัยทางสังคม

ยุคสมัยของสังคม	ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modernity)	ยุคสมัยใหม่ (Modernity)	ยุคหลังสมัยใหม่ (Post-Modernity)
มุมมองเรื่องสังคมเสี่ยง	- ความเสี่ยงเกิดจากภัยธรรมชาติหรือพระเจ้าลงโทษ	- สังคมเสี่ยงเกิดจากน้ำมือของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้กระทำ เป็นต้นเหตุของความเสี่ยง	- มีสังคมเสี่ยงที่แปลกใหม่ ซับซ้อนมากขึ้น เช่น ความเสี่ยงในโลกเสมือนจริง
มุมมองต่อการแก้ไขปัญหาเรื่องสังคมเสี่ยง	- ใช้ไสยศาสตร์ พิธีกรรม เช่น ขอปพร สวดมนต์บูชา หรือปล่อยไปตามธรรมชาติ	- เน้นควบคุม ป้องกัน ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ เช่น การทำประกันภัย	- ใช้สื่อออนไลน์หรือโลกเสมือนจริงแก้ไขปัญหา เช่น แชร์ภาพ แสดงความเห็น รณรงค์/ต่อต้าน

ยุคสมัยของสังคม	ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modernity)	ยุคสมัยใหม่ (Modernity)	ยุคหลังสมัยใหม่ (Post-Modernity)
	เพราะเป็นภัยพิบัติจากธรรมชาติ (ไม่สามารถทำอะไรได้)	- สร้างจิตสำนึก - ไตร่ตรองทบทวน สะท้อนกลับถึงการกระทำและผลกระทบที่ตามมา (Reflexive Modernization) - รวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย รณรงค์เคลื่อนไหวจนเกิดเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) หรือ การเคลื่อนไหวของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Culture Identity)	ปัญหาความเล็งดังกล่าวผ่านสื่อออนไลน์ หรือการใช้หุ่นยนต์ (AI) เข้ามาจัดการแก้ปัญหาสังคม เสี่ยง

จากที่ผู้เขียนได้สรุปการเปลี่ยนแปลงของสังคมเสี่ยงตามยุคสมัยดังตารางข้างต้น เป็นมุมมองการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) ทางทฤษฎีสังคมวิทยาด้วยมุมมองที่หลากหลาย นอกจากนี้ ยังมีการสะท้อนย้อนคิดอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การสะท้อนย้อนคิดจากการวิจัยของนักมานุษยวิทยา โอลาฟ เซนเคอร์และคาร์สเตน คูมอลล์ (Olaf Zenker and Karsten Kumoll) เจ้าของผลงานเรื่อง “Beyond Writing Culture: Current Intersections of Epistemologies and Representational Practices” (Zenker & Kumoll, 2010, pp. 1-6) ได้อธิบายว่า การศึกษาของนักมานุษยวิทยา คือการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในภาคสนามโดยใช้ “การเขียน” เป็นเครื่องมือในการอธิบายภาพตัวแทนความเป็นจริงทางสังคมและใช้กระบวนการตีความผ่านประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งในระยะแรกยังไม่ได้มีการตระหนักถึงประเด็นการสะท้อนกลับถึงตำแหน่งของผู้วิจัยต่อประเด็นการครอบงำเชิงอำนาจมากนัก ต่อมาในยุคหลังโครงสร้างนิยม (ค.ศ. 1960-1970) ได้เกิดการตระหนักถึงการสะท้อนกลับ (Reflexive Awareness) ของนักวิจัยในภาคสนามมากขึ้น จากกรณีของชาติตะวันตกเข้าไปศึกษาวิถีชีวิตของชาวตะวันออกและถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงประเด็นอคติของการสร้างภาพตัวแทน ดังนั้น วัฒนธรรมการเขียน (Writing Culture) จึงเป็นการสร้าง

ความตระหนัก ทบทวนตนเองของนักมานุษยวิทยาและเป็นการตรวจสอบตนเอง (Self-Examination) ในประเด็นอคติของการสร้างภาพตัวแทนเชื่อมโยงกับสิ่งที่เราต้องการศึกษา

จากแนวคิดการคิดสะท้อนกลับ (Reflexivity) ของผู้วิจัยผ่านประสบการณ์ภาคสนามและอคติของการสร้างภาพตัวแทน ผู้เขียนต้องการนำมาใช้ตรวจสอบตนเองด้วยว่า การพยายามเข้าไปศึกษาชุมชนนักดำน้ำ โดยสร้างกระบวนการให้เป็นพวกเดียวกันกับนักดำน้ำเพื่อทำความเข้าใจวิถีคิดและวิถีชีวิตของนักดำน้ำ สุดท้ายแล้วการตีความของผู้เขียนนั้นมาจากความคิดของใคร ดังนั้นการตรวจสอบตนเองโดยการย้อนกลับไปถามแหล่งข้อมูล ย้ำถึงข้อมูลที่ได้รับ ยืนยันความถูกต้องของข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เคยให้สัมภาษณ์ไปอีกครั้งก่อนด่วนสรุปผลและนำมาวิเคราะห์ จึงเกิดขึ้นในภาคสนามเพื่อสร้างความมั่นใจในการเขียนและการสร้างภาพแทนตัวตนของคนที่เราสนใจศึกษาให้ถูกต้องที่สุด

2.2.3 การสื่อสารในสังคมความเสี่ยง (Risk Communication)

สื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์กับสังคมความเสี่ยงอย่างแยกกันไม่ออก เพราะเมื่อเกิดสถานการณ์ความเสี่ยง เหตุการณ์อันตราย ความหายนะต่างๆ สื่อถือเป็นด่านแรกที่ต้องเข้ามามีบทบาทรายงานสถานการณ์ดังกล่าวให้ประชาชนรับทราบและรับมือกับความเสี่ยงนั้น ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า สภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนของสังคมเสี่ยงภัยก่อให้เกิดรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนไป (ธีรดา จงกลรัตน์ภรณ์, 2552)

จุดเปลี่ยนของการสื่อสาร เกิดขึ้นเช่นเดียวกับจุดเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคมเกษตรกรรม นั่นคือ มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์และโลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์สำคัญของโลกสมัยใหม่ (Modernization) ที่เทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาย่อส่วนโลกให้เล็กลงและก้าวข้ามพรมแดนของเวลาและพื้นที่ รวมถึงมีการไหลเวียนของข่าวสารจากซีกโลกหนึ่งไปสู่ซีกโลกหนึ่งด้วยระยะเวลาอันรวดเร็ว ปรากฏการณ์เหล่านี้ล้วนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงให้แก่มนุษย์และสังคมอย่างมหาศาล การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการสื่อสารยุคโลกาภิวัตน์นับเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจยิ่งเพราะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการสื่อสารของผู้คนทั่วโลก โดยเฉพาะในยุคสังคมความเสี่ยง ซึ่งสื่อเข้ามาพลิกบทบาทที่เป็นมากกว่าการส่งต่อข้อมูลข่าวสาร โดยสื่อได้ทำ

หน้าที่สร้างความตื่นตัว ปลุกกระแส สร้างเครือข่าย ความเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาของผู้คนในสังคมหรือที่เรียกกันว่า ปฏิบัติการการสื่อสาร (Communication-in-Action)

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำความถึงประวัติศาสตร์เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของสื่อตั้งแต่อดีต มาสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เข้าสู่ยุคสังคมความเสี่ยงและมาถึงยุคที่มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) โดยเรียงลำดับตามยุคทางประวัติศาสตร์ ดังต่อไปนี้

2.2.4 พัฒนาการของยุคโลกาภิวัตน์และสื่อสารมวลชน

คลื่นลูกที่ 1 (The First Wave: Agriculture Age) วิถีชีวิตของผู้คนยุคนี้เรียกได้ว่าเป็นยุคโบราณ เป็นวิวัฒนาการของมนุษย์ยุคหินที่คนยังอาศัยอยู่ตามป่าตามถ้ำ (Stone Age) อาศัยเก็บผลไม้ ล่าสัตว์ประทังชีพและค่อยๆ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมาสู่ยุคเกษตรกรรม (Agriculture) และตั้งหลักปักฐานโดยการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร การสื่อสารในยุคนี้ ผู้คนยังอยู่รวมกลุ่มเป็นหมู่บ้านและชนเผ่า ฟังฟังการสื่อสารแบบบอกเล่า (Oral Communication) เน้นการสื่อสารแบบเห็นหน้า (Face to Face Communication) ดังนั้น ผู้คนจึงมีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดติดประดุจเครือญาติ (นิธิตา แสงสิงแก้ว, 2561: 34)

คลื่นลูกที่ 2 (The Second Wave: Industrial Age) ช่วงนี้เริ่มเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม มีการนำเครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงต่างๆ มาใช้ ยุคนี้จึงเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองของการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) มนุษย์เริ่มมีการผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อค้าขาย เกิดระบบโรงงาน ระบบนายทุน สำหรับการสื่อสารในยุคอุตสาหกรรมได้เริ่มมีความทันสมัยเพราะมีการนำเอาเทคโนโลยี เครื่องจักรมาใช้ทุ่นแรงเพื่อผลิตสื่อเผยแพร่สู่ผู้รับสารเป็นจำนวนมาก มีการนำแท่นพิมพ์มาใช้ผลิตสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร นวนิยาย ใบบลิว ไปสเตอร์ ฯลฯ เพื่อการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารควบคู่ไปกับการโฆษณาทางธุรกิจ

ยุคคลื่นลูกที่ 2 ผู้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายเพราะเกิดระบบโทรเลข สายไฟฟ้า ข่าวสารเคลื่อนที่อย่างรวดเร็ว ดังนั้น กิจกรรมด้านข้อมูลข่าวสารจึงเป็นการสื่อสาร (มวลชน) แต่ยังเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One Way Communication) ซึ่งมีผู้ส่งสารเป็นสถาบันรัฐหรือเจ้าของธุรกิจเป็นผู้มีอำนาจผลิตสื่อไปสู่ประชาชน (ผู้รับสาร) ทีละจำนวนมาก โดยที่ผู้รับสาร

(อย่างเช่นประชาชนทั่วไป) ยังไม่มีช่องทางในการตอบโต้หรือแสดงความคิดเห็น (แบบทันทีทันใด) มากนัก เช่น การส่งสารผ่านทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร/วารสาร เป็นต้น

คลื่นลูกที่ 3 (The Third Wave: Information Age) ยุคนี้เป็นยุคที่เรียกว่า "สังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร" หรือยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Age) ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อที่วิถีชีวิตของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่ยุคอุตสาหกรรมและเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคสังคมข้อมูลข่าวสารในที่สุด "อินเทอร์เน็ต" ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์อย่างแยกขาดไม่ได้ ส่งผลให้เกิดเครือข่ายเชื่อมโยงข่าวสารถึงกันทั่วโลก มีการรับส่งข้อมูลเปลี่ยนแปลงจากระบบอนาล็อกมาเป็นระบบดิจิทัล

ดังนั้นข้อมูลทุกประเภทจึงถูกแปลงให้เป็นระบบดิจิทัลซึ่งสามารถโอนถ่ายได้ตลอดเวลาบนเครือข่ายโดยใช้ระยะเวลาอันสั้นแม้ว่าเครื่องคอมพิวเตอร์ที่รับส่งข้อมูลกันจะอยู่คนละซีกโลกก็ตาม อีกทั้งผู้ส่งกับผู้รับซึ่งอยู่กันคนละประเทศยังสามารถโต้ตอบกันได้ทันที ด้วยเหตุนี้ความห่างไกลจึงไม่ใช่อุปสรรคเพราะพื้นที่และเวลาถูกย่อรวมให้เล็กลงและสลายกรอบของพรมแดน การสื่อสารคมนาคมของยุคโลกาภิวัตน์มีความสะดวกรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น มีการประชุมทางไกล (Teleconference) มีโปรแกรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้ง 2 ฝ่าย อย่างโปรแกรมแชท (Chat) ต่างๆ เช่น ไลน์ (Line) เฟสบุ๊ก (Facebook) วอทส์แอป (WhatsApp) วีแชท (WeChat) ซึ่งสามารถสื่อสารและส่งต่อได้ทั้งตัวอักษร ภาพและเสียงในเวลาเดียวกันโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย รวมถึงมีการโต้ตอบกันแบบทันทีทันใดหรือที่เรียกว่าเป็นการสื่อสารแบบพร้อมหน้า (Synchronous Communication) (จิตลักษณะน์ แสงอุไร, 2559: น. 369-370)

ในช่วงคลื่นลูกที่ 3 ของยุคโลกาภิวัตน์นี้ บทบาทของผู้รับสาร (Audience) ได้เปลี่ยนแปลงไปแบบพลิกรูปโฉมใหม่ของวงการสื่อมวลชนเพราะผู้รับสารไม่ได้เป็นผู้ตั้งรับหรือยอมจำนนในการรับสื่อ (Passive Audience) อย่างไม่มีทางเลือกเหมือนในอดีต หากแต่ผู้รับสารสามารถเลือกเปิดรับ สืบค้นข้อมูลเฉพาะที่ตนสนใจ/พึงพอใจหรือปฏิเสธข่าวสารที่ตนไม่สนใจ (ผ่านการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต) ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ดังนั้น อินเทอร์เน็ตจึงเป็นสื่อที่ถูกควบคุมโดยผู้ใช้มากกว่าเป็นสื่อที่ถูกควบคุมโดยผู้ส่งสาร อีกทั้งผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เพื่อตอบโต้ แสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตได้ทันที

ด้วยเหตุนี้ ผู้รับสารทางอินเทอร์เน็ตจึงสามารถเปลี่ยนไปเป็นผู้ส่งสารหรือสลับเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกันได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ผู้รับสารในยุคดิจิทัลแห่งคลื่นลูกที่ 3 จึงมีลักษณะเป็น “Active Audience” หรือเป็นการรับสารในเชิงรุก รวมถึงอำนาจในการผลิต/สร้างสรรค์สื่อที่เคยตกอยู่ในมือของนักข่าว รัฐและนายทุนผู้ครอบครองสื่อได้เคลื่อนย้ายไปสู่มือของประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้รับสาร (Audience Autonomy) เพราะผู้รับสารสามารถใช้ช่องทางผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อถ่ายทอดเนื้อหา (Message) ของตนไปสู่ผู้คนเป็นจำนวนมากได้เช่นเดียวกัน เช่น การเขียนบล็อก การสร้างเว็บไซต์ของตนเอง การโพสต์ข้อความต่างๆ ผ่านเฟสบุ๊ก (Facebook) การทวีตข้อความผ่านทวิตเตอร์ (Twitter) การอัปโหลดภาพส่วนตัวผ่าน อินสตาแกรม (Instagram) การผลิตคลิปวิดีโอผ่านยูทูป (YouTube) เป็นต้น ดังนั้นการสื่อสารในยุคนี้จึงมีลักษณะเป็นแบบการสื่อสารแบบสองทางหรือ “Two Way Communication” และเป็นปรากฏการณ์ที่ประชาชนทั่วไปซึ่งเคยอยู่ในฐานะผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียวสามารถสลับบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารได้ในเวลาเดียวกัน

2.2.5 สื่อมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สื่อมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังต่อไปนี้

การย่อยบวมหลอมรวมของเวลาและพื้นที่

การสื่อสารมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการไหลเวียนของข่าวสารจากซีกโลกหนึ่งไปสู่ซีกโลกหนึ่งได้อย่างฉับไว ผู้คนที่อาศัยอยู่ประเทศหนึ่งสามารถรับรู้เรื่องราวของประเทศอื่นๆ ที่ห่างไกลและเกิดอารมณ์ร่วมกัน เช่น เกิดความรู้สึกห่วงใย ผูกพัน อยากร่วมช่วยเหลือหรือโกรธแค้นแทน ราวกับว่าคนทั่วโลกเป็นเครือญาติเดียวกัน ดังนั้น เครือข่ายเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์จึงทำให้ผู้คนทั่วโลกรู้สึกใกล้ชิดกันประหนึ่งเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village)

“อินเทอร์เน็ต” ส่งผลให้ผู้คนทั่วโลกสามารถรับชมข่าวสารผ่านสื่อไปพร้อมๆ กันและมีปฏิริยาตอบสนองกลับได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งปฏิริยาตอบโต้อันเนื่องมาจากการเปิดรับสื่อนี้เป็นการไหลเวียนของข่าวระหว่างประเทศหรือสำนักข่าวข้ามชาติ (International News Agencies) ซึ่งมีทั้งการโต้ตอบในเชิงสนับสนุน/ช่วยเหลือและต่อต้าน

การสลายกำแพงด้านภาษา

ถึงแม้ว่าการสื่อสารมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์จะเป็นการไหลเวียนของข่าวสารข้ามชาติข้ามวัฒนธรรม หากแต่ความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมของผู้รับสารทั่วโลกกลับไม่ใช่

ปัญหาแต่อย่างใด เพราะทุกคนทั่วโลกสามารถเข้าใจเนื้อหาตรงกันหรือใกล้เคียงกันเนื่องจากการสื่อสารในยุคดิจิทัลมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อสลายกรอบทางด้านภาษา ดังนั้น ไม่ว่าจะผู้ผลิตสื่อ/ผู้สร้างสรรค์สื่อจะส่งสารมาเป็นภาษาอะไร ผู้รับสารทั่วโลกก็สามารถใช้บริการแปลภาษาอัตโนมัติเพื่อให้เข้าใจเนื้อหา (Context) ในบริบทต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ เทคโนโลยีอันทันสมัยจึงส่งผลให้การส่งสารของสื่อมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์สามารถสลายกำแพงแห่งอุปสรรคทางด้านภาษาได้อย่างไม่ยากเย็น

2.2.6 สื่อมวลชนกับการนำเสนอประเด็นความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่

(Communication and Risk Society in Modernization)

สำหรับประเด็นเรื่องสังคมความเสี่ยงจากมุมมองสื่อมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์นั้น มองว่า เราสามารถรับรู้ถึงอันตรายและภัยพิบัติของอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างทันท่วงทีโดยที่ไม่ต้องไปเผชิญกับความเสี่ยงนั่นเอง หากแต่คนทั่วโลกได้รับรู้ถึงความเสี่ยงจากจุดใดจุดหนึ่งของโลกร่วมกัน ดังนั้นความเสี่ยงในยุคโลกาภิวัตน์ (Global Risk) จึงถูกทำให้ไร้กรอบทางเพศสภาพ เชื้อชาติ ชนชั้นและพรมแดน พื้นที่และเวลา (Time and Space) ของความเสี่ยงได้ถูกเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลกอย่างเป็นเครือข่ายโดยมีสื่อเป็นตัวกลางหรือเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนรับทราบ หรือสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สื่อเป็นเสมือนภาพตัวแทน (Media Representation) ที่ผลิต/ตีความสถานการณ์ของความเสี่ยงในสังคม เพื่อถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลเรื่องความเสี่ยงให้ประชาชนเข้าใจ

รวมถึง “สื่อ” ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือผลิตวาทกรรม (Rational Discourse) เผยแพร่เรื่อง “ความเสี่ยง” ออกสู่สาธารณชน ดังนั้นประชาชนจะรับรู้/เข้าใจ/รู้สึกต่อสถานการณ์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นอย่างไร จึงขึ้นอยู่กับการนำเสนอของสื่อเป็นสำคัญ หรืออาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่มีอำนาจ ทรงพลัง มีบทบาทและอิทธิพลในการผลิตข้อมูลข่าวสารว่าด้วยเรื่องความเสี่ยง และส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมในวงกว้าง สื่อมวลชนเป็นผู้ประกอบสร้างการรับรู้เรื่องความเสี่ยงให้ประชาชนรับรู้ในรูปแบบของการแจ้งข่าวเตือนภัย สร้างความตระหนัก เผื่อระวังและป้องกันอันตราย เป็นต้น

บทบาทของสื่อมวลชนต่อสถานการณ์ความเสี่ยงทางสังคมจึงเปรียบเสมือนผู้คอยส่งสารเตือนภัยให้เฝ้าระวังความเสี่ยงต่างๆ อันจะเกิดผลกระทบต่อสังคมโดยเฉพาะการสื่อสารในโลกของยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งผ่านข่าวสารเรื่องความเสี่ยงจากซีกโลกหนึ่งไปยังอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ดังนั้นการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงโดยสื่อมวลชนในยุคปัจจุบันจึงเป็นไปในลักษณะของความเสี่ยงไร้พรมแดน (Global Risk) (สมสุข หินวิมาน, 2553)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า การสื่อสารคือกลไกสำคัญที่ทำให้ภาวะความเสี่ยงเป็นที่รับรู้กระจายเป็นวงกว้างและทำให้เกิดการสร้างความหมายร่วมกัน (Share Meaning) เช่น ความเสี่ยงต่อภาวะฝุ่น PM.25 และความเสี่ยงในการใช้ภาชนะที่ทำจากพลาสติกซึ่งไม่สามารถย่อยสลายได้ เป็นต้น ดังนั้น การนำเสนอข่าวความเสี่ยงต่างๆ ของสื่อมวลชนจึงเป็นตัวประกอบสร้าง (Social Constructs) ให้ผู้รับสารเกิดความกลัว จนกลายเป็นการสร้างวัฒนธรรมแห่งความกลัว (Culture of Fear) และทำให้มนุษย์ต้องร่วมมือกันลุกขึ้นมาจัดการกับภาวะวิกฤตดังกล่าวเพื่อความอยู่รอด

สรุปแล้ว สื่อและสารจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้บุคคลได้กลับมาทบทวนตัวเอง และช่วย/ชักชวนให้บุคคลอื่นได้เห็นถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ตัวตน (Personal Identity) ที่เรียกร้องให้แต่ละคนสะท้อนย้อนคิดว่าจะควบคุมเหตุการณ์ในชีวิตข้างหน้าให้เต็มไปด้วยความเสี่ยงได้อย่างไร (นิธิตา แสงสิงแก้ว, 2561: 60)

2.2.7 การสื่อสารในสังคมความเสี่ยงกับปรากฏการณ์ดำเนินาของสังคมสมัยใหม่

ผลพวงจากการพัฒนาเข้าสู่ภาวะความทันสมัย (Modernity) ทำให้มีการติดต่อสื่อสารเคลื่อนย้าย แลกเปลี่ยนอย่างไร้พรมแดนหรือที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) การที่สังคมเปลี่ยนจากสังคมการเกษตรมาสู่สังคมอุตสาหกรรม (Social Industry) ที่มีความทันสมัยทางเทคโนโลยี ข่าวสาร ทำให้มีชาวต่างชาติรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวของประเทศไทยผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ และหลังไหลมาเทวประเทศไทย โดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวทางทะเลของไทยซึ่งติดอันดับความสวยงามระดับโลก

กิจกรรมที่มาควบคู่กับการท่องเที่ยวทางทะเล คือ การพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบที่ ผาดโผน ผจญภัย (Extreme Leisure/Adventure Leisure) อย่างเช่นการดำน้ำ (Scuba Diving for Leisure) ซึ่งมีลักษณะเป็นธุรกิจทัวร์ให้บริการแก่กลุ่มลูกค้าที่มีกำลังจ่ายสูง นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติ ความสวยงามใต้ท้องทะเลและวิถีพื้นบ้านของชาวเลได้ถูกทำให้กลายเป็น สินค้า (Commodities) ผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของ ระบบทุนนิยม

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่มาพร้อมกับการหลงใหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวทางทะเล คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหาเรื่องขยะทางทะเลอันเกิดจากพฤติกรรมบริโภค (Consumer) ซึ่งปรากฏการณ์ขยะพลาสติกได้สร้างปัญหาให้กับท้องทะเลกลายเป็นความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม ระดับโลก (Global Environment Risk) และวิกฤตการณ์มลพิษทางทะเล (Marine Pollution Crisis) สิ่งเหล่านี้ได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อตอกย้ำซ้ำไปซ้ำมาและได้ส่งผลให้ผู้คนทั่วโลกที่ติดตาม ข่าวเกิดความตื่นกลัว หวาดหวั่นต่อผลกระทบกับการใช้ชีวิตในอนาคต รวมถึงนำไปสู่การเริ่ม ตระหนัก (Awareness) คัดย่อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernity) ไตร่ตรองทบทวนอย่างลึกซึ้ง ถึงการกระทำของมนุษย์ที่ย้อนกลับมาทำร้ายมนุษย์ด้วยกันเองและหาทางแก้ไขจัดการกับความ เสี่ยงที่เกิดขึ้น (Risk Management) นอกจากนี้ ผู้คนจึงแสวงหาผู้ที่ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อ ความเสี่ยงนั้น ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล (Government) หรือชุมชน (Local Community) แต่บุคคลที่ สำคัญที่สุดและเป็นผู้ที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแสวงหาทางออกเพื่อลดปัญหาความเสี่ยง ของสังคมสมัยใหม่ได้ดีที่สุด มั่นคงที่สุด คือ ตัวมนุษย์เอง

ดังนั้น การปลูกจิตวิญญาณระดับโลกของมนุษย์เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ปกป้อง ผลกระทบจากความเสี่ยงในรูปแบบของการปลูกฝังจิตสำนึกโดยสื่อมวลชนเพื่อนำมาสู่บทบาท หน้าที่ของการเป็นพลเมืองโลกที่ดี (Good Citizenship in Cosmopolitan Modernity) จึงถูกมอง ว่าเป็นทางออกที่สำคัญต่อการปลดแอกปัญหาความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ พลังแห่ง จิตสำนึกของการเป็นพลเมืองโลกที่ดีจึงนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้ชีวิตแบบ ลดขยะที่ทำได้ทันทีโดยเริ่มจากตัวเรา (Individualization) ดังแนวคิดเรื่อง ผลสะท้อนกลับของยุค สมัยใหม่ (Reflexive Modernization) ของอูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) ซึ่งหมายถึง การที่คนอยู่ใน

สังคมแห่งความเสี่ยงได้เจอกับสถานการณ์ที่บีบคั้นจนต้องย้อนกลับมาทบทวนตนเองเพื่อจัดการกับภาวะความเสี่ยงไม่แน่นอนของสังคมสมัยใหม่ในรูปแบบต่างๆ โดยเบ็ค (Beck) สนใจบทบาทของสื่อในกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ภายใต้อิทธิพลของสังคมความเสี่ยง (Risk Society) หรือเรียกว่า “เสียงสะท้อนของผู้ที่ได้รับผลกระทบ” (The Voices of the Side Effects) (Lester, 2010)

ปรากฏการณ์การจัดการความเสี่ยงเรื่องวิกฤตการณ์มลพิษทางทะเล (Marine Pollution) ที่น่าสนใจในขณะนี้ คือ การที่นักท่องเที่ยวได้คิดย้อนสะท้อนกลับถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนและต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองในฐานะนักท่องเที่ยวดำน้ำเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure Diving) หรือผู้ประกอบการ มาสู่บทบาทของการเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อพิทักษ์ทะเล (Diving Volunteer) เนื่องจากการเปิดรับสื่อและแสดงออกผ่านสื่อ

นอกจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของนักดำน้ำในระดับปัจเจกแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มของนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อแก้ปัญหาขยะทางทะเลในรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคม (Green Movement/Ecology Movement) เกิดขึ้น ซึ่งกิจกรรมการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวดังกล่าว สื่อมวลชนและเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เช่น เพลจในเฟซบุ๊ก (Facebook) ของกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัคร ไลน์กลุ่ม (Line Group) กล้องถ่ายภาพใต้น้ำ โดรน ทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตเหล่านี้ ล้วนมีบทบาทสำคัญและเป็นสื่อกลางก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันของนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาและร่วมกันจัดการความเสี่ยงทางทะเล รวมถึงการแสดงออกของกิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัครผ่านสื่อช่วยก่อให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ของนักดำน้ำอาสาสมัครขึ้น

2.3 แนวคิดการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงของสื่อ (Mass Media Concept)

จากงานศึกษาเรื่อง “สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา” ของ กาญจนา แก้วเทพ (2553) ได้แบ่งยุคของทฤษฎีสื่อสารมวลชนออกเป็น 3 ยุค สรุปวิวัฒนาการการสื่อสารมวลชน ได้ดังนี้ 1) ยุคแรก: ทฤษฎีสื่อมวลชนอันทรงพลัง 2) ยุคที่สอง: การทดสอบพลังของสื่อมวลชน 3) ยุคที่สาม: สองกระแสหลักของทฤษฎีสื่อมวลชน

โดยยุคของสื่อสารมวลชนทั้ง 3 ยุค ข้างต้น ประกอบด้วยทฤษฎีและแนวคิดย่อย แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงพัฒนาการและยุคสมัยของทฤษฎีสื่อสารมวลชน

ยุคแรก ทฤษฎีสื่อสารมวลชน อันทรงพลัง (ค.ศ. 1920-1960)	ยุคที่สอง การทดสอบพลังของ สื่อมวลชน (ค.ศ. 1960-1980)	ยุคที่สาม สองกระแสใหญ่ ของทฤษฎี สื่อสารมวลชน (ค.ศ. 1960-1980)
1.1 แนวคิดสังคมมวลชนและ สื่อสารมวลชน 1.2 ทฤษฎีกระสุนปืน 1.3 ทฤษฎีบรรทัดฐานของ สื่อมวลชน 1.4 ทฤษฎีเทคโนโลยีสื่อสาร เป็นตัวกำหนด 1.5 ทฤษฎีวิพากษ์แห่ง สื่อสารมวลชน	2.1 กระบวนทัศน์เรื่อง ผลกระทบอันจำกัดของสื่อ 2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม 2.3 ทฤษฎีหน้าที่นิยม	3.1 ทฤษฎีผลกระทบของ สื่อในระดับปานกลาง 3.2 การสร้างความหมาย ทางสังคม 3.3 ทฤษฎีการปลุกฝัง ความเป็นจริง

จากตารางที่ 3 ตารางแสดงพัฒนาการและยุคสมัยของทฤษฎีสื่อสารมวลชน กาญจนา แก้วเทพ (2553) ได้อธิบายความเป็นมา ดังนี้

ในยุคแรก คือ ยุคของทฤษฎีสื่อมวลชนอันทรงพลัง ซึ่งก่อตัวมาจากกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่เชื่อในพลังอันมหาศาลของสื่อ (Powerful Media) ที่สามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะผู้รับสารให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ส่งสาร ดังนั้น สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลสามารถเข้าถึงและโน้มน้าวผู้คนจำนวนมากมายมหาศาลได้ในเวลาเดียวกัน รวมถึง สามารถสร้างผลกระทบได้โดยตรง ับพลังนี้ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงกลายเป็นเครื่องมือของผู้ปกครองประเทศเพื่อนำมาใช้สถาปนาสังคมที่มีการใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จ เช่น การโฆษณาชวนเชื่อ การปลุกกระดมทางการเมือง

ในยุคที่สองของทฤษฎีสื่อมวลชน คือ ยุคแห่งการทดสอบพลังของสื่อมวลชน หรือ ก่อตัวมาจากกระบวนทัศน์เรื่องผลกระทบอันจำกัดของสื่อ (Limited Effect Paradigm) ซึ่งไม่เชื่อว่าสื่อมีพลังอำนาจอย่างมหาศาลเหมือนกระบวนทัศน์แรก หากแต่เชื่อว่า สื่อ สามารถส่งผลกระทบได้อย่างจำกัด แนวคิดในยุคที่สอง ถือเป็นกิริยาโต้ตอบ มีความเห็นตรงข้ามกับกระบวนทัศน์ที่เชื่อในพลังของสื่อ โดยมองว่า สื่อมวลชนไม่ใช่ปัจจัยตัวเดียวที่จำเป็นและไม่ใช่ปัจจัยที่พอเพียงที่จะสามารถส่งผลกระทบต่อผู้รับสารได้ หากแต่สื่อมวลชนจำเป็นต้องทำงานร่วมกับปัจจัยอื่นๆ เช่น การถ่ายทอดความรู้และความเชื่อของผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) หรืออิทธิพลจากบุคคล (Personal Influence) ข้อมูลและประสบการณ์ส่วนตัวที่เคยมีมาก่อน อคติจากความรู้และความเชื่อส่วนตัว ระดับการศึกษากับการรับรู้ของสื่อ ความแตกต่างของแต่ละปัจเจกบุคคล (Individual Difference) ในการเลือกให้ความสนใจ เลือกรับรู้ เลือกจดจำ เลือกมีปฏิกิริยาและเลือกแสดงออกทางพฤติกรรม รวมถึง ความแตกต่างทางด้านสังคม (Social Difference) บริบทสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมย่อยและการตีความหมายที่มีต่อการรับสาร

ดังนั้น ทฤษฎีสื่อมวลชนในยุคที่ 2 ซึ่งเป็นยุคที่ท้าทายพลังอำนาจของสื่อมวลชนจึงเชื่อว่าแนวคิดเรื่องผลกระทบของสื่อจะใช้ไม่ได้กับทุกสถานการณ์หรือทุกปรากฏการณ์ เนื่องจากมีปัจจัยและตัวแปรอื่นๆแทรกเข้ามา อิทธิพลของสื่อจึงไม่เป็นไปอย่างโดยตรง ฉับพลันและทรงพลัง หากแต่กลับกลายเป็นผู้รับสารมีลักษณะ “Active” และมีสิทธิในการเลือกรับสื่อและสาร ทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่มกระบวนทัศน์เรื่องผลกระทบอันจำกัดของสื่อ ประกอบด้วย 1) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) และ 2) ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)

ในทฤษฎีสื่อสารมวลชนในยุคที่ 2 ผู้เขียนได้คัดเลือกเอาแนวคิดย่อย ที่เห็นว่ามีมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นนักดำเนินอาชีพและสังคมความเสี่ยงมาทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

1) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ประกอบด้วยแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

1.1) แนวคิดเรื่อง “การอบรมป่มเพาะทางสังคม” (Socialization) สื่อมวลชนได้รับมอบหมายบทบาทหลักให้เป็นผู้อบรมป่มเพาะขัดเกลา (Socialization) ซึ่งเน้นให้แก่สมาชิกใน

สังคม รวมถึงเตรียมปัจเจกบุคคลให้พร้อมที่จะเข้ามาใช้ชีวิตร่วมอยู่ในกลุ่มด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจ โดยวิธีการอบรมบ่มเพาะเป็นไปในลักษณะของการใช้ภาษาร่วมกัน และสมาชิกใหม่ก็จะสามารถใช้ทักษะการสื่อสารเป็นเครื่องนำทางไปสู่การเรียนรู้ อบรมบ่มเพาะสมาชิกในสังคม คนอื่นๆ ต่อไป ไม่ว่าจะมีความรู้ ค่านิยม การปฏิบัติตัว ความคาดหวังจนเกิดเป็นความสำเร็จ ของกระบวนการอบรมบ่มเพาะตามมา เช่น การได้รับการยอมรับซึ่งสื่อมวลชนนับว่ามีบทบาท สำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการเหล่านี้

1.2 ทฤษฎีการเลียนแบบ (Imitation Theory) การเลียนแบบเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการ สังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น (Observation Learning) แล้วนำมาทำตาม ซึ่งพฤติกรรมการเลียนแบบ ที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากการลองผิดลองถูกเอง แต่เกิดจากการสังเกตตัวอย่างที่ได้พบเห็น ลงมือทำ ตามและผลที่ตามมา คือ ได้รับรางวัล โดยวิธีการเลียนแบบมีทั้งการเรียนรู้โดยตรงด้วยตนเองและ การเรียนรู้ผ่านผู้อื่น และสื่อมวลชนถือเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบ ซึ่งสื่อมวลชนได้แสดงออกผ่านภาพตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Representation) ทั้งแบบอย่างของตัวต้นแบบที่พึงปรารถนา ไม่พึงปรารถนา ตัวต้นแบบที่ได้รับรางวัลและตัว ต้นแบบที่ถูกลงโทษ

1.3 ทฤษฎีความคาดหวังทางสังคม (Social Expectation Theory) ชาร์ลส์ ฮอร์ตตัน คูลีย์ (Charles Horton Cooley) นักสังคมวิทยาได้มุ่งศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) โดยมองว่า มนุษย์มักเลือกทำกิจกรรมที่คิดว่า คนอื่นคาดหวังว่าเราจะทำ แล้วตัดสินใจแสดง พฤติกรรมไปตามความคาดหวังนั้น ซึ่งปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นมีกฎเกณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทางสังคมวิทยาเรียกว่า “การจัดระเบียบทางสังคม” (Social Organization) และสื่อมวลชนถือเป็น สถาบันหนึ่งที่อยู่ในฐานะแหล่งแสดงความคาดหวังของสังคม เช่น สื่อนำเสนอว่าบุคคลกลุ่มต่างๆ ในสังคมถูกคาดหวังให้แสดงบทบาทและต้องปฏิบัติตัวเช่นไร นอกจากนี้ ผู้คนในสังคมยังได้ซึมซับ เอาค่านิยมที่แสดงอยู่ในสื่อและเริ่มเรียนรู้แบบแผนความคาดหวังของสังคม (Sets of social expectations) ดังนั้น สื่อต่างๆ จึงทำหน้าที่เป็น “คู่มือกิจกรรม” ของคนในสังคม ซึ่งช่วยให้เรียนรู้ ว่าเราควรปฏิบัติต่อคนอื่น (ตามบทบาทของเราและเขา) อย่างไร และคาดหวังด้วยว่า คนอื่นๆ ควร จะปฏิบัติต่อเราอย่างไรตามการจัดระเบียบของสังคม

2) **ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)** สำนักหน้าที่นิยมที่ถูกนำมาใช้ศึกษาเรื่อง สื่อมวลชนจะเน้นศึกษา “การทำหน้าที่” (Functions) และ “การไม่ทำหน้าที่” หรือ “การทำหน้าที่ที่เป็นอันตราย” (Dysfunctions) ของสื่อ รวมถึงได้ค้นหาคำตอบว่า ปัจจุบันสื่อกำลังทำหน้าที่อะไรให้กับสังคม อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีจุดอ่อน ถูกท้าทายและตั้งคำถามในประเด็นเรื่องการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องการทำหน้าที่-การไม่ทำหน้าที่ (Function-Dysfunction) นั้น มาจากมุมมองของใคร เพราะบางกรณีปัจเจกบุคคลต้องเล่นบทบาทที่ขัดแย้งกันเอง

ทฤษฎีหน้าที่นิยมที่นำมาประยุกต์ใช้ในแวดวงสื่อมวลชนได้รับเอาแนวคิดของ **ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons)** เข้ามาอธิบาย กล่าวคือ สังคมประกอบได้ด้วยระบบสังคม (Social System) และภายใต้ระบบสังคมใหญ่ ประกอบไปด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งปัจเจกบุคคลที่อยู่ภายใต้ระบบย่อยจะถูกมอบหมายบทบาทให้แสดงหน้าที่แตกต่างกัน (Internal Differentiation) เช่น การแบ่งงานกันทำ แบ่งกิจกรรมการแสดง แต่โดยภาพรวม บทบาททั้งหมดต้องประสานกัน (Integration)

ขณะที่ **เอมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim)** นักสังคมวิทยาต้นตำรับทฤษฎีหน้าที่นิยม เรียกว่า “การเกิดสภาวะไร้บรรทัดฐาน (Anomie) ซึ่งหมายถึง ภาวะที่สังคมเมืองมีการแบ่งงานกันทำ ทำให้แต่ละคน แต่ละกลุ่มมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและต้องพึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงมีความสมานฉันท์กันอย่างแนบแน่นราวกับเป็นร่างกายเดียวกัน (Organic Solidarity) อย่างไรก็ตาม การไม่ทำหน้าที่ (Dysfunction) ของการแบ่งงานกันทำมากเกินไปและเฉพาะด้านมากเกินไป ทำให้เกิดภาวะไร้บรรทัดฐาน (Anomie) หรือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้คนรู้สึกแปลกแยก ชีวิตไร้ความหมาย (Meaningless) สับสน ว่างเปล่า ล่องลอย และแสดงการกระทำออกมาในรูปแบบของการเป็นโรคจิต โรคประสาท หรือการฆ่าตัวตายเพื่อหนีหนีจากสภาวะดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ สื่อจึงถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่สมมูลหรือมีความเท่าเทียมในการทำหน้าที่ (Functional Equivalence) เพื่อตอบสนองและบรรลุนโยบายของสังคม เช่น 1) หน้าที่พาผู้คนออกจากโลกแห่งความเป็นจริง (Escapist) 2) หน้าที่ผ่อนคลายความตึงเครียด (Tension-Relaxing) และ 3) หน้าที่สร้างสิ่งชดเชยหรือทดแทน (Compensation)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1948 แฮโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Laswell) ได้ประยุกต์เอาทฤษฎีหน้าที่นิยมมาใช้ศึกษาการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยเห็นว่าหน้าที่พื้นฐานของสถาบันสื่อมวลชนเป็นไปตามความต้องการของสังคมระบบใหญ่ คือ การธำรงรักษาเสถียรภาพของสังคม ซึ่งได้แบ่งเป็นหน้าที่ย่อยๆ ดังนี้ 1) หน้าที่สอดส่องดูแล (Surveillance) 2) หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Correlation) 3) หน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม (Cultural Transmission) เป็นต้น

2.3.3 ยุคที่สามของทฤษฎีสื่อมวลชน คือ ยุคที่เชื่อมสองกระแสใหญ่ของทฤษฎีสื่อสารมวลชนเข้าด้วยกัน กล่าวคือ กระแสแรก เป็นการย้อนกลับไปสู่ยุคแรก คือ การตรวจสอบว่าสื่อ นั้นยังคงทรงพลังใช่หรือไม่ ส่วนกระแสที่สอง เป็นการหวนกลับไปสนทนาแบบต่อรองเกมทำทายกับกระบวนการทัศน์ผลกระทบอันจำกัดของสื่อในยุคสมัยที่สอง โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 1) แนวคิดการสร้างความหมายทางสังคม (Social Construction of Meaning) และ 2) ทฤษฎีการปลูกฝังความเป็นจริง (Cultivation Theory)

1) แนวคิดการสร้างความหมายทางสังคม (Social Construction of Meaning) แนวคิดการสร้างความหมายทางสังคมเป็นการศึกษาสื่อมวลชนในมิติใหม่ที่เรียกว่า การศึกษาสื่อมวลชนในมิติวัฒนธรรม (Cultural Analysis of Media) ในขณะที่คำถามในการศึกษากลุ่มทฤษฎีที่เชื่อในพลังของสื่อจะตั้งคำถามประเภท สื่อมวลชนมีผลกระทบอะไรต่อผู้รับสารอย่างไร ส่วนกระบวนการทัศน์ผลกระทบอันจำกัดของสื่อพยายามถามว่า ประชาชนได้เข้ามาใช้สื่ออย่างไร แต่ตัวอย่างคำถามของการวิเคราะห์แบบวัฒนธรรมจะมุ่งดูวิถีชีวิตประจำวันของคน (Way of Life) และการวิเคราะห์สื่อแนววัฒนธรรมจะศึกษาสื่อมวลชนในฐานะผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม หรือมีบทบาทที่เป็นมากกว่าช่องทางหรือพาหะ (Channel) หากแต่เป็นแหล่งกำเนิดในการสร้างสรรค์ (Generator) วัฒนธรรมของสังคม

เจย์ แครรี่ (J. Carry) (1987 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2553) ได้แบ่งประเภททฤษฎีวัฒนธรรมศึกษาของสื่อออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ 1) กลุ่มวัฒนธรรมศึกษาแบบอเมริกัน (Cultural Studies) 2) กลุ่มวัฒนธรรมศึกษาแบบอังกฤษ (Critical Cultural Studies) ทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความแตกต่าง คือ กลุ่มวัฒนธรรมศึกษาแบบอเมริกัน (Cultural Studies) จะเน้นแนวทางศึกษาที่

พิจารณาว่าประชาชนได้ใช้สื่อเพื่อทำความเข้าใจและหาความหมาย (Make Sense) กับตัวเอง และโลกแวดล้อมได้อย่างไร ซึ่งเป็นการศึกษาระดับจุลภาคโดยสนใจผลสืบเนื่องที่เกิดจากการใช้สื่อในชีวิตประจำวันของคนธรรมดาสามัญ ตรงกันข้ามกับกลุ่มวัฒนธรรมศึกษาแบบอังกฤษ (Critical Cultural Analysis) ที่นิยามว่า วัฒนธรรม คือ สมรภูมิแห่งการสู้รบระหว่างกลุ่มต่างๆ ดังนั้น กลุ่มคนที่มีอำนาจในสังคมจึงพยายามสถาปนา “วัฒนธรรมของตน” และแพร่ขยายให้กลายเป็นวัฒนธรรมของคนทุกระดับชั้น และทุกกลุ่มที่เรียกว่าการครอบครองความเป็นเจ้าด้าน วัฒนธรรม (Hegemonic Culture)

ดังนั้น กลุ่มนี้จึงสนใจศึกษาว่า กลุ่มชนชั้นนำได้เข้ามาใช้สื่อเพื่อการครอบงำทาง วัฒนธรรมอย่างไรบ้าง? และกลุ่มอื่นๆ ในสังคมพยายามต่อสู้ ตอบโต้ เพื่อธำรงวัฒนธรรมของ กลุ่มตนหรือขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมของตนผ่านสื่ออย่างไรบ้าง? ซึ่งการตอบได้ในบางกรณี นำไปสู่การเคลื่อนไหวในรูปแบบของขบวนการทางสังคมเพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายทางสังคมที่ เกี่ยวกับวัฒนธรรม

2) ทฤษฎีการปลูกฝังความเป็นจริง (Cultivation Theory) ผู้บุกเบิก คือ จอร์จ เกร็บเนอร์ (George Gerbner) ซึ่งสนใจทฤษฎีการปลูกฝังของสื่อ โดยเชื่อว่าอิทธิพลของสื่อมวลชนนั้นมีอยู่ใน ระดับหนึ่ง หากแต่มีใช้ผลกระทบในระยะสั้น เช่น ทฤษฎีเข็มฉีดยา (Magic Bullet Theory) ได้ กล่าวไว้ แต่เป็นผลมาจากการสั่งสมของสื่อมวลชน ทฤษฎีการปลูกฝังความเป็นจริง (Cultivation Theory) ให้ความสนใจมากที่สุดก็คือ โทรทัศน์ และคำถามที่เป็นหัวใจสำคัญของทฤษฎี คือ โทรทัศน์ได้มีบทบาทในการปลูกฝังวัฒนธรรมด้วยการสร้างโลกทางวัฒนธรรม (ที่กลายมาเป็น ความจริง) ห่อหุ้มบุคคลในประเด็นต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างไร

แง่มุมที่ทฤษฎีการปลูกฝังสนใจ คือ อิทธิพลและบทบาทของโทรทัศน์ได้ทำหน้าที่ “ปลูกฝัง” หรือ “สร้างโลก” ที่แม้ว่าไม่ตรงกับ “โลกแห่งความเป็นจริง” ให้กลายเป็นความจริงส่วนบุคคล ด้วยเหตุนี้ สื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ จึงมีบทบาทในการปลูกฝังโลกที่เป็นจริงให้แก่บุคคล โดยที่บุคคลไม่จำเป็นต้องไปสัมผัสประสบการณ์นั้นด้วยตนเอง เช่น ภาพยนตร์แนวอาชญากรรม การฉ้อฉลทุจริต เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของสื่อจากยุคอนาล็อก (Analog) มาเป็นดิจิทัล (Digital) จากการทบทวนเรื่องทฤษฎีสื่อสารมวลชนของ กาญจนา แก้วเทพ จะเห็นได้ว่าเมื่อเทคโนโลยีของการสื่อสารเปลี่ยนไป รูปแบบการใช้สื่อในชีวิตประจำวันของมนุษย์ รวมถึงผลกระทบ การตอบโต้ของผู้รับสารได้เปลี่ยนไปด้วย ซึ่งแนวคิด Immersive Communication (Qui, 2020) ได้ขยายความต่อถึงความล้ำสมัยของวิวัฒนาการและเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคที่ 3 โดยอธิบายยุคของสื่อว่า ยุคแรก (First Media Age) มีรูปแบบเป็นการสื่อสารทางเดียว (One Way communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารจากระดับบนลงล่างหรือผู้มีอำนาจส่งสารถึงประชาชน (Top and down communication) ยุคที่สอง (Second Media Communication) มีรูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Decentralized Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ ผู้รับสารสามารถโต้ตอบหรือมีสิทธิแสดงความคิดเห็นได้ ส่วนยุคที่สาม ซึ่งเป็นยุคปัจจุบัน (Immersive Communication) เป็นยุคที่การสื่อสารแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ติดตามมนุษย์ไปในทุกพื้นที่ ผังผ่านเทคโนโลยี ข้าวของเครื่องใช้ที่ทันสมัยโดยอาศัยการแพร่กระจายผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Ubiquitous Network) เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก ทำให้มนุษย์มีความสะดวกสบาย เส้นแบ่งของเวลาและพื้นที่ที่มีความลางเลือน การสื่อสารแบบ Immersive Communication มีองค์ประกอบ 5 A คือ Anytime, Anywhere, Any Service, Any Network และ Any Objects ซึ่งหมายถึง การสื่อสารที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา ในทุกๆ บริการหรือทุกๆ กิจกรรม ในทุกที่มีสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและในทุกๆ วัตถุของข้าวของเครื่องใช้ผ่านชีวิตประจำวันของมนุษย์

ในช่วงยุคที่ 3 ของสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารทำให้โลกมีขนาดเล็กลง มนุษย์สามารถรับรู้ข่าวสารของอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกว่า “หมู่บ้านโลก” (Global Village) ดังนั้น หมู่บ้านโลกจึงไม่ได้หมายถึงพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังหมายถึงพื้นที่ในโลกไซเบอร์ด้วย ดังที่ เลวินสัน (Levinson) ได้แบ่งหมู่บ้านโลกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ หมู่บ้านโลกแบบดั้งเดิม (Traditional Global Village) และ หมู่บ้านโลกในโลกออนไลน์/โลกไซเบอร์ (Cyberspace Global Village)

นอกจากนี้ บทบาทของผู้รับสาร (Audience) ได้เปลี่ยนแปลงไปเพราะผู้รับสารไม่ได้เป็นผู้ตั้งรับหรือยอมจำนนในการรับสื่อ (Passive Audience) แต่ผู้รับสารกลายเป็นผู้ผลิตหรือสร้างสรรค์สื่อ (Active Audience) ผ่านอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ การสื่อสารของมนุษย์ยังเป็นมากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารผ่านเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ แต่เป็นการที่เทคโนโลยีการ

สื่อสารได้ฝังเข้าไปกับวัตถุ ผ่านข้าวของเครื่องใช้ที่อยู่รายล้อมรอบสรรพสิ่งในชีวิตประจำวันโดยผ่านเครือข่ายออนไลน์ที่แพร่กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ในสังคม หรือที่เรียกว่า “Internet of Things” (IOT) แม้แต่พื้นที่ใต้ทะเล เทคโนโลยีการสื่อสารได้พยายามแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เทคโนโลยี เครื่องมือทันสมัยเหล่านี้ มนุษย์เป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาและถูกนำมาใช้ เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์หลากหลายในเวลาเดียวกัน ดังนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารจึงทำให้พื้นที่ กิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน ด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ทำให้ทุกอย่าง ทุกกิจกรรมเชื่อมโยงถึงกันหมด

จากการทบทวนพัฒนาการของสื่อมวลชนใน 3 ยุค ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสื่อในภาพรวม จากนั้นคัดเอาแนวคิดเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสื่อสารของนักดำน้ำอาสาสมัครมาประยุกต์ใช้เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของสื่อเกี่ยวกับเรื่องการดำน้ำว่า การนำเสนอปรากฏการณ์การดำน้ำผ่านสื่อแต่ละยุคสมัยสะท้อนอะไร ส่งผลกระทบ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อนักดำน้ำในยุคสังคมเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่อย่างไร รวมถึงนักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) อันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรมและโต้ตอบ แสดงปฏิกริยาผ่านสื่อในยุคแห่งเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างไร

นอกจากนี้ การที่สื่อได้นำเสนอปัญหาวิกฤตทะเลไทยและมีนักดำน้ำอาสาสมัครเข้าไปมีส่วนร่วมได้สะท้อนอะไรในสังคมไทยตามกรอบทฤษฎีสื่อสารมวลชนที่กล่าวมา และนักดำน้ำมีการปรับตัว เคลื่อนไหว เคลื่อนย้าย แสดงตัวตน โดยนำประสบการณ์แห่งโลกใต้ทะเลเล็กขึ้นมา แสดงออกผ่านการสื่อสาร ผ่านเทคโนโลยีโซเชียลมีเดียอย่างไร ท่ามการปรากฏการณ์การท่องเที่ยวมิติใหม่หรือการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัครเชิงอนุรักษ์ภายใต้สังคมแห่งความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

2.4 แนวคิดผลกระทบของสื่อและแอฟเฟค (Media Effects)

สังคมความเสี่ยง (Risk Society) และสื่อสารมวลชน (Mass Media) มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และส่งผลกระทบถึงกันอย่างแยกไม่ออก เพราะเมื่อเกิดความเสียหาย/อันตราย/ภัยพิบัติต่าง ๆ สื่อต้องทำหน้าที่เปิดเผยความจริง รายงานข้อมูลข่าวสารความเสี่ยงให้ประชาชนชนรับรู้

และประชาชนจะทราบข่าวสาร เข้าใจสถานการณ์ความเสี่ยงต่าง ๆ รวมถึงหาทางปฏิบัติ ป้องกัน
ได้ ก็เนื่องมาจากการนำเสนอ/ถ่ายทอดข้อมูลของสื่อเป็นสำคัญ

บทบาทของสื่อ (The Role of Media) ในสภาวะสังคมความเสี่ยงของโลกสมัยใหม่
(Modernity) นับว่า มีความสำคัญและเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจยิ่ง เพราะสื่อสมัยใหม่ได้ทำ
หน้าที่มากกว่ารายงานความจริงให้ประชาชนรับรู้ โดยเฉพาะสื่อยุคดิจิทัล (Digital Media) ได้
สร้างผลกระทบต่อผู้รับสารและพลิกบทบาทให้ผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร/ผู้ผลิตสื่อ หรือสามารถ
กล่าวได้ว่า ในยุคสื่อดิจิทัลนี้ คนธรรมดาทั่วไปสามารถแสดงบทบาทเป็นสื่อมวลชนสมัครเล่น หรือ
เล่นบทบาทกลับไปกลับมาระหว่างผู้รับสาร (Receivers/Audiences) และผู้ผลิตสื่อ
(Users/Creators) ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Digital Platform) ต่างๆ ด้วย
โทรศัพท์มือถือเครื่องเดียวได้อย่างง่ายดายในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาเรื่อง “ปรากฏการณ์
ทางการสื่อสารยุคดิจิทัล” ของ วรวิมล อ่อนน้อม (2 พฤษภาคม 2555) ช่วยสนับสนุนประเด็น
ดังกล่าว โดยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้สื่อกับเนื้อหาของสื่อ มีลักษณะเป็นแบบ
“ความสัมพันธ์แบบกึ่งมีส่วนร่วมทางสังคม” (Parasocial Relationship) ซึ่งมีความสำคัญต่อการ
สื่อสารมวลชนว่า ผู้ชม/ผู้อ่าน/ผู้ฟังสาร ไม่ใช่ ผู้รอรับสาร (A Passive Receiver of Information)
แต่เป็นผู้ริเริ่มและมีส่วนร่วมในการสร้างสารหรือเนื้อหาสาระในสื่อ (An Active Co-Creator)

ปรากฏการณ์ของนักดำนํ้ากับสื่อมวลชนก็เช่นเดียวกัน ในยุคของสื่อกระแสหลัก (เช่น สื่อ
สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ) นักดำนํ้าทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร (Receiver) รับข้อมูลการท้วงเทียวก
ทะเลจากสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ต่างๆ ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียว (One-
Way Communication) แต่เมื่อถึงยุคสื่อดิจิทัล นักดำนํ้าในฐานะผู้รับสาร สามารถโต้ตอบกับ
แหล่งข่าว สื่อสารผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Platform) ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบสองทาง
(Two-Way Communication) รวมถึงสามารถสร้างตัวตนเป็นผู้มีอิทธิพล/สร้างผลกระทบ
(Influencer) โดยผลิตสื่อลงในโซเชียลมีเดีย เช่น คิดเนื้อหา (Content) สร้างเรื่องราว (Story
Telling) ทำคลิปวิดีโอ (Clip Video) ตามแบบฉบับของตนเองและแสดงตัวตนเป็นผู้เล่นหรือ
ผู้กระทำการ (Agency) ในฐานะแหล่งข่าวเอง จนเกิดเป็นการประกอบสร้างอัตลักษณ์ (Identity)
ของปัจเจกบุคคลและอัตลักษณ์ของกลุ่มขึ้น

การศึกษาเรื่อง “จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับ และการสื่อสารของนักดำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย” ครั้งนี้ ผู้เขียนต้องการศึกษาถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1. นักดำน้ำ 2. สื่อและการสื่อสาร 3. สังคมความเสี่ยงในประเด็นการคิดย้อนสะท้อนกลับ โดยต้องการหาคำตอบว่า อะไรที่เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและดึงดูดให้คนธรรมดาเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร? ซึ่งผู้เขียนมีสมมุติฐานเป็นกรอบนำทางโดยตั้งคำถามว่า จุดหักเหของการเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเกิดจากการนำเสนอของสื่อดิจิทัลที่ตอกย้ำถึงปัญหาวิกฤตทางทะเล จนทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายร้ายแรงที่เกิดขึ้นและลุกขึ้นมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ใช่หรือไม่? รวมถึงผู้เขียนต้องการหาคำตอบต่อไปว่า เมื่อคนมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครแล้ว พวกเขาได้ใช้สื่อเพื่อดึงให้คนอื่น ๆ เข้าสู่เครือข่าย (Network) การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครได้อย่างไร? สื่อที่นักดำน้ำใช้ ประกอบไปด้วยเทคนิควิธีการ มีลูกเล่นอย่างไร? รวมถึงนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมอย่างไร?

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาปรากฏการณ์สังคมความเสี่ยง (เช่น วิกฤตทะเลไทย ซึ่งมนุษย์คุกคามทะเล) จำเป็นต้องศึกษาเรื่อง “สื่อ” ควบคู่ไปด้วย เพราะเรารับรู้ข้อมูลข่าวสารและระดับความอันตรายของสังคมเสี่ยงจากสื่อ และเมื่อศึกษาสื่อ ก็มีความจำเป็นต้องศึกษาการเปลี่ยนผ่านจากสื่อกระแสหลักมาสู่อินเทอร์เน็ต จากยุคสื่อสิ่งพิมพ์มาสู่ยุคโซเชียลมีเดีย (Social Media) เพราะจะทำให้เราเห็นถึงพัฒนาการเรื่องความเสี่ยงที่สื่อเคยนำเสนอในเรื่องราวเดียวกันจากยุคหนึ่งไปสู่อีกหนึ่ง เราจะเข้าใจบริบทและสามารถลำดับเรื่องราวตั้งแต่ต้นตอ ซึ่งยังไม่เกิดความเสี่ยงไปจนถึงการเกิดวิกฤตของสังคมเสี่ยงจากการนำเสนอและประมวลของสื่อในแต่ละยุคสมัย

จวบจนถึงการใช้โซเชียลมีเดียในทุกวันนี้ จะทำให้เราเห็นถึงการไหลเวียนและแพร่กระจายของข่าวสารเรื่องสังคมเสี่ยงผ่านเทคนิค เทคโนโลยีและลูกเล่นต่างๆ รวมถึงเห็นการปะทะของข้อมูลที่หลากหลายและการใช้สื่อโต้กลับของผู้ตกเป็นเหยื่อแห่งความเสี่ยง จนเกิดเป็นการสร้างเครือข่าย (Network) ในโลกออนไลน์และเคลื่อนย้ายมาสู่ภาคปฏิบัติการ (Action) ในสังคมแห่งความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ การประมวลแนวคิดการสื่อสารในสังคมความเสี่ยงเชื่อมโยง

มาสู่แนวคิดผลกระทบของสื่อ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ปรากฏการณ์สังคมความ
เสี่ยงว่าด้วยเรื่องวิกฤตทะเลไทยที่เชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำซึ่งสื่อเป็นตัวกลางที่ทำให้
เกิดการเปลี่ยนแปลง รายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความหมายของ “ผลกระทบ” (Effects)

ผลกระทบหรือแอฟเฟ็คท์ หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดการรับรู้หรือการสัมผัสกระตุ้น และส่งผล
กระทบเชิงความรู้สึกนึกคิด หรือเกิดการรับรู้ในมิติอารมณ์ เช่น ความรู้สึกหวาดกลัว เกือบช้ำ
เจ็บปวด โกรธแค้น วิตกกังวล ความหวัง ความผิดหวัง ความขยะแขยง หรือผสมปนเปกันไป

การศึกษาแอฟเฟ็คท์ช่วยให้เห็นถึงแหล่งที่มาอันสลับซับซ้อนของการรับรู้ของมนุษย์ว่ามี
ความหลากหลายและทำให้เห็นความยุ่งยากสลับซับซ้อนของสิ่งที่เรียกว่า ผู้กระทำการ (Agency)
ว่าไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของผู้นั้น แต่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทั้งด้านจิตใจและด้านกายภาพ
ที่ห้อมล้อมเราอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้ต้องเคลื่อนไหวหรือกระทำการบางอย่าง ดังนั้น ผลของ
แอฟเฟ็คท์หรือการทำงานของแอฟเฟ็คท์ได้นำไปสู่การตอบโต้/ตอบสนอง ทั้งในเรื่องของจิตใจ
ร่างกาย อารมณ์ นอกจากนี้ การศึกษาแอฟเฟ็คท์ยังเป็นการเปิดพื้นที่เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า โลก
วัตถุหรือสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (The Non-Human) ล้วนมีผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้น มนุษย์และ
สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ต่างเป็นผู้สร้างผลกระทบ (To Affect) และถูกกระทบ (Being Affect) เช่นเดียวกัน
(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร และคณะ, 2562)

2) ความหมายของ “ผลกระทบของสื่อ” (Media Effects)

สื่อมีพลัง ส่งผลกระทบแก่ผู้รับสารและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล
ระดับท้องถิ่น ระดับสังคมและระดับโลก สื่อทำหน้าที่รายงานข่าว เปิดเผยความจริง สะท้อน
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมให้สาธารณชนได้รับรู้

ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนรับจากสื่อ ส่งผลให้ผู้รับสารมีความรู้ สร้างความเข้าใจ
เกิดความตระหนักถึงปัญหาต่างๆ และหาทางแก้ไข จัดการ ป้องกัน เช่น จากงานเรื่อง
“Environmental Communication and the Public Sphere” (Pezzullo & Cox, 2016) พบว่า
เมื่อสื่อรายงานข่าวเรื่องสิ่งแวดล้อม สื่อจะรายงานถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อมนุษย์

และทำให้ผู้รับสารเกิดความตระหนัก นอกจากนี้ สื่อยังมีอิทธิพล กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมของผู้รับสาร รวมถึงมีอำนาจผลักดัน เปลี่ยนแปลงสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สื่อเข้ามาเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ของผู้คนในชีวิตประจำวัน เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและเปลี่ยนแปลงโลก จากงานเขียนเรื่อง “Media and Event” (Dayan & Katz, 1992) ได้อธิบายว่า สื่อ สร้างให้เกิดกิจกรรม พิธีการสำคัญ (Event) และทำให้เกิดเครือข่ายใหม่ๆ (Network) ตามมา หรือในทางกลับกัน เมื่อมีการจัดกิจกรรม งานพิธีต่างๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างให้สื่อสนใจและหยิบยกมานำเสนอข่าวเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ สื่อยังปลุกพลัง (Empowerment) ให้คนเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมสังคมต่างๆ มากขึ้น เนื่องจากการติดตามข่าวสาร โดยเฉพาะในยุคสื่อดิจิทัล (Digital Media) ซึ่งอินเทอร์เน็ตหรือพื้นที่ออนไลน์ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย

จากการศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างสังคมเท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล: เมื่อ “เมืองทั่วถึง” เป็นได้ทั้ง “สื่อ” และ “สาร” เพื่อสร้าง การเปลี่ยนแปลง” (นิธิดา แสงสิงแก้ว และ อภาพรธรณ ทองเรือง, 2020) ได้สะท้อนให้เห็นว่า เมือง เป็นมากกว่าพื้นที่กายภาพ หากแต่สามารถเป็นทั้ง “สื่อ” และ “สาร” หรือเป็นสื่อเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Medium) นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างผู้คนด้วยตนเอง และผู้คนกับพื้นที่ชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมและขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงมีพลังและมีความชัดเจนที่จะบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ ความต้องการและระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกได้

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า สื่อมีอำนาจในการสร้างทัศนคติ กำหนดความเชื่อ รวมทั้งเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและพฤติกรรมของผู้คนในสังคม รวมถึงสื่อยังกำหนดสังคมและสร้างอัตลักษณ์ว่าเราเป็นใคร อยู่ที่ไหน ต้องการอะไร นอกจากนี้ สื่อ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้รับสารยังมีความหลากหลาย ซึ่งมีความหมายเป็นมากกว่า วิทยุ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต แต่วัตถุสิ่งของอื่นๆ ทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ล้วนสามารถเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น ความเป็นเมือง ทะเล มลพิษ ฝุ่น สัตว์ ฯลฯ ในประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของแม็คลูฮัน (McLuhan) (1994) ที่กล่าวไว้ว่า “Medium is the Message” หรือ “สื่อกลาง” แท้จริงแล้วคือ “ตัวสาร” ซึ่งหมายถึง สื่อมีอิทธิพลทางความคิดต่อผู้คน

โดยตัวสื่อได้กลายเป็นสารโดยตัวของมันเองไปด้วย โดยเฉพาะสื่อในยุคดิจิทัลที่กลายเป็นสารโดยตัวของมันเองและเป็นไปอย่างรวดเร็วแพร่หลาย และทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเป็นสื่อหรือเป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์ได้หมด (เรื่องยศ จันทรคีรี และณัฐวุธ วัชรกุลดิลก, 19 กุมภาพันธ์ 2561)

3) รูปแบบของสื่อกับการสร้างผลกระทบ

ในยุคดิจิทัล สื่อใหม่ (News) ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน โดยสื่อออนไลน์ได้สร้างแพลตฟอร์ม (Platform) และสอดแทรกเทคนิค ลูกเล่นใหม่ๆ ขึ้นมาแข่งขันกันเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม สร้างความนิยม เป็นกระแสสังคมและเกิดเครือข่าย สร้างความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตามมา ยกตัวอย่างสื่อสัญลักษณ์ในยุคดิจิทัลที่ส่งผลกระทบและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีดังนี้

3.1 **มีม (Meme)** คือ ภาพนิ่ง วิดีโอ หรือคำพูดที่ได้รับการหรือสร้างความหมายใหม่ ทำซ้ำ เพื่อสื่อถึงอารมณ์ขัน ประชด เหน็บแนม และส่งต่อกันอย่างแพร่หลายโดยผู้ใช้อินเทอร์เน็ต หากเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ มีม คือ มุกตลกร้าย ที่ทำเรื่องซึ่งขำให้เบาบางลง มีมจึงประสบความสำเร็จในฐานะวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้คนได้สะท้อนความเห็นและปัญหาในสังคม

ในประเด็นเรื่อง มีม (Meme) นี้ กิริติ ชื่นพิทยาวร ได้ศึกษาเรื่อง “การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารและการสร้างผลกระทบแบบแอฟเฟคท์ในวัฒนธรรมดิจิทัล: ไวรัลมีเดีย/มีมล้อเลียนการเมืองในบรรยากาศความขัดแย้งในการเมืองไทยร่วมสมัย” และได้ให้ความหมายของมีม (Meme) คือ การลอกเลียนแบบ การผลิตซ้ำและแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารไปถึงผู้รับและผู้รับได้ ดัดแปลงหรือแปรผันข้อมูลข่าวสารนั้นไปเรื่อยๆ จากบุคคลหนึ่งไปสู่มุบุคคลหนึ่งบนพื้นที่เสมือนจริง ทำให้ผู้รับสารเกิดการมีส่วนร่วมและสร้างตัวตน แสดงเอกลักษณ์บนพื้นที่อินเทอร์เน็ต จนนำไปสู่การผลิตซ้ำ ลอกเลียนแบบและแพร่กระจายสร้างผลกระทบอย่างรวดเร็ว

การสร้างผลกระทบของมีม (Meme) และไวรัลมีเดียในอินเทอร์เน็ตได้ทำให้ผู้รับสาร (Receivers หรือ Audiences) กลายมาเป็นผู้ใช้ (Users) ที่สามารถร่วมสร้างสรรค์และกระจาย

ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ (กิริติ ชื่นพิทยาธร ใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาล (บก.), 2562; โพลส์ทูเดย์, 2563)

3.2 สัญลักษณ์แฮชแท็ก(#Hashtag) คือ เครื่องหมายที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะทวีตเตอร์ จุดประสงค์ของการใส่เครื่องหมายแฮชแท็กเพื่อรวบรวมเนื้อหาที่ใกล้เคียงกันไว้ด้วยกัน สามารถค้นหาได้ง่ายด้วยการค้นคำที่ติดแฮชแท็กไว้ ผู้ใช้โซเชียลมีเดียแต่ละคนติดแฮชแท็กด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น ใส่แฮชแท็กรวบรวมรูปทริปป่องเที่ยว แฮชแท็กเพื่อการโปรโมตสินค้า ไปจนถึงแฮชแท็กเพื่อรณรงค์ทางสังคม เช่น #Metoo เพื่อต่อต้านการคุกคามทางเพศ ที่เริ่มต้นจากแวดวงฮอลลีวูดจนกระจายไปทั่วโลก #Metoo ได้รับการกล่าวถึงในทวีตเตอร์กว่า 5 แสนครั้ง ภายในระยะเวลาไม่ถึงเดือนที่มีการเปิดประเด็น เป็นปรากฏการณ์สำคัญบนโซเชียลมีเดีย จนนิตยสาร TIME ยกให้ # Metoo เป็นบุคคลแห่งปี 2017 ตัวอย่างแฮชแท็กยอดนิยมในสังคมซึ่งแสดงสัญลักษณ์อารมณ์ ความรู้สึก เจตนาอารมณ์ เช่น #รักในหลวง #ถ้าหลวง #ทีมหมูป่า #เลือกตั้ง 62 #ไม่ว่างไม่ใช่ไม่สวย #อยู่บ้านหยุดเชื้อเพื่อชาติ #โควิด 19 เราต้องรอด #Saveวันเฉลิม หรือ #BlackLivesMatter เพื่อแสดงจุดยืน เคลื่อนไหวเรื่องต่อต้านการเหยียดสีผิวและเชื้อชาติ

3.3 สื่อสร้างโอกาส (Viral Marketing) การอัดคลิปวิดีโอหรือการไลฟ์ (Live) วิดีโอสด เพื่อแสดงตัวตน แสดงเหตุการณ์ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ทำให้คนธรรมดาที่มีพื้นที่ในสื่อโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและนำไปสู่การสร้างโอกาส สร้างรายได้ให้กับตนเองและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ไวรัล “แม่ฉันต้องได้กินกุ้ง” เกิดจากไลฟ์วิดีโอของขายอาหารทะเลของบังอาซัน หม่อมขาวได้ จากเพจเฟซบุ๊ก อาหารทะเลตากแห้ง จังหวัดสตูล และมีการแชร์ในโลกออนไลน์จำนวนมหาศาล จากจุดเริ่มต้นด้วยสมาร์ทโฟนเครื่องเดียวและทีมงานคนเดียว ปัจจุบันเพจดังกล่าว มีทีมงานนับสิบคน มียอดขายอาหารทะเลนับล้านบาท สร้างความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านได้อย่างคาดไม่ถึง ดังนั้น บทบาทของโซเชียลมีเดีย (Social Media) จึงสร้างโอกาสให้ผู้คนได้มีช่องทางสร้างรายได้ อย่างไรก็ตาม มิใช่เฉพาะในเรื่องของการขายสินค้าเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการทำให้คนธรรมดากลายเป็นที่รู้จักด้วยการโปรโมท

ตัวเองผ่านโซเชียลมีเดียจนกลายเป็นเน็ตไอดอลหรือการเปิดช่องยูทูปเพื่อหาความนิยมและสร้างรายได้จากยอดรับชม

3.5 ไลน์กลุ่มหรือชุมชนหน้าจอ (Line Group) เป็นแอปพลิเคชันที่ใช้ในการสื่อสารสร้างเครือข่าย (Social Network) ขนาดย่อม เพื่อเป็นพื้นที่สื่อกลางให้บุคคลได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ รวมถึงเป็นช่องทางการสื่อสารที่สามารถกระจายข่าวสารได้ดี ด้วยรูปแบบวิถีชีวิตในปัจจุบัน ทำให้ผู้คนในสังคมต้องติดต่อกันผ่านโซเชียลมีเดียมากขึ้น ดังนั้น ไลน์กลุ่ม (Line Group) จึงได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระหว่างสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อนที่เรียน กลุ่มเพื่อนที่ทำงาน กลุ่มลูกค้า กลุ่มติดต่อสื่อสารภายในองค์กร รวมถึงกลุ่มที่มีความสนใจเฉพาะเหมือนๆ กัน

จุดเด่นของไลน์กลุ่ม คือ ทำให้การสนทนาปฏิสัมพันธ์เป็นเวลาตามจริง (Real Time) อยากรู้อะไรกับใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ ก็สามารถคุยได้ทันที นอกจากนี้ ไลน์ ยังสามารถแบ่งปันความรู้ และสร้างความเพลิดเพลินได้ แอปพลิเคชันไลน์ (Line Application) ได้รับความนิยมสูงเนื่องจากมีบริการที่ผสมผสานอย่างครบถ้วน ทั้งระบบส่งข้อความทันที (Message) และบริการโทรศัพท์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (Voice Over IP – VoIP) ผสมเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถแชท สร้างกลุ่มส่งข้อความ โฟสต์รูปต่างๆ หรือโทรคุยกันแบบเสียง โดยการรับส่งทั้งหมดไม่ต้องจ่ายเงิน (เกศปริยา แก้วแสนเมือง และพรจิต สมบัติพานิช, 2559)

จากการศึกษาของ สามารถ อัยการ เรื่อง “โปรแกรมไลน์กับการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร” ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของไลน์ที่มีความแตกต่างจากการสื่อสารแบบอื่นและเป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารที่ผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรสามารถเลือกใช้ได้โดยสะดวก โดยไลน์มีคุณสมบัติสำคัญ คือ 1. เป็นการติดต่อสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) 2. สามารถติดต่อสื่อสารได้เฉพาะกลุ่ม (Group Communication) 3. สามารถสื่อสารได้ตลอดเวลา (Anytime) 4. สามารถส่งรูปแบบข่าวสารได้หลากหลาย (Multimedia) 5. สามารถเลือกปิดกั้นการสนทนาได้ (Block) 6. สามารถสนทนาด้วยเสียงผ่านไลน์ (Voice Call) 7. สามารถสร้างไทม์ไลน์ (Timeline) ได้ 8. รองรับไฟล์ข้อมูลได้หลากหลาย (Files Support) จากคุณสมบัติเด่น

เหล่านี้ จึงทำให้การติดต่อสื่อสารผ่านโปรแกรมไลน์มีสถานะเป็น “การติดต่อสื่อสารที่เป็นทางการ” และเปรียบเสมือนหนังสือบันทึกข้อความ คำสั่ง หรือการประกาศทั่วไปภายในองค์กร

4) สื่อกับสังคมความเสี่ยง (Risk Society)

ภาวะอันตราย ภัยคุกคาม ความเสี่ยงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ เช่น การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ไมโครพลาสติกที่ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ ฝุ่น PM 2.5 ฯลฯ แม้ความเสี่ยงที่มองไม่เห็นเหล่านี้จะเกิดขึ้นจริง แต่คนส่วนใหญ่รับรู้ความจริง (Truth) จากประสบการณ์ผ่านสื่อ (Mediated Experiences) ในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น บทบาทของสื่อในยุคสังคมความเสี่ยง (Risk Society) จึงมิใช่ทำหน้าที่เพียงแค่ผลิตข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ หากแต่สื่อยังทำหน้าที่ประกอบสร้างและแพร่กระจายความหมายของความเสี่ยงในยุคหลังอุตสาหกรรมไปสู่สาธารณชนในวงกว้างอีกด้วย นอกจากนี้ ความเสี่ยงและการสื่อสารความเสี่ยง (Risk Communication) ยังมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตทางวัฒนธรรม (Cultures) และวัฒนธรรมย่อย (Subcultures) ของผู้คนร่วมสมัย เพราะในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรมจะรับชุดความรู้เกี่ยวกับสังคมเสี่ยงจนบ่มเพาะให้กลายเป็นความรู้สึกกลัว ตื่นตระหนก และเกิดความตระหนักแตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ ภาษาและการสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญมากต่อการแพร่กระจายความหมาย/การรับรู้ของผู้คนเกี่ยวกับความเสี่ยง

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีของสังคมใหม่ ทำให้เกิดความเป็นอุตสาหกรรมมุ่งผลิตสินค้า (Goods) เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คน มุ่งผลิตสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต เพื่อเข้าถึงผู้คนได้ทั่วโลกและในขณะเดียวกันก็ได้ผลิตความเสี่ยงใหม่ๆ (New Risks) ออกมาด้วย สื่อดิจิทัลของโลกสมัยใหม่จึงทำให้เกิดการไหลเวียนข่าวสาร ความรู้ ช่วยให้ความเสี่ยงเป็นปรากฏการณ์ไร้พรมแดนและการสื่อสารไร้พรมแดนนับเป็นผลกระทบที่เกิดการเหวี่ยงกลับ (Boomerang Effects) ทำให้คนจากทั่วทุกมุมโลกสามารถรับรู้และสื่อสารเรื่องความเสี่ยงได้อย่างเท่าเทียม จนเกิดเป็นหมู่บ้านโลกแห่งความเสี่ยง (The Global Village of the Risk)

ความเสี่ยงโลก (World Risk) ที่ผู้คนรับรู้และได้รับผลกระทบร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการขบคิดทบทวนหรือการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) เพื่อหาทางรับมือ ปรับตัว ป้องกันความเสี่ยงนั้น อย่างไรก็ตาม กระบวนการขบคิดทบทวนหรือคิดย้อนสะท้อนกลับ ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นด้วยตัวของมันเอง หากแต่เกิดขึ้นโดยอาศัยการศึกษาหาข้อมูลข่าวสาร ซึ่งได้รับจากการถ่ายทอดจากสื่อและนำไปสู่การสร้างจิตสำนึก สร้างกระบวนการขัดเกลาทางสังคมว่าสิ่งใดพึงกระทำหรือละเว้นการกระทำ นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงตัวตนและสร้างอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มขึ้น โดยในสภาวะสังคมความเสี่ยง ได้เกิดสื่อรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความเสี่ยงได้เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สื่อหรือสามารถเป็นเจ้าของสื่อเอง ดังนี้

วารสารพลเมือง/นักข่าวพลเมือง

ค่านิยมของนักข่าวพลเมือง จากการศึกษาของมัทธนา เจริญวงศ์และอาภาพรธน ทองเรือง (2556) ได้ให้คำจำกัดความของ นักข่าวพลเมือง โดยมีรูปแบบการนิยาม 3 ลักษณะ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 นักข่าวพลเมือง คือ คนในชุมชนที่สอดส่องดูแล หรือรายงานปัญหาในชุมชนอุทิศตนเองในการทำงานให้ชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน มี “จิตอาสา” หรือ “จิตสาธารณะ” เป็นแรงผลักดันในการทำงาน อีกทั้งยังเชื่อว่า บทบาทเหล่านี้จะไปสนับสนุนและเสริมพลังให้ชุมชนแข็งแกร่ง สามารถแก้ปัญหาของตน โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือเยี่ยงมาจากรัฐ หรือสามารถกล่าวได้ว่า นักข่าวพลเมือง มีบทบาทสำคัญในการเป็นหูเป็นตาให้กับชุมชนเป็นประชาชนทั่วไปที่ทำได้ทั่วถึงและถูกต้อง

รูปแบบที่ 2 นักข่าวพลเมือง คือ เจ้าของปัญหาหรือคนในที่สามารถสื่อสารเล่าเรื่องราวได้ลึกกว่านักข่าวอาชีพ ไม่เพียงแค่ว่ารายงานว่าเกิดอะไรขึ้น แต่ข่าวพลเมือง คือ การสื่อสารผ่านอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน พื้นที่ เช่น ภาษาที่หลากหลายวัฒนธรรม เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 นักข่าวพลเมือง คือ คนในพื้นที่ที่ต้องการสะท้อนปัญหาและเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นที่ไม่ถูกนำเสนอโดยสื่อกระแสหลัก เป็นการสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ความ

เคลื่อนไหวของชาวบ้าน โดยเฉพาะความเคลื่อนไหวเรื่องการเรียกร้องสิทธิ ซึ่งนักข่าวส่วนกลางไม่นำเสนอ รวมถึงผลักดัน กระจายข่าวประเด็นนั้นๆ สู่อสาธาณะ

สรุปแล้ว นักข่าวพลเมือง หมายถึง คนในชุมชนที่รายงานเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยเป็นเจ้าของเรื่องมีบทบาทเป็นผู้ส่งสารเอง

บทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมือง นักข่าวพลเมือง คือ การที่ประชาชนทั่วไปเข้ามามีบทบาทในการรวบรวม รายงานข่าวสารผ่านช่องการสื่อสารต่างๆ ด้วยตนเองและการที่มีพื้นที่สาธารณะใหม่ๆ เช่น เว็บไซต์ เว็บเพจต่างๆ รวมถึงทีวีสาธารณะ ส่งผลให้บทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองช่วยให้ชาวบ้านก้าวพ้นจากความเลื่อมใส ความทุกข์ยาก

จากประเด็นเรื่อง บทบาทหน้าที่ของนักข่าวพลเมือง มัทนา เจริญวงศ์ (2562) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของสื่อ ผู้ใช้สื่อ ภูมิทัศน์สื่อ ของวิถีพลเมืองดิจิทัล ในหนังสือเรื่อง “พลเมืองสร้างสื่อ สื่อสร้างพลเมือง” ว่า

“เราอาศัยอยู่ในยุคที่ข่าวสารและการสื่อสารเชื่อมต่อกันเป็นโครงข่ายขนาดใหญ่ ไร้ขอบเขตทางภูมิศาสตร์และรัฐชาติ ในแต่ละวันมีผู้คนจำนวนมากผลิต ส่งต่อข้อความ ภาพ คลิป เผยแพร่ในโลกออนไลน์ตลอดเวลา ดังนั้น โลกออนไลน์และโลกออฟไลน์ของพลเมืองดิจิทัลจึงแทบจะกลายเป็นโลกเดียวกัน สภาพเช่นนี้ ทำให้สื่อมวลชนต้องปรับเปลี่ยนวิธีการรายงานและผลิตเนื้อหาข่าวสารและประชาชนผู้รับสารเขาก็กำลังสร้างตำแหน่งแหล่งที่ใหม่ๆ โดยสื่อใหม่ ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการสื่อสาร ส่งผลให้โลกของข่าวสารไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในมือผู้เชี่ยวชาญด้านข่าวสารอย่างสื่อมวลชนอีกต่อไป พลเมืองธรรมดาสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่ของสื่อมวลชน กระแสหลัก และเกิดการทำงานผสมผสานกัน”

ที่ผ่านมา การนำเสนอข่าวสารสังคมเสี่ยงของสื่อกระแสหลัก มักสร้างความน่าเชื่อถือ มีเหตุผล โดยใช้ผู้มีอำนาจ นักวิชาการ นักการเมืองมาเป็นแหล่งข่าว แต่ปัจจุบันสื่อได้ให้ความสำคัญกับการนำเสนอ “เสี่ยง” หรือเรื่องราวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความเสี่ยง รวมถึงผู้ที่

ได้รับผลกระทบนำเสนอเรื่องราวของตนเอง ซึ่งอูลริค เบ็ค เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นว่า “The voices of the side effects” หรือ “เสียงสะท้อนจากผู้ได้รับผลกระทบ” (Pezullo & Cox, 2016)

ผลกระทบของนักข่าวพลเมืองต่อสังคม การทำงานของนักข่าวพลเมือง ช่วยผลักดันประเด็นต่างๆ ที่คนธรรมดาไปประสบพบเจอมา ออกสู่สาธารณะและการกระจายข้อมูลข่าวสารสาธารณะของคนกลุ่มเล็กๆ ในสังคมได้ส่งผลกระทบ นำมาสู่ความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนและชุมชนในมิติต่างๆ สำหรับการศึกษาคั้งนี้ จะมุ่งเน้นไปที่เคลื่อนไหวเรื่องนักดำนํ้าอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลไทย โดยใช้สื่อเป็นช่องทาง

สาเหตุที่ผู้เขียนหยิบยกองค์ความรู้เรื่อง นักข่าวพลเมืองหรือวารสารพลเมือง มาทบทวนวรรณกรรมและนำมาใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เนื่องจาก การทำงานของนักข่าวพลเมืองมีความสอดคล้องกับการทำงานของนักดำนํ้าอาสาสมัครในยุคสังคมความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม กล่าวคือในโลกใต้ทะเล นักดำนํ้าทำงานในฐานะอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลไทย แต่เมื่อกลับขึ้นมาบนบก นักดำนํ้าได้ทำหน้าที่เป็นนักข่าวพลเมือง รายงานสถานการณ์ใต้ทะเล โหลดภาพการดำนํ้าลงในโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ผิดปกติเกี่ยวกับท้องทะเล นักดำนํ้าจะถ่ายรูป อัปเดตคลิปวิดีโอและเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงมีการไลฟ์ (Live) สดถึงบรรยากาศขณะไป ดำนํ้าหรือเมื่อพบสิ่งน่าสนใจ สิ่งผิดกฎหมายทางทะเล

จากที่ผ่านมา มีกรณีของเรือประมงเข้าไปจับปลาในเขตหวงห้าม การจับปลาฉลามวาฬท้องแก่ขึ้นเรือ ปลาฉลามวาฬติดอวน ชยะใต้ทะเล เต่ากินหลอดพลาสติก นักท่องเที่ยวดำนํ้าทับปะการัง ฯลฯ ซึ่งนักดำนํ้าอาสาสมัครได้ถ่ายรูป อัปเดตคลิปวิดีโอ โหลดภาพลงโซเชียลมีเดีย จนเรื่องราวใต้นํ้าได้รับความสนใจและแพร่กระจายในวงกว้าง มีสำนักข่าวกระแสหลักแชร์ภาพที่นักดำนํ้าอัปโหลดขึ้นโซเชียลมีเดียไปนำเสนอ ขยายประเด็นต่อในพื้นที่ข่าวของตนเอง จนปัญหาเหล่านั้นได้รับการแก้ไข ด้วยเหตุนี้ เครื่องมือการสื่อสารต่างๆ เช่น กล้องถ่ายรูปใต้นํ้า โดรน ทักษะการตัดต่อวิดีโอ การใช้แอปพลิเคชัน (Application) ต่างๆ จึงกลายเป็นเครื่องมือของนักดำนํ้าในยุคสื่อดิจิทัลที่เต็มไปด้วยสังคมเสี่ยงภัยและเทคโนโลยีสื่อสารเหล่านี้มีความสำคัญต่อกิจกรรมดำนํ้าไม่แพ้อุปกรณ์ดำนํ้าที่ช่วยชีวิต และไม่ว่านักดำนํ้าจะรู้ตัวหรือไม่ว่าตนเองกำลังทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองอยู่ แต่การศึกษาคั้งนี้ต้องการค้นหาว่า การทำหน้าที่นักข่าวพลเมือง (ทั้งที่

รู้ตัวและไม่รู้ตัว) ของนักดำนํ้าอาสาสมัครเกิดจากปัจจัยใดบ้าง ? เกิดจากกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสื่อและการนำเสนอของสื่อในประเด็นเรื่องวิกฤตทะเลไทยและการดำนํ้าหรือไม่ อย่างไร ?

จากการทบทวนแนวคิดเรื่อง ผลกระทบของสื่อ (Media Effects) ผู้เขียนต้องการนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ว่า นักดำนํ้าได้อาศัยการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) มาสร้างให้เกิดผลกระทบอย่างไร ทั้งในพื้นที่กายภาพ อันได้แก่ โลกใต้ทะเล และพื้นที่ในโลกออนไลน์ อันได้แก่ โลกโซเชียลมีเดีย โดยใช้สื่อใหม่ (News Media) หรือสื่อดิจิทัล (Digital Media) เป็นช่องทางในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของนักดำนํ้าเป็นอย่างไร สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างไรทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับสังคม

2.5 แนวคิดอาสาสมัคร (Volunteer Concept)

2.5.1 ความหมายของอาสาสมัคร

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “อาสาสมัคร” ไว้อย่างหลากหลาย และใช้คำเรียกแตกต่างกันไป เช่นคำว่า “จิตอาสา” (Volunteer Spirit) “จิตสาธารณะ” (Public Mind) “ผู้บำเพ็ญประโยชน์” (Service Mind) อย่างไรก็ตาม โดยรวมแล้วมีความหมายในทิศทางที่สอดคล้องคล้ายคลึงกัน รายละเอียดดังนี้

นวนน้อย ตริรัตน์และคณะ (นวนน้อย ตริรัตน์ และคณะ, 2559) ได้ศึกษาเรื่อง “คุณธรรมในอาเซียน: จิตอาสาในภาคพื้นทวีป” และได้ประมวลความหมายของคำว่า “อาสาสมัคร” หรือ “จิตอาสา” ในประเทศต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบริบท วัฒนธรรมที่หลากหลาย ดังนี้

จิตอาสา ในประเทศไทย หมายถึง การให้ทาน ที่ทำให้เกิดความสุขทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ จิตที่เต็มไปด้วยความเมตตา ปวารณาดีต่อผู้อื่น อยากให้พ้นทุกข์ โดยไม่หวังประโยชน์สุขให้แก่ตนเองหรือหวังผลตอบแทน เป็นจิตที่ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ คิดถึงประโยชน์สุขของผู้อื่นและจิตอาสาเป็นคุณธรรมของผู้เป็นพลเมืองดี

จิตอาสา ในประเทศลาว หมายถึง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นหน้าที่ของพลเมือง และรวมตัวกันช่วยเหลือสังคม

จิตอาสา ในพม่า หมายถึง การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากปัญหาความทุกข์ ความยากลำบาก เป็นการกระทำบนพื้นฐานของการทำความดี ความมีเมตตา หรือทำให้ผู้กระทำความดี สุขและไม่หวังสิ่งตอบแทน

จิตอาสา ในเวียดนาม หมายถึง การสร้างชาติ มุ่งเน้นเสียสละเพื่อส่วนรวม ความซื่อสัตย์ การกตัญญู มีมนุษยธรรม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้คนในสังคม

จิตอาสา ในกัมพูชา หมายถึง การทำงานที่ดี มีคุณธรรม ทำด้วยใจของคนที่มีความรักและมีจิตเป็นกุศล ที่อยู่ภายในตัวของบุคคลนั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงเรื่องเงิน มีคำมั่นสัญญาที่แน่วแน่ เข้มแข็ง มีความรับผิดชอบสูง

นอกจากนี้ ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “อาสาสมัคร” ไว้หลากหลาย เช่น อาสาสมัคร (Volunteer) หมายถึง ผู้ที่สมัครใจ ตั้งใจทำดีหรือเลือกทำสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าควรทำ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน เพราะผลตอบแทนที่ได้รับคือ ความสุขใจ ความภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานอันเป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ (ศุภรัตน์ รัตนมูขย์, 2551: 8; สมพร เทพสิทธิ์า, 2541: 1)

จากที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า อาสาสมัคร หมายถึง การทำความดี การสร้างความสุข เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความหมายของอาสาสมัครในภาพรวมจะหมายถึง ผู้ที่เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (เพราะทำแล้วไม่ได้ค่าตอบแทน) แต่ในทางตรงกันข้ามมีข้อโต้แย้งว่า เหตุผลจากการเป็นอาสาสมัครนั้น มีทั้ง 2 รูปแบบ คือ ต้องการช่วยเหลือคนอื่นและทำเพื่อตนเอง เช่น ต้องการบำบัดเยียวยาตนเองจากอาการเจ็บป่วยโดยเข้าไปมีส่วนร่วม (สุริชัย หวันแก้วและคณะ, 2550: 133) หรือต้องการแสวงหาความหมายและคุณค่าผ่านงานอาสาสมัคร รวมถึง มีกรณีเป็นจิตอาสาเนื่องจากความคาดหวังของสังคม เช่น ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ช่วยงานจิตอาสาโดยที่ไม่ได้เต็มใจ หรือเป็นอาสาสมัครเพื่อต้องการประสบการณ์ ใช้เพิ่มคุณค่าและสมัครงานในอนาคต

ข้อมูลนี้ช่วยสนับสนุนงานของสเตบบินส์และเกรแฮม (Stebbins and Graham) (2004) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “Volunteering as Leisure and Leisure as Volunteering” โดยเห็นว่า การเป็นอาสาสมัครช่วยสร้างประโยชน์ให้กับทั้งสองฝ่ายคือคน/สังคมอื่นๆ และตัวของอาสาสมัครเอง

2.5.2 พัฒนาการของอาสาสมัครในประเทศไทย

งานจิตอาสา หรือ อาสาสมัคร (Volunteer) แม้จะเป็นกิจกรรมที่อยู่ในกระแสและได้รับความนิยมสูงในปัจจุบัน แต่การทำงานในรูปแบบของอาสาสมัครมีมายาวนานแล้ว โดยช่วงแรกการทำงานอาสาสมัครได้อยู่ภายใต้หน่วยงานหรือองค์กรสาธารณประโยชน์ จากผลงานวิจัยเรื่อง “คุณธรรม: จิตอาสาในอาเซียน” (นวนลน้อย ตริรัตน์ และคณะ, 2559) ได้แบ่งพัฒนาการของอาสาสมัครออกเป็น 5 ยุค คือ

ยุคที่ 1 จุดเริ่มต้นขององค์กรสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยจากศาสนาและชาติพันธุ์: เกิดจากอิทธิพลของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ หรือการเผยแพร่ศาสนาที่มาพร้อมกับอิทธิพลของตะวันตก ตลอดจนความหลากหลายเชื้อชาติ ชาติพันธุ์

ยุคที่ 2 องค์กรสาธารณประโยชน์และการพัฒนาองค์กรประชาสังคม: ช่วงนี้เริ่มเกิดองค์กรที่หลากหลาย แผ่ขยายไปในสังคมมากขึ้น และยังเกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของประชาสังคมภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475

ยุคที่ 3 การเติบโตของกระบวนการประชาสังคมช่วง 2523-2535: เป็นช่วงที่ประชาสังคมขยายตัวมากขึ้น องค์กรสาธารณประโยชน์นอกแวงจากประชาสังคม ส่วนหนึ่งเป็นจิตอาสาและอีกส่วนเป็นองค์กรที่ทำงานด้วยวิชาชีพ โดยขยายตัวพร้อมกับการพัฒนาและปัญหาสังคมที่ตามมา

ยุคที่ 4 กระบวนการประชาธิปไตยช่วง พ.ศ. 2535 ถึงเหตุการณ์สึนามิ: องค์กรสาธารณประโยชน์มีการขยายขับเคลื่อนมากขึ้น มีกระบวนการพัฒนาทางเลือก ทั้งระดับการพัฒนาชุมชนและการพัฒนามนุษย์

ยุคที่ 5 ยุคเครือข่ายจิตอาสาท่ามกลางสังคมภัยพิบัติและการถือกำเนิดของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR): เป็นยุคปัจจุบันที่

บทบาทเทคโนโลยีการสื่อสารมีสูง ทำให้เกิดการสร้างเครือข่าย ในขณะเดียวกัน สังคมก็เผชิญกับภาวะภัยพิบัติ ความเสี่ยงต่างๆ ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนขององค์กรสาธารณประโยชน์ต้องทำหน้าที่ระดมทรัพยากรและประสานงาน การติดต่อสื่อสารและโลจิสติกจึงมีบทบาทในงานจิตอาสาและเครือข่ายจิตอาสาในการระดมคนและความช่วยเหลือผ่านสังคมออนไลน์มากขึ้น

2.5.3 องค์ประกอบที่สำคัญของอาสาสมัคร

องค์ประกอบที่สำคัญของอาสาสมัคร ประกอบด้วย 4 ประการ คือ 1. การเลือก (Choose) หมายถึง การเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งใด ๆ ภายใต้งานจิตอาสา 2. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) หมายถึงการกระทำที่มุ่งมั่น เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น 3. โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง (Without Monetary Profit) หรือไม่หวังผลรายได้ทางเศรษฐกิจ 4. ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ (Beyond Basic Obligation) เช่น การทำงานตามหน้าที่ซึ่งได้รับเงินค่าจ้างหรือการดูแลครอบครัวตัวเอง (ศุภรัตน์ รัตนมุขย์, อ้างแล้ว) เช่นเดียวกับสมบัติบุญงามองค์ ได้อธิบายถึงองค์ประกอบ 3 ประการของอาสาสมัครว่า ประการแรก ต้องเป็นผู้เสนอตัวตั้งใจกระทำ ประการที่สอง อาสาสมัครต้อง "ลงมือกระทำ" เสนอตัวแล้วต้องกระทำอะไรบางอย่าง และประการที่สาม ผลของการกระทำนั้นต้องเกิดผลดี (สุริชัย หวันแก้วและคณะ, 2550, อ้างแล้ว)

2.5.4 บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัคร วิทยาลัย

บทบาทของอาสาสมัครประกอบด้วย 5 ด้านด้วยกันคือ 1) บทบาทอาสาสมัครในการสังคมสงเคราะห์ 2) บทบาทของอาสาสมัครในการแก้ไขปัญหาสังคม 3) บทบาทของอาสาสมัครในการพัฒนาสังคม 4) บทบาทของอาสาสมัครในการพัฒนาองค์กร และ 5) บทบาทของอาสาสมัครในการส่งเสริมความมั่นคงของชาติ นอกจากนี้ หน้าที่ของอาสาสมัครควรทำหน้าที่เป็นหู (ซึ่งหมายถึง เป็นผู้รับฟังมากเพื่อให้เกิดความรู้และปัญญา) เป็นตา (หมายถึง เป็นผู้ที่มีสายตากว้างไกล ไม่เป็น ผู้ที่มองแคบ มีวิสัยทัศน์ที่ดี) เป็นปาก (หมายถึง เป็นปากเสียงของประชาชน โดยเฉพาะผู้เดือดร้อน ด้อยโอกาสและแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) เป็นมือ (หมายถึง มีการกระทำสุจริต ถูกต้องเป็นธรรม เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม) และเป็นสมอง (หมายถึง มีความคิดดี สร้างสรรค์) (สมพร เทพสิทธิ์า, 2541, อ้างแล้ว)

ในขณะที่เจียง ฮุย (Jiang Hui) (2002) ได้กล่าวถึงบทบาทของอาสาสมัครโดยมุ่งเน้นเฉพาะการปกป้องสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 1. อาสาสมัครต้องพัฒนาสิ่งแวดล้อม (Environment Development) และแนะนำให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วย 2. อาสาสมัครต้องช่วยประชาสัมพันธ์ (Promoted Public's Awareness) เพื่อให้คนตระหนักรู้เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม 3. สร้างอาสาสมัครรุ่นใหม่ (Youth Volunteer) ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องสิ่งแวดล้อม

2.5.5 การท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัคร/การท่องเที่ยวเพื่อการบำเพ็ญประโยชน์

อาสาสมัครมีหลากหลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่ได้รับความนิยมมากที่สุดทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจนกระทั่งเป็นกระแสยอดนิยมในขณะนี้คือ การท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัครหรือการท่องเที่ยวเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ (Volunteer Tourism) แต่ก่อนที่จะอธิบายกรอบแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัคร เราควรมาทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยว” ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันเสียก่อน

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางใดๆ ก็ตามซึ่งมีลักษณะอยู่ 3 ประการ คือ 1) เดินทางจากที่อยู่ปกติไปที่อื่นๆ เป็นการชั่วคราว ไม่ใช่ไปตั้งรกรากอยู่เป็นประจำ 2) การเดินทางเป็นไปด้วยความสมัครใจ ฟังพอใจของผู้เดินทาง 3) เป็นการเดินทางที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหารายได้ แต่มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ เล่นกีฬา ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

ประวัติศาสตร์และพัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยว มีความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยยุคกรีก-โรมัน ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวในสมัยนั้นจะเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง เช่น การสู้รบเพื่อขยายอาณาเขต ซึ่งดินแดนซึ่งชนชั้นสูงที่เคยเป็นนักรบสัณจรไปตามที่ต่างๆ ได้กลายเป็นชนชั้นผู้ดีสร้างบ้านเรือนอยู่ในเขตชนบทและแสวงหาความเพลิดเพลินด้วยการจัดงานเลี้ยง เต้นรำและวงพยับ รวมถึงออกไปขี่ม้าพร้อมกับฝูงสุนัขไล่เนื้อเพื่อล่ากวาง หมูป่า ยิงธนูและจัดเลี้ยงสังสรรค์ริมแม่น้ำระหว่างไปล่าสัตว์หรือเล่นเรือไปตามทะเลสาบใกล้ๆ (Shivers, 1981)

นอกจากนี้ยังมีการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อติดต่อทางการทูต การเดินทางเพื่อค้าขาย การเดินทางเพื่อทางศาสนา เช่น การจาริกแสวงบุญ การเดินทางเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินพักผ่อน ซึ่งการเดินทางในลักษณะนี้จะต้องเป็นผู้มีฐานะดี เช่น เศรษฐีชาวโรมันได้มีการสร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมาอย่างการอาบน้ำแร่แช่สปา การเปลือยกายอาบแดด รวมถึง

การเดินทางเพื่อรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ เช่น บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของชาวโรมัน ส่วนในยุคกลางเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบจาริกแสวงบุญ การเดินทางข้ามทวีปเพื่อสำรวจเส้นทางใหม่ สำหรับในยุคศตวรรษที่ 16-17 จะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เช่น เดินทางไปเรียนภาษาที่ยุโรปในช่วงปิดเทอม ในยุคนี้ได้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ (Grand Tour) และเกิดอาชีพใหม่ที่ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้นำเที่ยวไปด้วย โดยครูจะทำหน้าที่ดูแล จัดการการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา นี้อย่างครบวงจร

ในยุคศตวรรษที่ 18-19 ซึ่งเป็นยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ได้มีพัฒนาการทางเทคโนโลยีและนำมาใช้ในการท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น นำเครื่องจักรไอน้ำมาใช้ในการเดินทางด้วยเรือและเกิดการท่องเที่ยวด้วยเรือเฟอร์รี่ ซึ่งคล้ายกับการท่องเที่ยวด้วยเรือสำราญในยุคปัจจุบัน ส่วนในยุคศตวรรษที่ 20 ได้ถึงช่วงเวลาของชนชั้นแรงงานได้มีโอกาสไปท่องเที่ยว ส่งผลให้เรื่องการท่องเที่ยวมีลักษณะแบบมวลชน (Mass Tourism) สำหรับการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันได้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวแบบสะพายเป้ (Backpack Tourism) การท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ (Sex Tourism) การท่องเที่ยวในโลกเสมือน (Virtual Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) นอกจากนี้ ยังเกิดการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นการพักผ่อนหย่อนใจควบคู่ไปกับการทำประโยชน์ให้สังคม นั่นคือ การท่องเที่ยวในรูปแบบของอาสาสมัคร ดังรายละเอียดต่อไป

การท่องเที่ยวเพื่อบำเพ็ญประโยชน์หรือการท่องเที่ยวในรูปแบบอาสาสมัคร

การท่องเที่ยวเพื่อบำเพ็ญประโยชน์หรือการท่องเที่ยวในรูปแบบอาสาสมัคร (Voluntary Tourism) หมายถึง การผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวในรูปแบบของความสนใจพิเศษกับกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในพื้นที่ท่องเที่ยวที่ได้ไปเยือน ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมีกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ควบคู่ไปด้วย เช่น การปลูกป่า การสอนภาษาอังกฤษ การสร้างโรงเรียน ฯลฯ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวในรูปแบบของอาสาสมัครเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างการท่องเที่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นการตอบสนองของความต้องการที่ลงตัวซึ่งทำให้ผู้ท่องเที่ยวเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในเวลาเดียวกัน (อนุমান จันทวงศ์และคณะ, 2555) เช่นเดียวกับการศึกษาของสตีเฟน เลสลีย์ แวรวริงและแนนซี แกรนด์ แมคคีย์ (Stephen Leslie Wearing and Nancy Gard McGehee) (Stebbins & Graham, 2004, p. 12) ซึ่งได้อธิบายว่า การเที่ยวเที่ยวเชิงอาสาสมัครเป็นการท่องเที่ยวทางเลือก ซึ่งโดยทั่วไปนักท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวจะเป็นผู้หญิง

มากกว่าผู้ชาย อายุระหว่าง 20-25 ปี แรงจูงใจที่อยากมาเป็นอาสาสมัครในรูปแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวเพราะต้องการออกไปค้นหาประสบการณ์และวัฒนธรรมของผู้อื่น รวมถึงต้องการทำงานและเรียนไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า พฤติกรรมที่รู้สึกหงุดหงิด เกิดความตระหนักรู้และละเอียดอ่อนต่อประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการเป็นอาสาสมัครเพื่อลงมือกระทำอะไรสักอย่าง

2.5.6 อาสาสมัครกับสื่อสารมวลชน

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนงานอาสาสมัครให้สัมฤทธิ์ผล คือ การสื่อสาร การสื่อสารในที่นี้ ตีความหมายขยายวงกว้างเป็นมากกว่าการพูดคุยระดับบุคคล หากแต่เป็นการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารส่งถึงมวลชนจนเกิดพลังกระเพื่อมนำไปสู่การสร้างพลเมืองจิตอาสาในระดับภูมิภาคและขยายไปสู่การสร้างจิตอาสาหรือการสร้างพลโลก (World Citizen or Cosmopolitan) ที่รู้ร้อนรู้หนาวร่วมกับส่วนอื่นในโลก ซึ่งไม่ยึดติดกับพรมแดนหรือความเป็นเขาเป็นเรา

จากงานวิจัยเรื่อง “คุณธรรมในอาเซียน : จิตอาสาในอาเซียนภาคพื้นทวีป” โดย นवलน้อย ตีรรัตน์และคณะ (นवलน้อย ตีรรัตน์ และคณะ, 2559, อ้างแล้ว) พบว่า ความเจริญก้าวหน้าและสะดวกรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารในโลกอินเทอร์เน็ตได้ถูกนำมาใช้ในการจัดการงานอาสาสมัคร เช่น การสร้างเครือข่าย ระดมทุน ระดมความช่วยเหลือ นัดหมายรวมตัวประชาสัมพันธ์ รวมถึงจัดการแก้ปัญหาในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ โลจิสติกจึงมีบทบาทสำคัญในงานจิตอาสาและพื้นที่ซึ่งประสบปัญหาที่พื้นที่ในกับพื้นที่ในโลกออนไลน์สามารถทำงานหนุนเสริมผสมผสานกันในงานอาสาสมัครอย่างลงตัว และสร้างเครือข่ายงานอาสาสมัครขยายไปได้ทั่วโลก ยกตัวอย่างของประเทศลาว ได้มีการรวมตัวของอาสาสมัครผ่านโซเชียลมีเดียอย่างเฟซบุ๊ก (Facebook) ซึ่งเรียกว่าทีมจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือชุมชนด้วยโอกาสและสมาคมกู้ภัย เมื่อประเทศลาวประสบภัยพิบัติ อาสาสมัครไทยได้เข้าไปช่วยเหลือและอบรม ถ่ายทอดงานจิตอาสาร่วมกัน

ตัวอย่างของ ปราบกฏการณ์อาสาสมัครที่เกิดขึ้น ณ พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาช่วย ทั้งจากนักท่องเที่ยวหรือผู้เห็นเหตุการณ์และถูกเผยแพร่ผ่าน

สื่อมวลชนจนได้รับความสนใจและได้รับการช่วยเหลือจากทั่วโลกอย่างล้นหลาม เช่น เหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิถล่มและมีผู้ถ่ายคลิปวิดีโอภาพความเสียหายรุนแรงเอาไว้ ทำให้ผู้รับข่าวสารจากทั่วโลกเดินทางสู่พื้นที่ประสบภัยเพื่อช่วยเหลือในฐานะอาสาสมัคร มีการระดมทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้เห็นภาพและบทบาทของอาสาสมัครอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่มาของการเกิด “อาสาสมัครสึนามิ” อันมาจากกลุ่มคนธรรมดาที่ต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ไม่ได้รู้จักกันมาก่อน (รำลึก 10 ปี สึนามิ)

นอกจากนี้ยังมีกรณีเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่ประเทศเนปาล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงยากและยังไม่มีองค์กรขนาดใหญ่เข้าไปช่วยเหลือ อาสาสมัครจึงถ่ายทำเป็นคลิปข่าวขนาดสั้นเป็นภาพของพื้นที่ขึ้นมา จนสามารถส่งผลกระทบต่อองค์กรต่างๆ ลงไปให้ความช่วยเหลือ

สำหรับกรณีของนักดำน้ำ ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการช่วยเหลือด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น กลุ่มนักดำน้ำบนเรือได้พบเห็นเรือประมงกำลังบรรทุกปลาฉลามวาฬขนาดใหญ่ จึงขับเรือไล่กวดต้นเพื่อให้ปล่อยสัตว์คุ้มครองลงสู่ทะเลและถ่ายคลิปวิดีโอเอาไว้ จนเรือประมงดังกล่าวต้องปล่อยฉลามวาฬลงสู่ท้องทะเล โดยคลิปดังกล่าวถูกเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดีย แชร์ต่อๆ กันจนผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษ และเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้างทั้งในและต่างประเทศ

ส่วนปรากฏการณ์ที่โด่งดังเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก คือ กรณีของนักดำน้ำกู้ภัยหลังไหลมาจากหลากหลายประเทศเพื่อช่วยเหลือเด็กนักฟุตบอล 13 ชีวิตจากทีมหมูป่าอะคาเดมี ออกจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักดำน้ำอาสาสมัครจากหลากหลายประเทศ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม มารวมตัวกัน วางแผนการทำงานร่วมกันเพื่อช่วยเหลือเด็กติดถ้ำ เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชนในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งทุกคนเหมือนมีสื่ออยู่ในมือ มีโทรศัพท์ มีกล้อง มีเครื่องบันทึกเสียง เมื่อมีเหตุการณ์ใดๆ เกิดขึ้น ใครๆ สามารถบันทึกภาพถ่ายทอดสดได้ด้วยเทคโนโลยีไลฟ์ วิดีโอ (Live Video) หรือบันทึกไว้นำมาเผยแพร่ภายหลังได้ ซึ่งคลิปต่างๆ สามารถถูกแชร์กลายเป็นกระแสในโซเชียล ได้รับความสนใจและได้รับการช่วยเหลือ รวมถึงเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น โดรน หุ่นยนต์ ได้ถูกนำมาใช้ในการงานอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือเด็กติดถ้ำครั้งนี้ด้วย (พระบาท นามเมือง, 12 กรกฎาคม 2561)

2.5.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นอาสาสมัคร

คาร์ แคทเตอร์ (Ka Cater) (2008) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเป็นอาสาสมัคร โดยเน้นอาสาสมัครในรูปแบบของการท่องเที่ยวว่า นอกจากจะได้รับความสนุก เพลิดเพลิน ได้ประสบการณ์ ได้พบปะผู้คน ได้รับมิตรภาพและเจอประสบการณ์ใหม่ๆ แล้วยังได้เรียนรู้วัฒนธรรมอื่นๆ ที่แตกต่าง นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเหลือชุมชน ผู้ยากลำบาก ซึ่งการเป็นอาสาสมัครในรูปแบบของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจไปด้วยนี้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศและกำลังเป็นที่ต้องการของสังคม

จากการทบทวนแนวคิดอาสาสมัคร ผู้เขียนต้องการนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ว่าความเป็นอาสาสมัครของนักดำน้ำเกิดขึ้นได้อย่างไร? อะไรเป็นเหตุปัจจัยและสิ่งดึงดูดให้ผู้คนมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างยั่งยืน? และการนำเสนอของสื่อที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำน้ำอย่างไร? กลยุทธ์การสื่อสารและภาคปฏิบัติการแบบใหม่ที่สร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็ง? รวมถึง นักดำน้ำอาสาสมัครใช้สื่อเพื่อขับเคลื่อนคนและสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ท่ามกลางภาวะสังคมเสี่ยงภัยของโลกสมัยใหม่

2.6 แนวคิดการมีส่วนร่วมและความผูกพัน (Engagement)

การมีส่วนร่วมและความผูกพัน (Engagement) หมายถึง การที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทต่างๆ ทางสังคม ซึ่งการกระทำดังกล่าวมิได้หมายถึงการมีส่วนร่วมในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการมีส่วนร่วมในระดับกลุ่มเพื่อส่วนรวมด้วย โดยการกระทำที่เข้าไปมีส่วนร่วมนี้ได้ส่งผลกระทบต่อตามมา ก่อทำให้เกิดความผูกพันร่วม รู้สึก/สำนึกถึงความรับผิดชอบหรือเป็นบทบาทหน้าที่

แนวคิดการมีส่วนร่วมและความผูกพัน ได้ถูกนำมาใช้ในหลายมิติ ทั้งทางด้านการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กร การศึกษา การสื่อสารและการมีส่วนร่วมของพลเมือง ฯลฯ ภาพรวมของการมีส่วนร่วมและความผูกพัน (Engagement) ในการทำงาน มีหลักการที่นำมาใช้พิจารณา ดังนี้ ความพึงพอใจ (Satisfaction) ความภักดี (Loyalty) การบอกต่อ (Word of Mouth) การตระหนักรู้ (Awareness) และแบรนด์ (Brand) ส่วนการสร้างการมีส่วนร่วมและความผูกพันของคนทำงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) สร้างความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมและการมีส่วน

ร่วมกับองค์กร (Sense of Ownership & Organization Participation) 2) สร้างภาวะผู้นำและส่งเสริมการพัฒนาต่างๆ ให้กับบุคลากร (Leadership & Human Development) 3) สร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Sufficiency Communication) 4) สร้างการทำงานระบบทีมและสร้างสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ดี (Teamwork & Working Environmental) และ 5) สร้างความยุติธรรมในทุกมิติ (Fair) จากองค์ประกอบของการทำงานที่สร้างการมีส่วนร่วมและความผูกพันร่วมเหล่านี้ จะทำงานให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทุ่มเท ร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูล ช่วยกันแก้ปัญหา เกิดความสามัคคี จงรักภักดี รวมถึงก่อให้เกิดคุณค่าและความภาคภูมิใจ (กิตติพงษ์ อิมประคองศิลป์ และนภณัฐ ชมพู, 2564)

นอกจากแนวคิดการมีส่วนร่วมและความผูกพันจะถูกนำมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรในองค์กรแล้ว ยังได้นำมาใช้ในการศึกษาเชื่อมโยงกับประเด็นทางวัฒนธรรม จากการศึกษาเรื่อง “Engagement Theory: A Framework for Supporting Cultural Differences in Transnational Education” (Miliszewska & Horwood, 2006) ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้ในการระดมการเรียนรู้ทางไกลหรือการเรียนรู้ข้ามชาติ โดยโครงการจากมหาวิทยาลัยวิกตอเรีย (Victoria University) ได้เปิดหลักสูตรในฮ่องกง และได้ออกแบบหลักสูตรเพื่อเพิ่มศักยภาพให้นักเรียนผ่านการมีส่วนร่วม โครงการดังกล่าวก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างทีมอาจารย์และนักเรียนจาก 2 วัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมคือ การทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ที่สร้างสรรค์และบริจาค/แบ่งปัน สิ่งเหล่านี้ กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้เกิด การมีส่วนร่วมและจัดวางตำแหน่ง/บทบาทของตนเองร่วมกับชุมชน จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการนำทฤษฎีความผูกพันและการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

การมีส่วนร่วมและความผูกพัน มิได้หมายถึงเฉพาะเรื่องการทำงานหรือการเรียนรู้ร่วมกันเท่านั้น แต่ยังรวมหมายถึงการเข้ามามีส่วนร่วมทางด้านความคิด ปัญญา ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Engagement) การมีส่วนร่วมทางด้านอารมณ์ (Emotional Engagement) และการมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical Engagement) จากการศึกษาเรื่อง “A New Concept of Work Engagement Theory in Cognitive Engagement, Emotional Engagement, and Physical Engagement” (Huang, Huang, & Chang, 2022) โดย พบว่า ภาวะความเป็นผู้นำมีผลต่อการแสดงออกถึงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองและการปฏิบัติงานจริง โดยผ่านการมีส่วนร่วมใน 3 มิติ คือ การมีส่วนร่วมทางความคิด การมีส่วนร่วมทางอารมณ์และการมีส่วนร่วมทางร่างกาย

ในประเด็นเรื่องการสื่อสาร ได้มีการนำแนวคิดการสร้างความรู้ความผูกพันร่วมมามาใช้สื่อสารประเด็นทางสังคมเพื่อสร้างความเคลื่อนไหวทางสังคม จากงานวิจัยเรื่อง “การเล่าเรื่องแบบทราจิกมีเกี่ยวกับการสร้างความผูกพันร่วมในการสื่อสารประเด็นทางสังคม” (มรียาห์ อัครจันทโชติ, 2560) จากผลการวิจัยพบว่า จุดร่วมที่ผลักดันให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมทำงานด้านสังคมและการสื่อสารประเด็นทางสังคมต่อสาธารณชน เกิดจาก 1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น การเลี้ยงดู การปลูกฝังจากครอบครัวและนิสัยส่วนตัว การชอบช่วยเหลือผู้อื่น 2) การได้รับข้อมูลข่าวสารทางสังคม ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบของปัญหาที่จะเกิดขึ้น 3) ความรู้สึกใกล้ชิดกับประเด็นทางสังคมผ่านประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล 4) การตระหนักถึงคุณค่าและพลังของตนเองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 5) การรวมกลุ่มกับบุคคลอื่นๆ ที่มีแนวคิดหรือมีความสนใจร่วมกัน ทำให้ไม่รู้สึกว่าตนต้องต่อสู้อย่างเดียว แต่มีพลังร่วมที่จะช่วยกันเปลี่ยนแปลงสังคมได้ 6) ความสำเร็จในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้บุคคลสามารถรักษาหรือพัฒนาความผูกพันร่วมในการสื่อสารประเด็นทางสังคมดังกล่าว

ในทางสังคมศาสตร์ได้ใช้มุมมองความผูกพันและการมีส่วนร่วม (Engagement) เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หน่วยงานและโครงสร้างทางสังคม ซึ่งทุกคนรับรู้ว่าการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการแสดงความสัมพันธ์ทางสังคมและสะท้อนกลับถึงตัวตนในการกำหนดบทบาทและการแสดงออกต่อผู้อื่น ความผูกพันและการมีส่วนร่วมได้ถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงในการทำงานองค์กรอาสาสมัคร (Donati, 2023)

จากแนวคิดความผูกพันและการมีส่วนร่วม (Engagement) ถึงแม้จะถูกนำมาใช้ในมิติที่หลากหลาย แต่มีลักษณะร่วมกันคือ การที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงออกหรือกระทำบางอย่างร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ที่สร้างความยึดเหนี่ยวให้ผูกพันทางใจ ความคิด ทัศนคติ สติปัญญา และร่างกาย จนนำมาสู่สำนักของความรับผิดชอบหรือรู้สึกเป็นบทบาทหน้าที่ จากแนวคิดความผูกพันและการมีส่วนร่วม (Engagement) ผู้เขียนต้องการนำมาใช้วิเคราะห์ว่า นักดำเนินอาสาสมัครรวมถึงองค์กรที่ผลิตนักดำเนินอาสาสมัครได้นำหลักการการสร้างความรู้ความผูกพันและการมีส่วนร่วมมาใช้ปฏิบัติการกิจได้ทะเล่ได้อย่างไร มีการใช้องค์ประกอบใดบ้างเพื่อผลักดันให้งานดำเนินอาสาสมัครบรรลุผลสำเร็จ

2.7 แนวคิดเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure Concept)

เหตุผลที่ผู้เขียนทำการทบทวนวรรณกรรมเรื่องแนวคิดพักผ่อนหย่อนใจร่วมด้วย เนื่องจากการดำเนินถือเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจมาช้านาน ถึงแม้ปัจจุบัน การดำเนินจะ

มีบทบาทของการเป็นอาสาสมัครเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่การดำน้ำเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือกิจกรรม สันทนาการแนวผจญภัยใต้ทะเลก็มิได้สูญหายไปไหน และยังคงดำเนินอยู่ควบคู่ไปกับ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทางทะเลอย่างมั่นคง

ถึงแม้ว่า ผู้เขียนจะไม่ได้นำแนวคิดพักผ่อนหย่อนใจมาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์โดยตรง ในประเด็นเรื่องปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงของนักดำน้ำและรูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับของนัก ดำน้ำที่แปรผันไปตามการเปลี่ยนแปลงและการนำเสนอของสื่อ รวมถึงประสบการณ์ของนักดำน้ำ เอง ทำให้เกิดการดำน้ำแบบพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ที่มาควบคู่กับการทำกิจกรรมอาสาสมัคร ทางทะเล ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการนำแนวคิดพักผ่อนหย่อนใจมาใช้เพื่อตอบคำถามว่า การ ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ (ในรูปแบบดำน้ำอาสาสมัคร) นำไปสู่การแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงทาง ทะเลได้อย่างไร และในสถานการณ์ท่องเที่ยวหลังจากเผชิญโรคระบาดโควิด-19 การท่องเที่ยวดำ น้ำเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเฉพาะสังคมเสี่ยงอย่างไรและมีการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับตัวอย่างไร ซึ่งช่วยตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.7.1 คำนิยาม/ความหมายของคำว่า “พักผ่อนหย่อนใจ” (Leisure)

ได้มีนักวิชาการให้คำจำกัดความ คำว่า “การพักผ่อนหย่อนใจ” หรือ “การใช้เวลาว่าง” (Leisure) ไว้มากมาย ซึ่งในระยะแรกมีความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ระยะหลังมี นักวิชาการบางส่วนออกมาโต้แย้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากการอ่านหนังสือที่ศึกษาเกี่ยวกับ “การใช้เวลาว่างหรือการพักผ่อนหย่อนใจ” ที่ผลิตขึ้น ในยุคแรกๆ เนื้อหาบทนำจะเริ่มต้นด้วยคำถามที่ว่า การพักผ่อนหย่อนใจคืออะไร มีความหมายว่า อย่างไร (What is Leisure? /The Meaning of Leisure) ซึ่งส่วนใหญ่ใช้คำอธิบายที่คล้ายคลึง เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ คือ กิจกรรมที่ทำในเวลาว่างหรือเวลาที่เหลืออยู่ (Free Time/Residual Time) ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานเพื่อเงินเดือนและไม่ใช่ว่าภาระหน้าที่ผูกมัดหรือการทำงานบ้าน รวมถึง มีอิสระในการเลือกเอง (Choice) ตัดสินใจด้วยตัวเอง ทำด้วยความสมัครใจเพราะรู้สึกเพลิดเพลิน สนุกสนาน พึงพอใจ กระปี้กระเป่า เป็นการนันทนาการ (Recreation) เป็นการเล่น (Play) ที่ทำ แล้วรู้สึกสมปรารถนา (Fulfillment) ยกตัวอย่างเช่น

จอห์น อาร์ เคอร์รี่ (John R. Kelly) (1996, pp. 16-24) ได้อธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง “Leisure” ว่า การพักผ่อนหย่อนใจ คือ สิ่งที่เราเลือกทำเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน โดยองค์ประกอบหลักๆ ของการพักผ่อนหย่อนใจมีดังนี้

- 1) Leisure as Time: การพักผ่อนหย่อนใจคือเวลาว่าง (Free Time) หรือเวลาที่เหลือ (Residual time/Left over time) ซึ่งว่างเว้นจากการทำงานและหน้าที่ความรับผิดชอบ
- 2) Leisure as Activity: การพักผ่อนหย่อนใจเป็นกิจกรรมที่ต้องไม่ใช่งานที่เป็นภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ถูกบังคับให้ทำหรือจำเป็นต้องทำ แต่เป็นกิจกรรมที่เต็มใจเลือกทำเพื่อความผ่อนคลาย เพลิดเพลินและพัฒนาตนเอง (เป็นสิ่งที่เลือกเอง ไม่มีใครบังคับ)
- 3) Leisure as Experience: การพักผ่อนหย่อนใจคือประสบการณ์ที่เต็มไปด้วยความรู้สึกละเอียดอ่อน รู้สึกดีและมาจากแรงจูงใจที่ต้องการจะทำ
- 4) Leisure as Action : การพักผ่อนหย่อนใจคือการกระทำลงมือทำจริงๆ และเกิดขึ้นจริง ไม่ใช่เพียงแค่คิดหรือเป็นอารมณ์ความรู้สึก เช่นเดียวกับเจย์ เอส ชิฟเวอร์ (Jay S. Shivers) (1981, p. 103) ได้อธิบายความหมายของคำว่า การพักผ่อนหย่อนใจหรือการใช้เวลาว่างในทิศทางที่สอดคล้องคือ เวลาว่างคือการนันทนาการ คือความปิติพึงพอใจ คือความกระชุ่มกระชวย คือภาวะที่มีการกระทำและเป็นการแบ่งชนชั้นทางสังคม

จะเห็นได้ว่า คำที่มักมาควบคู่กับ “การพักผ่อนหย่อนใจ” (Leisure) คือคำว่า “นันทนาการ” (Recreation) และคำว่า “เล่น” (Play) สามคำนี้มีความสัมพันธ์กัน นักวิชาการบางท่านเห็นว่าสามารถใช้ทดแทนกันได้ แต่บางท่านเห็นว่าถึงแม้สามคำนี้จะมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ คำว่านันทนาการถือว่าเป็นส่วนหนึ่ง (Subset) ของการใช้เวลาว่าง/การพักผ่อนหย่อนใจ ส่วนคำว่า “เล่น” มักใช้กับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเด็ก ในขณะที่ “การพักผ่อนหย่อนใจ” จะใช้กับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในผู้ใหญ่ (สุวิมล ตั้งสัจพจน์, 2553: น. 35)

2.7.2 ข้อถกเถียงเกี่ยวกับการให้ความหมาย/คำจำกัดความเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ

มีนักวิชาการตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องการให้ความหมายของการใช้เวลาว่าง/การพักผ่อนหย่อนใจที่ผ่านมา และตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ (แบบชั่วคราวข้ามและแยกส่วน) ระหว่างการพักผ่อนหย่อนใจกับงาน ดังต่อไปนี้

- ประเด็นเรื่องเวลา (Time): การให้ความหมายว่าการพักผ่อนหย่อนใจเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดขึ้นในเวลาว่าง (Free time) นั้น มีนักวิชาการบางส่วนไม่เห็นด้วยกับการให้คำจำกัดความดังกล่าว เพราะมีความหมายที่จำกัดและคับแคบเกินไปและเสนอว่าการพักผ่อนหย่อนใจสามารถเป็นเวลาที่แบ่งสรรขึ้น (A Portion of Time) เพื่อให้เกิดความสมปรารถนา (Fulfillment) ก็ได้ นอกจากนี้กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจยังสามารถเกิดขึ้นในช่วงระหว่างเวลาทำงานหรือเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการทำงานได้เช่นกัน
- ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure) กับงาน (Work) : ที่ผ่านมาได้มีการแบ่งชั่วคราวข้ามหรือแยกการพักผ่อนหย่อนใจออกจากการทำงาน โดยการพักผ่อนหย่อนใจถูกให้คำนิยามว่าเป็นกิจกรรมที่ทำนอกเหนือจากเวลางาน เป็นการเลือกทำ (Choice) เพื่อความผ่อนคลายและเพลิดเพลินแต่ต้องไม่ใช่ภาระหน้าที่ที่ต้องทำหรือต้องไม่ทำงานประจำ อย่างไรก็ตาม มีผู้โต้แย้งว่างานที่ทำอยู่ก็สามารถสร้างความเพลิดเพลินและเป็นการพักผ่อนหย่อนใจเช่นกัน เช่น งานที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมหรือประเพณี เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น (Dattilo, 1999, p. 2)
- ประเด็นเรื่องการไม่มีงานทำ (Unemployed) กับงานและการพักผ่อนหย่อนใจ : จากความหมายที่ดีความว่าการพักผ่อนหย่อนใจคือสิ่งที่ทำในเวลาว่างซึ่งนอกเหนือจากการทำงานหรือช่วงสิ้นสุดเวลางาน อย่างไรก็ตาม ยังมีคนอีกหลากหลายกลุ่มที่ไม่มีงานทำ เช่น ผู้ว่างงาน คนแก่ คนเกษียณ ผู้หญิง (ซึ่งทำงานบ้านโดยไม่ได้รับเงินเดือน) คนป่วย ซึ่งกิจกรรมเวลาว่างแห่งการพักผ่อนหย่อนใจของพวกเขาจะแตกต่างออกไปและเป็นสิ่งที่คาดไม่ถึง รวมถึงการมีเวลาว่างอาจเป็นปัญหา เช่น กรณีของคนว่างงานทำให้เกิดความยากจน อาชญากรรม ครอบครัวแตกแยกและมีปัญหาทางจิตใจ สร้างความรุนแรง

ติตสุราเรื่อรัง ติตยา เป็นต้น (Blackshaw, 2010, pp. 7-10) เช่นเดียวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างงาน (Work) และกิจกรรมที่ไม่ใช่ในงาน (Non-Work) ซึ่งมีนักวิชาการที่ศึกษาประเด็นสังคมวิทยาเวลาว่าง (Sociology of Leisure) อธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างงานกับสิ่งที่ไม่ใช่ในงานยังคงดูสับสนและคลุมเครือ เนื่องจากมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การศึกษา ชนชั้น อาชีพ อายุ เพศ วัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาเรื่องการใช้เวลาว่างหรือการพักผ่อนหย่อนใจต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์อันหลากหลายขององค์ประกอบเหล่านี้ด้วย (Kando & Summers, 1971, pp. 78-81)

เหตุผลที่ผู้เขียนนำแนวคิดเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจและข้อถกเถียงเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจมาใช้ในการศึกษาคำนี้ เนื่องจาก มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครในยุคสังคมความเสี่ยง เพราะการดำน้ำอาสาสมัครที่เกิดขึ้น จะถือว่าการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจเต็มรูปแบบก็ไม่ใช่ (เพราะต้องทำงานไปด้วย) แต่จะเรียกว่ามาดำน้ำเพื่อทำงานอย่างจริงจังก็ไม่เชิง (เพราะนักดำน้ำมาเพื่อได้รับความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจไปด้วย) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักดำน้ำอาชีพที่นางานอดิเรกมาใช้ในการแสวงหารายได้และทำงานอาสาสมัครควบคู่กันไปหรือได้งบประมาณสนับสนุนจากรัฐเพื่อทำโครงการพัฒนาพื้นที่ทะเลและรับสมัครอาสาสมัครดำน้ำมาช่วยงาน

เรื่องของการพักผ่อนหย่อนใจเชิงอาสาสมัครจึงมีความซับซ้อนและมีหลายรูปแบบในบริบทการดำน้ำ ดังนั้น ในยุคสังคมเสี่ยงทางทะเล นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างได้สร้างความหมายใหม่ของการดำน้ำแบบลูกผสม (ระหว่างกิจกรรมสันทนาการผนวกกับงานจิตอาสาและบางส่วนมีการทำเป็นอาชีพ) นี้อย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งไหนไปตามบริบทสังคมอย่างไร และนำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับของสังคมสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) อย่างไร นักดำน้ำอาสาสมัครใช้สื่อเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจควบคู่กับการแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลอย่างไร จึงเป็นคำถามที่ต้องการหาคำตอบ

2.7.3 การท่องเที่ยว (พักผ่อนหย่อนใจ) เชิงความรู้ (Knowledge Tourism)

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวไม่อาจเป็นเพียงการพักผ่อนหย่อนใจอีกต่อไปแต่ยังมีบทบาทสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยนำเสนอทั้งความสนุกสนาน ความรู้และความท้าทายเชิงประสบการณ์ในคราวเดียวกัน (เดอะโนวเลจ ท่องเที่ยวเชิงความรู้ The knowledge based Tourism, 2560: 3-5)

องค์การการท่องเที่ยวแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization: UNWTO) ได้กำหนดหลักรูปแบบของการท่องเที่ยว ดังนี้

1) การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ประกอบด้วย

1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติทางทะเลและแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับหิน ดิน แร่และฟอสซิล รวมถึงภูมิทัศน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นผิวโลก

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพรและฟาร์มปศุสัตว์

1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ในวาระต่างๆ

1.6 การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ หรือช่วยลดภาวะโลกร้อน

2) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) ประกอบด้วย

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์

2.2 การท่องเที่ยวชมวิถีในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในเชิงชนบทที่มีวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น

2.3 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและงานประเพณีในท้องถิ่น รวมถึงการเรียนรู้และเคารพพิธีกรรม สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3) การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

3.1 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ

3.2 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและรักษาสุขภาพกายใจ

3.3 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) เป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ทำให้เกิดความสนุกสนานและหวาดเสียว ตื่นเต้น ผจญภัย

3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดและความสนใจ

3.5 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Home Stay & Farm Stay) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อใช้ชีวิตกับครอบครัวในท้องถิ่น เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

3.6 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อหาความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านปรัชญา ศาสนาและฝึกสมาธิ เป็นต้น

3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long-Stay) เป็นการท่องเที่ยวที่มีวันพำนักยาวนาน เช่น การท่องเที่ยวของกลุ่มผู้เกษียณอายุ

3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) เป็นการจูงใจให้พนักงาน/ลูกค้าของบริษัทที่มีผลงานตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย

3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE: Meeting Incentive Conference Exhibition) เป็นการจูงใจให้ผู้ใช้เข้าร่วมประชุม หรือผู้ร่วมเดินทางกับผู้ร่วมประชุม

3.10 การท่องเที่ยวอนุสรณ์สถานแห่งสงคราม (War Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม

3.11 การท่องเที่ยวแบบอาสาสมัคร (Volunteer Tourism) เป็นการท่องเที่ยวพร้อมกับการเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงความรู้ (Knowledge Tourism) ข้างต้น ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า การดำเนินอาสาสมัครมีความคาบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงความรู้ในหลากหลายรูปแบบที่ซ้อนทับกันอยู่ กล่าวคือ การดำเนินอาสาสมัครเป็นทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติเฉพาะถิ่นใต้ทะเลที่เกี่ยวกับระบบนิเวศ และขณะเดียวกันการดำเนินนี้ก็จัดอยู่ในหมวดการการท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Ecotourism) เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวทางทะเลและสัมผัสโลกใต้ทะเลในบริบทต่างๆ โดยตรง นอกจากนี้ยังเป็นการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติใต้ทะเลและช่วยลดภาวะโลกร้อน สร้างความสมดุลให้กับโลกใต้ทะเล รวมถึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เนื่องจาก โลกใต้ทะเลบางจุดมีเรือจม ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและมีความน่าสนใจในฐานะเป็นแหล่งโบราณคดีได้น้ำ

นอกจากนี้การดำเนินยังเป็นการท่องเที่ยวชมวิถีในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) เนื่องจาก เป็นการไปเยือนต่างจังหวัดยังพื้นที่ชายฝั่งทะเลห่างไกล ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนชนบทซึ่งแตกต่างจากชุมชนเมืองและในขณะเดียวกัน การดำเนินยังเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์/วัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) เนื่องจาก การดำเนินบางจุด เช่น หมู่เกาะสุรินทร์ต้องแวะชุมชนหมู่บ้านชาวมอแกน/ชาวเล นอกจากนี้ การดำเนินยังถือเป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เนื่องจากการดำเนินช่วยผ่อนคลายและบรรเทาอาการปวดต่างๆ ซึ่งถือเป็นวารีบำบัดชนิดหนึ่ง รวมถึงเป็นการท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) เนื่องจากความลึก ความมืด ความเขียวกรากของกระแสน้ำและความเสี่ยงไม่คาดคิด เช่น พายุ คลื่น ลม ฝน อุบัติเหตุ เรือล่ม เรือระเบิดและอันตรายของสัตว์ใต้ทะเลต่างๆ เช่น ปลาฉลาม กระพรวน งูทะเล รวมถึงสัตว์แปลกๆ ได้น้ำได้สร้างความสนุกสนาน ตื่นเต้นและผจญภัยในคราวเดียวกัน

นอกจากนี้ การดำน้ำยังเป็นการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) เนื่องจากการดำน้ำจัดเป็นทั้งกีฬาและกิจกรรมสันทนาการตามความถนัดและความสนใจ รวมถึงเป็นการท่องเที่ยวอนุสรณ์สถานแห่งสงคราม (War Tourism) เนื่องจากการดำน้ำไปดูเรือจมยั้งที่ต่างๆ ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของการสู้รบทางทะเลของภาวะสงครามในอดีต และสุดท้าย การดำน้ำกลายเป็นการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัคร (Volunteer Tourism) ในสังคมความเสี่ยงของโลกสมัยใหม่ เนื่องจากการดำน้ำสามารถช่วยบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ไปด้วย เช่น เก็บขยะใต้ทะเล ตัดอวน สร้างบ้านปลา ปลูกปะการัง ฯลฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นักดำน้ำสมัครใจทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นตัวเงินหรือค่าจ้าง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการดำน้ำจัดอยู่ในกลุ่มการท่องเที่ยวในมิติที่หลากหลายซ้อนทับกัน โดยเฉพาะในภาวะสังคมเสี่ยง การดำน้ำมีการแปรรูปให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การดำน้ำในถ้ำ การดำน้ำต่อสู้กับสัตว์ การดำน้ำทริปแสวงบุญ การดำน้ำหาหู้ดี (ซากทะเลและสัตว์ตัวเล็ก) การดำน้ำถ่ายภาพ การดำน้ำเพื่อศึกษาโบราณคดีใต้น้ำ ฯลฯ ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่า บรรดาเหล่านักดำน้ำอาสาสมัครและองค์กรต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับนักดำน้ำอาสาสมัครให้ความหมายต่อมิติการดำน้ำของตนเองในฐานะที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงความรู้ อย่างไร กรณีผู้ให้ข้อมูลตีความว่าการดำน้ำอาสาสมัครเป็นการท่องเที่ยวเชิงความรู้ เป็นที่น่าสนใจหาคำตอบว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงความรู้ในรูปแบบใด เทคโนโลยีการสื่อสารในยุคดิจิทัลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นตัวแปรสำคัญอย่างไรและก่อให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร

ขณะเดียวกัน ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลปฏิเสธที่จะมองว่าการดำน้ำอาสาสมัครเป็นการท่องเที่ยวเชิงความรู้เป็นเพราะสาเหตุใด นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงความรู้แบบนักดำน้ำอาสาสมัครเกิดจากการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) และนำไปสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร มีการสื่อสาร/เทคโนโลยีการสื่อสารในโลกดิจิทัลเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร รวมถึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) อย่างไร นอกจากนี้ การดำน้ำอาสาสมัครในฐานะการท่องเที่ยวเชิงความรู้มีจุดที่ต้องปรับปรุง พัฒนา ต่อยอดอย่างไรเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากมุมมองและประสบการณ์ตรงของนักดำน้ำอาสาสมัคร สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นที่ผู้เขียนต้องการหาคำตอบ

2.7.4 แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่นำมาใช้วิเคราะห์เรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ

ที่ผ่านมาได้มีการนำเอาแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยามาใช้อธิบายและวิเคราะห์เรื่องการพักผ่อนหย่อนใจในมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย แต่จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้หยิบยกเฉพาะแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนันทนาการอาสาสมัครท่ามกลางสังคมเสี่ยง ดังนี้

- ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural – Functional Theory) กับการวิเคราะห์เรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ให้ความสำคัญกับสังคมในฐานะที่เป็น “ระบบ” โดยระบบสังคมก็เหมือนกับระบบในร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ หน่วยต่างๆ ทำหน้าที่สอดคล้องประสานกัน โครงสร้างสังคมประกอบไปด้วยสถาบันต่างๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้ทำหน้าที่ปลุกฝังอบรม ควบคุมพฤติกรรม แบ่งงานกันทำ ฯลฯ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าระบบในสังคมจะดำเนินไปได้ก็เพราะแต่ละส่วนทำหน้าที่ตามบทบาทของตนรวมถึงต้องมีกฎเกณฑ์ทางสังคมเพื่อกำหนดให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกันอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขเรียบร้อยในสังคม

จากพื้นฐานทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ข้างต้น ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้กับแนวคิดเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจได้ว่า สังคมคาดหวังให้มนุษย์ทุกคนแสดงบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมในฐานะพลเมืองที่ดี ไม่ว่าจะเป็นบทบาทหน้าที่ในครอบครัว ในการทำงานรวมถึงการใช้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า มนุษย์ถูกกำหนดให้แสดงออกซึ่งบทบาทของตนทั้งในส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบ (Work) และการพักผ่อนหย่อนใจด้วย (Leisure) ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจในสังคมได้ให้ความสำคัญกับการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการกำหนดนโยบายเพื่อการสันตินาการ (Leisure Policy) และมีการสร้างพื้นที่ให้ประชาชนพักผ่อนหย่อนใจในสถานที่ราชการต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สวนสาธารณะ เล่นจักรยานบนฟุตบอลหรือขนานไปกับถนน ฯลฯ รวมถึงรัฐได้เป็นผู้กำหนดให้ประชาชนตระหนักรู้ว่ากิจกรรมผ่อนคลายแบบไหนควรปฏิบัติตามและกิจกรรมผ่อนคลายแบบไหนควรหลีกเลี่ยง เช่น การกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กหรือมีนโยบายจัดกิจกรรมกีฬาในสถาบัน นอกจากนี้ การพักผ่อนหย่อนใจ (ที่มีการเล่นเป็นทีม) ยังช่วยเสริมสร้างให้เคารพกฎกติกา

ของสังคม ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างงานกับเล่นให้แก่ชีวิตและช่วยให้สังคมเกิดการบูรณาการ (Integration Society) หลอมรวมความสามัคคี

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้คำนิยามของการพักผ่อนหย่อนใจจะให้ความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่มีอิสระเราเลือกเองด้วยความสมัครใจไม่ได้เกิดจากการบังคับควบคุม รวมถึงส่งผลให้บรรลุนิยามปรารถนาส่วนตัว แต่คริส โรเจก (Chris Rojek) ผู้ศึกษาด้านการพักผ่อนหย่อนใจ ได้วิพากษ์ว่าการพักผ่อนหย่อนใจคือสิ่งที่สังคมประกอบสร้างขึ้น (Social Construct) โดยมีความสัมพันธ์กับเพศ ชนชั้น วัฒนธรรมชาติพันธุ์ นอกจากนี้แล้วแนวคิดหน้าที่นิยมยังสนใจและให้ความสำคัญแต่การพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบทั่วไปที่ได้รับการยอมรับ เช่น การดูโทรทัศน์ ไปผับหรือมีกิจกรรมร่วมกับครอบครัว โดยไม่ค่อยให้ความสนใจกับการพักผ่อนหย่อนใจที่มีลักษณะเบี่ยงเบน เช่น เสพยา ขโมยของ พนันฟุตบอล การดูภาพโป๊ (Horna, 1994, p. 68)

จากมุมมองเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมข้างต้น จะเห็นได้ว่าโครงสร้างสังคมซึ่งผ่านการทำงานของสถาบันย่อยต่างๆ ได้คาดหวังให้คนในสังคมปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองในแต่ละช่วงวัย สถาบันสื่อมวลชนก็เช่นเดียวกัน สื่อได้ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ก่อให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เชกเช่นเดียวกับสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาฯ เพราะความรู้ที่สื่อส่งสาร (Message) ถึงผู้รับ ทำให้ผู้รับเกิดความตระหนัก ก่อสร้างจิตสำนึกถึงสิ่งที่พึงกระทำหรือละเว้น ดังนั้น จากมุมมองโครงสร้าง-หน้าที่ ผู้เขียนต้องการนำมาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์การดำเนินน้ำของสังคมสมัยใหม่ว่ามีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไรและทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำเนินน้ำอย่างไร รวมถึงสื่อและเทคโนโลยีสื่อเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร

- ทฤษฎีมาร์กซิสต์และนีโอมาร์กซิสต์ (Marxism and Neo-Marxism) กับการวิเคราะห์เรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ

แนวคิดมาร์กซิสต์ได้อธิบายถึงความไม่เท่าเทียมทางชนชั้น (Social Class) โดยมีชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมมาชีพ ชนชั้นสองกลุ่มนี้มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันคือ ชนชั้นนายทุนสร้างปัจจัยการผลิตเพื่อสร้างกำไร ส่วนชนชั้นกรรมมาชีพใช้พลังการผลิตเพื่อยังชีพ ด้วยเหตุเป้าหมาย

ไม่เหมือนกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันและเกิดการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle) และนำไปสู่ความสามัคคีการผนึกกำลังของชนชั้น กรรมมาชีพในฐานะคนที่อยู่ในสถานะเดียวกัน (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2551: 83)

จากแนวคิดพื้นฐานของมาร์กซิสม์ดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาใช้วิเคราะห์เรื่อง การใช้เวลาว่างหรือการพักผ่อนหย่อนใจ โดยอธิบายได้ว่า การแบ่งแยกทางชนชั้น (Social Class Division) ได้นำไปสู่การแบ่งแยกทางอาชีพและส่งผลให้เกิดอำนาจความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการใช้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ในขณะที่รูปแบบการใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อนหย่อนใจยังได้มีความสัมพันธ์กับการแสดงออกถึงชนชั้นของสังคมของกลุ่มสมาชิก เช่นเดียวกัน (Harris, 2005, pp. 243-247) แนวคิดมาร์กซิสม์ได้อธิบายถึงระบบทุนนิยมส่งผลต่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางชนชั้น และความแตกต่างระหว่างชนชั้นส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา สุขภาพ ความมั่นคงในการทำงานรวมถึงก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสและรูปแบบในการใช้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ในขณะที่ปิแอร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) ซึ่งเป็นกลุ่มนักคิดหลังโครงสร้างนิยมได้อธิบายเรื่องทุนในทิศทางที่แตกต่างจากมาร์ก โดยทุนในมุมมองของเขาเช่น ทุนทางการศึกษา ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จัดเป็นเป็นทรัพยากรที่ใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจ

การนำแนวคิดมาร์กซิสม์และนีโอมาร์กซิสม์มาใช้วิเคราะห์เรื่องการพักผ่อนหย่อนใจได้ถูกวิจารณ์ว่า ให้ความสนใจอยู่มิติเดียวคือเรื่องของชนชั้น (Class) จนละเลยมุมมองในมิติอื่น ๆ ที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการเข้าถึงโอกาสและการเลือกกิจกรรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เช่น ประเด็นเรื่องเพศสภาพ เชื้อชาติ อายุ วัฒนธรรม รวมถึงละเลยต่อกลุ่มคนที่หลากหลาย เช่น ผู้ว่างงาน นักเรียน แม่บ้าน เป็นต้น

ในมุมมองของคนทั่วไป มักมองว่ากิจกรรมการดำน้ำลึกเป็นงานอดิเรกราคาแพงของคนรวยหรือเฉพาะคนมีเงินเท่านั้นจึงสามารถเข้าถึงกิจกรรมเหล่านี้ได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจการดำน้ำลึกเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และถึงแม้ธุรกิจการดำน้ำจะมีการแข่งขันกันสูงทั้ง

ลด แลก แจก แถม จัดโปรโมชั่นเพื่อเอาใจผู้บริโภค แต่โดยภาพรวมแล้วกิจกรรมการดำน้ำยังคงมีค่าใช้จ่ายที่สูงอยู่ ดังนั้นการดำน้ำในรูปแบบของนักดำน้ำอาสาสมัคร (ซึ่งใช้แรงงานแลกกับดำน้ำฟรี) จึงเป็นตัวเลือกหนึ่งของผู้ที่มีงบจำกัดแต่ต้องการดำน้ำ เนื่องด้วยการดำน้ำลึกต้องมีทุนมาก่อน เช่น ต้องมีทักษะการดำน้ำ มีบัตรอนุญาตดำน้ำ มีอุปกรณ์การดำน้ำ มีเงินไปดำน้ำ มีเพื่อนหรือเครือข่ายทางสังคมชักชวนกันไปดำน้ำ

ในสังคมของนักดำน้ำอาสาสมัครประกอบด้วยผู้คนหลากหลาย มาจากทุกชนชั้นและทุกสาขาวิชาชีพ ซึ่งแตกต่างจากการดำน้ำแบบท่องเที่ยวบนเรือสำราญหรือเรือดำน้ำที่มีห้องนอนบนเรือ (Live Abroad) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้คนมีฐานะดี ดังนั้น จากแนวคิดเรื่องมาร์กซิสม์และนีโอมาร์กซิสม์ (Marxism and Neo-Marxism) ผู้เขียนจึงต้องการนำมาวิเคราะห์ว่า การที่นักดำน้ำอาสาสมัครซึ่งมีต้นทุนทางสังคมต่างกัน มีฐานะ ชนชั้นการศึกษาต่างกันนั้น อะไรเป็นปัจจัยที่หลอมรวมให้บุคคลที่แตกต่างหลากหลายหลอมรวมกลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครที่ทำงานร่วมกันได้จนกลายเป็นเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็งและเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย นอกจากนี้ภายใต้สังคมเสี่ยงเรื่องการท่องเที่ยวของสังคมสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งชาวต่างชาติเข้ามาแทรกแซงธุรกิจดำน้ำในประเทศไทยเนื่องจากมีกำลังทางเศรษฐกิจ วิทยาการความรู้ที่ผูกขาด/ควบคุม นักดำน้ำไทยมีการคิดย้อนสะท้อนกลับปรับตัวเพื่อรับมือปัญหาปัญหาสังคมเสี่ยงในระบบทุนนิยมควบคู่กับชาตินิยมอย่างไร

- **ทฤษฎีสตรีนิยมกับการวิเคราะห์เรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ (Feminist Orientation in Leisure Analysis)**

แนวคิดสตรีนิยมมุ่งเน้นการนำประเด็นเพศสภาพ (Gender) มาใช้วิเคราะห์การใช้เวลาว่างหรือกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจของผู้หญิงในสังคมระบบชายเป็นใหญ่ โดยประเด็นที่นำมาวิเคราะห์จะมุ่งวิพากษ์การใช้เวลาว่างของผู้ชาย รวมถึงวิพากษ์การใช้เวลาว่างที่ทฤษฎีสังคมศาสตร์กระแสหลักได้อธิบายไว้ เช่น การให้ความสนใจเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจโดยให้ความสำคัญแต่เรื่องโครงสร้างหน้าที่ หรือให้ความสำคัญในเรื่องชนชั้นจนละเลยความหลากหลายในมุมมองเพศสภาพซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะกลุ่มผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกลุ่มคนพิการ

กลุ่มเพศทางเลือก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนไร้บ้าน กลุ่มผู้ถูกระทำรุนแรงในรูปแบบต่างๆ กลุ่มผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี/เอดส์ รวมถึงชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ เป็นต้น

ที่ผ่านมา มีนักสตรีนิยมได้เข้าไปศึกษาโอกาสในการเลือกใช้เวลาว่างและรูปแบบกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจของผู้หญิงรวมถึงวิเคราะห์ว่าใครได้ผลประโยชน์จากการใช้เวลาว่างของผู้หญิง สมสุข หินวิมาน (2558: 104) ได้สรุปความสัมพันธ์แบบขั้วตรงข้าม (Binary Oppositions) ของการพักผ่อนหย่อนใจระหว่างหญิงกับชายไว้ดังนี้

ความเป็นผู้หญิง	VS	ความเป็นผู้ชาย
พื้นที่ส่วนตัว	VS	พื้นที่สาธารณะ
กิจกรรมยามว่าง	VS	กิจกรรมการทำงาน
การบริโภค	VS	การผลิต
สร้างแต่รายจ่าย	VS	สร้างแต่รายได้
ไม่มีเส้นแบ่งระหว่างงานกับเล่น	VS	งานกับเล่นแบ่งกันอย่างชัดเจน

จากผลงานเรื่อง “ว่างยังวุ่น: ชนชั้น เพศสภาพและการใช้เวลาว่างของผู้หญิง” ของสมสุข หินวิมาน ดังที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้ชายวิจารณ์ไว้ว่า ด้วยการใช้เวลาว่างของผู้หญิงทำให้ผู้หญิงต้องกลายสภาพจากเด็กหญิงในครอบครัวของตน กลายเป็นเมีย แม่บ้านหรือเป็นทาสประจำครอบครัว ซึ่งต้องคอยปรนนิบัติสามีและดูแลลูก ดังนั้นจึงเกิดปรากฏการณ์ “สาวโสด” ที่ไม่ต้องการผูกมัดตัวเองด้วยพันธนาการของครอบครัวอีกต่อไป ดังนั้น จึงเห็นการใช้เวลาว่างของผู้หญิงโสดหลากหลายมากขึ้น เช่น การอ่านหนังสือ การช้อปปิ้ง การท่องเที่ยว การเที่ยวกลางคืน (สราวุฒิ ทองศรีคำ, 30 พฤศจิกายน 2558)

เหตุผลที่ผู้เขียนนำแนวคิด บทบาทหญิงชายหรือประเด็นเพศสภาพ (Gender) ว่าด้วยเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure) มาใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ร่วมด้วย เนื่องจาก การดำเนินาฬิกาเป็นกิจกรรมที่เจอไปด้วยอคติทางเพศแฝงเร้นมาช้านานและถูกตอกย้ำ นำเสนอผ่านสื่อจนกลายเป็นความเชื่อและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันต่อกันมา กล่าวคือ ในยุคอดีต การดำเนินาฬิกาถือเป็นปฏิบัติการของทหารที่ใช้ในการทำสงคราม ผู้รับจูงใจทำลายเรือบขของฝ่ายตรงข้าม

เช่นเดียวกับการดำน้ำของทหารไทย ซึ่งเราเรียกทหารเรือผู้ผ่านการฝึกดำน้ำอย่างหนักว่า “มนุษย์กบ” หรือ “หน่วยซีล” โดยเรื่องราวเหล่านี้ไม่เคยมีผู้หญิงอยู่ในประวัติศาสตร์ของการดำน้ำและไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่อดีต

ต่อมาในยุคสังคมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญเฟื่องฟู การดำน้ำลึกถูกทำให้เป็นการค้าและอุปกรณ์ดำน้ำถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นสินค้ามุ่งสร้างกำไรและทำเป็นธุรกิจ การดำน้ำถูกจัดให้เป็นกิจกรรมสันทนาการกลางแจ้งสำหรับผู้รักการผจญภัยที่มีกำลังจ่าย มีความอันตรายสูง และเป็นกิจกรรมที่เหมาะกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง เพราะสระ อารมณ์ของเพศหญิงถูกมองว่าเป็นอุปสรรคต่อการดำน้ำ เนื่องจาก เพศหญิงมีประจำเดือน ซึ่งช่วงนั้น ร่างกายมีความอ่อนแอ อารมณ์แปรปรวน เปราะบาง จึงไม่เหมาะต่อการทำกิจกรรมที่หนักและโหดโผน รวมถึงผู้หญิงต้องตั้งครุฑ ซึ่งตามกฎหมายมีข้อดเว้นมิให้ดำน้ำลึกเพราะการแบกถังอากาศที่หนักและกระโดดลงเรือสามารถส่งผลทำให้แท้งลูกได้ นอกจากนี้ เพศหญิงยังถูกมองว่าใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ดังนั้น อารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นขณะอยู่ใต้ทะเล เช่น ความหวาดกลัว ตกใจง่าย คุมสติไม่อยู่ เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ไม่คาดคิด จึงไม่เหมาะแก่การดำน้ำ รวมถึงผู้หญิงต้องเลี้ยงลูกอยู่บ้าน การดำน้ำแบบค้างคืนบนเรือ (Live Abroad) นอนพักปะปนกับผู้คนมากมายจึงไม่ค่อยเหมาะสมและไม่คล่องตัว ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จำนวนครูสอนดำน้ำจึงเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง (ตั้งข้อสังเกตโดยผู้เขียน)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน ผู้หญิงให้ความสนใจกิจกรรมดำน้ำลึกมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการดำน้ำลึกแบบใช้อุปกรณ์ (Scuba Diving) และการดำน้ำแบบตัวเปล่า (Free Diving) และเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ ผู้ประกอบการดำน้ำจึงเปิดกว้างให้ทุกเพศและทุกระดับประสบการณ์สามารถเรียนดำน้ำได้ แม้กระทั่งผู้ที่ว่ายน้ำไม่เป็นก็สามารถเรียนดำน้ำ (เดอะโนวเลจ ท่องเที่ยวเชิงความรู้ The knowledge based Tourism, 2560) ได้ ไม่กีดกันเรื่องเพศเหมือนในอดีต

แต่ถึงกระนั้น การที่ผู้หญิงเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการดำน้ำมากขึ้น แต่ภาพลักษณ์ของผู้หญิงดำน้ำที่สื่อนำเสนอ คือ เป็นกระแสนิยมของผู้หญิงยุคใหม่ที่นิยมใส่บิกินี อวดสระ เน้นเช็กถ่ายรูปลงโซเชียลมีเดีย (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) ดังนั้น การดำน้ำของผู้หญิงยังคงผูกติด

กับเรื่องเนื้อตัวร่างกายมากกว่าที่จะมองถึงความสามารถหรือความเข้มแข็งหรือสามารถนำทักษะการดำน้ำไปใช้ในงานกู้ภัย เชื่อมโยงให้ได้น้ำเหมือนนักดำน้ำเพศชาย

จวบจนปัจจุบัน ในยุคสังคมความเสี่ยง ยุคที่ทะเลไทยเข้าขั้นวิกฤต ยุคที่ปัญหาขยะพลาสติกเคลื่อนทะเลกลายเป็นปัญหาระดับโลก การรวมกลุ่มดำน้ำทำงานอาสาสมัครยังคงเน้นเพศชายเป็นหลัก ผู้หญิงส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้ติดตามหรือเป็นแม่ครัวบนเรือ ในขณะที่เดียวกัน ถึงแม้ผู้หญิงจะหันมาให้ความสนใจกับการดำน้ำมากขึ้น แต่ถ้าเป็นกิจกรรมสำคัญหรือกิจกรรมที่หนักอันตราย เช่น ช่วงที่มีฝนตก คลื่นลมแรง ผู้หญิงมักไม่ค่อยได้รับอนุญาตให้ดำน้ำและถูกมองว่าไปเกาะบนเรือมากกว่าไปช่วยเหลือ

จากอคติทางเพศ (Bias) ว่าด้วยเรื่องการดำน้ำที่มีมาช้านาน เนื่องจากกิจกรรมดำน้ำลึกเป็นพื้นที่ของผู้ชายในระบบสังคมชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) มาก่อน มาถึงยุคสังคมความเสี่ยง (Risk Society) ควบคู่ไปกับเกิดการตระหนักรู้รูปแบบใหม่ที่ผู้หญิงโสดนิยมท่องเที่ยวผจญภัยคนเดียวเกิดขึ้นและถูกนำเสนอผ่านสื่อ รวมถึง ผู้หญิงกลายเป็นผู้ผลิตสื่อเองในยุคสื่อดิจิทัล เช่น เพจ I Roam Alone เพจผู้หญิงคนเดียวก็เที่ยวได้ จนมีผู้ติดตามและปฏิบัติตามเป็นจำนวนมาก

ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการนำประเด็นเพศสภาพ (Gender) กับการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ มาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครในยุคสังคมเสี่ยง โดยมีคำถามว่า ทำไมผู้หญิงจึงมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ? ปัจจัยเพศสภาพมีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อการดำน้ำลึกหรือไม่ อย่างไร ? กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของนักดำน้ำหญิงและนักดำน้ำชายแตกต่างกันอย่างไร ? การเปิดรับสื่อ (Receiver) และการผลิต/สร้างสื่อ (User) ของนักดำน้ำหญิงสร้างอิทธิพล/ส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบใดบ้าง มีความเหมือนหรือแตกต่างจากเพศชายอย่างไร ?

2.8 แนวคิดมนุษย์สมัยหรือแอนโทรโปซีน (Anthropocene)

ยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) คือ ชื่อยุคสมัยทางสังคมและธรณีวิทยา โดยผู้คิดค้นชื่อพอล ครูตเซน (Paul Crutzen) นักเคมีชาวเนเธอร์แลนด์ แอนโทรโปซีน (Anthropocene) มาจาก

ส่วนผสมของคำว่า Anthropo- หมายถึง “มนุษย์” และ -cene หมายถึง “ใหม่” ดังนั้น แอนโทรโปซีน (Anthropocene) จึงมีหมายความว่า ยุคมนุษย์สมัยใหม่ (Epoch & Era) (Schwägerl, 2014)

จุดเริ่มต้นของยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) เป็นอย่างไร ยังหาข้อสรุปไม่ได้แน่ชัด จากงานของทีโมธี มอร์ตัน (Timothy Morton) เรื่อง “Being Ecological” (ประชาไท, 20 กันยายน 2560) ให้ข้อมูลว่าแอนโทรโปซีน (Anthropocene) เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 และรุนแรงขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในขณะที่งานของซาลาเซวิตซ์ (Zalasiewicz) และคณะ เรื่อง “Are we now living in the Anthropocene?” (Zalasiewicz, Williams, Smith, Barry, & Coe, 2008) ให้ข้อมูลว่ายุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) เกิดขึ้นในช่วงหลังปฏิวัติอุตสาหกรรม แต่ไม่ว่ายุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) จะเกิดขึ้นช่วงใด การสร้างความหมายและการทำความเข้าใจแนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ล้วนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีข้อสันนิษฐานว่า เนื่องด้วยโลกมีการเตือนและมีการเปลี่ยนผ่านอันเนื่องมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับโลก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้สร้างผลกระทบหรือสร้างความเสียหายต่อโลกในระดับที่ไม่สามารถฟื้นกลับมาได้ในสภาพเดิมได้อีกต่อไป

นอกจากนี้ ยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ยังเป็นยุคที่กิจกรรมของมนุษย์เป็นสาเหตุทำให้โลกมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามวัฏจักรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้ธรรมชาติปรับสมดุลไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวกระโดด โดยกิจกรรมของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ณ พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง (Local) แพร่ขยายกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก (Global) เกิดระบบนิเวศแปรปรวน เสียสมดุลและส่งผลกระทบต่อย้อนกลับมาสู่การดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาระบบนิเวศทั่วโลกตกอยู่ในภาวะวิกฤตอันเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์สร้างอิทธิพลกับธรรมชาติ เช่น การหักล้างถางพงผืนป่าแล้วเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม การถมพื้นดินด้วยปุ๋ยเคมี การทิ้งขยะจำนวนมหาศาลลงในมหาสมุทร การปล่อยมลภาวะทางอากาศทำให้เกิดแก๊สเรือนกระจกและเกิดวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลให้เกิดภาวะโลกร้อน

ระดับน้ำทะเลและอุณหภูมิในน้ำทะเลสูงขึ้น ก๊าซอ็อกซิเจนลดลง ส่งผลให้เกิดการสูญพันธุ์ของสัตว์ในอัตราที่เร็วกว่าที่เกิดขึ้น ฯลฯ

แนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) มองว่าวิกฤตการณ์เหล่านี้เป็นมากกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมทั่วไป แต่เกิดจากความสัมพันธ์อันซับซ้อนซึ่งเชื่อมโยงกับมนุษย์ รัฐ อำนาจและสรรพสิ่งต่างๆ ที่กระทำต่อกัน ดังนั้น แนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือเพื่อทำความเข้าใจวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและหาทางจัดการ วางแผน รับมือในอนาคตอย่างรอบด้านโดยวิเคราะห์หามิติของนิเวศวิทยาจากกระแสโลกที่มีการตื่นตัวอันเนื่องมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เกิดกลุ่มคณะทำงานด้านแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ที่มีชื่อว่า กลุ่มคณะทำงานด้านแอนโทรโปซีน (The Anthropocene Working Group - AWG) จากผลงานเรื่อง “The Anthropocene: Key Issues for the Humanities” โดย เอฟา ฮอร์นและฮานเนส เบอรัทอลเลอร์ (Eva Horn and Hannes Bergthaller) (Horn and Bergthaller, 2020) ได้กล่าวถึงนักคิดคนสำคัญในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) เช่น ทิมothy เมอร์ตัน (Timothy Morton), แกรแฮม ฮาร์แมน (Graham Harman), บรูโน ลาทูร์ (Bruno Latour), ดอนนา ฮาราเวย์ (Donna Haraway), เจน เบนเน็ตต์ (Jane Bennett), แอนนา ซิง (Anna Tsing) และที่ผ่านมามีงานวิจัยที่นำแนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ดังนี้

ในบริบทของงานวิชาการต่างประเทศ จากงานวิจัยเรื่อง “The Onset of the Anthropocene” ของบรูซ ดี. สมิธและเมลินดา เอ. ซีเดอร์ (Bruce D. Smith และ Melinda A. Zeder) (D. B. Smith & Zeder, 2013) ได้เผยให้เห็นการเปลี่ยนผ่านของยุคโฮโลซีน (Holocene) ไปสู่ยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ซึ่งเกิดจากกิจกรรม/พฤติกรรมของมนุษย์เข้ามาเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงของชั้นบรรยากาศก่อให้เกิดภาวะโลกร้อน (Climate Change) โดยยกตัวอย่าง การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เพื่อดำรงชีพในอดีตได้เปลี่ยนแปลงมาสู่การพัฒนาการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการพัฒนาภูมิทัศน์เพื่อสร้างความศิวิไลซ์ของความเป็นเมือง เช่นเดียวกับจากงานวิจัยเรื่อง “Land and Forests in the Anthropocene: Trends and Outlooks in Asia” ของวิล เดอ โยง (Wil De Jong) และคณะ

(Jong, Liu, & Youn, 2017) ได้ศึกษาการเปลี่ยนผ่าน การผันผวนของป่าและการฟื้นฟูป่าใน 8 ประเทศของเอเชีย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของพื้นที่ป่าในชนบทกับความต้องการของมนุษย์จนนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก กล่าวคือ การเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้มีความต้องการพื้นที่ในชนบทเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน จึงนำไปสู่การตัดไม้ทำลายป่าและส่งผลให้เกิดภาวะโลกร้อน ดังนั้น รัฐบาลจึงมีนโยบายสร้างสวนป่า อย่างไรก็ตาม การบุกรุกทำลายป่ายังคงมีอยู่

สำหรับงานวิจัยเรื่อง “Anthropocene Risk” (Keys et al., 2019) ได้นำเสนอความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการขับเคลื่อนของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยยกตัวอย่าง 4 กรณีศึกษา ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีรีไซเคิล การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลง เคลื่อนย้ายของระบบชีวนิเวศในภาวะโลกร้อนและการเพิ่มสูงขึ้นของระดับน้ำทะเล ซึ่งปรากฏการณ์ความเสี่ยงทั้ง 4 กรณีศึกษาของยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ถือเป็นวิกฤตของระบบนิเวศที่เกิดขึ้นในยุคศตวรรษที่ 21 และไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่เกิดจากการแสวงหาผลประโยชน์ของมนุษย์ที่กระทำกับธรรมชาติซึ่งมีเรื่องของอำนาจและความยุติธรรมแฝงอยู่

ในประเด็นเรื่องอำนาจในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) จากผลงานวิชาการเรื่อง “Environmental Movement and Politics of the Asian Anthropocene” ของพอล โจบินส์ (Paul Jobin) และคณะ (Jobin, Ho, & Hsiao, 2021) ได้สะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจทางการเมืองเชื่อมโยงกับการประเด็นสิ่งแวดล้อมของชาติได้เป็นอย่างดี โดยผลงานวิชาการดังกล่าวได้นำเสนอการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของประเทศต่างๆ ประกอบด้วย ประเทศไต้หวัน ฮังกั๋ง สิงคโปร์ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย เวียดนามและเขมร ซึ่งถึงแม้แต่ละประเทศจะเผชิญปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและมีการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ แต่สิ่งที่ทุกประเทศมีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ การเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมล้วนเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองและการแสดงความเป็นชาติผ่านโครงการ นโยบายต่างๆ ของรัฐบาล ดังนั้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับ การกำหนดกฎเกณฑ์ของผู้มีอำนาจทางการเมืองและนโยบายของรัฐ ณ ขณะนั้น ดังนั้น นิเวศวิทยาความเป็นชาติจึงมีส่วนประกอบของนิเวศวิทยาและชาตินิยม

นอกจากนี้ แนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ยังได้นำมาใช้วิเคราะห์ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางทะเล จากงานวิจัยเรื่อง “The Soundscape of the Anthropocene Ocean” ของคาร์ลอส เอ็ม ดูอาร์ต (Carlos M. Duarte) และคณะ (Duarte, Chapuis, & Collin, 2021) ได้ศึกษามลพิษทางเสียงอันเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติใต้ทะเลและสัตว์ทะเล รวมถึงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางทะเล โดยเสียงที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น ปฏิบัติการทางทหาร อุตสาหกรรมการเดินเรือ การพัฒนางานอุตสาหกรรม เช่น การทำเหมือง การขุดเจาะ ลอก ตอกเสาเข็มในทะเลลึก ฯลฯ ซึ่งมลพิษทางเสียงที่มนุษย์กระทำกับมหาสมุทรจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนในรูปแบบของการบริหารจัดการอย่างบูรณาการโดยมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาแก้ปัญหา เพราะมหาสมุทรถือเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของประเทศ

ในขณะที่งานวิจัยของโอเบรกอน (Obregón) และคณะ (Obregón et al., 2018) เรื่อง “Valuing and Understanding Fish Populations in the Anthropocene: Key Questions to Address” ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของประชากรปลาและการทำความเข้าใจในประเด็นเรื่องการจัดการด้านประมง โดยนำมิติที่หลากหลายมาใช้ในการวิเคราะห์ เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ นิเวศวิทยา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เพศสภาพ รวมถึงด้านกฎหมายและการกระจายอำนาจ งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับเรื่องปลา ท้องทะเลและสื่อภาพยนตร์โดยนำแนวคิด แอนโทรโปซีน (Anthropocene) เข้ามาวิเคราะห์ คือ เรื่อง “The Titans at the Heart of the Anthropocene: Diving into the Non-human Imagery of Leviathan.” โดย แพทริเซีย เซเวนลินน่า (Patricia Silveirinha) (Silveirinha, 2021) ซึ่งนักวิจัยได้ศึกษาผ่านภาพยนตร์เชิงสารคดี เรื่อง “Leviathan” เพื่อทำความเข้าใจสายพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น ทะเลและกิจกรรมตกปลา ปลานกนางนวล เครื่องจักรตกปลาดิบ แห เหล็ก โดยมีอุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น การบันทึกภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง งานวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและเทคโนโลยี มนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ รวมถึงเห็นปฏิบัติการของมนุษย์ที่พยายามไปอยู่ใต้ทะเล เพื่อนำร่างกายและประสาทสัมผัสไปใกล้ชิดกับวัสดุและกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจง เช่น การตกปลา และนำมาสู่การวิเคราะห์ทางการเมืองและนิเวศเชิงการเมือง เป็นต้น

ในบริบทของประเทศไทย จากการประชุมสัมมนาเรื่อง “บทบาทของสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ ต่อการเปลี่ยนผ่านสู่อนาคตที่ยั่งยืนในมนุษยสมัย

(Anthropocene) จัดโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นวลน้อย ตีร์รัตน์ และคณะ (2559) ได้อธิบายว่า วิกฤตสิ่งแวดล้อมในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ไม่ได้เกิดจากระบบนิเวศทางสังคมเปลี่ยนแปลงเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากจริยธรรมของมนุษย์ ดังนั้น จึงเกิดการตั้งคำถามต่อสิ่งที่มนุษย์เผชิญอยู่และเกิดการตระหนักโดยตั้งคำถามต่อความรับผิดชอบของมนุษย์ ในฐานะผู้กระทำต่อสิ่งแวดล้อมและได้รับผลกระทบที่ตามมา นอกจากนี้ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมยังมีความไม่เท่าเทียม เผชิญกับความยากลำบากไม่เท่ากัน ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม เช่น การมองว่าชาวเขาเป็นต้นเหตุของการตัดไม้ทำลายป่า

นอกจากนี้ การวิพากษ์วิจารณ์เชิงนิเวศของแนวคิดแอนโทรโปซีนยังให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์และส่งผลกระทบต่อมนุษย์ในฐานะผู้กระทำที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน จากหนังสือวิชาการเรื่อง “มานุษยวิทยาพันมนุษย์” (ยุคติ มุกดาวิจิตร และชัชชล อัจฉนาภิวัตติ (บก.), 2564) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาสังคมในยุคที่ผ่านมาได้ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการศึกษา (Humancentric) โดยเชื่อว่ามนุษย์มีอำนาจ มีศักยภาพ สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสรรพสิ่งและสังคมได้ แต่ในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) กลับมีความเห็นตรงกันข้าม โดยมองว่ามนุษย์และสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์มีความสำคัญเท่าๆ กันและกระทำต่อกัน ผลัดกันเป็นผู้แสดงหรือผู้เล่น (Actor) ดังนั้น มนุษย์ - สัตว์ - เทคโนโลยี - สิ่งของ เครื่องมือต่างๆ จึงกระทำต่อกันและมีอำนาจเท่าๆ กัน (Power Relations) ดังนั้น การศึกษาสังคมในปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาจึงหันมาสนใจผู้กระทำที่มากกว่ามนุษย์ เช่น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และวัตถุที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจก บุคคลและสังคม โดยเชื่อว่าวัตถุไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่แน่แท้แต่กลับกระทำต่อมนุษย์อย่างเข้มข้น รวมถึงมีการศึกษาที่เชื่อมต่อร่างกายเข้ากับเครื่องมือต่างๆ อาทิ กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง กล้องวิดีโอเพื่อขยายขอบเขตการเก็บข้อมูล นอกจากนี้ การศึกษาสังคมโดยกรอบแนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ยังขยายการทำความเข้าใจวัฒนธรรมจากคตินิยมเดิมที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางไปสู่การพิจารณาวัตถุ สิ่งของ สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์อีกด้วย

เหตุผลที่ผู้เขียนนำแนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) มาใช้วิเคราะห์ในงานวิจัย เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและ

ปฏิบัติการการเคลื่อนไหวของนักดำน้ำอาสาสมัครในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากแนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) มีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ 1. เป็นยุคที่โลกเกิดความผันผวน เนื่องจากการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น ภาวะโลกร้อน ปัญหาขยะ พลาสติก 2. เป็นยุคที่ธรรมชาติและระบบนิเวศปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและมีความเสี่ยงว่าสัตว์ทะเลรวมถึงปะการังจะสูญพันธุ์เร็วกว่ากำหนด 3. นักวิชาการด้านแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ต้องการหาคำตอบที่ก้าวข้ามมากกว่า แนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) เกิดขึ้นเมื่อไหร่หรือเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่ต้องการหาคำตอบว่า เราจะแก้ปัญหาอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์และมนุษย์ได้รับผลกระทบในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ได้อย่างไร ? นอกจากนี้แนวคิด แอนโทรโปซีน (Anthropocene) ยังมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแนวคิดสังคมความเสี่ยง (Risk Society) คือ สิ่งที่มนุษย์ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบให้สภาพแวดล้อมที่เคยเกื้อกูลต่อมนุษย์นั้นเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีธรรมชาติและกำลังกลับมาทำร้ายมนุษย์กันเอง

ซึ่งการแก้ปัญหาสังคมความเสี่ยงแห่งโลกผันผวนในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) นี้ ยังไม่ปรากฏว่าจะสามารถแสวงหาทางออกได้อย่างแน่ชัด ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการเสนอและต่อยอดว่า สังคมยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) สามารถแก้ปัญหาโดยการทำให้มนุษย์ (ผู้เป็นต้นเหตุของการทำลายและผลกระทบนั้นได้ย้อนกลับมาทำร้ายตนเอง) เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและหาทางร่วมมือแก้ไขในรูปแบบของการเป็น “อาสาสมัคร” (Volunteer) เนื่องจากในหลายกิจกรรมของสังคมความเสี่ยงไม่สามารถรอให้รัฐบาลจัดการได้ทันเวลา เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาลูกโลกแปรปรวนในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ที่รวดเร็วทันต่อภาวะวิกฤตจำเป็นต้องใช้สื่อใหม่และเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนร่วมกัน

2.9 ทบทวนองค์ความรู้และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการดำน้ำ

การศึกษาเรื่อง “จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยง : การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสื่อ การสื่อสารและการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย” ได้รวบรวมและประมวลข่าวสาร ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการดำน้ำลึกในบริบทต่างๆ โดยมีหัวข้อดังนี้

- 2.9.1 ประวัติศาสตร์การดำน้ำลึก
- 2.9.2 สถานการณ์ทางทะเลและสิ่งแวดล้อมกับการดำน้ำลึก
- 2.9.3 สังคมเสี่ยงในยุคโรคระบาดโควิด-19 กับการดำน้ำ
- 2.9.4 สื่อมวลชนกับการดำน้ำ : การเปลี่ยนแปลงและการนำเสนอของสื่อว่าด้วยเรื่องการดำน้ำในประเทศไทย

2.9.1 ประวัติศาสตร์การดำน้ำลึก

ประวัติศาสตร์การดำน้ำมีความเป็นมายาวนานและมีหลากหลายบริบท ปัจจุบันการดำน้ำลึกมีความหมายเป็นมากกว่างานอดิเรกของคนวัยดั่งที่เคยประกอบสร้างภาพเหมารวมจุดเริ่มต้นของการดำน้ำมีมานานกว่า 5,000 ปี บางหลักฐาน ระบุว่า การดำน้ำเริ่มจากการล่าสัตว์ทะเลเพื่อหาเลี้ยงชีพของชาวบ้านหรือชาวเล รวมถึง ดำน้ำไปเก็บทรัพยากรที่มีคุณค่าใต้ท้องทะเล เช่น ไข่มุก ปะการัง เพื่อค้าขาย ซึ่งมีมานานตั้งแต่ยุคกรีกและยูโรมัน (นฤมล อรุโณทัย และคณะ, 2557; ปัญญา ลีลาสุนทรกุล, 2018) ในขณะที่บางหลักฐานระบุว่า การดำน้ำเกิดจากปฏิบัติการทางทหาร ตั้งแต่ 500 ปี ก่อนคริสตกาล โดยทหารเรือชาวกรีกได้ต่อสู้กับกองกำลังทหารชาวเปอร์เซียและได้ดำน้ำลักลอบลงไปตัดเชือกสมอเรือของทหารฝ่ายตรงข้าม และต่อมาเริ่มมีการประดิษฐ์คิดค้นอุปกรณ์การดำน้ำเพื่อให้มนุษย์อยู่ใต้น้ำได้นานขึ้น (U.S. Navy Diving Manual, 1985; สมาคมดำน้ำแห่งประเทศไทย, 2561) โดยการดำน้ำลึก มีความเป็นมา ดังนี้

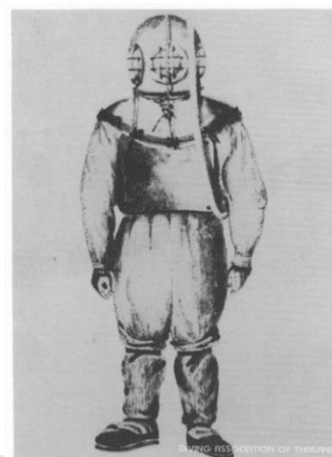
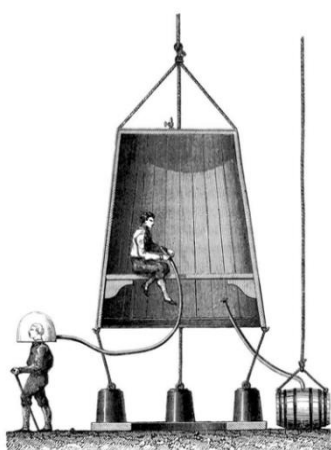
- ปี ค.ศ. 1500 – 1800 มีการประดิษฐ์ Diving Bell (รูปร่างเหมือนระฆัง ถึงขนาดใหญ่ มีน้ำหนักมากสำหรับเก็บกักอากาศไว้หายใจสำหรับนักดำน้ำ และออกไปปฏิบัติงานใต้น้ำในช่วงเวลาสั้นๆ และพัฒนาจนนักดำน้ำสามารถอยู่ใต้น้ำได้นานขึ้น
- ปี ค.ศ. 1715 จอห์น เลธบริดจ์ (John Lethbridge) ชาวอังกฤษ ได้ผลิตชุดดำน้ำโดยใช้หนังมาคลุมทับถังอากาศ
- ปี ค.ศ. 1905 ออกัสตัส ซีเบ (Augustus Siebe) ได้พัฒนาชุดดำน้ำต่อ
- ปี ค.ศ. 1980 มีการใช้ระบบจ่ายอากาศเพื่อดำน้ำเข้ามาทดแทนและพยายาม

พัฒนาระบบการดำน้ำให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานมากขึ้น เช่น ประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องช่วยหายใจใต้น้ำ

สำหรับในประเทศไทยพ.ศ. 2497 ไทยได้ส่งนักทำลายใต้น้ำ กองทัพเรือไปอบรมหลักสูตรนักทำลายใต้น้ำชั้นสูงที่สหรัฐและได้รับวิทยากรด้านการดำน้ำมาเป็นครั้งแรก

พ.ศ. 2498 ก่อตั้งหลักสูตรนักทำลายใต้น้ำของหน่วยงานสงครามพิเศษทางเรือ

พ.ศ. 2517 มีการดำน้ำเก็บกู้โบราณวัตถุ เครื่องถ้วย สำรองและชุดค้นศึกษาซากเรือที่สัดหีบ จ. ชลบุรี

ภาพ การดำน้ำในอดีต

ที่มา: <https://annapadum.com>, www.dat.or.th

ภาพที่ 1 การดำน้ำในอดีต

ที่มา: www.acdiving.com www.traave.com

ภาพที่ 2 การดำน้ำในปัจจุบัน

2.9.2 สถานการณ์ทางทะเลและสิ่งแวดล้อมกับการดำน้ำลึก

ในประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สวยงาม และกิจกรรมที่ควบคู่มากับการท่องเที่ยวทางทะเลก็คือ การดำน้ำ (Diving) ในอดีตการดำน้ำยังมีได้เป็นไปเพื่อการท่องเที่ยวทางธุรกิจดังเช่นปัจจุบัน หากแต่การดำน้ำได้เป็นไปเพื่อประทั่งชีวิตของชุมชนชาวเล เช่น กลุ่มชาวมอแกน มอแกลนและอูรักลาไวย ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับท่องเที่ยวทะเลและการดำน้ำจึงได้รับการสั่งสมถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น จนมีคำกล่าวที่ว่าเด็กชาวเลดำน้ำเป็นก่อนที่จะเดินได้ (นฤมล อรุโณทัย และคณะ, 2557: 51)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การดำน้ำเพื่อหาเลี้ยงชีพของชาวเลจะต้องพึ่งพิงทรัพยากรชายฝั่งแต่ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นมากนัก จนกระทั่งเมื่อสังคมเข้าสู่ความเป็นอุตสาหกรรม (Industry Society) ซึ่งส่งผลให้นักธุรกิจทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนทำธุรกิจในเมืองไทยโดยเฉพาะธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางทะเลมากขึ้น ผนวกกับการเข้าสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ของสังคมสมัยใหม่ (Globalization and Modernity) ทำให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความสวยงามของทะเลไทยแพร่กระจายผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตไปทั่วโลกอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยได้ผลักดันนโยบายทางทะเลแห่งชาติสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และใช้การท่องเที่ยวทางทะเลช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรให้พ้นจากความยากจน ดังนั้นรัฐบาลจึงเร่งส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นฟื้นฟูเศรษฐกิจก็ยิ่งกระตุ้นให้ชาวต่างชาติหลังไหลเข้ามาลงทุนและท่องเที่ยวไทยโดยมีจุดหมายอยู่ที่เมืองท่องเที่ยวติดชายฝั่งทะเล เช่น กระบี่ ภูเก็ต พังงา สุราษฎร์ธานีและพัทลุง เป็นต้น (รายงานบทสำรวจเชิงนโยบายสำหรับเศรษฐกิจสีน้ำเงิน-การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 6 กรกฎาคม 2561)

ในยุคสังคมสมัยใหม่ได้ส่งผลให้วิถีของการดำน้ำเปลี่ยนแปลงไป จากที่มนุษย์เคยดำน้ำโดยอาศัยความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อหาเลี้ยงชีพของชาวเล มาสู่การดำน้ำเพื่อรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวโดยเน้นผลกำไรเป็นหลัก นอกจากนี้การดำน้ำในสังคมสมัยใหม่ยังต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาจัดการควบคุมตลอดกระบวนการ เช่น มีกฎบังคับให้ต้องผ่านการอบรมจากสถาบันดำน้ำและได้รับบัตรอนุญาตดำน้ำจึงสามารถออกทะเลได้ ต้องทำประกันภัย รวมถึงอุปกรณ์ดำน้ำต่างๆ ล้วนแล้วแต่อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาควบคุม เช่น ถังอากาศ ไดรฟ์คอมพิวเตอร์ เรคกูเรเตอร์ (อุปกรณ์ช่วยหายใจเพื่อเชื่อมต่อระหว่างร่างกายมนุษย์กับถังอากาศ) เสื้อชูชีพ ความรู้ทางฟิสิกส์ได้น้ำ ฯลฯ ซึ่งกระบวนการดำน้ำโดยอาศัยเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ทุกขั้นตอนล้วนมีค่าใช้จ่ายสูงทั้งสิ้น

ในสังคมสมัยใหม่ได้มีการคิดค้นให้มีการดำน้ำที่โลดโผน แปลกใหม่ หลากหลายมากขึ้น เช่น การดำน้ำตื้น (Snorkeling Diving) การดำน้ำแบบสกินไดฟ์ (Skin Diving) การดำน้ำลึกแบบสคูบา (Scuba Diving) และการดำน้ำแบบตัวเปล่า (Free Diving) จากการดำน้ำประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด การดำน้ำลึกหรือสคูบาไดรฟ์ เป็นการดำน้ำที่สามารถดำดิ่งลงสู่ใต้ท้องทะเลได้ลึกที่สุด ใช้ระยะเวลาอยู่ใต้ท้องทะเลได้นานที่สุด ใช้อุปกรณ์ดำน้ำมากที่สุด มีค่าใช้จ่ายเยอะที่สุดและมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ บาดเจ็บ เสียชีวิตสูงรวมถึงมีโอกาสทำลายทรัพยากรธรรมชาติใต้ท้องทะเลได้มากที่สุดด้วย (Reef Resilience Network, 2011)

การดำน้ำลึกมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ เป็นการเปิดประสบการณ์ใหม่ใต้ท้องทะเลลึก ได้สัมผัสธรรมชาติและมีโอกาสพบสัตว์หายาก เช่น ฉลามวาฬ แมนต้า ฯลฯ ช่วยฝึกระเบียบวินัย

ในการทำกิจกรรมเป็นทีม ได้รู้จักเพื่อนใหม่ เกิดการช่วยเหลือดูแลกันได้ทะเล รวมถึงช่วยแก้ปัญหาสุขภาพ เช่น ปวดหัว ปวดหลัง บริหารการหายใจ/ปอด บำบัดโรคซึมเศร้าและช่วยฟื้นฟูผู้ที่มีการกล้ามเนื้ออ่อนแรงหรือพิการในรูปแบบของ “วารีนำบัด” และ “วีลแชร์ สกูบา” (Wheelchair Scuba) จากการวิจัยของแครกเนลล์ (Cracknell) และคณะ (Cracknell, White, Pahl, Nichols, & Depledge, December 2016) พบว่า การดำน้ำจะช่วยให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น และเป็นหนึ่งในวิธีการรักษาทางการแพทย์ เนื่องจากความเงียบใต้ท้องทะเลและภาวะไร้น้ำหนัก จะทำให้ปลดปล่อย โดยอัตราการเต้นของหัวใจและความดันโลหิตจะลดลงและเข้าสู่สภาวะของการทำสมาธิ ซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกายของมนุษย์เป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับการศึกษาเรื่อง “Touched by Water: the Body in Scuba Diving” ของอลิซาเบธ อาร์ สตราแกน (Elizabeth R. Straughan) (Straughan, 2012) ซึ่งระบุว่า การดำน้ำส่งผลต่ออารมณ์ เพราะความเงียบใต้น้ำ ทำให้สงบ ผ่อนคลาย และการควบคุมลมหายใจเข้าออกขณะดำน้ำทำให้เกิดสมาธิ

ส่วนข้อเสียของการดำน้ำลึก คือ มีค่าใช้จ่ายสูง ต้องผ่านขั้นตอนการเรียน/การสอบที่ยุ่งยาก ต้องมีบัตรอนุญาตดำน้ำ ต้องไปเป็นทีมหรือมีเพื่อนดำน้ำ (Buddy) (เนื่องจากกฎการดำน้ำสากลไม่อนุญาตให้ดำน้ำคนเดียว) มีโอกาสทำลายทรัพย์สินใต้ทะเลโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นอกจากนี้การดำน้ำลึกยังมีความอันตรายสูง เสี่ยงต่อการบาดเจ็บและเสียชีวิต โดยไม่มีผู้รับผิดชอบ¹

สำหรับความเสี่ยงอันเกิดจากการดำน้ำลึก (Scuba Diving) ได้ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุบาดเจ็บ เสียชีวิตของนักดำน้ำนั้น มีปรากฏให้เห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีของนักดำน้ำชาวไทยถูกเรือสปีดโบ๊ทพุ่งชน ใบพัดเรือพันร่างกายจนเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2547 ต่อมามีนักดำน้ำชาวรัสเซียถูกใบพัดเรือพันร่างกาย 2 ท่อน เสียชีวิตโดยร่างจมสู่ก้นทะเลที่พัทยา จังหวัดชลบุรีในปี พ.ศ. 2553² และมีอาจารย์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นนักดำน้ำ

¹ เมื่อมาเรียนดำน้ำลึก สถาบันดำน้ำจะมีเอกสารให้เซ็นชื่อเพื่อรับรองว่า การดำน้ำครั้งนี้เป็นไปด้วยความสมัครใจ หากเกิดอันตราย บาดเจ็บ เสียชีวิตไม่ว่าจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ผู้เรียนต้องรับผิดชอบตัวเอง ไม่สามารถเอาผิดกับใครหรือฟ้องร้องได้ – ผู้เขียน

² “ใบพัดสปีดโบ๊ทพันร่างกาย ฝรั่งตายสอง,” ไทยรัฐออนไลน์ (11 มกราคม 2553). แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/content/58154>, วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2561

อาสาสมัครติดตั้งทุ่นเรือที่มีประสิทธิภาพสูงได้เสียชีวิตเนื่องจากอาการช็อกหมดสติใต้น้ำที่เกาะเหมียง จังหวัดพังงา ในปี พ.ศ. 2558³ ต่อมาเมื่อนักดำน้ำชาวสวีเดนเสียชีวิตเนื่องจากอาการน้ำคั่งหรือโรคน้ำหนึบ (Caisson Disease) ที่เกาะลิมิลัน จ. พังงา ในปี พ.ศ. 2559⁴ ถัดจากนั้นได้มีนักดำน้ำจิตอาสาเสียชีวิตเนื่องจากอากาศในถังออกซิเจนหมดที่เกาะราชา จังหวัดภูเก็ตในปี พ.ศ. 2560⁵

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์เรือท่องเที่ยวเพื่อดำน้ำลึกเกิดอุบัติเหตุส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน เช่น เรือของนักดำน้ำลึกหรือเรือ “Live Abroad”⁶ เกิดอัปปางเนื่องจากคลื่นลมแรงเป็นเหตุให้นักดำน้ำเสียชีวิต 5 ศพ ที่เกาะกะโหลก จ. ชุมพร ในปี พ.ศ. 2560⁸ และถัดมาในปี พ.ศ. 2561 เกิดเหตุเรือดำน้ำลึกไฟไหม้ทำให้นักดำน้ำกว่า 36 ชีวิตต้องลอยคอกลางทะเลที่เกาะพีพี จังหวัดภูเก็ต⁹ และที่เป็นข่าวคึกโครมโด่งดังไปทั่วโลกคือกรณีของนักดำน้ำอาสาสมัคร “อดีตหน่วยซีล” เสียชีวิตขณะกู้ภัยเพื่อช่วยเหลือทีม 13 หมูป่าออกจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จ. เชียงราย¹⁰

จากที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น เป็นเพียงกรณีตัวอย่างของการเกิดอุบัติเหตุ บาดเจ็บและเสียชีวิตจากการดำน้ำที่ตกเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ ในความเป็นจริงยังมีอุบัติเหตุการ

³ “ช็อกใต้น้ำ! อาจารย์มหาวิทยาลัยติดตั้งทุ่นเรือดำน้ำที่ลิมิลัน”, ไทยรัฐออนไลน์ (15 มีนาคม 2558). แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/content/486943>. วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2561

⁴ “แหมมสวีเดนดำน้ำทะเลลิมิลันเกิดน้ำคั่งตาย ยื้อชีวิตไม่ทัน”, ไทยรัฐออนไลน์ (7 พฤศจิกายน 2559). แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/content/776546>. วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2561

⁵ เอกภพ ทองทับ. “สลด! อาสาสมัครนักดำน้ำช็อกหมดสติ หลังขึ้นจากดำน้ำปลุกปะการัง จนท. เร่งนำส่งหมอแต่ไม่ทันการ”, ข่าวภูเก็ต. แหล่งที่มา <https://www.khaophuket.com/>. วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2561

⁶ เรือ Live Abroad หมายถึง เรือดำน้ำเชิงสันทนาการขนาดใหญ่ที่จัดให้มีห้องพักค้างคืนบนเรือ ใช้สำหรับไปดำน้ำยังจุดที่ห่างไกลกลางทะเลและเรือจอดค้างคืนกลางทะเล

⁷ ในเนื้อหาของกรวิจัยครั้งนี้จะใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า เรือ Live Abroad โดยไม่มีการแปลเป็นภาษาไทย เพื่ออรรถรสในการเขียนบรรยาย นอกจากนี้คำว่า “เรือ Live Abroad” เป็นคำเรียกทับศัพท์และเข้าใจกันในกลุ่มนักดำน้ำ

⁸ “พบแล้ว 5 ศพ สลด! นักเรียนดำน้ำถ่ายภาพใต้ทะเล เสียชีวิตติดใต้ซากเรืออัปปาง”, ข่าวสดออนไลน์ (27 กรกฎาคม 2560). แหล่งที่มา https://www.khaosod.co.th/breaking-news/news_454051. วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2561

⁹ “ระทึก!! เรือไต่ริ่งไฟกลางทะเลกระบี่นักท่องเที่ยว 35 ชีวิตหนีตามอลม่าน”, ข่าวสดออนไลน์ (25 มีนาคม 2561). แหล่งที่มา https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_882693. วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2561

¹⁰ “ด่วน! นักดำน้ำอดีตหน่วยซีล” เสียชีวิต 1 นาย ขณะกู้ภัยทีมหมูป่า” ไทยโพสต์ออนไลน์ (6 กรกฎาคม 2561). แหล่งที่มา <https://www.thaipost.net/main/detail/12864>. วันที่สืบค้น 21 ธันวาคม 2561

สูญเสียนักดำน้ำลึกอีกมากมายที่ไม่ถูกทำให้เป็นข่าว ดังนั้นจึงมีคำถามตามมาว่า ในเมื่อการดำน้ำลึกมีความยุ่งยาก มีค่าใช้จ่ายสูง มีความเสี่ยงอันตรายเกิดขึ้นบ่อยและยากที่จะหาผู้รับผิดชอบ แต่ทำไมจึงมีคนสนใจการดำน้ำลึกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำไมผู้คนเหล่านี้จึงยอมเสียเงินจำนวนมากเพื่อแลกกับการดำน้ำลึกเพียงระยะเวลาอันสั้นและเสพติดการดำน้ำลึก (ทั้งที่รู้ว่าอันตรายและสามารถเลิกได้) และทำไมธุรกิจการท่องเที่ยวดำน้ำลึกของประเทศไทยจึงได้รับความนิยมอย่างสูงจนติดอันดับหนึ่งของเอเชีย ทั้งที่ประเทศไทยมีจุดอ่อนเรื่องความปลอดภัยทางทะเล

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากประเทศไทยมีแหล่งดำน้ำลึกที่สวยงามติดอันดับโลกอย่าง เกาะสิมิลัน เกาะสุรินทร์และเกาะภูเก็ต มีอุณหภูมิใต้น้ำที่พอเหมาะคืออยู่ที่ประมาณ 28 องศาและมีช่วงเวลาดำน้ำที่ดีที่สุดคือเดือนพฤศจิกายน – เมษายน มีการคมนาคมที่สะดวก เนื่องจากจังหวัดภูเก็ตมีสนามบินนานาชาติ (Jackson, 1997) รวมถึงมีสถานประกอบการดำน้ำที่อำนวยความสะดวกอย่างครบวงจรตั้งแต่ระดับ 5 ดาว จนถึงสถานประกอบการดำน้ำที่ครบวงจรในราคาถูกอย่าง PADI และ NAUI (Piprell & Boyd, 2000) โดยสถานประกอบการดำน้ำที่มีชื่อเสียงของไทยซึ่งมีราคาถูกและใหญ่ที่สุดในเอเชีย คือ เกาะเต่า จ. สุราษฎร์ธานี เกาะเต่าได้รับการโหวตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวดำน้ำและแหล่งผลิตนักดำน้ำติดอันดับ 1 ของทวีปเอเชีย ในแต่ละเดือนมีนักท่องเที่ยวที่ผ่านหลักสูตรการเรียนดำน้ำหลายพันคน โดยจากสถิติของนักท่องเที่ยวที่มาเรียนดำน้ำที่เกาะเต่าและได้บัตรประจำตัวนักดำน้ำ 1 เดือน มีจำนวนเท่ากับที่ประเทศมาเลเซีย 1 ปี

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีแนวทางปฏิบัติเพื่อตั้งเป้าเป็นศูนย์กลางการดำน้ำของเอเชีย ภายใต้แนวคิด “The Real Diving Hub of Asia” ตั้งแต่ พ.ศ.2547 สำหรับมูลเหตุจูงใจที่ทำให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวสายดำน้ำจากทั่วโลกต้องการมาสัมผัส เนื่องจาก ประเทศไทยมีปัจจัยเอื้อและมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เหมาะสมแก่การดำน้ำ เช่น

- 1) ประเทศไทยมีทรัพยากรทางทะเลมากกว่า 350,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งประกอบด้วย ฝั่งอันดามันและฝั่งอ่าวไทย ซึ่งทะเลไทยสามารถดำน้ำได้ตลอดปี
- 2) ตลาดการดำน้ำของไทยได้รับความนิยมอย่างสูง เนื่องจาก ประเทศไทยมีจุดแข็ง คือ ด้านสินค้าซึ่งมีการจัดรูปแบบโปรแกรมการดำน้ำที่มีราคาถูก หลากหลาย เหมาะกับทุกระดับประสบการณ์การดำน้ำ มีความหลากหลายของจุดดำน้ำ อุณหภูมิของน้ำ

ทะเลมีความเหมาะสม มีการบริการที่เอาใจใส่ ดูแลลูกค้า ยิ้มแย้ม รวมถึงสามารถ
อำนวยความสะดวกทุกอย่างที่ต้องการ

จุดเด่นเหล่านี้ ทำให้ประเทศไทยได้รับการโหวตจากนิตยสาร Scuba Diving ของอเมริกา
ติดอันดับ Top 15 ของโลก และสื่อที่นักท่องเที่ยวกลุ่มดำน้ำใช้ในการค้นหาข้อมูล คือ อินเทอร์เน็ต
โดยสืบค้นจากเว็บไซต์และใช้โปรแกรมสืบค้นข้อมูล (Search Engine) (วารสาร ชินทรเดชา, 2555)

อย่างไรก็ตาม ผลพวงจากการที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลั่งไหลมา
เรียนดำน้ำลึก (รวมถึงซื้อทริปทัวร์ดำน้ำลึกในประเทศไทยเนื่องจากราคาถูก สะดวกสบายและมี
โปรโมชั่นดึงดูดใจ) ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลเป็นอย่างมาก เช่น ปะการังถูกทำลาย
เสียหายเนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มอดำน้ำลึกเหยียบหรือเตะปะการังหัก ขยะถูกทิ้งลงสู่ทะเลเป็น
จำนวนมากส่งผลให้สัตว์ใต้ทะเลซึ่งมีสัตว์สงวนหายาก เช่น โลมา ฉลามวาฬ เต่ามะเฟือง แมนต้า
พญูน ฯลฯ กินขยะเข้าไป เนื่องจากเข้าใจผิดว่าถุงพลาสติกคือแมงกะพรุนหรือสาหร่ายซึ่งเป็น
อาหาร นอกจากนี้ยังมีอวนของชาวประมงและผู้ลักลอบจับปลาขาดหรือหล่นลงไปได้ท้องทะเล
ติดคลุมปะการังและสัตว์ทะเลตาย

จากการรายงานของสำนักข่าว BBC (BBC News, 17 มิถุนายน 2560)¹¹ พบว่าประเทศ
ไทยติดอันดับ 5 ของโลกในการทิ้งขยะลงทะเลมากที่สุด โดยมีขยะไหลลงทะเลประมาณ 50,000-
60,000 ตัน/ปี แหล่งที่มาของขยะมาจากการท่องเที่ยวทางทะเล ชุมชนและการประมง ชนิดของ
ขยะประกอบด้วยถุงพลาสติก 30% ขวดพลาสติก 30% กลังโฟม 20% และขยะอื่นๆ อีก 20%
นอกจากนี้ยังพบสัตว์ทะเลหายากตายจากกินขยะและเศษเครื่องมือทำประมงเฉลี่ย 300 กว่าตัว
ต่อปี

เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตทางทะเลและสิ่งแวดล้อม (Environment Crisis) ในปี 2561
รัฐบาลได้มีนโยบายประกาศปิดทะเลในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอย่างอ่าวมาหยา จังหวัดกระบี่
และเกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา โดยงดรับนักท่องเที่ยวและห้ามเรือเข้าไปแล่นเพื่อให้ท้องทะเลได้
ฟื้นฟู อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการประกาศปิดเกาะต่าง ๆ เพื่อลดจำนวนนักท่องเที่ยวและเพื่อให้

¹¹ กองบรรณาธิการ TCU, “เผยไทยขยับขึ้นอันดับ 5 ประเทศทิ้งขยะลงทะเลมากที่สุด TCU ทำความจริงให้ปรากฏ,” Tcijthai (5 มีนาคม 2560). แหล่งที่มา <https://www.tcijthai.com/news/2017/05/current/6804>. วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2561

ธรรมชาติได้ฟื้นตัวแต่ปริมาณขยะภูเขาใต้ท้องทะเลก็ไม่ได้ลดลง เพราะขยะเหล่านี้ไม่มีใครเห็น ไม่มีใครสามารถลงไปเก็บได้หากไม่ใช่נדำน้าอาสาสมัคร

ดังนั้น นักดำน้ำอาสาสมัครจึงมีความสำคัญมากเพราะถือเป็นแนวหน้าและเป็นแรงงาน (Labor Volunteer) สำคัญในการทำความสะอาด ปกป้อง ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติใต้โลกสีคราม นอกจากนี้นักดำน้ำอาสาสมัครยังมีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์สัตว์สงวนหายากใต้ทะเล เช่น ฉลาม วาฬในรูปแบบของการช่วยสอดส่อง เป็นหูเป็นตา ยกตัวอย่างกรณีชาวใต้กิ่งเรือหาปลานำปลา ฉลามวาฬขึ้นเรือ เมื่อนักดำน้ำเห็นจึงได้ถ่ายรูปและอัดวิดีโอไว้เป็นหลักฐาน รวมถึงขับเรือตามติด เพื่อเรียกร้องให้ปล่อยฉลามวาฬลงสู่ทะเล จากนั้นนำภาพมาเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดียและถูกแชร์ ส่งต่อกันเป็นจำนวนมาก เพื่อกดดันให้ผู้มีอำนาจลงโทษกับผู้ทำลายสัตว์สงวนทางทะเลอย่าง เด็ดขาด¹²

จากวิกฤตทางทะเล (Marine Crisis) ดังกล่าว ทำให้เกิดปรากฏการณ์การรวมกลุ่มผู้รัก การดำน้ำและรู้สึกว่าจะต้องลงมือทำอะไรสักอย่างเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงเกิดกลุ่ม อาสาสมัครนักดำน้ำลึก (Scuba Diving Volunteer) ตามแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลในจุดต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น กลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัคร “รักษ์ทะเล จังหวัดระยอง” กลุ่มนักดำน้ำ อาสาสมัครครูสอนดำน้ำเกาะเต่า กลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัคร ก๊องแก๊งค์ไต้รัง (GongGang Diving) จังหวัดพังงากลุ่มนักดำน้ำ “Save Our Sea” กลุ่มนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) และ กลุ่มอาสาสมัครทะเล เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่คนคนหนึ่งจะก้าวขึ้นมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครได้นั้นจะต้องผ่านการ ฝึกฝน มีทักษะการดำน้ำในระดับดี สามารถดูแลตัวเองและทำงานใต้ท้องทะเลได้อย่างอิสระ นอกจากนี้กิจกรรมต่าง ๆ ที่อาสาสมัครนักดำน้ำปฏิบัติ เช่น เก็บขยะ ตัดอวน ผูกทุ่น สร้างบ้าน ปลา ปลุกปะการัง สร้างสิ่งประดิษฐ์ประติมากรรมใต้น้ำ (เพื่อป้องกันการทิ้งสมอเรือ เป็นที่อยู่ของ ปลาและเป็นแหล่งท่องเที่ยว) ฯลฯ ล้วนเป็นงานที่ไม่มีเงินค่าตอบแทน รวมถึงมีความเสี่ยงต่อการ เกิดอุบัติเหตุ บาดเจ็บ เสียชีวิต โดยไม่มีผู้รับผิดชอบ นอกจากนี้ยังต้องออกค่าใช้จ่ายในการ

¹² “รัฐฟันเอาผิดเรือจับฉลามวาฬที่ภูเก็ต โทษปรับปรับเรือ ถอนใบอนุญาตทำประมง,” หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ (19 พฤษภาคม 2561). แหล่งที่มา <http://www.thansettakij.com/content/282584>. วันที่สืบค้น 27 พฤษภาคม 2561

เดินทางและจัดหาอุปกรณ์ดำน้ำเอง ดังนั้น วิธีชีวิตของนักดำน้ำอาสาสมัครภายใต้วิกฤตทะเลไทย จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่ง

2.9.3 สังคมเสี่ยงในยุคโรคระบาดโควิด-19 กับการดำน้ำ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโรคระบาดโควิด (Covid-19) ถือเป็นความเสี่ยงระดับโลก (World Risk Society) เพราะทั่วโลกได้รับผลกระทบอย่างแสนสาหัส การแพร่ระบาดที่รวดเร็วและรุนแรงส่งผลให้รัฐบาลของแต่ละประเทศหาแนวทางจัดการกับความเสี่ยง (Risk Management) เช่น ออกมาตรการ “ล็อกดาวน์” (Lockdown) หรือ “ปิดเมือง” รวมถึงประกาศเคอร์ฟิวเพื่อลดการเคลื่อนย้ายผู้คนและลดความเสี่ยงจากการสัมผัสเชื้อ นอกจากนี้ องค์กร/ธุรกิจต่างๆ ได้ถูกสั่งปิดบริการและมีระบบการทำงานที่บ้าน (Work From Home -WFH) เข้ามาแทนที่

โรคระบาดโควิดส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การดำน้ำเช่นเดียวกัน ซึ่งมีทั้งผลในด้านดี (Good) และผลกระทบในด้านลบ (Bad) เมื่อพิจารณาถึงผลด้านดีของการดำน้ำในสถานการณ์โรคระบาดโควิด ในมุมมองสุขภาพ พบว่า หน้ากากดำน้ำชนิดเต็มใบ (Mini PAPR) ที่นักดำน้ำใช้ใส่ลงทะเลสามารถป้องกันการแพร่เชื้อโควิด-19 ได้ (ไทยรัฐออนไลน์, 17 เมษายน 2563) ด้วยเหตุนี้ กลุ่มครูสอนดำน้ำและผู้ประกอบการด้านดำน้ำ จึงร่วมกันบริจาคหน้ากากดำน้ำให้แก่โรงพยาบาลเพื่อมอบให้หมอและพยาบาลนำไปใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งต้องต่อสู้กับโรคระบาดโควิด

ผลด้านดีในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อโควิดที่เกี่ยวข้องกับวงการดำน้ำ อีกประการหนึ่งคือ การปิดอุทยานแห่งชาติทางทะเลและการงดเว้นกิจกรรมท่องเที่ยวสนทนากาการทางทะเล ไม่ว่าจะเป็นการดำน้ำและการเดินเรือ ส่งผลให้ระบบนิเวศทางทะเลได้ฟื้นฟู สัตว์ทะเลที่ใกล้สูญพันธุ์เริ่มปรากฏตัว เช่น โลมาสีชมพู ฉลามวาฬ พะยูน นาคทะเล ฯลฯ นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ใช้ช่วงวิกฤตของสถานการณ์ล็อกดาวน์ โควิด-19 ให้เป็นโอกาส โดยระดมคนในพื้นที่รวมถึงชาวต่างชาติที่ตกค้างอยู่ตามเกาะและไม่สามารถเดินทางกลับประเทศได้มาช่วยทำงานเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครทำความสะอาด เก็บกวาดขยะใต้ทะเล รวม 8 วันได้กว่า 11 ตัน (ไทยรัฐออนไลน์, 29 เมษายน 2563)

ส่วนผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางทะเลและนักดำน้ำมีบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลงโดยการเคลื่อนไหวผ่านสื่อออนไลน์ คือ กรณีมีเรือประมงลักลอบจับปลาบริเวณจุดดำน้ำในช่วงโควิด ซึ่งเป็นเขตต้องห้าม ที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อถึงช่วงปลดล็อกดาวน์ ครูสอนดำน้ำได้ร่วมกันดำน้ำสำรวจใต้ท้องทะเล พบปะการังเสียหาย ผุงปลาซึ่งเคยมีอยู่เป็นประจำหายไปและพบลอบดักปลา เชือก อุปกรณ์ทำประมง จึงบันทึกคลิปวิดีโอไว้และนำมาเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดียใน Facebook Page “อยากเห็นคนไทยดำน้ำ-Let 's Scuba” โดยมีสื่อกระแสหลักนำข้อมูลดังกล่าวไปนำเสนอต่อ (เดลินิวส์ออนไลน์, 9 พฤษภาคม 2563) รวมถึงนำมาสู่การเรียกร้องให้รัฐมีมาตรการการลงโทษที่เข้มงวดกับสถานการณ์สังคมเสี่ยงภายใต้ความเสี่ยงในครั้งนี้ นั่นคือ ปัญหาวิกฤตทางทะเลที่ถูกคุกคามจากน้ำมือมนุษย์ในสถานการณ์โควิด-19

2.9.4 สื่อมวลชนกับการดำน้ำ: การเปลี่ยนแปลงและการนำเสนอของสื่อเรื่อง การดำน้ำในประเทศไทย

ในประเด็นเรื่องการดำน้ำที่เกี่ยวข้องกับสื่อ ผู้เขียนได้ทบทวนและประมวลข้อมูลองค์ความรู้ โดยสืบค้นจากสื่อต่างๆ เช่น ข่าวหนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ สารคดี นิตยสาร เนื้อหาจากเพจต่างๆ ในโซเชียลมีเดียที่นำเสนอเกี่ยวกับการดำน้ำและนำมาจัดหมวดหมู่ เรียบเรียง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ดำน้ำจัดเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure) สำหรับผู้ชื่นชอบความท้าทายที่เน้นการผจญภัยกลางแจ้ง (Outdoor Adventure Activity) หลายคนที่ไม่เคยดำน้ำ หากแต่เคยรับรู้เรื่องราวของกิจกรรมดำน้ำผ่านสื่อมวลชนอาจคิดว่าการดำน้ำเป็นกิจกรรมที่หรูหรา ดูเท่ ทันสมัย และมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นผู้คนจึงมีภาพเหมารวมตายตัว (Stereotype) โดยเสพผ่านสื่อว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นไลฟ์สไตล์ของบรรดาเหล่าไฮโซ เช่น จากหนังสือประพันธ์แนวสารคดีที่ถ่ายทอดผ่านชีวิตจริง เรื่อง “โลกสีคราม” ของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล (2545) ได้เล่าเรื่องราวการดำน้ำลึกผ่านชีวิตของเด็กนักเรียนนอกกับกลุ่มเพื่อนชาวต่างชาติ

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ของการดำน้ำจะพบว่า การดำน้ำของไทยมีรากเหง้ามาจากภูมิปัญญาชาวบ้านของกลุ่มชาวเลหรือกลุ่มอูรักลาไวกัย (Orang Laut) ที่ใช้การดำน้ำลึกเพื่อดำดิ่งลงไปจับสัตว์ทะเลมาบริโภคและค้าขายและหากสืบสาวถึงประวัติศาสตร์การดำน้ำ

ครั้งแรกของโลก พบว่าการดำน้ำมีมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยกลุ่มทหารสหรัฐใช้การดำน้ำเพื่อต่อสู้กับข้าศึกในยามสงครามกลางทะเล แต่เนื่องด้วยการดำน้ำแบบตัวเปล่า (Free Diving) มีข้อจำกัด ทำให้มีนายทหารที่ชื่อจาร์ค คูซุได้ (Jacques Yves Cousteau) ผลิตอุปกรณ์สำหรับดำน้ำขึ้นใน ค.ศ. 1943 เพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่ใต้น้ำได้ลึกและยาวนานขึ้น โดยอุปกรณ์ดำน้ำที่คิดค้นขึ้นนี้มีชื่อเรียกว่า สคูบ้า (Scuba)

จวบจนมาถึงปัจจุบัน การดำน้ำแบบสคูบ้าได้รับความนิยมแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยติดอันดับมีสถาบันดำน้ำที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอย่างเกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีและมีจุดดำน้ำที่สวยงามติดอันดับโลกอย่างลิเซวิว เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ด้วยเหตุนี้ การดำน้ำลึกจึงได้รับการนำเสนอผ่านสื่อแขนงต่างๆ อย่างคึกคักในหลากหลายมุมมอง ทั้งในมุมมองของการดำน้ำเป็นกิจกรรมสันทนาการของเหล่าบรรดานักท่องเที่ยวกระเป่าหนักเพื่อโปรโมทความเป็นอะเมซิ่งไทยแลนด์ (ในยุคที่รัฐต้องการรรณรงค์แคมเปญทั่วไทยไปกับ ททท.) ต่อมาการดำน้ำถูกทำให้กลายเป็นกิจกรรมที่สร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศ (ในยุคที่นักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามาเที่ยวไทยจนล้นทะเลลึกและยากแก่การควบคุม) นอกจากนี้ การดำน้ำยังถูกทำให้เป็นกิจกรรมทำดีของเหล่านักดำน้ำอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลไทย (ในยามที่โลกประสบวิกฤตสิ่งแวดล้อมและประเทศไทยติดอันดับ 5 ของโลกที่ทิ้งขยะลงทะเลมากที่สุด)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรารับรู้ความหมายของการดำน้ำผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชนแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ดังนั้นปรากฏการณ์การดำน้ำซึ่งถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนจึงมีมุมมองที่น่าสนใจและน่าค้นหายิ่งเพราะสื่อมวลชนได้ประกอบสร้างข่าว เรื่องราวของการดำน้ำให้เป็นมากกว่ากีฬาหรือกิจกรรมสันทนาการ ดังจะเห็นได้จากยามที่ประเทศต้องการโปรโมทแหล่งท่องเที่ยว ดำน้ำถูกนำเสนอผ่านสื่อให้เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดเชิญชวนให้คนมาเที่ยวทะเลทางใต้ของไทยเอาใจทัวร์ลิสกระเป่าหนัก แต่ในยามที่นักท่องเที่ยวหลังล้นทะเลลึกจนยากที่จะจัดการ การดำน้ำกลับถูกนำเสนออย่างพลิกผันให้กลายเป็นกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นความสนุกชั่วคราวแต่ทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างถาวรและนักดำน้ำถูกทำให้เป็นผู้ร้ายของสังคมผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชน นอกจากนี้เมื่อประเทศประสบกับภาวะวิกฤตขยะพาสติกล้นทะเล กิจกรรมการดำน้ำจากที่เคยถูกมองว่าเป็นผู้ร้ายได้ถูก

นำมาปิดฝุ่นใหม่ให้กลายเป็นกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อแสดงความรักโลก รักษาทะเล รักษาสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานภาครัฐมีนโยบายผลิตนักดำน้ำรุ่นใหม่เพื่อช่วยกิจกรรมอาสาสมัครใต้ทะเลตามพันธกิจ (Mission) ของรัฐ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ารูปโฉมของการดำน้ำสามารถลื่นไหล พลิกผัน แปรเปลี่ยน หักมุมได้ไปตามความต้องการของประเทศ ภายใต้ต้นนโยบายของรัฐโดยมีสื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการนำเสนอรูปโฉมของนักดำน้ำในเขตต่างๆ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ความต้องการของสังคม

พัฒนาการของสื่อมวลชนกับการนำเสนอข่าวดำน้ำ: เมื่อสังคมเปลี่ยนไป สื่อมวลชนช่วยพลิกโฉมหน้าใหม่ของการดำน้ำอย่างไร? โดยจะขอแบ่งเป็นยุค ตามช่วงเวลา ดังนี้

ยุคที่ 1 กิจกรรมดำน้ำถูกนำเสนอให้เป็นจุดขายเพื่อโปรโมทแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลของบรรดานักท่องเที่ยวกระเป๋าหนักและรักความท้าทาย

จากการไล่อ่านข่าวเรื่องราวเกี่ยวกับการดำน้ำตามสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในอินเทอร์เน็ต นิตยสารและโทรทัศน์ พบว่า การดำน้ำจัดให้อยู่ในหมวดการท่องเที่ยวและสันทนาการ (Travel and Leisure) มากที่สุด เช่น นิตยสารอสมท. ได้แนะนำจุดดำน้ำห้ามพลาดของไทย เช่นเดียวกับเว็บไซต์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมดำน้ำและจุดแข็ง จุดอ่อนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล ส่วนในรายการทีวีอย่างรายการ “Viewfinder Thailand” ทางเอ็มรินทร์ทีวีช่อง 34 และรายการ “The Diver” ทางไทยรัฐทีวีได้นำเสนอเนื้อหาเชิงสารคดีโดยเน้นสำรวจจุดดำน้ำในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่งดงาม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การนำเสนอเรื่องราวการดำน้ำจะมีเป้าหมายเพื่อดึงดูดใจให้คนอยากไปเที่ยวทะเลแต่ภายใต้เนื้อหาดังกล่าวล้วนมีโฆษณาแฝงทางการตลาดที่พัวพันกับเรื่องการค้า น้ำเชิงธุรกิจ เช่น โฆษณาสายการบินที่มุ่งไปยังจุดหมายปลายทางของแหล่งดำน้ำนั้นๆ หรือโฆษณาแพ็คเกจทัวร์รวมถึงขายอุปกรณ์ดำน้ำ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนมักดำเนินควบคู่ไปกับกลไกและกลยุทธ์ทางการตลาดของบริษัทที่เข้ามาเป็นสปอนเซอร์สนับสนุนรายการอย่าง ไม่อาจแยกออกจากกัน

การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับดำน้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังเป็นพื้นที่ของการนำเสนอเรื่องราวเชิงท่องเที่ยวสันทนากการเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศไทย ผุดแคมเปญรณรงค์ให้มาท่องเที่ยวไทย (ไปกับ ททท.) การดำน้ำมักถูกผูกติดไปกับการท่องเที่ยวทางทะเลเสมอ เช่น สื่อโปรโมทแคมเปญ Amazing ไทยเทห์ เท่เที่ยวเกาะ (แล้วมีรูปนักดำน้ำกำลัง เพลิดเพลินกับการชมปะการังใต้ท้องทะเล) เป็นต้น

ยุคที่ 2 เมื่อนักดำน้ำถูกนำเสนอในฐานะผู้ร้าย ไร้อัจฉานิก ทำผิดกฎหมาย ทำลายสิ่งแวดล้อม: แฉ เจื่อน เตือน ประณาม ประจาน ทำโทษผ่านสื่อสาธารณะและแชร์ซ้ำผ่านโซเชียลมีเดียทยอยมา

หลังจากที่แหล่งท่องเที่ยวทางทะเลของไทยได้ประสบความสำเร็จในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ จนกลายเป็นจุดขายยอดฮิตติดหูในระดับโลกแล้ว ผลที่ตามมาก็คือ นักท่องเที่ยวต่างหลั่งไหลมาเยือนประเทศไทยเพราะต้องการมาสัมผัสประสบการณ์ดำน้ำลึกในราคามิตรภาพควบคู่กับการเยี่ยมชมทัศนียภาพที่สวยงามใต้ท้องทะเล (ดังภาพที่เคยเห็นผ่านสื่อมาก่อน เช่น ภาพนักดำน้ำชมปะการังใต้ท้องทะเลอย่างเพลิดเพลินโดยโอบล้อมไปด้วยฝูงปลานานาชนิด)

ในยุคที่นักดำน้ำมีมากกว่าปลาในทะเลเช่นนี้ มีข้อสังเกตว่าการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องดำน้ำเริ่มเปลี่ยนไป กล่าวคือ สื่อมวลชนมีการนำเสนอข่าวสะท้อนผลพวงจากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากเกินไปจนไม่สามารถจัดการควบคุมได้ โดยข่าวสารต่างๆ ร่วมใจกันนำเสนอเรื่องราวของนักท่องเที่ยวที่ดำน้ำอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดจิตสำนึกและทำลายสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ เช่น “ชาววันใหม่” ทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 ได้นำเสนอข่าวการจับกุมนักดำน้ำเด็ดดอกไม้ทะเลเพื่อนำมาล่อปลานีโม ส่วนข่าวจากหนังสือพิมพ์มติชนนำเสนอประเด็น “โซเชียลลุ่มจี้ หารักนักท่องเที่ยวดำน้ำสลักภาษาเกาหลีลงปะการัง หมู่เกาะสิมิลัน” เช่นเดียวกับข่าวจากสื่อออนไลน์ NewMthai.com ได้นำเสนอประเด็นนักวิชาการด้านการอนุรักษ์ทะเลออกมาเรียกร้องให้ยกเลิกกิจกรรมประเภททดลองการดำน้ำ (Try Dive) เพราะเป็นการสร้างความเสียหายให้กับแนวปะการัง นอกจากนี้ยังมีข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์นำเสนอประเด็นการเอาผิดคดีอาญากับนักดำน้ำยิงปลาในเขตอุทยาน รวมถึงข่าวจากหนังสือพิมพ์ข่าวสดนำเสนอกรณีนักดำน้ำที่ปลาฉลาม โดยพาด

หัวข่าวว่า “จวกยับ! นักดำน้ำซีหลังฉลามวาฬถ่ายรูป ชาวเน็ตโวย จ่อถอดใบประกอบวิชาชีพ” เป็นต้น

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าทิศทางการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการดำน้ำในยุค “นักท่องเที่ยวล้นเมือง” เช่นนี้ ได้เริ่มเปลี่ยนทิศทางไป จากกิจกรรมดำน้ำเคยเป็นสิ่งกระตุ้นจิตใจให้คนอยากมาเที่ยวทะเลไทย กลายเป็นนักดำน้ำตกอยู่ในฐานะผู้ร้ายทำลายสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลไม่ว่าจะด้วยความคึกคะนองหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้นทิศทางการนำเสนอข่าวจึงเป็นไปในรูปแบบของการตำหนิตักเตือน ลงโทษ ประจานด้วยภาพถ่ายหรือคลิปวิดีโอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อข่าวสารทุกอย่างถูกอัดลงในแพลตฟอร์ม (Platform) ของโซเชียลมีเดีย การกดไลค์ แชร์ โพสต์ คอมเมนต์ วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างดุเดือดและกระจายข่าวต่อๆ กัน (จนถึงตำรวจและผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง) สามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและแผ่ขยายวงกว้างจากซีกโลกหนึ่งไปสู่ซีกโลกหนึ่งภายในเสี้ยววินาที

ยุคที่ 3 ยุคทองของนักดำน้ำอาสาสมัครท่ามกลางสังคมเสี่ยง: สื่อกับการเปลี่ยนรูปแบบใหม่ให้นักดำน้ำกลายเป็นฮีโร่

ยุคนี้เรียกได้ว่าเป็นยุคปัจจุบันที่พวกเรากำลังเผชิญอยู่ เป็นยุคที่ผู้คนทั่วโลกต้องเผชิญกับปัญหาสังคมความเสี่ยง (Risk Society) อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ปัญหาความเสี่ยงที่เวลานี้ล้วนเกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์และมนุษย์เองเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น เช่น ความเสี่ยงเรื่องฝุ่น PM. 25 หรือความเสี่ยงเรื่องโรคระบาดโควิด-19

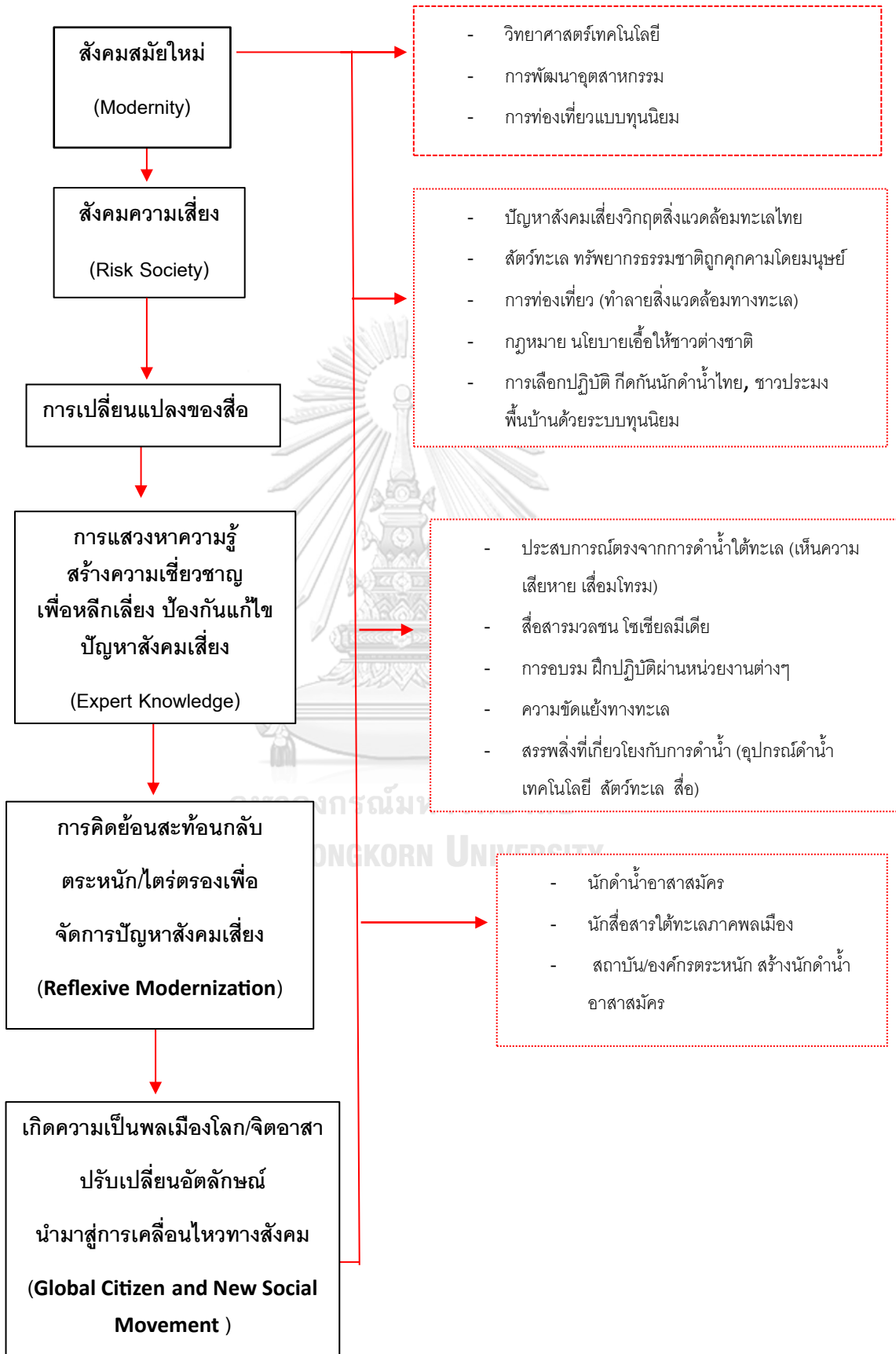
สำหรับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับความหายนะทางทะเลและนำมาสู่การเปลี่ยนรูปแบบใหม่ของนักดำน้ำผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชน ก็คือ ความเสี่ยงอันเกิดจากการทิ้งขยะพลาสติกลงทะเล โดยประเทศไทยเคยติดอันดับ 5 ของการทิ้งขยะลงทะเลมากที่สุดในโลก การสื่อสารในสังคมความเสี่ยงในยุคโลกาภิวัตน์นี้ได้เป็นไปในลักษณะย่อยยับ หลอมรวมพื้นที่และเวลาเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นจึงไม่มีเส้นแบ่งระหว่างพรมแดนอีกต่อไป การเกิดภัยพิบัติ (Disaster) หรือเหตุการณ์ (Event) สำคัญต่างๆ ของซีกโลกหนึ่งสามารถเป็นที่รับรู้ของคนที่อยู่อีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างทันท่วงทีโดยผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น เทคโนโลยีการ “Live สด” จากโซเชียลมีเดียหรือการถ่ายทอดข่าวของสื่อข้ามชาติอย่าง ซีเอ็นเอ็น (CNN) บีบีซี (BBC)

คล้ายคลึงกันแต่พบในเต่าตะนุ โดยพาดหัวข่าวว่า “ตะลึง พบถุงพลาสติก หนึ่งยางและขยะทะเลในท้องเต่าตะนุ” นอกจากนี้ยังมีข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งจั่วหัวเชิงตำหนิติติงว่า “นำอายุไทยที่ 5 โลกทิ้งขยะลงทะเล”

นอกจากสื่อจะนำเสนอข่าวเชิงหตุและสูญเสียแล้ว ข่าวอีกด้านหนึ่งที่ถูกนำเสนอควบคู่กันไปก็คือ ข่าวนักดำน้ำร่วมกันดำน้ำเก็บขยะใต้ท้องทะเล รวมถึงข่าวนักดำน้ำให้การช่วยเหลือสัตว์น้ำหายากใต้ท้องทะเล เช่น ข่าวจากเนชั่นทีวี ได้นำเสนอเรื่องนำเสนอข่าวเรื่อง นักดำน้ำช่วยปลาฉลามวาฬติดอวนได้สำเร็จแล้ว และรายการของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (Thai PBS) ได้นำเสนอสารคดีเรื่อง “พลิกปมข่าว: วิกฤตขยะทะเลไทย” ซึ่งมีเรื่องราวของกลุ่มนักดำน้ำเก็บขยะใต้ทะเล เช่นเดียวกับรายการทีวี “กบนอกกะลา” ได้นำเสนอสารคดีเรื่อง “เพศฆาต โลกสี่คราม” ซึ่งเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวความเสียหาย ความอันตรายต่อการทิ้งขยะลงสู่ทะเลและมีนักดำน้ำรวมกลุ่มกันเก็บขยะใต้ทะเลเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว

จากเรื่องราวการดำน้ำที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อ จะเห็นได้ว่า เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยน การนำเสนอของสื่อก็จะเปลี่ยนตาม เพราะสื่อมีหน้าที่รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้นและเมื่อการนำเสนอข่าวของสื่อเปลี่ยน ผู้รับสารก็จะค่อยๆ เปลี่ยนความคิด จิตสำนึกและพฤติกรรมตามไปด้วย เนื่องจากได้รับผลกระทบจากสื่อ เช่นเดียวกับนักดำน้ำในฐานะผู้รับสื่อ เมื่อสื่อเปลี่ยนการนำเสนอเรื่องราวของท้องทะเลที่สวยงามมาเป็นภาพวิกฤตการคุกคามทะเลอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์ นักดำน้ำจึงเกิดการเปลี่ยนรูปแบบการดำน้ำตามไปด้วย เนื่องจากได้รับกระบวนการหล่อหลอมขัดเกลาจากสื่อมวลชน ด้วยเหตุนี้ กระบวนการคิด ทบทวน ไตร่ตรองหรือการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลจากการนำเสนอของสื่อมวลชนและปัจจัยอื่นๆ จนนำมาสู่การลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในรูปแบบของนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยใช้สื่อได้ตอบกับปัญหาสังคมเสี่ยงเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเลจึงเป็นที่มาของการศึกษาครั้งนี้

ตารางที่ 4 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดข้างต้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

ผลพวงจากสังคมสมัยใหม่ (Modernity) ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การทำให้เป็นอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวแบบทุนนิยม ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม ความความเสี่ยง (Risk Society) ตามมา โดยเฉพาะปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมวิกฤตทะเลไทย (Marin Crisis) ที่มาควบคู่กับการแปลงธรรมชาติให้เป็นสินค้าภายใต้ระบบทุนนิยม การพัฒนาเหล่านี้ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลถูกทำลาย สัตว์ทะเลถูกคุกคาม รวมถึงการแข่งขันของธุรกิจดำน้ำต่างชาติที่เบียดขับอาชีพของนักดำน้ำไทยและชาวประมงพื้นบ้านให้ประกอบอาชีพลำบากขึ้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ไทย) โดยตรง

ปัญหาเหล่านี้ สื่อได้เข้ามามีบทบาทนำเสนอสังคมเสี่ยงให้ประชาชนรับรู้ การเปลี่ยนแปลงของสื่อทั้งในด้านการนำเสนอเรื่องราวเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงไป การใช้เทคโนโลยีสื่อที่เปลี่ยนแปลงไปและปฏิบัติการทั้งของผู้ส่งสารและผู้รับสารที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้นักดำน้ำเกิดการตระหนักระวังและแสวงหาความรู้ พัฒนาความเชี่ยวชาญ (Expert Knowledge) เพื่อปรับตัว ป้องกัน แก้ไข หลีกเลี่ยงปัญหาสังคมเสี่ยงและนำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernity) เพื่อจัดการกับปัญหาสังคมเสี่ยง (Risk Management) วิกฤตทะเลไทย

เหตุปัจจัยที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ประกอบด้วย ประสบการณ์ตรงที่เห็นความเสียหาย เสื่อมโทรมจากการดำน้ำใต้ทะเล การนำเสนอข่าวของสื่อสารมวลชนและการเสปซเซียมลมีเดียของนักดำน้ำเอง การอบรม ฝึกปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทะเลผ่านหน่วยงานต่างๆ การเผชิญกับความขัดแย้งทางทะเลที่หลากหลาย การเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งที่เกี่ยวโยงกับการดำน้ำ (เช่น อุปกรณ์ดำน้ำ สัตว์ทะเล เทคโนโลยี สื่อ) และการเข้ามาของระบบทุนนิยมควบคู่กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (โดยเฉพาะในยุคหลังโรคระบาดโควิด-19 ฝ่อคลาย)

การคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) ช่วยสร้างจิตสำนึกให้นักดำน้ำเกิดความเป็นจิตอาสาและสร้างความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizen) รวมถึงตัดสินใจผันตัวเองกลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และนำมาสู่กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ด้านสิ่งแวดล้อม (New Social Movement/Green Movement) ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ อูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) นักสังคมวิทยาผู้คิดค้นแนวคิดสังคมความเสี่ยงเสนอว่าเป็นทางออกเพื่อช่วยแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงภัยอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย” มีวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย

การดำเนินงานครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Approach) ซึ่งเป็นแนวทางศึกษาทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา (Anthropological Approach) สาเหตุที่ใช้วิธีการวิจัยดังกล่าว เนื่องจาก ผู้เขียนต้องการเจาะลึกถึงปรากฏการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครท่ามกลางปัญหาสังคมความเสี่ยง (Risk Society) วิฤตทะเลไทย ซึ่งเกิดขึ้นและดำเนินควบคู่ไปกับการนำเสนอเนื้อหา (Content) ของสื่อมวลชนต่อปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการทางเทคโนโลยีสื่อสารในแต่ละยุคสมัยซึ่งส่งผลให้นักดำน้ำผู้เคยอยู่ในฐานะเป็นผู้เสพสื่อ (Passive Audience) เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้ผลิตสื่อ (Active Audience) ในช่องทางแพลตฟอร์ม ออนไลน์ (Platform Online) ของตนเอง จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการไตร่ตรองทางความคิด (Reflexivity) ตามด้วยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง ตอบโต้กับสถานการณ์วิฤตสิ่งแวดล้อมทะเลไทยผ่านสื่อออนไลน์ในวิถีของนักดำน้ำอาสาสมัครท่ามกลางสังคมความเสี่ยงทางทะเล

ด้วยเหตุนี้ วิธีวิจัยจึงจำเป็นต้องอาศัยเวลาเข้าไปคลุกคลี มีส่วนร่วม สังเกตการณ์อย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง พุดคุยแบบเจาะลึกและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก กระบวนการคิดตกผลึกของนักดำน้ำอาสาสมัครจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปัจเจกและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยใช้สื่อใหม่ (New Media) เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการ

ผลจากการเก็บข้อมูลวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มนักดำน้ำที่ผันตัวมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสังคมเสี่ยงทางทะเลที่ทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร จำนวนทั้งสิ้น 35 คน (โดยแบ่งเป็นสัมภาษณ์นักดำน้ำอาสาสมัคร 23 คน ชาวประมงที่เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร 3 คน ผู้อำนวยการกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง 1 คน

เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง 2 คน ผู้ประกอบการธุรกิจดำน้ำ 4 คน เจ้าหน้าที่องค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานประเด็นสังคมเสี่ยงทางทะเลและทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร 2 คน)

ผลจากการเข้าค่ายอบรมนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ในค่ายทหาร ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามโครงร่างแบบสอบถามที่เตรียมไว้ โดยสัมภาษณ์นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์และครูฝึกรวมทั้งสิ้น 18 คน (โดยแบ่งเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ 15 คน และครูฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจม 3 นาย)

สรุปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์รวมทั้งสิ้น จำนวน 53 คน

3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาปรากฏการณ์เปลี่ยนผ่านของนักดำน้ำในประเด็นการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) จากนักดำน้ำเพื่อการท่องเที่ยวหรือผู้ประกอบการธุรกิจดำน้ำมาสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครท่ามกลางสังคมความเสี่ยงวิกฤตทางทะเลไทยควบคู่ไปกับปฏิบัติการนำเสนองานของสื่อมวลชน มีวิธีการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ดังนี้

3.2.1 การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research)

แหล่งข้อมูล ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาพถ่าย ภาพยนตร์ รายการทีวี คลิปวิดีโอ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของนักดำน้ำ/นักดำน้ำอาสาสมัคร รวมถึงข้อมูลของสถานการณ์/ปรากฏการณ์สังคมความเสี่ยงทางทะเลที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อสังคมความเสี่ยงวิกฤตทางทะเล เช่น การรายงานข่าวของสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเล ข่าว/ข้อมูลเกี่ยวกับการดำน้ำและอาสาสมัครทางทะเล เป็นต้น

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนสนใจเข้าไปดูการนำเสนอข่าว การเปลี่ยนแปลงของสื่อผลกระทบของสื่อ (จากการนำเสนอเรื่องราวสังคมความเสี่ยงวิกฤตทางทะเลไทย) ซึ่งส่งผลกระทบต่อความนึกคิด จิตใจของนักดำน้ำ รวมถึง สื่อที่นักดำน้ำใช้เพื่อนำไปสู่การสร้างเครือข่ายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยปัจจุบันเป็นยุคของสื่อดิจิทัล ผู้คนนิยมใช้โซเชียลมีเดียในการติดต่อเปิดรับข่าวสาร ดังนั้น ผู้เขียนจึงเน้นเข้าไปศึกษาโซเชียลมีเดีย ในแพลตฟอร์ม (Platform) ต่างๆ ที่

นักดำเนินอาสาสมัครนิยมใช้ในการปฏิบัติงานอาสาสมัคร เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook) ไลน์กลุ่ม (Line Group) ยูทูบ (YouTube) และแอปพลิเคชัน (Application) ต่างๆ เป็นต้น โดยเน้นศึกษาเนื้อหา (Content) ที่มีอิทธิพลต่อนักดำเนินและเนื้อหาที่นักดำเนินอาสาสมัครผลิตขึ้น

3.2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work)

ผู้เขียนมีวิธีการเข้าถึงข้อมูลภาคสนามใน 3 รูปแบบ โดยเรียงตามลำดับเหตุการณ์ ดังนี้

- 1) ใช้วิธีติดตามนักดำเนินอาสาสมัครที่ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ไปยังพื้นที่ปลายทางที่ผู้ให้ข้อมูลเดินทางไปทำกิจกรรมดำเนินอาสาสมัคร เพื่อสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในภาคปฏิบัติผ่านพื้นที่และสิ่งแวดล้อมจริง อย่างไรก็ตาม ด้วยความยืดหยุ่นของกิจกรรม เวลา สถานที่ วาระ/หน้าที่และสถานการณ์การรวมกลุ่ม ทำให้วิถีชีวิตของนักดำเนินต้องเคลื่อนย้ายบ่อย ส่งผลให้หลักแหล่งที่ปักหลักมีความพว้าเลือน

ดังนั้น พื้นที่ทางกายภาพที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้จึงมีความยืดหยุ่นสูง ขึ้นอยู่กับสถานที่ปลายทางที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ต้องการเดินทางไปดำเนินาเพื่องานอาสาสมัคร

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงยืดหยุ่นในเรื่องของพื้นที่กายภาพในการเก็บข้อมูล ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดหมายปลายทางของนักดำเนินอาสาสมัครที่ต้องการเดินทางไปและขึ้นอยู่กับพื้นที่ซึ่งทางหน่วยงานเจ้าภาพวางแผนจัดกิจกรรมดำเนินากำหนดไว้เป็นหลัก

การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในเชิงพื้นที่ผู้เขียนได้ใช้วิธีการหลากหลายในการเข้าถึงและพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทและอัตลักษณ์ของกลุ่มนักดำเนินในแต่ละพื้นที่ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- จังหวัดตราด

จุดดำเนินที่ผู้เขียนลงเก็บข้อมูล คือ เกาะช้าง เกาะกูด เกาะหมาก เกาะรัง โดยใช้วิธีการให้ผู้รู้/ผู้นำ/ประธานชมรมนักดำเนินอาสาสมัคร ซึ่งเป็นผู้มีเครือข่ายกว้างขวาง รู้จักนักดำเนินหลากหลายช่วยแนะนำกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากนั้นให้ผู้ที่เคยสัมภาษณ์

แล้วช่วยแนะนำบุคคลอื่นๆ ที่มีคุณสมบัติตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อขอ สัมภาษณ์ในระดับลึกต่อไปเรื่อยๆ

- จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จุดดำน้ำที่ผู้เขียนลงเก็บข้อมูล คือ ทุกจุดดำน้ำของเกาะเต่า เริ่มแรกผู้เขียนใช้ วิธีการเข้าถึงข้อมูลโดยให้คนรู้จักในพื้นที่ เช่น ครูสอนดำน้ำและเพื่อนที่มาเรียนดำน้ำ ชักชวนผู้เขียนเข้าร่วมกิจกรรมที่นักดำน้ำมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมสังคมต่างๆ ในเกาะ เต่า เพื่อจะได้ทำความรู้จักและเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างคนใหม่ๆ ที่หลากหลาย เช่น กิจกรรม งานเลี้ยงฉลองครูสอนดำน้ำจบใหม่ กิจกรรมเก็บขยะชายหาด (ซึ่งจัดเป็นประจำทุกวัน อาทิตย์) และกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครในรูปแบบต่างๆ เช่น ผูกทุ่น เก็บขยะใต้ทะเล ปลูก ปะการัง สร้างบ้านปลา เป็นต้น

หลังจากผู้เขียนอาศัยอยู่ในชุมชนเกาะเต่าได้ 2 เดือนและเริ่มคุ้นเคยกับคนใน พื้นที่แล้ว ผู้เขียนใช้วิธีเข้าไปคลุกคลีในรูปแบบของคนใน โดยไปสมัครเรียนเป็นผู้ช่วยครู สอนดำน้ำ (Dive Master) และฝึกงาน รวมถึงทำงานกับร้านดำน้ำแห่งหนึ่งในเกาะเต่า ซึ่งมีนักดำน้ำอาสาสมัครระดับโลก ผู้เคยไปช่วยนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าออกจากถ้ำหลวง ขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย ทำงานอยู่

- จังหวัดระยอง

จุดดำน้ำที่ผู้เขียนลงเก็บข้อมูล คือ หินเพลิง โดยใช้วิธีสมัครเข้าร่วมเป็นนักดำน้ำ อาสาสมัคร ภายใต้องค์กรที่เปิดรับนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ใต้ท้องทะเลซึ่งผู้วิจัยเห็นข่าวประกาศรับนักดำน้ำอาสาสมัครจากโซเชียลมีเดีย (Facebook Page) และมีคนรู้จักชักชวน โดยกิจกรรมที่ทำ คือ ตัดอวนและเก็บขยะ สำหรับหน่วยงานที่จัดขึ้น คือ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ และองค์กรระหว่าง ประเทศ คือ มูลนิธิความยุติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice Foundation Thailand, EJT)

- จังหวัดชลบุรี

จุดดำน้ำที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลคือ แสมสาร ผู้เขียนใช้วิธีสมัครเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ร่วมกับองค์กรที่เปิดรับนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ใต้ท้องทะเล ซึ่งผู้วิจัยเห็นข่าวประกาศรับนักดำน้ำอาสาสมัครจากโซเชียลมีเดีย (Facebook Page) และมีคนรู้จักชักชวน โดยกิจกรรมที่ทำ คือ ตัดอวนและเก็บขยะสำหรับหน่วยงานที่จัดขึ้น คือ มูลนิธิความยุติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice Foundation Thailand, EJF) และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้จัดกิจกรรมอบรมการปลูกและฟื้นฟูปะการังให้แก่ักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์

- จังหวัดชุมพร

จุดดำน้ำที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล คือ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ผู้เขียนใช้วิธีสมัครไปเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครร่วมกับองค์กรที่เปิดรับนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อทำกิจกรรมสังคม ซึ่งผู้วิจัยเห็นข่าวประกาศรับนักดำน้ำอาสาสมัครจากโซเชียลมีเดีย (Facebook Page) โดยกิจกรรมที่ปฏิบัติใต้น้ำ คือ ตัดอวนและเก็บขยะ สำหรับหน่วยงานที่จัดขึ้น คือ มูลนิธิความยุติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice Foundation Thailand, EJF)

ในการเข้าถึงนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อขอสัมภาษณ์ในระดับลึกของจังหวัดตราด ระยอง ชลบุรี ชุมพร ผู้เขียนใช้วิธีแนะนำตนเอง อธิบายวัตถุประสงค์ในการวิจัยและขออนุญาตเก็บข้อมูลกับองค์กรผู้จัดและนักดำน้ำอาสาสมัครที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งหน้าห้องประชุมและบนเรือ จากนั้นเข้าไปทำความรู้จัก พูดคุยเบื้องต้นเพื่อสรรหาและขอสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมรายบุคคลต่อไป นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ขอเบอร์โทรศัพท์หรือช่องทางการติดต่อสื่อสารออนไลน์ (Line, Facebook) เพื่อใช้ในการติดต่อสัมภาษณ์ในระดับลึก (โดยกระบวนการทั้งหมดนี้ ต้องได้รับความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างก่อน ผู้วิจัยจึงจะติดต่อกลับไปเพื่อขอสัมภาษณ์)

- 2) ใช้วิธีเดินทางไปเกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไปเรียนดำน้ำในหลักสูตร Dive Master และทำงานเป็นผู้นำการดำน้ำ (Dive Lead) ที่ร้านดำน้ำในเกาะเต่าจำนวน 4 แห่ง ควบคู่กับการสัมภาษณ์ครูสอนดำน้ำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางทะเล รวมถึงเข้าร่วมกิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัครและโครงการอบรมด้านการอนุรักษ์ทะเลต่างๆ ที่จัดขึ้นในเกาะเต่าเพื่อค้นหาผู้ที่น่าจะสนใจศึกษาผ่านกิจกรรมดังกล่าว ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 1 ปี 1 เดือน

ในระหว่างที่ทำงานดำน้ำอยู่เกาะเต่านั้น ผู้เขียนเก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ควบคู่กับการสังเกตการณ์และปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใต้ท้องทะเล (Observation and Participatory Action Research) โดยการดำน้ำลึกเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัครซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่า การพูดคุยกับกลุ่มผู้ที่เราสนใจศึกษาโดยใช้เวลาเพียง 1-2 ชั่วโมง เพื่อค้นหาคำตอบที่ผู้วิจัยต้องการแล้วแยกย้ายจากกันนั้น ไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจโลกของนักดำน้ำอย่างลึกซึ้ง รอบด้านและไม่เห็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น การเข้าไปฝังตัวอยู่ในชุมชนของคนดำน้ำ การได้คลุกคลี มีส่วนร่วมในกิจกรรมชีวิตประจำวันของนักดำน้ำ (โดยไม่ให้เป็นการรบกวนและล่วงละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว) ภายใต้สถานที่และบริบทสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นธรรมชาติของนักดำน้ำนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งการทำความเข้าใจโลกของนักดำน้ำ ได้เห็นถึงการสิ้นไหวล เปลี่ยนแปลงของนักดำน้ำ รวมถึงเข้าใจวิถีชีวิต วิถีคิด รูปแบบการใช้ชีวิต (Life style) ของคนดำน้ำ นอกจากนี้ยังได้เข้าใจวิถีธุรกิจของผู้ประกอบการท่องเที่ยวดำน้ำท่ามกลางสังคมความเสี่ยงที่ซับซ้อนและซ้อนทับ (ทั้งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมทางทะเลและสังคมความเสี่ยงในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19)

ผู้เขียนได้ใช้วิธีการเข้าถึงนักดำน้ำและชุมชนของคนดำน้ำด้วยการทำความรู้จัก เสนอช่วยทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระและช่วยเสริมรายได้ให้นักดำน้ำอาสาสมัครซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยในรูปแบบต่างๆ ดังนี้ การเข้าไปช่วยกิจกรรมต่างๆ ที่นักดำน้ำกำลังทำงานและต้องการผู้ช่วย เช่น การช่วยดูแลนักเรียน/ลูกค้า/นักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำ ทั้งการดำน้ำตื้นและดำน้ำลึก ช่วยงาน/กิจกรรมอาสาสมัครของนักดำน้ำ เช่น การผูกพุ่ม

ปลูกปะการัง สร้างบ้านปลา เก็บขยะใต้ทะเล รวมถึงผู้วิจัยได้สมัครเรียนดำน้ำในหลักสูตร ผู้ช่วยครูฝึก (Dive Master) เพื่อให้สามารถลงเรือไปดำน้ำกับกลุ่มที่สนใจศึกษาและเข้าใจ การทำงาน มุมมอง การคิดย่อยสะท้อนกลับของครูสอนนักดำน้ำและนักท่องเที่ยวนักเรียนที่มาดำน้ำซึ่งบางส่วนเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครได้อย่างใกล้ชิดและเป็นธรรมชาติมากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยไม่เป็นการรบกวนการทำงานและล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัว

จากการไปสมัครเรียนในหลักสูตรผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ ซึ่งมีข้อกำหนด คือ ต้องไปฝึกงานอยู่ที่ร้านดำน้ำเป็นเวลา 2-3 เดือน ทำให้ได้เข้าใจวิถีชีวิตและการทำงานของผู้ประกอบการ/เจ้าของธุรกิจร้านดำน้ำ ครูสอนดำน้ำ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาดำน้ำ ภายใต้บริบทสังคมความเสี่ยงในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อภารกิจกรมการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจทางทะเล

3) ใช้วิธีการสมัครเข้าร่วมหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ รุ่นที่ 26 โครงการอุทยานใต้ทะเล สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ หลังจากผ่านการคัดเลือกได้เข้าร่วมฝึกดำน้ำในค่ายทหาร โดยทีมครูฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจม (มนุษย์กบ) หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษทางเรือ ในพื้นที่เกาะพระ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นระยะเวลา 12 วัน และใช้วิธีสัมภาษณ์ครูฝึกและนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์หลังจากจบโครงการ

3.3 ผู้ให้ข้อมูล วิธีการค้นหาและคัดเลือก

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลการวิจัย คือ

1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัคร ได้แก่ นักดำน้ำอาสาสมัครประเภทสคูบาไดรวิ้ง (Scuba diving) ที่ปัจจุบันยังคงดำน้ำลึกในรูปแบบของการบำเพ็ญประโยชน์ทางทะเล โดยมีคุณสมบัติเฉพาะ ดังต่อไปนี้

- นักดำน้ำอาสาสมัครต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์บำเพ็ญประโยชน์ใต้น้ำ ท้องทะเลมาไม่ต่ำกว่า 20 ไดร (ครั้ง) ในรูปแบบที่ไม่จำกัด เช่น ดำน้ำแบบ

อาสาสมัครที่หน่วยงาน/องค์กรจัดขึ้น หรือดำเนินาแบบสันทนาการส่วนตัวแต่มุ่ง
บำเพ็ญประโยชน์ไปด้วย

- เป็นผู้ผ่านการเรียนดำเนินาหลักสูตรดำเนินาในระดับต้น (Open Water) ขึ้น
ไปและมีบัตรอนุญาตให้ดำเนินาลึกได้ (ซึ่งเป็นเกณฑ์บังคับขั้นต่ำที่กำหนดให้นักดำ
น้ำทุกคนต้องเรียน)

- นักดำเนินาอาสาสมัครยังคงมีการดำเนินาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ทางทะเล
อยู่ในปัจจุบัน โดยไม่จำกัดอายุ เพศ เชื้อชาติ ฐานะ รวมถึงผู้ที่ได้รับการคัดเลือก
ต้องมีความสมัครใจ ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ทั้งในรูปแบบของการ
สนทนาแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงอนุญาตให้ติดตามชีวิต
ส่วนตัวทั้งพื้นที่ทางกายภาพในการดำเนินากิจกรรมอาสาสมัครและพื้นที่ในโลก
ออนไลน์

- นักดำเนินาอาสาสมัครต้องมีการใช้สื่อต่างๆ เช่น โซเชียลมีเดีย สื่อบุคคล
ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การศึกษาโดยติดตามผู้ให้สัมภาษณ์ไปในพื้นที่ส่วนตัว เช่น ที่บ้าน สถานที่
ทำงาน สถานที่ท่องเที่ยวและพื้นที่ในโลกออนไลน์ ผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกและปฏิบัติต่อเมื่อได้รับ
การอนุญาตอันเกิดจากความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

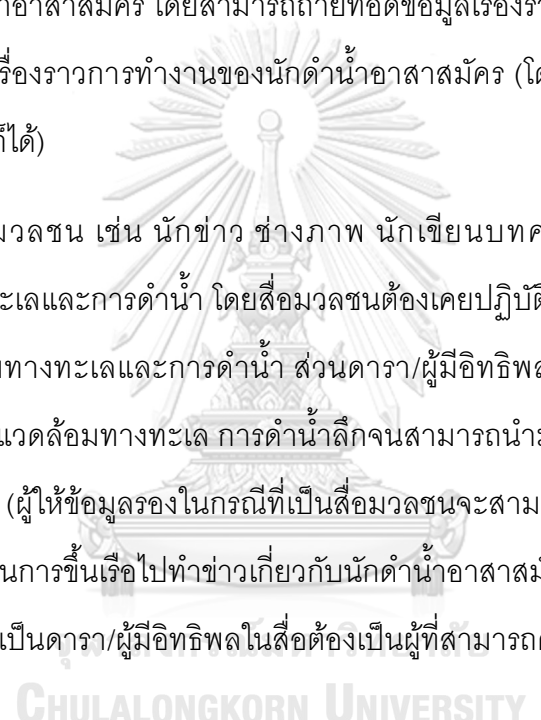
จากคุณสมบัติของนักดำเนินาอาสาสมัคร ในฐานะผู้ให้ข้อมูลหลักข้างต้น มีประโยชน์ต่อ
งานวิจัย คือ ประสพการณ์การเป็นนักดำเนินาอาสาสมัครซึ่งบำเพ็ญประโยชน์ได้ทั้งทะเลจำนวน 20
ครั้งขึ้นไป ถือว่ามีประสพการณ์เพียงพอที่จะเห็นปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทะเลไทยจน
เกิดกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ตกผลึก ตระหนัก ใต้ตรง ขบ
คิดถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจนนำมาสู่การกระทำ ตอบโต้ (Reaction) อย่างใดอย่างหนึ่ง และ
แสดงออกผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ เช่น การโต้ตอบผ่านสื่อออนไลน์ การรวมกลุ่มทำ
กิจกรรมอาสาสมัครนักดำเนินาหรือการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในหลากหลายแง่มุม

นอกจากนี้ ผู้เขียนต้องการค้นหาและสัมภาษณ์นักดำนํ้าอาสาศาสตร์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย เช่น มีความหลากหลายทางด้านอาชีพ ฐานะ อายุ เพศ เชื้อชาติโดยนักดำนํ้าอาสาศาสตร์ที่มีความหลากหลายเหล่านี้ ต้องมีความพร้อมในการให้ข้อมูลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สาเหตุที่ต้องศึกษานักดำนํ้าอาสาศาสตร์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย เนื่องจากความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ถือเป็นตัวแปรในการศึกษา เช่น นักดำนํ้าอาสาศาสตร์ที่มีอาชีพเป็นหมอ แม่บ้าน แม่ค้า ชาวประมงและนักดำนํ้าต่างชาติจะมีภูมิหลัง ประสบการณ์การเข้าสู่การดำนํ้า การคิดย้อนสะท้อนกลับ การมองปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและมีรูปแบบการใช้สื่อโต้ตอบในบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงมีข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาวิกฤตทางทะเลด้วยมุมมองเฉพาะโดดเด่นแตกต่างกัน

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติเป็นนักดำนํ้าอาสาศาสตร์ที่มีความหลากหลายให้รอบด้านเพื่อให้ได้มุมมองในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลของนักดำนํ้าจากพื้นเพ บริบทที่แตกต่างกัน และนำมาสู่การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลเชิงนโยบาย นำมาใช้ในทางปฏิบัติ แก้ไขปัญหาของประเทศได้จริงทั้งจากมุมมองของผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มชาวบ้านรากหญ้าในชุมชน นอกจากนี้ ผู้เขียนต้องการสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับนักดำนํ้าลึกที่เคยเป็นอาสาศาสตร์แล้วเลิกไป รวมถึงนักดำนํ้าที่ไม่ประสงค์จะเป็นอาสาศาสตร์เพื่อให้ได้ข้อมูลเสริมประกอบการวิจัยที่ชัดเจน เห็นการเปรียบเทียบข้อแตกต่างและเข้าใจชีวิตของการเป็นอาสาศาสตร์นักดำนํ้าลึกมากขึ้น

2) **ผู้ให้ข้อมูลรอง** หมายถึง ผู้ที่ไม่ได้เป็นนักดำนํ้าอาสาศาสตร์โดยตรง แต่มีความเกี่ยวข้องกับนักดำนํ้าอาสาศาสตร์ เช่น ทำงานร่วมกัน รวมถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องพึ่งพิงทะเลในการประกอบอาชีพ เช่น ผู้ประกอบการร้านดำนํ้า ชาวประมง หน่วยงาน/สถาบันต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์ทะเล นักท่องเที่ยวดำนํ้าและสื่อมวลชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเล เป็นต้น

(2.1) **เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลรอง** เพื่อประกอบการศึกษา พิจารณาจากคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมีคุณลักษณะรวม ดังนี้

- เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับนักดำน้ำอาสาสมัครทางใดทางหนึ่งและรู้เรื่องราวของนักดำน้ำอาสาสมัครเป็นอย่างดี สามารถให้ข้อมูลจากมุมมองของตนเองที่มีต่อนักดำน้ำอาสาสมัครได้ เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อน ญาติพี่น้อง ครูของนักดำน้ำอาสาสมัคร ฯลฯ (โดยผู้ให้ข้อมูลลงในกลุ่มนี้จะเป็นนักดำน้ำหรือไม่เป็นก็ได้)
- เป็นผู้ปฏิบัติงานหรือมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อมทางทะเล เช่น นักวิชาการ นักวิจัย อาจารย์ นักเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยสามารถถ่ายทอดข้อมูลเรื่องราวสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเลในปัจจุบันได้ และรู้เรื่องราวการทำงานของนักดำน้ำอาสาสมัคร (โดยผู้ให้ข้อมูลลงในกลุ่มนี้จะเป็นนักดำน้ำหรือไม่เป็นก็ได้)
- เป็นสื่อมวลชน เช่น นักข่าว ช่างภาพ นักเขียนบทความหรือผู้มีอิทธิพลในสื่อ (Influencer) ด้านทะเลและการดำน้ำ โดยสื่อมวลชนต้องเคยปฏิบัติงาน นำเสนอข่าว ถ่ายภาพเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำน้ำ ส่วนดารา/ผู้มีอิทธิพลในสื่อต้องเคยนำเสนอภาพข้อความเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางทะเล การดำน้ำลึกจนสามารถนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงแก่ผู้รับสารทางใดทางหนึ่ง (ผู้ให้ข้อมูลลงในกรณีที่เป็นสื่อมวลชนจะสามารถดำน้ำเป็นหรือไม่เป็นก็ได้ แต่ควรมีประสบการณ์ในการขึ้นเรือไปทำข่าวเกี่ยวกับนักดำน้ำอาสาสมัครและสิ่งแวดล้อมทางทะเล ส่วนผู้ให้ข้อมูลลงที่เป็นดารา/ผู้มีอิทธิพลในสื่อต้องเป็นผู้ที่สามารถดำน้ำลึกได้และมีภาพการดำน้ำลึกเผยแพร่ในสื่อ)

(2.2) การเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างรองเพื่อสัมภาษณ์ ผู้เขียนใช้วิธีการเข้าไปแนะนำตัว แจงวัตถุประสงค์ของโครงการในการสัมภาษณ์/สนทนาอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงขออนุญาต/ขอความยินยอมก่อนเก็บข้อมูลทุกครั้ง ในกรณีที่จำเป็นต้องบันทึกเสียง ผู้เขียนได้แจ้งให้ทราบถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยในการรักษาความลับของข้อมูล โดยไม่มีการไม่ระบุชื่อนามสกุลและหน่วยงานจริงที่ทำให้สืบทอดตัวบุคคลได้ หากมีการบันทึกภาพต้องได้รับการยินยอมและจะทำลายการบันทึกข้อมูลหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ

โดยคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลรองข้างต้นมีประโยชน์ต่องานวิจัย คือ ทำให้ทราบสถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ทราบมุมมองของคนรอบข้างที่มีต่อนักดำน้ำอาสาสมัคร

เห็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาทหน้าที่ การแบ่งงานกันทำ การโต้ตอบ ต่อรอง รวมถึงความขัดแย้งของนักค้ำน้ำอาสาสมัครกับบุคคลอื่นๆ (ผู้ให้ข้อมูลรอง) นอกจากนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองยังนำไปใช้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแง่มุมต่างๆ ที่นักค้ำน้ำอาสาสมัครกลุ่มเป้าหมายหลักได้ให้ข้อมูล

3.3.2 กลุ่มตัวอย่างที่พิจารณาคัดออก มีเกณฑ์ดังนี้

- บุคคลที่สัมภาษณ์ครบถ้วนแล้ว แต่มาขอยกเลิก/ขอลถอนตัวไม่ให้นำข้อมูลไปเผยแพร่
- บุคคลที่ตอบคำถามไม่ครบถ้วน ขาดประเด็นสำคัญไปและไม่สามารถตามกลับมาสัมภาษณ์ได้
- กลุ่มตัวอย่างหลัก (Key Informants) ซึ่งเป็นนักค้ำน้ำอาสาสมัครที่สัมภาษณ์ไปแล้ว แต่ระหว่างอยู่ในโครงการเกิดอุบัติเหตุหรือมีเหตุผลบางประการที่ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้จะถูกจัดให้ไปอยู่ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองหรือผู้ให้ข้อมูลเสริมแทน
- ผู้วิจัยมาตรวจพบทีหลังว่าให้ข้อมูลเท็จ เช่น ผู้ให้ข้อมูลบอกว่าเป็นนักค้ำน้ำอาสาสมัคร แต่ไม่ได้เป็นจริงตามที่ให้ข้อมูลไว้ในตอนแรก
- กรณีกลุ่มตัวอย่างที่เคยสัมภาษณ์แล้ว แต่ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน รวมถึงไม่สามารถไปพบเพื่อขอสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวได้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีติดต่อขอสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์หรือสื่อออนไลน์ เช่น โปรแกรมออนไลน์ซูม (Zoom Application) หรือโปรแกรมไลน์ (Line Application) เป็นต้น

3.3.3 วิธีการค้นหาและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

ผู้เขียนได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อให้ได้ผู้ที่มีความเหมาะสมในการวิจัย โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเฉพาะเจาะจงดังกล่าว เริ่มต้นจากติดต่อบุคคลหรือองค์กรที่ผู้วิจัยรู้จักมาก่อนหรือเคยร่วมงานด้วย นอกจากนี้ได้มีการค้นหาผู้ให้ข้อมูลที่เหมาะสมเพิ่ม โดยการให้ผู้รู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารุ่นนี้ช่วยแนะนำผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) และผู้ให้ข้อมูลรอง ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการให้ข้อมูลวิจัย

- ผู้รู้ ซึ่งเป็นคนกลาง ช่วยประสาน แนะนำกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย มีความหมายและมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมีลักษณะร่วม ดังนี้
 1. มีอำนาจสั่งการ คัดเลือก แนะนำเรื่องงานด้านน้ำอาสาสมัครให้แก่สมาชิกนักดำน้ำที่มาร่วมปฏิบัติงาน
 2. มีเครือข่ายกว้างขวาง เป็นที่เคารพ เป็นที่รู้จักในแวดวงการดำน้ำอาสาสมัคร
 3. อาจเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ดำน้ำอาสาสมัครหรือไม่ก็ได้ โดยบุคคลเหล่านี้ เช่น ประธานกลุ่ม/ชมรมนักดำน้ำอาสาสมัคร ครูสอนดำน้ำ ผู้อำนวยการหรือผู้ประสานงานกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หัวหน้าหรือผู้ประสานงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำอาสาสมัคร ผู้ประกอบการร้านค้าดำน้ำ สื่อมวลชนที่ทำข่าวด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเล ครู/อาจารย์/นักวิชาการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางทะเลและนักดำน้ำอาสาสมัคร เพื่อนหรือคนรู้จักของนักดำน้ำอาสาสมัครฯ
- การค้นหา ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นนักดำน้ำอาสาสมัครซึ่งยินดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ รวมถึงการติดตามชีวิตส่วนตัวและพื้นที่ในโลกออนไลน์ ผู้วิจัยมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้
 1. วิธีการขออนุญาตสัมภาษณ์นักดำน้ำอาสาสมัครที่ยินดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ รวมถึงการติดตามชีวิตส่วนตัวและพื้นที่ในโลกออนไลน์ ผู้เขียนได้กระทำโดยการให้คนกลางหรือผู้รู้ (เช่น ประธานกลุ่มดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ ทีมงานผู้จัดกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัคร ผู้รู้หรือคนรู้จักของนักดำน้ำอาสาสมัครที่รู้จักกับผู้เขียน ครูสอนดำน้ำฯลฯ) ช่วยประสานและแนะนำให้รู้จักกับผู้เขียนในเบื้องต้น
 2. ในระหว่างที่สัมภาษณ์นักดำน้ำอาสาสมัคร จะมีคำถามในประเด็นการใช้สื่อออนไลน์ เช่น คุณใช้โซเชียลมีเดียที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำ หรือมีการขับเคลื่อนเรื่องราวการดำน้ำผ่านสื่ออย่างไร และส่งผลอย่างไรตามมา ? ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างพูดถึงสื่อและแสดงเนื้อหา รูปภาพต่างๆ ที่ตนใช้ เช่น เฟสบุ๊ค (Facebook) อินสตราแกรม (Instagram) ยูทูป (YouTube)

3. หลังจากผู้ให้ข้อมูลนำเสนอถึงสื่อต่างๆ ที่ตนเองใช้เกี่ยวกับการดำเนินน้ำ ผู้เขียนจะขออนุญาตติดตามในสื่อหรือแพลตฟอร์ม (Platform) ในโซเชียลมีเดีย (วิถีในโลกออนไลน์ ของนักดำเนินน้ำอาสาสมัคร) โดยคัดเลือกเฉพาะกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าการใช้สื่อเกี่ยวกับการดำเนินน้ำที่น่าสนใจและนำมาสู่การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคม
4. เนื้อหา ข้อความ รูปภาพ คลิปวิดีโอ ฯลฯ ในโลกออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เขียนจะคัดเลือกข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลเปิดการตั้งค่าเป็นสาธารณะ (Open Public Information) และแจ้งให้เจ้าของสื่อทราบ รวมถึงไม่มีการใส่ชื่อ นามสกุลจริงที่ระบุตัวตนได้และขออนุญาตทุกครั้งก่อนนำไปใช้ เมื่อเขียนงานวิจัยเสร็จ ผู้เขียนจะนำไปให้ผู้เป็นเจ้าของสื่อตรวจสอบอีกครั้งและถามข้่าว่ายินยอมให้ผู้เขียนนำข้อมูลมาใช้เผยแพร่ในรูปแบบดังกล่าวหรือไม่
5. กรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่อนุญาตให้ติดตามในโลกออนไลน์ รวมถึงไม่อนุญาตให้นำสื่อใดๆ ไปใช้ ผู้เขียนยินดีปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เคารพการตัดสินใจตามความต้องการของผู้ให้ข้อมูล (เจ้าของสื่อ) รวมถึงลบข้อมูล/เนื้อหา/ภาพ/วิดีโอดังกล่าว ออกจากงานวิจัยทันที โดยไม่มีการกระทำการบังคับ ชูเซ็น หวานล้อมจนเข้าข่ายละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิธีการเข้าถึงข้อมูล

3.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย

- 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept interview) ผู้เขียนใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามโครงร่างแนวคำถามที่กำหนดไว้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่
 - 1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักดำเนินน้ำอาสาสมัคร
 - 1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ผู้ที่ไม่ได้เป็นนักดำเนินน้ำอาสาสมัคร แต่มีความเกี่ยวข้องกับนักดำเนินน้ำอาสาสมัคร รวมถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล เช่น ผู้ประกอบการร้านดำเนินน้ำ ชาวประมง นักท่องเที่ยวดำเนินน้ำ หน่วยงานที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ทะเล ฯลฯ

โดยสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นขึ้นอยู่กับแหล่งที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกนัดหมาย ซึ่ง จะดำเนินการหลังจากนักดำน้ำปฏิบัติภารกิจเสร็จสิ้นแล้ว ดังนั้น วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนาจะมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Talking/Conversation) จะกระทำเมื่ออยู่บนเรือ และรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เป็นทางการ (In-Dept Interview) จะมีการนัดหมายสถานที่ หลังจากเสร็จสิ้นโครงการโดยยึดตามความสะดวกและความต้องการของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก

2) การสนทนากลุ่มย่อย หรือการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Focus Group)

กรณีของกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัคร - ช่วงเวลาว่างเว้นจากการดำน้ำ เช่น ช่วงพักน้ำ ช่วงเรือแล่น ช่วงรับประทานอาหารหรือช่วงเย็น ซึ่งปกตินักดำน้ำอาสาสมัครจะมานั่งเล่น พักผ่อนพูดคุยหรือรับประทานอาหารกันอยู่แล้ว ดังนั้น ผู้เขียนจะอาศัยช่วงเวลาดังกล่าว ขอสนทนากลุ่มย่อยหรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ โดยจะแจ้งให้กลุ่มตัวอย่างทราบและขออนุญาตล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน ซึ่งการสนทนาจะมีความยืดหยุ่นตามประเด็นคำถามที่วางไว้ (สาเหตุที่ใช้การเก็บข้อมูลในรูปแบบดังกล่าว เนื่องจากการสนทนากลุ่มย่อยอย่างไม่เป็นทางการจะมีความสอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อมบนเรือ รวมถึงช่วยให้เก็บข้อมูลรายละเอียดปลีกย่อยจากผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ ที่ถูกมองข้ามไปและช่วยให้ประหยัดเวลาในการสัมภาษณ์)

3) การสังเกตการณ์ (Observation)

ผู้เขียนใช้วิธีการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร ทั้งบนเรือและใต้น้ำ ทั้งกิจกรรมการทำงานและชีวิตส่วนตัวที่นอกเหนือจากการทำงาน การใช้โซเชียลมีเดีย รวมถึงการไปเยี่ยมบ้าน การร่วมสังสรรค์ในสถานที่ท่องเที่ยว (กรณีที่ได้รับการอนุญาต) เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตอีกด้านหนึ่งของนักดำน้ำอาสาสมัคร

ส่วนในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นองค์กร/หน่วยงาน จะใช้วิธีการสังเกตการณ์จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานอาสาสมัครดำน้ำร่วมกับผู้ให้ข้อมูล

ประเด็นที่ใช้ในการสังเกตการณ์ปรากฏการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัคร มีดังนี้

- ช่วงเวลาก่อนเริ่มกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัคร (การเดินทางไปดำน้ำ): สังเกตการณ์โดยเข้าไปดูปรากฏการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เดินทางมาจากทั่วประเทศ มารวมตัวกัน มีการใช้สื่อออนไลน์ เช่น โซเชียลมีเดีย นัดหมายเรื่องการเดินทางและเมื่อนักดำน้ำอาสาสมัครมาถึงที่พักจะมีการพบปะ สนทนากันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแบ่งงาน วางแผนการทำงานและเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน เช่น การเตรียมเชือกทำทุ่น รวมถึงการสนทนาเรื่องราวอื่นๆ ซึ่งผู้เขียนจะเข้าไปสังเกตการณ์ว่า นักดำน้ำมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร ในด้านการสื่อสาร มีการสนับสนุน ต่อรองหรือเกิดความขัดแย้งกันอย่างไร รวมถึงมีการใช้สื่อเพื่อรวมตัวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำน้ำอาสาสมัครอย่างไร

- ช่วงเวลาเริ่มกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัคร (บนเรือ): นักดำน้ำต้องตื่นแต่เช้ามีด มารวมตัวกันที่ท่าเรือหรือหน้าที่พักและขึ้นเรือเพื่อไปดำน้ำ ขณะอยู่บนเรือ ผู้จัดโครงการและผู้นำการดำน้ำ (Dive Leader) จะให้คำแนะนำต่างๆ ทั้งทางด้าน การดำน้ำอย่างปลอดภัย การแบ่งกลุ่มและแบ่งงานกันทำเพื่อปฏิบัติภารกิจใต้น้ำสำเร็จลุล่วงอย่างปลอดภัย รวมถึงบรรยายปัญหาวิกฤตทางทะเลซึ่งต้องอาศัยนักดำน้ำอาสาสมัครเข้ามาช่วยแก้ไข จัดการ นอกจากนี้จะมีการแนะนำวิธีการจัดการความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นใต้น้ำ เช่น การพลัดหลง อากาศหมด การระมัดระวังสัตว์ทะเลมีพิษฯลฯ โดยผู้เขียนจะใช้วิธีการสังเกตการณ์บนเรือว่าหน่วยงานผู้จัดกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครและผู้นำการดำน้ำมีการสื่อสารอย่างไร ในประเด็นอะไรบ้างและนักดำน้ำอาสาสมัครปฏิบัติอย่างไร มีการสื่อสารสนทนา ตอบโต้ ต่อรองกันอย่างไร มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีสื่อสารขณะอยู่บนเรืออย่างไร มีการสื่อสารเพื่อป้องกันความเสี่ยงทางทะเล รวมถึงอุบัติเหตุจากการดำน้ำอย่างไร นอกจากนี้ยังต้องมีการสังเกตสภาพอากาศควบคู่กับความรุนแรงการไหลของกระแสน้ำ คลื่น ลม เพื่อการตัดสินใจปล่อยนักดำน้ำลงสู่ทะเลอย่างปลอดภัย
- ช่วงเวลาระหว่างการดำน้ำ (ใต้ทะเล): นักดำน้ำได้แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย มีการแบ่งงานกันทำใต้น้ำตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายและตามความถนัด เช่น การปฏิบัติหน้าที่ตัดอวน

เก็บขยะ ถือถุงขยะ ผูกท่อน กลุ่มขับเรือยางหรือเรือดิงกี้ (Dinghy Boat) เพื่อรับขยะและรับ
 นักดำน้ำ กลุ่มที่รออยู่บนเรือใหญ่เพื่อคัดแยกขยะ กลุ่มถ่ายรูปรูปใต้น้ำ ฯลฯ
 ซึ่งผู้เขียนได้ร่วมดำน้ำอาสาสมัครด้วยและจะเข้าไปสังเกตการณ์ว่าขณะอยู่ใต้ทะเลนัก
 ดำน้ำอาสาสมัครมีพฤติกรรมอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติภารกิจ การแบ่งงานกันทำ
 การจัดการกับปัญหาความเสี่ยงใต้ทะเล (ซึ่งมีทั้งความเสี่ยงทางกายภาพอันเกิดจาก
 อุบัติเหตุขณะดำน้ำและสังคมความเสี่ยงอันเกิดจากปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเล
 รวมถึงความเสี่ยงหรือปัญหาเฉพาะหน้าอื่นๆ เช่น การพลัดหลงใต้น้ำ อุปกรณ์ดำน้ำมี
 ปัญหาขณะอยู่ใต้น้ำ) และมีการสื่อสารใต้ทะเลโดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารขณะปฏิบัติ
 ภารกิจอย่างไร

- หลังจากสิ้นสุดการดำน้ำ (ขณะนั่งบนเรือ ขับรถกลับหรืออยู่ที่พัก): นักดำน้ำจะเก็บของบน
 เรือ ขนย้ายสัมภาระ ช่วยกันแยกขยะ ขนขยะจากเรือขึ้นสู่ฝั่ง ถ่ายรูปหมู่ สนทนาและ
 เดินทางกลับที่พัก ผู้เขียนจะเข้าไปสังเกตการณ์ว่า หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจดำน้ำ
 อาสาสมัครแล้ว นักดำน้ำอาสาสมัครมีการดำเนินกิจกรรม แสดงออกทางพฤติกรรมและ
 เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ใดๆผ่านกระบวนการสื่อสาร
 ในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารออนไลน์ รวมถึงการ
 ตอบโต้กับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล และนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างไร
- 4) การเขียนบันทึกประจำวัน (Dairy Writing) หลังจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม
 ผู้เขียนจะกลับมาเขียนบันทึกประจำวัน (Dairy) โดยเขียนรายละเอียดต่างๆ ที่เกิดขึ้น
 เช่น สิ่งที่พบเจอ ข้อมูลที่น่าสนใจ ประเด็นสำคัญ ข้อสังเกตและข้อมูลความสอดคล้อง
 กับวัตถุประสงค์ของการศึกษาหรือข้อค้นพบจากภาคสนามที่ช่วยตอบโจทย์การวิจัย

3.4.2 วิธีการเข้าถึงข้อมูล มีดังนี้

1) วิธีการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก ประเภทนักดำน้ำอาสาสมัคร

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ รอบด้านและเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมของนักดำน้ำในยุค
 สังคมความเสี่ยง ผู้เขียนได้เข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในฐานะ “คนใน” (Insider) ด้วยวิธีการหลากหลาย
 ในรูปแบบต่างๆ เช่น ร่วมทำงานตามวิชาชีพ ร่วมงานอาสาสมัครใต้น้ำตามวาระ ร่วม

ประสบการณ์ ร่วมกิจกรรมกับนักดำน้ำในบริบทอื่นๆ เช่น งานเปิดร้านใหม่ งานเลี้ยงสังสรรค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1.1 เข้าร่วมปฏิบัติงานในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัครกับกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่จัดกิจกรรม โดยภารกิจที่นักดำน้ำอาสาสมัครปฏิบัติ เช่น เก็บขยะ ตัดอวน ผูกทุ่น สร้างบ้านปลา ปลูกระปะการัง สำรวจ/ดูแลสัตว์ทะเล ฯลฯ
- 1.2 ผู้เขียนได้สมัครเรียนหลักสูตรผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ(Dive Master) กับสถาบันสอนดำน้ำที่มีการทำงานด้านการอนุรักษ์ใต้ทะเลควบคู่กับการฝึกงานในร้านดำน้ำเป็นระยะเวลา 4 เดือนครึ่ง ภายหลังจากสำเร็จหลักสูตร ผู้เขียนได้ปฏิบัติงานจริงร่วมกับ Dive Instructors/Dive Masters รวมถึงนักดำน้ำ/นักเรียน/นักท่องเที่ยวจากประเทศต่างๆ ที่มาดำน้ำในพื้นที่เกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 หลังจากมั่นใจในการทำงานและแม่นยำในจุดดำน้ำในระดับหนึ่งแล้ว ผู้เขียนได้รับงานดำน้ำอิสระ (Freelance) หรือเปลี่ยนไปทำงานกับร้านดำน้ำที่อื่นๆ จำนวน 4 ร้านในพื้นที่เกาะเต่าเพื่อให้ได้ประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย ได้สร้างเครือข่ายกับนักดำน้ำใหม่ๆ จากสถาบันอื่นๆ และได้สัมภาษณ์ผู้ที่เห็นว่าน่าสนใจในการศึกษาเพิ่ม สาเหตุที่ผู้เขียนเลือกเรียน/ฝึกงาน/ทำงานกับร้านดำน้ำดังกล่าว เนื่องจากได้รับคำแนะนำว่ามีนักดำน้ำอาสาสมัครระดับโลกชาวต่างชาติผู้เคยไปช่วยนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำทำงานอยู่ ดังนั้นผู้เขียนจึงไปสัมภาษณ์และลงเรียนหลักสูตร Dive Master ด้วย
- 1.3 ผู้เขียนได้สมัครเข้าทดสอบร่างกายเพื่อเป็นนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์รุ่นที่ 26 (นพอ.) โครงการอุทยานใต้ทะเล สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ซึ่งเป็นโครงการฝึกการเรียนดำน้ำอย่างเข้มข้นเป็นเวลา 12 วัน โดยผู้สอนเป็นทีมครูฝึกทหารเรือ นักถ่ายภาพใต้น้ำ จูโจม (มนุษย์กบหรือหน่วยซีล) ในระหว่างวันที่ 29 เมษายน 2565 – 9 พฤษภาคม 2565 ณ เกาะพระ หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษทางเรือ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

2) วิธีการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลของประเภทหน่วยงาน/องค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับนักดำนํ้า
อาสาสมัครและสิ่งแวดล้อมทางทะเล

นักดำนํ้าอาสาสมัครไม่สามารถปฏิบัติงานคนเดียวหรือกลุ่มเดียวได้ หากแต่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ มีบทบาทหน้าที่ ทำงาน ประสานงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ อยู่ตลอดเวลา โดยผู้ที่ต้องเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับนักดำนํ้าอาสาสมัคร เช่น องค์กร/หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและสัตว์ทะเลหายาก ร้านดำนํ้า กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านฯลฯ ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ประกอบการธุรกิจ/หน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการดำนํ้า กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)/กลุ่มเคลื่อนไหวด้านกรดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทะเลและสัตว์ทะเลหายาก กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน รวมถึงคนขับเรือเด็กเรือฯลฯ

วิธีการคัดเลือกและเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประเภทหน่วยงาน/องค์กร โดยมีวิธีการ
ติดต่อ ดังนี้

วิธีที่ 1 กรณีของหน่วยงาน/องค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับกิจกรรมดูแล พื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมระดมนักดำนํ้าอาสาสมัครมาช่วยปฏิบัติงานใต้นํ้า ผู้เขียนมีวิธีการติดต่อกับตัวแทนของหน่วยงาน/องค์กร ดังนี้

- ผู้เขียนได้ไปเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครในองค์กร/หน่วยงานที่ผู้ให้ข้อมูลรองเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรม ซึ่งจะมีธรรมเนียมปฏิบัติ คือ มีการพบปะกันและให้ทุกคนแนะนำตัวบนเรือ (ในโอกาสนี้ ผู้เขียนได้แนะนำตัว และแนะนำวัตถุประสงค์ว่า นอกจากมาเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครแล้ว ยังเป็นนิสิตปริญญาเอก กำลังทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับนักดำนํ้าอาสาสมัคร และขออนุญาตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลไปด้วย)

- ในกรณีที่ไม่มีบุคคลกลาง/ผู้ประสานงานกลาง/ผู้รู้ที่มีเครือข่ายกว้างขวางในวงการดำนํ้า เช่น ประธานกลุ่มเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัคร ผู้ที่เคยดำนํ้ามานานและรู้จักนักดำนํ้า รวมถึงองค์กรดำนํ้าที่หลากหลาย ซึ่งเป็นผู้ที่ผู้เขียนรู้จักหรือเคยดำนํ้าด้วยกันมาก่อน ผู้เขียนจะขอให้

บุคคลกลางดังกล่าวช่วยแนะนำบุคลากรในหน่วยงานและนักดำนํ้าอาสาสมัครที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลต่อไป

- ผู้เขียนเข้าไปแนะนำตัวแก่ผู้ประสานงานหรือผู้อำนวยการของหน่วยงาน/องค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับนักดำนํ้าอาสาสมัครอีกครั้ง

- กรณีที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง (ตัวแทนของหน่วยงาน/องค์กร) อนุญาตให้สัมภาษณ์ ผู้เขียนได้มีการชี้แจงรายละเอียดว่า ในการเขียนรายงานการวิจัยจะไม่มีกระบวนการซื้อ-นามสกุลจริงของผู้ให้ข้อมูล แต่เป็นการใช้นามแฝง/นามสมมุติ และหลังจากเขียนงานวิจัยเสร็จ ผู้เขียนจะส่งงานเขียนมาให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านเพื่อตรวจสอบอีกครั้งว่ามีความเข้าใจตรงกันหรือไม่ ต้องการให้เพิ่มเติมหรือตัดทอนส่วนใด ก่อนที่จะส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการอ่าน รวมถึงก่อนเผยแพร่สู่สาธารณะ

- กรณีตัวแทนขององค์กร/หน่วยงานปฏิเสธการให้ข้อมูล ผู้เขียนได้เคารพการตัดสินใจและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยแจ้งว่า การปฏิเสธดังกล่าวเป็นสิทธิอันชอบธรรมไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และการปฏิบัติหน้าที่นักดำนํ้าอาสาสมัครร่วมกันในอนาคต รวมถึงยุติการวางแผนเพื่อสัมภาษณ์กับบุคคลหรือหน่วยงานดังกล่าว

วิธีที่ 2 กรณี หน่วยงาน/องค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับนักดำนํ้าอาสาสมัครมาจากการแนะนำของคนกลาง (เช่น ผู้รู้ ผู้มีเครือข่ายกว้างขวางในวงการดำนํ้าหรือนักดำนํ้าอาสาสมัครซึ่งเคยให้ข้อมูลแก่ผู้เขียนแนะนำมา) ผู้เขียนมีขั้นตอนการติดต่อและเข้าถึงข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ขอให้คนกลาง เช่น ประธานกลุ่มนักดำนํ้าอาสาสมัครหรือผู้มีเครือข่ายกว้างขวางในวงการดำนํ้าแนะนำช่วยประสานงานเบื้องต้นให้ในเบื้องต้น จากนั้น ผู้เขียนเข้าไปแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของงานวิจัยเพิ่มเติม

2. ทำหนังสือจาก ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าไปเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์บุคลากรที่ต้องการขอข้อมูล

3. หากตัวแทนจากองค์กร/หน่วยงาน อนุญาตให้สัมภาษณ์ ผู้เขียนจะดำเนินการต่อ โดยแจ้งถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ของงานวิจัยที่ได้จากการขอมูลจากหน่วยงาน/องค์กร รวมถึงแจ้งเรื่องการเคารพสิทธิ เสรีภาพและการปกปิดความลับของข้อมูลส่วนตัว โดยไม่มีการระบุชื่อ-นามสกุลจริง หากมีการเปิดเผยชื่อหน่วยงานเพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต้องได้รับการขออนุญาตก่อน รวมถึงจะทำลายข้อมูลหลังเสร็จสิ้นโครงการวิจัย กรณีตัวแทนขององค์กร/หน่วยงานปฏิเสธการให้ข้อมูล ผู้เขียนได้เคารพการตัดสินใจและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยแจ้งว่า การปฏิเสธดังกล่าวเป็นสิทธิอันชอบธรรมไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และการปฏิบัติหน้าที่ที่นักดำนํ้าอาสาสมัครร่วมกันในอนาคต รวมถึงยุติการวางแผนเพื่อสัมภาษณ์กับองค์กร/หน่วยงาน ดังกล่าว

3.5 วิธีการปกป้องสิทธิและรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

3.5.1 วิธีเก็บรักษาความลับของข้อมูลและผู้มีสิทธิเข้าถึงข้อมูลในระหว่างสัมภาษณ์และหลังการสัมภาษณ์ มีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้เขียนได้ขออนุญาตบันทึกเทปและเมื่อบันทึกเทปเสร็จได้เก็บไฟล์ไว้ในโน้ตบุ๊กส่วนตัวซึ่งใช้รหัสผ่าน มีเฉพาะผู้เขียนเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้
- 2) กรณีที่ต้องจ้างผู้ช่วยในการถอดเทป ผู้เขียนจำเป็นต้องส่งไฟล์ดังกล่าวให้ผู้ช่วยถอดเทป ดังนั้น จะมีการกำชับให้ผู้ช่วยถอดเทปรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ไม่นำไปเผยแพร่ บอกเล่าหรือสำรองข้อมูลเก็บไว้ และขอให้ลบไฟล์ทันทีหลังจากมีการถอดเทปเสร็จสิ้น
- 3) หลังจากสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น เอกสารและไฟล์บันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูล จะเก็บไว้กับผู้เขียนจนกว่าจะสอบและส่งเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ จากนั้นจะทำลายข้อมูลโดยการลบไฟล์บันทึกเสียงทิ้ง ส่วนเอกสารจะนำไปทำลาย รวมถึงแจ้งให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบถึงมาตรการรักษาความปลอดภัยและการปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

3.5.2 วิธีเก็บรักษาความลับของข้อมูลและผู้มีสิทธิเข้าถึงข้อมูลในการบันทึกข้อมูลประจำวัน (Diary writing)

ในการเขียนบันทึกประจำวันขณะอยู่ในพื้นที่ภาคสนาม ผู้เขียนมีวิธีการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล โดยการไม่บันทึกชื่อนามสกุลและสถานที่ทำงานจริง แต่ใช้นามแฝง หรือรหัสลับที่ผู้เขียนคิดขึ้นเอง โดยกำหนดตามลักษณะเด่นของผู้ให้ข้อมูลซึ่งสมมุติขึ้นเองเพื่อให้ง่ายแก่การจดจำส่วนตัว

เช่น คุณลุงสีนามิ (เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเริ่มดำน้ำอาสาสมัครครั้งแรกจากเหตุการณ์สีนามิ) หรือ ครูหมูป่า (เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเคยเป็นอาสาสมัครดำน้ำในเหตุการณ์นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ) เป็นต้น

3.5.3 วิธีเก็บรักษาความลับของข้อมูลและผู้มีสิทธิเข้าถึงข้อมูลของภาพถ่าย/คลิปวิดีโอ

ในกรณีของการถ่ายภาพและบันทึกวิดีโอนั้น หากมีการนำมาใช้ในการวิจัย ผู้เขียนมีวิธีพิทักษ์สิทธิและเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

- 1) ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการเผยแพร่ภาพ/วิดีโอดังกล่าว โดยนำภาพ/วิดีโอไปให้บุคคลที่อยู่ในภาพพิจารณาก่อนว่า อนุญาตหรือไม่
- 2) แจ้งผู้ให้ข้อมูลว่า จะมีการปกปิดใบหน้า ซึ่งไม่สามารถระบุตัวตนได้
- 3) กรณีผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาตให้เผยแพร่ภาพหรือวิดีโอที่มีภาพตนเองปรากฏอยู่ ผู้เขียนยินดีปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีการโน้มหน้าหรือข่มขู่
- 4) กรณีผู้ให้ข้อมูลอนุญาตให้สามารถเผยแพร่ข้อความ ภาพ เสียงหรือคลิปวิดีโอ ซึ่งมีตนเองปรากฏอยู่ในภาพ หรือเป็นเจ้าของผลงานได้ ผู้เขียนกล่าวขอบคุณ และเมื่อผลงานดังกล่าวบรรจุอยู่ในเอกสารทางวิชาการหรือภาพประกอบการนำเสนอแล้ว ผู้เขียนจะส่งมาให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาและขออนุญาตอีกครั้งก่อนเผยแพร่สู่สาธารณะ

3.6 พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีพื้นที่ศึกษาในลักษณะแบบพหุกรณีศึกษาหลายพื้นที่ (Multisited Studies) โดยขึ้นอยู่กับจุดหมายปลายทางที่บุคคล/องค์กร/สถาบัน ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักต้องการไปทำกิจกรรมจิตอาสาใต้ท้องทะเล ซึ่งพื้นที่ในการศึกษา คือ จังหวัดที่มีทะเลในประเทศไทย

อย่างไรก็ตามมี 2 พื้นที่หลักที่ผู้เขียนปักหลักอยู่นานและเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะ “คนใน” คือที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี (เพื่อทำงานดำน้ำในตำแหน่งครูผู้ช่วยสอนดำน้ำหรือผู้นำการดำน้ำ (Dive Master/Dive Lead)) และเกาะพระ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี (เพื่ออบรมหลักสูตรนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ในค่ายทหาร) นอกจากนี้ มีพื้นที่ดำน้ำตามจังหวัดอื่นๆ ที่ผู้เขียนไป

เข้าร่วมกิจกรรมนักดำนํ้าอาสาสมัคร เป็นระยะเวลา 1-4 วัน ตามวาระโอกาส โดยแสดงตารางตามลำดับการไปเข้ากิจกรรมนักดำนํ้าอาสาสมัครควบคู่กับการศึกษาภาคสนามดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงพื้นที่ในการทำงานวิจัยและเข้าร่วมกิจกรรมนักดำนํ้าอาสาสมัคร

ลำดับ	จังหวัด	จุดดำนํ้า	ระยะเวลา	กิจกรรมดำนํ้า	หน่วยงานที่จัด
1	ชุมพร	กองหินชุมพร	1 วัน	เก็บขยะ ตัดอวน	มูลนิธิความยุติธรรม สิ่งแวดล้อม (EJF)
2	ระยอง	หินเพิง	1 วัน	เก็บขยะ ตัดอวน	โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า
3	ตราด	เกาะช้าง เกาะหมาก เกาะกูด เกาะไข่ เกาะรัง	6 วัน	เก็บขยะ ตัดอวน ปลูกปะการัง	กรมทรัพยากรทาง ทะเลและชายฝั่ง
4	ชลบุรี	แหลมสาร	3 วัน	เก็บขยะ ตัดอวน อบรมการปลูก ปะการัง	มูลนิธิความยุติธรรม สิ่งแวดล้อม (EJF) และกรมทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง
5	สุราษฎร์ธานี	เกาะเต่า หินวง อ่าวลึก	3 วัน	อบรมครูสอนดำนํ้า นํ้าปลูกปะการัง เก็บขยะ ตัดอวน	กรมทรัพยากรทาง ทะเลและชายฝั่ง
6	ภูเก็ต	ป่าตอง	1 วัน	เก็บขยะ ตัดอวน (งานดำนํ้า ทำลายสถิติโลก)	การท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย ร่วมกับ องค์กรต่างๆ

ลำดับ	จังหวัด	จุดดำน้ำ	ระยะเวลา	กิจกรรมดำน้ำ	หน่วยงานที่จัด
7	พังงา	อันดามันเหนือ	4 วัน	สำรวจ ติดตั้ง ซ่อมแซมทุ่น	โครงการอุทยานใต้ ทะเล สถาบันวิจัย จุฬาลงกรณ์

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้เขียนใช้วิธีการวิเคราะห์ตีความข้อมูลเชิงคุณภาพด้านเนื้อหา (Qualitative Content Analysis) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ การจดบันทึกประจำวันระหว่างอยู่ในภาคสนาม ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมโดยการเข้าไปปฏิบัติงานในรูปแบบของนักดำน้ำอาสาสมัครและนักดำน้ำที่ทำเพื่อประกอบอาชีพในตำแหน่งครูผู้ช่วยสอนดำน้ำ หรือ “Dive Master” ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมถึง วิเคราะห์จากสื่อต่างๆ ที่นักดำน้ำรับข่าวสารและส่งผลกระทบต่อให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) และผลักดันให้กลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร รวมถึงใช้สื่อตอบโต้กับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่กำลังเผชิญอยู่ ซึ่งแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล มีวิธีการและขั้นตอน ดังนี้

- วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยสัมภาษณ์นักดำน้ำ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำ ในประเด็นต่างๆ ตามโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วย 1) สาเหตุปัจจัยและรูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับที่ผลักดันให้กลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร 2) รูปแบบการใช้สื่อและการโต้ตอบผ่านสื่อเพื่อเคลื่อนไหวเรื่องสังคมความเสี่ยงทางทะเลและ 3) การท่องเที่ยวดำน้ำรูปแบบใหม่ของนักดำน้ำ สังคมความเสี่ยงและการปรับตัว
- วิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาในสื่อ (Qualitative Content Analysis) ซึ่งได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักดำน้ำ โดยผู้เขียนเข้าไปศึกษาว่าสื่อแบบไหนที่เปลี่ยนแปลงให้คนธรรมดา กลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยเริ่มจากการตั้งคำถามถามนักดำน้ำผู้ให้ข้อมูลว่า ข้อความ/ภาพ/เสียง รายการในสื่อชนิดใด รูปแบบใด ใช้วิธีนำเสนออย่างไรที่สร้างแรง

บันดาลใจส่งผลให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและตัดสินใจมาเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร จากนั้นเลือกสื่อที่นักดำนํ้าพูดถึงมากที่สุด บ่อยที่สุดมาใช้ในการวิเคราะห์

- วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ (Observation) ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จากการไปทำงานร่วมกับนักดำนํ้าทั้งบนเรือและใต้ทะเล โดยเข้าไปดูว่า เมื่ออยู่บนบกและบนเรือ นักดำนํ้าอาสาสมัครสื่อสารกันอย่างไรเกี่ยวกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย และเมื่ออยู่ใต้นํ้า นักดำนํ้าทำงานร่วมกันอย่างไร หรือมีเหตุการณ์ความเสี่ยงแบบฉับพลัน ทั้งความเสี่ยงทางกายภาพ (เช่น อุบัติเหตุ เหตุการณ์ทางธรรมชาติ) และสังคมความเสี่ยง (ความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมหรืออื่นๆ อันเกิดจากมนุษย์เป็นผู้กระทำ) เกิดขึ้นอย่างไร รวมถึงนักดำนํ้าอาสาสมัครมีวิธีการจัดการความเสี่ยงอย่างไร มีเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร (เช่น กล้องถ่ายภาพใต้นํ้า โดรน เครื่องข่ายสังคมออนไลน์ ฯลฯ) รวมถึงนักดำนํ้าอาสาสมัครใช้กลยุทธ์ วิธีการอย่างไร เช่น การอัดคลิปวิดีโอ การไลฟ์สด (Live) เป็นต้น
- วิเคราะห์ข้อมูลผ่านโซเชียลมีเดีย (Social Media) ที่นักดำนํ้าอาสาสมัครใช้สื่อสารหรือตอบโต้กับปัญหาสังคมเสี่ยงว่านักดำนํ้ามีการแสดงออกผ่านสื่ออย่างไร รวมถึงการใช้สื่อเหล่านี้ ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อบุคคล ชุมชนและสังคมอย่างไร

ด้านการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและผลการศึกษา ผู้เขียนใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เช่น การถามคำถามในประเด็นเดียวกันแต่ถามต่างช่วงเวลา ถามคำถามจากหลายคน รวมถึงตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ที่น่าเชื่อถือได้ เช่น ข้อมูลจากเอกสาร สื่อ คนรอบข้างและใช้วิธีการสังเกตการณ์เป็นระยะเวลาจากการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ใช้วิธีรวบรวมข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธี คือ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การพูดคุย สนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ การแสดงบทบาทเป็น “คนใน” เข้าไปทำงานเป็นนักดำนํ้าร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักและเก็บข้อมูลเชิงเอกสารจากสื่อต่างๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ประกอบกัน

บทที่ 4

เปิดโลกใต้ทะเล:

การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัย

4.1 ทำไมต้องคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการศึกษภาคสนาม

“พื้นที่วิจัย” ในภาคสนาม (Field Study/Field Work) นอกจากจะเป็นพื้นที่ที่นักวิจัยเอาตัวเองเข้าไปศึกษาแล้ว พื้นที่วิจัยยังเป็นพื้นที่ทางสังคมทั้งของสิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ

นักวิจัยทางมานุษยวิทยาเข้าไปศึกษาพื้นที่วิจัยโดยใช้วิธี “การเขียน” เป็นตัวแทนในการอธิบายโลกสังคมที่ตนเองเข้าไปศึกษาและนำไปสู่กระบวนการสร้างทฤษฎี อย่างไรก็ตาม การที่นักวิจัยใช้วิธีการเขียนเพื่อพยายามอธิบายความจริงของสังคมโลกหรืออธิบายรูปแบบชีวิตของกลุ่มคนที่สนใจศึกษาโดยถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ภาคสนาม ถูกตั้งข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ว่าการตีความนั้นเป็นความจริงของใคร ดังนั้น “การคิดสะท้อนกลับ” (Reflexivity) โดยการตรวจสอบตนเองของผู้วิจัย (Self Examination) เชื่อมโยงกับสิ่งที่ต้องการศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ (Positions) ของตัวนักวิจัย

ที่ผ่านมา มีการศึกษาโดยนักวิจัยชาวตะวันตกไปศึกษากลุ่มคนในพื้นที่ของชาวตะวันออกทำให้เกิดข้อโต้แย้งว่า นักวิจัยมีอคติในการตีความหรือไม่ รวมถึงทำให้เกิดข้อวิจารณ์ทางญาณวิทยาในประเด็น “วิกฤตของการเป็นภาพตัวแทน” ต่อมาในยุคหลังโครงสร้างนิยม (ค.ศ. 1960 - 1970) ส่งผลให้เกิดการตระหนักถึงการคิดสะท้อนกลับ (Reflexivity Awareness) ของการศึกษาทางมานุษยวิทยาที่ไม่สมดุลทางอำนาจระหว่างจุดยืนของนักวิจัยจากชาติตะวันตกกับผู้ถูกศึกษาจากชาติตะวันออกในประเด็นเรื่องการสร้างภาพตัวแทน (Zenker & Kumoll, 2010) ด้วยเหตุนี้จุดที่ละเอียดอ่อน ต้องพึงระมัดระวังในการลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม คือ อคติ การเหมารวม การยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางของการสร้างภาพตัวแทน

การพยายามเข้าไปเป็น “คนใน” ใช้ชีวิตแบบเดียวกับผู้ที่เราสนใจศึกษาเป็นระยะเวลา (เท่าที่จะสามารถทำได้) ผู้เขียนเห็นว่าจะช่วยลดอคติและการด่วนสรุปตีความอย่าง

จบขวยลงได้ เนื่องด้วยผู้เขียน/ผู้วิจัย¹³ มีประสบการณ์ด้านน้ำและเป็นนักด้านน้ำอาสาสมัครมาก่อนเป็นเวลา 10 ปี ทำให้ผู้วิจัยจัดอยู่ในกลุ่มผู้ถูกศึกษาเสียเอง การที่สถานะของผู้วิจัยเป็นทั้งนักด้านน้ำและนักวิจัยในเวลาเดียวกัน ผู้เขียนหวังว่าจะทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความมีอคติของการสร้างภาพตัวแทนแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลดน้อยลง ผู้ที่เราสนใจศึกษาสามารถถ่ายทอดเรื่องราวอย่างตรงไปตรงมา ด้วยความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นและใกล้ชิดกันมากขึ้นในฐานะเป็น “พวกเดียวกัน”

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ด้านน้ำมาก่อน จุดที่ต้องระมัดระวังและต้องคิดสะท้อนกลับไปมาระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนามตลอดเวลา คือ อย่างนำประสบการณ์ของตนเองไปเหมารวม ด้อยค่าและตีความผู้ที่เราสนใจศึกษาซึ่งมีประสบการณ์ด้านน้ำน้อยกว่า ดังนั้น การคิดย้อนสะท้อนกลับของการวิจัยภาคสนามผ่านประสบการณ์ของผู้วิจัยกับการคิดย้อนสะท้อนกลับตามกรอบทฤษฎีสังคมความเสี่ยง (Risk Society) ของอุลริค เบค (Ulrich Beck) จึงเกิดขึ้นและดำเนินควบคู่กันไปตลอดการศึกษา

สำหรับพื้นที่วิจัยในการศึกษาภาคสนามครั้งนี้ ประกอบด้วยพื้นที่หลัก 2 แห่ง คือ 1. เกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ซึ่งกำหนดให้เป็นตัวแทนของพื้นที่ทางธุรกิจในการผลิตน้ำดื่มภาคเอกชน) และ 2. เกาะพระ อำเภอสตูล จังหวัดสตูล (ซึ่งกำหนดให้เป็นตัวแทนของพื้นที่ในการผลิตน้ำดื่มอาสาสมัครของหน่วยงานรัฐ) นอกจากนี้ ผู้เขียน ได้เข้าร่วมกิจกรรมนักด้านน้ำอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลไทยตามงาน (Events) ต่างๆ ที่จัดขึ้น

ผู้เขียนกำหนดให้พื้นที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่สังคมความเสี่ยงตามแนวคิดของอุลริค เบค (Ulrich Beck) ซึ่งเป็นผลพวงจากการพัฒนาอุตสาหกรรม (ท่องเที่ยว) และการฟื้นฟูเศรษฐกิจด้านน้ำ (หลังสถานการณ์วิกฤตโควิด-19) จนนำมาสู่ความเปราะบางทางทะเล อย่างไรก็ตาม อุลริค เบค (Ulrich Beck) ได้พูดถึงสังคมเสี่ยงระดับโลก (World Risk) ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการจำลองให้เกาะเต่าเป็นพื้นที่สังคมเสี่ยงในระดับโลกตามทัศนะของอุลริค เบค (Ulrich Beck) เพราะเกาะเต่ามีชื่อเสียงด้านการด้านน้ำระดับโลก ผลิตน้ำดื่มได้มากเป็นอันดับ 1 ของ

¹³ ผู้เขียนได้ใช้คำแทนตัวในเนื้อหาการวิจัยทั้ง 2 แบบ คือ “ผู้เขียน” และ “ผู้วิจัย” ขึ้นอยู่กับบริบทของเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ

โลกและใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลก รวมถึงเกาะเต่าเป็นแหล่งรวมนักดำน้ำจากหลากหลายเชื้อชาติทั่วโลก

ส่วนพื้นที่เกาะพระ จังหวัดชลบุรีเป็นพื้นที่ของทหาร เป็นสถานที่ฝึกของนักทำลายใต้น้ำจู่โจม (มนุษย์กบ) และเป็นแหล่งผลิตนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ตามโครงการอุทยานใต้ทะเล จุฬารักษ์ 38 สถาบันวิจัยจุฬารักษ์ ถึงแม้เกาะพระจะเป็นพื้นที่เขตหวงห้ามของเขตทหาร ไม่ได้มีปัญหาสังคมเสี่ยงเรื่องการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมทางทะเลเหมือนที่เกาะเต่า แต่เกาะพระถือว่าเป็นแหล่งผลิตนักดำน้ำอาสาสมัครโดยทหารหน่วยซีลเพื่อไปช่วยแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลออกมารับใช้สังคม

ข้อถกเถียงของการวิจัยครั้งนี้ ต้องการต่อยอดและเพิ่มเติมแนวคิดสังคมความเสี่ยงของ อุลริค เบค (Ulrich Beck) ซึ่งได้รับการวิพากษ์ว่า แนวคิดสังคมเสี่ยงของเบค (Beck) ยังไม่ได้ให้รายละเอียดที่เพียงพอว่าจิตสำนึกต่อความเสี่ยงจะพัฒนาไปอย่างไร ดังนั้น ข้อมูลจากการศึกษานี้จึงต้องการนำเสนอว่า จิตสำนึกต่อสังคมความเสี่ยงทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและพัฒนาตนเองให้มีจิตของความเป็นอาสาสมัครภาคพลเมือง โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ถ่ายทอดวิถีความเป็นภาคพลเมืองใต้ทะเลของนักดำน้ำอาสาสมัครที่ต่อสู้กับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเล (Austen, 2009, pp. 451-470)

สำหรับแนวคิดสังคมเสี่ยงในทัศนะของอูลริค เบค (Ulrich Beck) สรุปได้ดังนี้

ภาวะสังคมสมัยใหม่ (Modernity) และกระแสความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrial Modernization) แบบทุนนิยมและนำมาสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลผลิตที่มนุษย์สร้างขึ้นและนำมาซึ่งสังคมความเสี่ยง (Risk Society) ที่เป็นภัยย้อนกลับมาทำลายมนุษย์เอง โดยภัยจากความเสี่ยงที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Risk) นี้ ได้คุกคามวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ส่งผลให้มนุษย์ต้องแสวงหาความรู้เพื่อหาทางรับมือและจัดการกับปัญหาสังคมเสี่ยง (เช่นการหาข้อมูลเพื่อป้องกันตัวเองจากโรคระบาดโควิด-19 และฝุ่นพิษ PM. 25)

ดังนั้น สังคมความเสี่ยงจึงกลายเป็นสังคมแห่งความรู้และสังคมแห่งการสื่อสาร (Communicative Society) ที่มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยผู้เชี่ยวชาญควบคู่กับการสะท้อน

เสียงของความทุกข์ยากในสังคม (Social Suffering) ของผู้ได้รับผลกระทบ นอกจากนี้ การที่มนุษย์พยายามแสวงหาความรู้ท่ามกลางสังคมเสี่ยงภัยเพื่อความอยู่รอดและปรับตัว ทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงสาเหตุและผลกระทบที่ทำให้เกิดสังคมเสี่ยงของภาวะสังคมสมัยใหม่ (Reflexive Modernization)

การคิดย้อนสะท้อนกลับเนื่องจากผู้ได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยง (Side Effects) มีความรู้รวมถึงพยายามแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อหาทางจัดการกับความเสี่ยง (Risk Management) ได้นำมาสู่การสร้างความเสี่ยงเฉพาะทาง (Technician Risk) และเปลี่ยนแปลงตัวตน (Self-Transformation) ทั้งในระดับปัจเจก (Individualization) และในระดับอัตลักษณ์กลุ่ม (Collective Agent/A Team Identity) ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) สร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายผ่านการดำเนินงานของสถาบันร่วมกับภาคประชาคม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาคปฏิบัติการทางการเมือง (Political Action) ซึ่งปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ในยุคสังคมเสี่ยงเหล่านี้ได้ถูกนำเสนอ เคลื่อนไหว ตอบโต้ผ่านสื่อ (Media) และเทคโนโลยีดิจิทัล

การคิดย้อนสะท้อนกลับที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอมี 2 ความหมายคือ การคิดย้อนสะท้อนกลับจากงานวิจัย (นำเสนอในบทที่ 4) และการคิดย้อนสะท้อนกลับจากทฤษฎีทางสังคม ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของอุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) มาใช้ (นำเสนอในบทที่ 5-10) โดยการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้นำเสนอผ่านเรื่องเล่า ดังนี้

4.2 การเข้าสู่ภาคสนาม: “คนใน” ใต้น้ำ

ในช่วงที่ผู้เขียนต้องไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ตรงกับช่วงที่โรคโควิด-19 แพร่ระบาดหนัก ซึ่งรัฐบาลได้มีมาตรการให้ประชาชนกักตัวและยุติการเดินทางทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นรถ เรือ เครื่องบิน รวมถึงมีมาตรการปิดประเทศ ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวทะเลและดำน้ำในประเทศไทยได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ธุรกิจการท่องเที่ยวอยู่ในภาวะชบเซา หยุดชะงัก มีหลายแห่งต้องปิดกิจการ ในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่า งานวิจัยของหลายภาคส่วนจำเป็นต้องเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูลมาใช้วิธีการสัมภาษณ์ออนไลน์แทนการพบปะพูดคุยโดยตรง แต่การวิจัยเรื่องดำน้ำไม่สามารถกระทำเช่นนั้นได้ ด้วยเหตุผลหลายประการ

หลังจากที่ผู้เขียนได้ทดลองสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผ่านระบบออนไลน์และโทรศัพท์คุยในเบื้องต้น พบว่า บุคลิกลักษณะเฉพาะและพื้นเพของนักดำเนินาส่วนหนึ่งไม่คุ้นชินกับการใช้เทคโนโลยีออนไลน์สมัยใหม่ (ณ ขณะนั้น) เช่น ระบบแอปพลิเคชันซูม (Zoom Application) หรือ ไมโครซอฟท์ทีม (Microsoft Teams) นอกจากนี้ อັตลักษณ์ของคนอยู่ทะเล โดยเฉพาะเพศชาย นิยมสื่อสารผ่านโทรศัพท์สั้นๆ ใดๆ (ไม่ถนัดอธิบายรายละเอียดยาวๆ หากไม่คุ้นเคยหรือเห็นหน้าหรืออยู่ในภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม) รวมถึงการสัมภาษณ์ออนไลน์มีบรรยากาศที่ถูกขัดจังหวะเนื่องจากเสียงรบกวนของสภาพแวดล้อมที่ทุกคนต้องอยู่รวมกันในบ้านเพื่อกักตัวในสถานการณ์โควิด มีเสียงเด็กร้อง เสียงคนเรียก เสียงโทรศัพท์อีกสายเข้า นอกจากนี้ ด้วยการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันของสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทำให้นักดำเนินากลุ่มตัวอย่างบางรายที่ผู้เขียนเคยทาบตามไว้ติดต่อโควิดอยู่ในระหว่างการรักษาที่โรงพยาบาลสนาม (ขณะโทรติดต่อ ได้ยินเสียงแหบแห้งและไอเป็นระยะ) บางรายเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจและความตึงเครียดจากการตกงาน ทำให้ไม่พร้อมและไม่มีอารมณ์ร่วมที่จะให้สัมภาษณ์ (ถึงแม้กลุ่มตัวอย่างจะบอกว่ายินดีให้สัมภาษณ์ก็ตาม) นอกจากนี้ยังต้องเผชิญกับปัญหาสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตขัดข้อง

ผู้เขียนเห็นว่าการเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โดยเฉพาะการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) ของการศึกษาครั้งนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัยต้องเอาตัวเองไปอยู่ในภาคสนาม คลุกคลีเป็นระยะเวลาอันพอที่จะซึบซับและเข้าใจกับบริบทสังคม ถึงแม้จะเป็นสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 แต่การลงพื้นที่ไปสัมผัสบรรยากาศจริงของชุมชนนักดำเนินาในภาวะเช่นนี้ การได้เห็นประสบการณ์สังคมเสียงใต้ทะเลตามที่มันเป็นอยู่ ณ ขณะนั้น การเอาตัวของผู้วิจัยไปอยู่ที่นั่น (Being There) ไปศึกษาชีวิตทางสังคม (Human Social Life) ของคนดำเนินาในแบบที่มันเป็นอยู่ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ

รวมถึงการได้สัมผัสกับตัวตนจริงๆ ของผู้ที่เราสนใจศึกษาในบริบทที่เป็นธรรมชาติอย่างใกล้ชิด การได้เห็นหน้าตา ท่าทาง อารมณ์ ความรู้สึก การปะทะและปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ของนักดำเนินาโยงโยกับคนอื่นๆ ในสนามท่ามกลางสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยในสถานการณ์โควิด การบังเอิญได้รู้จักกับกลุ่มเป้าหมายใหม่ๆ ที่น่าสนใจระหว่างอยู่ในพื้นที่ล้วนมีความสำคัญ เพราะปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงซ่อนความเสี่ยงที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นเช่นนี้ ถือเป็นจุดเปลี่ยน

สำคัญ เป็นจุดพลิกผันครั้งใหญ่ต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนคนนักดำน้ำระดับโลกซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติมาอยู่รวมกันด้วยวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ “การดำน้ำ” และผู้วิจัยในฐานะเครื่องมือวิจัยที่สำคัญที่สุดควรเข้าไปสัมผัส มีประสบการณ์ร่วมด้วยตัวเองโดยใช้ร่างกาย (Body) และตัวตนของตนเองเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้เขียนจึงไม่ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ออนไลน์ต่อและตัดสินใจ “รอ” จนกว่ารัฐบาลจะอนุญาตให้ประชาชนเดินทางข้ามจังหวัด รวมถึงมีรถ เรือโดยสารเปิดให้บริการ

เมื่อรัฐบาลผ่อนปรนให้ประชาชนสามารถเดินทางข้ามจังหวัดและนั่งเรือข้ามเกาะได้ (โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขต้องมีหลักฐานแสดงผลตรวจโควิด-19 ก่อนเดินทาง 72 ชั่วโมงและต้องได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว) ผู้เขียนจึงตัดสินใจเดินทางไปเก็บข้อมูลที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่ง ณ เวลานั้นยังไม่มีรถทัวร์และเครื่องบินเปิดให้บริการ มีเพียงรถไฟออกตอนตี 5 เท่านั้น ผู้เขียนนั่งรถไฟ 8 ชั่วโมงไปลงที่จังหวัดชุมพร จากนั้นเหมารถตุ๊กๆ ไปที่ท่าเรือและขึ้นเรือนอนรอบ 3 ทุ่ม ใช้เวลาอนอยู่บนเรือ 6 ชั่วโมงเพื่อเดินทางไปถึงเกาะเต่าของเช้าวันรุ่งขึ้น

ที่มา: จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 3 บรรยากาศภายในเรือนอนข้ามฟากไปชุมชนนักดำน้ำที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สาเหตุที่ผู้เขียนเลือกเกาะเต่าเป็นพื้นที่ปักหลักเก็บข้อมูลวิจัยและอาศัยอยู่เป็นระยะเวลา 1 ปี 1 เดือน (ตุลาคม พ.ศ. 2564 - ตุลาคม พ.ศ. 2565) เนื่องจาก เกาะเต่าได้ขึ้นชื่อว่าเป็นชุมชน

นักดำน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลก (รองจากประเทศออสเตรเลีย) รวมถึงเกาะเต่าสามารถผลิตนักดำน้ำได้มากเป็นอันดับ 1 ของโลก นอกจากนี้ จากการเช็คอิน (Check In) ผ่านแอปพลิเคชันขององค์กรดำน้ำ SSI DIVING จากนักดำน้ำทั่วโลก พบว่า จุดดำน้ำ (Dive Site) ที่มีคนมาดำน้ำมากที่สุด 10 อันดับแรกทั่วโลก ประกอบด้วยจุดดำน้ำในพื้นที่เกาะเต่าของประเทศไทยถึง 5 แห่งด้วยกัน (SSI, 2023)

เริ่มแรกของการย้ายมาอยู่ ณ เกาะเต่า ผู้เขียนได้ขอให้เพื่อนซึ่งเป็นครูสอนดำน้ำในพื้นที่ช่วยหาที่พักให้ จากนั้น ใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยการเดินสำรวจพื้นที่ในชุมชนเกาะเต่าและร้านดำน้ำในละแวกนั้นตามแบบที่มันเป็นอยู่ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 จากการสังเกตด้วยสายตาและซักถามพูดคุยระหว่างทาง พบว่า มีหลายร้านปิดกิจการ บางร้านร้างเหมือนไม่มีใครอยู่มานานขาดการซ่อมแซม แต่ร้านดำน้ำบางแห่งยังเปิดให้บริการอยู่อย่างเงียบๆ ดูไม่ค่อยมีคน จากนั้นผู้เขียนทดลองไปใช้บริการดำน้ำลึกในฐานะลูกค้าดำน้ำเชิงสันทนาการ (Fun Dive) ตามร้านต่างๆ ที่เปิดอยู่ พร้อมกับแนะนำตัวเองว่าเป็นนักศึกษาปริญญาเอกมาเก็บข้อมูลวิจัยเรื่องนักดำน้ำอาสาสมัครและพื้มาอยู่ที่นี่ ผู้เขียนได้รับคำแนะนำจากเจ้าของร้านดำน้ำแห่งหนึ่งให้ไปสัมภาษณ์นักดำน้ำระดับโลกชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นครูสอนดำน้ำที่เกาะเต่าและเป็นอาสาสมัครไปช่วยนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าออกจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนซึ่งเคยเป็นข่าวโด่งดัง

หลังจากสัมภาษณ์เสร็จจึงได้สมัครเรียนเป็นผู้ช่วยครูสอนดำน้ำหรือผู้นำการดำน้ำ (Dive Master/Dive Lead) กับนักดำน้ำอาสาสมัครท่านนั้นต่อ โดยมีเป้าหมายว่าระหว่างเรียนจะได้ดำน้ำรอบๆ เกาะเต่าในราคาประหยัดควบคู่กับการสังเกตปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและได้เข้าไปคลุกคลี มีประสบการณ์ร่วมกับสังคมนักดำน้ำอย่างเต็มตัว รวมถึงได้รู้จักนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างคนใหม่ๆ จากการแนะนำต่อๆ กัน หรือบังเอิญพบเจอระหว่างเรียนและทำงาน การพยายามเข้าไปเป็น “นักดำน้ำพวกเดียวกัน” ภายใต้งัดเดียวกันจะทำให้ผู้วิจัยดูไม่แปลกแยกหรือแปลกหน้าจนเกินไปและค่อยๆ เข้าไป “คลุกวงใน” จนกลายเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม

4.3 กระบวนการกลายเป็นนักดำน้ำอาชีพ

ด้วยหลักสูตร Dive Master¹⁴ เป็นการเรียนดำน้ำเพื่อประกอบอาชีพ ใช้เวลาเรียนนาน (ประมาณ 2-4 เดือน) และต้องฝึกงานที่ร้านดำน้ำเสมือนพนักงานคนหนึ่ง (Staff) การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้หลักสูตรการเรียนเป็นครูผู้ช่วยสอนดำน้ำและทำงานที่ร้านดำน้ำจึงเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลในระดับลึก ทำให้บทบาทของผู้วิจัยได้เปลี่ยนจากสถานะของ “นักท่องเที่ยว” “ลูกค้า” หรือ “นักศึกษาเก็บข้อมูล” ไปสู่บทบาทของการเป็น “นักเรียน Dive Mater (DMT)” และเป็น “พนักงาน” คนหนึ่งของร้านดำน้ำ รวมถึงบทบาทของผู้วิจัยที่มีต่อนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างได้เปลี่ยนไป จากการเป็น “ผู้มาเยือน” ในฐานะคนนอกที่เข้ามาขอสัมภาษณ์เพื่อเอาข้อมูลไปทำวิจัย สู่การมีบทบาทหน้าที่ ปฏิบัติภารกิจดำน้ำร่วมกันเป็น “เพื่อนร่วมวิชาชีพ” เดียวกัน ต้องทำงานประสานกันร่วมกับ Dive Instructors¹⁵ และ Dive Masters คนอื่นๆ นอกจากนี้ กระบวนการเรียนเพื่อกลายเป็น Dive Master ดังกล่าวทำให้ผู้เขียนเริ่มค่อยๆ กลายเป็น “นักดำน้ำท้องถิ่น” ในสายตาของนักท่องเที่ยวดำน้ำต่างชาติและลูกค้าดำน้ำจากกรุงเทพฯ

การต้องออกทะเลทุกวัน เพื่อฝึกฝนทักษะการดำน้ำและทดสอบด้านต่างๆ ให้ผ่านตามเกณฑ์ที่หลักสูตรกำหนด ทำให้ผู้เขียนได้มีโอกาสศึกษาปรากฏการณ์สังคมความเสี่ยงใต้ทะเลตามจุดดำน้ำรอบๆ เกาะเต่า และหลังจากเรียนจบหลักสูตร ผู้เขียนได้เข้าทำงานในตำแหน่ง “Dive Master” หรือ “Dive Lead” ต่อที่ร้านเดิมซึ่งเคยเรียนมา เมื่อเริ่มทำงานคล่อง เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานใต้น้ำ สามารถพาลูกค้าดำน้ำใต้ทะเลได้ ประกอบกับเริ่มรู้จักคนหลากหลาย รู้ช่องทางลัดเลาะ คุ่นชินพื้นที่ รวมถึงมีเครือข่ายทางสังคมกับเพื่อนๆ ที่อยู่ร้านดำน้ำอื่นๆ จึงได้รับการชักชวนให้ไปทำงานเป็น Dive Master แบบอิสระรับงานอิสระ (Freelance) กล่าวคือ เมื่อร้านดำน้ำแห่งใดขาดครูหรือ Dive Master กะทันหัน ผู้เขียนจะได้รับการติดต่อให้ช่วยพาลูกค้าไป

¹⁴ Dive Master หมายถึง ผู้ช่วยครูสอนดำน้ำหรือมัคคุเทศก์ดำน้ำ (Dive Guide) ทำหน้าที่เป็นผู้นำการดำน้ำ (Dive Lead) ในการดำน้ำเชิงสนทนา การ ในเนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้จะใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Dive Master” แทนคำว่า “ผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ” เพื่ออรรถรสในการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา รวมถึงคำว่า “ไดร์ มาสเตอร์” (Dive Master) หรือ “ไดร์ลีด” (Dive Lead) หรือ “ลีด” (Lead) เป็นคำที่แวดวงนักดำน้ำนิยมใช้ทับศัพท์เป็นปกติและเข้าใจกัน

¹⁵ Dive Instructor หมายถึง ครูสอนดำน้ำ ในเนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้จะใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Dive Instructor แทน ครูสอนดำน้ำ เพื่ออรรถรสในการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ซึ่งในแวดวงนักดำน้ำนิยมใช้ทับศัพท์เป็นปกติและเข้าใจกัน

ดำน้ำ นอกจากนี้ สื่ออินเทอร์เน็ตที่ประกาศหา Dive Instructor/Dive Master ผ่านเพจเฟซบุ๊ก ชื่อ “Freelance - Koh Tao” และ “Freelance SSI - Koh Tao” นับเป็นอีกช่องทางหนึ่งของเครือข่ายสังคมออนไลน์ทั้งของไทยและชาวต่างชาติที่นิยมใช้หางานและจ้างงานดำน้ำ ดังนั้น นักดำน้ำอาชีพในเกาะเต่าจึงนิยมรับงานอิสระ (Freelance) เพราะสามารถเลือกบรรยากาศ เลือกคนทำงาน เลือกลูกค้า สถานที่และค่าตอบแทนในแบบที่ตนพึงพอใจ รวมถึงได้พบปะเพื่อนร่วมงานนักดำน้ำคนใหม่ๆ เจอสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมใหม่ๆ ของร้านดำน้ำที่แวะเวียนไปทำงาน

4.4. สังคมความเสี่ยงใต้ทะเลกับการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ภาคสนาม

ผู้เขียนเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นหลักและเก็บข้อมูลในพื้นที่อื่นๆ ตามวาระและโอกาสควบคู่กันไป โดยใช้วิธีการเข้าร่วมเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครและเข้าร่วมอบรมหลักสูตรดำน้ำเฉพาะทางต่างๆ เพิ่มเติม สาเหตุที่ผู้เขียนต้องเก็บข้อมูลภาคสนามยังพื้นที่อื่นๆ และเข้าร่วมอบรมหลักสูตรอนุรักษ์ทะเลต่างๆ เพิ่ม เนื่องจากเห็นว่าเกาะเต่ามีข้อจำกัดคือ นักดำน้ำอาสาสมัครส่วนใหญ่เป็นนักดำน้ำอาชีพ เป็นคนในพื้นที่ ปักหลักอาศัยอยู่ที่นี่ มีการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย สาเหตุหนึ่งเนื่องจากทะเลส่งผลกระทบต่ออาชีพ รายได้ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความอยู่ดีมีสุข (Well-Being)

ดังนั้น การเก็บข้อมูลเฉพาะในพื้นที่เกาะเต่าจึงทำให้ไม่เห็นภาพการเคลื่อนย้ายการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ของนักดำน้ำอาสาสมัคร (ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นครูสอนดำน้ำ เพราะกลุ่มตัวอย่างอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ไม่ได้เดินทางไปอื่น) ไม่เห็นภาพคนที่ประกอบอาชีพอื่นๆ อาศัยอยู่ห่างไกลจากทะเลแต่เดินทางมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร อย่างไรก็ตาม พื้นที่เกาะเต่ามีจุดเด่นแตกต่างจากพื้นที่ดำน้ำอื่นๆ คือ มีการรวมตัวของนักดำน้ำอาสาสมัครจากหลากหลายเชื้อชาติ มีการปะทะ ต่อรอง ร่วมมือ เป็นชุมชนคนดำน้ำที่สามารถผลิตนักดำน้ำได้มากที่สุดในโลกมีเครือข่ายครูสอนดำน้ำซึ่งเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็งและเห็นภาพการหลอมรวมอยู่ร่วมกันของชุมชนคนดำน้ำระดับโลก (Global) เชื่อมโยงกับระดับท้องถิ่น (Local) ในมิติที่หลากหลาย

ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ใหม่ๆ ที่ผู้เขียนเดินทางไปเก็บข้อมูลจึงทำให้เห็นปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงใต้ทะเลในภาพรวมของประเทศไทย เห็นการเคลื่อนย้ายและเคลื่อนไหวของนักดำน้ำอาสาสมัครยังพื้นที่ต่างๆ อย่างรอบด้าน เห็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่คนแปลกหน้ามารวมตัวกันและใช้

แรงงานเข้าแลกกับการดำน้ำในราคาประหยัด ได้ค้นพบกลุ่มตัวอย่างใหม่ๆ ที่แตกต่างจากเกาะเต่า เช่น คนเดินทางมาจากเชียงใหม่ สุโขทัย ตาก สระแก้ว นครสวรรค์ นครพนมฯ เพื่อมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร รวมถึงเห็นความแตกต่างและสามารถเปรียบเทียบกับพื้นที่เกาะเต่าได้

พื้นที่ที่ผู้เขียนเก็บข้อมูลเพิ่มในรูปแบบของการเข้าร่วมกิจกรรม ปฏิบัติงานอาสาสมัคร ประกอบด้วย จุดดำน้ำสัตหีบและเกาะพระ จังหวัดชลบุรี จุดดำน้ำหินเพลิง จังหวัดระยอง จุดดำน้ำเกาะช้าง เกาะหมาก เกาะกูด จังหวัดตราด จุดดำน้ำเกาะทะลุ จังหวัดชุมพร จุดดำน้ำเกาะสุรินทร์ เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงาและจุดดำน้ำป่าตอง จังหวัดภูเก็ต กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนใช้วิธีเก็บข้อมูลใน 5 รูปแบบควบคู่กันไป ดังนี้

1) จากการสัมภาษณ์นักดำน้ำ ผู้ประกอบการร้านดำน้ำ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ชาวประมงและองค์กรที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ทะเลซึ่งอาศัยนักดำน้ำอาสาสมัครเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน

2) จากการเรียนและทำงานในตำแหน่ง Dive Master ที่ร้านดำน้ำในเกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้ผู้เขียนได้มีโอกาสได้พานักเรียน/นักท่องเที่ยว/ลูกค้าชาวต่างชาติไปดำน้ำเป็นประจำ รวมถึงมีโอกาสศึกษาปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเลผ่านการปฏิบัติงานจริงโดยอาศัยอาชีพนักดำน้ำเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงข้อมูล

3) จากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทะเลในรูปแบบของการดำน้ำลึก จำนวน 3 หลักสูตร ประกอบด้วย (1) หลักสูตรเพิ่มศักยภาพอาสาสมัครนักดำน้ำเพื่อการฟื้นฟูปะการัง ที่จังหวัดชลบุรี (2) หลักสูตรการฝึกอบรมครูดำน้ำสอนปลูกปะการังที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีและ (3) หลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) โดยกลุ่มครูฝึกหน่วยซีลหรือมนุษย์กบ ภายใต้การสอนและควบคุมของหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษทางเรือ (Naval Special Warfare Command, Royal Thai Fleet : SEAL) ณ เกาะพระ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

4) จากการเข้าร่วมกิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัครเก็บขยะ ตัดอวน สำรวจ ติดตั้งซ่อมแซมทุ่นใต้ทะเล ตามพื้นที่ต่างๆ ซึ่งจัดโดยองค์กรที่หลากหลายภายใต้การดำเนินการของ

หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และองค์กรระหว่างประเทศ ประกอบด้วย กิจกรรมเก็บขยะ ตัดอวน ที่จังหวัดชุมพร ตรวด ระยอง ชลบุรี กิจกรรมสำรวจ ติดตั้ง ซ่อมแซม ทุ่นที่อันดามันเหนือ (เกาะสุรินทร์และเกาะสิมิลัน) จังหวัดพังงา โดยหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพจัด กิจกรรมในรูปแบบ “นักดำน้ำอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลไทย” ประกอบด้วย กรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง มูลนิธิความยุติธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environment Justice Foundation - EJF) โครงการอุทยานใต้ทะเล สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ กลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัครรักษาทะเลระยองและ กลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัครก้องแก๊งค์ ไดรวิ้ง (Gong Gang Diving)

5) เก็บข้อมูลผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์กลุ่ม (Line Group) ที่มีการสนทนา เคลื่อนไหวของนักดำน้ำอาสาสมัครถึงประเด็นสังคมสิ่งแวดล้อมทะเลไทย โดยเน้นกลุ่มที่เปิดเป็นสาธารณะ

จากการเก็บข้อมูลโดยเอาตัวเองเข้าไปร่วมเป็น “ผู้เล่น” ในภาคสนามด้วยวิธีการต่างๆ ทั้ง 5 รูปแบบ ทำให้ผู้เขียนได้รู้จักนักดำน้ำคนใหม่ ๆ ซึ่งกลายเป็นกลุ่มตัวอย่างวิจัยระหว่างไป ปฏิบัติงานและทำให้ผู้เขียนค่อยๆ ผ่านการตกผลึก เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) ไปพร้อมๆ กับนักดำน้ำคนอื่น ๆ ถึงปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อมทะเลไทยที่พวกเราประสบร่วมกันและ นำไปสู่การหาทางจัดการความเสี่ยงรวมถึงสื่อสารสังคมความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ

4.4.1 สังคมเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวอย่างประสบการณ์การคิดย้อนสะท้อนกลับของผู้เขียนเกิดขึ้นเมื่อครั้งปฏิบัติหน้าที่ Dive Master หรือไกด์ดำน้ำ (Dive Guide) พาลูกค้าต่างชาติไปดำน้ำสนทนากาการ ต้องพาชมจุดดำ น้ำสวยๆ ชีชวนดูปลาและสัตว์ทะเลแปลกๆ ต้องใช้ไฟฉายส่องใต้ซอกหินให้ลูกค้าดูปลากระเบน ลายจุดสีฟ้าที่นอนแผ่หลังงามสลัดกับหาคู่น้ดี (Nudibranch) หรือทากทะเล ให้นักท่องเที่ยวที่ คลั่งไคล้สัตว์ตัวเล็กและการถ่ายรูปแบบไมโคร (Micro) แต่การดำน้ำ ณ ขณะนั้น กลับพบว่าเบื้อง หน้ามีแต่ความว่างเปล่า ลานกว้างซึ่งเคยมีดงปะการังยาวลึบสุดลูกหูลูกตา ตอนนี้อยู่แต่พื้นทรายสีน้ำตาลหม่นสลัดกับซากปรักหักพังของปะการังที่ตายเป็นหย่อมๆ มีโขดหินแห้งๆ คละบ้าง มันเปลี่ยนแปลงไปไว้มาก มันไม่เหลือแล้วจริงๆ ผู้เขียนพาลูกค้าชาวต่างชาติ 4 คน ดำน้ำเคลื่อน ตัวไปอย่างช้าๆ ใต้ทะเลแบบไร้ทิศทางทั้งที่เอาเข็มทิศมา ไม่รู้จะพาไปดูอะไร ลอยอยู่ใต้น้ำแบบไร้

ความรู้สึก จนอากาศใกล้หมดจึงพาขึ้นเรือ จุดดำน้ำที่สวยงาม ต้องพาลูกค้ามาชม สร้างความตื่นตาตื่นใจให้แก่ผู้มาเยือน แต่มันกลับกลายเป็นความรู้สึกเบื่อๆ เซ็งๆ ดำน้ำแบบฆ่าเวลา อารมณ์ความรู้สึกสลดหดหู่ปนเบื่อหน่ายเช่นนี้ไม่ควรเกิดขึ้นกับผู้ที่กำลังปฏิบัติหน้าที่นักดำน้ำอาชีพ ซึ่งเป็นตัวแทนประเทศไทยนำเสนอความสวยงามใต้ท้องทะเลอวดสายตาสาวต่างชาติ แต่มันเกิดขึ้นแล้วกับการปฏิบัติงานของผู้เขียน

อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งได้รับมอบหมายให้พาลูกค้าไปดำน้ำยังจุดที่สวยงามที่สุดของทะเลอ่าวไทยเมื่อปีที่แล้ว ผู้เขียนเคยพาลูกค้ามาที่นี่ มีฝูงปลาหลากหลายกว่ายี่สิบชนิดว่ายผ่านไปอย่างช้าๆ ได้ชอกหินมีปลาเก๋าตาโต ตัวใหญ่ขนาดเท่าเด็กทารกลอยอยู่หนึ่งๆ มีปลาข้างเหลืองฝูงใหญ่ว่ายน้ำเป็นสายวนรอบตัวเราเหมือนในเทพนิยาย และจุดดำน้ำแห่งนี้ได้ขึ้นชื่อว่าเจอลมวาฬบ่อยครั้ง แต่ปีนี้ ณ จุดดำน้ำที่เดิม ปลาเหล่านี้หายไปหมด มันเหลือแต่ความทรงจำ ตอนกลับขึ้นเรือ ผู้เขียนได้ยินเสียงลูกค้าคุยกันเป็นภาษาอังกฤษ “คุณว่าจุดดำน้ำ (Dive Site) นี้เป็นไงบ้าง ?” “ฉันทะนะ” อีกคนตอบ ผู้เขียนคิดคำนึงอยู่ในใจ จุดดำน้ำแห่งนี้มีชื่อเสียงมากและได้ขึ้นชื่อว่าสุดยอดของทะเลอ่าวไทยแล้ว แต่นักท่องเที่ยวกลับบอกว่ามันเฉยๆ เราจะปล่อยให้เป็นอย่างนี้ไม่ได้ ต้องทำอะไรสักอย่างเพื่อเอาทะเลที่เคยสวยงามกลับคืนมา มันน่ากลัวมากหากได้ทะเลไม่มีอะไรเหลือเลย นี่คือการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ดำน้ำภาคสนามของผู้เขียน

4.4.2 สังคมเสี่ยงด้านความไม่แน่นอนและการถูกทำให้เป็นอื่นของนักดำน้ำไทย

ความรู้สึกสลดหดหู่ในฐานะนักดำน้ำอาชีพจากการสวมบทบาทของผู้วิจัยไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะใต้ทะเลเท่านั้น แต่มันเกิดขึ้นบนฝั่งด้วย เมื่อเห็นการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ท่องเที่ยว ดำน้ำตั้งแต่ยังเป็นเมืองร้างเนื่องด้วยโรคระบาดโควิด-19 มาสู่ความคึกคักที่เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยว ภาพของชาวต่างชาติแบกเป้ ลากกระเป๋าเดินทางเข้าเกาะเพื่อมาดำน้ำด้วยบรรยากาศที่คึกครื้น มันควรเป็นเรื่องน่ายินดีเพราะเศรษฐกิจท่องเที่ยวฟื้นตัว กลับมามีสีสัน นักท่องเที่ยวบ้างไม่ใส่เสื้อ บ้างใส่บิกินี บ้างแบกกระเป๋าอุปกรณ์ดำน้ำไปที่ท่าเรือเป็นกลุ่ม เดินสวนกันไปมา มีชีวิตชีวา ได้ยินเสียงพูดคุยกันเป็นภาษาอังกฤษและภาษาอื่นๆ ที่ฟังไม่ออกปะทะกันหลากหลายสำเนียง แต่เมื่อมองเข้าไปในร้านดำน้ำ เจ้าของร้าน ผู้บริหาร ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่

รวมถึงคนขับรถ-รับส่งลูกค้าดำน้ำตามโรงแรมไปท่าเรือ เกือบทั้งหมดเป็นชาวต่างชาติจากยุโรป เหมือนผู้เขียนเดินหลงอยู่ในต่างประเทศ

เจ้าของร้านดำน้ำชาวต่างชาติจะนิยมจ้างงานนักดำน้ำที่มาจากยุโรปเหมือนกันมากกว่าคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามาจากประเทศเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน จะสื่อสารกันได้ลื่นไหล กลายเป็นพวกเดียวกันได้อย่างลงตัว นักดำน้ำไทยจึงเสมือนถูกทำให้กลายเป็นพลเมืองชั้นสอง ไร้ตัวตนอย่างไม่ได้ตั้งใจ ต้องถูกกีดกันออกจากตลาดแรงงานดำน้ำไทยในประเทศของตนเองตามแหล่งท่องเที่ยวที่มีชาวต่างชาติเป็นเจ้าของธุรกิจหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจ นอกจากนี้ ผู้เขียนทราบมาว่ามีชาวต่างชาติจำนวนมากที่เดินทางมาด้วยวีซ่าท่องเที่ยว ไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work Permit) แต่กลับถูกจ้างงานเป็นไกด์ดำน้ำและเป็นครูสอนดำน้ำมากกว่าคนไทยซึ่งเป็นคนท้องถิ่น ถึงแม้จะมีคนอธิบายเหตุผลให้ผู้เขียนฟังว่า มีความจำเป็นต้องจ้างชาวต่างชาติเพราะคนไทยมีจุดอ่อนด้านภาษาอังกฤษ รวมถึงไม่สามารถสื่อสารภาษาที่สามได้ เช่น ภาษาฝรั่งเศส สเปน อิตาลี เยอรมัน เกาหลี จีน ฯลฯ อันเป็นอุปสรรคในการสอนดำน้ำให้ลูกค้าชาวต่างชาติเพราะการเรียนดำน้ำต้องอธิบายสูตรการคำนวณทางฟิสิกส์ใต้น้ำ ต้องใช้ศัพท์เทคนิคเฉพาะทางมากมาย ดังนั้นเพื่อการสื่อสารที่เข้าใจ เพื่อความปลอดภัยต่อการฝึกปฏิบัติได้ทะเลจึงจำเป็นต้องใช้ครูสอนดำน้ำและไกด์ดำน้ำที่มาจากชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน ถึงแม้จะไม่มีใบอนุญาตให้ทำงานตามกฎหมาย แต่จำเป็นต้องผ่อนผัน

ผู้เขียนเห็นเพื่อนร่วมงานที่เป็นชาวต่างชาติส่วนหนึ่งต้องลงงานเป็นอาทิพย์เพราะเดินทางไปเขมร ลาว เวียดนาม เพื่อออกจากประเทศไทยไปต่อวีซ่าท่องเที่ยวและกลับเข้ามาทำงานดำน้ำที่เกาะใหม่โดยทำเช่นนี้ทุกๆ 3 เดือน เมื่อถามว่าทำไมไม่ขออนุญาตทำงาน (Work Permit) จึงทราบเหตุผลว่ากฎระเบียบมีความยุ่งยากทางเอกสาร เช่น ต้องมีหลักฐานแสดงเงินในบัญชีหลักแสน มีร้านดำน้ำในสังกัดที่แน่นอนรับรอง มีคนไทยเซ็นค้ำประกัน แต่ชาวต่างชาติเหล่านี้ส่วนใหญ่รับงานดำน้ำอิสระ (Freelance) เปลี่ยนที่ทำงานไปเรื่อยๆ ไม่มีต้นสังกัดที่แน่นอน จึงหาร้านดำน้ำรับรองตัวตนเพื่อออกบัตรอนุญาตทำงานได้ยาก

นอกจากนักดำน้ำไทยจะถูกทำให้เป็นรองทางวิชาชีพตามแหล่งท่องเที่ยวที่มีชาวต่างชาติ ผูกขาดและมีอำนาจตัดสินใจแล้ว ชาวประมงเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ทะเลมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่กลับถูกนักดำน้ำต่างชาติส่วนหนึ่งมองเชิงจับผิดว่าเป็นสาเหตุของการทิ้งเศษของน สร้างความเสียหายได้ทะเล ทำการประมงผิดกฎหมาย ลักลอบจับปลาในเขตดำน้ำและถูกนักดำน้ำต่างชาติ ร้องเรียน (Report) จากการทำกินในพื้นที่ของตนเอง ถึงแม้กฎหมายได้กำหนดขอบเขตแบ่งแยก พื้นที่สำหรับหาปลาและพื้นที่ดำน้ำขึ้นมาในภายหลังแต่ยังมีชาวชาวประมงถูกนักดำน้ำแอบ ถ่ายรูป ร้องเรียนเรื่องการเข้ามาหาปลาในเขตดำน้ำอยู่เสมอ

4.4.3 สังคมเสี่ยงด้านสุขภาพ ความเจ็บป่วยและความตายของนักดำน้ำ

นอกจากสังคมเสี่ยงเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการถูกแย่งงานจากนักดำน้ำ ต่างชาติโดยเฉพาะกลุ่มที่เข้ามาในสถานะนักท่องเที่ยวแล้ว ปัญหาเรื่องสุขภาพของนักดำน้ำถือเป็นความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและรายได้ของนักดำน้ำโดยตรง ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในชีวิตจนยากที่จะควบคุม การดำน้ำจำเป็นต้องใช้ร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง มีความพร้อมในการทำงาน สามารถดูแลแก้ปัญหาต่างๆ ได้นำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวได้ แต่บ่อยครั้งที่นักดำน้ำเองเกิดเจ็บป่วยกะทันหัน ต้องยกเลิกงาน ทำให้ขาดรายได้ ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อย เช่น เป็นหวัด ปวดหัว เจ็บแก้วหู ไช้สนหรือหากมีบาดแผลตามร่างกายก็ยากที่จะดำน้ำให้ราบรื่น รวมถึงการแบกถังดำน้ำและอุปกรณ์ดำน้ำขึ้น – ลงเรือเป็นประจำทำให้มีอาการปวดหลัง กล้ามเนื้ออักเสบ บางรายถึงขั้นต้องผ่าตัดกระดูกสันหลัง

นอกจากนี้ ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (High Season) มีนักท่องเที่ยวมาดำน้ำมาก Dive Instructor/Dive Master ต้องดำน้ำติดต่อกันหลายวันจนเกิดความเหนื่อยล้า อ่อนเพลีย พักผ่อนน้อย ต้องตื่นไปดำน้ำแต่เช้า กินอาหารไม่ทัน ทำให้มีปัญหาสุขภาพตามมา หลายครั้งที่เจ้าของร้านดำน้ำหาคนมาแทนไม่ทัน ทำให้นักดำน้ำต้องฝืนลงทะเลทั้งที่ร่างกายไม่พร้อม ผู้เขียนได้รับการสอนเชิงเตือนภัยอยู่เสมอว่า “จงอย่าประมาทในการดำน้ำ เพราะทันทีที่หัวมิดน้ำ ความอันตรายและความตายเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา” รวมถึงผู้เขียนเคยมีประสบการณ์ด้วยตนเองขณะพาลูกค้าไปดำน้ำที่หินใบ (Sail Rock) เกิดอาการเวียนหัว ตาลาย พะอืดพะอมใต้น้ำที่ความลึกเกือบ 20 เมตร

แต่พยายามตั้งสติและฝืนดำน้ำจนจบทริป สาเหตุเนื่องจากพักผ่อนน้อย นอนดึก ตื่นเช้าและดำน้ำติดต่อกันหลายวัน

เพื่อนร่วมวิชาชีพของผู้เขียนหลายคนมีปัญหาสุขภาพต้องยกเลิกงานดำน้ำกะทันหัน “คิม” (นามสมมุติ) ครูสอนดำน้ำชาวเกาหลี ขณะกลับจากดำน้ำช่วงเช้า มีอาการปวดหัวหนัก ไม่สามารถสอนดำน้ำต่อในช่วงบ่าย ต้องนอนพักอยู่ที่ร้านดำน้ำเพราะขับรถกลับบ้านไม่ไหว เช่นเดียวกับ “โอ” (นามสมมุติ) Dive Master มีคิวต้องพาลูกค้า 5 คนไปดำน้ำตอนบ่าย แต่โอหายตัวไป ทุกคนพยายามติดต่อโอ แต่ติดต่อไม่ได้ ไม่รับสาย ภายหลังทราบว่าโอเป็นไข้ กินยาและหลับลึกจนไม่ได้ยินเสียงโทรศัพท์ เช่นเดียวกับช่วงโรคระบาดโควิด-19 นักดำน้ำทราบว่าตนเองติดโควิดเนื่องจากมีอาการอ่อนเพลียและไอได้น้ำ การเจ็บป่วยบ่อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจ็บหายไป ไม่แจ้งล่วงหน้า ติดต่อกไม่ได้และทิ้งนักเรียน/ลูกค้า ทำให้บริษัทดำน้ำเกิดความเสียหายและสร้างความลำบากใจให้เจ้าของกิจการ รวมถึงสร้างความไม่น่าเชื่อถือในสายตานักท่องเที่ยว นักดำน้ำอาชีพที่มีปัญหาสุขภาพบ่อยเหล่านี้จะถูกมองว่าไม่มีความรับผิดชอบ ถูกพุดถึงปากต่อปากถึงพฤติกรรม “เทงาน” บางรายถูกนำไปโพสต์ในโซเชียลมีเดีย ถูกขึ้นบัญชีดำ (Blacklist) ทำให้ผู้ประกอบการไม่กล้าจ้าง

ความเสี่ยง ความไม่แน่นอนในวิชาชีพของนักดำน้ำ ทำให้นักดำน้ำต้องคิดหาอาชีพสำรอง สร้างรายได้เสริมอยู่ตลอดเวลา นักดำน้ำที่ผู้เขียนรู้จักส่วนใหญ่ไม่ได้มีอาชีพเดียว พวกเขาหารายได้เสริมด้วยการขายทริปดำน้ำ ขาย - ให้เช่าอุปกรณ์ดำน้ำ รับซ่อม - สอนซ่อมอุปกรณ์ดำน้ำ เปิดคอร์สสอนดำน้ำกู้ภัยและความปลอดภัยทางน้ำ (Lifeguard) หาราคาดำน้ำให้เรือ Live Abroad¹⁶ และร้านดำน้ำอื่นเพื่อได้ค่านายหน้า (Commission) เป็นยูทูบเบอร์¹⁷ (Youtuber) เปิดเพจในเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อรับรีวิวสินค้าและอุปกรณ์ดำน้ำ ขายของออนไลน์ ทำธุรกิจให้เช่าหอพัก/รีสอร์ท ฯลฯ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อรับมือกับปัญหาสังคมเสี่ยงที่มีมากกว่าความเสี่ยงวิกฤต

¹⁶ เรือ Live Abroad หมายถึง เรือดำน้ำเชิงสันทนาการที่จัดให้มีห้องนอนสำหรับค้างคืนบนเรือ บางกรณีผู้เขียนจะใช้คำทับศัพท์ว่า เรือ Live Abroad ในเนื้อหา เพื่อให้ได้บรรณานุกรมในการอ่านและการเขียนบรรยาย นอกจากนี้ในแวดวงนักดำน้ำจะพูดทับศัพท์ว่า เรือ Live Abroad เป็นปกติและเข้าใจกัน

¹⁷ ยูทูบเบอร์ (Youtuber) หมายถึง อาชีพที่อัปโหลดวีดีโอลงในเว็บไซต์ Youtube.com เพื่อแสวงหากำไร บางกรณีผู้เขียนจะใช้คำทับศัพท์คำว่า ยูทูบเบอร์ (Youtuber) ในเนื้อหาเพื่อให้ได้บรรณานุกรมในการอ่านและการเขียนบรรยาย

ทะเลไทยคือความเสี่ยงที่ต้องเอาตัวรอดในการทำมาหากินและพยุ่งสถานะทางเศรษฐกิจของตัวเอง ดังนั้น นักดำน้ำจึงต้องหาแผนสำรองและแสวงหาช่องทางสร้างรายได้เสริมที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำอยู่ตลอดเวลา

ประมวลปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่ซ้อนทับกัน ซึ่งผู้เขียนพบระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย ปัญหาขยะทะเล (แตกตัวเป็นไมโครพลาสติก) เศษอวนถูกทิ้งทับปะการังและทำลายสัตว์ทะเล (โดยเฉพาะสัตว์ทะเลหายาก ใกล้สูญพันธุ์) ปลาในทะเลลดลงจำนวนมาก ปัญหาการท่องเที่ยวทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาเรือทุกประเภทปล่อยสิ่งปฏิกูลและคราบน้ำมันลงสู่ทะเล ปัญหาท้องทะเลเสื่อมโทรม (เหลือแต่พื้นทรายและซากปะการังแตกหัก) ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ปัญหาภาวะโลกร้อน ปะการังฟอกขาว การประมงผิดกฎหมายและเรือประมงเข้ามาจับปลาในเขตดำน้ำ ปัญหาชาวต่างชาติยึดครองและผูกขาดธุรกิจดำน้ำในประเทศไทย ปัญหาความไม่ปลอดภัยในการบริการเรือโดยสารและขาดการบริการการแพทย์ฉุกเฉินทางทะเลที่สะดวก รวดเร็ว ปัญหาขาดความเชี่ยวชาญด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามของนักดำน้ำไทย ปัญหาอุปกรณ์ดำน้ำไม่ปลอดภัยและใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาการท่องเที่ยวเรือทำลายปะการัง ฯลฯ

ปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลที่ซ้อนทับกันเหล่านี้ ทำให้นักดำน้ำรวมถึงคนในพื้นที่ซึ่งต้องพึ่งพิงรายได้จากนักท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติได้ทะเลเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายที่ตามมาและส่งผลกระทบต่ออาชีพ รายได้ ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ดังนั้น มนุษย์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเมื่อได้รับผลกระทบจากสังคมความเสี่ยง จึงเกิดการประเมินความเสี่ยงและหาทางจัดการกับความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสวงหาความรู้เพื่อปกป้องทะเล การรับข่าวสารปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่กำลังถูกคุกคามโดยมนุษย์ การเข้าร่วมอบรมเพื่อป้องกันฟื้นฟูทะเลผ่านการจัดงานขององค์กร/สถาบันต่างๆ การเข้าร่วมเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครปฏิบัติงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญเพื่ออนุรักษ์ทะเล รวมถึงการก่อตั้งกลุ่ม/ชมรมของผู้ที่มีเป้าหมายเดียวกันเพื่อปฏิบัติภารกิจปกป้องฟื้นฟูทะเลร่วมกัน โดยกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครเหล่านี้มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงาน

4.5 สรุปการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัย

จากการศึกษาภาคสนามโดยการสมัครเข้าไปทำงานเป็นนักดำน้ำอาชีพ ผู้เขียนได้ใช้วิธีการเป็น “คนใน” เพื่อทำความเข้าใจสังคมที่ศึกษาและพยายามลดบทบาทของตนเองในฐานะผู้กระทำการของนักวิจัย เช่น การเข้าไปในฐานะคนนอก เป็นนักวิชาการไปเค้นเอาคำตอบตามแนวคำถามที่เตรียมไว้แล้วจากไป ผู้เขียนพยายามกลมกลืนกับธรรมชาติของสนามวิจัยและปล่อยให้สิ่งอื่นๆ ทั้งสิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ที่พบเจอระหว่างทางเป็นผู้กระทำการและเป็นผู้เล่าเรื่อง

การวิจัยที่เอาตัวของผู้วิจัยเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงเสียเองโดยใช้ผัสสะทุกส่วนของร่างกายเข้าไปสัมผัสโลกใต้ทะเลเอง เข้าไปรับรู้ พัวพันกับสรรพสิ่งต่างๆ เอง ลองหารายได้จากการทำงานดำน้ำเอง ทำให้พบว่า อาชีพนักดำน้ำต้องดิ้นรนต่อสู้ เจอปัญหาตรามา (Drama) ต่างๆ เหมือนอาชีพอื่นและการที่ผู้เขียนลองเอาตัวเองเข้าไปเผชิญกับปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลเพื่อทำความเข้าใจคนที่ทำอาชีพเป็นนักดำน้ำซึ่งต้องดำน้ำเป็นประจำและมีชีวิตความเป็นอยู่ การแสวงหารายได้ขึ้นอยู่กับสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเลนั้น การศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดมานุษยวิทยาผัสสะ (Sensory Anthropology) ซึ่งอธิบายว่า เป็นการศึกษาเพื่อรับรู้ของโลกที่มนุษย์พัวพันกับสรรพสิ่งผ่านผัสสะที่หลากหลาย เป็นความพยายามในการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างการมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส การชิมรสและการดมกลิ่นเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ การที่นักมานุษยวิทยาได้เชื่อมต่อร่างกายเข้ากับเครื่องมือต่างๆ อาทิ กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง กล้องวิดีโอเพื่อขยายขอบเขตการเก็บข้อมูล (แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ (บก.), 2564: 43-44)

ดังนั้น การเก็บข้อมูลเรื่องนักดำน้ำโดยการดำน้ำ ผู้เขียนมองว่าเป็นการใช้การวิจัยแบบมานุษยวิทยาผัสสะเพราะต้องใช้ประสาทสัมผัสทุกด้านในการเก็บข้อมูลและรับรู้สังคมเสี่ยงทางทะเล กล่าวคือ ใช้ตาในการมองพื้นที่ใต้ทะเลและสรรพสิ่งในทะเลเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการดูปริมาณอากาศที่เหลือระหว่างดำน้ำควบคู่กับการประมาณระยะเวลาที่ใช้ในการดำน้ำผ่านเครื่องมือไดรฟ์คอมพิวเตอร์เพื่อให้การดำน้ำราบรื่น ปลอดภัย การใช้หูฟังเสียงเครื่องยนต์จากเรือเสียงคลื่น เสียงการหายใจ ซึ่งเสียงต่างๆ ที่เข้ามากระทบกับหูเกิดจากระบบของร่างกาย ระบบธรรมชาติใต้ทะเลและเสียงเครื่องยนต์เรือจากมนุษย์ การปะทะกันของระบบต่างๆ ทำให้การดำน้ำ

ท่ามกลางสังคมความเสี่ยงมีความต็มด้าไปกับธรรมชาติใต้ทะเลควบคู่กับการระมัดระวังภัยจากไบโอดีโรไปพร้อมๆ กัน

นอกจากนี้ การใช้ผิวหนังสัมผัส ปะทะกับน้ำทะเลและธรรมชาติที่เกิดขึ้น เช่น คลื่น ลม มรสุม ฝน ฯลฯ และบางครั้งผิวหนังอาจปะทะกับความแหลมคม คันคายหรือถูกพิษจากสัตว์ใต้ทะเล เช่นเดียวกับการสูดดมกลิ่นของอุปกรณ์ดำน้ำ คราบน้ำมันเรือควบคู่กับกลิ่นของธรรมชาติใต้ทะเล ผัสสะเหล่านี้ ช่วยให้ผู้รู้ ทำความเข้าใจปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเลที่ได้สัมผัสไปพร้อมๆ กับการสัมผัสภาพ นอกจากนี้ ผัสสะของนักวิจัยยังเชื่อมต่อกับอุปกรณ์ เทคโนโลยีดำน้ำต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจภาวะโลกใต้น้ำของนักดำน้ำ สรุปแล้วอุปกรณ์ 3 ส่วนที่จำเป็นต้องใช้เพื่อทำงานเชื่อมตอสัมพันธ์กันระหว่างเก็บข้อมูลใต้น้ำ คือ ร่างกายมนุษย์ เทคโนโลยีอุปกรณ์ดำน้ำและธรรมชาติใต้ทะเล การลงไปสัมผัสโลกใต้ทะเลทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านผัสสะ ดังนี้

พื้นที่ใต้ทะเล หากพิจารณาใต้ท้องทะเลในฐานะพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ใต้ทะเลได้ทำหน้าที่หลากหลายผสมผสานกัน กล่าวคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวของนักดำน้ำ เป็นพื้นที่ทำมาหากิน สร้างรายได้ของนักดำน้ำอาชีพ ชาวประมงและภาคบริการทางทะเล เป็นแหล่งอาหารสำคัญของโลก เป็นย่านธุรกิจท่องเที่ยวสำคัญของนักลงทุน แต่หากพิจารณาพื้นที่ใต้ทะเลในฐานะพื้นที่วิจัย พื้นที่ใต้ทะเลคือแหล่งที่ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับของปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย เป็นพื้นที่ปฏิบัติงานของ “นักสื่อสารพลเมือง” ในรูปแบบของนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยนักดำน้ำทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสื่อมวลชนตีแผ่ปัญหา ปราบปรามการณ์จริงใต้ท้องทะเลและนำขึ้นมาเผยแพร่สู่สาธารณะชนบนฝั่งผ่านโซเชียลมีเดีย

ในประเด็นด้านการคิดย้อนสะท้อนกลับ ผู้เขียนเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับเนื่องจากได้ดำน้ำเห็นความเสียหายและการถูกคุกคามทางทะเลด้วยตัวเองควบคู่กับการสนทนาผ่านบุคคลต่างๆ ที่ได้พบเจอ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่ได้ประกอบอาชีพใต้ทะเลอย่างถาวรหลังจากงานวิจัยเสร็จต้องออกจากพื้นที่ แต่นักดำน้ำอาชีพคนอื่นๆ ยังต้องเผชิญกับสังคมความเสี่ยงที่ไม่แน่นอนของท้องทะเลต่อไป (หากไม่เปลี่ยนแปลง) ไม่ว่าจะมีความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของคลื่น ลม มรสุม ความผันผวนของจำนวนลูกค้าที่มาดำน้ำ (ซึ่งสามารถยกเลิกได้ตลอดเวลา) ความเสี่ยงที่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตของลูกค้าหรือนักเรียนดำน้ำ (เพราะหากมีคน

ในทีมประสพอุบัติเหตุหรือเสียชีวิต Dive Instructor/Dive Master ในฐานะผู้ควบคุมดูแลอาจมีความผิดตามกฎหมายโทษฐานประมาทและบกพร่องในหน้าที่) ความไม่มั่นคงในการจ้างงานของผู้ประกอบการและต้องแข่งขันกับนักดำน้ำต่างชาติในตลาดแรงงานไทย ความเสี่ยงจากปัญหาสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลที่เสื่อมโทรมลง นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคด้านสุขภาพที่ต้องอยู่ใต้น้ำลึกเป็นเวลานานติดต่อกันผนวกกับอายุที่มากขึ้น ทำให้ภูมิคุ้มกันของร่างกายลดลง ดังนั้น นักดำน้ำจึงต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวรับมือกับสังคมความเสี่ยงที่ไม่แน่นอนเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา

ถึงแม้ว่านักดำน้ำจะเผชิญกับสังคมเสี่ยงและความไม่แน่นอนในอาชีพจากหลากหลายปัจจัย แต่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า มีผู้ที่มีหน้าที่การงานดี มั่นคง ตำแหน่งสูง เช่น เคยรับราชการเป็นหมอ วิศวกร นักธุรกิจระดับผู้บริหารและชาวต่างชาติที่เคยทำงานในยุโรป เงินเดือนและสวัสดิการดี ยอมทิ้งโอกาส ลาออกจากงานประจำมาเป็นครูสอนดำน้ำและอาศัยอยู่แบบพินบ้านเป็น “ชาวเกาะ” อย่างถาวร เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ซึ่งชุดคำตอบที่ได้ คือ “ความอิสระ สบายใจ ไม่มีใครบังคับ” “อยู่กรุงเทพเครียด ต้องกินยา พอย้ายมาอยู่ทะเล ไม่ต้องกินยาอีกเลย” “ชอบอยู่ง่ายๆ ใส่เสื้อยืด กางเกงขาสั้น รองเท้าแตะ เดินลงทะเล ไม่ต้องใส่ชุดสูทพิธีรีตอง ไม่ต้องเจอรถติด” สำหรับชาวต่างชาติบอกว่า “ดำน้ำเป็นงานอดิเรกที่รักและใช้หาเงินไปด้วยได้” “ไม่รวยแต่สบายใจ” สรุปแล้วการดำน้ำจึงเป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยงรอบทิศทางแต่ทุกคนเต็มใจกับความเสี่ยงเพราะเน้นความสุข สบายใจในการดำเนินชีวิตเป็นสำคัญ

เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ในสื่อออนไลน์ของนักดำน้ำ (Social Network) เช่น ไลน์กลุ่ม (Group Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) พื้นที่เหล่านี้เป็นมากกว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ใช้แชร์ (Sharing) ประสบการณ์ ความสนใจร่วมกัน แต่พื้นที่ดังกล่าวยังใช้แชร์สังคมความเสี่ยงได้ทะเลร่วมกัน ใช้คาดการณ์ความเสี่ยงและประเมินความเสี่ยงของปัญหาทะเลไทยร่วมกัน รวมถึงเป็นพื้นที่ที่สมาชิกในโลกออนไลน์ใช้เคลื่อนไหว หาทางจัดการ ควบคุมสังคมเสี่ยงได้ทะเลร่วมกัน ได้อย่างรวดเร็ว ประหยัด โดยไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าหรือรู้จักกัน

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของนักดำน้ำในยุคสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย นักดำน้ำได้ทำหน้าที่มากกว่าแสวงหาความเพลิดเพลินอยู่ใต้ทะเล แต่นักดำน้ำได้ทำหน้าที่ “สื่อมวลชน

สมัครเล่น” ตีแผ่ปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเลที่ละเอียด ซับซ้อน ซ่อนเร้น (ซึ่งสื่อมวลชนวิชาชีพจริงไม่สามารถเข้าถึงได้) นำมาเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้และเกิดการรวมกลุ่มของอาสาสมัครนักดำน้ำร่วมรณรงค์ ปกป้องท้องทะเลผ่านการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กร/สถาบัน รวมถึงจัดกิจกรรมดำน้ำบำเพ็ญประโยชน์เฉพาะกลุ่มกันเอง

การนำเสนอเรื่องราวสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยผ่านสื่อของนักดำน้ำ ที่การคิดย้อนสะท้อนกลับตลกผลึกแล้ว ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า นักดำน้ำจะใช้วิธีการโต้กลับในทิศทางตรงกันข้ามกับความต้องการของกระแสสังคมในระบบทุนนิยม เช่น ในขณะที่สื่อนำเสนอข่าวรับประทานหูลดลามช่วยบำรุงสุขภาพ แต่นักดำน้ำจะต่อต้านการกินหูลดลาม หรือการเสนอข่าวเรื่องเรือสำราญมาจอดที่หาดป่าตองทุกอาทิตย์ สื่อกระแสหลักนำเสนอว่าเป็นเรื่องน่ายินดีเพราะทำให้การท่องเที่ยวไทยกลับมาคึกคัก เศรษฐกิจฟื้นตัว แต่นักดำน้ำอาสาสมัครกลับนำเสนอข่าวโดยใช้ตัวเองเป็น “ตัวแทนสื่อ” วายน้ำไปที่เรือสำราญและตั้งคำถามว่า เรือลำใหญ่ขนาดนี้จะปล่อยของเสียลงสู่ทะเลและสร้างความเสียหายต่อสัตว์ทะเลมากขนาดไหน หรือสื่อนำเสนอข่าวเรื่องนักท่องเที่ยวจีนหลังไหลมาท่องเที่ยวประเทศไทย มีเรือสปีดโบ๊ทของจีนมาจอดหลายลำซึ่งส่งผลดี ช่วยสร้างรายได้ให้นักดำน้ำ แต่นักดำน้ำอาสาสมัครกลับไม่ได้ยินดีที่มีนักท่องเที่ยวมาเพราะเห็นเรือจอดติดโขดหินใกล้แนวปะการัง ซึ่งสร้างความเสียหายต่อท้องทะเลจนยากที่จะกู้กลับคืน

อัตลักษณ์ของนักดำน้ำที่ประกอบสร้างขึ้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจาก “นักดำน้ำเชิงสันตนาการ” มาสู่ “สื่อมวลชนใต้น้ำสมัครเล่น” และกลายเป็น “นักดำน้ำอาสาสมัคร” ภายใต้กระบวนการเปลี่ยนผ่านเหล่านี้มาจากปรากฏการณ์สังคมความเสี่ยงของโลกสมัยใหม่ภายใต้ระบบทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูการท่องเที่ยว โดยเฉพาะหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทำให้เกิดชุมชนนักดำน้ำรูปแบบใหม่ๆ (New Community) เกิดการรวมตัวของคนที่มีความสนใจร่วมกัน (Share Interests) ชอบดำน้ำและเป็นห่วงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลเหมือนกัน ดังนั้น ในยุคสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย นักดำน้ำจึงมีความแตกต่างหลากหลายและไม่ยึดติดกับภาพเหมารวมว่าคนดำน้ำคือกลุ่มคนมีตังค์เหมือนในอดีต

การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยทำให้**เส้นแบ่งการทำงานระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนเลือนลางและสลายกรอบลง** กลายเป็นภาครัฐกับภาคประชาชน (ในรูปแบบอาสาสมัคร) ทำงานร่วมกันในลักษณะพึ่งพาอาศัย เพราะหน่วยงานรัฐต้องอาศัยแรงงานจากนักดำน้ำภาคประชาชนช่วยปฏิบัติงานและในขณะเดียวกันนักดำน้ำอาสาสมัครต้องการทุนสนับสนุนรวมถึงเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ จากรัฐเพื่อปกป้องฟื้นฟูทะเล

การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครรวมถึงตัวผู้เขียน เกิดจากประสบการณ์ที่เห็นความเปลี่ยนแปลงของโลกใต้ทะเลและการกระทำต่อทะเลในเชิงคุกคามทำลาย รวมถึงได้ย้อนกลับไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ ภาพจำที่เคยเห็นทะเลในอดีต การที่นักดำน้ำอาสาสมัครได้ย้อนกลับไปรำลึกประวัติศาสตร์ของทะเล คิดถึงประสบการณ์วัยเด็กที่ได้สัมผัสท้องทะเล ทำให้เกิดการเปรียบเทียบภาพก่อนและหลังของทะเล (Before and After) และนำมาสู่ความรู้สึกหวงแหน เสียหายทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องการฟื้นฟูให้ทะเลกลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม

จากเรื่องเล่าประสบการณ์ภาคสนามที่หยิบยกมาบางส่วน ผู้เขียนได้พยายามฉายให้เห็นสังคมเสี่ยงในมิติต่างๆ ที่ผู้เขียนร่วมกับนักดำน้ำคนอื่น ๆ ต้องเผชิญและต้องการชี้ให้เห็นว่าสังคมเสี่ยงเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาส่วนบุคคล แต่เป็นสังคมเสี่ยงเชิงโครงสร้างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งเกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น (Local) แต่เชื่อมโยงกับสังคมเสี่ยงโลก (Global Risk)

สังคมเสี่ยงเหล่านี้ได้ค่อยๆ กลืนเข้ามาในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งมองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ เช่น ประเด็นเรื่องชาติตะวันตกเข้ามาตักตวง แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรใต้ทะเลยังประเทศโลกที่ 3 ในรูปแบบของการลงทุน ทำธุรกิจสมัยใหม่ เช่น การดำน้ำและเบียดขับให้คนท้องถิ่นผู้เป็นคนในประเทศต้องใช้ชีวิตทำมาหากินด้วยความยากลำบากยิ่งขึ้น เช่น ชาวประมงต้องออกเรือไปหาปลายังพื้นที่กลางทะเลไกลๆ (หลังจากธุรกิจดำน้ำเข้ามาและไม่อนุญาตให้ชาวประมงจับปลาในแหล่งเดียวกับจุดดำน้ำ) รวมถึงการปิดกั้นโอกาส (โดยไม่ได้ตั้งใจ) ในการประกอบอาชีพของนักดำน้ำไทยในพื้นที่แผ่นดินไทยโดยให้เหตุผลเรื่องข้อจำกัดทางด้านภาษา แต่

กลับจ้างงานนักดำนํ้าต่างชาติที่ไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work Permit) ปฏิบัติหน้าที่แทนได้ สิ่งเหล่านี้ถูกทำให้เป็นสิ่งยอมรับได้โดยปราศจากข้อสงสัย

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สังคมเสี่ยงมาจากการประกอบสร้างโดยฝีมือมนุษย์ซึ่งผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นคนสร้างและกำหนดความเสี่ยงเพื่อผลประโยชน์ภายใต้ระบบทุนนิยมผ่านการพัฒนา การสร้างความร่วมมือ การช่วยเหลือในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หรือโครงการพัฒนาต่างๆ

นอกจากนี้ สังคมเสี่ยงระดับโลกที่มีการข้ามพรมแดนเข้ามาในรูปแบบของอุตสาหกรรมดำน้ำยังเป็นความเสี่ยงเชิงวัฒนธรรมซ้อนทับกับสังคมเสี่ยงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กล่าวคือในอดีตการดำน้ำเคยเป็นวิถีของชาวมอแกน/ชาวเล/ชาวประมงจับปลาเพื่อยังชีพโดยไม่ต้องผ่านการเรียนจากสถาบันหรือมีใบอนุญาตดำน้ำ เพราะ “ดำน้ำ” เป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวันสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ แต่เมื่อสังคมสมัยใหม่และความเป็นโลกาภิวัตน์เข้ามา การดำน้ำถูกทำให้เป็นวิทยาการเชิงธุรกิจที่ต้องเรียนรู้จากสถาบันที่ได้มาตรฐานตามข้อกำหนดของชาติตะวันตก ต้องมีการทดสอบเพื่อให้ได้ใบอนุญาตดำน้ำในระดับต่างๆ ซึ่งแลกด้วยค่าใช้จ่ายที่สูง การดำน้ำถูกทำให้เป็นสากลโดยทั่วโลกใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์ได้นํ้าและอุปกรณ์ดำน้ำ

ดังนั้น การดำน้ำที่เคยเป็นวิถีชีวิตของชาวเล เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่แต่ละครอบครัวถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจึงถูกลดทอนคุณค่า ถูกแบ่งแยกกีดกันให้ออกจากการดำน้ำที่ได้มาตรฐานสากล เพราะชาวเลไม่มีบัตรแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำน้ำที่ออกโดยสถาบันดำน้ำจากชาติตะวันตกและคนดำน้ำที่ไม่ผ่านการเรียนและไม่มีบัตรดำน้ำจะถูกมองว่าเป็นนักดำน้ำเถื่อน

การที่วัฒนธรรมการดำน้ำแบบตะวันตกจึงเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมการดำน้ำของวิถีชาวบ้านเช่นนี้ หากชาวบ้านต้องการดำน้ำ จะถูกขอให้แสดงบัตรดำน้ำ ถ้าไม่มีบัตรดำน้ำจะไม่ได้รับอนุญาตให้ลงทะเล (ถึงแม้จะมีประสบการณ์มากมาย) รวมถึงต้องไปเรียนดำน้ำผ่านสถาบันดำน้ำที่ได้รับการยอมรับซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์โดยชาติตะวันตก สิ่งเหล่านี้คือ สังคมเสี่ยงทาง

วัฒนธรรม (การดำน้ำ) ที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์และสังคมสมัยใหม่ที่ผู้เขียนวิพากษ์จากประสบการณ์วิจัยภาคสนามและการทำงานดำน้ำของตนเอง

ตอนนี้ เมื่อดำน้ำลงไปใต้ทะเลแล้วถูกถามว่า “คุณเห็นอะไรใต้ทะเล?” ผู้เขียนขอตอบว่า “เห็นระบบทุนนิยมใต้ทะเล” ซึ่งเป็นสังคมเสี่ยงที่อันตรายที่สุดและน่ากลัวที่สุดที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมเสี่ยงอื่นๆ ตามมา

จากการสะท้อนย้อนคิดกลับเข้ามามองตัวตน สรรวจตำแหน่งแห่งที่ของผู้วิจัย “เราเป็นใคร?” “มาทำอะไร?” “เรามองสังคม (ดำน้ำ) ด้วยเลนส์แบบไหน?” และ “เป็นเลนส์ของใคร?”

ภาพสะท้อนย้อนคิดของคนอื่นๆ สิ่งอื่นๆ ตัวอื่นๆ ที่เราสนใจต่อปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยเป็นอย่างไร? ถ้าพวกเขาได้พูดและฟังได้ พวกเขาจะพูดว่าอย่างไร? ผู้เขียนขอเป็นตัวแทนฉายภาพให้เห็นความแตกต่างหลากหลายของการคิดย้อนสะท้อนกลับในบทที่ 5 ถึงบทที่ 10 ดังนี้

บทที่ 5

การคิดย้อนสะท้อนกลับของโลกใต้ทะเล: การสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญของนักดำน้ำ

การคิดย้อนสะท้อนกลับในประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเล หมายถึง การที่มนุษย์ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของท้องทะเล อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ จนนำมาสู่การเกิดความตระหนัก เห็นภัยพิบัติ ความหายนะที่กำลังมาเยือน รวมถึงต้องการหาทางป้องกัน แก้ไขฟื้นฟู เพื่อ “เอา” ทะเลกลับคืนมา หน้าด้านของคนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมวิกฤตทะเลไทยและได้รับผลกระทบโดยตรง คือ “นักดำน้ำ”

นักดำน้ำเห็นอะไรใต้ทะเลจนทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับกลายเป็น “นักดำน้ำอาสาสมัคร” และนักดำน้ำอาสาสมัครสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร เป็นสิ่งที่การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาผ่านชุมชนคนดำน้ำ

5.1 บทนำ

กระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้เขียนได้ใช้วิธีเข้าไปฝังตัวอยู่ในชุมชนคนดำน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและมีชื่อเสียงระดับโลก ณ เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยได้สมัครเรียนในหลักสูตรผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ (Dive Master) และฝึกงานที่ร้านดำน้ำ รวมถึงได้ลงพื้นที่ทำงานจริงในตำแหน่งผู้นำการดำน้ำหรือไกด์ดำน้ำ (Dive Lead/Dive Guide) ที่เกาะเต่าเป็นระยะเวลา 1 ปี 1 เดือน หลังจากนั้น ผู้เขียนได้สมัครเข้าร่วมอบรมหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) โครงการอุทยานใต้ทะเล จุฬารักษ์ 36 ซึ่งเป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้พลเรือนได้เข้ามาทดสอบสมรรถภาพร่างกายและตรวจสุขภาพทางการแพทย์เวชศาสตร์ใต้น้ำอย่างละเอียดเพื่อเรียนดำน้ำลึกในหลักสูตรของทหาร โดยทีมผู้สอนเป็นครูฝึกนักทำลายจุใจมีใต้น้ำหรือมนุษย์กบ ใช้ระยะเวลาฝึก 12 วัน (ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2565 - 9 พฤษภาคม 2565)

ประสบการณ์การเข้าไปฝังตัวในชุมชนคนดำน้ำแบบ “คนใน” โดยเข้าร่วมเรียนรู้ อบรมทำงานและฝึกปฏิบัติจริงใต้ทะเลครั้งนี้ เป็นไปเพื่อต้องการเข้าใจปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ทั้งทางด้านเหตุปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้เกิดจุดคิดย้อนสะท้อนกลับ การรวมกลุ่ม

เคลื่อนไหว ตอบโต้ผ่านสื่อของนักดำนํ้า รวมถึงต้องการศึกษากระบวนการเปลี่ยนผ่านซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งต่างๆ ที่ผลักดันให้คนธรรมดาคนหนึ่งกลายเป็นนักดำนํ้าและค่อยๆ เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ เปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์มาเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร รวมถึงพัฒนาตนเองให้กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางจนสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ผู้อื่นและสังคม

ผู้เขียนได้เข้าร่วมอบรม ฝึกปฏิบัติและทำงานดำนํ้าลึกในพื้นที่ภาคสนามหลัก 2 แห่ง อันเป็นตัวแทนชุมชนคนดำนํ้าในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน กล่าวคือ ชุมชนคนดำนํ้าเกาะเต่าสะท้อนให้เห็นถึงบริบทการดำนํ้าในฐานะแหล่งท่องเที่ยว แหล่งสร้างรายได้ที่มีการแข่งขันกันสูงของผู้ประกอบการธุรกิจดำนํ้าในภาคเอกชน รวมถึงสะท้อนภาพการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของครูสอนดำนํ้า/ผู้ประกอบการร้านดำนํ้า โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จนเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับกลายเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครควบคู่กับการประกอบอาชีพ

ในขณะที่หลักสูตรนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ใต้ทะเล (นพอ.) โครงการอุทยานใต้ทะเลจุฬารัตน์ 36 สถาบันวิจัยจุฬารัตน์ ได้สะท้อนให้เห็นภาพบริบทการทำงานด้านดำนํ้าของภาครัฐภายใต้การสอนของสถาบันทหาร ซึ่งภาครัฐได้เข้ามามีส่วนประกอบสร้าง หล่อหลอมให้คนธรรมดาเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับจนนำไปสู่การรวมกลุ่มเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์และเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ สนับสนุนการทำงานของรัฐในส่วนภาคทะเล หรือกล่าวได้ว่า รัฐได้พยายามสร้างทรัพยากรบุคคลในรูปแบบของนักดำนํ้าอาสาสมัคร (ที่เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ) เพื่อให้เข้ามาทำงานร่วมกับรัฐและสร้างความสัมพันธ์อันดี สนับสนุนเกื้อกูลกันโดยใช้บทบาทอาสาสมัครใต้ทะเลภาคประชาชนเป็นตัวเชื่อมร้อย (โดยผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราวนักดำนํ้าผ่านภาคปฏิบัติการและการจัดการของรัฐในบทที่ 7)

จากพื้นที่ภาคสนามการดำนํ้าทั้ง 2 แห่ง ช่วยให้เห็นกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นและค่อยๆ เปลี่ยนผ่าน ผันกลายรูปแบบวิถีคิด พฤติกรรมของคนธรรมดาในฐานะนักท่องเที่ยวทางทะเลมาสู่การเป็นนักดำนํ้าสายสันตนาการและมาสู่การเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร รวมถึงการมีจิตสำนึกที่ค่อยๆ ซึมซับได้รับการปลูกฝังให้กลายเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยกระบวนการหล่อหลอม ชัดเจน อันเกิดจากการเผชิญเหตุการณ์หรือปัจจัยสังคมเสี่ยงต่างๆ ที่เข้า

มากระทบ ปะทะและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นนักดำเนินอาสาสมัครในที่สุด นอกจากนี้ การลงพื้นที่ภาคสนามทั้ง 2 แห่ง จะทำให้เห็นกระบวนการใช้ความเป็นนักดำเนินอาสาสมัครก่อร่างสร้างตัวตน เกิดการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย สร้างตัวแสดง (Actor) สร้างแรงปะทะ อันนำมาสู่การเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลกใต้ท้องทะเลผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและแสดงออกผ่านโลกออนไลน์

ปัญหาวิกฤตทางทะเลได้เกิดขึ้นภายใต้บริบทสังคมความเสี่ยงที่ซับซ้อนและซ้อนทับกันอยู่ ประกอบด้วยสังคมเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 และส่งผลกระทบต่อให้เกิดความสังคมความเสี่ยงต่อความอยู่ดีมีสุข ปัญหาปากท้อง ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ สุขภาวะและความไม่มั่นคงในชีวิตของประชาชน ดังนั้น จึงถึงเวลาแล้วที่มนุษย์ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากสังคมความเสี่ยงเหล่านี้ต้องแสวงหาทางออกเพื่อความอยู่รอดร่วมกันในรูปแบบของพลังอาสาสมัครดิจิทัลใต้ทะเล อันเป็นที่มาของการเข้าไปศึกษาในฐานะ “คนใน” ใต้น้ำจากการเก็บข้อมูลวิจัยภาคทะเล ครั้งนี้

5.2 เกาะเต่า : จากคูกทางการเมือง สู่วรรคของนักดำเนิน

5.2.1 เข้าถึงเกาะเต่า

การกลับมาเยือนเกาะเต่าครั้งนี้ พิถีพิถันและใช้เวลาพำนักยาวนานกว่าทุกๆ ครั้ง เพราะไม่ใช่การมาดำเนินเพื่อความสนุกสนานเหมือนครั้งก่อนๆ แต่มันเป็นการมาเก็บข้อมูลวิจัย ผู้เขียนเข้าไปศึกษาชุมชนคนดำเนินโดยเริ่มจากไปขอแผนที่และคู่มือท่องเที่ยวเกาะเต่าที่ศูนย์ท่องเที่ยว นำมาเปิดทางประกอบการเดินเท้า โดยเริ่มจากท่าเรือผ่านประตูทางเข้าขนาดใหญ่ซึ่งมีป้ายเขียนไว้ว่า “เกาะเต่ายินดีต้อนรับ” อันเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่าเราได้เดินทางโดยเรือเข้าสู่เขตเกาะเต่าแล้ว

ในเดือนตุลาคม 2564 ซึ่งยังอยู่ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 พื้นที่เกาะเต่าเปลี่ยนไปจนน่าใจหายเพราะไม่เหลือความเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกอยู่เลย ทุกอย่างดูร้างโรย ทрудโทรม สกปรก หดหู่ ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ ชยะกลาดเคลื่อน กอหญ้าขึ้นรกรุงรัง มีเศษกระจกแตกและซากปรักหักพังของไม้ที่เคยตกแต่งเป็นซุ้มขายของข้างทางเป็นจำนวนมาก ร้านค้าปิดกิจการเกือบหมด แม้กระทั่งร้านเซเว่น - อีเลฟเว่น ทำเลดีที่ตั้งอยู่ตรงถนนหัวมุมทางเข้าเกาะเต่า

ซึ่งเคยเปิดไฟส่องสว่างตลอด 24 ชั่วโมงได้ปิดตัวลง ชยะ หยากไย ชี้ฝุ่น ใต้ แก้อื้อผู้ฟัง ล้ม
ระเนระนาดและกองซ้อนทับกัน บ่งบอกว่าพื้นที่ตรงนี้ไม่มีคนอยู่อย่างยาวนาน ตอนกลางวันตาม
ทางเดินเงียบเรียบเหมือนเมืองร้าง ตอนกลางคืนพบแต่ความมืดและบรรยากาศเงียบเหงาจนน่า
กลัว

ที่มา: จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 4 สภาพพื้นที่เกาะเต่าในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เดือนธันวาคม 2564

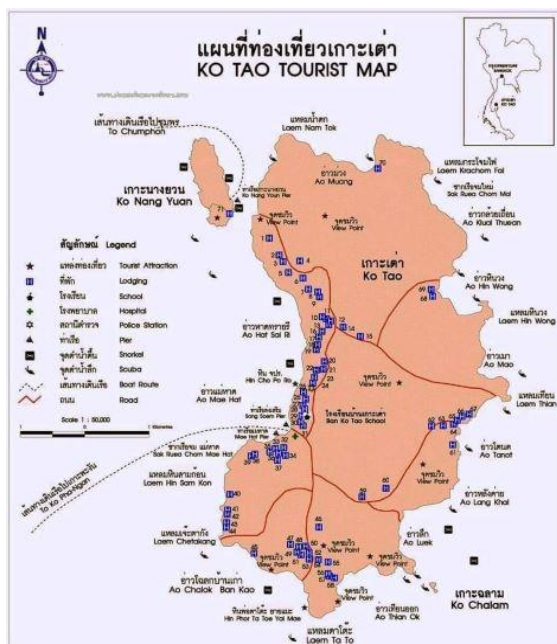
“มันเป็นแบบนี้มา 2 ปีแล้วที่ คนตงงานอพยพออกจากเกาะไปหางาน เข้ากรุงเทพกันหมด
เซเว่นปิดไปเพราะทำยอดขายไม่ได้ มันไม่มีนักท่องเที่ยว เลยต้องปิดตัวไป” คุณป้าชาวมุสลิมที่ยืน
ขายโรตีสถิตอยู่หน้าเซเว่น-อีเลฟเว่นมา 25 ปีเล่าถึงสถานการณ์โควิดที่เกาะเต่า

“หนูมาทำงานแบบนี้ หนูไม่ได้เงินนะ ถึงเจ้าของรีสอร์ทเค้าจะให้อยู่ฟรี มีข้าวสารให้ แต่
กับข้าวเราต้องซื้อกินเอง หนูจะบอกเจ้านายภายในสิ้นเดือนนี้แหละว่าจะขอลาออกไปหางานบน
ฝั่งสุราษฎร์ หนูมีลูกกำลังเรียนหนังสือ ไม่อยากให้เงินเก็บก้อนสุดท้ายในชีวิตมาหมดลงที่นี่” น้อง
พนักงานทำความสะอาดโรงแรมเล่าถึงสถานการณ์โควิด 19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิต

เกาะเต่าที่เคยรุ่งเรือง มีสีสัน นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินควักไขว่ คึกคัก วิถีผู้คนออกไป
ดำเนินาตอนกลางวัน เทียวผับบาร์ตอนกลางคืนไม่มีให้เห็นอีกแล้ว เกาะเต่า ณ เวลานี้เหมือนได้
ย้อนกลับไปเกาะเต่าเมื่อ 90 ปีที่แล้ว เกาะเต่าเคยเป็นพื้นที่รกร้าง เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการเมืองมา
ก่อน

5.2.2 บริบทเกาะเต่า

- เกาะเต่าในอดีต

ที่มา: https://www.novabizz.com/Map/Island_Tao.htm

ภาพที่ 5 แสดงแผนที่เกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เกาะเต่า เป็นเกาะเล็กๆ ในบริเวณอ่าวไทย มีลักษณะรูปร่างโค้งเว้าคล้ายเมล็ดถั่วเขียว ตั้งอยู่อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สาเหตุที่ชื่อ “เกาะเต่า” เพราะมีเต่าตะนุว่ายน้ำขึ้นมาวางไข่บนทุกชายหาดของเกาะแห่งนี้เป็นจำนวนมากในช่วงเดือน มิถุนายน - สิงหาคมของทุกปี

อดีต เกาะเต่าไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เนื่องจากตั้งอยู่โดดเดี่ยว ห่างไกลจากแผ่นดินใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร จึงมีการสร้างเรือนจำในเกาะเต่าเพื่อใช้จองจำนักโทษทางการเมือง โดยเรือนจำตั้งอยู่บริเวณอ่าวแม่หาด มีพื้นที่ประมาณ 35 ไร่และในปี พ.ศ. 2476 ประวัติศาสตร์ของเกาะเต่าถูกบันทึกไว้ว่า เกาะเต่าเป็นเกาะแห่งความโหดร้ายเพราะถูกใช้เป็นสถานที่คุมขังนักโทษทางการเมืองช่วงเกิดสงครามแปซิฟิก โดยนักโทษเหล่านี้ได้ถูกย้ายจากคุกที่เกาะตะรุเตามาคุมขังที่คุกเกาะเต่า

สาเหตุที่ต้องย้ายนักโทษ เนื่องจากรัฐบาลกลัวว่าอังกฤษจะมาชิงตัวนักโทษทางการเมืองไปจากเกาะตะรุเตา รวมถึงเกาะตะรุเตาตั้งอยู่ชายแดนฝั่งมหาสมุทรอินเดีย ในขณะที่เกาะเต่ามีทำเลตั้งอยู่โดดเดี่ยว ไม่มีเกาะอื่นๆ ใกล้เคียงจึงเสมือนมีทะเลกว้างเป็นรั้วกั้นอิสระภาพและมีฉลามล้อมรอบยากแก่การหลบหนี การย้ายนักโทษจากเกาะตะรุเตามาที่เกาะเต่า นักโทษทุกคนจะถูกตีตรวน ส่งขึ้นโบกี้รถไฟจากสถานีรถไฟจังหวัดสตูลไปสถานีท่าข้าม จังหวัดสุราษฎร์ธานีและจากสถานีท่าข้าม นักโทษต้องลงเรือไปยังบ้านดอนเพื่อพักแรมที่คุก จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากนั้นลงเรือเซวคักดีสงคราม โดยเรือแล่นผ่านเกาะสมุย เกาะพะงันและมุ่งต่อไปยังเกาะเต่า

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2486 - 2487 เกาะเต่าได้ถูกใช้เป็นที่คุมขังนักโทษการเมืองคดี “กบฏบวรเดช” โดยหนึ่งในนักโทษที่เคยถูกคุมขังแล้วว่า เกาะเต่า คือ เกาะนรกที่ล้อมรอบไปด้วยฉลาม ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ชีวิตเต็มไปด้วยความอดอยากแร้นแค้น ขาดแคลนน้ำ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ นักโทษแทบทุกคนเป็นไข้จับสั่น นอกจากนี้ นักโทษบนเกาะเต่ายังถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงานเยี่ยงกรรมกร โดยไปเป็นแรงงานโค่นต้นไม้ ถางป่า ทำถนน สร้างบ้านพักให้กับผู้อำนวยการเรือนจำและข้าราชการต่างๆ รวมถึงสร้างแท็งก์น้ำขนาดใหญ่สำหรับดื่มและเอาไว้ใช้ยากจำเป็น

หลังจากนั้น จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ซึ่งเคยเป็นนายกรัฐมนตรีได้ลาออก เนื่องจากแพ้คะแนนเสียงกับรัฐสภา จึงทำให้นายควง อภัยวงศ์ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีแทนและนายควงได้ทรงกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้กับนักโทษ ทำให้นักโทษที่เกาะเต่าได้รับการปลดปล่อยในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2487 หลังจากที่นักโทษได้รับการปล่อยตัว ทำให้พื้นที่เกาะเต่าร้างมาเป็นเวลานาน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2490 ได้มีชาวบ้านซึ่งย้ายมาจากเกาะสมุยและเกาะพะงันอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เกาะเต่า ทำให้เกาะเต่าเริ่มเป็นที่รู้จักของชาวบ้านและชาวเดินเรือที่มาจอดแวะพัก เกาะเต่าในช่วงเริ่มแรกที่มีผู้คนอาศัยอยู่ ถือเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนมะพร้าว ปลูกต้นมะพร้าว ทำการประมง แต่ในระยะเวลาต่อมา เกาะเต่าเริ่มมีชื่อเสียงมากขึ้นและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างชาติในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สงบและมีความเป็นธรรมชาติ ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติในเกาะเต่า หันมาทำอาชีพด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น เปิดร้านอาหาร ร้านขายของ ผับ บาร์ โรงแรม รีสอร์ทและธุรกิจร้านค้าอื่น ๆ เป็นต้น (เกาะเต่า.Net, 2023)

- การเดินทางมาเกาะเต่า

แม้เกาะเต่าจะเป็นเกาะเล็กๆ ที่ล้อมรอบไปด้วยทะเล แต่หลังจากเกาะเต่าได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ทำให้มีการคมนาคมที่สะดวกในทุกเส้นทาง ไม่ว่าจะเป็น รถยนต์ รถทัวร์ รถไฟ เครื่องบิน โดยนักท่องเที่ยวต้องเดินทางไปลงที่จังหวัดชุมพรหรือจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากนั้นนั่งเรือเฟอร์รี่ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงหรือโดยสารเรือนอนใช้เวลาประมาณ 6 ชั่วโมงมายังท่าเรือเกาะเต่า ปัจจุบันเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้มีบริการแบบครบวงจรโดยสามารถนั่งรถทัวร์ต่อเรือมายังเกาะเต่าได้ รวมถึงมีการบริการจัดหาโรงแรมและแพ็คเกจท่องเที่ยว ดำน้ำรอบเกาะตั้งแต่จุดซื้อตั๋วรถ/เรือโดยสารและมีบริการจองผ่านอินเทอร์เน็ต

เมื่อมาถึงเกาะเต่าแล้ว ยังมีรถแท็กซี่ในรูปแบบต่างๆ ให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น รถกะบะ รถมอเตอร์ไซด์ เรือแท็กซี่ (Taxi Boat) บริการเที่ยวรอบเกาะ รวมถึงมีรถมอเตอร์ไซด์ให้นักท่องเที่ยวเช่าขับเอง อย่างไรก็ตาม การคมนาคมในเกาะเต่ามีจุดที่ต้องระวังคือ เนื่องจากสภาพเส้นทางบนเกาะเต่ามีความลาดชัน เป็นเนินเขาและภูเขาสูง รวมถึงพื้นถนนอาจมีทรายและก้อนกรวดปะปนอยู่ โดยเฉพาะช่วงหน้าฝนหรือหน้ามรสุมทำให้พื้นถนนเป็นดินโคลน ถนนหลายแห่งมีตะไคร่น้ำเกาะ ถนนลื่น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่ขับมอเตอร์ไซด์เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง บางรายถึงขั้นบาดเจ็บและเสียชีวิตเนื่องจากไม่คุ้นชินกับเส้นทางและไม่ชำนาญในการขับมอเตอร์ไซด์บนเส้นทางลาดชัน (ในการเดินทางเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามที่เกาะเต่า เนื่องจากผู้เขียนไม่ชำนาญในการขี่มอเตอร์ไซด์และทราบว่าเส้นทางของเกาะเต่าอันตราย อัตราการเกิดอุบัติเหตุสูง จึงใช้วิธีเดินหรือจ้างมอเตอร์ไซด์รับจ้างให้ไปส่ง แต่กระนั้น ผู้เขียนเกิดอุบัติเหตุจากมอเตอร์ไซด์ที่นั่งซ้อนมาล้ม 2 ครั้ง เนื่องจากถนนลาดชันและเป็นดินโคลน)

- แหล่งท่องเที่ยวเกาะเต่า

เกาะเต่า เป็นเกาะในฝั่งอ่าวไทยที่มีชื่อเสียงในระดับโลกและเป็นที่ยอมรับในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เนื่องจากความสงบ มีชายหาดและเกาะต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติ ยังคงความเป็นวิถีพื้นบ้านที่มีเสน่ห์ ไม่มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ คนท้องถิ่นมีอัธยาศัยดี เป็นมิตรและชอบช่วยเหลือเกื้อกูล รวมถึงอยู่กับแบบระบบเครือญาติ เกาะเต่ามีชื่อเสียงเรื่องท้องทะเลที่สวยงาม

เป็นเอกลักษณ์และยังเป็นแหล่งดำน้ำที่ใหญ่เป็นอันดับสองของโลกรองจากออสเตรเลีย บนเกาะมีการเปิดหลักสูตรสอนดำน้ำตั้งแต่ระดับเริ่มต้นจนถึงระดับมืออาชีพอย่างแพร่หลาย ทั้งในรูปแบบระยะสั้นและระยะยาว เกาะที่มีชื่อเสียง คือ เกาะนางยวน เกาะเต่ามีจุดดำน้ำในอาณาบริเวณมากกว่า 20 จุด โดยจุดดำน้ำที่มีชื่อเสียง เช่น กองหินชุมพร (Chumphon Pinnacle Dive Site) หินใบ (Sail Rock Dive Site)

นอกจากเกาะเต่าจะมีทะเลที่สวยงามและเป็นแหล่งดำน้ำระดับโลกแล้ว เกาะเต่ายังมีเสน่ห์เรื่องสถานที่เดินป่าเพื่อไปจุดชมวิวต่างๆ โดยเส้นทางระหว่างเดินขึ้นเขาเมื่อมองลงมาจะเห็นวิวท้องทะเลที่สวยงาม นักท่องเที่ยวจึงนิยมไปถ่ายรูปและโพสต์ลงโซเชียลมีเดีย จุดเดินป่าและจุดชมวิวที่มีชื่อเสียง เช่น จวนท์สุวรรณ ทิววิ หาดนางยวน เป็นต้น นอกจากนี้ความสวยงามตามธรรมชาติในช่วงกลางวันแล้ว ตอนกลางคืน เกาะเต่ายังมีแหล่งท่องเที่ยวยามราตรีที่มีเสน่ห์ โอบล้อมไปด้วยแหล่งปาร์ตี้ตามชายหาดและบนเขา มีคลับ บาร์ คาบาเร่ให้นักท่องเที่ยวได้พบปะสังสรรค์ กิน ดื่ม ฟังเพลง เต้นและผ่อนคลายตลอดคืน ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวยามค่ำคืนจึงเป็นอีกจุดนัดพบหนึ่งที่นักดำน้ำนิยมมาพบปะเพื่อนฝูงหรือพบเพื่อนใหม่หลังจากทำกิจกรรมดำน้ำเสร็จ แหล่งท่องเที่ยวยามค่ำคืนที่มีชื่อเสียง เช่น มายาบาร์ ฟิชโอบบาร์ ลีโอบาร์ โลตัสบาร์ และเดอะโลคคอบบาร์ เป็นต้น

- การย้ายถิ่นและแรงงานอพยพ

ปัจจุบัน ผู้ที่อาศัยอยู่เกาะเต่ามีเพียงแค่คนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมีประชากรจากภูมิภาคอื่นย้ายถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพและตั้งถิ่นฐานอยู่ในเกาะเต่าด้วย นอกจากนี้ยังมีชาวต่างชาติทั้งจากยุโรปและประเทศเพื่อนบ้านของไทย เช่น พม่า ย้ายเข้ามาทำงานบนเกาะเต่าเป็นจำนวนมาก โดยรูปแบบการทำงานของผู้อพยพแต่ละประเภทจะมีความแตกต่างและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว เช่น คนไทยที่มีภูมิลำเนาจากภูมิภาคอื่นจะมีรูปแบบการทำงานในภาคบริการท่องเที่ยว เช่น เปิดร้านนวดแผนไทย ร้านขายเสื้อผ้า ร้านอาหาร ร้านเสริมสวย เป็นพนักงานโรงแรม แม่ครัว พนักงานเสิร์ฟ พนักงานตามร้านดำน้ำ ครูสอนดำน้ำ เด็กเรือ คนขับเรือ คนขับรถรับจ้าง เป็นต้น

ส่วนชาวยุโรปและชาวเอเชียในประเทศที่พัฒนาสูง เช่น เกาหลี จีน ญี่ปุ่น ส่วนมากเริ่มจากเป็นนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเกาะเต่าและมาเรียนดำน้ำจนจบเป็นครูผู้ช่วย (Dive Master) หรือครูสอนดำน้ำ (Dive Instructor) จากนั้นทำงานต่อที่เกาะเต่า ชาวต่างชาติบางส่วนแต่งงานกับหญิงไทยและย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะเต่าอย่างถาวร โดยประกอบอาชีพเป็นครูสอนดำน้ำ ประกอบธุรกิจร้านค้าดำน้ำ โรงแรม ร้านอาหาร เช่น ร้านอาหารฝรั่งเศส ร้านอาหารอิตาลี ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีชาวต่างชาติที่หลีกเลี่ยงอากาศหนาวจากประเทศของตนเอง ย้ายมาพำนักอยู่ที่เกาะเต่าเป็นเวลา 3-6 เดือน รวมถึงมีชาวต่างชาติซึ่งทำงานที่ประเทศของตน 6 เดือนสลับกับมาเป็นครูสอนดำน้ำที่เกาะเต่า 6 เดือน โดยปฏิบัติเช่นนี้เป็นประจำทุกปี

นอกจากนี้ เกาะเต่ายังมีชาวพม่าอพยพเข้ามาทำงานเป็นแรงงานรับจ้างที่เกาะเต่าจำนวนมากจนเกิดเป็นชุมชน วัฒนธรรมย่อยของพม่าในเกาะเต่าขึ้น ชาวพม่าบางส่วนมีการชักชวนญาติพี่น้องมาทำงานที่เกาะเต่าทั้งครอบครัว บางรายทำงานอยู่เกาะเต่าเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนมีลูกและหลานเกิดที่โรงพยาบาลเกาะเต่า รูปแบบการประกอบอาชีพของชาวพม่า เช่น พนักงานทำความสะอาดตามโรงแรมรีสอร์ท ร้านค้า พนักงานร้านอาหาร แม่ครัว พนักงานแบกแท่งค้ำดำน้ำและล้างอุปกรณ์ดำน้ำ เด็กเรือคอยบริการนักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำรวมถึงมีการเปิดร้านอาหารที่บ้านของพม่าที่เกาะเต่า ด้วยเหตุนี้ พื้นที่เกาะเต่าจึงมีป้ายประกาศเป็นภาษาพม่า มีอาหารและสินค้าพม่าขาย รวมถึงมีเครือข่ายสังคมออนไลน์ทางเฟซบุ๊กของชุมชนพม่าในเกาะเต่าด้วย

“เกาะเต่าเป็นเหมือนบ้าน อยากอยู่ตลอดไป ก็คิดถึงพมานะ แต่กลับไปก็ไม่มีอะไรทำ ครอบครัวที่พม่าบอกว่า ไม่ต้องกลับมา ทำงานอยู่ไทยนี้แหละ ส่งเงินมาแทน มาตอนแรกพูดไทยไม่ได้เลย มาเรียนรู้เอา แต่ไม่มีปัญหาในการทำงาน เพราะส่วนใหญ่ใช้ภาษาอังกฤษกับลูกค้า”

ยะ¹⁸ (27 ปี) พนักงานร้านอาหารชาวพม่า อยู่เกาะเต่ามา 4 ปี

¹⁸ ทุกชื่อที่กล่าวถึงในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนามสมมุติทั้งหมด สาเหตุที่ผู้เขียนเลือกใช้นามสมมุติแทนการกำหนดรหัสผู้ต้นใจศึกษา (เช่น ID. 01, ID. 02...) เพื่ออรรถรสในการเขียนบรรยายเรื่องเล่า

“มาเป็นครูสอนดำน้ำที่เกาะเต่า 6 เดือน จากนั้นย้ายกลับไปทำงานที่เยอรมันอีก 6 เดือน ทำแบบนี้สลับกันไปมาได้ 14 ปีแล้ว”

เควิน (48 ปี) ครูสอนดำน้ำชาวเยอรมัน ที่ร้านดำน้ำชื่อดังแห่งเกาะเต่า

“ตอนแรกผมก็มาทำงานรับจ้างก่อสร้างที่เกาะเต่า พองานก่อสร้างหมดสัญญาาก็คิดว่า จะทำอะไรต่อที่เกาะเต่าดี จนมีคนมาขายเรือให้ เลยฝึกขับเรือจนสอบได้ใบอนุญาต แล้วก็มาทำงานรับจ้างขับเรือพานักท่องเที่ยวดำน้ำเที่ยวรอบเกาะ ตกหมึก ตกปลาที่เกาะเต่าจนถึงทุกวันนี้ เข้าปีที่ 9 แล้ว”

พีทูล (47 ปี) ชาวอีสานที่อพยพมาทำงานรับจ้างขับเรือที่เกาะเต่า

“ตอนแรก แม่กะตามัวมาเฝ้างานก่อสร้าง พอหมดงานก่อสร้างก็อยู่บ้านชื่อๆ (อยู่บ้านเฉยๆ) บ่ได้เฮ็ดเวียก (งาน) หยั่ง เลยมาเปิดร้านอาหารอีสานขาย ตอนแรกมีหน้าร้าน แต่พอเกิดโควิด ไม่มีคนมากิน เลยทำอาหารโพสต์ขายในเพจ Food Market Koh Tao ก็อยู่ไปอย่างนี้ละ พอได้อยู่ ได้กิน”

บ๊าเรื่องจากร้อยเอ็ด (53 ปี) ผู้ขับมอเตอร์ไซด์ขายอาหารออนไลน์ในเกาะเต่า

- อิกมม (มิด) หนึ่งในเกาะเต่า

ถึงแม้เกาะเต่าจะได้รับการกล่าวขานว่าเป็นสวรรค์ของนักดำน้ำ แต่อีกด้านหนึ่งเกาะเต่ากลับได้รับการขนานนามว่าเป็นเกาะแห่งความตาย เนื่องจากเคยมีเหตุการณ์นักท่องเที่ยวต่างชาติถูกข่มขืนและฆาตกรรม เมื่อปี 2557 ดังนั้นจึงมีสำนักข่าวต่างประเทศ เช่น หนังสือพิมพ์เดอะซัน เขียนข่าวว่า เกาะเต่า คือ เกาะแห่งความตาย (Death Island) จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สื่อต่างประเทศ รวมถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติตั้งคำถามกับระบบความปลอดภัยต่อการเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยและกระบวนการยุติธรรมของไทย

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้สร้างความเสียหายต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวไทย โดยเฉพาะเกาะเต่าเป็นอย่างมาก ถึงแม้ปัจจุบัน คดีฆาตกรรมที่เกาะเต่าจะสิ้นสุดลงแล้ว แต่ยังคงมีเสียงเล่าลือว่า เป็นการจับคนร้ายผิดตัวและมีแก๊งค์มาเฟียในเกาะเต่าอยู่เบื้องหลัง

นอกจากนี้ยังมีชาวต่างชาติที่ไม่พอใจต่อการแก้ปัญหาด้านคดีอาชญากรรมที่เกาะเต่า รวมถึงมีชาวต่างชาติกลุ่มหนึ่งโจมตีเกาะเต่าผ่านโซเชียลมีเดียจนถึงปัจจุบัน โดยมีการสร้างเพจชื่อ Koh Tao Death Island ซึ่งเนื้อหาเป็นการเปิดโปงว่ามีชาวต่างชาติเสียชีวิตที่เกาะเต่าเป็นจำนวนมาก แต่สาเหตุการตายยังมีเงื่อนงำอำพราง โดยผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นครูสอนดำน้ำและนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาดำน้ำ

อย่างไรก็ตาม ได้มีชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่เกาะเต่าเป็นเวลานาน รวมถึงนักท่องเที่ยวแย้งว่าความจริงแล้วเกาะเต่าเป็นชุมชนที่เป็นมิตร แทบไม่มีขโมย ชาวต่างชาติหลายๆ ชาติที่เคยมาเยือนเกาะเต่าไปแล้วต้องกลับมาอีก โดยนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจะมาพักอยู่เกาะเต่าเป็นระยะเวลาสั้นเป็นเดือนหรือเป็นปี เนื่องจากเกาะเต่าเป็นดินแดนที่มีเสน่ห์ มีความเป็นธรรมชาติสูง อยู่อย่างเรียบง่าย สะดวกสบายรวมถึงนักท่องเที่ยวในเกาะเต่ามีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือ ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวต่างชาติไม่มีรถ เดินตามท้องถนนลำบาก มักจะมีคนไทยที่ขับรถมอเตอร์ไซด์สัญจรผ่านไปมาจอดรับและไปส่งถึงที่หมายโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ดังนั้น เมื่อมีข่าวฆาตกรรมที่เกาะเต่าจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและบั่นทอนจิตใจคนเกาะเต่าพอสมควร

- สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 บนเกาะเต่า

สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบอย่างแสนสาหัสไปทั่วโลก รวมถึงเกาะเต่า ดินแดนแห่งเกาะเล็กๆ ซึ่งต้องอาศัยเรือโดยสารไปเท่านั้น จากการพูดคุยกับคนในพื้นที่เกาะเต่า เจ้าของร้านค้าและเจ้าของรีสอร์ทเก่าแก่ในเกาะเต่าถึงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และเป็นอย่างไร เนื่องจาก โรคระบาดโควิด-19 ได้ลุกลามไปทั่วเกาะพบผู้ติดเชื้อมากกว่าหนึ่งร้อยคน จนกระทั่งทางการต้องสั่งปิดเกาะเต่า ปิดเส้นทางการเดินเรือและปิดโรงแรม/รีสอร์ทรวมถึงธุรกิจดำน้ำอยู่ช่วงหนึ่ง ซึ่งสร้างความเสียหายต่อผู้ประกอบการในระยะยาว โดยร้านค้าบางส่วนยังคงปิดกิจการมาจนถึงทุกวันนี้

พี่ต้อม (55 ปี) เจ้าของร้านมินิมาร์ทใจกลางเมืองหาดทรายรี ซึ่งเป็นชายหาดที่ได้ขึ้นชื่อว่ายาวที่สุดและมีพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามที่สุดของเกาะเต่าเล่าให้ฟังว่า

“ก็คนกรุงนี่แหละเขาเชื่อมาติด ก็ดารา XXX ไง ที่แฟนเก่าเขาเป็นนักร้องนะ แยกไปเที่ยวทองหล่อแล้วมาดำน้ำที่เกาะเต่า ตกเย็นก็ปาร์ตี้กัน คัสเตอร์รายใหญ่เลยแหละ นั่นแหละ”

พี่พงษ์ (53 ปี) เจ้าของรีสอร์ตเก่าแก่ที่ผู้เขียนไปพักครั้งแรก เล่าว่า

“น่าจะเป็นคนขับเรือที่เกาะเต่านะ ขับเรือขึ้นฝั่งชุมพร แล้วขากลับเข้ามาที่เกาะเต่าดันเอาเชื้อโควิดมาแพร่ด้วย แรงงานพม่าในเรือตม่น้ำกระตอมใส่กระตอกกินกัน แล้วกินกันทั้งลำ ใช้แก้วๆ เดียว ไม่ได้ได้ไงละ”

จากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ลุกลามอย่างหนัก จนทางการต้องสั่งปิดกิจการที่มีการรวมตัว เสี่ยงต่อการแพร่เชื้อ ส่งผลกระทบให้ร้านอาหาร กิจการร้านค้า ร้านขายยา ผับ บาร์ คาบาเร่ โรงแรมรีสอร์ตหลายแห่งต้องปิดกิจการตามคำสั่งของรัฐหรือได้รับผลกระทบ จนดำเนินธุรกิจต่อไปไม่ไหวต้องปิดกิจการเอง นอกจากนี้การปิดเส้นทางการเดินเรือ ซึ่งเป็นเส้นทางการคมนาคมแหล่งเดียวที่ใช้ในการเดินทางเข้าสู่เกาะเต่า รวมถึงการปิดประเทศซึ่งไม่อนุญาตให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทยในช่วงที่โรคโควิด-19 ระบาดหนัก ทำให้เกาะเต่าต้องกลายเป็นเมืองร้างมานานร่วม 2 ปี นับตั้งแต่ปี 2563 - 2565 จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ หลายๆ ร้านยังคงปิดกิจการอยู่ ถึงแม้รัฐบาลจะมีนโยบายประกาศให้เปิดประเทศและอนุญาตให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศไทยไม่ต้องกักตัว

ตลอดระยะเวลาสองปีที่เกาะเต่ากลายเป็นเมืองร้าง ไม่มีนักท่องเที่ยว ไม่มีคนเดิน เจ้าของกิจการ ลูกจ้างร้านค้าอยู่กันอย่างไรท่ามกลางความว่างเปล่า ไม่มีลูกค้า ไม่มีงาน ไม่มีเงิน จากการสอบถาม พบว่า ทุกคนต้องทนกับสภาพตกงาน ขาดรายได้ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ทำให้ต้องนำเงินเก็บของตนเองออกมาใช้หรือหยิบยืมจากนายจ้างหรือคนรู้จัก

พี่น้อง (47 ปี) เจ้าของร้านเย็บผ้าที่บริเวณหาดทรายรี เล่าว่า

“พี่ก็ชินแล้วแหละ มันผ่านช่วงที่แย่ที่สุดมาแล้ว 2 ปีที่แล้วเนี่ย ถนนตรงนี้เจียบมาก (ชี้ไปที่ถนนหน้าร้าน) ไม่มีคนเดินเลยนะ พี่ก็อยู่ในร้านนี้แหละ แต่แหม่มๆ ประตุเอาไว้ ใช้เงินเก็บของตัวเอง กินอยู่แบบประหยัดเอา โชคดีที่เจ้ (เจ้าของที่) ลดค่าเช่าให้ จากเคยเช่าเดือนละ 12,000 บาท เหลือเดือนละ 4,000 บาท เลยยังอยู่ไหว ถ้าไม่ลดให้ พี่ก็ต้องย้ายเหมือนกัน เพราะเราไม่มีรายได้เข้ามาเลย”

ครูมะลิ (39 ปี) ครูสอนดำน้ำที่เกาะเต่า เล่าถึงประสบการณ์ 2 ปี ช่วงที่ไร้ลูกค้ามาดำน้ำ

“ใช้เงินเก็บที่เรามีก่อน เงินไม่พอก็ไปขอยืมจากเจ้านาย ยืมแกมา 15,000 บอกเสียว่าถ้ามีลูกค้า เดี่ยวเราทำงานชดใช้ให้ พอเริ่มเปิดประเทศ แต่เกาะเต่ามีมรสุม ไม่มีนักท่องเที่ยว เราก็ย้ายไปทำงานดำน้ำที่ฝั่งอันดามันก่อน พอหมดหน้ามรสุม ค่อยกลับมา”

เช่นเดียวกับครูไอวา (49 ปี) ครูสอนดำน้ำต่างชาติที่ย้ายมาอยู่เกาะเต่าย่างเข้าปีที่ 15 เล่าว่า เขาต้องใช้เงินเก็บที่สะสมมาในช่วงที่ไม่มีนักท่องเที่ยวมาดำน้ำในสถานการณ์โควิด-19

“ช่วงโควิด รายได้ของนักดำน้ำแย่มาก แต่ผมยังมีเงินที่เก็บสะสมจากที่เคยทำงานตอนอยู่เดนมาร์ก ซึ่งรายได้ค่อนข้างดี ก็ใช้เงินตรงนั้นไปก่อน เลยพออยู่ได้”

การประทับประคองธุรกิจดำน้ำให้อยู่รอดในสถานการณ์ของโรคระบาดโควิด-19 ทำให้ต้องดิ้นรนต่อสู้อย่างยากลำบาก หลายร้านต้องปิดกิจการ ครูสอนดำน้ำต่างชาติพอรู้สัญญาณที่จะเกิดขึ้นและไม่รู้ว่าโรคระบาดโควิด-19 จะสิ้นสุดตอนไหน จึงเดินทางกลับประเทศ เนื่องจากไม่มีลูกค้ามาดำน้ำ ไม่มีงาน ไม่มีเงินจ่ายค่าจ้างและค้ำค่าเช่าที่ รวมถึงทางการไม่ต่อวีซ่าทำงานให้ครูสอนดำน้ำต่างชาติ

ส่วนร้านดำน้ำที่ยังคงดำเนินกิจการต่อ ส่วนใหญ่เป็นร้านเก่าแก่ของคนในท้องถิ่นซึ่งมีที่ดินเป็นของตนเอง ไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ ทำให้ต้องปรับตัวเพื่อประทับประคองให้ธุรกิจดำน้ำดำเนินต่อไปด้วยการคิดแผนการตลาดเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-19 เช่น การจัดส่งเสริมการขาย (Promotion) คิดราคาดำน้ำแบบเหมาจ่ายในราคาถูกหรือบางร้านมีเรือ 2-3 ลำ ต้องตัดสินใจ

นำเรือไปจำหน่ายบนฝั่งชุมพรหรือสุราษฎร์ธานีในช่วงที่ไม่มีลูกค้ามาดำน้ำ เพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่าย หมุนเวียนธุรกิจและในครัวเรือน

“ช่วงโควิด เราทำแพ็คเกจดำน้ำราคาถูกออกมาขาย แพ็คเกจเหมาจ่าย 20 ไดรฟ์ 50 ไดรฟ์ หรือ unlimited ไดรฟ์ก็ว่าไป เก็บไว้ได้ 2-3 ปี คุณจะมาดำน้ำตอนไหนก็ได้...เราต้องหาเงินทุกวิถีทาง เพื่อให้มีเงินซื้อข้าวกินก่อน ”

พีสา (56 ปี) เจ้าของร้านดำน้ำในเกาะเต่า

“ตอนโควิดหนักๆ ไม่มีลูกค้า เราก็ลดพนักงาน จากครูสอนดำน้ำเคยมีเป็นร้อยๆ คน มีเกือบทุกประเทศ ตอนนี้เหลือครูสอนดำน้ำอยู่สามสิบคน ปรับให้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว”
 นงนุช (39 ปี) ผู้จัดการร้านดำน้ำที่มีชื่อเสียงของเกาะเต่า เล่าถึงการปรับตัวในช่วงสถานการณ์โรคโควิด-19 ระบาดหนัก

กล่าวโดยสรุป สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและธุรกิจร้านดำน้ำ รวมถึงที่เกาะเต่าซึ่งเป็นแหล่งดำน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ใหญ่ที่สุดในเอเชีย และใหญ่เป็นอันดับสองของโลก นอกจากธุรกิจของผู้ประกอบการร้านดำน้ำได้รับผลกระทบแล้ว พนักงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการดำน้ำในทุกภาคส่วนล้วนได้ผลกระทบตามไปด้วย เช่น ครูสอนดำน้ำ (Dive Instructor) ผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ (Dive Master) พนักงานบนเรือ (Boat Staff) พนักงานในร้าน (Office Staff) พนักงานขับรถและพนักงานแบกแท็งค์ดำน้ำ (Labor) แรงงานพม่า (Migrant Workers) ฯลฯ ซึ่งทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้ท่ามกลางรายได้ที่ลดลงจนถึงไม่มีรายได้เข้ามา และหาทางออกในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น นำเงินเก็บออกมาใช้ก่อน หยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานหรือคนรู้จัก เป็นต้น

ครูสอนดำน้ำและครูผู้ช่วยสอนดำน้ำจำนวนมากต้องปรับตัวจากพนักงานประจำ สถานประกอบการดำน้ำที่มีเงินเดือนมั่นคงไปเป็นพนักงานชั่วคราว ซึ่งสามารถย้ายสถานที่ทำงานไปได้เรื่อยๆ ไม่มีสังกัดที่แน่นอน (Freelance) เช่น เมื่อถึงช่วงมรสุมที่ทะเลฝั่งอ่าวไทย เกาะเต่าฝนตกทุกวัน ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยว ครูสอนดำน้ำจะย้ายไปรับงานดำน้ำที่ทะเลฝั่งอันดามัน เช่น จังหวัดภูเก็ต กระบี่ สตูล (หลีเป๊ะ) นอกจากนี้ มีบางรายยุติอาชีพดำน้ำถาวร ย้าย

ไปสมัครงานที่กรุงเทพและตามจังหวัดใหญ่ๆ เพราะไม่ทราบอนาคตว่าเมื่อไหร่สถานการณ์โควิด-19 จะสิ้นสุดเมื่อไหร่ รวมถึงครูสอนดำน้ำชาวต่างชาติจำเป็นต้องเดินทางกลับประเทศเนื่องจากไม่มีงานและไม่สามารถต่อวีซ่าทำงานได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเมื่อโลกแปรปรวน เกิดวิกฤตสังคมเสี่ยงสมัยใหม่ เช่น ปรากฏการณ์โรคระบาดโควิด-19 ที่ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ ยากที่จะควบคุมและสืบหาที่มาที่ไป สังคมเสี่ยงเหล่านี้ทำให้ชีวิตของนักดำน้ำซึ่งเคยเป็นอาชีพที่ได้รับการกล่าวขานว่ามีรายได้ดีและเป็นงานที่ใช้ความสามารถเฉพาะทางสูงต้องเกิดความผันผวน สร้างความไม่แน่นอนในเรื่องรายได้และการดำรงชีวิต ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความไม่แน่นอนของอาชีพที่ตนกำลังทำอยู่

จนกระทั่ง เกาะเต่าเริ่มฟื้นฟู ค่อยๆ มีนักท่องเที่ยวทยอยเดินทางมาเที่ยวอีกครั้งในช่วงเทศกาลคริสต์มาสและเทศกาลปีใหม่ ระหว่างปลายเดือนธันวาคม 2564 - เดือนมกราคม 2565 เนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศเปิดประเทศ รับนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยไม่ต้องกักตัวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ทำให้ธุรกิจการดำน้ำค่อยๆ กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งและนักดำน้ำบางส่วนที่เคยต้องหยุดการทำงานในช่วงโรคระบาดโควิดและย้ายออกจากเกาะเต่าได้กลับเข้ามาทำงานตามเดิม รวมถึงครูสอนดำน้ำชาวต่างชาติที่ย้ายกลับประเทศได้เดินทางกลับเข้ามาทำงานที่เกาะเต่าอีกครั้ง

- กิจกรรมดำน้ำกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในเกาะเต่า: การเคลื่อนไหวและสร้างเครือข่าย

เกาะเต่า เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีพื้นที่ลาดชัน เต็มไปด้วยภูเขาสูงและมีทะเลล้อมรอบด้วยลักษณะทางกายภาพ ทำให้เกาะเต่ายากแก่การทำเกษตรกรรมเพาะปลูก นอกจากนี้การที่ชุมชนเกาะเต่าเป็นพื้นที่ที่มีทะเลล้อมรอบ ทำให้ชาวบ้านต้องดำรงชีพด้วยการประมงและทำธุรกิจบริการการท่องเที่ยวทางทะเลเป็นหลัก ผลพวงจากการพัฒนาของสังคมอุตสาหกรรมแบบทุนนิยม รวมถึงการมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลกด้านกิจกรรมดำน้ำของเกาะเต่า ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจทั้งชาวไทยและต่างประเทศเลือกมาลงทุนที่เกาะเต่าเพิ่มมาก

ขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านโรงแรม รีสอร์ท ภัตตาคาร ร้านอาหาร สถานบันเทิง ผับ บาร์ ธุรกิจโรงเรียนสอนดำน้ำฯลฯ

ดังนั้น เกาะเต่าจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากเกาะท่องเที่ยวที่เคยโอบล้อมไปด้วยธรรมชาติ มาสู่การสร้างตึก รีสอร์ท ร้านค้า สถานบริการทันสมัย ด้วยการปลูกสร้างที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ต้องจ้างแรงงานก่อสร้างจากภายนอก รวมถึงแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานที่เกาะเต่า เมื่อหมดสัญญาจ้าง แรงงานเหล่านี้ไม่มีที่ไป จึงต้องตกงานและหันมาประกอบอาชีพชาวประมง รับจ้างขับเรือท่องเที่ยวรอบเกาะและเป็นแรงงานรับจ้างแบกของ ส่งของ เช่น แบกแท่งค้ำน้ำขึ้นเรือ

จากบริบทดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ชีวิตของคนทำงานในเกาะเต่าจะมีงานรับจ้างเพื่อสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ทันสมัย แต่สุดท้าย เมื่อหมดสัญญาจ้างหรือถูกเลิกจ้างด้วยเหตุสุดวิสัย เช่น การเกิดโรคระบาดโควิด-19 แทบทุกคนต้องหันมาประกอบอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องและพึ่งพาธรรมชาติทางทะเลในรูปแบบต่างๆ เช่น ขับเรือรับจ้างเที่ยวรอบเกาะ หาปลาเพื่อประทังชีพและเพื่อค้าขาย

ปัจจุบันทะเลเกาะเต่าได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและกระบวนการทำให้เป็นเมืองท่องเที่ยวสมัยใหม่ นอกจากนี้ การพยายามดัดแปลงธรรมชาติและสัตว์ทะเลให้กลายเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองต่อระบบทุนนิยมได้ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื้อรังตามมา ซึ่งปัญหาอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์เหล่านี้ได้ย้อนกลับมาส่งผลกระทบทำลายชีวิต อาชีพและความปลอดภัยของผู้คนในชุมชนเกาะเต่า

5.2.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเกาะเต่า สามารถประมวลได้ ดังนี้

- ชยะทะเล

ปัจจุบันมีการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติกเยอะขึ้น โดยเฉพาะในสถานการณโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้ทุกคนต้องสั่งอาหารแบบบรรจุภัณฑ์มารับประทานที่บ้าน รวมถึงการใช้หน้ากากอนามัย (Mask) แบบใช้แล้วทิ้ง ทำให้มีปริมาณขยะติดเชื้อเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้เกาะเต่ายังมีปัญหการจัดการขยะ จากเสียงสะท้อนของชาวต่างชาติ บอกว่า เกาะเต่ามีถังขยะจัดวาง

ตามพื้นที่สาธารณะน้อยเกินไป ทำให้เมื่อไม่เห็นถึงขยะจำต้องทิ้งขยะลงข้างทาง โดยขยะเหล่านี้ได้ไหลลงสู่ท่อระบายน้ำและไหลลงสู่ทะเล เกิดปัญหาขยะทะเลตามมา

นอกจากนี้ เกาะเต่ายังมีขยะมรสุมจากพื้นที่อื่นๆ รวมถึงขยะที่ถูกพัดมาตามทะเลจากต่างประเทศและมาเกยตื้นที่ชายฝั่งเกาะเต่า ทำให้ทัศนียภาพชายหาดทะเลของเกาะเต่าไม่สวยงาม เกิดความเสื่อมโทรม นักท่องเที่ยวลดลงและส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเกาะเต่า ดังนั้น ชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวต่างชาติ รวมถึงชาวต่างชาติที่ทำงานประจำในเกาะเต่า จึงเกิดการรวมตัวเพื่อเก็บขยะตามชายหาดเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันของนักดำน้ำร่วมกับชาวประมงพื้นบ้านเพื่อเก็บขยะใต้ท้องทะเลในรูปแบบของอาสาสมัครอยู่บ่อยครั้ง

จากปัญหาวิกฤตขยะทะเล ทำให้มีการรวมตัวของผู้คนมาเป็นอาสาสมัครเก็บขยะตามชายหาดและใต้ทะเลจากหลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายอาชีพ ทั้งชาวไทยและชาวประเทศ ทั้งคนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากธุรกิจโรงแรม ร้านดำน้ำและหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จนเกิดเป็นเครือข่ายอาสาสมัครแบบหลวมๆ และสามารถพึ่งพาปรึกษากันได้

- ปลาในทะเลลดลงจำนวนมาก

อาชีพเก่าแก่ที่อยู่คู่กับเกาะเต่ามายาวนาน คือ การประมงพื้นบ้าน ในอดีตการประมงพื้นบ้านเป็นไปเพื่อยังชีพ ครอบครัวชาวประมงใช้วิธีการตกปลา ตกหมึกทีละตัวเพื่อให้เพียงพอต่อการดำรงชีพเพียง 2-3 มือแล้วออกเรือหาปลาใหม่ แต่ปัจจุบัน เมื่อสังคมเข้าสู่ระบบทุนนิยม การประมงพื้นบ้านแปรเปลี่ยนเพื่อการค้าขายมากขึ้น รวมถึงมีการประมงพาณิชย์ ซึ่งใช้เรือใหญ่และใช้อวนเป็นเครื่องมือในการหาปลาเพื่อให้ได้ปลาเป็นจำนวนมากในระยะเวลาที่รวดเร็ว ผลพวงจากการแปรเปลี่ยนของเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งเน้นผลผลิตแบบทุนนิยม ทำให้ชาวประมงแสวงหาวิธีจับปลาให้ได้มากขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า ประกอบกับการเข้ามามีบทบาทของการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดโรงงานผลิตอวนในรูปแบบต่างๆ เพิ่มมากขึ้นและหาซื้ออวนจับปลาได้ง่ายขึ้น ในราคาที่ถูกลง

ถึงแม้เครื่องมือประมง เช่น อวน ได้ถูกออกแบบและผลิตขึ้นมาหลายประเภท แต่คนทั่วไปมักเข้าใจว่า “อวน” ซึ่งมีลักษณะเป็นตาข่ายผืนยาวๆ มีประเภทเดียวแล้วนำไปใช้จับปลาที่ไหนก็ได้ จากการศึกษาพบว่า อวนมีถึง 13 ประเภท การใช้อวนผิดประเภท ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำและระบบนิเวศใต้ทะเล เช่น การใช้อวนที่มีตาข่ายถี่มากเกินไปทำให้ปลาขนาดเล็กที่ยังไม่โตเต็มวัยพลอยติดมากด้วย ซึ่งปลาขนาดเล็กที่จับขึ้นมาได้ถึงแม้จะนำไปขายก็ไม่ได้ราคา

นอกจากนี้ การใช้อวนลากจับปลา ถึงแม้จะได้ปลาในปริมาณมาก แต่อวนลากได้ลากเอาทุกอย่างใต้ทะเลติดไปด้วย สร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล รวมถึงฝูงปลาหายไปจากทะเล ปრაการณเหล่านี้ ทำให้หนักดำน้ำเกิดความรู้สึกไม่พอใจ ชัดหูชัดตาและรู้สึกหดหู่ เพราะเมื่อกลับไปดำน้ำที่จุดเดิม ซึ่งเคยมีปะการังและฝูงปลาสวยงาม แต่ตอนนี้ ฝูงปลาหายไปหรือเหลืออยู่น้อยมาก

“ผมเกลียดมากเลยพี่ การใช้อวนลากนี่ คือ มันลากเอาทุกอย่างจริงๆ นะ ใต้ทะเลมีอะไร มันกวาดไปหมดเลย มันทำลายมากๆ” โกว้ ผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ(Dive Master) บอกถึงสิ่งที่ไม่ชอบ และเป็นปัญหาทางทะเลที่คิดว่ารับไม่ได้

เช่นเดียวกับ คุณไฉวาน ชาวเดนมาร์ก ครูสอนดำน้ำที่มีชื่อเสียงระดับโลก ซึ่งอาศัยอยู่เกาะเต่ามานาน 15 ปี เล่าว่า “เมื่อ 15 ปีก่อน ชุมพร พินาเคิล (ชื่อจุดดำน้ำ) ไฉไปดำน้ำจะเจอฉลามสีน้ำเงิน (Blue Shark) ทุกครั้ง แต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว....พานักเรียนไปดำน้ำ ไม่เห็นปลาเลย นักเรียนถามว่าปลาหายไปไหน ไฉบอก เย็นนี้ไปดู ปลาอยู่ที่ภัตตาคาร (Restaurants) (หัวเราะ)”

ปัญหาเรื่องเครื่องมือประมง เช่น ซากอวนทำลายสิ่งแวดล้อมทางทะเล ส่งผลให้จำนวนปลาลดลง มิใช่สร้างความขุ่นเคืองให้เฉพาะนักดำน้ำที่เกาะเต่าเท่านั้น แต่กลายเป็นปัญหา ระดับชาติและระดับโลกจนต้องมืองค์กรระหว่างประเทศเข้ามาทำงานด้านการบริหารจัดการเครื่องมือประมงเพื่อสร้างความมั่นคงทางทะเลในประเทศไทย เช่น ที่เกาะช้าง ผู้เขียนได้สัมภาษณ์นักดำน้ำที่กู้ภัยจากสระแก้วที่เดินทางมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเก็บขยะที่เกาะช้าง เล่าว่า

“เอาจริง ผมค่อนข้างผิดหวังนะ ตอนปีก่อนผมมาเกาะช้าง ตอนนั้นมันสวยกว่านี้ ปลาเยอะกว่านี้ อวนก็ไม่มี ตอนนั้นสวยมากเลยพี่...ผ่านไปไม่ถึงปี มีอวนฝืนใหญ่อย่างที่พี่เห็น ที่เราลงไปตัดกัน ปลาก็น้อยลง นี่มันแหล่งท่องเที่ยวชื่อดังนะ”

กล่าวโดยสรุป ปัญหาปลาใต้ท้องทะเลลดลงที่เกาะเต่า รวมถึงที่อื่นๆ ของประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวและลามมาถึงปัญหาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องมาดูปลาและดื่มด่ำความสวยงามตามธรรมชาติใต้ท้องทะเล ดังนั้น เมื่อพูดถึงการจับปลา ทำให้นักดำน้ำต้องกล่าวถึงชาวประมงพ่วงไปด้วยเสมอ ในฐานะนักดำน้ำและชาวประมงมีอาชีพที่ต้องใช้ชีวิตในทะเลเหมือนกัน ต้องพึ่งพาหารายได้จาก “ปลา” เหมือนกัน แต่ทั้งสองอาชีพกลับมีวิถีปฏิบัติของวิชาชีพที่สวนทางและขัดแย้งกัน กล่าวคือ นักดำน้ำต้องการอนุรักษ์ปลาในทะเลเพื่อให้นักท่องเที่ยวดำน้ำมาทัศนศึกษา ในขณะที่ชาวประมงต้องการจับปลาเพื่อนำมาเป็นอาหารและค้าขายสร้างรายได้

- เศษอวนตกลงสู่ใต้ทะเล

ปัญหาที่คุกคามทะเลไทยรวมถึงทะเลเกาะเต่ามากที่สุดและยังหาทางออกไม่ได้ คือ ปัญหาขยะทะเล จากการรายงานของมูลนิธิรักษ์ไทยระบุว่า ปัญหาสำคัญของคนเกาะเต่าขณะนี้คือ ปัญหาขยะทะเล โดยขยะที่พบส่วนใหญ่ประกอบด้วยพลาสติก ขวดแก้ว กระจังและเศษอวนจากเรือประมง ขยะส่วนหนึ่งไม่ใช่เป็นขยะที่คนในเกาะเต่าเป็นผู้ก่อแต่เกิดจากขยะมรสุมที่พัดพามาจากที่อื่น โดยเฉพาะในช่วงมรสุมระหว่างเดือน พฤศจิกายน - มีนาคมของทุกปี มรสุมคลื่นลมจะพัดเอาขยะในทะเลจากที่อื่นพัดเข้าสู่ชายฝั่งด้านทิศตะวันออกของเกาะเต่าบริเวณอ่าวหินวง อ่าวค่ายและอ่าวลึก ทำให้คนเกาะเต่าต้องมาเก็บขยะอยู่เป็นประจำ

“ขยะมันไปได้ทุกที่แหละ บางที่เป็นขยะมาจากประเทศเพื่อนบ้านก็มี เพราะทะเลมันเชื่อมต่อถึงกันหมด เราเคยเจอถุงขนมจากพม่า ขวดน้ำมันมาจากประเทศเวียดนามก็มี เพราะฉลากมันเป็นภาษาเวียดนาม” ผู้จัดการร้านดำน้ำซึ่งจัดโครงการเก็บขยะทะเลเล่าสู่กันฟัง

จากประเภทของขยะต่างๆ “อวน” ถือเป็นขยะอันเกิดจากเครื่องมือประมงที่สร้างความเสียหายและทำลายทรัพยากรใต้ท้องทะเลมากที่สุด เนื่องจาก ฝืนอวนไปปกคลุมตามแนวปะการัง

ทำให้แสงแดดส่องลงไปไม่ถึงซึ่งสามารถทำให้ปะการังตายได้ภายในวันเดียว นอกจากนี้การเพาะปลูกรูปร่างฟูปะการังที่ยากที่เอากลับคืนมาให้เหมือนเดิมในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากปะการังสามารถเจริญเติบโตเฉลี่ยประมาณ 1-2 เซนติเมตรต่อปีเท่านั้น รวมถึงเครื่องมือประมง เช่น อวน ลอบดักปลายังเป็นสาเหตุหลักในการตายของสัตว์ทะเลหายากในประเทศไทยรวมถึงที่เกาะเต่า เนื่องจากสัตว์น้ำกินขยะทะเลหรือตายจากเศษอวนพันเข้ากับอวัยวะของสัตว์ทะเล ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวหรือหากินเองได้จนต้องตายในที่สุด สัตว์ทะเลหายากและสัตว์สงวนที่ได้รับผลกระทบจากเครื่องมือประมงดังกล่าว เช่น ฉลามวาฬ เต่ามะเฟือง โลมาและปลาสวยงาม ฯลฯ

จากปัญหาสังคมความเสี่ยงที่คุกคามสิ่งแวดล้อมทางทะเลของเกาะเต่าทำให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมเก็บขยะชายหาดทุกวันอาทิตย์ (Kho Tao Clean Up) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีชาวต่างชาติเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากผู้เข้าชมสื่อออนไลน์ในเพจเฟซบุ๊กของเกาะเต่า นอกจากนี้ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ภายนอกเข้ามาสนับสนุน เช่น โครงการ Koh Tao Better Together ของมูลนิธิรักษ์ไทยและโครงการ BIOFIN จากองค์กรสหประชาชาติ

สำหรับการแก้ปัญหาเศษอวนทำลายสิ่งแวดล้อมทางทะเลในภาพรวมของประเทศไทย ได้มีองค์กรระหว่างประเทศ ชื่อ มูลนิธิความยุติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Justice Foundation) ภายใต้โครงการ Net Free Sea หรือทะเลปลอดอวนเพื่อปกป้องมหาสมุทรในประเทศไทยกำลังขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยได้ทำงานร่วมกับนักดำน้ำ ชาวประมง รวมถึงองค์กรรัฐและเอกชน โรงงานผลิตอวน โรงงานรีไซเคิลขยะ ฯลฯ เพื่อแก้ปัญหาเครื่องมือประมงตกลงสู่ท้องทะเลและทำลายทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลอย่างเป็นองค์รวม (EJF, 19 พฤษภาคม 2565)

การแก้ปัญหาขยะจากเศษอวนทำลายสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างเป็นองค์รวม หมายถึง การปฏิบัติงานโดยควบคุม/ติดตาม/ตรวจสอบขยะอันเกิดจากเศษอวนตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง เช่น เศษอวนถูกผลิตจากโรงงานออกจำหน่าย ชาวประมงรับซื้อและนำไปใช้หาปลา เศษอวนตกลงสู่ท้องทะเลทำลายระบบนิเวศทางทะเล ทางโครงการฯ ได้ระดมนักดำน้ำอาสาสมัครลงไปตัดอวนใต้ทะเลตามแหล่งต่างๆ ที่ได้รับการสำรวจในเบื้องต้นว่ามีเศษอวนตกค้าง

อยู่เป็นจำนวนมาก จากนั้นนำมาคัดแยกขยะและส่งให้โรงงานรีไซเคิลเพื่อสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ทันสมัยที่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีกครั้ง (Reuse)

นอกจากนี้ โครงการทะเลปลอดดอวน (Net Free Sea) ยังทำงานร่วมกับชาวประมง โดยการลงพื้นที่เพื่อแจ้งข้อมูลและทำความเข้าใจกับชาวประมงว่าทางโครงการฯ ต้องการรับซื้อเศษดอวนในราคาที่สูงกว่าตามท้องตลาดทั่วไป ดังนั้น จึงขอความร่วมมือให้ชาวประมงช่วยกันเก็บเศษดอวนมาขายต่อให้ทางโครงการฯ โดยเศษดอวนที่รับซื้อจากชาวประมงจะนำไปส่งต่อให้โรงงานรีไซเคิลเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์รักษ์โลกออกวางจำหน่ายต่อไป

- ปัญหาน้ำท่วม น้ำป่าไหลหลากและน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง

ผู้เขียนได้รวมปัญหาน้ำท่วม น้ำป่าไหลหลากและน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งของชุมชนเกาะเต่าไว้ในหมวดเดียวกัน เนื่องจาก 3 ปัญหาของสังคมมีความเสี่ยงว่าด้วยเรื่องน้ำดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อถึงกัน กล่าวคือ ด้วยพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของเกาะเต่าเต็มไปด้วยภูเขาสูงและโอบล้อมไปด้วยทะเล ในอดีตบนภูเขายังคงเต็มไปด้วยป่าไม้ดิบ เมื่อฝนตกลงมา ป่าไม้ได้ช่วยซึมซับน้ำและชะลอไม่ให้น้ำป่าไหลหลากลงสู่พื้นที่ราบเร็วเกินไป

ต่อมาเมื่อเกาะเต่าพัฒนาเข้าสู่กระบวนการทำให้ทันสมัย การท่องเที่ยวเฟื่องฟูอย่างรวดเร็ว มีการรื้อสร้างถนนป่าเพื่อพัฒนาสิ่งปลูกสร้างรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น เร่งก่อสร้างโรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ร้านคาเฟ่ตามเนินเขา ส่งผลให้สิ่งปลูกสร้างและขยะปิดกั้นเส้นทางระบายน้ำ เมื่อฝนตกหนักทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลันและดินถล่มที่พักอาศัยของชาวบ้านได้รับความเสียหาย ถนนบางสายถูกตัดขาด รถไม่สามารถสัญจรได้ รวมถึงเกิดอุบัติเหตุตามมา

จากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่เกาะเต่าเมื่อวันที่ 1-3 ธันวาคม พ.ศ. 2564 ชาวบ้านในเกาะเต่ายอมรับว่าเป็นเหตุการณ์ที่หนักที่สุดตั้งแต่เคยเห็นมาและสร้างความเสียหายต่อบ้านเรือนของประชาชนเป็นอย่างมาก ปรัชญาการณดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาติและภัยธรรมชาติได้ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์เอง

“อยู่เกาะเต่ามา 20 ปี เพิ่งเคยเห็นนี่แหละ ครั้งนี้รุนแรงที่สุดแล้ว ไม่เคยเห็นน้ำท่วมหนักนี้ คิดดูสิ เป็นไปได้ไง น้ำท่วมเกาะเต่า มันอยู่บนเขาแท้ๆ” ครูมด (45 ปี) ครูสอนดำน้ำเกาะเต่าเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ของเกาะเต่า

เช่นเดียวกับน้องไบเฟริน (28 ปี) ผู้จัดการร้านบาร์ขึ้นชื่อของเกาะเต่าเธอเล่าถึงเหตุการณ์น้ำท่วมพร้อมโซรส์ภาพบ้านของเธอที่ได้รับความเสียหายผ่านสมาร์ทโฟน “เมื่อคืนหนูไม่ได้นอนเลยพี่ น้ำท่วมเข้าบ้าน เกือบของอยู่ ดูซิ น้ำมันท่วมมาถึงนี่เลย (โซรส์ภาพที่น้ำท่วมเกือบถึงโซฟา) บ้านพังหมด ตอนนี่ไม่ได้นอน ต้องไปขออาศัยนอนบ้านญาติ เนี่ยว่าจะขอลางานอยู่”

พี่ปาน (50 ปี) เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ขับรถพาผู้เขียนไปสำนักงานของเขา พร้อมชี้ให้ดูจุดดินถล่มจนถนนทรุดตัวลงไปเกือบครึ่งถนน

“ดูสิ มันอันตรายมากนะ ถ้าคนขับรถหลุดโค้งลงไป ยิ่งตอนกลางคืนเนี่ย คนไม่เห็นทางรถไหลลงเลย ตอนนี่ก็ได้แต่หาอะไรมาก้อนไว้ก่อน รอมาช่อม ปัญหาน้ำท่วม น้ำทะเลเซาะชายฝั่งจนแทบไม่เหลือหาดทรายมันเกิดจากมนุษย์ทั้งน้ำวนน (ลากเสียง) ก็แต่ละร้าน โรงแรมสร้างที่ของตัวเอง ทำกำแพงกันไม่ให้น้ำทะเลเซาะเข้า แล้วน้ำจะไหลไปไหนละ มันก็กัดเซาะตรงที่ไม่มีกำแพงกันไปเรื่อยๆ จนแทบไม่เหลือชายหาด...ก็มนุษย์เราเห็นแก่ตัว”

จากปรากฏการณ์น้ำท่วม น้ำป่าไหลหลากและน้ำกัดเซาะชายฝั่ง ทำให้ชาวบ้านร่วมมือกันนำกระสอบทรายมาปิดกันทางเข้าบ้านและร่วมมือกับเทศบาลในการทำความสะอาดถนนหลังน้ำแห้งเพื่อสร้างทัศนียภาพที่ดีของเกาะเต่าและลดอุบัติเหตุให้นักท่องเที่ยวซึ่งนิยมเช่ามอเตอร์ไซด์และส่วนใหญ่ยังขับไม่ชำนาญ

- การท่องเที่ยวทางทะเลทำลายสิ่งแวดล้อม

“เกาะเต่า” ถึงแม้จะมีจุดแข็งด้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวดำน้ำระดับโลก แต่อีกมุมหนึ่งเกาะเต่าถือเป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางและถูกภัยคุกคามด้านสิ่งแวดล้อมสูง เนื่องจากผลกระทบจากการท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศทางทะเลได้รับความเสียหายอย่างหนัก

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เกาะเต่า ได้สำรวจความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ถึงรากเหง้าของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของเกาะเต่า พบว่า สาเหตุสำคัญของความเปราะบางและภัยคุกคามที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ของชุมชนและการท่องเที่ยวทางทะเล เช่น ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว การแล่นเรือเพื่อท่องเที่ยวทางทะเล (ส่งผลให้เกิดของเสียและคราบน้ำมันจากเรือ) การเหยียบปะการังและรบกวนชีวิตสัตว์ทะเลของนักท่องเที่ยวที่ประพฤติตนไม่เหมาะสม การจับปลา/สัตว์น้ำ/สัตว์ป่าจากแนวปะการังของกลุ่มแรงงานต่างถิ่น เพื่อสนองความต้องการการบริโภคของนักท่องเที่ยว ฯลฯ

จากปัญหาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของชุมชนเล็กๆ อย่างเกาะเต่า ได้ขยายตัวเป็นปัญหาระดับโลกที่ทั่วโลกต้องเผชิญร่วมกันอันเนื่องจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมของมนุษย์และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติระดับโลก เช่น เมื่อโลกร้อน ส่งผลให้น้ำทะเลร้อนขึ้น ก๊าซออกซิเจนน้อยลง น้ำทะเลเป็นกรด ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตใต้ทะเล ส่งผลต่อการสูญพันธุ์ของสัตว์ทะเลหายากและการเกิดปะการังฟอกขาว เป็นต้น ดังนั้น สิ่งที่สามารถแก้ไขได้ คือ การสร้างความตระหนักและเสริมความรู้ที่เหมาะสมสำหรับภาครัฐ ผู้ประกอบการ ประชาชน และนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ การพัฒนาความสามารถและจัดหานักวิชาการให้เพียงพอต่อความต้องการปฏิบัติงานทางทะเล การบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ การเร่งฟื้นฟูระบบนิเวศที่เสื่อมโทรมรวมถึงร่วมสร้างภูมิคุ้มกันของระบบนิเวศในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

- การใช้สื่อและการสื่อสารของชุมชนเกาะเต่า

เกาะเต่าเป็นชุมชนเล็กๆ บนเกาะกลางทะเลอ่าวไทย มี 3 หมู่บ้านที่เชื่อมถึงกัน คือ บ้านหาดทรายรี บ้านแม่หาดและบ้านโฉลก สามารถเดินทางโดยรถยนต์หรือจักรยานยนต์ไปมาหาสู่กันได้ภายในระยะเวลา 10-20 นาที ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีสื่อสารดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ทุกคนมีสมาร์ตโฟนที่สามารถใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ ทำให้ชุมชนเกาะเต่ามีการติดต่อสื่อสารผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียเป็นส่วนใหญ่ โดยชุมชนออนไลน์ที่นิยมใช้มากที่สุดคือ ไลน์กลุ่มต่างๆ และแพลตฟอร์มที่นิยมใช้คือเฟซบุ๊ก (Facebook) ซึ่งมีคนในชุมชนเปิดเพจกลุ่มสาธารณะต่างๆ เพื่อสื่อสารเรื่องราวหลากหลายเกี่ยวกับเกาะเต่า มีนักท่องเที่ยวตั้งคำถามที่

ต้องการรู้และมีคนในท้องถิ่นเข้ามาตอบอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการแนะนำที่พัก ที่เที่ยว ที่เรียน ดำนํ้า ร้านอาหาร ฯลฯ

ดังนั้น ช่องทางการติดต่อสื่อสารออนไลน์ที่สะดวก รวดเร็ว ง่ายแก่การเข้าถึงอย่างไม่เป็นทางการ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่ม จึงเปรียบเสมือนกระดานสนทนา เป็นแหล่งแสวงหาข้อมูลความรู้ ที่มาจากหลากหลายทัศนะ ทั้งจากคนในท้องถิ่นและผู้ที่เคยไปเยือนเกาะเต่ามาก่อน รวมถึงกลายเป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์ธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆ ของผู้ประกอบการธุรกิจบนเกาะเต่า เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านดำน้ำ ดังนั้น พื้นที่สื่อสารออนไลน์จึงช่วยคลายกรอบความเป็นทางการ ที่มาจากผู้มีอำนาจเขียนเพียงไม่กี่คนไปสู่ใครก็ได้ที่สามารถกลายเป็นผู้มีอำนาจผลิตข้อมูล ข่าวสารและบอกเล่าประสบการณ์ส่วนตัวผ่านโซเชียลมีเดีย ซึ่งมีทั้งในรูปแบบของการชักชวน บอกเล่า รีวิว (Review) ตีติงอย่างไม่เป็นทางการ แต่ได้ข้อมูลที่เป็นทางการในระดับลึกและแตกต่างหลากหลายทัศนะ จากคุณสมบัติดังกล่าว แพลตฟอร์มของสื่อออนไลน์จึงเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถสะท้อนความคิดเห็น บอกเล่าความรู้สึก เรื่องราวจากหลากหลายความคิดเห็น โต้ตอบ ปะทะกันอย่างรวดเร็ว ซึ่งต่างจากสื่อกระแสหลัก เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ ฯลฯ ที่ยังมีข้อจำกัดด้านการกระจายอำนาจและผูกขาดการเป็นเจ้าของสื่อ

แพลตฟอร์มต่าง ๆ ของเฟซบุ๊กที่คนในชุมชนเกาะเต่านิยมติดตาม เช่น เพจเที่ยวเกาะเต่า (Koh Tao Thailand) เพจหางาน จ้างงานเน้นด้านการดำน้ำเกาะเต่า (Koh Tao Jobs and Freelancer) เพจซื้อ-ขายอาหาร (Koh Tao Food Market เกาะเต่าอาหารอร่อย) เพจแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับจุดดำน้ำของเกาะเต่า (Koh Tao Dive Site Report) เพจหาห้องเช่า/บ้านเช่า เกาะเต่า (Koh Tao Houses for Rent) และเพจสนทนาต่างๆ ในชุมชนเกาะเต่า (Koh Tao Community Board Uncensored) เป็นต้น นอกจากนี้ เนื่องด้วยเกาะเต่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวต่างชาตินิยมมาท่องเที่ยวและทำงาน ปัจจุบันเพจต่างๆ จึงนิยมเขียนข้อความเป็นภาษาอังกฤษหรือผลิตคอนเทนต์ในรูปแบบ 2-3 ภาษา เพื่อให้ชาวต่างชาติสามารถเข้าถึง เข้าใจ และมีส่วนร่วม

โดยเฉพาะในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ยุคที่ผู้คนไม่สามารถพบปะสังสรรค์กันได้ อย่างเป็นปกติ ส่งผลให้กิจการต่างๆ ชบเซาหรือต้องปิดตัวลง เพจการสื่อสารออนไลน์เหล่านี้นอกจาก

จะเป็นแหล่งเปิดรับข่าวสารและส่งข่าวความเคลื่อนไหวถึงกันแล้ว ยังช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในภาวะที่รัฐบาลไม่อนุญาตให้มีการนั่งรับประทานที่ร้านอาหารและไม่ให้มีการรวมตัว เช่น เพจขายอาหารออนไลน์ Koh Tao Food Market และมีบริการส่งอาหารถึงที่บ้าน หรือเพจหางาน Koh Tao Jobs and Freelancer ทำให้ชาวบ้านรวมถึงชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในเกาะเต่าเกิดการปรับตัวขายสินค้าออนไลน์และหางานอิสระ (Freelance) ทางสื่อออนไลน์มากขึ้น

ป้าแก้ว (อายุ 54 ปี) สตรีจากอีสานที่อพยพตามสามีซึ่งทำงานก่อสร้างมาอยู่เกาะเต่าได้ 20 ปี เป็นตัวอย่างของการเรียนรู้การใช้สื่อออนไลน์เพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เธอได้ทำอาหารและถ่ายรูปกับข้าวที่เธอทำ ขายออนไลน์ผ่านเพจ Koh Tao Food Market และซื้บมอเตอร์ไซด์พร้อมตระกร้าอาหารขนาดใหญ่พ่วงท้ายรถ ส่งอาหารรอบเกาะเต่าทุกเช้า

“แต่ก่อนแม่ก็เปิดร้านอาหารตามสั่งนี่แหละ แต่พอโควิด เข้าไปให้นั่งกินในร้าน มันขายไม่ได้ แม่ก็เลยเปลี่ยนมาขายออนไลน์ เค้าทำเองแล้วก็โพสต์ขายในเฟส ตอนแรกแม่กะแฮ็ดบเป็นดอก หลานก็สอนเล่นเฟส เค้ารูปอาหารใส่ยังงี เขียนตอบข้อความลูกค้ายังงี มันก็ต้องปรับตัวละ ลูกเอ๊ย พอได้หาอยู่ หากิน ได้วันละ 500-600 บาท ถ้าขายดีหน่อยก็ได้กำไร 1,300 บาท ขายเฉพาะช่วงเช้า”

เช่นเดียวกับลุงสันต์ (อายุ 58 ปี) ทำอาชีพรับจ้างขับเรือหางยาวพาเที่ยวรอบเกาะเต่า ลุงสันต์หัดใช้โซเชียลมีเดียในการทำงาน โดยเปิดเพจ เที่ยวเกาะเต่ากับเรือหางยาวลุงสันต์ ทุกครั้งที่มีลูกค้ามาดำน้ำ ลุงสันต์จะขออนุญาตถ่ายรูปนักท่องเที่ยวในบริบทต่างๆ เช่น กำลังเล่นน้ำ ขณะนั่งอยู่บนเรือหรือกำลังรับประทานซาซิมิ ซึ่งมีวัตถุดิบ คือ ปลาสดๆ จากทะเลที่ได้จากการให้นักท่องเที่ยวตกปลาและลุงสันต์ประกอบอาหารเองบนเรือ จากนั้นโพสต์กิจกรรมต่างๆ ผ่านเพจเฟซบุ๊กของตนเอง รวมถึงกลุ่มเพจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวเกาะเต่า ทำให้มีลูกค้าติดต่อเข้ามาเช่าเรือท่องเที่ยว สร้างรายได้ โดยที่ลุงสันต์ไม่ต้องไปเดินหาและร้องเรียกถามลูกค้าตามชายหาดและตามทางเดินเหมือนเช่นเคย

“ผมก็ทำแล้ว โพสต์หาลูกค้าเอง หาคำมาใส่ เอารูปมาลง อัปเดตให้มันมีการเคลื่อนไหว คนก็เข้ามาติดตาม ลูกสาวสอน ตอนแรกก็ทำไม่เป็นหรอก แต่ผมก็ดูก่อนนะ ถ้ามีเพื่อนที่รู้จักลงแล้ว ผมก็จะไม่ลงทับ เกรงใจมัน อย่างมีลูกค้าประกาศหาเรือเที่ยวรอบเกาะ แต่ผมเห็นเพื่อนผมที่ขับเรือด้วยกันโพสต์ให้เบอร์โทรไว้แล้ว ผมก็จะไม่ไปโพสต์ต่อของมัน เราก็หาลูกค้าใหม่ กลัวมันว่าเหมือนไปแย่งลูกค้ากัน”

สำหรับการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลของเกาะเต่า ได้มีการใช้เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) และไลน์กลุ่ม (Line Group) เป็นช่องทางซึ่งทำหน้าที่มากกว่าการติดต่อสื่อสารทั่วไป เพราะช่องทางการสื่อสารออนไลน์สามารถใช้เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จ เช่น การระดมพลอาสาสมัครเพื่อช่วยกิจกรรมปกป้องฟื้นฟูทะเล การขอรับบริจาคสิ่งของที่เป็นจำเป็นสำหรับกิจกรรมด้านน้ำอาสาสมัคร (เก็บขยะ ตัดอวน ปลูกปะการัง สร้างบ้านปลา ฯลฯ) การมอบหมายกระจายงาน การนัดหมายหรือแจ้งความคืบหน้าของกิจกรรมเพื่อสังคม การแชร์รูปถ่ายกิจกรรมและกระจายข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านไลน์กลุ่มหรือเฟซบุ๊กกลุ่ม เป็นต้น

ที่ผ่านมา การประท้วงหรือเรียกร้องบางอย่าง มักเกิดขึ้นบนท้องถนนหรือเขียนจดหมายถึงผู้มีอำนาจ แต่ปัจจุบันพื้นที่ประท้วงได้เคลื่อนย้ายจากถนนไปสู่สื่อออนไลน์ เนื่องจากสามารถกระจายข้อมูลข่าวสารถึงผู้มีอำนาจและสร้างแนวร่วมได้อย่างรวดเร็ว ลดขั้นตอนความมีพิธีรีตองลงและประสบความสำเร็จได้ในระยะเวลาอันสั้น นอกจากนี้ พื้นที่ชุมชนออนไลน์ซึ่งดูไม่เป็นทางการยังมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจและมีการปฏิบัติงานที่เป็นทางการแฝงอยู่ รวมถึงเป็นแหล่งตรวจสอบการทำงานที่ถูกจับจ้อง (แต่มองไม่เห็น) และถูกติดตามความเคลื่อนไหวจากผู้คนจำนวนมากอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น มีนักดำน้ำเห็นอวนผืนใหญ่ ขนาดเท่าสนามฟุตบอล ปกคลุมปะการังอยู่ใต้ทะเล แต่ไม่สามารถเก็บขึ้นมาได้เพียงลำพัง จึงถ่ายรูปใต้น้ำและโพสต์ภาพผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook) รวมถึงติดแฮชแท็ก (#Hashtag) และแท็ก (@Tag) ถึงหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและคุณวราวุธ ศิลปอาชา รัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โพสต์ดังกล่าวได้รับการแชร์และส่งต่อๆ กันเป็นจำนวนมาก จากนั้นในเวลาไม่ถึงหนึ่งอาทิตย์ อวนใต้ทะเลได้ถูกเก็บกู้ขึ้นมาจนหมด ปัญหาขยะ

ทะเลจากเครื่องมือประมงได้รับการแก้ไขโดยการระดมพลนักดำน้ำอาสาสมัครมาร่วมปฏิบัติงานอย่างรวดเร็วและทันเวลา

จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พื้นที่ในโลกโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊กและเทคนิคการเล่นต่างๆ เช่น การติดแฮชแท็ก (#Hashtag) หรือการแท็ก (@Tag) ชื่อคน/หน่วยงานที่ต้องการ ถึงแม้เป็นการสื่อสารของโลกออนไลน์ที่ไม่เป็นทางการ หากแต่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นทางการ และมีภาคปฏิบัติการของหน่วยงานราชการแฝงอยู่ นอกจากนี้การแชร์โพสต์เหตุการณ์อวนคลุมปะการังได้ทะเลตอกๆ กัน ทำให้เรื่องราวส่วนตัวของนักดำน้ำคนหนึ่งกลายเป็นเรื่องราวสาธารณะ ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลที่หน่วยงานภาครัฐต้องเข้ามาแก้ไขจัดการอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ การติดแฮชแท็ก (#Hashtag) หรือการแท็ก (@Tag) ถึงผู้มีอำนาจและหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทำให้เรื่องราวส่วนตัวของนักดำน้ำกับปัญหาได้ท้องทะเลที่พบเจอได้รับการสื่อสารถึงผู้มีหน้าที่รับผิดชอบและได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็วกว่าการร้องเรียนทั่วไป เพราะการแชร์ข้อความตอกๆ กันในสื่อออนไลน์ที่เปิดเป็นสาธารณะทำให้ประชาชนเห็นและรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายพร้อมๆ กัน ช่วยให้ประเด็นปัญหาดังกล่าวถูกขยาย จับจ้อง ติดตาม ตรวจสอบจากประชาชนเป็นจำนวนมากและมีการโต้ตอบ ได้ถามความคืบหน้าต่อประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ด้วยเหตุนี้ กล้องถ่ายรูปใต้น้ำและสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) และไลน์กลุ่ม (Line Group) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลได้อย่างรวดเร็วและได้ผล (ซึ่งแตกต่างจากอดีต หากพบเห็นเหตุการณ์สังคมความเสี่ยงที่ประชาชนได้รับผลกระทบและประสงค์จะร้องเรียน ต้องเขียนจดหมายยื่นคำร้องถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในที่ประชุม ต้องรอการอนุมัติสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ ซึ่งขั้นตอนของระบบราชการเหล่านี้ทำให้ปัญหาสังคมความเสี่ยงทางทะเลได้รับการแก้ไขล่าช้าและนำมาซึ่งความเสียหายที่ยากจะกู้กลับคืน เช่น จากกรณีของฝืนอวนตกลงใต้ทะเล ปกคลุมปะการัง สามารถทำให้ปะการังและสัตว์ทะเลหายากตายได้ภายใน 1 วัน หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที

ที่มา: เกษมล ชวนา ครูสอนดำน้ำเกาะเต่าและกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4

ภาพที่ 6 ขยะและอวนตกลงสู่ทะเล ปะการังเสียหาย นักดำน้ำระดมกันมาช่วย

จากที่กล่าวถึงบริบทโดยรวมของเกาะเต่าข้างต้น ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้เกาะเต่าจะมีจุดแข็ง คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวดำน้ำระดับโลกและเป็นจุดหมายปลายทางของชาวต่างชาติที่ชื่นชอบกิจกรรมสันทนาการเชิงผจญภัยทางทะเล แต่ในขณะเดียวกัน เกาะเต่าถือเป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางสูง ต้องเผชิญกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเล อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์หลายประการ เช่น ปัญหาขยะพลาสติกตกค้างในทะเล เครื่องมือประมง เช่น ซากอวนปกคลุมปะการังและสัตว์น้ำ ปะการังฟอกขาว ทรัพยากรใต้ทะเลถูกทำลายเนื่องจากการท่องเที่ยวดำน้ำ เรือทุกระเภทสร้างมลพิษทางทะเล เกิดพายุ น้ำท่วม น้ำป่าไหลหลาก อันเนื่องมาจากการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อพัฒนาสิ่งปลูกสร้าง รวมถึงการประมงผิดกฎหมาย

ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลเหล่านี้ได้ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ผู้เป็นต้นเหตุของการกระทำเสียเอง โดยส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุข ปัญหาปากท้อง การแสวงหารายได้ การประกอบธุรกิจและเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของเกาะเต่า ฯลฯ ดังนั้น ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น นักดำน้ำ ชาวบ้าน ผู้ประกอบการธุรกิจจึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่ตามมา จนนำมาสู่การรวมพลังแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลและเกิดเป็นรูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับเพื่อต่อสู้กับปัญหาสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยในลักษณะของ “อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล” โดยใช้โซเซียลมีเดียเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนเพื่อสร้างความปลอดภัยเปลี่ยนแปลงให้เกาะเต่าจากดินแดนแห่ง “Mass Tourism” ไปสู่ “Green Tourism” หรือการท่องเที่ยวแบบมวลชนไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ดังนั้น ภายใต้บริบทสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย นักดำน้ำจึงมีบทบาทเป็นมากกว่านักดำน้ำ กล่าวคือ เป็นทั้งนักคิดย้อนสะท้อนกลับ อาสาสมัครและนักสื่อสารสังคมความเสี่ยงทางทะเลไปพร้อมๆ กัน โดยปัจจัยที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและรูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับที่เกิดขึ้น มีดังนี้

5.3 สังคมนักดำน้ำ: กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

ผู้เขียนใช้วิธีเรียนหลักสูตร Dive Master และประกอบอาชีพเป็นนักดำน้ำเพื่อเข้าถึงปรากฏการณ์คิดย้อนสะท้อนกลับ ทำความเข้าใจปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ด้วยหลักสูตรดังกล่าวช่วยให้เข้าถึงชุมชนคนดำน้ำได้อย่างกลมกลืนและสามารถดำน้ำลึกเพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงของสังคมความเสี่ยงใต้ทะเลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ได้ทุกจุดดำน้ำของเกาะเต่า ทั้งนี้ ด้วยเกณฑ์บังคับของหลักสูตร Dive Master ก่อนจะต้องผ่านการดำน้ำมากกว่า 100 ไตร/ครั้ง (Dive) ขึ้นไป ต้องช่วยครูดูแลนักเรียนดำน้ำในทุกระดับ ตั้งแต่หลักสูตร Try Scuba, Open water, Advance open water, Rescue diver รวมถึงฝึกทักษะการช่วยเหลือคนทางน้ำ การบริหารจัดการบนเรือ (Boat Master) และฝึกเป็นผู้นำการดำน้ำ (Dive Leader) ซึ่งใช้เวลาเรียนประมาณ 4 เดือนและทดลองปฏิบัติงานจริง

จากกระบวนการเก็บข้อมูลดังกล่าว ช่วยให้ผู้เขียนเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใต้ทะเลและมนุษย์กับสัตว์ทะเลทั้งด้านการฟื้นฟูรักษาและทำลายร้าง รวมถึงเห็นการคิดย้อนสะท้อนกลับโดยแสดงออกผ่านพฤติกรรม/กิจกรรม/การปฏิบัติงาน/การสนทนาและการใช้เทคโนโลยีสื่อสารใต้ทะเล การแบ่งปันข้อมูลข่าวสารสังคมเสียงที่เผชิญจากใต้ทะเลและนำขึ้นมาสื่อสารถ่ายทอดต่อบนเรือ บนฝั่ง รวมถึงบนแพลตฟอร์มบนโซเชียลมีเดีย ดังนี้

5.3.1 การคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสียงวิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำ

ก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้เขียนมีสมมุติฐานว่า กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการนำเสนอของสื่อมวลชน เช่น การเขียนข่าวที่เปลี่ยนแปลงไป จากเคยนำเสนอเรื่องราวของทะเลในฐานะแหล่งท่องเที่ยวสวยงามติดอันดับโลก มาสู่เรื่องราวของทะเลไทยติดอันดับ 5 ทัชชะยงทะเลมากที่สุดในโลก รวมถึงการสื่อสารเรื่องมลพิษที่สร้างความหายนะต่างๆ ทางทะเล ทำให้นักดำน้ำเกิดการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่ายสังคม “นักดำน้ำอาสาสมัคร” ทั้งจากในโลกออนไลน์และโลกใต้น้ำเพื่อปฏิบัติงานแก้ปัญหาดังกล่าวในฐานะผู้ได้รับผลกระทบที่อยู่หน้าด่าน

แต่หลังจากที่ผู้เขียนลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยเข้าไปเป็นตัวแสดงหนึ่งในชุมชนคนดำน้ำเกาะเต่า กลับพบว่า ปัจจัยที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและเกิดการรวมตัวเป็นชุมชนนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็ง ไม่ได้เกิดจากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปัจจัยหลากหลายซ้อนทับกัน โดยปัจจัยที่สำคัญเกิดจากการเคยมีประสบการณ์ร่วมและเกิดจากประสาทสัมผัส (Sense) ที่นักดำน้ำเคยเผชิญเหตุการณ์สังคมเสียงใต้ทะเลจนได้รับผลกระทบจากความเสียหายดังกล่าวด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยบริบทของเกาะเต่าเป็นแหล่งธุรกิจดำน้ำ ดังนั้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคมเสียงวิกฤตทะเลไทยจึงเป็นครูสอนดำน้ำ ไกด์ดำน้ำ ผู้ประกอบการและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวดำน้ำ ด้วยเหตุนี้ เกาะเต่าจึงมีข้อจำกัดคือ เห็นปรากฏการณ์คิดย้อนสะท้อนกลับเฉพาะกลุ่มที่ได้รับความเสียหายหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทะเลเท่านั้น คำถามที่ตามมา คือ แล้วคนกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคมเสียงทางทะเลจะเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับได้หรือไม่และกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับของคนธรรมดาที่ไม่ได้มี

ส่วนได้ส่วนเสีย ไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางทะเลเกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรทำให้พวกเขาเหล่านั้น กลายมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครและสร้างสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เหนียวแน่น เข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้น ผู้เขียนจึงเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มในกลุ่มของนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) ซึ่งอยู่ภายใต้การฝึกสอนของทหารหน่วยซีล (Seal) หรือมนุษย์กบ ซึ่งเป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้คนทั่วไปสมัครเข้ามาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ภายใต้การดำเนินงานของสถาบันวิจัยจุฬารักษ์ โดยนำเสนอในบทที่ 7 เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นการสร้างกระบวนการคิดย้อน สะท้อนกลับของทั้ง 2 กรณีศึกษา จาก 2 พื้นที่ อันเป็นตัวแทนของชุมชนนักดำน้ำอาสาสมัครใน ส่วนของภาครัฐและเอกชน

5.3.1.1 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัคร

- ประสบการณ์ตรงจากการเผชิญสังคมความเสี่ยงใต้ทะเลด้วยตนเอง

ประสบการณ์ที่ Dive Instructor/Dive Master พบเห็นจากการทำงานใต้ทะเลอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกวัน ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ ของท้องทะเลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้คำว่า “สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย” โดยประสบการณ์จากการเผชิญกับความเสียหาย ทำลายสิ่งแวดล้อมใต้ท้องทะเลที่ได้พบเจอในชีวิตประจำวันเป็นตัวหล่อหลอมวิถีคิด ประมวลผลการรับรู้และเข้าใจความเสี่ยงอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ

เมื่อสิ่งแวดล้อมใต้ท้องทะเลเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ทัศนคติของนักดำน้ำที่มีต่อท้องทะเลเปลี่ยนแปลงตามและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่กระทำกับท้องทะเล รวมถึงนำมาซึ่งการสื่อสาร แบ่งปันข้อมูลข่าวสารสังคมเสี่ยงวิกฤตใต้ทะเลให้คนรอบข้างและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับรู้ เกิดการกระจายข่าวสารผ่านโซเชียลมีเดียหรือช่องทางการสื่อสารต่างๆ ในรูปแบบของตนเอง โดยลักษณะประสบการณ์เผชิญสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่ทำให้นักดำน้ำอาชีพเกิดการคิดย้อน สะท้อนกลับและนำมาสู่การสร้างตัวตนให้เป็นนักดำน้ำอาสาสมัครควบคู่ไปกับการเป็นนักสื่อสารพลเมืองภายใต้สังคมความเสี่ยงใต้ทะเล มีดังนี้

- เห็นความเสียหายใต้ทะเลจากการสอนดำน้ำและการท่องเที่ยวทางทะเล

จากประสบการณ์ของครูสอนดำน้ำที่ต้องคลุกคลีอยู่ใต้ทะเลเกือบทุกวัน ทำให้เห็นเหตุการณ์นักเรียนฝึกดำน้ำทั้งจากกลุ่มของตนเองและกลุ่มสอนดำน้ำจากสถาบันอื่นๆ ฝึกทักษะทดสอบการดำน้ำ (Scuba Skills) และดำน้ำเพื่อสันทนาการ (Fun Dive) ซึ่งบ่อยครั้งที่นักเรียนยังมีการควบคุมการลอยตัว (Control Buoyancy) ไม่ดี ทำให้ฟิน (Fins) หรือตีนกบพลาดไปโดนปะการังแตกหัก เสียหายหรือถึงดำน้ำ (Tank) ไปกระทบกับโขดหินซึ่งมีปะการังและสิ่งสวยงามใต้ทะเลพัง เหตุการณ์ดังกล่าว เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน วันละหลาย ๆ รอบ โดยเฉพาะที่เกาะเต่ามีจุดดำน้ำ (Dive Sites) รอบๆ บริเวณมากกว่า 25 จุด มีร้าน/โรงเรียนสอนดำน้ำมากกว่า 60 ร้าน แต่ละร้านมีเรือบริการดำน้ำ 1-3 ลำ ดังนั้น จึงมีเรือพานักท่องเที่ยวไปดำน้ำ 60-100 ลำ ออกสู่ทะเลอย่างสม่ำเสมอ

ที่มา: ร้านดำน้ำ Big Bubble เกาะเต่า

ภาพที่ 7 แสดงจุดดำน้ำรอบเกาะเต่า

จากการสังเกตของผู้เขียน พบว่า ตามจุดดำน้ำ (Dive Site) ที่ได้รับความนิยม เช่น จุดดำน้ำหินใบ (Sail Rock) จุดดำน้ำใกล้เกาะนางยวน (Japanese Garden) จุดดำน้ำทวิน (Twin Rock) จุดดำน้ำกองหินชุมพร (Chumphon Pinnacle) มีเรือจอดเพื่อให้คนลงดำน้ำประมาณ 8-12 ลำ ซึ่งหมายถึงมีนักท่องเที่ยวลงดำน้ำพร้อมๆ กัน ณ จุดเดียวกัน ประมาณ 80 -120 คน หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันลงดำน้ำตลอดทั้งวัน จากความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวดำน้ำใต้ทะเล โดยเฉพาะในช่วงฤดูการดำน้ำ (High Season) หรือช่วงวันหยุดเทศกาล ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลได้รับความเสียหายในรูปแบบต่างๆ เช่น ปะการังถูกทำลาย พฤติกรรมการคุกคามสัตว์ทะเลของนักท่องเที่ยว เช่น จับ/ไล่ตามเต่าหรือฉลามวาฬเพื่อถ่ายรูป การให้อาหารปลา ซึ่งส่งผลให้ระบบวงจรนิเวศใต้ทะเลผันผวน รวมถึงการปล่อยของเสียและมลพิษจากเรือดำน้ำท่องเที่ยวมากกว่า 100 ลำ บริเวณรอบๆ เกาะในแต่ละวัน ภัยคุกคามธรรมชาติทางทะเลและความเสียหายจากน้ำมือมนุษย์เหล่านี้ ทำให้ครูสอนดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงความหายนะที่กำลังมาเยือนซึ่งส่งผลกระทบต่ออาชีพและรายได้โดยตรง รวมถึงเกิดความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิต มลพิษทางทะเลทำลายสุขภาพ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิตของธรรมชาติใต้ท้องทะเลที่ถูกทำลายโดยน้ำมือมนุษย์ได้ทำหน้าที่เสมือน “สื่อ” ช่วยส่งสารให้นักดำน้ำรับรู้ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นของวิกฤตสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลซึ่งคนทั่วไปมองไม่เห็น และให้นักดำน้ำในฐานะผู้ที่อยู่หน้าด่าน มีอำนาจในการสืบค้นใต้ทะเลได้นำสถานการณ์จริงของวิกฤตใต้ทะเลไปแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนบนฝั่งรับทราบเพื่อนำมาสู่การตระหนัก หาแนวทางแก้ปัญหาในรูปแบบต่างๆ เช่น การสื่อสารบอกเล่าโดยตรง การถ่ายทอดผ่านโซเชียลมีเดียโดยใช้กล้องถ่ายรูปใต้น้ำเป็นเครื่องมือบันทึกภาพเพื่อรวบรวมหลักฐานเชิงประจักษ์ใต้ทะเลขึ้นไปสื่อสารบนฝั่งและบนโลกแห่งโซเชียลมีเดีย

เสียงสะท้อนจากครูสอนดำน้ำที่เห็นท้องทะเลถูกทำลายจากกิจกรรมดำน้ำสคูบ้า (Scuba Diving) ที่ตนเองสอน ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและนำไปสู่การแก้ปัญหาในรูปแบบต่างๆ โดยใช้พลังแห่งการสื่อสาร มีดังนี้

“...แน่นอนอยู่แล้วครับ การดำน้ำมันทำลายธรรมชาติ ผมเห็นเป็นประจำ ฟินเตะปะการัง หักบ้าง ถังดำน้ำไปฟาดโดนปะการังบ้าง ...ผมจะบอกนักเรียนผมเสมอ ระหว่างเรียนจะไม่อนุญาตให้เอากล่องลงไป จะพาไปดำที่พื้นทรายเรียบๆ ก่อน เอาให้มั่นใจว่าควบคุมการลอยตัวได้ดี ถึงพาไปดำน้ำในที่ปะการังสวยๆ ปลาเยอะๆ ... ก็มีนะ นักเรียนไม่พอใจผม อุตสาหะมาตั้งไกล ไม่พาไปดำที่สวยๆ ไม่ยอมให้ถ่ายรูป ผมไม่สน ผมต้องแข็ง เพราะทรัพยากรใต้ทะเลมันเสื่อมโทรมไปมาก ก็พยายามพูดให้เขาเข้าใจ อีกอย่างนักเรียนดำน้ำก็ประสบด้วยตนเอง พอเอากล่องลงไปได้น้ำ แต่ตัวเองยังควบคุมการลอยตัวไม่ได้ ขึ้นๆ ลงๆ ทำให้ปวดหัว เขาก็จะรู้ด้วยตัวเองว่าไม่ควรเอากล่องลงไป...”

ครูบังปอนด์ (อายุ 31 ปี) ครูสอนดำน้ำและเจ้าของเพจดำน้ำ

เช่นเดียวกับครูป๊อกกี้ ครูสอนดำน้ำ ไกด์ดำน้ำและนักดำน้ำอาสาสมัคร เธอตระหนักถึงความเสียหายทางทะเลจากการทำงานและเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ จึงใช้วิธีการตอบโต้อธิบายเหตุผลให้นักท่องเที่ยว รวมถึงผู้ประกอบการเรือหางยาวนำเที่ยว (Taxi Boat) เข้าใจ

“...ก่อนลงดำน้ำ หนูจะบรีฟ (Dive Briefing - แปลโดยผู้เขียน) ให้ลูกค้าฟังก่อนเสมอ อะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ เช่น ห้ามให้อาหารปลา ห้ามเก็บของใต้ทะเล ยกเว้นขยะขึ้นมา บางทีหนูเห็นเรือหางยาวเอาขนมปังมาให้นักท่องเที่ยวให้อาหารปลา หนูตะโกนร้องบอกให้หยุดเลยนะ เพราะอะไรล่ะ มันทำให้ระบบนิเวศน์เสีย ปลา มันจะเคยชินกับมีคนให้อาหาร หากินเองไม่เป็นแล้วมันก็ตาย มันเหมือนฝรั่งที่มาเมืองไทย แล้วกินอาหารไทยไม่ได้ ท้องเสีย นั่นแหละ...บางคนจะไม่ชอบหนู เพราะหนูพูดมาก แต่หนูก็อธิบายให้เรือหางยาวเข้าใจ สาเหตุที่ต้องห้ามให้อาหารปลาเพราะอะไร พอเขาเข้าใจเหตุผล เขาก็ขอบคุณเรานะ...ถ้าลูกค้าเราทำผิด ถูกถ่ายรูปเอาไปประจานในเฟซ (Facebook) สิ่งแรกที่ถูกลถาม คือ มากับเรือของใคร ไกด์ดำน้ำคนไหนพามา ทำไมไกด์ไม่ห้ามมันเสียเรา เสียบริษัทเรา บ๊องกันไว้ก่อน...”

ป๊อกกี้ ครูสอนดำน้ำ (อายุ 41 ปี)

อย่างไรก็ตาม มิใช่ครูสอนดำน้ำหรือไกด์ดำน้ำทุกคนจะกล้าสื่อสารตักเตือนลูกค้านักเรียนต่อหน้าโดยตรง ถึงแม้จะทราบว่าการดำน้ำแบบสคูบ้า (Scuba Diving) รวมถึงการดำน้ำประเภท

อื่นๆ สร้างความเสียหายต่อท้องทะเล เพราะมองว่าจะเป็นการทำลายบรรยากาศการสอนและการ
สันตนาการทางน้ำ ทำให้ลูกค้าเกิดความตึงเครียด รวมถึงเสียลูกค้าตามมา แต่มีวิธีปรับเปลี่ยน
แนวทางการดำเนินน้ำในรูปแบบของตนเอง

“...พี่เห็นแล้วละ พี่รู้อยู่ โดนเต็มๆ เลย นักเรียนเราเตะปะการังหักทั้งแผง แต่จับ (ผู้เขียน) ก็
ไม่ต้องไปพูดอะไรนะ เจียบๆ ไป เดี่ยวลูกค้าจะกังวล ดำน้ำไม่สนุกเอา เดี่ยวต่อไป พี่จะพาดำน้ำ
ลอยตัวขึ้นสูงๆ ให้มันพ้นปะการัง...”

นุ๊ก ครูสอนดำน้ำ (อายุ 52 ปี)

- **เห็นความเสียหายทางทะเลจากการประมงผิดกฎหมายและการทำลาย
สิ่งแวดล้อมใต้ทะเล**

สิ่งแวดล้อมที่ธรรมชาติใต้ทะเลจัดสรร เช่น ผุ่ปลา แนวปะการัง กองหิน ภูเขา อุโมงค์
ใต้น้ำ ปะการังรวมถึงสัตว์ทะเลนานาชนิด อาทิ เต่าขนาดใหญ่ ฉลามวาฬ ปลาแมนต้า ผุ่ปลา
สาک ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนชุมทรัพย์ที่สร้างรายได้ให้กับนักดำน้ำอาชีพ หากไม่มีสิ่งดึงดูด
ใจเหล่านี้ ก็จะไม่มีการท่องเที่ยวมาดำน้ำหรือมาเพียงครั้งเดียว เมื่อพบว่าไม่มีอะไรน่าสนใจก็จะไม่
จ่ายเงินซื้อทริปดำน้ำอีก ดังนั้น นักดำน้ำจึงต้องการให้ธรรมชาติใต้ท้องทะเลคงความอุดม
สมบูรณ์ตลอดไป

อย่างไรก็ตาม อีกอาชีพหนึ่งที่ใช้ทรัพยากรทางทะเลร่วมกับนักดำน้ำ แต่มีเป้าหมายการ
ปฏิบัติงานที่สวนทางกัน คือ อาชีพประมง (โดยเฉพาะการประมงพาณิชย์) เนื่องจากชาวประมงมี
หน้าที่หาปลาเพื่อขาย ดังนั้น เป้าหมายของชาวประมงคือจับปลาให้ได้ปริมาณมาก ได้ปลาขนาด
ใหญ่ ขายได้ราคาดี ในระยะเวลาอันสั้น ในขณะที่นักดำน้ำต้องการให้มีปลามากๆ เพื่อโชว์ให้
ลูกค้าดำน้ำดู ดังนั้น นักดำน้ำกับชาวประมงจึงมีความขัดแย้งกันในด้านเป้าหมายการทำงานอยู่
บ่อยครั้งจนเกิดเป็นกรณีพิพาท เช่น นักดำน้ำไปตัดฉนวนหรือลอบดักปลาของชาวประมง ทำให้
ชาวประมงมองว่านักดำน้ำลบล้างพื้นที่ทำกินและทำลายทรัพยากรสินของชาวประมงเสียหาย ในขณะที่
นักดำน้ำมองว่าชาวประมงใช้ฉนวนจับปลาไปขาย ทำให้นักดำน้ำไม่มีปลาให้ลูกค้าดูหรือ
ปลาเหลือน้อยลงมาก นอกจากนี้ เศษฉนวนจากการประมงยังถูกตัดทิ้งหรือตกลงไปคลุมแนว

ปะการังและปลาติดอวน จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้นักดำน้ำอาชีพรวมกันแก้ปัญหาโดยผันตัวไปเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร รวมกลุ่มเฉพาะกิจเพื่อไปดำน้ำเก็บขยะ ตัดอวนที่ปกคลุมปะการังและฝูงปลาออกให้ทันเวลาเพื่อมิให้เกิดความเสียหายจนยากจะกู้กลับคืน

ความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยต่อการใช้ทรัพยากรทางทะเลร่วมกันแต่มีแนวทางปฏิบัติที่สวนทางกันได้สะท้อนออกมาเป็นอารมณ์ คำพูด ผ่านบทสนทนาต่างมุมมอง ดังนี้

“...คิดดูนะ ระหว่างชาวประมงกับฝรั่งดำน้ำ ใครมาก่อนกัน ใครคือเจ้าของพื้นที่ตัวจริง เราเกิดมาจับทะเล แต่พวกฝรั่งมันเพิ่งเข้ามาเปิดธุรกิจดำน้ำ หรือคนจากกรุงเทพฯมาลงทุนเปิดร้านดำน้ำหุ่นกันกับฝรั่ง มาหากินบ้านเรา หากินกับทะเลเรา เราไม่เคยว่า แต่อย่ามารังแกเรา ไล่เราออกจากบ้านของเรา อย่าทำร้ายคนจน นี่มันอาชีพเรา เราหากินแบบนี้ตั้งแต่บรรพบุรุษ คุณเข้ามาในพื้นที่ของเราและมาไล่เราออกจากที่ทำกินของตัวเอง มาต่อว่าที่เราประกอบอาชีพในที่ทำกินของตัวเอง ใครกันแน่ที่ควรออกไป...”

ลุงยัน (อายุ 54 ปี) ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเต่า

“...พวกนักดำน้ำก็ว่าแต่ชาวประมง ทิ้งอวนลงทะเล ทำทะเลเสียหายอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ผมเห็นกับตา พวกนักดำน้ำเก็บขยะขึ้นมา พอเรือแล่น ฝูงขยะหล่นจากเรือ ไม่เห็นมีใครตามลงไปเก็บ ว่าแต่ชาวประมงจับปลา ห้ามชาวประมงเข้ามาในเขตดำน้ำ แต่พอตัวเองจอดเรือเอานักดำน้ำลง พวกเขาทำอะไรกันล่ะ ก็ตกปลาฆ่าเวลา ตกปลาตรงจุดดำน้ำเลย...”

พี่คมสัน (อายุ 58 ปี) ชาวประมงและเจ้าของรีสอร์ต

จากบทสนทนาที่ชาวประมงมีท่าทีไม่พอใจนักดำน้ำ แต่ในขณะเดียวกัน นักดำน้ำก็มีท่าทีติติงชาวประมงถึงพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นต้นเหตุให้ใต้ท้องทะเลไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม เช่น การจับปลามากเกินความพอดี การลักลอบจับปลาในเขตหวงห้าม การใช้อวน โดยเฉพาะอวนลากของเรือประมงพาณิชย์และการทิ้ง/ตัดเศษอวนลงทะเล โดยผู้เขียนได้รวบรวมและหยิบยกสถานการณ์ต่างๆ ที่เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนี้

ขณะที่ผู้เขียนไปดำน้ำที่จุดดำน้ำ XXX ซึ่งเป็นจุดดำน้ำที่มีชื่อเสียงของอ่าวไทย โดยจุดดังกล่าวมีลักษณะเป็นภูเขาขนาดใหญ่โผล่พ้นขึ้นมาจากผิวน้ำกลางทะเล บนยอดภูเขามีสถาเลเล็กๆ ผู้เขียนจึงชี้ถามครูสอนดำน้ำว่า นั่นคืออะไร

“...ข้างบนนั้นเขาติดตั้งกล้องวงจรปิดไว้ เพื่อตรวจสอบเรือเข้าออกว่ามีเรือลำไหนมาลักลอบจับปลา มาทิ้งอวนในเขตดำน้ำ แต่ตอนนี้กล้องเสียไปแล้ว คนหาปลานั้นแหละปีนขึ้นไปตัดสายกล้องวงจรปิดทิ้ง แล้วแอบเข้ามาจับปลากัน ปลาเหลือน้อยแล้ว...”

ลิโอ (อายุ 37 ปี) ครูสอนดำน้ำ

เมื่อผู้เขียนไปดำน้ำที่จุดดำน้ำ XXX อีกครั้ง ผู้เขียนจึงลองถามกับตันเรือ ในคำถามเดิมศาลาเล็กๆ บนยอดเขานั้นคืออะไร

“...มันเป็นแผงติดตั้งโซล่าเซลล์ ใช้เพื่อหล่อเลี้ยงให้กล้องวงจรปิดทำงาน กล้องตรงนี้มันจะไปฉายที่ส่วนกลางของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อดักจับการประมงผิดกฎหมาย เพราะหินใบบึง ชาวประมงแอบเข้ามาจับปลาลด...”

กับตันแดง (อายุ 62 ปี) คนขับเรือดำน้ำ

เช่นเดียวกับครูสอนดำน้ำชาวต่างชาติที่อยู่เมืองไทยมา 15 ปีมีความเห็นสอดคล้องในทางเดียวกัน

“...แต่ก่อนมาดำน้ำที่ชุมพร พินาเคิลจะต้องเห็นฉลามวาฬสีน้ำเงิน (Blue Shark) ทุกครั้ง แต่ตอนนี้ไม่เห็นแล้ว ชาวประมงจับไปหมด อยากให้มีกฎหมายควบคุม มีบทลงโทษที่เคร่งครัด นักเรียนถามว่า ได้นำปลาหายไปไหนหมด โอบอกว่า เย็นนี้ไปดูสิ อยู่บนโต๊ะอาหารที่ Restaurant (หัวเราะ)...”

ไอวา (อายุ 48 ปี) ครูสอนดำน้ำ

ในกรณีการลักลอบจับปลาในเขตดำน้ำ มิใช่ักดำน้ำเท่านั้นที่แสดงความคิดเห็น คนขับเรือหางยาวพานักท่องเที่ยวไปดำน้ำ ตกปลาที่มีความเห็นไปในทางเดียวกัน

“...เจ้า (ผู้เขียน) ไปดำน้ำที่ชุมพร พินาเคิลมา เห็นคนตกปลาแถวนั้นบ่...” เมื่อผู้เขียนตอบว่า ไม่เห็น และบอกว่าในเขตดำน้ำ ห้ามคนมาตกปลา พี่กันต์จึงแย้งขึ้นว่า “...โอ๊ย เจ้าบ่ฮู้ยังตอนกลางคืน พวกเขาก็แอบมาลัก (ขโมย-แปลโดยผู้เขียน) หาปลานั้นแหละ ชุมพรพินาเคิล มีปลาเยอะ ตกทีเดียวได้เป็นฝูงเลย...”

พี่กันต์ (อายุ 44 ปี) คนขับเรือหางยาวนำเที่ยว ดำน้ำ ตกปลา ตกหมึก

จากกรณีความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรทางทะเลร่วมกัน โดยชาวประมงมองว่านักดำน้ำ รุกล้ำพื้นที่ทำกินและทำลายทรัพยากรของตนเอง ในขณะที่นักดำน้ำมองว่าชาวประมงมาตกปลาในเขตดำน้ำของตนเช่นเดียวกัน รวมถึงได้ทิ้งเศษอวนลงในทะเล ทำให้แนวปะการังเสียหาย สัตว์ทะเลตายจากเศษอวนพันตัว ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้นักดำน้ำกับชาวประมงมาสร้างข้อตกลงและหาทางออกร่วมกัน โดยหากนักดำน้ำเห็นลอบหรืออวนดักปลาของชาวประมงจะไม่ไปตัด แต่จะใช้วิธีถ่ายภาพเอาลงไลน์กลุ่ม ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรทางทะเล (ทช.) อยู่ในไลน์กลุ่ม และให้ผู้มีอำนาจจากหน่วยงานรัฐเป็นผู้ตัดสินใจ แก้ไข จัดการ

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและการรุกล้ำพื้นที่ทำกินของกัน ไม่ได้ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกออกเป็น 2 ฝ่าย ระหว่างนักดำน้ำกับชาวประมงอย่างเด็ดขาดเสียทีเดียว เพราะภายใต้ความขัดแย้งทางทะเลยังมีนักดำน้ำที่เข้าใจวิถีของชาวประมงและมีชาวประมงที่เข้าใจวิถีของนักดำน้ำ ซึ่งช่วยทลายกำแพงความขัดแย้ง โดยหาทางร่วมมือ พึ่งพาอาศัยกันอย่างสันติ

เช่น กรณีของพี่ก๊ีบ นักดำน้ำอาสาสมัคร แสดงความเห็นว่า

“...คือ พวกฝรั่งดำน้ำเนี่ย จะมองว่า ชาวประมงเป็นศัตรูของพวกเขาไปเลย เห็นชาวประมงจับปลาในเขตดำน้ำ อะอะอะไรนาง Report ลูกเดียว ชาวประมงเค้าก็ตัวเล็กสิ ไม่มีสิทธิมีเสียง เป็นชาวบ้าน จะชี้แจง พูดอะไรแบบทางการก็ไม่เป็น ทั้งที่ฝรั่งพึ่งมาดำน้ำได้ 2-3 ปี เราเลยช่วยชาวประมงให้รวมกลุ่ม จัดตั้งเป็นสหพันธ์ชาวประมง ทำเพจใน Facebook ทำให้เห็นการทำงาน of ชาวประมงในเชิงอนุรักษ์ ให้ชาวประมงมีตัวตน เกิดความภูมิใจในอาชีพของตัวเอง...”

ก๊ีบ (อายุ 52 ปี) นักดำน้ำอาสาสมัครและนักเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม

เช่นเดียวกับลุงบัญชา ชาวประมงผู้ผันตัวมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ซึ่งไม่ได้เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เข้าใจทั้งการทำงานของนักดำน้ำและชาวประมง ดังนั้นจึงทำหน้าที่ทั้งสองบทบาทควบคู่กันไป

“...ปู่ตายายของพ่อเป็นชาวประมง พ่อก็อยู่กับทะเล หาปลามาตลอด จน ทช. (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง – ผู้เขียน) จัดอบรมนักดำน้ำอาสาสมัคร พ่อก็เข้าอบรมกับเขา เลยได้มาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ตอนนั้นจับ Rescue แล้ว (ระดับการดำน้ำที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ – ผู้เขียน) ...ตอนออกเรือหาปลา เราจะมีอุปกรณ์ดำน้ำส่วนตัวติดเรือไว้ชุดหนึ่ง พกกล้องถ่ายรูปใต้น้ำด้วย เห็นอวนเราก็ลงไปตัด เห็นปะการังแตกหักเสียหายเราก็ดำน้ำลงไปถ่ายรูป แจ้งเจ้าหน้าที่...”

ลุงบัญชา (อายุ 60 ปี) ชาวประมงและนักดำน้ำอาสาสมัคร

จากกรณีศึกษาและสถานการณ์ที่หยิบยกขึ้นมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและตระหนักว่าเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน คือ การพบเห็นเศษอวนกลายเป็นขยะสร้างความเสียหายต่อแนวปะการังและคร่าชีวิตสัตว์ทะเล ซึ่งเมื่อกล่าวถึง “อวน” จึงต้องมีการพูดถึงถึงชาวประมง ทำให้นักดำน้ำกับชาวประมงเกิดความขัดแย้งกัน โดยต่างฝ่ายต่างมองว่าถูกรุกล้ำที่ทำกิน แต่ความขัดแย้งและการปะทะดังกล่าวสามารถสร้างข้อตกลง เกิดความร่วมมืออย่างสันติด้วยเทคโนโลยีสื่อและโซเชียลมีเดีย เช่น นักดำน้ำจะไม่ดวนริบตัดอวนของชาวประมง แต่จะใช้วิธีถ่ายรูปอวนคลุมปะการัง ส่งเข้าไลน์กลุ่ม (Line Group) ให้ผู้มีอำนาจรัฐตัดสินใจและนักดำน้ำได้ช่วยชาวประมงจัดตั้งกลุ่มเป็นสหพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านเพื่อสร้างความร่วมมืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับนักดำน้ำ รวมถึงช่วยเปิดเฟซบุ๊ก เพจชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อเผยแพร่การทำงานของชาวประมงในเชิงอนุรักษ์ทะเลให้สาธารณชนได้รับรู้และเข้าใจวิถีชาวประมงเชิงอนุรักษ์

- เห็นเหตุการณ์ที่สร้างความเสียหายและผิดกฎหมายทางทะเล

เกาะเต่ามีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลในกิจกรรมต่างๆ เช่น การเดินเรือ การดำน้ำท่องเที่ยว การจับปลา ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรทาง

ทะเลและชายฝั่ง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเล ซึ่งหากปล่อยไว้หรือดำเนินการแก้ไขล่าช้าจะทำให้ไม่สามารถฟื้นฟูกลับคืนสู่สภาพเดิมได้และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวในพื้นที่รวมถึงภาพรวมของประเทศ ดังนั้น จึงมีกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบริเวณพื้นที่เกาะเต่า เกาะพะงันและเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้

อาศัยอำนาจตามมาตรา 17 ประกอบมาตรา 3 และมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 ประกอบมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้กำหนดมาตรการคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง บริเวณพื้นที่เกาะเต่า เกาะพะงันและเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อระงับการกระทำหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อันเป็นการอนุรักษ์หรือแก้ไขหรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ตามคำสั่ง ดังนี้ ห้ามจอดเรือหรือทอดสมอบริเวณแนวปะการังและให้จอดเรือโดยการผูกทุ่นบริเวณทุ่นจอดเรือที่จัดไว้ ห้ามให้อาหารสัตว์น้ำที่มีจุดหมายเพื่อล่อ จับ ได้มา ค้นหาหรือเก็บสัตว์น้ำ ห้ามเท ทิ้ง ระบายของเสีย น้ำเสีย ขยะมูลฝอยลงสู่ทะเล ห้ามดำเนินกิจกรรมเดินทางท่องเที่ยวใต้ทะเล (Sea Walker) หรือการกระทำใดๆ ที่มีผลกระทบต่อแนวปะการังฯ

จากอำนาจตามความในมาตรา 32 (2) (4) และ (7) แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีประกาศห้ามมิให้ทำการประมงปะการังหรือกองหินปะการังทุกชนิดบริเวณรอบเกาะเต่า ภายในระยะ 3,000 เมตร นับจากขอบน้ำตามแนวชายฝั่ง ห้ามมิให้ใช้เครื่องมือประมงทุกชนิดทุกขนาดในบริเวณรอบเกาะเต่าในระยะ 3,000 เมตร นับจากขอบน้ำตามแนวชายฝั่ง เว้นแต่การทำประมงด้วยเครื่องมือเบ็ดราวหรืออวนลอยหรือลอบทะเล (กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 13 มกราคม 2519)

จากอำนาจตามความในมาตรา 32 (7) แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีประกาศห้ามมิให้บุคคลใดจับ ดัก ล่อ ทำอันตรายหรือฆ่าปลาฉลามวาฬ ในท้องทะเลที่จังหวัด

ชายหาดทุกจังหวัดโดยเด็ดขาด ยกเว้นการทำประมงเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและได้รับหนังสืออนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมประมง (กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 28 มีนาคม 2543)

จากกฎหมายข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลดังกล่าว นักดำน้ำจะรู้ว่าการกระทำเหล่านี้ผิดกฎหมาย แต่จากประสบการณ์จริงที่ทำงานใต้ท้องทะเลของนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างยังพบผู้กระทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่างๆ โดยไม่มีการห้ามปราบหรือการแสดงความเพิกเฉยจากผู้เห็นเหตุการณ์ สิ่งเหล่านี้ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะทอนกลับถึงความไม่ถูกต้องและต้องการหาทางป้องกันแก้ไข โดยนักดำน้ำได้แสดงออก ตอบโต้ในรูปแบบต่างๆ เช่น ตะโกนร้องบอก/ห้าม เผาพื้นที่ทางทะเลที่เห็นการกระทำผิดกฎหมายเพื่อตักเตือนนักท่องเที่ยวถ่ายภาพเหตุการณ์ไปโพสต์ในเฟซบุ๊ก (Facebook) ใช้การแท็ก @Tag ผู้มีอำนาจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือแจ้งในไลน์กลุ่มซึ่งมีผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเข้าร่วม

“...เห็นนักท่องเที่ยวมาดำน้ำสโนลคิงแล้วเหยียบโขดหิน ซึ่งตรงนั้นมีปะการังตัวอ่อนอาศัยอยู่ วันนั้นผมไม่ทำงานเลยนะ ผมเฝ้าอยู่ ร้องบอกเพื่อไม่ให้เหยียบปะการัง เผาเตือนนักท่องเที่ยว อธิบายเหตุผลให้เขาฟัง ยุทำแบบนี้ไม่ได้นะ เขาก็เข้าใจ...”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ครูสำลี (อายุ 58 ปี) ครูสอนดำน้ำเกาะเต่า

“...ตอนฉลามวาฬมาที่ Sail Rock หนูเห็นคนจับหางน้อง คือว่ายน้ำได้ต่อน เข้าไปใกล้มาก อยู่น้ำก็ทำอะไรไม่ได้ แต่พอขึ้นมาผิวน้ำ หนูจะดูว่าลูกค้ามาจากเรือลำไหน แล้วไปแจ้งคนเป็นไกด์ดำน้ำ คือ มันผิดกฎหมายนะพี่ เคามีข้อห้ามอยู่ว่าห้ามเข้าใกล้ฉลามวาฬในระยะไม่เกินกี่เมตร...”

ปู่กำ (อายุ 40 ปี) ครูสอนดำน้ำเกาะเต่า

จากเหตุการณ์ที่ผู้เขียนไปดำน้ำที่อ่าวฉลาฟ (Shark Island) พบคนขับเรือเจ็ทสกีมากกว่า 10 ลำ ด้วยความเร็วสูงตามกันมาบริเวณจุดดำน้ำ (ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย) ผู้เขียนสังเกตว่าครูสอนดำน้ำจะตะโกนร้องให้ทุกคนในเรือรู้ว่าเจ็ทสกีกำลังทำผิดกฎหมายและอัปเดตวิดีโอไว้

หลังจากนั้นผู้เขียนพบคลิปวิดีโอดังกล่าวไปปรากฏอยู่ในไลน์กลุ่ม เนื่องจากมีครูสอนดำน้ำอัดวิดีโอและร้องเรียน ทำให้เรื่องราวดังกล่าวได้รับการกล่าวถึง แพร่กระจายข่าว ชูศักยภาพในวงกว้างและนำมาสู่การหาต้นตอของเรือเจ็ทสกีที่ขับเข้ามาบริเวณจุดดำน้ำของเกาะเต่า

- เห็นความสำคัญของทรัพยากรใต้ท้องทะเลที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเรียนดำน้ำลึกและยอมจ่ายเงินในราคาสูงเพื่อดำน้ำเชิงสันทนาการทั้งที่รู้ว่ามีความเสี่ยงอันตรายถึงชีวิต เนื่องจากโลกใต้ทะเลมีความสวยงามธรรมชาติของสัตว์โลกใต้ทะเลมีความน่าสนใจและมหัศจรรย์ สามารถสร้างความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายควบคู่ไปกับการได้รับความรู้ในเชิงนิเวศวิทยาและเปิดประสบการณ์โลกใบใหม่ที่ไม่เคยพบเจอ

ความน่าสนใจของโลกใต้ทะเลทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่นปะการังรูปร่างต่างๆ ภูเขา ถ้ำ อุโมงค์ใต้น้ำ ปลานานๆ ชนิด อาทิ ฉลามวาฬ ปลากระเบน ผีเสื้อ ปลาหูช้าง ผีเสื้อค้างคาวเหลือง ผีเสื้อสาคร ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีปฏิมากรรมต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาแล้วนำมาปล่อยลงใต้ทะเลให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักดำน้ำ เช่น เรือจม รูปปั้นบ้านปลาประดิษฐ์ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซค์ เก้าอี้ เครื่องออกกำลังกาย ชักโครก ฯลฯ วัตถุประสงค์เหล่านี้ถือเป็นชุมชนทรัพยากรที่ช่วยสร้างรายได้ให้นักดำน้ำอาชีพจากการพานักท่องเที่ยวดำน้ำไปเยี่ยมชม หากใต้ทะเลมีแต่พื้นทรายเรียบ ไม่มีทรัพยากรทางทะเลที่สวยงาม อุดมสมบูรณ์ก็จะมีนักท่องเที่ยวซื้อทริปมาดำน้ำ

ด้วยเหตุนี้นักดำน้ำจึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลผ่านประสบการณ์การทำงานของตนเอง นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นใต้ทะเลยังทำหน้าที่เสมือนแผนที่นำทางในการดำน้ำควบคู่กับการใช้เข็มทิศใต้น้ำ จากการสอบถามครูสอนดำน้ำถึงวิธีการใช้เข็มทิศใต้น้ำเพื่อนำนักท่องเที่ยวดำน้ำและสามารถกลับมาถึงเรือได้ถึงจุดหมายอย่างถูกต้อง ผู้เขียนได้รับคำตอบในทิศทางเดียวกัน โดยเหล่าครูสอนดำน้ำใช้วิธีจดจำธรรมชาติใต้ทะเลควบคู่กับการดูเข็มทิศและการมีประสบการณ์ดำน้ำ ณ จุดเดิมบ่อยๆ ซ้ำๆ จนจำสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลได้

มาซ่า ครูสอนดำน้ำชาวรัสเซียให้คำแนะนำถึงการดำน้ำไม่ให้หลงทาง

“...ยูต้องดำน้ำเลาะไปตามแนวปะการัง ตามภูเขา ตามโขดหิน ถ้ายูดำน้ำไปแล้วเจอแต่ทรายให้ว่ายกลับมา แสดงว่ายูไปผิดทาง จงว่ายกลับมาเข้าหาปะการังตามเดิม...”

มาซ่า (อายุ 39 ปี) ครูสอนดำน้ำเกาะเต่า

เช่นเดียวกับครูบี ได้บอกถึงวิธีการดำน้ำบริเวณจุดดำน้ำชุมพร พินาเคิล (Chumphon Pinnacle) แล้วกลับเรือให้ถูก

“...ให้จำไว้ว่า พอดำน้ำเข้าไปตรงภูเขา จะเห็นปลาสีเหลืองฝูงใหญ่ๆ หักมุมไปทางทิศ ตะวันออกนิดหน่อยจะเห็นเรือผูกทุ่นที่ขึ้นเรือ...”

ครูบี (อายุ 38 ปี) ครูสอนดำน้ำ

และจากประสบการณ์เก็บข้อมูลวิจัยด้วยการทำงานในตำแหน่ง Dive Master รวมถึงการสังเกตการณ์ของผู้เขียนจากการพานักท่องเที่ยวไปดำน้ำ พบข้อมูลที่เป็นไปในทางเดียวกันว่าการจดจำลักษณะเด่นของธรรมชาติใต้ทะเลในจุดดำน้ำแต่ละจุดจะทำให้รู้ทิศทางใต้น้ำ สามารถพานักท่องเที่ยวดำน้ำกลับเรือได้อย่างถูกต้อง ราบรื่นและสามารถชูจุดสนใจ สิ่งสวยงามใต้ทะเลให้นักท่องเที่ยวดำน้ำชื่นชมธรรมชาติได้อย่างชำนาญ มีความเป็นมืออาชีพ ดังนั้น อุปกรณ์ดำน้ำซึ่งเป็นเทคโนโลยีเฉพาะทาง เช่น เข็มทิศใต้น้ำกับธรรมชาติที่โดดเด่นใต้ท้องทะเลจึงต้องทำงานสอดคล้องประสานกันผ่านการใช้ประสาทสัมผัสของนักดำน้ำอย่างลงตัว

5.3.1.2 ประสบการณ์ผ่านการสื่อสารและการใช้โซเชียลมีเดียของนักดำน้ำ

ประสบการณ์จากการสื่อสารและการใช้สื่อออนไลน์ของกลุ่มคนต่างๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับทะเล (เช่น นักท่องเที่ยวทางทะเล นักดำน้ำเชิงสนทนา การ นักเรียนดำน้ำ ครูและผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ ผู้ทำงานด้านการอนุรักษ์ทะเล ชาวประมง ฯลฯ) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและพลิกผัน ค่อยๆ สร้างตัวตนให้กลายมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยบริบทการสื่อสารและการใช้สื่อที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทะเล การดำน้ำบนเรือ Live Abroad (เรือขนาดใหญ่ ออกทะเลไกล จัดบริการให้นักดำน้ำกินนอนบน

เรือประมาณ 3-4 วัน - ผู้วิจัย) การเรียนดำน้ำ การสอนดำน้ำ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นควบคู่กับการเสฟสื่อผ่านช่องทางต่างๆ ในชีวิตประจำวัน จนเกิดการตกผลึกทางความคิดให้ตระหนักถึงความเสียหายทางทะเล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้ถ่ายทอดผ่านบทสนทนา ดังนี้

“...ที่ผมรู้สึกอึดอัด คือ ตอนฟัง Dive Instructor ฝรั่ง (Dive Briefing - ผู้วิจัย) ฝรั่งต้องมาพูดประวัติศาสตร์เรือจมให้คนไทยฟัง คือมันประวัติศาสตร์ไทยนะพี่ แล้วทำไมคนไทยไม่สามารถพูดเองได้ เพราะนักดำน้ำไทยไม่เก่งภาษาอังกฤษ ฝรั่งต้องมาเป็นคนเล่าประวัติศาสตร์ไทยให้คนไทยฟัง ทั้งที่ฝรั่งจะมาทำงานเมืองไทยไม่กี่ปี นี่แหละ ทำให้ผมอยากมาเป็นนักดำน้ำอยากมาเล่าประวัติศาสตร์เรือจมของไทยให้คนอื่นฟัง...”

โก้ (อายุ 29 ปี) Dive Master

เช่นเดียวกับจอยนักท่องเที่ยวดำน้ำได้เล่าประสบการณ์การไปดำน้ำบนเรือ Live Abroad ซึ่งบนเรือเป็นชาวต่างชาติทั้งหมด มีครูสอนดำน้ำต่างชาติเป็นคนเล่าประวัติศาสตร์เรือจมใต้น้ำของไทยให้เธอฟัง ทำให้เธอเกิดคำถามจุกจิกว่า ทำไมไม่มีคนไทยที่สามารถทำงานด้านนี้

“...บนเรือดำน้ำเป็นฝรั่งหมดเลย สตีฟ ลูกค้า ครูสอนดำน้ำ Dive Lead ก็ฝรั่งหมด มีหนูกับน้องผู้หญิงอีกคนเป็นคนไทย เห็นครูสอนดำน้ำฝรั่งมาบีฟ (Dive Briefing หรือการให้ข้อมูลก่อนดำน้ำ - ผู้วิจัย) เล่าประวัติเรือจมบุญสูง แค่ออกเสียง ก็ยังออกเสียงไม่ถูก แกว่า เรือจมไปโนง โปนโง่ง ใ้เราก็อึ้งไม่เข้าใจ เอ๊ะ อะไรวะ เรือจมไปโนง มีชื่อนี้ด้วยหรอ (หัวเราะ) อ้อ เรือจมบุญสูง คือ ฝรั่งต้องมาสอนประวัติศาสตร์ไทยให้คนไทยฟัง แล้วเขาก็เอาไปถ่ายทอดให้ลูกค้าฝรั่งแบบผิดๆ ถูกๆ ...อยากให้อาชีพดำน้ำทางประวัติศาสตร์ไทยสงวนให้คนไทยทำเยอะๆ ตอนนี้ฝรั่งครองเมืองแล้ว ฝรั่งทำงานเป็นครูสอนดำน้ำทรงเกียรติ แต่คนไทยเป็นอะไรละ เป็นคนขับเรือ เป็นแม่ครัว เป็นเด็กเรือ แบกแท็งค์ดำน้ำ เป็นลูกจ้าง เป็นคนขายอุปกรณ์ดำน้ำในร้านอย่างนี้...”

จอย (อายุ 40 ปี) Dive Master

นอกจากประสบการณ์การสื่อสารประวัติศาสตร์เรือจมใต้น้ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจผ่านการเล่าเรื่องที่ถูกละเลยโดยชาวต่างชาติแล้ว ยังมีสถานการณ์การสื่อสารในพื้นที่ระหว่างท่องเที่ยวดำน้ำและการเปิดรับสื่อด้านสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ดังนี้

“...ก่อนมาเป็นอาสา หนูเป็นคนชอบเที่ยวทะเลอยู่แล้ว เวลาไปดำน้ำก็คุยกับคนขับเรือ คุยกับเด็กเรือ เขาเล่าให้ฟังว่าทะเลถูกทำลายไปเยอะ ปลาติดอวน ปลากินขยะ ทำให้เราตระหนักเป็นห่วง อยากช่วยและอยากทำอะไรเพื่อทะเลบ้าง...”

เอมมี (อายุ 27 ปี) นักดำน้ำอาสาสมัคร/ดารา นักร้อง

นอกจากนี้ ยังมีการสื่อสารกับคนรอบตัว เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน หัวหน้างาน ฯลฯ ซึ่งเคยดำน้ำมาก่อนและชักชวนกันมาทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ใต้ทะเลจึงติดตามมาด้วย รวมถึงมีกรณีเจอเพื่อนใหม่ กลายเป็นเพื่อนกันทางเฟซบุ๊ก เห็นเพื่อนโพสต์รูปกิจกรรมดำน้ำ จึงสนใจไปเรียนและกลายมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครตามเพื่อน

“...พีรู้จักกับพีศักดิ์ที่สวนสาธารณะ มาวิ่งแล้วเจอกันบ่อย เลยแอดเฟซบุ๊กแก็ก เข้าไปดูรูปในเฟซแก็ก เห็นแกชอบโพสต์รูปดำน้ำ เราเลยถามว่าอยากดำทำไ้ในบ้าน พีศักดิ์เลยแนะนำที่เรียนดำน้ำให้ พอดำเป็น แกก็ชวนไปดำน้ำเก็บขยะ ตัดอวนและไปงานอาสาแก็กเรื่อยๆ...”

พีไ้ (อายุ 45 ปี) แม่ค้าตลาดนัดและนักดำน้ำอาสาสมัคร

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปฏิบัติการคิดย้อนสะท้อนกลับที่ทำให้คนธรรมดาผันตัวเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเกิดจากประสบการณ์การสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ประสบการณ์ที่เกิดจากการสัมผัสกับโลกใต้ท้องทะเลโดยตรง เห็นความเสื่อมโทรมของท้องทะเลจากประสาทมผัสของตนเองและประสบการณ์จากการสื่อสารทั้งแบบเผชิญหน้าและการสื่อสารผ่านโลกออนไลน์ รวมถึงการรู้จักเครือข่ายสังคมเพื่อนดำน้ำจึงเกิดการติดต่อสื่อสารและกลายมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครตามไปด้วย

5.3.1.3 ประสบการณ์จากการเข้าร่วมอบรมกิจกรรมอนุรักษ์ทะเลผ่านเครือข่ายทางสังคม และการนำเสนอข่าวของสื่อ

นักดำน้ำส่วนหนึ่งเล่าว่าเหตุปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้คนธรรมดาเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ กลายมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเกิดจากประสบการณ์ในวัยเด็ก สมัยเป็นนักเรียนหรือวัยรุ่น ซึ่งเคยเข้าค่ายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทะเลในหลักสูตรต่างๆ เช่น ค่ายวิทยาศาสตร์ทางทะเล ค่ายฝึกอบรมนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ ค่ายอบรมการปลูกปะการัง ฯลฯ ทำให้เกิดความประทับใจ เกิด

แรงบันดาลใจมุ่งมั่นอยากเรียนต่อการดำน้ำในระดับสูงและเข้าสู่กิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครควบคู่ไปด้วย รวมถึงส่งผลให้เกิดการหันเหชีวิตมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำ เช่น บางคนกลายเป็นครูสอนดำน้ำและเป็นเจ้าของธุรกิจดำน้ำที่ประสบความสำเร็จ บางคนตัดสินใจเรียนต่อปริญญาตรีโท เอกด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลเพราะชอบดำน้ำและกลายเป็นนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญทางทะเล บางคนกลายเป็นผู้มีอิทธิพลทางโซเชียลมีเดีย (Influencer) ด้านการดำน้ำและเป็นผู้จัดทริปดำน้ำอาสาสมัคร

“ตอนเด็กๆ ผมดูข่าวตอนเช้า มันมีข่าวแบบตัวอักษรวิ่งหน้าจอ ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนมาเข้าค่ายอนุรักษ์ทะเล ผมเลยจดเบอร์โทรไว้ แล้วสมัครไป”

บั้งปอนด์ (อายุ 31 ปี) เจ้าของเพจดำน้ำในเฟซบุ๊กและผู้จัดทริปกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัคร

“...สมัยเรียน ครูพาไปเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ทางทะเล ไปชมพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำที่บางแสน ตื่นเต้น ชอบดูปลา ตอนเอ็นทรานส์เลยเลือกเรียนคณะประมงกับคณะวิทยาศาสตร์ทางทะเลแล้วก็ได้ดำน้ำ ทำวิจัยเกี่ยวกับทะเล การเพาะพันธุ์ปะการังจนถึงทุกวันนี้ มันมาจากความชอบในวัยเด็กนะ...”

ดร. นงเยาว์ (อายุ 38 ปี) อาจารย์และนักวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลและนักดำน้ำอาสาสมัคร

“...เพื่อนที่เรียนโตพร้อมด้วยกันชวนไปเข้าค่ายนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ ปีแรกพี่สอบไม่ผ่านเลยสมัครปีต่อไป พิตร่างกาย ผิกว่ายน้ำ จากนั้นก็ผ่าน ได้เป็นนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์และทำงานอาสาสมัครกับกลุ่มจนทุกวันนี้แหละ...”

พี่เก้ (อายุ 56 ปี) แม่บ้านและเจ้าของกิจการ

“...ตอนเด็กๆ มีเพื่อนชวนไปอบรมดำน้ำหลักสูตรช่วยชีวิต ทำให้มาเรียนการดำน้ำ เรียนจบครูสอนดำน้ำทั้งแบบ Scuba และ Free Diving จากนั้นมาเปิดกิจการดำน้ำเป็นของตัวเอง เราจะเน้นเจาะกลุ่มเด็ก เพราะถ้าสอนดำน้ำในเด็ก เราจะได้พ่อแม่ของเด็กมาเป็นลูกค้าด้วย...”

ครูแนน (อายุ 40 ปี) ครูสอนดำน้ำและเจ้าของกิจการร้านดำน้ำ

จากที่กล่าวมา เป็นปฏิบัติการคิดย้อนสะท้อนกลับทำให้คนธรรมดาหันเหตัวตนเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครอันเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับสื่อโซเชียล นอกจากนี้ยังมีการคิดย้อนสะท้อนกลับอันเนื่องมาจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธ์กับมนุษย์ เช่น สัตว์ทะเลและธรรมชาติใต้ทะเล ดังนี้

5.3.1.4 ประสบการณ์ผ่านปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและสัตว์ทะเล

นักดำน้ำดำดิ่งลงไปใต้ทะเลเพราะต้องการเห็นปลาและดื่มด่ำกับทัศนียภาพใต้น้ำตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตามสรรพสิ่งใต้ทะเลทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตไม่ใช่ทำหน้าที่เป็นเพียงวัตถุ (Object) รอให้มนุษย์ลงไปค้นหา สังเกต จับจองเท่านั้น แต่สรรพสิ่งใต้น้ำยังได้ทำหน้าที่สื่อสารแสดงศักยภาพในรูปแบบเฉพาะตัว ทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและผกผันตนเองกลายมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครที่ตระหนักถึงปัญหาสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มนักดำน้ำขึ้น

สรรพสิ่งต่างสายพันธ์ที่เข้ามากระทำการกับมนุษย์ จุดประกายให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ เช่น ปะการัง ปลาฉลามวาฬ ปลาวัว ผูงปลาสาก หรือสัตว์ตัวเล็กอย่างทากทะเล (นูดี้) เป็นต้น โดยเหล่านักดำน้ำได้ร่วมกันถ่ายทอดเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสรรพสิ่งใต้ทะเลจนกลายเป็นความรัก ความประทับใจที่มีต่อท้องทะเลและผลักดันให้กลายมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครที่เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเล ดังนี้

“...พีมาเกาะเต่าครั้งแรกเมื่อสิบปีที่แล้ว ขนาดนั่งอยู่บนเรือนะ น้ำใสแจ๋ว มองลงมาเห็นปะการังเป็นแผง แม่เต็มพื้นทะเล ไกลสุดลูกหูลูกตา ฮู้หู้ (ทำมือผายออก) ...รู้สึกอยากมาเรียนดำน้ำ เลยมาเรียนดำน้ำ Open Water ที่เกาะเต่า พอดำน้ำไปเรื่อยๆ ก็เห็นปะการังมันพังไปเรื่อยๆ เห็นแต่ซาก ปรัชหักพัง รู้สึกว่าอยากทำให้ปะการังมันอุดมสมบูรณ์เหมือนวันแรกที่มา...ต่อมาพีก็มาเรียนดำน้ำในระดับ Advance เพราะอยากลงใต้น้ำให้ลึกขึ้น เพื่อไปเห็นการทำงานของอาสาสมัครให้มากกว่านี้...”

พีโก๋ (อายุ 52 ปี)

สื่อมวลชน ผู้ร่วมก่อตั้งชมรมดำน้ำและนักดำน้ำอาสาสมัคร

“...เสน่ห์ของการดำน้ำของผม คือ การได้ดำไถทราย หาไข่มุกตัวเล็ก (สิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก ใต้ทะเล เช่น ทากทะเล – อธิบายโดยผู้เขียน) ที่มันซ่อน มันแฝงตัวอยู่ มันน่ารัก เราอยากรู้ว่ามันคืออะไร มีชื่ออะไร เราก็จะถ่ายรูปแล้วเอาไปโพสต์ตามในกลุ่ม หรือถ้าเรารู้ เราถ่ายรูปก็โพสต์แบ่งปันคนอื่นดู...”

โก้ (อายุ 27 ปี) ครูผู้ช่วยสอนดำน้ำ

“...ที่อ่าวลึก ประมาณ 6-7 โมงเช้า พี่มาดูนะ จะมีฉลามครีบดำตัวแม่กับตัวลูกมันมาว่ายน้ำเล่น แต่ดำน้ำลึกก็เห็นเลย มันเชื่อง ไม่กลัวคน อยากให้เป็นแบบนี้ตลอดไป มันอุดมสมบูรณ์ ขนาดมองเห็นปลาฉลามบนผิวน้ำเลย...”

คึกกี้ (อายุ 40 ปี) นักเรียน Dive Master และนักดำน้ำอาสาสมัคร

“...พี่เชื่อไหม อีกไม่เกิน 3 วัน ฉลามวาฬต้องเข้าแน่นอน” ผู้เขียนถามว่า รู้ได้อย่างไร เธอตอบว่า

“...พี่ดูสีน้ำทะเลสิ มันสีเขียวเข้ม มีจุดเหลืองๆ เต็มทะเล มันเป็นแพลงตอน ปลาฉลามวาฬมันจะขึ้นมากิน...” ซึ่งอีก 2 วันถัดมา พบว่าปลาฉลามวาฬมาจริงๆ...”

ครูบู๊ก้า (อายุ 41 ปี) ครูสอนดำน้ำและนักดำน้ำอาสาสมัคร

“...หนูชอบปลาฉลามวาฬที่สุด มันตัวใหญ่ น่ารัก...”

บุญพา (อายุ 40 ปี) นักเรียน Dive Master

“...คนอื่นกลัวปลาฉลามกัน แต่ผมชอบมันนะ ผมว่ามันมีเสน่ห์ มันตื่นเต้น ทำท่าย ตอนที่ยังจู่โจมเข้ามา (หัวเราะ) ปลาฉลามมันไล่ต้อนนักดำน้ำ ก็เพราะเราไปรบกวนพื้นที่ของมันก่อน...”

ทิวา (อายุ 48 ปี) ครูสอนดำน้ำ

จากบทสนทนาที่ยกมา ทุกคนล้วนแล้วเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครและเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยเพราะมีประสบการณ์ปฏิสัมพันธ์กับสัตว์ใต้ทะเล

5.3.2 รูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับและปฏิบัติการโต้ตอบกับสังคมความเสี่ยง วิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำ

รูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับและปฏิบัติการโต้ตอบของนักดำน้ำอาสาสมัครต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย จำแนกได้ดังนี้

ปฏิบัติการสื่อสารโดยตรง: การสื่อสารแบบเผชิญหน้าที่ทรงพลังและสัมผัสถึง อารมณ์

นักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็งแห่งเกาะเต่าส่วนใหญ่เป็นครูสอนดำน้ำและนักดำน้ำที่มีประสบการณ์สูง อยู่เกาะเต่ามานาน มีความคุ้นเคยกับพื้นที่จนรู้สึกหวงแหนท้องทะเล รู้สึกทะเลเปรียบเสมือนบ้านเพราะไปดำน้ำเป็นประจำหรือทำเป็นอาชีพนักดำน้ำมักเรียกทะเลว่า “My Office” ดังนั้น ด้วยความรู้สึกของการเป็นเจ้าของและกลายเป็นคนท้องถิ่น (ถึงแม้ว่าจะย้ายมาจากที่อื่น) ทำให้นักดำน้ำอาสาสมัครกล้าเตือนเมื่อเห็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องทางทะเล

“...ครูเห็นฝรั่งไปเหยียบชายหาดหิน ครูก็เดินเข้าไปบอกเลยว่า อย่าเหยียบ นั่นมันคือ ปะการัง ...คือเราต้องอธิบายเหตุผลให้เขาเข้าใจว่าปะการังมันมีหลายแบบ เขาก็เชื่อนะ เขาก็ Sorry Sorry...”

ครูสำลี อายุ 56 ปี (ครูสอนดำน้ำ)

เช่นเดียวกับคูกี้ สาวจากกรุงเทพฯที่มาเกาะเต่าช่วงโควิดและอยู่เกาะเต่ามาเกือบสองปี

“...วันนี้เลยพี่ ที่หินเขียว (ชื่อจุดดำน้ำ-แปลโดยผู้เขียน) นักท่องเที่ยวชาวอิสราเอล 2 คน มันเหยียบเปลือกหอยใส่กระเป๋ BCD หนูว่ายเข้าไปดึงฟิมันเลยนะ แล้วทำมือบอกว่า ห้ามๆ (ยกนิ้วชี้ขึ้นมาที่หน้าพร้อมส่ายไปมา) เขาเปลือกหอยมานี่ (ทำท่าแบมือ) แล้ววางไว้กับทราย พอขึ้นไปที่เรือ หนูก็ตามไปว่าใครหิดที่พามา ห้ามเหยียบอะไรจากใต้ทะเลขึ้นไป มันผิดกฎหมาย ถ้ามีคนเห็นถ่ายรูปไป บริษัทดำน้ำก็จะโดนไปด้วย หนูเป็นคนแบบนี้แหละพี่ คือ เห็นอะไรไม่ถูก จะเข้าไปบอกเลย...”

คูกี้ (อายุ 40 ปี) นักเรียน Dive Master

“...ตอนพาลูกค้าไปดำน้ำ เห็นคนขับเรือหางยาว เอาขนมปังให้นักท่องเที่ยวให้อาหารปลา เพื่อถ่ายรูป หนูตะเภาบอก ห้ามให้อาหารปลา มันผิดกฎหมาย มันทำให้ระบบนิเวศเสีย ปลา มันจะไม่หากินเอง จะรอแต่อาหารจากนักท่องเที่ยว คือ บางทีคนขับเรือเขาไม่ได้อบรมพวกนี้ เขา ไม่รู้ ก็ต้องบอก เขาไม่ได้เป็นไกด์เหมือนเรา ไก่ดำน้ำก็ต้องเตือน หนูพูดจริงๆ เลย...”

ครูปุ๊ก (อายุ 41 ปี) ครูสอนดำน้ำ

“...ผมก็จะเตือนลูกค้าผม ตอนว่าอย่าไปใกล้ปะการังมาก ถ้าวอดตัวยังไม่ดี ชยับออกมา ห่างๆ ว่ายให้สูงกว่าแนวปะการัง สิ่งที่เราทำได้ คือเตือนลูกค้าดำน้ำเรา อะไรทำได้ อะไรทำ ไม่ได้...”

ลี (อายุ 44 ปี) ไก่ดำน้ำและนักเรียน Dive Master

ปฏิบัติการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำที่ยึดเป็นอาชีพหรืออยู่เกาะเต่ามานานจนคุ้นเคยกับพื้นที่ พวกเขาจะรู้สึกว่าเป็นเจ้าบ้าน จึงกล้าตักเตือน กล้าเผชิญหน้า กล้าสื่อสาร ตรงๆ กับคนแปลกหน้าเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนหนึ่งเพราะมีเครือข่ายเพื่อนดำน้ำท้องถิ่นสนับสนุน หรือเรียกว่ามีพรรคพวก ดังที่คูกี้ สาวกรุงเทพฯ บอกว่า “มาอยู่เกาะเต่านี้ หนูก็ยอมรับว่า หนูก็เก๋ เกม หนูรู้จักคนเยอะ มีแบล็คอัฟตี” หรือครูปุ๊กเล่าว่า “หนูมาจากอุดร แต่ตอนนี้ย้ายทะเบียนบ้าน มาอยู่เกาะเต่าแล้วนะ ขึ้นเรือนี้ ได้ราคาคนท้องถิ่น อยู่นี้ไม่มีใครหรอกที่ไม่รู้จักหนู” ดังนั้น เมื่อเห็นเหตุการณ์ผิดวิสัยทางทะเล รู้ตัวตนผู้กระทำผิด นักดำน้ำจะกล้าเข้าไปตักเตือนโดยตรง กลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร คือ จะพยายามอธิบายเหตุผลให้เห็นถึงความเสียหายที่ตามมา รวมถึงกล่าวอ้างข้อกฎหมายทางทะเลในพื้นที่เกาะเต่า ทำให้นักท่องเที่ยวเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

ปฏิบัติการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย: นักดำน้ำกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่ล้ำไกล และมีลูกเล่น

นอกจากปฏิบัติการสื่อสารแบบเผชิญหน้าแล้ว เครือข่ายสังคมดำน้ำในเกาะเต่ายังใช้โซเชียลมีเดีย เช่น ไลน์กลุ่ม (Line Group) และเฟซบุ๊ก (Facebook) กลุ่มสำหรับนักดำน้ำหลากหลายเพจ อาทิ Koh Tao Dive Site Report, เที่ยวเกาะเต่า Koh Tao Thailand, Freeland

Koh Tao, Koh Tao Thai Diver Team รวมถึงมีเพจของร้านดำน้ำต่างๆ ทาง Instagram, Tik Tok และ Facebook

แพลตฟอร์ม (Platform) ต่างๆ ทางโลกออนไลน์ถูกนักดำน้ำนำมาใช้เป็นพื้นที่แสดงผล การคิดย้อนสะท้อนกลับและสร้างปฏิบัติการโต้ตอบเพื่อเคลื่อนไหวเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมสังคม เสี่ยงวิกฤตทะเลไทยในหลากหลายสถานการณ์ เช่น เมื่อนักดำน้ำพาลูกค้าไปดำน้ำท่องเที่ยว เห็น เศษขวอนคลุมปะการังแต่ไม่สามารถเอาออกได้ เนื่องจากไม่มีเครื่องมือตัด จะใช้วิธีการถ่ายรูปลงเพจ Koh Tao Dive Site Report พร้อมแจ้งปัญหาที่พบ ชี้พิกัดจุดดำน้ำที่เจอขวอน จากนั้นจะมี นักดำน้ำอีกกลุ่มเข้าไปตัดขวอนทันที เนื่องจากอ่านเจอในเพจ โดยที่นักดำน้ำทั้ง 2 กลุ่มไม่รู้จักกัน เพียงแต่เป็นสมาชิกอยู่ในเพจ Koh Tao Dive Site Report เหมือนกัน

อีกกรณีหนึ่ง คือ นักดำน้ำไปเจอสมอเรืออยู่ที่ทะเล (ซึ่งการทิ้งสมอเรือในจุดดำน้ำเป็นการ กระทำผิดกฎหมายในเกาะเต่า) นักดำน้ำจะถ่ายรูปสมอเรือและติดตามเส้นทางของสมอเรือจนถึง ต้นทางของเรือดังกล่าว โผล่ขึ้นมาบนผิวน้ำแล้วตักเตือน จากนั้นนำภาพดังกล่าวมาโพสต์ลง ในไลน์กลุ่มครูสอนดำน้ำเกาะเต่า (Koh Tao Thai Diver Team - KTDT) ซึ่งในไลน์กลุ่มมี ผู้อำนวยการทรัพยากรทางทะเล เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานและสื่อมวลชนอยู่ จากนั้นมีการแท็ก (@Tag) ชื่อผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ปัญหาดังกล่าวจะแจ้งไปถึงผู้รับผิดชอบภาครัฐโดยตรง และมี ผู้บังคับบัญชา รวมถึงสมาชิกในไลน์กลุ่มรับรู้ โดยที่ไม่ต้องสื่อสารในรูปแบบของการทำหนังสือ ร้องเรียนอย่างเป็นทางการถึงหน่วยงานรัฐ แต่กลับเป็นการทำงานแก้ปัญหาทางทะเลที่สะดวก รวดเร็ว ลดขั้นตอนและได้ผล

จากกรณีศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปฏิบัติการโต้ตอบผ่านสื่อของนักดำน้ำผ่านไลน์ ถึงแม้ไลน์กลุ่มจะเป็นพื้นที่สื่อสารที่ไม่เป็นทางการ มีลูกเล่น มีสติ๊กเกอร์น่ารักใช้โต้ตอบกันและ ไม่ใช่ไลน์กลุ่มสำหรับหน่วยงานใช้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง แต่เป็นไลน์กลุ่มรวมของนักดำน้ำที่มี สมาชิกหลากหลายมากกว่า 100 คน ได้ถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวทำงานเพื่อสิ่งแวดล้อมทาง ทะเลที่ได้ผลและรวดเร็ว

เมื่อวิเคราะห์แล้ว ไลน์กลุ่มหรือเพจเฟซบุ๊กกลุ่ม ซึ่งดูเหมือนทุกคนมีอิสระทางการสื่อสาร ลดความประหม่าเพราะเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการและไม่เห็นหน้ากัน หากแต่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แยบยลแฝงอยู่ในพื้นที่ของสื่อ เพราะไลน์กลุ่มดังกล่าวมีผู้อำนวยการจากส่วนกลาง มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานภาคทะเลส่วนภูมิภาค มีสื่อมวลชน มีนักดำน้ำและผู้ประกอบการธุรกิจดำน้ำเป็นสมาชิกในไลน์กลุ่ม ดังนั้น ปัญหาผิดกฎหมายทางทะเลที่นักดำน้ำโพสต์ลงไลน์กลุ่มจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เพราะกระทบถึงการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ผู้รับผิดชอบ รวมถึงมีผู้บังคับบัญชาจากส่วนกลางเฝ้าติดตาม มีสื่อมวลชนจับตา หาประเด็นเขียนข่าว มีนักดำน้ำและผู้ประกอบการดำน้ำเฝ้าติดตาม ตรวจสอบการทำงานได้ทะเลและการที่นักดำน้ำโพสต์ภาพปัญหาทางทะเลในไลน์กลุ่มจึงเสมือนเป็นการกระตุ้นการทำงานของรัฐในทางอ้อม ไลน์กลุ่มที่ดูไม่เป็นทางการจึงเสมือนกดดันการทำงานของภาครัฐแบบแนบเนียนและกลายเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานที่เป็นทางการทั้งในโลกออนไลน์และโลกใต้ทะเลอย่างเป็นรูปธรรม ยกตัวอย่าง เช่น เมื่อมีการโพสต์เรื่องเชิญร่วมงานกิจกรรมดำน้ำทำลายสถิติโลกซึ่งเป็นการรวมตัวของนักดำน้ำมากกว่า 1,000 คน โดยมีค่าสมัครที่สูง นักดำน้ำอาสาสมัครจึงเกิดการตั้งคำถามถึงความโปร่งใส ทำให้หน่วยงานผู้จัดต้องตระหนักคิดและระมัดระวังในเรื่องการใช้จ่าย เพราะมีสมาชิกในไลน์กลุ่มตั้งคำถามเชิงสงสัยและพร้อมตรวจสอบ

“...ค่าสมัครแพงมาก หนูถามเลยนะ มีอะไรให้บ้าง มีเสื้อ มีเหรียญให้ แต่ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอุปกรณ์ดำน้ำ เราต้องออกเอง เราทำงานอาสาสมัครมาเยอะ เรารู้ว่าเสื้อพวกนี้เยอะ พวกเหรียญ เขามีสปอร์นเซอร์ได้มาฟรี อ้าว! แล้วเงินไปไหนล่ะ ไปเข้ากระเป๋าใครหรือเปล่า ถ้าเงินเอาไปทำประโยชน์ ทำกิจกรรมเพื่อสังคมก็แล้วไป เป็นเรา เราอยากให้เงินเราตกไปเข้ากระเป๋าใครใหม่ล่ะ...”

บุ๋ก้า (อายุ 41 ปี) ครูสอนดำน้ำ

นอกจากไลน์กลุ่มจะเป็นพื้นที่ตรวจสอบความโปร่งใสของกิจกรรมดำน้ำที่ต้องมีการระดมเงินแล้ว ไลน์กลุ่มยังทำหน้าที่ระดมกำลังอาสาสมัครและสิ่งจำเป็นต่างๆ สำหรับกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครเมื่อเกิดปัญหาสังคมความเสี่ยงได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

“ประกาศรับนักดำน้ำอาสาสมัครระดับ Advance ขึ้นไป มีอุปกรณ์ดำน้ำเป็นของตัวเอง มาช่วยติดตั้ง ซ่อมแซมทุ่น เจอกันที่ท่าเรือฟุ้งนี้ เรือออก 7.30 น. ใครสนใจกรุณาลงชื่อ”

ประกาศสั้นๆ ผ่านไลน์กลุ่มทำให้มีผู้ลงชื่อต่อๆ กัน โดยไม่จำเป็นต้องมาเจอหน้า คูยหรือ รู้จักกัน ทุกคนมาเจอกันที่ท่าเรือ แบ่งหน้าที่กันบนเรือ ลงทำงานใต้ทะเลจนสำเร็จภารกิจและต่างคนต่างแยกย้าย หากเป็นกิจกรรมใหญ่ๆ ที่มีนักดำน้ำอาสาสมัครมาร่วมหลายคน จะมีการระดมให้ร้านดำน้ำช่วยสนับสนุนอุปกรณ์ดำน้ำและเรือดำน้ำ รวมถึงมีร้านอาหารช่วยบริจาคข้าวกล่อง ผลไม้ น้ำดื่ม ส่วนอาสาสมัครดำน้ำจะลงแรง สละเวลาและรับมือกับอันตราย ความเสี่ยงใต้น้ำจากการปฏิบัติงาน ด้วยเหตุนี้ ปฏิบัติการโต้ตอบและเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลจึงเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างรวดเร็ว สามารถทำให้แล้วเสร็จภายใน 1-2 วัน รวมถึงลดขั้นตอนการทำงานแบบราชการและไม่ต้องใช้งบประมาณจากรัฐซึ่งมีขั้นตอนการเบิกจ่าย อนุมัติที่ยุ่งยากหลายขั้นตอน แต่กิจกรรมการแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลสามารถสำเร็จได้โดยอาศัยความร่วมมือจากจากนักดำน้ำอาสาสมัครและผู้ประกอบการร้านดำน้ำ โดยปฏิบัติการผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ซึ่งทุกคนไม่จำเป็นต้องเห็นหน้ากันมาก่อนแต่สามารถมาปฏิบัติงานร่วมกันใต้ทะเลได้อย่างลงตัว

ปฏิบัติการระดมนักดำน้ำอาสาสมัครฟื้นฟูทะเล: การรวมกลุ่มของคนไม่รู้จักกัน แต่มีเป้าหมายเดียวกัน

นอกจากการตักผลึกจากการคิดย้อนสะท้อนกลับได้นำไปสู่ปฏิบัติการโต้ตอบกับปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเลโดยการสื่อสารตักเตือนแบบเผชิญหน้าและการใช้โซเชียลมีเดียในการแจ้งข่าวสาร ความผิดปกติทางทะเลและการระดมพลอาสาสมัครแล้ว การลงมือปฏิบัติกิจกรรมอาสาสมัครใต้ทะเลตามวาระโอกาสเป็นสิ่งที่นักดำน้ำเกาะเต่ากระทำอยู่เป็นประจำ โดยรูปแบบการเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1) นักดำน้ำอาสาสมัครแบบไม่ได้ตั้งใจและไม่ได้วางแผนไว้ก่อน ในกรณีดังกล่าวเกิดจากการที่ Dive Instructor/Dive Master ต้องไปสอนนักเรียนหรือพาลูกค้าไปดำน้ำสันทนการอยู่แล้วแต่บังเอิญเห็นขยะหรือเศษขวอนจึงช่วยกันเก็บตามความเหมาะสมและตามแต่เวลา สถานการณ์จะเอื้ออำนวย กิจกรรมเช่นนี้จะไม่ได้ขยะหรือเศษขวอนมากนัก เพราะไม่ได้ตั้งใจไปเก็บโดยตรง แต่

เกิดจากความบังเอิญ อย่างไรก็ตาม การที่ Dive Instructor/Dive Master พาลูกค้าหรือนักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเก็บขยะ ตัดอวนใต้ทะเลจะส่งผลให้ลูกค้าหรือนักเรียนดำน้ำติดภาพจำและนำไปปฏิบัติตาม เนื่องจากนักเรียนหรือลูกค้าจะสังเกต เลียนแบบครูสอนดำน้ำของตนเองขณะอยู่ใต้ทะเล ซึ่งเป็นการหล่อหลอม ปลูกฝังการเป็นอาสาสมัครผ่านกิจกรรมการสอนและการท่องเที่ยวทางทะเลอีกรูปแบบหนึ่ง

2) นักดำน้ำอาสาสมัครแบบตั้งใจและมีการวางแผนที่ชัดเจน กิจกรรมอาสาสมัครในลักษณะดังกล่าว เกิดจากการวางแผนและกำหนดวันจัดกิจกรรมชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่นักดำน้ำร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีการประกาศกิจกรรมล่วงหน้าเพื่อขอระดมแรงงานนักดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยฟื้นฟูทะเล โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณบางส่วน เช่น ค่าเรือ ค่าอาหาร ค่าที่พัก แต่ค่าเดินทางและอุปกรณ์ดำน้ำ นักดำน้ำอาสาสมัครต้องจัดหาเอง ซึ่งหน่วยงานรัฐจะมีงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมฟื้นฟูทะเลประจำปี แต่เนื่องด้วยบุคลากรภาครัฐไม่พอ จึงต้องขอแรงจากนักดำน้ำอาสาสมัครภาคประชาชน

กิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครภายใต้ความร่วมมือและการสนับสนุนจากภาครัฐในลักษณะนี้ จากมุมมองของผู้ให้ข้อมูล (ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐและนักดำน้ำอาสาสมัคร) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นการทำงานเป็นลักษณะของน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า เพราะหน่วยงานภาครัฐมีข้อจำกัดด้านกำลังคนจึงต้องอาศัยแรงงานดำน้ำจากจิตอาสาภาคประชาชน ในขณะที่นักดำน้ำจิตอาสาบางส่วนมองว่าการได้มาดำน้ำเก็บขยะกับโครงการของรัฐช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายและได้ฝึกทักษะ เก็บประสบการณ์การดำน้ำ หรือที่เรียกว่า มาเก็บได้ฟรีซึ่งเปรียบเสมือนการเพิ่มจำนวนชั่วโมงบินในการดำน้ำ

การพิจารณาว่า กิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครถือว่าการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจหรือไม่ นั้น นักดำน้ำจิตอาสาที่มีความเห็นแตกต่างกันไป บางส่วนมองว่าการดำน้ำจิตอาสาเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจเพราะเป็นการเดินทางไปยังสถานที่ใหม่ๆ เห็นวิวทะเลสวยงามและได้เจอเพื่อนใหม่ๆ ในขณะที่กลุ่มที่มีความเห็นต่างมองว่า การดำน้ำอาสาสมัครไม่ใช่การท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ เพราะเป็นการทำงานที่ยากลำบาก ต้องไปช่วยขนแท็งค์เหมือนแรงงาน ไม่ได้กิน

อยู่สะดวกสบาย ต้องคนที่มีความรักจริงๆ จึงจะสามารถมาทำงานอย่างนี้ได้ หากเลือกที่จะไปท่องเที่ยว จะไปกับทริปดำน้ำเพื่อพักผ่อนจริงๆ ไม่นำมาปะปนกับการทำงาน

นอกจากนี้ การพึ่งพาอาศัยระหว่างหน่วยงานรัฐกับนักดำน้ำอาสาสมัครยังมีเรื่องของสื่อมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ เมื่อหน่วยงานรัฐจัดกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครจะใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงานผ่านเว็บไซต์หรือเฟซบุ๊กของหน่วยงาน แต่บางกรณี หน่วยงานไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากเคยมีกระแสต่อว่าตามมา เช่น การเลือกปฏิบัติเชิงพื้นที่จัดกิจกรรมแต่จังหวัดนี้ ไม่เคยไปดูทะเลของอีกจังหวัด ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความกดดัน รวมถึงบุคลากรภาครัฐมีไม่เพียงพอ ดังนั้น การอาศัยให้นักดำน้ำอาสาสมัครช่วยโพสต์ภาพลงในโซเชียลมีเดียของตนเองและติดแฮชแท็ก (#Hashtag) ในลักษณะขอบคุณหน่วยงานหรือทำงานร่วมกันกับหน่วยงาน จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐได้ประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงานผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียของนักดำน้ำอาสาสมัครและช่วยลดแรงกระแทกจากการถูกติติงต่อว่า กรณีมีข้อจำกัดในการปฏิบัติงานใต้ทะเลที่ไม่สามารถกระทำได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึงในทุกส่วนของพื้นที่

นอกจากนี้ มีกรณีหน่วยงานรัฐขอภาพกิจกรรมปฏิบัติงานพื้นฟูใต้ทะเลจากนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อนำมาทำข่าวหรือเขียนสรุปรายงาน เพราะนักดำน้ำเป็นผู้ลงไปปฏิบัติงานใต้ทะเลและมีกล้องถ่ายภาพใต้น้ำ ดังนั้น อีกบทบาทหนึ่งของนักดำน้ำอาสาสมัครจึงทำหน้าที่สื่อมวลชนช่วยสนับสนุนการทำงานของภาครัฐในรูปแบบของ “อาสาสมัครนักสื่อสารสังคมใต้ทะเล”

ปฏิบัติการท่องเที่ยวใต้น้ำแบบรับผิดชอบต่อสังคม

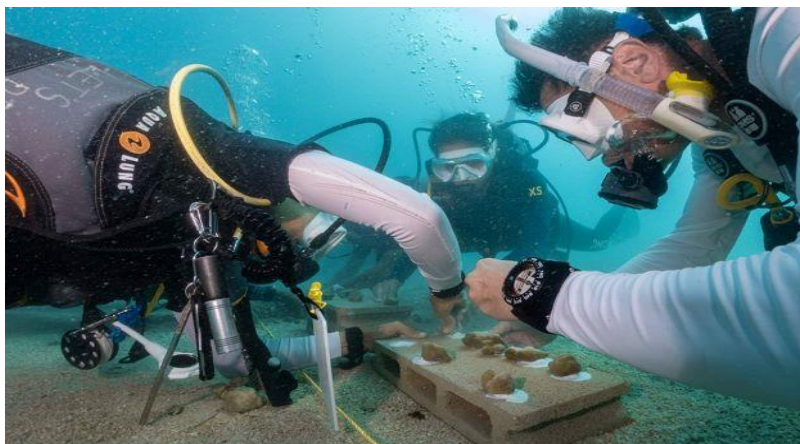
นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับว่า ทะเลได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว แต่จำเป็นยิ่งที่ต้องมีนักท่องเที่ยวดำน้ำ เนื่องจากเป็นแหล่งรายได้สำคัญของครูและไกด์ดำน้ำ ดังนั้น ทำอย่างไรจึงจะส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวทางทะเลอย่างยั่งยืนควบคู่กับการอนุรักษ์พื้นฟูทรัพยากรใต้ทะเล การตกลึกทางความคิดของผู้ปฏิบัติงานทางทะเลร่วมกับครูสอนดำน้ำจึงนำมาสู่การริเริ่มโครงการ “สอนนักดำน้ำปลูกปะการัง” และให้ร้านดำน้ำนำแพ็คเกจดังกล่าวไปเสนอขายให้นักท่องเที่ยวควบคู่กับการดำน้ำเชิงสนทนา

อย่างไรก็ตาม การปลูกปะการังจำเป็นต้องมีความรู้และเข้ารับการอบรมที่ถูกต้อง ดังนั้น การสร้างแกนนำหรือครูสอนดำน้ำให้มีความเชี่ยวชาญเรื่องการปลูกปะการังก่อน เพื่อสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวต่ออย่างถูกต้องและครบถ้วนจึงเป็นเรื่องสำคัญระหว่างที่ผู้เขียนเก็บข้อมูล โครงการ “การฝึกอบรมการปลูกปะการัง” (นำครูสอนดำน้ำมาฝึกเพื่อให้เป็นผู้นำในการถ่ายทอดการปลูกปะการังให้นักท่องเที่ยว) อยู่ในระหว่างกำลังริเริ่ม

“...ปะการังที่ถูกทำลายไป เราต้องทดแทนด้วยการเอากลับคืนมา โดยการฟื้นฟูหรือทำให้มันดีขึ้น จึงสนับสนุนให้ร้านค้าดำน้ำที่เข้าร่วมโครงการส่งครูมาอบรมการสอนปลูกปะการัง เพราะองค์ความรู้ของครูต้องแน่นก่อน จึงจะสามารถสอนคนอื่นได้อย่างถูกต้อง...” เจตนารมณ์ของประธานจัดกิจกรรมกล่าวระหว่างเปิดงาน

ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพการปลูกปะการังร่วมกับกลุ่มครูสอนดำน้ำเป็นเวลา 2 วัน พบว่ากิจกรรมดังกล่าวต้องอาศัยทักษะเฉพาะทางและมีขั้นตอนที่ละเอียดอ่อน ซับซ้อน เหมาะสำหรับผู้ที่มีประสบการณ์การดำน้ำลึกมาพอสมควรแล้ว โดยวันแรกเป็นการเรียนรู้ในห้องเรียน มีการบรรยายเรื่องชนิดของปะการัง การสังเกต คัดเลือกปะการังที่จะนำมาปลูกและทดลองฝึกปลูกบนบกก่อน ส่วนวันที่ 2 จะเป็นการฝึกปฏิบัติจริงใต้ทะเล

การดำน้ำปลูกปะการังจะลงได้น้ำไม่ลึกมาก ฝึกปฏิบัติอยู่ที่ความลึกประมาณ 3-5 เมตร เหล่าครูสอนดำน้ำและนักเรียนต้องฝึกทดสอบการลอยตัวนิ่งในท่าทำงานปลูกปะการัง (ให้ศีรษะทิ่มลงและขาชี้ขึ้น มือยื่นออกไปอยู่ในท่าเขียนหนังสือ อยู่นิ่งได้น้ำเป็นเวลา 5 นาที) จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการสอนปลูกปะการัง โดยการแยกย้ายไปหาปะการังที่หล่นอยู่ตามพื้นทรายและนำมาปลูก ซึ่งขั้นตอนการดำน้ำหาปะการังมาปลูก ต้องแยกให้ออกระหว่างปะการังตัวอ่อนกับปะการังที่ตายแล้ว จากนั้นนำกาวที่มีลักษณะพิเศษไปติดกับฐานอิฐก้อนซึ่งขนมาจากบนฝั่งและนำปะการังมายึดติดให้แน่น วิธีการนำปะการังมาติดกับฐานอิฐโดยใช้กาวเป็นตัวยึดนั้น ต้องดูมุมพองน้ำของปะการังก่อนปลูก เพื่อให้ปะการังสามารถแผ่ขยายและเติบโตได้

ที่มา : กลุ่มครูสอนดำน้ำไทย เกาะเต่า Koh Tao Thai Diver Team

ภาพที่ 8 แสดงการปลูกปะการังใต้ทะเล

นอกจากนี้ ปฏิบัติการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ ผู้ประกอบอาชีพ Dive Instructor/ Dive Master ยังแสดงออกผ่านการถ่ายทอดเรื่องการอนุรักษ์ทะเลให้นักเรียนและลูกค้ำดำน้ำ สอดแทรกเข้าไปในการทำงานในส่วนของการอธิบายแผนการดำน้ำบนเรือให้ลูกค้ำฟังก่อนพาลงสู่ใต้ทะเล (Dive Briefing) เช่น ไม่หยิบสิ่งของใต้น้ำขึ้นมาขยี้เล่น การควบคุมการลอยตัวให้สูงห่างจากแนวปะการังเพื่อไม่ให้พินพลาตไปโดนปะการังแตกหักเสียหาย รวมถึงเตือนนักท่องเที่ยวในเรื่องเกาะเต่าเป็นพื้นที่เข้มงวดด้านการอนุรักษ์ใต้ทะเล หากมีพฤติกรรมในเชิงทำลายใต้ทะเลและมีคนเห็นอาจถูกถ่ายรูปไปโพสต์ลงโซเชียลมีเดียหรือร้องเรียนทำให้นักท่องเที่ยวและบริษัทที่พาลูกค้ำมาดำน้ำถูกปรับไปด้วย

5.4 การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญของนักดำน้ำ อาสาสมัคร

เมื่อเกิดปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเล นักดำน้ำผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจึงเกิดการแสวงหาความรู้เพื่อหาทางจัดการกับปัญหาสังคมความเสี่ยง (Risk Management) ในรูปแบบที่หลากหลาย ความรู้ที่นักดำน้ำค่อยๆ ซึมซับผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความรู้จากสื่อมวลชน จากคนรอบข้างหรือจากการถ่ายทอดผ่านโครงการอบรมของสถาบันต่างๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) นำมาสู่การตัดสินใจเลือกที่จะกระทำการหรือละเว้นการกระทำบางอย่าง และนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงตัวตน ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เพื่อหาทางรับมือ

กับสังคมความเสี่ยงที่เกิดขึ้น ซึ่งอูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าเป็นกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับอันเกิดจากผู้เผชิญกับปัญหาสังคมเสี่ยงมีความรู้และนำความรู้ที่นั่นไปถ่ายทอด เผยแพร่ต่อในวงกว้าง สร้างตัวตนให้เป็นผู้เชี่ยวชาญ มีอิทธิพลทำให้ผู้รับสารเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับอันนำไปสู่การปฏิบัติ (Reaction) ได้

ปัจจุบัน นักดำเนินาทำหน้าที่มากกว่าสันทนการ โดยเฉพาะกลุ่มนักดำเนินาที่ยึดเป็นอาชีพ ต้องพยายามแสวงหาความรู้ สร้างความเชี่ยวชาญแบบบูรณาการเพื่อสามารถเอาตัวรอดในสังคมเสี่ยงและเพื่อการดำรงชีวิต รูปแบบการแสวงหาความรู้ของนักดำเนินาเริ่มจากเมื่อเจอสถานการณ์สังคมความเสี่ยงหรือพบความสงสัยจากใต้ทะเล จะนำมาสู่การค้นคว้าหาข้อมูล เช่น สอบถามจากรุ่นพี่หรือผู้เชี่ยวชาญ ถ่ายรูปลิงที่สงสัยนำมาโพสต์ถามในโซเชียลมีเดียหรือไลน์กลุ่ม นอกจากนี้ การแสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้หน่วยงานผลักดันให้นักดำเนินาทำหน้าที่เป็นแกนนำหรือเป็นภาควิชาและสนับสนุนให้ทำงานร่วมกับรัฐ บางกรณีรัฐได้จัดสรรทุนให้นักดำเนินาดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ตามพันธกิจขององค์กร

ดังนั้น ในสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย การที่นักดำเนินาทำงานร่วมมือกับหน่วยงานรัฐทั้งในรูปแบบอาสาสมัครบ้างหรือได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายบ้าง ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผลักดันให้นักดำเนินาเปลี่ยนแปลงตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมสมัยใหม่ (Self-Transformation of Modernization) นำมาสู่การพัฒนาตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญและค่อยๆ ต่อยอดความรู้ สร้างทักษะความชำนาญเฉพาะด้านที่สนใจ โดยการพัฒนาทักษะความรู้ ความเชี่ยวชาญของนักดำเนินามีทั้งเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ประโยชน์ส่วนตัวหรือเพื่อผลประโยชน์ของทั้งสองอย่างควบคู่กันพบตัวอย่างจากกรณีศึกษา ดังนี้

“ครูปูเก่า” ครูสอนดำน้ำที่ชอบหาความรู้ พัฒนาทักษะจนเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลและเป็นครู/วิทยากรสอนการปลูกปะการังให้กลุ่มครูสอนดำน้ำรุ่นน้องและนักดำเนินาอาสาสมัครรุ่นใหม่ นอกจากนี้เขายังเป็นแรงงานสำคัญของหน่วยงานรัฐ ช่วยเหลือภารกิจของหน่วยงานในฐานะนักดำเนินาอาสาสมัคร เช่น ดำน้ำเก็บขยะ ตัดอวนสำรวจ ซ่อมแซม ติดตั้งทุ่นช่วยเหลือสัตว์ทะเลหายาก รวมถึงเป็นหนึ่งในทีมวิทยากรผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทะเลเวลา

เกาะเต่าจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ครูบูก็แอบอกกับผู้เขียนว่า “เราอยู่เฉยๆ ไม่ได้นะพี่ หนูเป็นคนชอบหาความรู้ หนูสงสัยอะไรก็ตาม หรือเข้าไปเสนอตัวทำงาน มีอะไรให้ช่วยไหมคะ อาสาทำโน่น ทำนี่ จนผอ. xxx ใ่วใจหนู มีงานอะไรเขาก็จะเรียกหนูไปช่วย”

“นัตตี้” เธอเริ่มจากเป็นนักท่องเที่ยวกะเกาะเต่าช่วงโรคระบาดโควิด-19 ปัจจุบันเธอพัฒนาตัวเองเป็น Dive Master และเป็นช่างภาพใต้น้ำ นัตตี้ได้แสวงหาความรู้ผ่านการอบรมหลักสูตรต่างๆ เกี่ยวกับการดำน้ำและสามารถนำมาต่อยอดจนประกอบอาชีพที่มีรายได้ดี หลักสูตรดำน้ำที่นัตตี้เรียน เช่น หลักสูตรการดำน้ำลึก 40 เมตร หลักสูตรดำน้ำเรือจม หลักสูตรดำน้ำไนโตรเจน หลักสูตรดำน้ำตัวเปล่า (Free Diving) หลักสูตรถ่ายภาพใต้น้ำขั้นสูงและหลักสูตรผู้ช่วยครูสอนดำน้ำฯ ด้วยความรักในการถ่ายภาพใต้น้ำ ทำให้เธอชอบถ่ายรูปปลาฉลามวาฬและฉลามพันธุ์อื่นๆ ลงในเพจเฟซบุ๊ก เชิญชวนให้คนมาเที่ยวเกาะเต่าจนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้และคำแนะนำเรื่องการดำน้ำและสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะเต่าผ่านโซเชียลมีเดีย นัตตี้บอกว่า “หนูเรียนช่างภาพใต้น้ำเพื่ออัปเดตตัวเองในการทำงานและอยากให้รู้ว่าเกาะเต่าสวยมาเที่ยวเกาะเต่า คนท้องถิ่นก็มีรายได้จากคำแนะนำของเรา” เวลานั้นนัตตี้เห็นนักท่องเที่ยวทำผิดกฎหมายได้ทะเล เช่น จับหอยใส่กระเป่า จับเต่าทะเล เธอจะพุ่งเข้าไปเตือนทันที รวมถึงบอกไกด์ของบริษัททัวร์ให้เตือนนักท่องเที่ยวดำน้ำ

“สาลี” เริ่มจากเป็นนักท่องเที่ยวดูติดตามเพื่อนที่เป็นครูสอนดำน้ำมาเที่ยวเกาะเต่า สาลีเรียนดำน้ำต่อยอดไปเรื่อยๆ จนถึงระดับ Dive Master และทำงานเป็นนักดำน้ำอิสระ เพื่อนของสาลีชอบทำกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัคร ทำให้สาลีติดตามไปด้วย รวมถึงเวลาออกทริป สาลีจะนำความรู้ด้านการอนุรักษ์ทะเลที่ได้รับการถ่ายทอดจากเพื่อนที่เป็น Dive Instructor และจากประสบการณ์อาสาสมัครไปสอนนักเรียนหรือนักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำในทริป

“ป๊อบบี้” มีร้านดำน้ำเป็นของตัวเองและเป็น Dive Master มาก่อน การที่ป๊อบบี้ได้ช่วยงานอาสาสมัครของหน่วยงานรัฐมานาน ทำให้ป๊อบบี้มีความรู้และได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานเครือข่ายช่วยเหลือสัตว์ทะเลหายาก ป๊อบบี้เรียนรู้จากสัตว์แพทย์และนักวิจัยในการผ่าศพสัตว์ทะเลหายากเพื่อหาสาเหตุการตาย ทำให้เขามีความเชี่ยวชาญและมีชื่อเสียงเป็นอันดับต้นๆ ของวงการดำน้ำ วิธีการเคลื่อนไหวสังคมเสียงทางทะเลของป๊อบบี้ คือ เวลาเห็นใครทำผิดกฎหมายทาง

ทะเล ป็อบบี้จะถ่ายภาพและนำไปโพสต์ผ่านเพจเฟซบุ๊กจากนั้นเขียนข้อความและแท็ก (@Tag) ชื่อเพื่อนๆ ที่เป็นนักดำน้ำในเฟซบุ๊กคลัส รวมถึงแท็กชื่อและสถาบันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้รับทราบ เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เฟซบุ๊กของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีผู้สนใจแชร์ต่อเป็นจำนวนมากและเรื่องราวที่ป็อบบี้พบถูกทำให้เป็นประเด็นทางสังคม

“โกโก้” เริ่มจากทำงานเป็นเด็กแบกแท่งค้ที่ร้านดำน้ำ แต่โกโก้อาศัยครูพักลักจำจากการเป็นเด็กเรือ ออกเรือพร้อมครูสอนดำน้ำ ฟังครูดำน้ำสอนนักเรียน/นักท่องเที่ยวจนสามารถเรียนจบหลักสูตร Dive Master ได้ ความหลงใหลในการถ่ายภาพสัตว์ทะเลขนาดเล็ก (นู้ดี - ทากทะเล) ทำให้โกโก้ชอบหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต ยูทูบ (YouTube) และเพจในเฟซบุ๊กชื่อ Sea Slug Thailand Group ปัจจุบันเมื่อพูดถึงการดำน้ำเพื่อหาหอย นู้ดี จะมีชื่อของโก้เป็นผู้เชี่ยวชาญและเป็น Dive Master ที่มีลูกค้าชื่นชอบการถ่ายภาพสัตว์ตัวเล็กใต้ทะเลของตัวเองเสมอ

นอกจากนี้ ยังมีนักดำน้ำอาสาสมัครคนอื่นๆ จากหลากหลายอาชีพได้แสวงหาความรู้พัฒนาทักษะเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนางานอาสาสมัครควบคู่กับการแสวงหารายได้ เช่น ครูสมหมายกับพีเกริก ทั้งสองเป็นเพื่อนกัน ครูสมหมายเป็นทหารมาก่อน ส่วนพีเกริกเป็นช่างรับเหมาก่อสร้าง ทั้งสองเจอกันตามงานดำน้ำอาสาสมัครและชักชวนกันไปดำน้ำเก็บขยะตามวาระ ครูสมหมายและพีเกริกเข้าอบรมการซ่อมอุปกรณ์ดำน้ำ ปัจจุบันทั้งสองเป็นช่างซ่อมอุปกรณ์ดำน้ำ สอนซ่อมอุปกรณ์ดำน้ำ รวมถึงนำความรู้ความเชี่ยวชาญดังกล่าวมาใช้ซ่อมและให้คำแนะนำในการดูแลอุปกรณ์ดำน้ำให้แก่ักดำน้ำอาสาสมัครเวลาออกทะเล นอกจากนี้ยังมีป็องปอนด์ซึ่งหาความรู้โดยอบรมหลักสูตรช่างเชื่อมใต้น้ำ ส่วนดร. พล เป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์เรือจม ในขณะที่ดร. นงค์เยาว์เป็นนักวิทยาศาสตร์ทางทะเลและเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเพาะพันธุ์ปะการัง

ทุกคนที่ผู้เขียนได้พบและสัมภาษณ์ระหว่างทำวิจัย ล้วนเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครที่มีพื้นเพมาจากอาชีพที่หลากหลาย แต่หลังจากที่เห็นปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลจึงเกิดการแสวงหาความรู้ พัฒนาเป็นความเชี่ยวชาญ มีทักษะที่โดดเด่นเฉพาะตัว การแสวงหาความรู้ในภาวะสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยได้ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ นำมาสู่ภาคปฏิบัติการ ตัดสินใจ

กระทำการบางอย่างเพื่อฟื้นฟูทะเลให้ดีขึ้นควบคู่กับการพัฒนาตนเองโดยการหารายได้จากความชำนาญดังกล่าวควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้ ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่านักดำนํ้าอาสาสมัครที่หาความรู้และพัฒนาตนเองจนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญทุกคนที่ยกตัวอย่างมีการแสดงออกเผยแพร่ผลงานผ่านโซเชียลมีเดีย (Social Media) ถึงกิจกรรมที่ตนชำนาญ ทำให้มีผู้ติดตาม มีเครือข่าย มีช่องทางสร้างรายได้ควบคู่กับการทำงานอาสาสมัคร เช่น มีนักท่องเที่ยวติดต่อให้ช่วยถ่ายภาพใต้นํ้าหรือมีนักเรียนติดต่อมาขอเรียนซ่อมอุปกรณ์ดำน้ำ เป็นต้น

ในด้านประเด็นการสื่อสารสังคมเสี่ยงจากเสียงสะท้อนของผู้ได้รับผลกระทบ (The Voice of Side Effect) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงนักดำนํ้า จะเห็นได้ว่านักดำนํ้าในฐานะบุคคลธรรมดาได้ใช้ประสบการณ์ตรงที่เผชิญปัญหาวิกฤตทางทะเลด้วยตนเองควบคู่กับการแสวงหาความรู้แสดงความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและนำความรู้ที่นั่นทำหน้าที่ “แหล่งข่าว” ถ่ายทอดวิธีการแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตของตนเอง เช่น เพจเฟซบุ๊กส่วนตัวหรือแชร์ข้อมูลผ่านเพจกลุ่มและไลน์กลุ่มนักดำนํ้า สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้มีอิทธิพล สร้างความน่าเชื่อถือในการสื่อสารผ่านการผลิตสื่อ/ผลิตภาพเนื้อหา (Content) สรุปแล้วเสียงของปัจเจก ผู้ได้รับผลกระทบได้สร้างตัวตนให้เป็นแหล่งข่าวโดยแสดงความรู้ ความเชี่ยวชาญในฐานะเจ้าของเหตุการณ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตนำมาสู่การสร้างตัวตน สร้างอัตลักษณ์ร่วม สร้างวัฒนธรรมกลุ่มในวงการดำน้ำผ่านโลกออนไลน์และการปฏิสัมพันธ์ในโลกออนไลน์ที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ของนักดำนํ้ากับผู้ติดตาม (ซึ่งเป็นนักดำนํ้าเหมือนกัน) ได้นำมาสู่การติดต่อ พบปะ นัดหมายและปฏิบัติกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครร่วมกันในชีวิตจริง

จากงานวิจัยเรื่อง “Environment Communication” (Robert C, 2006) ได้อธิบายถึงการสื่อสารสังคมเสี่ยงผ่านผู้มีความรู้ ผู้เชี่ยวชาญว่า ในสื่อกระแสหลัก ผู้ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสังคมเสี่ยงจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีอำนาจเพื่อแสดงความน่าเชื่อถือ แต่สำหรับช่องทางของสื่อออนไลน์ กลายเป็นพื้นที่ถ่ายทอดสังคมเสี่ยงจากเสียงของระดับปัจเจกหรือผู้ได้รับผลกระทบ ดังนั้น อินเทอร์เน็ตจึงช่วยขยายช่องทางการสื่อสารความเสี่ยง ให้โอกาสผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ได้มีอิทธิพลในการสื่อสารและถ่ายทอด ดังนั้น อินเทอร์เน็ตจึงเป็นพื้นที่เชิง

ปฏิบัติการ (Discursive for sharing of views) ในการแสดงความคิดเห็น สื่อสารอันตรายเกี่ยวกับ ความเสี่ยงให้สาธารณชนเข้าถึงข้อมูลและผลกระทบอย่างรอบด้าน

การคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบของสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย นอกจากจะเกิดจากประสบการณ์ตรงของนักดำน้ำที่เผชิญกับความเสื่อมโทรม เสียหายและการเปลี่ยนแปลงทางทะเลด้วยตนเองแล้ว “สื่อมวลชน” “สื่อสังคมออนไลน์” “สื่อบุคคล” ที่นักดำน้ำ เปิดรับยังทำเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ จนนักดำน้ำผันตัวมาทำหน้าที่ “นักสื่อสารภาคพลเมืองใต้ทะเล” สร้างให้ผู้รับสื่อคนอื่นๆ เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับตาม

สื่อแบบไหนที่จุดประกายให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและทำหน้าที่เป็น “นักสื่อสารมวลชนสมัครเล่น” หรือ “นักข่าวดิจิทัลใต้ทะเล” นักดำน้ำดำลงไปเจออะไร และหยิบยกประเด็นอะไรขึ้นมานำเสนอให้คนบกฝั่งได้รับรู้และเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับตาม ผู้เขียนได้นำเสนอในบทถัดไป

บทที่ 6

สื่อสารการดำน้ำ:

การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านสื่อและการโต้กลับของนักดำน้ำ

จาก “คนธรรมดา” กลายมาเป็น “นักดำน้ำ” และกลายมาเป็น “นักดำน้ำอาสาสมัคร” ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือฉับพลัน แต่เกิดจากการถูกชักชวน แนะนำ บอกต่อ ถ่ายทอด ทั้งจากคนรอบข้างและจากสื่อมวลชน รวมถึงความทันสมัยของเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัล

สื่อในรูปแบบใด ภาพข่าว เรื่องราวอย่างไรที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ลุกขึ้นมาทำบางสิ่งบางอย่าง และนักดำน้ำทำตัวเองให้เป็นสื่อควบคู่กับการเป็นแหล่งข่าวเอง อย่างไรก็ตาม รวมถึงนำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับได้อย่างไร ขอแนะนำเสนาดังต่อไปนี้

6.1 บทนำ: ปฏิบัติการของนักดำน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสาร

ทำไมถึงมาดำน้ำ? ทำไมถึงชอบดำน้ำ? เข้าสู่การดำน้ำได้อย่างไร?

ชุดคำถามเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนถูกคนรอบข้างถามบ่อยๆ ตลอด 10 ปีที่ผ่านมา และเมื่อมาเป็นผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ (Dive Master) ก็มักจะถูกถามคำถามเดิมอยู่เสมอ และผู้เขียนได้ใช้คำถามนี้ เป็นคำถามแรกในบทสัมภาษณ์วิจัยเพื่อถามกลุ่มตัวอย่างนักดำน้ำอาสาสมัคร เช่นเดียวกัน “ทำไมถึงมาดำน้ำ?” “เข้าสู่การดำน้ำได้อย่างไร?”

“...ตอนเด็กๆ ผมชอบดูสารคดีสัตว์โลกใต้ทะเล ที่บ้านชอบพาไปอควาเรียม พอโตมาเห็นข่าวใน Facebook สัตว์ทะเลกินขยะตาย เลยอยากทำอะไรเพื่อท้องทะเลของเราบ้าง อยากมารู้ว่า พี่ๆ นักดำน้ำอาสาสมัครเขาทำอะไรกัน...”

หมอกเกื้อกูล ทันตะแพทย์ (อายุ 33 ปี)

ผู้แลกรเวรจากการทำคลินิกมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

“...ผมได้ดูข่าวเด็กนักฟุตบอลทีมหมูป่า 13 คน ติดถ้ำ เขาออกไม่ได้ ต้องระดมนักดำน้ำ จากต่างประเทศมาช่วย แล้วทำไมคนไทยทำไม่ได้ ต้องทำได้สิ นี่คือจุดเริ่มต้นที่ผมอยากดำน้ำให้ เก่งๆ ...”

ณนท พนักงานชายจากสระแก้ว (อายุ 32 ปี)

ผู้ลางานมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

“...ตอนเด็กๆ หนูชอบดูหนังเรื่องสุดสักรี่มา นิลมังกรอยู่ในทะเล สนใจชีวิตของมา นิล มังกร คิดว่ามา นิลมังกรก็คือมา น้ำประเภทหนึ่ง อยากรู้ว่าในทะเลมีมา นิลมังกรจริงมั๊ย และสนใจ ความลึกลับของโลกใต้ทะเล อยากรู้ว่าพญานาคใต้ทะเลมีจริงไหม แต่หนูเชื่อนะ ชีวิตทำงาน เกี่ยวกับทะเลมาตลอด ตั้งแต่โกตดำน้ำจนมาเป็นครูสอนดำน้ำ...”

ครูบูกำ ครูสอนดำน้ำ (อายุ 41 ปี)

สาวจากภาคอีสานมาทำงานเป็นครูสอนดำน้ำที่เกาะเต่า

“...สมัยสาวๆ พี่ชอบดูนิตยสารออสท. เห็นภาพทะเลไทยสวยมาก เคยดำสน็อกกิ้งที่เกาะ พิพี สวยมาก เลยอยากลองดำสน็อกกิ้งบ้าง อยากลงให้ลึกกว่านี้ จนมาเรียนหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อ การอนุรักษ์ของนพอ. ทำให้ได้ทำงานเป็นนักดำน้ำจิตอาสา กับทางโครงการ พี่อยากทำอะไรที่มัน ทำหาย ก้าวข้ามจากการเป็นแม่บ้านบ้าง และสามีพี่ชอบก็ดำน้ำ เขาไม่ว่าอะไร จึงได้มาดำน้ำ...”

พี่โอ้ แม่บ้านและทำธุรกิจส่วนตัว (อายุ 56 ปี)

แม่บ้านที่ต้องการก้าวข้ามออกจากกรอบของแม่บ้านทั่วไป

“...ตอนมาเรียนดำน้ำ ผมได้แฟนจากการดำน้ำ เห็นเพื่อนอกหักเลยชวนมาเรียนดำน้ำ และเปิดเพจใน Facebook เล่นๆ ชื่อเพจ “ดำน้ำยังไงไม่ให้โสด” มีคนติดตามเยอะขึ้น นัดเจอกัน ชวนกันไปดำน้ำ ชวนกันทำกิจกรรมดีๆ เพื่อท้องทะเล ...”

บอล ครูสอนดำน้ำและเจ้าของเพจดำน้ำ (อายุ 31 ปี)

ครูสอนดำน้ำและผู้ผลิตคอนเทนต์เกี่ยวกับการดำน้ำ

“...ตอนเห็นข่าวนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ ผมเห็นอุปกรณ์ดำน้ำมีไม่เพียงพอและ ไม่เหมาะ นักดำน้ำที่ไปช่วยก็ไม่ได้เรียนเฉพาะทางด้านดำน้ำในถ้ำมา เลยคุยกันในกลุ่มกับเพื่อนๆ นักดำน้ำต่างชาติว่า เราพอจะช่วยเหลืออะไรพวกเขาได้บ้าง เพราะพวกเราเรียนจบหลักสูตรการดำน้ำในถ้ำโดยตรง อุปกรณ์ของเราจะเป็นอีกแบบที่เหมาะสมกับการดำน้ำในถ้ำมากกว่า เรามีประสบการณ์ดำน้ำในถ้ำมา เลยเสนอตัวไปช่วย...”

ไฉวาน นักดำน้ำระดับโลกชาวเดนมาร์ก (อายุ 48 ปี) ครูสอนดำน้ำและนักดำน้ำอาสาสมัครผู้ไปช่วยโค้ชและนักฟุตบอลทีม 12 หมูป่าติดถ้ำ จากนักท่องเที่ยวต่างชาติผู้การเป็นนักดำน้ำมือ 1 ของโลก

จากการถามนักดำน้ำอาสาสมัครที่หลากหลาย ที่มาต่างที่ไป ต่างช่วงเวลา ต่างพื้นที่ “ทำไมถึงมาดำน้ำ? เข้าสูการดำน้ำได้อย่างไร?” พบว่า นักดำน้ำแทบทุกคนซึ่งไม่รู้จักกันต่างมีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือ เคยเปิดรับประสบการณ์หรือพบเห็นเรื่องราวเกี่ยวกับท้องทะเลและข่าวสารการดำน้ำผ่านสื่อ ไม่ว่าจะเป็สื่อเก่าอย่างนิตยสารสิ่งพิมพ์ (นิตยสารออสท นิตยสารจีโกราฟฟิก) โทรทัศน์ (ละครเรื่องสุดสาคกับม้านิลมังกร) หรือสื่อใหม่อย่างโซเชียลมีเดีย (ข่าวนักฟุตบอลทีม 12 หมูป่าติดถ้ำ) รวมถึงสื่อบุคคล (โครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์-นพอ.) เช่น เพื่อนหรือคนรู้จักชักชวนมาดำน้ำ เช่นเดียวกับตัวของผูเขียนจุดเริ่มแรกของการมาเป็นักดำน้ำอาสาสมัคร คือ เห็นประกาศในเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) รับสมัครนักดำน้ำอาสาสมัคร ดำฟรี ไม่มีค่าใช้จ่าย จึงสมัครไป เพราะอยากรู้อันนี้คืออะไร ดำน้ำแบบไหน ทำไมจึงฟรี จนกลายมาเป็วิทยานิพนธ์ที่ ท่านกำลังอ่านอยู่นี้

จากคำบอกเล่า “ทำไมถึงมาดำน้ำ?” ของกลุ่มตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า “สื่อ” มีบทบาท มีอิทธิพล เป็จุดเริ่มต้นที่ทำให้คนธรรมดาหันมาสนใจการดำน้ำ ต่อมา เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง เข้าสู่ยุคสังคมความเสี่ยง (Risk Society) มีความเสี่ยงใหม่ๆ หลากหลายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็ความเสี่ยงด้านวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ในยุคสังคมอุตสาหกรรมทุนนิยมซึ่งยากแก่การแก้ไขจัดการ หรือความเสี่ยงของโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งไม่รู้ที่มาที่ไป ยากแก่การควบคุมและคาดคะเน สื่อได้ทำหน้าที่เป็ตัวสะท้อนสังคม นำเสนอเรื่องราว รายงานอุบัติเหตุ ความเคลื่อนไหวและความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญ

3 ประการที่เกิดขึ้นและขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมๆ กันคือ มนุษย์ สังคมความเสี่ยงสมัยใหม่และ สื่อสารมวลชน จึงมีความเกี่ยวข้องผสมกลมกลืนและแทรกซึมเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันอย่าง แยกไม่ออกอยู่ตลอดเวลา

ปัจจุบัน สื่อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีการสื่อสารมีความเจริญก้าวหน้า ทันสมัยมากขึ้น รวมถึงการสื่อสารถูกแทนที่ด้วยนวัตกรรมดิจิทัลใหม่ๆ ทำให้ผู้คนเปลี่ยนพฤติกรรม จากสถานะที่เคยเป็นผู้รับสารเพียงอย่างเดียว (Passive Audience) มาเป็นผู้ผลิตเนื้อหาและมีการ สื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ของตนเอง หรือที่เรียกว่า (User-Generated Content, UGC) ดังนั้น ผู้ผลิตสื่อ/เนื้อหาและผู้รับสารจึงสามารถเป็นคนคนเดียวกันหรือสลับสถานะกันไปมาได้ โดยเฉพาะสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 สังคมเสี่ยงอันเกิดจากเชื้อโรคสายพันธุ์ใหม่ได้เป็น ตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการใช้สื่อและการดำเนินชีวิตของผู้คนให้รวดเร็วมากขึ้น เนื่องจากผู้คนไม่สามารถพบปะ รวมกลุ่มสนทนากันได้ จึงต้องใช้เทคโนโลยีสื่อสารเป็น ตัวกลางการสื่อสารและเผยแพร่

ปัจจุบันเทคโนโลยีสื่อสารเป็นมากกว่าการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารที่ทันสมัยขึ้น เพราะ เทคโนโลยีสื่อสารดิจิทัลมีพลังในการช่วยแก้ปัญหาสังคม เปลี่ยนแปลงโลก โดยเทคโนโลยี สื่อดิจิทัลถูกนำมาใช้เป็นเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Technology) เพื่อเป็น เครื่องมือหรือตัวกลางในการแก้ไข เปลี่ยนแปลงปัญหาวิกฤตสังคมเสี่ยงทางทะเลโดยอาศัย นักดำน้ำอาสาสมัครเป็นผู้ปฏิบัติการ นอกจากนี้ เทคโนโลยีสื่อสารยังทำให้เกิดแพลตฟอร์ม (Platform) สื่อใหม่ๆ ซึ่งไม่เพียงแต่เข้ามาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน แต่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทะเลผ่านการใช้ของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน ประเทศและระดับโลก

โดยเฉพาะในยุคสังคมความเสี่ยงที่เรากำลังเผชิญอยู่ พบว่า ปัญหาความเสื่อมโทรมของ ระบบนิเวศทางทะเลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์มีเพิ่มมากขึ้น นักดำน้ำเป็นหนึ่งในผู้ใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติใต้ท้องทะเลโดยตรงและมีโอกาสลงไปสำรวจการเปลี่ยนแปลง พบความเสื่อมโทรมเสียหายของท้องทะเลเป็นกลุ่มแรกๆ ประกอบกับนักดำน้ำได้เปิดรับข่าวสาร

ผ่านโซเชียลมีเดียถึงเรื่องราว ข่าวความเสียหายของท้องทะเลอันมีต้นเหตุเกิดจากการกระทำของมนุษย์

ปรากฏการณ์เหล่านี้ ทำให้นักดำน้ำเกิดความตระหนัก คิดย้อนสะท้อนกลับถึงสัญญาอันตราย ความหายนะที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบกลับเข้ามาหาตัวเอง ดังนั้น นักดำน้ำจึงรู้สึกว่าจะต้องลงมือทำอะไรบางอย่างเพื่อเอาท้องทะเลที่อุดมสมบูรณ์กลับคืนมา โดยนักดำน้ำได้ใช้พลังของการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเลและนำนวัตกรรมการสื่อสารผ่านแพลตฟอร์ม (Platform) ต่างๆ มาใช้เป็นสื่อกลางสะท้อนปัญหาได้ท้องทะเลเพื่อนำไปสู่การเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขและเคลื่อนไหวทางนโยบายสาธารณะ

ด้วยเหตุนี้ นักดำน้ำจึงทำหน้าที่เสมือนพลเมืองจิตอาสาดิจิทัลใต้ทะเล โดยโลกใต้น้ำกับโลกโซเชียลมีเดียมีการทำงานสลัดกันไปมาตลอดเวลา จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยถึงชีวิตบนเรือและชีวิตใต้ทะเลของนักดำน้ำ พบว่า ถึงแม้ชีวิตของนักดำน้ำจะมีหลายฉาก หลายบทบาทหลายสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตขณะดำน้ำอยู่ใต้ทะเล ชีวิตขณะอยู่บนเรือ ชีวิตหลังจากกลับขึ้นฝั่ง อยู่ในที่ทำงาน (ร้านดำน้ำ) และชีวิตขณะอยู่ที่พักส่วนตัว ทุกช่วงเวลาของนักดำน้ำจะมีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการสื่อสารอยู่เสมอ กล่าวคือ เมื่ออยู่ใต้ทะเล นักดำน้ำได้ถือกล้องใต้น้ำ เมื่ออยู่บนเรือ ระหว่างช่วงพักน้ำ นักดำน้ำได้จับโทรศัพท์มือถือ เปิดรับข่าวสาร แสดงออกผ่านโลกออนไลน์และเมื่อกลับไปทำงานหรือที่บ้าน นักดำน้ำได้ใช้สมาร์ทโฟน (Smart Phone) คอมพิวเตอร์ หรือโน้ตบุ๊กเพื่อติดต่อ ส่งภาพใต้น้ำให้ลูกค้า รวมถึงโพสต์ภาพกิจกรรมใต้น้ำผ่านโซเชียลมีเดีย โดยนักดำน้ำได้แสดงบทบาททั้งในฐานะผู้รับสาร (Passive Audience) และผู้ส่งสาร (Active Audience) สลับไปมาอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น โลกใต้น้ำ โลกบนบก โลกออนไลน์และโลกออฟไลน์จึงถูกล้อมรวมเข้าด้วยกันในชีวิตประจำวันจนยากที่จะมีเส้นแบ่งพรมแดนอย่างชัดเจน

จากปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ได้ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนอประเด็นข่าวทางทะเลของสื่อและเทคโนโลยีการสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงมุมมอง วิธีคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ดำน้ำ รวมถึงนำไปสู่การเปลี่ยนผ่าน

บทบาทหน้าที่ของนักดำน้ำ ซึ่งสังคมความเสี่ยงและสัญญาณแห่งความหายนะทางทะเลได้ ผลักดันให้นักดำน้ำต้องทำหน้าที่เป็นมากกว่านักดำน้ำ

ดังนั้น การนำเสนอข่าวสารของสื่อผนวกกับประสบการณ์จากการเห็นความเสียหายของ ทะเลในโลกแห่งความเป็นจริงได้ช่วยเปลี่ยนผ่านวิถีมนุษย์จากบุคคลธรรมดาให้กลายเป็น นักดำน้ำสันตนาการ (Fun Dive) และกลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร เกิดการรวมกลุ่ม สร้าง อัตลักษณ์ โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ ดำน้ำเพื่อกอบกู้ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เอาท้องทะเลที่ อุดมสมบูรณ์กลับคืนมาควบคู่กับการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจไปในตัว โดยอาศัย พลังของสื่อดิจิทัลและนวัตกรรมของเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเครื่องมือในการสื่อสารปัญหาสังคม ความเสี่ยงวิกฤตทางทะเลในรูปแบบที่หลากหลาย

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ในส่วนขอบทที่ 4 นี้ จึงต้องการฉายภาพและสะท้อนให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 4 ประการที่เกิดขึ้นในโลกของนักดำน้ำ อาสาสมัคร อันประกอบด้วย 1. ตัวของ**นักดำน้ำ** 2. วิกฤตสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อม**ธรรมชาติทาง ทะเล** 3. **เทคโนโลยีดิจิทัล** และ 4. การทำงานของ**สื่อ** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบโจทย์การวิจัย คือ การเปลี่ยนแปลงการนำเสนอข่าวของสื่อในประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ได้ส่งผลให้เกิด รูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอย่างไร และนักดำน้ำมีปฏิบัติการอย่างไร รวมถึง นำไปสู่การโต้ตอบ เคลื่อนไหวเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงของโลกใต้ทะเลอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหว ถ่ายทอดผ่านสื่อและนวัตกรรมการสื่อสาร ดิจิทัลของนักดำน้ำใช้เป็นอย่างไร

6.2 กระบวนการวิเคราะห์สื่อและการคิดย้อนสะท้อนกลับของตัวตนคนดำน้ำ

นักดำน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เทคโนโลยีและการสื่อสารสังคมความเสี่ยง มีความเกี่ยวข้องและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ รวมถึงส่งผลกระทบต่อกันอยู่ ตลอดเวลา กล่าวคือ ในอดีตสื่อได้นำเสนอภาพความสวยงามตามธรรมชาติใต้ท้องทะเล ทำให้ ผู้รับสื่อสนใจมาท่องเที่ยวดำน้ำ แต่หลังจากที่ผู้รับสื่อ (Audience) ในฐานะนักท่องเที่ยวดำน้ำมา ได้ระยะหนึ่งแล้ว กลับพบว่า โลกใต้ท้องทะเลมีการเปลี่ยนแปลงในทางเสียหาย เสื่อมโทรม เนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งจากการลงไปสัมผัสโลกใต้ท้องทะเลด้วย

ประสบการณ์ตรงของตนเอง รวมถึงการเปิดรับสื่อซึ่งนำเสนอประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ดังนั้น ประสบการณ์ตรงจากการลงไปสัมผัสโลกใต้ท้องทะเลด้วยตนเองและประสบการณ์การเปิดรับสื่อในประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลผ่านโลกออนไลน์ของนักดำน้ำจึงเกิดขึ้นและดำเนินไปควบคู่กัน รวมถึงมีเนื้อหา สถานการณ์ที่สอดคล้องกัน

ปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่นักดำน้ำพบเห็นและสื่อ (Media) นำเสนอ เช่น ปัญหาปะการังฟอกขาว สัตว์ทะเลกินขยะตาย ขยะทะเลทำให้เกิดไมโครพลาสติก สัตว์ทะเลตายเนื่องจากติดอวนของชาวประมง สารเคมีและน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมไหลลงสู่ทะเล การประมงผิดกฎหมาย นักดำน้ำเตะปะการังแตกหักเสียหาย ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ นักดำน้ำในฐานะผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรใต้ท้องทะเลล้วนได้รับผลกระทบโดยตรงและเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายในระยะยาวที่จะเกิดขึ้นหากไม่ร่วมกันแก้ไขฟื้นฟู

กิจกรรมดำน้ำลึกประเภทสคูบ้า (Scuba Diving) มักถูกมองว่าเป็นสาเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลมากกว่าการดำน้ำประเภทอื่นๆ อาทิ การดำน้ำตื้น (Snorkeling) การดำน้ำตัวเปล่า (Free diving) เนื่องจากสามารถลงไปอยู่ใต้น้ำได้ลึกและนานกว่าการดำน้ำประเภทอื่นๆ นอกจากนี้ การดำน้ำลึกแบบสคูบ้ายังถือเป็นกิจกรรมที่เกินขีดความสามารถของร่างกายมนุษย์จะกระทำได้ตามธรรมชาติ ดังนั้น จึงต้องอาศัยเทคโนโลยีต่างๆ ในฐานะอุปกรณ์ดำน้ำเข้ามาช่วยจัดระเบียบร่างกายมนุษย์ให้อยู่ในโลกใต้น้ำได้นานขึ้นและปลอดภัยขึ้น

การที่อุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการดำน้ำลึกถูกมองว่าเป็นตัวการทำลายสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลมากกว่ากิจกรรมดำน้ำแบบอื่นๆ ทำให้นักดำน้ำลึกเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงผลเสียหายที่ตามมาและต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยนักดำน้ำได้นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม นักดำน้ำเป็นเพียงบุคคลธรรมดาที่ต้องการทำให้ท้องทะเลดีขึ้น ดังนั้น พลังอำนาจในการแก้ไขปัญหาล้อมใต้ทะเลจึงมีแรงกระตุ้นไม่มากนักและไม่รวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ นักดำน้ำในฐานะพลเมืองจึงต้องอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อกลางเพื่อช่วยแพร่กระจายข่าวสาร สะท้อนปัญหาท้องทะเล เรียกร้องให้เกิดการแก้ไข สร้างการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง

จากความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของคนดำน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล การคิดย้อน สะท้อนกลับและเทคโนโลยีของไซเบอร์มีเดียเพื่อสื่อสารสังคมเสี่ยง จึงนำมาสู่กระบวนการ วิเคราะห์สื่อของคนดำน้ำ โดยเริ่มตั้งแต่ก่อนเข้ามาเป็นนักดำน้ำ ระหว่างการดำน้ำ จนถึง กระบวนการนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคมความเสี่ยงทางทะเลโดยอาศัยพลัง ของการสื่อสารดิจิทัลเข้ามาช่วย ซึ่งวิธีการวิเคราะห์สื่อ มีดังนี้

ผู้เขียนใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผ่านสื่อต่างๆ ที่มีความ เกี่ยวข้องกับการดำน้ำลึก (Scuba Diving) และสังคมเสี่ยงทางทะเล มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยสื่อที่รวบรวมได้พิจารณาถึงความแตกต่างหลากหลาย ทั้งทางด้านประเภทของสื่อ เนื้อหาที่ ได้รับการคัดเลือกนำมาเสนอ รูปแบบเทคโนโลยีการสื่อสารและช่วงเวลา/กาลเวลาที่เผยแพร่

กระบวนการคัดเลือกสื่อ ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อป้องกันมิให้เกิดอคติทางวิชาการ ดังนั้น สื่อต่างๆ ที่คัดเลือกจึงไม่ได้มาจากการตัดสินใจหรือมาจากความชอบส่วนตัวของผู้วิจัย แต่ มาจากการให้นักดำน้ำอาสาสมัครซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างวิจัยเป็นผู้เสนอหรือคัดเลือกขึ้นมา โดยวิธีการคัดเลือก ได้ใช้ชุดคำถามในแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ขอให้นักดำน้ำบอกชื่อสื่อ (รายการทีวี/เว็บเพจ/หนังสือ/สารคดี/นิตยสาร ฯลฯ) ที่นิยมเปิดรับเพื่อติดตามเรื่องราวข่าวสาร การดำน้ำเป็นประจำและเห็นว่าเป็นสื่อที่ทรงพลัง มีอิทธิพล สร้างแรงบันดาลใจ ส่งผลต่อชีวิตการ ดำน้ำของตนมากที่สุด จากนั้น ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกสื่อ (Media) ที่กลุ่มตัวอย่างนักดำน้ำ อาสาสมัครกล่าวถึงซ้ำกันบ่อยๆ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ โดยแนวทางการคัดเลือกสื่อที่ นำมาวิเคราะห์ มีข้อกำหนด คือ ในสื่อดังกล่าวต้องมีภาพหรือเสียงหรือเนื้อหาเกี่ยวกับการดำน้ำ ลึกปรากฏอยู่

เป้าหมายและกระบวนการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์สื่อในประเด็นสื่อสารการดำน้ำ เป็นไป เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงผ่านของท้องทะเลจากยุคที่ธรรมชาติได้นำยังคงอุดมสมบูรณ์ไปสู่ยุคสังคม เสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางทะเลถูกทำลายด้วยพฤติกรรมมนุษย์ อันส่งผลต่อการ สะท้อนปรากฏการณ์ปัญหาสังคมผ่านสื่อและทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ ในฐานะผู้ได้รับสารและผู้ได้รับผลกระทบจากความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติใต้ท้องทะเล นอกจากนี้ ยุคสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ยังเป็นยุคที่เทคโนโลยีและการสื่อสารดิจิทัลเข้ามา

มีบทบาทมากในชีวิตประจำวันรวมถึงในวิถีของนักดำน้ำ โดยนักดำน้ำใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและเคลื่อนไหวทางสังคมในสถานการณ์วิกฤตทะเลไทย

การวิเคราะห์สื่อจึงเป็นไปเพื่อศึกษาความสัมพันธ์และสะท้อนความเชื่อมโยงทางสังคมของโลกใต้ทะเล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการเกี่ยวข้องกัน คือ นักดำน้ำ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เทคโนโลยีและการสื่อสาร ใต้ต่อสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย โดยได้กำหนดขอบเขตและกรอบคำถาม ดังนี้

- สื่อต่างๆ (ซึ่งนักดำน้ำอาสาสมัครเสนอขึ้นมา) มีเนื้อหาเป็นอย่างไร? มีจุดมุ่งหมายอย่างไร? ต้องการนำเสนอประเด็นอะไร? และสื่อเหล่านี้ ส่งผลต่อชีวิตและการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอย่างไร ?

- องค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่สื่อนำเสนอเกี่ยวกับการดำน้ำลึก มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร โดยปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1. ประเภทของสื่อ 2. รูปแบบเทคโนโลยีการสื่อสาร 3. เนื้อหาการนำเสนอ 4. รูปแบบการดำน้ำลึก 5. การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ 6. การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ 7. วิธีการตอบโต้และการเคลื่อนไหวทางสังคมของนักดำน้ำ และ 8. การสะท้อนภาพสังคมความเสี่ยงทางทะเล โดยผู้วิจัยต้องการหาคำตอบว่า องค์ประกอบทั้ง 8 ประการเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร ? และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต มุมมองการคิดย้อนสะท้อนกลับของคนธรรมดาให้กลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างไร รวมถึงมีการใช้เทคโนโลยีสื่อสารเข้ามาปฏิบัติการอย่างไร ?

6.3 ผลการวิเคราะห์สื่อ: สื่อสารการดำน้ำเพื่อสังคม

สื่อต่างๆ ที่นักดำน้ำเป็นผู้ให้ข้อมูลและผู้วิจัยคัดเลือกมาวิเคราะห์มี 7 รายการ โดยเรียงลำดับตามเวลาที่สื่อเสนอ (ระหว่างพ.ศ. 2537- พ.ศ. 2565) และเหตุการณ์สังคมเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำและวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นจริง ดังนี้

1. นิตยสารออสท: เรื่อง “ฉบับแนะนำภูเก็ต เกาะสวรรค์ ดำน้ำลิมิตัน – สุรินทร์” (ฉบับเดือนเมษายน พ.ศ. 2537)

2. นิตยสาร 4Wheels: จากคอลัมน์ท่องเที่ยว เรื่อง ย้อนรอยเส้นทางที่ลึกลับ (ฉบับเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2548)

3. โทรทัศน์ช่องไทยพีบีเอส (Thai PBS) และเฟซบุ๊ก (Facebook) Thai Navy SEAL Foundation: เรื่อง “สารคดีถ้ำหลวงภู่วัย” โดยวิเคราะห์จากประสบการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครชาวไทย (เหตุการณ์จริงเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2561 สื่อออกอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2565)

4. ข่าวจากรายการเรื่องเล่าเช้านี้ (และนำมาสื่อสาร ขยายต่อผ่านไลน์กลุ่มและสื่อบุคคล) : กรณี “การช่วยเหลือนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ” โดยวิเคราะห์จากประสบการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครชาวต่างชาติ (พ.ศ. 2561)

5. ไลน์กลุ่มเกี่ยวกับการดำน้ำ ครูสอนดำน้ำไทยเกาะเต่า (Thai Diver Team Koh Tao-KTDT)

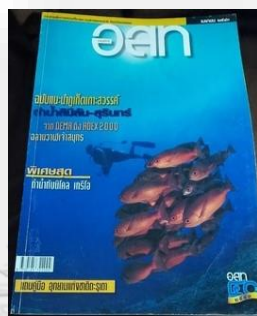
6. สื่อบุคคล (และนำมาสื่อสารต่อผ่านไลน์กลุ่มนักดำน้ำ) : โครงการอุทยานใต้ทะเล นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ (เดือนเมษายน พ.ศ. 2565 – พฤษภาคม พ.ศ. 2565)

7. เฟซบุ๊ก (Facebook): ชื่อเพจ SOS - Save Our Sea แชร้จากเว็บไซต์ MGR Online เรื่อง “ดูแต่ตา มืออย่าต้อง! “วราวุธ” เตือนนักท่องเที่ยวถ่ายรูปสัมผัสเต่าทะเล วอนทำตามกฎ (เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565)

1. นิตยสารอศท

เรื่อง “ฉบับแนะนำภูเก็ต เกาะสวรรค์ ดำน้ำสิมิลัน – สุรินทร์”

(ฉบับเดือน เมษายน พ.ศ. 2537)

ที่มา : Website <https://shopee.co>. - อนุสาร อศท. ปี พ.ศ. 2536-2550

ภาพที่ 9 หนังสือ อศท ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์สื่อเกี่ยวกับการดำน้ำ

ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์สื่อเกี่ยวกับการดำน้ำ (นิตยสารอศท)

ประเด็นที่วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
รายการสื่อที่นำมาวิเคราะห์	- นิตยสาร อศท. ฉบับเดือนเมษายน พ.ศ. 2543
ประเภทของสื่อ	- สื่อสิ่งพิมพ์
รูปแบบการสื่อสารความเสี่ยง	- การสื่อสารแบบเอาใจใส่ (Care Communication) - ** (เนื่องจากเป้าหมายในการนำเสนอเพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวดำน้ำ จึงยังไม่มี การสื่อสารความเสี่ยงเชิงเตือนภัย แต่เป็นการแสดงความเอาใจใส่ในการสื่อสารเชิงท่องเที่ยวเพราะให้ข้อมูล ถ่ายทอดความสวยงามของโลกใต้ท้องทะเลไทย)
รูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสาร	- สื่อสิ่งพิมพ์ รับสารโดยการเปิดอ่านนิตยสาร - เป็นการสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication)

ประเด็นที่วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
เนื้อหาภาพรวม	<ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวทะเลไทย โดยการดำน้ำลึกลงไปสัมผัสความสวยงามของโลกใต้ท้องทะเล ณ เกาะสุรินทร์และเกาะสิมิลัน
เป้าหมายที่ต้องการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวใต้ทะเลในรูปแบบของการดำน้ำลึก (ซึ่งใน พ.ศ. 2543 ยังไม่ค่อยมีผู้นิยมกิจกรรม ดำน้ำรูปแบบสคูบาไดริ่งมากนัก) - ผู้เขียนใช้ข้อความพาดหัวเรื่องว่า “ฉบับแนะนำภูเก็ต เกาะสวรรค์ ดำน้ำสิมิลัน -สุรินทร์ จาก DEMA ถึง ADEX 2000 อุลามวาฬเจ้าสมุทร” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายที่ต้องการนำเสนอคือ แนะนำ/เชิญชวนให้ผู้อ่านมาเที่ยวทะเลโดยการดำน้ำลึกไปดูความสวยงามของธรรมชาติและสัตว์น้ำใต้ท้องทะเล รวมถึงสามารถเจออุลามวาฬ ซึ่งขึ้นชื่อว่าเป็นราชาหรือเป็นเจ้าสมุทรแห่งท้องทะเล
รูปแบบการดำน้ำลึก/ วัตถุประสงค์การดำน้ำลึก	<ul style="list-style-type: none"> - ดำน้ำลึก (Scuba Diving) เริงเล่นนันทนาการ (Fun Dive) เพื่อท่องเที่ยวผจญภัยในรูปแบบของกิจกรรมผจญภัยกลางแจ้ง (Outdoor Adventure Activities)
การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อนำเสนอรูปภาพของนักท่องเที่ยวดำน้ำลึกในเชิงสนันทนาการกำลังชื่นชมความสวยงามของธรรมชาติใต้ท้องทะเลและหยุดดูฝูงปลาขนาดใหญ่ - ดังนั้น ตัวละครนักดำน้ำที่ปรากฏในสื่อจึงเป็นไปด้วยความรื่นรมย์ เป็นการทำกิจกรรมแบบช้าๆ สบายๆ ใต้ทะเล
ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของ นักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง) เมื่อ	<ul style="list-style-type: none"> - หลังจากนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างได้รับสื่อ (ซึ่งขณะนั้น พ.ศ. 2543 กลุ่มตัวอย่างยังดำน้ำลึกไม่เป็น แต่เคยไป

ประเด็นที่วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
ได้รับสื่อ	<p>ดำน้ำตื้น-Snorkeling ที่เกาะพีพี) รู้สึกว่ายากเรียนดำน้ำลึก (Scuba Diving) เพื่อให้สามารถลงไปสัมผัสโลกใต้ท้องทะเลได้ลึกกว่าเดิมและสามารถอยู่ใต้น้ำได้นานขึ้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - อิทธิพลจากการอ่านเรื่องราวดำน้ำลึกจากนิตยสาร อ.ส.ท. ทำให้นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างเกิดแรงบันดาลใจอยากเรียนดำน้ำลึกและส่งผลให้ไปสมัครเรียนดำน้ำลึกภายใต้โครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) จากนั้นจึงได้เข้าสู่สังคมของนักดำน้ำอาสาสมัครจนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 18 ปี
การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ (จากมุมมองของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย)	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลจากสื่อ ยังไม่พบเนื้อหาหรือภาพข่าวที่สะท้อนปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย เนื่องจากวัตถุประสงค์ของนิตยสารอ.ส.ท. เป็นไปเพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว มากกว่าการนำเสนอปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการท่องเที่ยว - นิตยสาร อ.ส.ท. (พ.ศ. 2537) ได้นำเสนอความสวยงามของโลกใต้น้ำผ่านภาพถ่ายใต้ทะเลและการเล่าเรื่อง ส่งผลให้ผู้รับสารซึ่งเป็นแม่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ - <u>ด้านความคิด ความรู้สึก</u>: หลังจากเปิดรับนิตยสาร อ.ส.ท. กลุ่มตัวอย่างรู้สึกว่ายากเรียนดำน้ำลึกอยากลงไปสัมผัสด้วยตนเอง จึงนำมาสู่การเรียนดำน้ำลึก - <u>ด้านพฤติกรรม</u>: กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นแม่บ้านต้องการก้าวออกจากกรอบ (Comfort Zone) เพื่อแสวงหา

ประเด็นที่วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ความท้าทาย จึงไปเรียนดำน้ำลึกกับสถาบันของทหารหน่วยซีลและเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร จากนั้นได้ทำงานเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างสม่ำเสมอ</p>
<p>การสะท้อนภาพสังคม ความเสี่ยง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นิตยสารออสท. สะท้อนภาพความสวยงามของโลกใต้ทะเล (มากกว่าการสะท้อนสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย) สาเหตุเพราะนิตยสารออสท. คือ นิตยสารการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงต้องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไทย (มากกว่ารายงานปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์)
<p>วิธีการโต้ตอบ การเคลื่อนไหว ทางสังคมและปฏิบัติของ นักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - แม่บ้านซึ่งเคยไปเที่ยวทะเลเกิดการเปลี่ยนแปลงตัวเองจากการทำกิจกรรมดำน้ำตื่นเข้าสู่กิจกรรมดำน้ำลึกในเชิงสันทนาการ (Fun Dive) และเมื่อไปเจอกลุ่มสังคมนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์จึงเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครผ่านเครือข่ายทางสังคม (Social Network)
<p>การนำเทคโนโลยีการสื่อสาร และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการ ตอบโต้ของนักดำน้ำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ยังไม่ปรากฏการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและมีการโต้ตอบ เคลื่อนไหวประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำ เนื่องจากเนื้อหาและภาพที่สื่อสิ่งพิมพ์นำเสนอเป็นการฉายภาพความสวยงามและความอุดมสมบูรณ์ของใต้ท้องทะเล

2. นิตยสาร 4Wheels

จากคอลัมน์ท่องเที่ยว เรื่อง ย้อนรอยเส้นทางที่ลึกลับ

(ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548)

ที่มา : <https://www.autoinfo.co.th/article/57177/>

และนิตยสาร 4Wheels ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548

ภาพที่ 10 นิตยสาร 4 Wheels ที่นำมาใช้วิเคราะห์สื่อการดำเนิน

ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์สื่อเกี่ยวกับการดำเนินจากเหตุการณ์สึนามิ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
รายการสื่อที่นำมาวิเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> - นิตยสาร 4Wheels ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 - เรื่องโลกใต้ทะเล ย้อนรอยเส้นทางที่ลึกลับ - เรื่องและภาพ โดยศรันต์ กิตติวิธานระกุล
ประเภทของสื่อ	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสิ่งพิมพ์
รูปแบบการสื่อสารความเสี่ยง	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication) - เนื่องจากสะท้อนให้เห็นถึงความเสียหายจากภัยพิบัติสึนามิ วิเคราะห์ความเสียหาย ภัยคุกคามและผลกระทบที่เกิดขึ้นของทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย โดยยกตัวอย่างต้นกัลปังหา
รูปแบบของเทคโนโลยี	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสิ่งพิมพ์ (ประเภทนิตยสาร) ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2548

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
การสื่อสาร	<p>และนำมาแปลงเป็นสื่อออนไลน์ผ่านเว็บไซต์</p> <p>https://www.autoinfo.co.th/article/57177</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นการสื่อสารทางเดียว <p>(One-Way Communication)</p>
เนื้อหาภาพรวม	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เขียนเล่าประสบการณ์การทำงานอาสาสมัครของตนเองในเหตุการณ์สึนามิที่หมู่เกาะสิมิลัน ระหว่างวันที่ 7-13 ตุลาคม พ.ศ. 2548 - ลักษณะงานด้านอาสาสมัคร เป็นการทำงานเป็นทีมร่วมกับอาสาสมัคร นักวิชาการและเจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน โดยมีหน้าที่สำรวจอัตราการอยู่รอดของต้นกัลปังหาที่เคยซ่อมแซมไว้หลังจากเกิดเหตุการณ์สึนามิ - ผู้เขียนได้บรรยายถึงอุปสรรคในการทำงานว่า การดำน้ำเพื่อสำรวจต้นกัลปังหาต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของธรรมชาติได้ทะเล เช่น ต้องถ่ายรูปต้นกัลปังหาที่ติดเบอริไว้กลับมาบนเรือเพื่อเปรียบเทียบกับรูปที่เคยถ่ายไว้ ซึ่งต้องหาตำแหน่งของต้นว่าอยู่ตรงไหน เนื่องจากทะเลกว้างและกระแสน้ำแรง รวมถึงต้องลงน้ำเกือบทั้งวัน - นอกจากนี้ ต้นกัลปังหาบางส่วนล้ม เพราะกระแสน้ำแรง บางต้นถูกเข็วรากินตาย ต้องเอาไกรกรรมาตัดเล็มออก บางต้นตาย ซึ่งต้องเขียนรายงานสภาพความเสียหายเมื่อขึ้นจากน้ำ - กรณีต้นกัลปังหาที่ติดเชื้อ ต้องเก็บใส่ซองพาสติก

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>พร้อมกับน้ำทะเลที่อยู่บริเวณใกล้ๆ เพื่อนำกลับมาห้องทดลองวิจัย</p>
เป้าหมายที่ต้องการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เขียนนำเสนอประสบการณ์จริงเชิงเรื่องเล่า เพื่อสะท้อนให้เห็นงานอาสาสมัครอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์สึนามิ ซึ่งเป็นการดำน้ำสำรวจและติดตามประเมินผลต้นกัลปังหาที่ได้รับ ความเสียหาย เพื่อวางแผนฟื้นฟูอีกครั้ง
รูปแบบการดำเนินาเล็ก	<ul style="list-style-type: none"> - ดำน้ำอาสาสมัคร (เพื่อสำรวจความเสียหายของต้นกัลปังหา ซ่อมแซมใหม่และกลับมาติดตามการเจริญเติบโตของต้นกัลปังหาที่เคยซ่อมแซมไว้) ในช่วงเกิดภัยพิบัติสึนามิ - จากรูปแบบการดำน้ำอาสาสมัครดังกล่าว เผยให้เห็นการทำงานของจิตอาสาดำน้ำในรูปแบบที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้เพราะเมื่อนึกถึงเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ สื่อจะมีการนำเสนอข่าวความเสียหาย จำนวนคนที่เสียชีวิตและพลัดพราก ดังนั้น คนจึงคุ้นเคยกับการดำน้ำเก็บศพ กู้ภัย มากกว่าการนึกถึงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลถูกทำลาย - ดังนั้น การดำน้ำอาสาสมัครเพื่อสำรวจความเสียหายของทรัพยากร สิ่งแวดล้อมใต้ทะเลและนำมาสู่การวางแผน ซ่อมแซม ฟื้นฟูจึงเริ่มมาจากเหตุการณ์สึนามิ
การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เขียนสะท้อนอารมณ์ที่หลากหลายระหว่างการทำงานดำน้ำอาสาสมัครในเหตุการณ์สึนามิ เช่น <u>อารมณ์หนักใจ</u> ในการทำงานที่ต้องเผชิญกับความ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>เสี่ยงได้ทะเลและความละเอียดอ่อน หลายขั้นตอนในการปฏิบัติงาน <u>อารมณ์เศร้าใจ</u>ที่เห็นต้นกัลปังหาซึ่งเคยปลูกไว้ตาย หลุดหายไป <u>อารมณ์ดีใจ</u> มีกำลังใจที่เห็นความร่วมมือ ร่วมใจ ความทุ่มเทในการทำงานของเหล่าอาสาสมัคร รวมถึงพบว่าต้นกัลปังหาที่มีชีวิตรอด 60% รวมถึงผู้เขียนมี<u>อารมณ์แบบมีความหวัง</u> เพราะปรารถนาให้โลกได้ทะเลที่ฝั่งอันดามันกลับมาสวยงามเหมือนเดิม</p>
<p>ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของนักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง) เมื่อได้รับสื่อ</p>	<p>- หลังจากนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างวิจัยเปิดรับสื่อ ทำให้ทราบว่ามีกรเปิดรับอาสาสมัครดำน้ำในช่วงวิกฤต สึนามิ กลุ่มตัวอย่างจึงอาสาลงไปทำงาน โดยเดินทางไปคนเดียวและเดินทางไป-กลับ กรุงเทพ-ภูเก็ต ทุกวันเสาร์ อาทิตย์ (เนื่องจากวันจันทร์ - ศุกร์ ทำงานประจำ)</p>
<p>การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ (จากมุมมองของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย)</p>	<p>- นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า เหตุการณ์สึนามิทำให้ทรัพย์สิน ผู้คนได้รับความเสียหายหนักมาก แต่ยังมีนักดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยเหลือไม่มาก (คนไทยยังไม่ค่อยรู้จักการดำน้ำลึก) ประกอบกับตนเองเรียนดำน้ำมาจึงอาสาสมัครมาช่วยเหลือ โดยที่ไม่รู้จักใครเดินทางมาคนเดียว เนื่องจากอ่านในข่าว รวมถึงเพื่อนที่เป็นนักข่าวแจ้งให้ทราบอีกครั้ง</p>
<p>การสะท้อนภาพสังคม ความเสี่ยง</p>	<p>- เหตุการณ์สึนามิ สะท้อนสังคมความเสี่ยง คือ เป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีคนบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นประจำวิการณและเป็นประจำวิศาสตร์ รวมถึงเป็นเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด</p>

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<ul style="list-style-type: none"> - ผลพวงจากภัยพิบัติสึนามิ ได้ส่งผลกระทบต่อเสียหายกระจายเป็นวงกว้าง เช่น การบาดเจ็บ เสียชีวิตของผู้ประสบภัย ทรัพย์สินอาคารบ้านเรือนได้รับความเสียหาย เกิดเด็กกำพร้าจากพ่อแม่เสียชีวิตในเหตุการณ์สึนามิ นักเรียนขาดโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากโรงเรียนในพื้นที่ 6 จังหวัดภาคใต้ได้รับความเสียหาย นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติได้ทะเลถูกทำลาย เสียหายจนยากที่จะฟื้นฟู กู้กลับคืน - เหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ สะท้อนให้เห็นว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นมิใช่ผู้คนบาดเจ็บ เสียชีวิตเท่านั้น แต่ทรัพยากรทางทะเล ระบบนิเวศใต้น้ำ เช่น ต้นกัลปังหา ปะการัง ซึ่งเป็นแหล่งอาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ทะเลได้รับความเสียหายเช่นกัน - ดังนั้น อาสาสมัครที่ต้องการในเหตุการณ์สึนามิ จึงไม่ใช่เพียงนักดำน้ำอาสาสมัครกู้ภัย เก็บศพเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการนักดำน้ำอาสาสมัครสำรวจและฟื้นฟูระบบนิเวศใต้ทะเลด้วย
<p>วิธีการโต้ตอบ การเคลื่อนไหวทางสังคมและปฏิบัติของนักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เหตุการณ์สึนามิเป็นสังคมความเสี่ยงระดับโลกที่ทำให้เกิดนักดำน้ำอาสาสมัครมารวมตัวกันมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ โดยมีอาสาสมัครนักดำน้ำเกือบ 300 คนจากทั่วทุกสารทิศ หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันมา (จากคำบอกเล่าของกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์) - จากเหตุการณ์สึนามิจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครในการทำกิจกรรมดำน้ำจิตอาสาในครั้งต่อไป

ประเด็นที่วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<ul style="list-style-type: none"> - จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างนักดำน้ำอาสาสมัคร ได้ให้ข้อมูลว่า “...จุดเริ่มต้นที่ทำให้มาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร คือ เหตุการณ์สึนามิ ซึ่งเห็นข่าวรับสมัครจิตอาสาผ่านสื่อ การทำกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครทำให้รู้จักกับเพื่อนๆ นักดำน้ำจากที่อื่นๆ ซึ่งมีการติดต่อกันและชวนกันไปดำน้ำเก็บขยะ ตัดอวนจนถึงทุกวันนี้...”
<p>การนำเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการตอบโต้ของนักดำน้ำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำที่ปรากฏในสื่อมีการใช้กล้องถ่ายภาพใต้น้ำเพื่อถ่ายภาพต้นกัลปังหาที่ได้รับความเสียหาย นอกจากนี้ การสำรวจ ติดตาม ประเมินผลการเจริญเติบโตของต้นกัลปังหาในแต่ละครั้ง ได้มีการใช้กล้องถ่ายภาพใต้น้ำเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับภาพที่เคยซ่อมแซมไว้

3. โทรศัพท์ช่องไทยพีบีเอส (TPBS) และเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) Thai Navy SEAL Foundation :

เรื่อง “สารคดีถ้ำหลวง กู้ภัย” โดยวิเคราะห์จากประสบการณ์ของนักดำน้ำชาวไทย (เหตุการณ์จริงเกิดขึ้น พ.ศ. 2561 สื่อออกอากาศ พ.ศ. 2565)

ที่มา : Facebook Page : Thai Navy Seal

ภาพที่ 11 ภาพจากสารคดี Tham Luang Rescue ที่นำมาใช้วิเคราะห์สื่อกู้ภัยถ้ำหลวง (จากมุมมองนักดำน้ำไทย)

ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์สื่อเกี่ยวกับการดำน้ำจากสารคดีกู้ภัยถ้ำหลวง (จากมุมมองนักดำน้ำไทย)

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
รายการสื่อที่นำมาวิเคราะห์	- สารคดี Tham Luang Rescue : Power of Unity รวมพลังกู้ภัยถ้ำหลวง
ประเภทของสื่อ	- สื่ออินเทอร์เน็ต/สื่อออนไลน์
รูปแบบการสื่อสารความเสี่ยง	- การสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication) - เพราะเป็นการสื่อสารให้เห็นความอันตราย ความยากลำบากและความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตของเด็กนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ
รูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสาร	- สื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถรับชมผ่านช่องทางออนไลน์ (เช่น คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊กหรือสมาร์ทโฟน) จาก เพจเฟซบุ๊ก ชื่อ Thai Navy SEAL Foundation - เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) โดยผู้รับสารสามารถโต้ตอบ แสดงความคิดเห็นผ่านกระดานแสดงความคิดเห็น (Comment) ออนไลน์ของเพจเฟซบุ๊ก
เนื้อหาภาพรวม	- ฉายให้เห็นกระบวนการดำน้ำกู้ภัยเพื่อช่วยเหลือโค้ชและนักฟุตบอลทีม 12 หมูป่าออกจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย ซึ่งต้องอาศัยความพยายาม ความร่วมมือ การวางแผน การทำงานแข่งกับเวลาและต้องเผชิญกับความเสี่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด โดยภารกิจกู้ภัยระดับโลกครั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทั้งจากประเทศไทยและต่างประเทศ เช่น วิศวกร แพทย์/

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>พยาบาล ทหาร กรมปะปา นักดำน้ำในถ้ำ หน่วยงานกู้ภัย ฯลฯ</p> <ul style="list-style-type: none"> - อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นเพจของ Thai Navy Seal จึงเน้นฉายภาพการทำงานของทหารหน่วยซีลเป็นหลัก โดยเชื่อมโยงให้เห็นความร่วมมือในการทำงานดำน้ำกับชาวต่างชาติและภาคส่วนต่างๆ
เป้าหมายที่ต้องการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - สะท้อนพลัง การทำงานเป็นทีม การวางแผนที่รัดกุม และการเตรียมหาแผนสำรองเพื่อช่วยเหลือโค้ชและนักฟุตบอลทีม 12 หมูป่าออกจากถ้ำได้อย่างปลอดภัย
รูปแบบการดำน้ำลึก/ วัตถุประสงค์การดำน้ำลึก	<ul style="list-style-type: none"> - การดำน้ำลึกประเภทดำน้ำกู้ภัย (Rescue Diving) โดยใช้เทคนิคเฉพาะทางด้านการดำน้ำในถ้ำ (Cave Diving) - วัตถุประสงค์ของการดำน้ำ คือ เกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงเด็กติดอยู่ในถ้ำ ซึ่งมีน้ำป่าไหลหลากเข้าถ้ำ จึงต้องดำน้ำในรูปแบบของกู้ภัยเพื่อเข้าไปช่วยเหลือชีวิต
การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำซึ่งเป็นตัวละครในเรื่อง เช่น หน่วยซีล นักดำน้ำต่างชาติ รวมถึงแพทย์ต่างชาติ มีความวิตกกังวลถึงความเสี่ยงต่างๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้ เช่น การฉีดยาสลบให้เด็ก หากเด็กตื่นขึ้นมาระหว่างทางดำน้ำ และเกิดอาการตกใจ ดิ้นจะทำอย่างไร กรณีหน้ากากดำน้ำ (Full Face Mask) ไม่พอดีกับหน้าเด็กจะทำอย่างไร กรณีเด็กหยุดหายใจระหว่างทางนำตัวออกจากถ้ำจะทำอย่างไร เป็นต้น

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<ul style="list-style-type: none"> - จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มีนักดำน้ำอดีตหน่วยซีลเสียชีวิตรวมถึงมีนักดำน้ำได้รับบาดเจ็บ - เมื่อการปฏิบัติการกิจสำเร็จ ได้นำมาซึ่งความปิติยินดี ภูมิใจและขอบคุณทุกภาคส่วนที่ช่วยเหลือและร่วมงานกันมา
<p>ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของนักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่างวิจัย) เมื่อได้รับสื่อ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หลังจากนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างได้รับชมสารคดี “Tham Luang Rescue” ดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรม กล่าวคือ <ul style="list-style-type: none"> - <u>ด้านความคิด ความรู้สึก</u>: รู้สึกถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้น เนื่องจากหน่วยงานดำน้ำของไทยไม่สามารถปฏิบัติการได้เพียงชาติเดียว ต้องไปขอความช่วยเหลือจากนักดำน้ำต่างชาติ เพราะองค์ความรู้ด้านการดำน้ำในถ้ำและอุปกรณ์ดำน้ำเฉพาะทางมีไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงเกิดความรู้สึกว่า ทำไมคนไทยจึงช่วยเหลือกันเองไม่ได้ ต้องให้นักดำน้ำต่างชาติมาช่วย ผลจากการรับสื่อ ทำให้ผู้รับสารอยากเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครและนักดำน้ำกู้ภัยที่เก่ง - <u>ด้านพฤติกรรม</u>: นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างได้เข้าร่วมอบรมเพื่อฝึกทักษะการดำน้ำเฉพาะทางด้านต่างๆ เช่น การดำน้ำกู้ภัย การช่วยเหลือทางน้ำ (Life Guard) การดำน้ำเพื่อค้นหา และเมื่อมีคนรู้จักชวนไปร่วมกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครจะไปทันทีเนื่องจากต้องการฝึกทักษะ เก็บประสบการณ์ดำน้ำและ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
<p>การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ (จากมุมมองของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย)</p>	<p>ต้องการช่วยเหลือสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลังจากได้รับชมสารคดีการช่วยชีวิตโค้ชและนักฟุตบอลทีม 12 หมูป่า นอกจากนี้ นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างยังได้เข้าร่วมเหตุการณ์ช่วยชีวิต 12 หมูป่า ในฐานะทีมงานกู้ภัยของจังหวัดสระแก้ว นักดำน้ำจึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับว่า เมื่อเกิดภัยพิบัติฉุกเฉิน นักดำน้ำของไทยยังไม่สามารถบริหารจัดการความเสี่ยงได้เพียงพอ ต้องขอความช่วยเหลือจากนักดำน้ำต่างชาติ ทั้งทางด้านยุทธวิธีและการขอรับสนับสนุนอุปกรณ์ดำน้ำ - จากเหตุการณ์ดังกล่าว (ทั้งจากการเข้าร่วมเหตุการณ์จริงและการรับสื่อ) ทำให้อาสาสมัครกลุ่มตัวอย่างต้องการเรียนดำน้ำในระดับลึกและแสวงหาองค์ความรู้ด้านการดำน้ำ โดยเฉพาะทักษะเฉพาะทางด้านการค้นหาใต้น้ำ โดยอาสาสมัครกล่าวว่า “อยากเรียนในระดับลึก อยากไปจุดนั้นให้ได้เหมือนเขา”
<p>การสะท้อนภาพสังคม ความเสี่ยง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สารคดีสะท้อนภาพสังคมความเสี่ยงอันเกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติแต่เป็นผลพวงจากการกระทำของมนุษย์ คือ การตัดไม้ทำลายป่า เมื่อฝนตกหนัก น้ำป่าไหลหลากเข้าในถ้ำ ทำให้คนไม่สามารถออกมาได้
<p>วิธีการโต้ตอบ การเคลื่อนไหวทางสังคม และปฏิบัติของนักดำน้ำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เกิดความรู้สึกถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ประเทศไทยยังมีองค์ความรู้และอุปกรณ์การดำน้ำในถ้ำไม่เพียงพอต้อง

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ฟังชาวต่างชาติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลังจากเข้าร่วมในภารกิจกู้ภัยถ้ำหลวงและรับชมสารคดีถ้ำหลวง ทำให้ไปเข้าร่วมอบรมการดำน้ำในระดับลึกเพื่อฝึกฝนทักษะให้เชี่ยวชาญ - เข้าร่วมกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครทั้งทางด้านกู้ภัยและด้านสิ่งแวดล้อม (เก็บขยะ ตัดอวน) มากขึ้นเพื่อเก็บประสบการณ์ - โฟสต์ภาพกิจกรรมดำน้ำทุกครั้งผ่านเพจเฟซบุ๊ก - ผลที่ตามมา คือ ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรบรรยายและเป็นผู้นำฝึกปฏิบัติเรื่องการดำน้ำกู้ภัยและเป็นที่รู้จักของหน่วยงานภาครัฐ
<p>การนำเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการตอบโต้ของนักดำน้ำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หลังจากได้รับสื่อ ผู้รับสารเกิดแรงบันดาลใจฝึกฝนทักษะการดำน้ำด้วยตนเองให้เชี่ยวชาญและโฟสต์ภาพกิจกรรมไปดำน้ำเก็บขยะดำน้ำกู้ภัยและกิจกรรมเข้าร่วมอบรมทักษะการดำน้ำผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) ส่วนตัว - เทคโนโลยีการสื่อสารที่อาสาสมัครนำมาใช้ คือ กล้องถ่ายภาพใต้น้ำ - เทคโนโลยีสื่อดิจิทัลที่อาสาสมัครนำมาใช้ คือ การโฟสต์ภาพและข้อความในเพจเฟซบุ๊กอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการคิดข้อความ ผลิตคอนเทนต์ (Content) ให้น่าสนใจ

4. ข่าวเรื่องเล่าเช้านี้ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3

(และนำมาสื่อสาร ขยายต่อผ่านไลน์กลุ่มและสื่อบุคคล) :

กรณี “การช่วยเหลือนักฟุตบอลทีม 13 หมู่ป่าติดถ้ำ” โดยวิเคราะห์จากประสบการณ์ของ นักดำเนินข่าวต่างชาติ (พ.ศ. 2561)

ลูนักรังโลก! สื่อต่างประเทศเกาะติดภารกิจถ้ำหลวง เสาใจช่วย 13 ชีวิตทีมหมูป่าปลอดภัย

ที่มา : https://www.youtube.com/watch?v=LQp2886_f0Y

ที่มา : www.PPTvha36.com

ภาพที่ 12 ภาพจากเหตุการณ์ช่วยเหลือทีม 13 หมูป่าที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์สื่อ (จากมุมมองนักดำเนินข่าวต่างชาติ)

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์สื่อจากเหตุการณ์ช่วยเหลือทีม 13 หมูป่า (จากมุมมองนักดำเนินข่าวต่างชาติ)

ประเด็นที่วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
รายการสื่อที่นำมาวิเคราะห์	- ข่าวเรื่องเล่าเช้านี้ พาดหัวข่าว “ลูนักรังโลก! สื่อต่างประเทศเกาะติดภารกิจถ้ำหลวง เสาใจช่วย 13 ชีวิตทีมหมูป่าปลอดภัย” ออกอากาศเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2561 สถานีโทรทัศน์ช่อง 3
ประเภทของสื่อ	- สื่อโทรทัศน์ และนำมาทำเป็นสื่อออนไลน์ เผยแพร่ผ่านยูทูป (YouTube) ในรายการ เรื่องเล่าเช้านี้
รูปแบบการสื่อสาร	- การสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication) - เนื่องจากเป็นรายการข่าวที่นำเสนอถึงภาวะอันตราย

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>จากกรณีเด็กติดถ้ำและนักดำน้ำกู้ภัยเข้าไปช่วยเหลือด้วยความยากลำบาก มีความเสี่ยงที่เด็กจะเสียชีวิตได้ตลอดเวลา มีการใช้คำโปรยหัวข่าวว่า “ลุ่น! ทั้งโลก (สะท้อนให้เห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวอยู่ในภาวะวิกฤต)</p>
<p>รูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสาร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อโทรทัศน์ - สื่ออินเทอร์เน็ต - สื่อโทรทัศน์เป็นการสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) - สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) ซึ่งผู้รับสารไม่สามารถโต้ตอบกลับได้ทันทีกับผู้ส่งสาร โดยผู้รับสารสามารถแสดงความคิดเห็นผ่านกระดานสนทนาทิ้งไว้
<p>เนื้อหาภาพรวม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการนำเสนออุปสรรค ปัญหา ความยากลำบาก ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยติดถ้ำทั้ง 13 ชีวิต ซึ่งต้องขอความช่วยเหลือจากนักดำน้ำต่างชาติ โดยอุปสรรคปัญหาสำคัญในการช่วยเหลือนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่า คือ ฝนที่ยังตกลงมาอย่างต่อเนื่องทำให้ปริมาณน้ำเพิ่มสูงขึ้น และไม่ทราบตำแหน่งที่แน่ชัดว่าผู้ประสบภัยติดอยู่ที่ส่วนไหนของถ้ำ นอกจากนี้ นักดำน้ำอาสาสมัครยังต้องทำงานแข่งกับเวลา เพราะอากาศในถ้ำเบาบางมากและผู้ประสบภัยขาดอาหาร - ดังนั้น จึงต้องอาศัยกำลังพลด้านดำน้ำและ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	เทคโนโลยีจากต่างประเทศในการช่วยเหลือ เช่น โดรน (Drone) ภาพจิโกราฟีฟิก อุปกรณ์ตรวจจับ สัญญาณผู้รอดชีวิต
เป้าหมายที่ต้องการนำเสนอ	- นำเสนอข่าว โค้ชและนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ ซึ่งกระบวนการช่วยเหลือเต็มไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากน้ำที่ท่วมสูงขึ้นและไหลเข้ามาในถ้ำ
รูปแบบการดำน้ำลึก	- ดำน้ำกู้ภัยแบบเฉพาะทาง คือ การดำน้ำในถ้ำ (Cave Diving)
การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ)	<p>- นักดำน้ำกู้ภัยทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจากหลากหลายหน่วยงานและหลากหลายประเทศ ต้องมาทำงานร่วมกันและวางแผนร่วมกันเพื่อช่วยชีวิต โค้ชและนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ โดยเหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำกู้ภัย คือ</p> <p>- <u>ด้านความคิด ความรู้สึก</u>: นักดำน้ำกู้ภัยทั้งชาวไทยและต่างประเทมีความกังวลถึงอุปสรรค ปัญหาในการทำงานที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ฝนตกและปริมาณน้ำในถ้ำเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงต้องหยุดการใช้เทคโนโลยีในการค้นหาทางอากาศ เช่น โดรน เฮลิคอปเตอร์ในการค้นหาเนื่องจากทัศนวิสัยไม่ดี</p> <p>- <u>ด้านพฤติกรรม</u>: นักดำน้ำกู้ภัยทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต้องมาทำงาน วางแผนร่วมกัน รวมถึงประเทศไทยต้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ</p>

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ด้านขอสนับสนุนกำลังพลนักดำน้ำอาสาสมัคร (เฉพาะทางในถ้ำ) และด้านเทคโนโลยีการค้นหาที่ทันสมัย</p>
<p>ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของนักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง) เมื่อได้รับสื่อ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หลังจากนักดำน้ำต่างชาติกลุ่มตัวอย่างวิจัยได้ติดตามข่าวจากโทรทัศน์ถึงสถานการณ์นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ รวมถึงเห็นภาพข่าว อุปกรณ์ดำน้ำที่นักดำน้ำไทยใช้ยังไม่เหมาะสม เพราะไม่ใช่ อุปกรณ์ดำน้ำในถ้ำโดยตรง จึงนำมาไปสู่การคิดและปฏิบัติการ ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - <u>ด้านความคิด ความรู้สึก</u>: นักดำน้ำต่างชาติกลุ่มตัวอย่างรู้สึกต้องการช่วยเหลือนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ เพราะตนจบหลักสูตรด้านการดำน้ำในถ้ำมาโดยตรงและมีอุปกรณ์เฉพาะทางที่เหมาะสมกับการดำน้ำในถ้ำ ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างจึงได้ปรึกษากับเพื่อนต่างชาติที่ดำน้ำในถ้ำด้วยกันว่า เราจะสามารถช่วยเหลืออะไรได้บ้าง จากนั้นจึงรวมกลุ่มกันเดินทางไปถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย เพื่ออาสาช่วยดำน้ำกู้ภัย - <u>ด้านพฤติกรรม</u>: กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ไลน์กลุ่มเพื่อสื่อสารและติดตามข่าวการช่วยเหลือเด็กติดถ้ำ รวมถึงเดินทางไปเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครช่วยเหลือชีวิตนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่า
<p>การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ (จากมุมมองของนักดำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำอาสาสมัคร เห็นข่าวสังคมเสี่ยง นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ และเห็นภาพที่ถ่ายทอดทางทีวี

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
น้ำอาสาสมัครกลุ่มตัวอย่าง วิจัย)	<p>อุปกรณ์การช่วยเหลือยังไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม ประกอบกับตนเองมีประสบการณ์ด้านดำน้ำในถ้ำ และมีอุปกรณ์เฉพาะทางที่เหมาะสมกับการดำน้ำในถ้ำมากกว่า จึงอาสาไปช่วยเหลือ</p>
การสะท้อนภาพสังคม ความเสี่ยง	<ul style="list-style-type: none"> - กรณีสังคมความเสี่ยงนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ ถึงแม้จะเป็นเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ คือ ฝนตก น้ำไหลเข้ามาในถ้ำ แต่เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุเบื้องต้นจะพบว่า กรณีดังกล่าวเป็นสังคมเสี่ยงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดีทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากและน้ำไหลเข้าไปในถ้ำ - เมื่อเกิดสังคมเสี่ยง สื่อจะนำเสนอความทุกข์ยากลำบากของผู้ประสบภัยและทำให้เกิดอาสาสมัครเข้ามาช่วยเหลือเสมอ - ดังนั้น สังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้น จึงนำมาสู่การรวมกลุ่มอาสาสมัครของคนหลากหลายเชื้อชาติที่ไม่รู้จักกัน แต่นำศักยภาพ ทรัพยากร ทูนาทางสังคมที่มีอยู่ ระดมออกมาใช้ร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน
วิธีการโต้ตอบ การเคลื่อนไหว ทางสังคม และปฏิบัติของ นักดำน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - อาสาสมัครต่างชาติกลุ่มตัวอย่าง ระดมเพื่อนๆ ที่เป็นนักดำน้ำในถ้ำและอุปกรณ์ดำน้ำจากเกาะเต่า เดินทางไปที่ถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย เพื่อช่วยกู้ภัยเด็กติดถ้ำในครั้งนี้ - รวมถึงมีการสื่อสารผ่านไลน์กลุ่มและนำเสนอ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>เรื่องราวผ่านเพจเฟซบุ๊กส่วนตัว แชร์เรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำจนถึงปัจจุบัน</p>
<p>การนำเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการตอบโต้ของนักดำน้ำ</p>	<p>- จากเนื้อหาในข่าว พบว่า มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งบางส่วนได้จากการขอความช่วยเหลือจากประเทศต่างๆ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) อุปกรณ์ตรวจจับสัญญาณผู้รอดชีวิตจากอเมริกา 2) โดรนเพื่อช่วยในการค้นหา 3) เฮลิคอปเตอร์ เพื่อช่วยในการค้นหา 4) ภาพจิโกราฟีที่แสดงเส้นทางภายในถ้ำและจุดที่คาดว่าเด็กจะติดอยู่ภายใน <p>- ในส่วนของนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่าง (ผู้ไปช่วยเหลือเด็กติดถ้ำ) ได้ทำการสื่อสารผ่านไลน์กลุ่มและแชร์เรื่องราวเด็กติดถ้ำผ่านทางเพจเฟซบุ๊กส่วนตัว รวมถึงนำอุปกรณ์ เทคโนโลยีดำน้ำที่ทันสมัยของตนเองมาใช้เพื่อช่วยกู้ภัยครั้งนี้</p>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

5. ไลน์กลุ่มเกี่ยวกับการดำน้ำ Koh Tao Thai Divers Team - KTD(T)

Koh Tao Thai Divers Team- KTD(T) :Diving to Protecting Our Paradise

ที่มา: ณพัชร กาญจนเพชร

ภาพที่ 13 โลโก้ของกลุ่มครูสอนดำน้ำไทยเกาะเต่า
(Koh Tao Thai Divers Team - KTD(T))

ตารางที่ 10 แสดงการวิเคราะห์สื่อเกี่ยวกับการดำน้ำจากไลน์กลุ่ม

(Koh Tao Thai Divers Team - KTDT)

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
รายการสื่อที่นำมาวิเคราะห์	- การก่อตั้งไลน์กลุ่ม ครูสอนดำน้ำไทยเกาะเต่า (Koh Tao Thai Divers Team - KTDT) นำมาสู่ความร่วมมือกันปกป้อง ฟันฟุทะเลเกาะเต่าอย่างยั่งยืน
ประเภทของสื่อ	- เครือข่ายสังคมออนไลน์
รูปแบบการสื่อสารความเสี่ยง	- เป็นการสื่อสารความเสี่ยงในภาวะวิกฤต (Crisis Communication) และการสื่อสารเพื่อความเป็นเอกฉันท์ (Consensus Communication) - เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการสื่อสาร ร้องเรียน ปัญหาที่พบทางทะเลหรือใต้ทะเล และต้องการความช่วยเหลือจากครูสอนดำน้ำให้ทำหน้าที่อาสาสมัครอย่างเร่งด่วน - นอกจากนี้เป็นการสื่อสารเพื่อความเป็นเอกฉันท์ เนื่องจาก มีการสอบถามและโต้ตอบให้ข้อมูล ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน หรือระดมพลอาสาสมัครให้มาทำงานร่วมกันซึ่งมีการนัดหมายวางแผน หรือร่วมกัน
รูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสาร	- อินเทอร์เน็ต โดยเปิดรับสื่อจากสมาร์ทโฟนหรือคอมพิวเตอร์
เนื้อหาภาพรวม	- ไลน์กลุ่มซึ่งมีการสนทนาเรื่องราวเกี่ยวกับการดำน้ำ และทะเลเกาะเต่า สมาชิกในกลุ่มมีหลากหลายอาชีพที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการดำน้ำและการปกป้องทะเล เช่น ครูและผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ช่างภาพใต้น้ำ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐด้านการปกป้องฟื้นฟูทะเล สื่อมวลชน ผู้เคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลฯ</p> <p>- เนื้อหาภาพรวมในไลน์กลุ่ม มีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การแจ้งข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับเกาะเต่า เช่น การอบรมปลูกปะการัง การจัดงานการท่องเที่ยวเกาะเต่า ฯลฯ 2) การขอแรงงานอาสาสมัครนักดำน้ำไปช่วยฟื้นฟูทะเล เช่น ติดตั้งซ่อมแซมทุ่น ปลูกปะการัง สร้างบ้านปลา เก็บขยะ ตัดอวน ฯลฯ ทำให้นำไปสู่ความร่วมมือกันในการระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อทำงานอาสาสมัครทางทะเลของผู้ประกอบการร้านค้าดำน้ำ และบุคลากรด้านดำน้ำที่เกาะเต่าผ่านไลน์กลุ่ม 3) แจ้ง/ร้องเรียนเกี่ยวกับความเสียหายของทะเลเกาะเต่า ซึ่งเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น พบเศษอวนคลุมปะการัง พบการจับเต่าหรือฉลามวาฬ พบการให้อาหารปลา พบการขับเจ็ทสกีเข้ามาในเขตดำน้ำ การทิ้งสมอลงในแนวปะการัง ฯลฯ โดยได้มีการถ่ายภาพหรือคลิปวิดีโอแชร์ลงในไลน์กลุ่ม 4) แจ้งข่าวเรื่องราวความน่ายินดีด้านสิ่งแวดล้อมของทะเลเกาะเต่า เช่น พบฉลามวาฬ โลมา ฯลฯ
เป้าหมายที่ต้องการนำเสนอ	<p>- ใช้ในการติดต่อสื่อสาร และแจ้งเรื่องราว ความเคลื่อนไหวต่างๆ (โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม)</p>

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	เกี่ยวกับทะเลเกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี
รูปแบบการดำน้ำลึก	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นครูสอนดำน้ำลึก (Scuba Diving) ที่เกาะเต่า ดังนั้น เนื้อหาและภาพส่วนใหญ่ในไลน์กลุ่ม จึงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการดำน้ำลึกประเภท Scuba Diving ทั้งในเชิงสนทนา การ (Fun Dive) และเชิงอนุรักษ์ (Conservation Diving) - มีการกล่าวถึงดำน้ำประเภทอื่นบ้าง เช่น การดำน้ำตื้น (Snorkeling) และดำน้ำตัวเปล่า (Free Diving)
การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - ภาพนักดำน้ำที่ปรากฏในสื่อ มีหลากหลายสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับเรื่องราวและวาระที่นำเสนอ เช่น ภาพแอบถ่ายนักดำน้ำ/นักท่องเที่ยวที่กระทำผิดกฎหมาย ส่วนใหญ่จะเป็นภาพแอบถ่ายไกลๆ เช่น นักดำน้ำนั่งทับปะการัง นักดำน้ำจับเต่า ฆลามวาฬ นักท่องเที่ยวที่สูบบุหรี่เข้ามาในเขตดำน้ำ เรือท่องเที่ยวให้อาหารปลา ฯลฯ - การที่มีนักดำน้ำแอบถ่ายภาพการกระทำผิดกฎหมายในทะเลและนำมาโพสต์หรือเรียนในไลน์กลุ่ม ส่งผลให้เกิดประเด็นสนทนา เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์และนำมาสู่การหาทางจัดการ แก้ไข - ในไลน์กลุ่ม มีผู้มีอำนาจรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมส่งเสริมการท่องเที่ยว สื่อมวลชนด้านสิ่งแวดล้อมและนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการแสดง

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ความคิดเห็น ระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหาที่ได้รับการร้องเรียนผ่านไลน์กลุ่ม</p>
<p>ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของนักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง) เมื่อได้รับสื่อ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ครูสอนดำน้ำและผู้ช่วยครูสอนดำน้ำที่เข้าร่วมในไลน์กลุ่ม รู้สึกว่ามีช่องทางแจ้งข่าวสาร/ร้องเรียน/บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์ดำน้ำ ปัญหาที่พบได้ทะเล โดยมีผู้มีอำนาจ/ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานรัฐร่วมรับรู้และนำข่าวสารดังกล่าวไปหาทางป้องกัน แก้ไขต่อไป - ดังนั้น เมื่อนักดำน้ำพบเจอเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ ผิดกฎหมายทางทะเลจะใช้วิธีถ่ายรูปใต้น้ำและนำมาโพสต์ในไลน์กลุ่ม เพื่อให้สมาชิกร่วมรับรู้และนำมาสู่ประเด็นสนทนา หาทางป้องกันแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม เกิดความร่วมมือระหว่างนักดำน้ำกับหน่วยงานรัฐ (ผ่านการสนทนาผ่านไลน์กลุ่มแบบไม่เป็นทางการ แต่มีการปฏิบัติงานที่เป็นทางการ) เช่น เกิดการรวมกลุ่มของนักดำน้ำจิตอาสาโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ มีการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพการดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์และการทำหนังสือร้องเรียน เคลื่อนไหวถึงเหตุการณ์ที่ผิดกฎหมายทางทะเล เป็นต้น
<p>การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ (จากมุมมองของนักดำน้ำอาสาสมัครกลุ่มตัวอย่างวิจัย)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับสื่อผ่านไลน์กลุ่มนักดำน้ำไทย เกาะเต่าทำให้พบคนดำน้ำที่มีอุดมการณ์เดียวกันและร่วมกันอนุรักษ์ทะเลควบคู่กับการดำเนินชีวิต เพราะทะเลเป็นพื้นที่สร้างอาชีพ สร้างรายได้ของครูสอนดำน้ำ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>และผู้ประกอบการที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรจากทะเล และรายได้จากนักท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - นอกจากนี้ การมีไลน์กลุ่มเฉพาะของนักดำน้ำ ทำให้เรื่องราวโลกใต้ทะเลของนักดำน้ำมีพื้นที่สื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยมีผู้รู้หลากหลายในระยะเวลาอันสั้น ประหยัดค่าใช้จ่ายและนำไปสู่ปฏิบัติการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์ทะเลในชีวิตจริง
<p>การสะท้อนภาพสังคม ความเสี่ยง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เนื้อหาในไลน์กลุ่มนำเสนอปัญหาสังคมความเสี่ยงทางทะเลของเกาะเต่าอันเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยว เช่น ชยะ เศษอวนในทะเล การประมงผิดกฎหมาย กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทุ่นตามจุดดำน้ำได้รับความเสียหาย สัตว์ทะเลได้รับผลกระทบจากขยะฯ - นอกจากนี้ มีการเสนอเรื่องราวของทะเลในทางบวก เช่น พบเจอฉลามวาฬและสัตว์ทะเลหายาก ซึ่งสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลควบคู่กันไป
<p>วิธีการโต้ตอบ การเคลื่อนไหวทางสังคม และปฏิบัติของนักดำน้ำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กรณีเรื่องราวที่นำมาสนทนา/โพสต์ในไลน์กลุ่ม เป็นประเด็นที่น่าสนใจ สื่อมวลชนในไลน์กลุ่มจะนำเรื่องราว ภาพข่าวไปนำเสนอต่อหรือติดต่อขอสัมภาษณ์ ขอคลิปภาพจากนักดำน้ำผู้เป็นต้นเรื่องของเหตุการณ์ทางทะเลไปแพร่กระจายต่อ - เป็นพื้นที่แจ้งความเสียหายและผิดปกติทางทะเลที่นักดำน้ำนิยมใช้ และติดตามความเคลื่อนไหว
<p>การนำเทคโนโลยีการสื่อสาร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อินเทอร์เน็ต

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการตอบโต้ของนักดำน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกในกลุ่มไลน์ส่วนใหญ่เป็นครูและผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ มีกล้องถ่ายรูปใต้น้ำและนำคลิปวิดีโอ/ภาพถ่ายมาลงในไลน์กลุ่ม เพื่อให้ได้รับทราบและกลายเป็นประเด็นนำไปสู่การถกเถียง เคลื่อนไหวด้านสังคมเสี่ยงทางทะเล - สมาชิกในไลน์กลุ่มมีสื่อมวลชน ดังนั้น ภาพที่นำลงไลน์กลุ่ม หากน่าสนใจ สื่อมวลชนจะติดต่อขอนำคลิปไปลงและขอสัมภาษณ์ ทำให้เรื่องราวในไลน์กลุ่มเฉพาะถูกนำไปเผยแพร่ต่อผ่านสื่อมวลชนและขยายในวงกว้าง

6. เพจเฟซบุ๊ก (Facebook): ชื่อเพจ SOS - Save Our Sea

แชร์จากเว็บไซต์ MGR online เรื่อง “ดูแต่ตา มืออย่าต้อง! “วราวุธ” เตือน

นักท่องเที่ยวถ่ายรูปสัมผัสเต่าทะเล วอนทำตามกฎ”

(เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565)

(กรณี “นักท่องเที่ยวดำน้ำจับเต่า” และมีนักดำน้ำลึกลับถ่ายรูปเอาไปโพสต์ในเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) จากนั้นมีการแชร์คลิปต่อๆ กัน ไปจนถึงเพจของรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพจ SOS-Save Our Sea นำมาลง)

ที่มา: เพจ Facebook SOS - Save Our Sea

ภาพที่ 14 ภาพจากโซเชียลมีเดีย นักดำน้ำถ่ายรูปนักท่องเที่ยวคุกคามเต่าทะเล

ตารางที่ 11 แสดงการวิเคราะห์สื่อจากเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีนักท่องเที่ยวคุกคามสัตว์ทะเล

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
รายการสื่อที่นำมาวิเคราะห์	โซเชียลมีเดียจากเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) หัวเรื่อง “ดูแต่ตา มืออย่าต้อง! “วราวุธ” เตือนนักท่องเที่ยวอย่าถ่ายรูปสัมผัสเต่าทะเล วอนทำตามกฎ”
ประเภทของสื่อ	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อออนไลน์ จากเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) ชื่อ SOS-Save Our Sea - เป็นการสื่อสารออนไลน์แบบ 2 ทาง (Two-Way Communication)
รูปแบบการสื่อสารความเสี่ยง	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารเชิงสมานฉันท์ (Consensus Communication) - เนื่องจากการสื่อสารเชิงร้องขอ ให้ปฏิบัติตาม ไม่คุกคามสัตว์ทะเล โดยใช้พาดหัวข่าวว่า “วอน ทำตามกฎ”
รูปแบบของเทคโนโลยี	<ul style="list-style-type: none"> - มีการใช้เทคโนโลยีสื่อดิจิทัลเพื่อแพร่กระจายข่าวสาร

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
การสื่อสาร	<p>ในรูปแบบของการแชร์ต่อๆ กันจนกลายเป็นประเด็นทางสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - โดยเริ่มจากเพจส่วนตัวของบุคคลธรรมดา (นักดำน้ำ) ได้เล่าประสบการณ์พบนักท่องเที่ยวฉลามเต่า แล้วนำมาสื่อสารผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) ส่วนตัวที่เปิดเป็นสาธารณะ จากนั้นมีการแชร์ต่อๆ กัน จนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณวราวุธ ศิลปอาชา แชร์ต่อผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) ของตนเอง ชื่อ “Top Varawut- ท็อป วราวุธ ศิลปอาชา” ซึ่งเพจทั้งหมดเปิดเป็นสาธารณะ - จากนั้นสำนักข่าวสื่อออนไลน์ ชื่อ MGR Online นำมาทำข่าว และเพจเฟซบุ๊กของ SOS – Save Our Sea นำข่าวจาก MGR Online มานำเสนออีกครั้ง
เนื้อหาภาพรวม	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มจากเพจเฟซบุ๊กส่วนตัวของนักดำน้ำที่เปิดเป็นสาธารณะ ได้เล่าประสบการณ์การไปดำน้ำที่ชาร์คไอแลนด์ (Shark Island) แล้วเห็นนักท่องเที่ยวฉลามเต่า จึงถ่ายรูปมา โดยเขียนบรรยายเนื้อหาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ซึ่งสันนิษฐานว่านักท่องเที่ยวที่ฉลามเต่าอาจเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวดำน้ำของไทยส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ) - จากนั้น เพจเฟซบุ๊กของ คุณวราวุธ ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>สิ่งแวดล้อม ได้แชร์เพจเฟซบุ๊กจากต้นฉบับดังกล่าว และเขียนเนื้อหาเพิ่มในเชิงตักเตือน ห้ามปราม โดยใช้การติดแฮชแท็ก (#Hashtag) รวมถึงขอบคุณที่มาของภาพต้นฉบับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - จากนั้น สำนักข่าวสื่อออนไลน์ ชื่อ MGR Online นำไปเขียนข่าวต่อ โดยเล่าได้เรียงตั้งแต่ต้นเรื่อง จากเฟซบุ๊ก (Facebook) ส่วนตัวของนักท่องเที่ยวดำน้ำไปเจอคนจับเต่า (วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2565) และเพจเฟซบุ๊กของรัฐมนตรีนำมาแชร์ต่อ (ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2565) - จากนั้น เพจเฟซบุ๊ก ชื่อ SOS – Save Our Sea นำข่าวจากผู้จัดการออนไลน์ไปขยายความต่อในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2565 โดยเนื้อหาในภาพรวมทั้งหมด เป็นการถ่ายทอดเหตุการณ์จริงของนักท่องเที่ยวจับเต่า ส่งต่อกันมาเป็นทอดๆ (จากเรื่องราวการไปเที่ยวในเพจส่วนตัวของคุณคุณธรรมดา จนกลายเป็นข่าวที่สำนักข่าวเอาไปลงและแชร์ต่อๆ กันเป็นจำนวนมาก)
เป้าหมายที่ต้องการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - จุดมุ่งหมายเป็นไปในเชิงตักเตือน ขอร้อง วังวอนให้นักท่องเที่ยวดำน้ำชมความงามของธรรมชาติโดยปฏิบัติตามกฎ ไม่คุกคามสัตว์ทะเล โดยเสนอกรณีขอร้องไม่ให้จับเต่าในทะเล (ซึ่งเป็นสัตว์น้ำใกล้สูญพันธุ์)
รูปแบบการดำเนินาเล็ก	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวดำน้ำ (ที่ปรากฏในสื่อ) เป็นภาพของ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>การดำน้ำตื้น (Snorkeling) เพื่อสันทนากการแต่ผู้เขียน (Creator) ทั้ง 3 ช่วงของการนำเสนอข่าวเป็นนักดำน้ำลึก (Scuba diving) กล่าวคือ</p> <p><u>คนที่ 1</u> เจ้าของเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) ส่วนตัวผู้เห็นเหตุการณ์ซึ่งเขียนโพสต์เล่าเรื่องคนแรก เป็นนักดำน้ำลึก จากนั้น <u>คนที่ 2</u> คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นนักดำน้ำลึกด้วย เป็นคนแชร์ต่อ จากนั้น สำนักข่าวผู้จัดการออนไลน์ (MGR Online) นำเรื่องราวการโพสต์เฟซบุ๊กของทั้ง 2 ท่าน ไปเขียนข่าว และ<u>คนที่ 3</u> เฟซบุ๊ก (Facebook) SOS – Save Our Sea (ซึ่งเจ้าของเพจเป็นนักดำน้ำลึกด้านการอนุรักษ์) นำเรื่องราวจากสำนักข่าวผู้จัดการออนไลน์นำไปเผยแพร่ต่อ</p>
การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ เป็นนักท่องเที่ยวดำน้ำชาวต่างชาติที่ถูกลอบถ่ายภาพขณะว่ายน้ำจับเต่า ซึ่งยังไม่ทราบว่าได้รับผลกระทบอย่างไร
ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของนักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง) เมื่อได้รับสื่อ	<ul style="list-style-type: none"> - หลังจากนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างการวิจัยรับสื่อ ทำให้เกิดการตอกย้ำเรื่องกฎของการดำน้ำซึ่งไม่ควรคุกคามสัตว์ทะเล เช่น การจับ/ซี/ไล่/นั่งบนตัวสัตว์ทะเล - เรื่องราวดังกล่าวส่งผลกระทบต่อผู้อ่านซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักดำน้ำ ทำให้นักดำน้ำผู้รับสื่อเกิดการตระหนักและระมัดระวังว่า การจับสัตว์ทะเลไม่ใช่เรื่องเล็ก

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>อาจถูกแอบถ่าย เอาจุไปประจานเหมือนคนในภาพ รวมถึงนำไปตักเตือนคนรอบข้างและนักเรียนดำนํ้า/ ลูกค้ำของตนเอง</p>
<p>การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ (จากมุมมองของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เป็นกลุ่มตัวอย่างวิจัย)</p>	<p>- จากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยเคยไปดำน้ำกับกลุ่มตัวอย่างคนดังกล่าว เมื่อมีนักท่องเที่ยวดำน้ำเข้ามาใกล้เต่า กลุ่มตัวอย่างจะตะโกนร้องเตือนว่า “อย่าจับเต่า” รวมถึงตักเตือนไกด์ทัวร์ดำน้ำของบริษัทอื่นๆ ให้ช่วยเตือนนักท่องเที่ยวไม่ให้จับเต่าเพื่อถ่ายรูป และอธิบายเหตุผลให้นักท่องเที่ยวที่กำลังดำน้ำมากกว่า 50 ชีวิตฟังว่า หากจับเต่าครั้งนี้ เต่าจะว่ายน้ำไปและไม่กลับมาแหล่งเดิมอีก</p>
<p>การสะท้อนภาพสังคม ความเสี่ยง</p>	<p>- กรณีข่าวนักดำน้ำจับเต่า เป็นสังคมความเสี่ยงที่คุกคามสิ่งแวดล้อมและสัตว์ทะเลอันเกิดจากพฤติกรรมเบี่ยงเบนของมนุษย์ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายด้านการท่องเที่ยวทางทะเล (ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่รู้)</p>
<p>วิธีการโต้ตอบ การเคลื่อนไหวทางสังคม และปฏิบัติของนักดำน้ำ</p>	<p>- <u>กรณีของนักดำน้ำที่เป็นผู้ส่งสาร</u>: นักดำน้ำเห็นเหตุการณ์นักท่องเที่ยวจับเต่าในทะเล จึงใช้กล้องถ่ายรูปได้นำแอบถ่ายและนำมาเผยแพร่เชิงตำหนิในเพจเฟซบุ๊กของตนเอง จากนั้นมีคนแชร์ต่อเรื่อยๆ จนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแชร์ต่อ สำนักข่าวฯ นำไปเขียนข่าวต่อ ทำให้กรณีของนักท่องเที่ยวจับเต่า จากเรื่องส่วนตัวและเขียนลงเพจส่วนตัวมีการแชร์อย่างแพร่หลาย มีสำนักข่าว</p>

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>เผยแพร่วิวต่อจนกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่ ได้รับการรณรงค์</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>กรณีของนักดำน้ำที่รับสาร</u> (กลุ่มตัวอย่างใน การวิจัย) : นักดำน้ำที่อ่านข่าว ได้มีการนำเนื้อหาที่ อ่านไปใช้ในสถานการณ์จริง คือ เมื่อเห็น นักท่องเที่ยวจับเต่า ได้เข้าไปต่อว่า ตักเตือน รวมถึง เตือนไกด์ที่นำนักท่องเที่ยวมาดำน้ำ
<p>การนำเทคโนโลยีการสื่อสาร และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการ ตอบโต้ของนักดำน้ำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <u>เทคโนโลยีดิจิทัล</u> ที่นำมาใช้ประกอบการสร้างข่าว คือ กล้องถ่ายรูปใต้น้ำ - <u>เทคโนโลยีการสื่อสาร</u> ที่นำมาใช้เผยแพร่วิว คือ <ol style="list-style-type: none"> 1. การแชร์ข่าวต่อกันเรื่อยๆ 4 ต่อ คือ เพจเฟซบุ๊กส่วนตัว ถูกแชร์ต่อผ่านเพจเฟซบุ๊กของรัฐมนตรี และถูกนำมา เขียนข่าวต่อโดยสำนักข่าว MGA Online จากนั้น เพจ เฟซบุ๊ก SOS- ได้นำข่าวจาก MGA Online มานำเสนอ 2. การติดแฮชแท็ก #ดูแต่ตา #มืออย่าต้อง

7. สื่อบุคคล ไลน์กลุ่มส่วนตัว ไลน์กลุ่มนักดำน้ำ

โครงการอุทยานใต้ทะเลนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
(เดือนเมษายน พ.ศ. 2565 - พฤษภาคม พ.ศ. 2565)

ตารางที่ 12 แสดงการวิเคราะห์สื่อจากโครงการอบรมนักดำน้ำเ ที่มา: จุฬามณี สมบูรณ์สุทธิ (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 15 การฝึกอบรมโครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ที่นำมาใช้วิเคราะห์สื่อ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
รายการสื่อที่นำมาวิเคราะห์	- โครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
ประเภทของสื่อ	- สื่อบุคคลเกิดจากคำแนะนำของเพื่อนที่เคยเข้าร่วมโครงการมาก่อน ควบคู่กับหาข้อมูลเพิ่มเติมผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต
รูปแบบการสื่อสารความเสี่ยง	- การสื่อสารแบบเอาใจใส่ (Care Communication) เนื่องจากเป็นการให้ข้อมูล ความรู้ ให้คำแนะนำเชิงชักชวนเพื่อเข้ามาเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์
รูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสาร	- สื่อบุคคล เกิดจากการชักชวนกันแบบปากต่อปากในรูปแบบของประสบการณ์เรื่องเล่าจากนักดำน้ำอาสาสมัครรุ่นพี่ - สืบค้นข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตถึงระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติในการสมัครและกิจกรรมที่ต้องฝึก
เนื้อหาภาพรวม	- โครงการฯ ดังกล่าว เป็นการสอนและฝึกปฏิบัติดำน้ำ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ลึก (Scuba Diving) โดยนักทำลายใต้น้ำจู่โจม (มนุษย์กบ) เป็นครูฝึก เป็นโครงการที่เรียนฟรี แต่ต้องผ่านการทดสอบสมรรถภาพร่างกายและตรวจร่างกาย รวมถึงมีกระบวนการฝึกที่หนักและเข้มข้น ตามรูปแบบของทหารหน่วยซีลเป็นระยะเวลา 12 วัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เมื่อสำเร็จหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ ผู้ผ่านการอบรมจะได้มีโอกาสไปช่วยกิจกรรมของทางโครงการฯ ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร เช่น การสำรวจ ติดตั้ง ซ่อมแซมทุ่นฝั่งทะเลอันดามัน
เป้าหมายที่ต้องการนำเสนอ	<ul style="list-style-type: none"> - เชิญชวนประชาชนที่มีความพร้อมทางสุขภาพร่างกายและจิตใจมาสมัครเรียนดำน้ำลึกเพื่อการอนุรักษ์ ภายใต้การฝึกของทหารหน่วยซีล เป็นเวลา 12 วัน ณ เกาะพระ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างเครือข่ายนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนและทำงานอาสาสมัครปฏิบัติร่วมกับโครงการ
รูปแบบการดำน้ำลึก	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนการดำน้ำลึกในระดับเบื้องต้น (Open Water + Advance Open Water)
การส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ (ตัวละครที่ปรากฏในสื่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำที่ปรากฏในสื่อ คือ รุ่นพี่ที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ จากหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษทางเรือ ซึ่งภาพที่ปรากฏตามสื่อเป็นการฝึกดำน้ำและกิจกรรมที่ทดสอบร่างกายรูปแบบต่างๆ เช่น วิ่ง ว่ายน้ำ (ทั้งในสระและในทะเล) ยึดข้อเรียนรู้การดำน้ำซีฟไนท์ ฯลฯ โดยความรู้สึกรุ่นพี่นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ คือ มีความเหน็ด ฮาและ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ต้องอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์แบบทหาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - นอกจากนี้ สิ่งที่ส่งต่อความผูกพัน การสร้างเครือข่ายของนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ คือ การเรียกผู้ที่เข้ารับการอบรมว่า “ครอบครัว นพอ.” รวมถึงการมีรุ่นและรหัสประจำตัวที่เรียนจบ มีระบบพี่ดูแลน้อง มอบของที่ระลึกจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องต่อๆ กันเป็นประจำทุกปี
<p>ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของนักดำน้ำ (กลุ่มตัวอย่าง) เมื่อได้รับสื่อ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มตัวอย่างการวิจัยที่เข้าอบรมนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ รู้สึกได้รับประสบการณ์อันมีค่า ทรงเกียรติจากการฝึกดำน้ำลึกกับทหารหน่วยซีล เนื่องจากไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถผ่านการทดสอบและเข้ามาสถานที่ของทหารหน่วยซีลได้ - นอกจากนี้ การสื่อสารและกิจกรรมที่หน่วยซีลให้ปฏิบัติ ถึงแม้จะมีกฎระเบียบที่เข้มงวด ฝึกหนักพักผ่อนน้อย แต่เป็นประสบการณ์ที่มีค่าโดยไม่สามารถหาได้จากโรงเรียนสอนดำน้ำทั่วไป - การดูแล เอาใจใส่เรื่องการดำน้ำของหน่วยซีลที่มีการสอนละเอียด เข้มข้น เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญหลากหลายมาสอนและตามดูแล ประกบ รักษาความปลอดภัยอย่างใกล้ชิด ทำให้อาสาสมัครเกิดความประทับใจ อยู่ในความทรงจำและรู้สึกอยากเข้าร่วมดำน้ำกับหน่วยซีลอีก
<p>การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ (จากมุมมองของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เป็นกลุ่ม)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างการวิจัย เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและเปลี่ยนแปลงตัวเอง หลังจากเข้าร่วมโครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) คือ

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
ตัวอย่างวิจัย)	<ul style="list-style-type: none"> - <u>ด้านความคิด ความรู้สึก</u> : ผูกพันกับสถานที่ฝึกดำน้ำ และครูฝึกหน่วยซีล รวมถึงเพื่อนๆ นพอ. ติดตามข่าวสารการทำกิจกรรมต่างๆ จากไลน์กลุ่ม นพอ. - <u>ด้านพฤติกรรม</u> : ดูแลสุขภาพตนเอง ออกกำลังกาย และชวนสมาชิก นพอ. ไปออกกำลังกายหรือทำกิจกรรมด้านกีฬาตามวาระต่างๆ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากสมาชิกครอบครัว นพอ. ที่ชักชวนและแชร์รูปภาพการออกกำลังกายผ่านไลน์กลุ่มมีการติดตามกิจกรรมการออกทริปดำน้ำอาสาสมัครผ่านไลน์กลุ่มและเฟซบุ๊ก (Facebook)
การสะท้อนภาพสังคม ความเสี่ยง	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ ได้ผลิตและสร้างเครือข่ายนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์มาแล้ว 26 รุ่นสาเหตุที่ต้องมีนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์เกิดจากปัญหาสังคมความเสี่ยงที่ทรัพยากรใต้ทะเล เช่นปะการังถูกทำลาย เนื่องจากการท่องเที่ยว การทิ้งสมอเรือ - ดังนั้น จึงมีการติดตั้งทุ่นเพื่อให้เรือท่องเที่ยวจอดและผูกเชือกไว้ที่ทุ่นตามจุดต่างๆ ที่กำหนดไว้ ช่วยลดการทิ้งสมอลงใต้ทะเลซึ่งสร้างความเสียหายต่อแนวต่อปะการัง
วิธีการโต้ตอบ การเคลื่อนไหวทางสังคม และปฏิบัติของนักดำน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนดำน้ำกลุ่มตัวอย่างที่สำเร็จหลักสูตรได้เข้าร่วมปฏิบัติงานเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ หรือ เข้ามาเป็นครอบครัว “นพอ.” - เกิดการติดต่อสื่อสารกันผ่านไลน์กลุ่ม ซึ่งมีการชักชวนกันไปทำกิจกรรมออกกำลังกาย ทำทนาย

ประเด็นที่ใช้วิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>ความสามารถตามงานกิจกรรมต่างๆ เช่น วึ่งเทรล ว่ายน้ำเก็บขยะ และวินเซฟและเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อทะเลที่มีการประกาศรับสมัครผ่านไลน์กลุ่มและโซเชียลมีเดีย</p>
<p>การนำเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการตอบโต้ของนักดำน้ำ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กล้องถ่ายภาพใต้น้ำและอุปกรณ์เสริม - การเผยแพร่ รูปภาพผ่านสื่อ เช่น ไลน์กลุ่ม (Group Line) และเฟซบุ๊ก (Facebook) ของโครงการ - การทำคลิปวิดีโอกิจกรรมการฝึก โดยรุ่นพี่นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์และสมาชิกผู้เข้าอบรมนำมาแชร์กันผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์

จากการวิเคราะห์สื่อเกี่ยวกับการดำน้ำในบริบทต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มตัวอย่างวิจัย และกลุ่มตัวอย่างวิจัยเสนอขึ้นมานั้น จะเห็นได้ว่าสื่อเกือบทุกรายการ (6 ใน 7 รายการ) ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสังคมเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (ยกเว้นสื่อจากนิตยสารอสท. ซึ่งนำเสนอความสวยงามใต้ท้องทะเล) ดังนั้น เมื่อเกิดสังคมความเสี่ยงหรือเกิดเหตุการณ์ที่ละเอียดอ่อน สร้างความสูญเสีย ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชน สิ่งตามมา คือ สื่อได้นำเสนอเรื่องราว แพร่กระจายข่าวสารเพื่อขอความช่วยเหลือ ขอความร่วมมือและเกิดการรวมกลุ่มระดมพลังของนักดำน้ำอาสาสมัครตามมา

ข่าวสารเกี่ยวกับการดำน้ำที่นำเสนอผ่านสื่อ เมื่อพิจารณาถึงต้นเหตุของการระดมนักดำน้ำอาสาสมัคร ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า มักมีความสัมพันธ์กับปัญหาสังคมเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม โดยในยุคแรกเป็นความเสี่ยงซึ่งเกิดจากภัยพิบัติตามธรรมชาติ ต่อมาเป็นสังคมความเสี่ยงอันเกิดจากการกระทำหรือกิจกรรมของมนุษย์ กล่าวคือ กรณีเหตุการณ์สึนามิเกิดจากการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกก่อให้เกิดแผ่นดินไหวใต้ท้องทะเล สร้างความเสียหายอย่างมหาดล ทำให้ต้องมีการระดมนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อช่วยกู้ภัยและสำรวจ ซ่อมแซมความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลซึ่งเป็นภัยธรรมชาติ ส่วนกรณีศึกษาต่อๆ มาเป็นเหตุการณ์สังคมความเสี่ยงที่เกิดจาก

กิจกรรมของมนุษย์ได้กระทำต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ต้องระดมนักดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยปกป้องฟื้นฟูทะเลรวมถึงดำน้ำกู้ภัย เช่น เหตุการณ์นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ เกิดจากน้ำป่าไหลหลากเข้าไปในถ้ำซึ่งเป็นผลมาจากการตัดไม้ทำลายป่า

นอกจากนี้ กรณีการสร้างไลน์กลุ่ม (Line Group) นักดำน้ำไทยเกาะเต่า การอบรมโครงการนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) การส่งต่อข่าวสารนักท่องเที่ยวดำน้ำ ความสับสนวุ่นวายผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook Platform) ล้วนเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ จนยากที่จะกอบกู้ฟื้นฟูโดยอาศัยหน่วยงานรัฐเพียงฝ่ายเดียวได้ เนื่องจากข้อจำกัดงบประมาณและทรัพยากรบุคคล ดังนั้น จึงต้องอาศัยแรงงานของนักดำน้ำอาสาสมัครเข้ามาช่วยกู้ภัย ปกป้อง ฟื้นฟูทะเลในรูปแบบของพลเมืองอาสาสมัครดิจิทัลได้นี้

การสื่อสารเรื่องราวดำน้ำของแต่ละเหตุการณ์ได้สะท้อนให้เห็นภาพสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนผ่านของเทคโนโลยีการสื่อสาร พัฒนาการของอุปกรณ์ดิจิทัลและการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ รวมถึงวิถีรูปแบบการใช้สื่อของนักดำน้ำ โดยเปรียบเทียบสรุปเป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 13 สรุปความสัมพันธ์ของสังคมเสี่ยง รูปแบบการสื่อสารและการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การไลน์ ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่อง เที่ยวดำน้ำ คุกคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
ประเภท ของสื่อ	สื่อสิ่งพิมพ์	สื่อ สิ่งพิมพ์ (และมีการ นำเสนอผ่าน หนังสือ พิมพ์, โทรทัศน์, อินเทอร์เน็ต ร่วมด้วย)	โทรทัศน์ และสื่อ ออนไลน์ (ปี พ.ศ. 2561) จากนั้นนำมา สร้างเป็น ภาพยนตร์ปี 2565)	โทรทัศน์ และสื่อ ออนไลน์ (ปีพ.ศ. 2561) จากนั้น นำมาสร้าง เป็น ภาพยนตร์ปี 2565)	อินเทอร์เน็ต ผ่าน สมาร์ทโฟน	โซเชียล มีเดียผ่าน แพลตฟอร์ม Facebook (และสำนักข่าว ออนไลน์นำไป ทำข่าว เผยแพร่ต่อ)	สื่อบุคคล ควบคู่กับ เครือข่าย สังคม ออนไลน์ (Line Group ,Line ส่วนตัวและ เพจเฟซบุ๊ก)
ประเภท ของ สังคม ความ เสี่ยง	ยังไม่ นำเสนอ สังคมความ เสี่ยง	ความเสี่ยง เกิดจาก ภัยพิบัติ ทาง ธรรมชาติ	สังคมความ เสี่ยงเกิด จาก กิจกรรม ของมนุษย์	สังคม ความ เสี่ยงเกิด จาก กิจกรรม	สังคมความ เสี่ยงจาก กิจกรรมของ มนุษย์ (การ	สังคมความ เสี่ยงจาก กิจกรรมของ มนุษย์ (การคุกคาม	สังคม ความ เสี่ยงจาก กิจกรรม ของ

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว ดูความสัตวิ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจู่ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
			(การตัดไม้ ทำลายป่า และใช้ ทรัพยากร ทาง ธรรมชาติ แต่ขาดเชย ไม่ทัน)	ของมนุษย์ (การตัดไม้ ทำลายป่า และใช้ ทรัพยากร ทาง ธรรมชาติ แต่ขาดเชย ไม่ทัน)	ท่องเที่ยว ทางทะเล, การประมง, การท่องเที่ยว อวน, โรงงานและ ผู้ประกอบการ การปล่อย น้ำเสีย, ภาวะโลก ร้อน)	สัตว์ทะเล กรณีจับเต่า ทะเล)	มนุษย์ (เรือ ท่องเที่ยว/ เรือดำน้ำ ทิ้งสมอทำ ให้ ปะการัง เสียหาย)
ผู้ส่ง สาร	สื่อมวลชน	สื่อมวลชน เป็นผู้ ควบคุม เนื้อหา	สื่อมวลชน นำเสนอ (และเกิดการ เคลื่อนไหว)	สื่อมวลชน นำเสนอ (และเกิด การ)	ผู้เจ้าของ ประสบ การณ์ สามารถเป็น	เจ้าของ ประสบ การณ์ เป็นผู้ ส่งสารผ่าน	บุคคล ธรรมดา เจ้าของ ประสบ

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว คุกคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
		โดยเปิด โอกาสให้ผู้ เป็น เจ้าของ ประสบ การณ์มี พื้นที่ ถ่ายทอด ผ่านสื่อใน รูปแบบ ของเรื่อง เล่าอาสา สมัคร สีนามิ	เรื่องดำน้ำ อาสาสมัคร ต่อโดยผู้รับ สารชาวไทย ทีมดำน้ำกู้ภัย ผ่านช่องทาง โซเชียลมีเดีย ของตนเอง)	เคลื่อนไหว เรื่องดำน้ำ อาสาสมัคร ต่อโดยผู้รับ สารเป็น ชาวต่างชาติ ทีมดำน้ำใน ถ้ำผ่านการ สนทนา ในไลน์กลุ่ม และแบบ เผชิญหน้า รวมถึง เผยแพร่ ผ่าน ช่องทาง โซเชียลมีเดีย ส่วนตัว)	ทั้งผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ในคน เดียวกันและ สลับบทบาท กันไปมา (คน ธรรมดา เจ้าของ ประสบการณ์ เรื่องเล่าเป็นผู้ ส่งสาร เคลื่อนไหว สิ่งแวดล้อม ทางทะเล)	แพลตฟอร์ม ส่วนตัว และ สื่อมวลชนนำ ต้นเรื่องจาก บุคคล ธรรมดาไป เผยแพร่ผ่าน สำนักข่าว ออนไลน์ จากนั้นเพจ เกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม นำข่าว ออนไลน์ไป เผยแพร่ต่อ	การณ์ ชักชวนกัน ควบคุมกับ มีการปฏิ สัมพันธ์ ผ่าน โซเชียล มีเดีย (สะท้อนให้ เห็นว่า กิจกรรมดำ น้ำ/การออก กำลังกาย ไม่สามารถ กระทำผ่าน สังคม

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว ดำน้ำ คุกคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
							ออนไลน์ได้ ทั้งหมด จำเป็น ต้องพบปะ ควบคู่กับ การสื่อสาร ออนไลน์ (โลกในชีวิต จริงกับโลก ในสังคม ออนไลน์ ทำงาน ควบคู่กัน ไม่มีเส้น แบ่งที่ ชัดเจน)

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว ดำน้ำ คุกคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
ประเภท การดำ น้ำ	ดำน้ำสคูบ้า (Scuba) เชิงสันทนา การ	ดำน้ำ สคูบ้า (Scuba) เชิงอาสา สมัครกุ๊ยก และสำรวจ ความ เสียหาย ฟื้นฟูใต้ ทะเล	ดำน้ำ สคูบ้า (Scuba) เชิงอาสา สมัครกุ๊ยก ในถ้ำ	ดำน้ำ สคูบ้า (Scuba) เชิงอาสา สมัครกุ๊ยก ในถ้ำ	ดำน้ำสคูบ้า (Scuba) เพื่ออาชีพ ควบคู่กับ เป็น อาสาสมัคร นักข่าว พลเมือง (รายงานความ ผิดปกติ หรือ เหตุการณ์ทาง ทะเลผ่านไลน์ กลุ่ม)	ดำน้ำสคูบ้า (Scuba) เชิงสันทนา การควบคู่ กับเป็น อาสาสมัคร นักข่าว พลเมือง (ถ่ายภาพการ คุกคามสัตว์ ทะเลเผยแพร่ ผ่านโซเชียล มีเดีย)	อบรมดำ น้ำแบบ สคูบ้า (Scuba) เพื่อเป็น นักดำน้ำ อาสา สมัครเพื่อ การ อนุรักษ์ และ ทำงาน ร่วมกับ ภาครัฐ
การคิด	รู้สึกอยาก	รู้สึกอยาก	(มุมมองนัก	(มุมมอง	เกิดจากเห็น	นักดำน้ำไม่	รู้สึกอยาก

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว คูคคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
ย้อน สะท้อน กลับ ของ ผู้รับ สาร (นักดำ น้ำ) และ การ โต้ตอบ เคลื่อนไหว ทาง ทะเล	ท่องเที่ยวดำ น้ำแบบสคู บ้า (Scuba diving)	เป็นอาสา สมัครดำ น้ำกู้ภัยใน เหตุการณ์ สีนามิ	ดำน้ำไทย) เกิด ความคิดว่า ทำไมนักดำ น้ำไทยไม่ สามารถ ช่วยเหลือ เด็กติดถ้ำ ได้ ต้องขอ ความ ช่วยเหลือ จากชาว ต่าง ชาติ ทำให้ไป พัฒนา	นักดำน้ำ ต่างชาติ) เห็นในข่าว อุปกรณ์ ของนักดำ น้ำไทยไม่ เหมาะสม และไม่ได้ เรียนดำ น้ำในถ้ำ มา จึง อยาก ช่วยเหลือ เพราะตน จบ	ความ เสียหายได้ ทะเล จาก การสนดำน น้ำ และเมื่อ พบความ ผิดปกติได้ ทะเล นักดำ น้ำกล้า ถ่ายรูป กล้า ร้องเรียนใน สื่อ กล้า เคลื่อนไหว เพราะมี สมาชิก	เพิกเฉยต่อ การคุกคาม สัตว์ทะเล และแอบ ถ่ายภาพการ คุกคามสัตว์ ทะเล ลงเฟซบุ๊ก (Facebook) -ได้รับการ แชร์ต่อจนถึง รัฐมนตรี - นักข่าวเอา ไปเขียนข่าว	กลับไปทำ กิจกรรม อาสา สมัคร ร่วมกัน เพราะเกิด ความ ผูกพันกับ ครอบครัว นพอ. ที่ ผ่านความ ยากลำบาก ด้วยกัน ชอบความ

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สินามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว ดำน้ำ คุกคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
			ทักษะการ ดำน้ำ เฉพาะทาง	หลักสูตร การดำน้ำ ในถ้ำ โดยตรง	ในไลน์กลุ่ม ที่มี อุดมการณ์ เดียวกัน สนับสนุน และร่วมมือ กัน เช่น การ Tag ชื่อผู้มี อำนาจ ในไลน์กลุ่ม ให้รับทราบ และแก้ไข		ทำทนาย ออกกำลัง กาย เหมือนกัน - เกิด ความ ผูกพันกับ เพื่อน นพอ.และ ครูฝึก หน่วยซีล ต้องการ กลับมา รำลึก ความทรง

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เพจเฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว ความสัตย์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
							จำ
รูปแบบ ของสื่อ และ การ สื่อสาร	สื่อสิ่งพิมพ์ (การสื่อสาร ทางเดียว)	สื่อสิ่งพิมพ์ และถูก นำมา แปลงเป็น สื่อ ออนไลน์ ภายหลัง (การ สื่อสารทาง เดียว)	อินเทอร์เน็ต เน็ต และ นำมาแปลง เป็นสารคดี ออนไลน์ ผ่าน Facebook (การสื่อสาร สองทาง แสดง ความเห็น ผ่าน ช่องทาง แสดง	โทรทัศน์ และนำมา แพร่ผ่าน YouTube โดย อินเทอร์เน็ต เน็ต และ นำมา แปลงเป็น ภาพยนตร์ (การ สื่อสาร สองทาง แสดง	อินเทอร์เน็ต ผ่าน เครือข่าย สังคม ออนไลน์ (ไลน์กลุ่มนัก ดำน้ำ) (การสื่อสาร สองทาง โต้ตอบได้ ทันทีและมี เทคโนโลยี สื่อ เช่น การ แท็ก #ชื่อ	อินเทอร์เน็ต ผ่าน แพลตฟอร์ม (Platform) ใน Facebook -มีการไหล ข้ามแพลตฟอร์ม ต่างๆ ในสื่อ ออนไลน์ -ใช้เทคนิค การติดแฮช แท็ก	สื่อบุคคล ควบคู่กับ เครือข่าย สังคม ออนไลน์ -กิจกรรม ดำน้ำ จำเป็น ต้องมา พบปะ และฝึก ปฏิบัติจริง ทางทะเล ถึงแม้ใน

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การสืบทอด ของแพลตฟอร์มจาก เฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว คูคคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
			ความเห็น)	ความเห็น ผ่านช่อง ทางการ แสดง ความเห็น)	ผู้เกี่ยวข้อง การโหลด ภาพ เสียง ลงในห้อง สนทนา)	(#Hashtag) และการแท็ก (@Tag) ชื่อผู้ ที่มีอำนาจใน การ ปฏิบัติงาน หรือ หน่วยงานที่ รับผิดชอบ ทำให้เกิดปัญหา สังคมเสียง ได้รับการ แก้ไขเร็วขึ้น และมีการ ติดตามจาก	สถาน การณ์ โควิด -ดั่งนั้น โลกแห่ง ความเป็น จริงกับ โลกใน โซเชียล มีเดีย (เช่น ไลน์ กลุ่ม, เฟซบุ๊ก) จึงต้อง ดำเนิน

	พ.ศ. 2537	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2561-2565	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2565	พ.ศ. 2565
รายการสื่อ	นิตยสาร อ.ส.ท. (ท่องเที่ยว ดำน้ำได้ ทะเล)	ภัยพิบัติ สีนามิ	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมู ป่าติดถ้ำ (จาก มุมมองนัก ดำน้ำชาว ไทย)	นัก ฟุตบอล ทีม 13 หมูป่าติด ถ้ำ (จาก มุมมอง นักดำน้ำ ชาวต่าง ชาติ)	เครือข่าย สังคม ออนไลน์ นักดำน้ำ ไทย (จาก ไลน์กลุ่ม)	การลื่นไหล ของแพลตฟอร์มจาก เฟซบุ๊ก (Facebook) กรณีการ แอบ ถ่ายภาพ นักท่องเที่ยว คุกคามสัตว์ ทะเล	โครงการ ฝึกอบรม นักดำน้ำ เพื่อการ อนุรักษ์ (นพอ.) โดยนัก ทำลาย ใต้น้ำจุ โจม (มนุษย์ กบ/ หน่วย ซีล)
						ผู้รับสาร โดย รู้ว่า ผู้รับผิดชอบ คือใคร -รวมถึงใช้ กล้องถ่ายรูป ใต้น้ำเป็น เครื่องมือใน การเก็บ ข้อมูล	ควบคู่กัน ในชีวิต ประจำวัน ไปไม่มี เส้นแบ่งที่ ชัดเจน

จากตารางแสดงการสื่อสารเรื่องดำน้ำโดยเปรียบเทียบทั้ง 7 รายการ จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์กับประเด็นต่างๆ คือ สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย วิวัฒนาการและพัฒนาการของเทคโนโลยีสื่อสาร การคิดย้อนสะท้อนกลับ การสร้างตัวตนของคนดำน้ำและการโต้ตอบเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลผ่านสื่อ ดังนี้

ปี พ.ศ. 2538: สิ่งแวดล้อมทางทะเลยังมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นยุคสมัยของสื่อสิ่งพิมพ์ ผู้นำเสนอภาพความสวยงามของท้องทะเลไทยในรูปแบบของการดำน้ำลึก (Scuba Diving) เชิญชวนให้ผู้อ่านมาท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์ความเป็นอะเมทซิ่งไทยแลนด์ตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐที่เน้นการชื่นชมธรรมชาติใต้ทะเลในรูปแบบของการดำน้ำลึกเชิงสันทนาการ (Fun Dive) เกิดการจุดกระแสให้คนมาสนใจการดำน้ำ โดยเฉพาะผู้ที่มีกำลังทรัพย์ (ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า การนำเสนอภาพเรื่องราวการดำน้ำในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่มีการสื่อสารหรือนำเสนอภาพของทะเลที่มีขยะแตกตัวเป็นไมโครพลาสติก ปลากินขยะตาย ผื่นอวนคลุมปะการัง และนักดำน้ำอาสาสมัคร ฯลฯ) ด้านอำนาจในการนำเสนอข่าวสารของยุคสื่อสิ่งพิมพ์ เจ้าของสื่อหรือนายทุน เป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดเนื้อหาและคัดเลือกเรื่องราวที่จะนำเสนอ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2547: เกิดวิกฤตภัยพิบัติสึนามิ สร้างความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน ผู้นำเสนอความรุนแรงและความเสียหายของเหตุการณ์สึนามิผ่านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต (ยังไม่มี การติดตามข่าวสารผ่านสมาร์ตโฟน) ได้มีการประกาศขอความช่วยเหลือจากนักดำน้ำอาสาสมัครผ่านสื่อ มีการจัดตั้งศูนย์สื่อสารสึนามิ เกิดการระดมนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อช่วยกู้ภัยและสำรวจความเสียหายใต้ทะเลครั้งแรกและครั้งใหญ่ที่สุดในประเทศไทย รวมถึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดการรวมกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัครและมีการพัฒนาของแรงงานอาสาสมัครทางทะเลมาช่วยกิจกรรมสังคม (ความเสี่ยง) ต่อมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงด้านอำนาจในการนำเสนอข่าวของยุคสื่อสิ่งพิมพ์และยุคการออกอากาศ (Broadcast) จะเห็นได้ว่าเจ้าของสื่อหรือผู้ประกอบการมีอำนาจในการตัดสินใจ แต่เริ่มเปิดโอกาสให้ผู้ใช้เป็นเจ้าของเหตุการณ์ เจ้าของเรื่องราวเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอข่าวแต่ยังอยู่ภายใต้ของการควบคุม

ปี พ.ศ. 2561: เกิดเหตุการณ์นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ ณ ถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย สื่อได้นำเสนอเหตุการณ์ผ่านโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และเผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ตมากขึ้น โดยผู้รับสื่อสามารถติดตามข่าวสารผ่านสมาร์ตโฟนส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ถึงแม้เหตุการณ์ได้เกิดขึ้นในอำเภอเล็กๆ ของจังหวัดเชียงราย รวมถึงความเสียหายไม่ได้ลุกลามไปประเทศอื่นเหมือนภัยพิบัติสึนามิ แต่เป็นที่สังเกตว่า การแพร่กระจายข่าวสารกลับขยายเป็นวง

กว้างไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมถึงมีกลยุทธ์หรือลูกเล่นของเทคโนโลยีสื่อดิจิทัล เช่น การแชร์ การติดแฮชแท็ก (#Hashtag) การแท็ก (@Tag) ชื่อหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงมีการไหลของเนื้อหาข้ามไปมาระหว่างสื่อหลายๆ แพลตฟอร์ม ทำให้ข่าวนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำโด่งดังไปทั่วโลก มีนักดำนํ้าอาสาสมัครจากประเทศต่างๆ เข้ามาช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและทันเหตุการณ์

นอกจากนี้ วิธีการนำเสนอข่าวนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำมักใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบให้ผู้รับสื่อเกิดความรู้สึกผูกพันร่วม (Engagement) มีการสื่อสารเชิงอารมณ์ เช่น การถ่ายทอดให้เห็นถึงความยากลำบากของการกู้ภัยในถ้ำ การฉายภาพความน่ากลัว ความอันตรายของการที่เด็กติดถ้ำในสภาพอากาศที่เบาบางและต้องอดข้าวหลายวัน การระดมอาสาสมัครนักดำนํ้าจากหลากหลายประเทศมาทำงานร่วมกัน ซึ่งความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมทำให้เกิดความสับสนในการสื่อสารและประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนักดำนํ้าต่างชาติและกฎหมายของรัฐ เป็นต้น การนำเสนอข่าวแบบเล่าเรื่องให้เกิดความรู้สึกผูกพันร่วมเช่นนี้ เรียกว่า Transmedia โดยผลจากการนำเสนอข่าวแบบสื่อสารเชิงอารมณ์ร่วมทำให้เหตุการณ์นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำถึงแม้จะเกิดขึ้นและผ่านไปนานแล้วยังคงประทับอยู่ความทรงจำของผู้คนทั่วโลกจนถูกนำมาถ่ายทอดใหม่ในรูปแบบของการสร้างเป็นสารคดี ภาพยนตร์ในหลายเวอร์ชัน เช่น เรื่อง Thirteen Lives จากอเมซอน พรีเมี่ยม (Amazon Prime), Thai Cave Rescue จากเน็ตฟลิก (Netflix), The Rescue จากดิสนีย์+ ฮอตสตาร์ (Disney+ Hotstar) เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจในการนำเสนอข่าวสารในยุคเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) จะเห็นได้ว่าผู้รับสาร สามารถปรับเปลี่ยนสถานะเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารควบคู่กันไปโดยเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นและโต้ตอบกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด รวมถึงผู้อยู่ในเหตุการณ์หรือเจ้าของประสบการณ์มีสิทธิในการนำเสนอข่าว เรื่องเล่าจากมุมมองของตนเองในรูปแบบสำนวนเนื้อหาของตนเองผ่านช่องทางหรือแพลตฟอร์ม (Platform) ของตนเองโดยไม่ต้องมีนายทุนหรือเจ้าของสื่อมากำกับควบคุม

ปี พ.ศ. 2562: อินเทอร์เน็ต (Internet) และการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เข้ามามีบทบาทแทรกซึมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ โดยทุกคนมีสมาร์ทโฟนเสมือนอวัยวะส่วน

หนึ่งของร่างกาย ที่ใช้มากกว่าการพูดคุยโทรศัพท์ แต่ยังใช้อ่านข่าว ถ่ายรูปและมีแอปพลิเคชัน (Application) ที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสาร ทั้งภาพและเสียงโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพียงมีสัญญาณอินเทอร์เน็ต เช่น แอปพลิเคชันไลน์ (Line Application) และเฟซบุ๊ก (Facebook) ปัจจุบันไลน์ (Line) เป็นมากกว่าแชทแอปพลิเคชันเพราะมีธุรกิจใหม่ๆ ในหลายหมวดหมู่ เช่น เกม ข่าว สตรีมมิ่ง บริการส่งอาหาร บริการจัดหาแท็กซี่ รวมถึงบริการจัดหางาน ซึ่งบริการเหล่านี้เข้าไปอยู่ในทุกพื้นที่ในชีวิตประจำวันของผู้บริโภค

ในบริบทของปัญหาสังคมความเสี่ยงทางทะเล แอปพลิเคชันไลน์ (Line App) ถูกนำมาใช้เป็นมากกว่าพื้นที่ในการสนทนา แต่นำมาใช้เป็นช่องทางในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องพื้นที่ทะเลโดยกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัครซึ่งมีมติเชื่อมโยงกับประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการถูกติดตามการทำงานแบบไม่เป็นทางการจากคนหมู่มากที่มองไม่เห็นตัวตน รวมถึงเป็นช่องทางหลอมรวม ระดมพลนักดำน้ำอาสาสมัครในยามวิกฤตยามต้องการแรงงาน เช่น เมื่อมีเรือดำน้ำทิ้งสมอลงทะเล นักดำน้ำที่พบเห็นจะถ่ายรูปใต้น้ำและติดตามเส้นสมอลงไปถึงต้นทางของเรือ จากนั้นถ่ายรูปเรือรวมถึงชื่อบริษัท ทำการโพสต์ร้องเรียนในไลน์กลุ่มและแท็ก (@Tag) ชื่อผู้มีอำนาจหรือผู้เกี่ยวข้องให้ดำเนินการตามหน้าที่ ซึ่งในไลน์กลุ่มมีสมาชิกผู้ร่วมรับรู้เป็นจำนวนมาก และเมื่อเจ้าหน้าที่ (ผู้ถูกแท็กชื่อในไลน์กลุ่ม) มีการปฏิบัติงานแล้วเสร็จ ก็จะมาแจ้งผลการดำเนินงานให้รับทราบ นอกจากนี้ เมื่อเกิดปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเลอย่างเร่งด่วน เช่น อวนคลุมปะการัง หรือต้องติดตั้ง ซ่อมแซมทุ่น ก็จะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านไลน์กลุ่มให้ทราบเพื่อประกาศหานักดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยงาน รวมถึงการขอสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ ที่ช่วยในงานดำน้ำอาสาสมัครจากร้านดำน้ำ

ด้วยเหตุนี้ ไลน์กลุ่มในปัจจุบันจึงเป็นมากกว่าเครื่องมือติดต่อสื่อสารทั่วไป แต่เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำงาน เคลื่อนไหวทางสังคมสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลที่ไม่เป็นทางการแต่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติงานที่เป็นทางการของนักดำน้ำ รวมถึงมีการติดตาม ประเมินผลความคืบหน้าในการดำเนินงาน โดยรู้ว่าใครคือผู้เกี่ยวข้อง ใครมีหน้าที่รับผิดชอบโดยสังเกตจากบริบทการสนทนา การสื่อสารและการแท็กชื่อ (@Tag) ถึงผู้มีหน้าที่รับผิดชอบผ่านไลน์กลุ่ม

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจในการนำเสนอข่าวสาร จะเห็นได้ว่าหากมองอย่างผิวเผิน พื้นที่สังคมเครือข่ายออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่มหรือการโพสต์ข้อความในเฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นพื้นที่อิสระเพราะทุกคนมีเสรีภาพในการสื่อสาร เล่าเรื่องผ่านประสบการณ์อย่างเท่าเทียม แต่ในกรณีของไลน์กลุ่มนักดำน้ำที่หยิบยกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา สมาชิกในไลน์กลุ่มประกอบด้วยผู้คนตำแหน่งหลากหลายที่นอกเหนือจากนักดำน้ำ เช่น นักข่าวด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ผู้มีอำนาจทางการเมืองภาครัฐ รวมถึงผู้มีอำนาจบริหารชุมชน ดังนั้น เมื่อนักดำน้ำเล่าเรื่องหรือร้องเรียนปัญหาใต้ทะเล ซึ่งบางกรณีเป็นประเด็นผิดกฎหมาย เช่น การขี้นกทูตเตอร์เข้ามาในเขตดำน้ำ (ของผู้มีสิทธิพล) การลักลอบทำประมงผิดกฎหมาย การทิ้งสมอเรือลงสู่ทะเล การกระทำเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยทางทะเลในเขตพื้นที่โดยตรง รวมถึงมีผู้บังคับบัญชาจากส่วนกลางอยู่ในไลน์กลุ่ม จึงเสมือนได้รับทราบปัญหาและติดตามการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาในเขตพื้นที่ไปด้วย

ดังนั้น ไลน์กลุ่ม ซึ่งดูเหมือนเป็นพื้นที่เท่าเทียมและมีอิสระในการสื่อสาร จึงเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในสถานการณ์วิกฤตทะเลไทย ซึ่งมีประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจแฝงอยู่และเป็นพื้นที่ติดตาม สอดส่องการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแยบยล รวมถึงไลน์กลุ่มยังเป็นพื้นที่ซึ่งเปิดโอกาสให้นักดำน้ำได้ทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองดิจิทัลใต้ทะเลโดยนำเสนอเรื่องราว ร้องเรียนปัญหาใต้ทะเลที่พบเจอ โดยมีผู้มีอำนาจและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องร่วมรับรู้ รวมถึงมีผู้ฟัง/ผู้รับสารช่วยติดตาม ตรวจสอบเรื่องราว

ปี พ.ศ. 2565 วิเคราะห์ในบริบทโรคระบาดโควิด-19 กำลังระบาด: ปัจจุบันผู้คนติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊กจากสมาร์ทโฟนส่วนตัวมากกว่าติดตามข่าวผ่านหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว เข้าถึงและประหยัดค่าใช้จ่าย เฟซบุ๊กจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่นักดำน้ำรับรู้ความเคลื่อนไหว เรื่องราวส่วนตัวของนักดำน้ำคนอื่นๆ รวมถึงเรื่องราวสังคมเสี่ยงทางทะเลของจุดดำน้ำพื้นที่ต่างๆ ผ่านเรื่องเล่าของสังคมออนไลน์ในเพจ นอกจากนี้เฟซบุ๊กยังถูกนำมาใช้เคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยแบบไม่เป็นทางการแต่ได้ผล นำไปสู่ความร่วมมือจัดการปัญหาสังคมความเสี่ยงใต้ทะเลจากทุก

ภาคส่วนอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมากกว่าการร้องเรียนผ่านสื่อมวลชนหรือการติดต่อประสานผ่านระบบราชการโดยตรง

ด้วยคุณสมบัติของเพจเฟซบุ๊กที่มีกลยุทธ์ หลากเล่นต่างๆ เช่น การแชร์ต่อๆ กัน การติดแฮชแท็ก (#Hashtag) ชื่อผู้เกี่ยวข้อง/ชื่อผู้มีอำนาจหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบให้คนในสังคม (มีผู้รับสารจำนวนมากร่วมรับรู้) ทำให้ปัญหาสังคมความเสี่ยงของโลกได้ทะเล ถูกดึงขึ้นมาเสนอผ่านพื้นที่ออนไลน์ในเพจส่วนบุคคลที่เปิดเป็นสาธารณะ และถูกแชร์ต่อๆ กัน จนไปถึงผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบผ่านการแชร์หรือแท็กชื่อผ่านเฟซบุ๊ก มีประชาชนในฐานะสมาชิกเพจเฟซบุ๊กร่วมรู้เห็น สอดส่อง ติดตามอย่างไม่เป็นทางการหรือตั้งคำถามต่อสิ่งที่ไม่ชอบพามากล รวมถึงมีพื้นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและได้ตอบกลับได้ทันที ซึ่งเป็นพื้นที่จุดประเด็นให้เพจส่วนตัวกลายเป็นประเด็นทางสังคม เช่น กรณีที่ของนักดำน้ำแอบถ่ายภาพนักท่องเที่ยวจับเต่า และนำไปเล่าเรื่องผ่านเพจเฟซบุ๊กส่วนตัว จากนั้นมีการแชร์ไปเรื่อยๆ จนรัฐมนตรีแชร์เพจของนักดำน้ำต้นเรื่อง ทำให้เรื่องราวการจับเต่าได้รับความสนใจและมีสำนักข่าวออนไลน์นำไปทำข่าว

ปี พ.ศ. 2565 วิเคราะห์ในบริบทสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 คลี่คลาย :

ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ได้มีมาตรการให้ทำงานที่บ้าน (Work From Home) การสื่อสารออนไลน์จึงเข้ามามีบทบาทในการทำงานที่บ้าน การดำน้ำก็เช่นเดียวกันที่ต้องสอนออนไลน์เหมือนหน่วยงานอื่น อย่างไรก็ตาม การฝึกปฏิบัติดำน้ำไม่สามารถกระทำผ่านสื่อออนไลน์ได้ ดังนั้น การสื่อสารแบบเผชิญหน้า การลงเรือ ลงน้ำทะเลเพื่อปฏิบัติจริงจึงจำเป็นยิ่ง

จากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จะเห็นได้ว่าบทบาทและอิทธิพลของการสื่อสารออนไลน์ไม่สามารถเข้ามาทดแทนกิจกรรมดำน้ำได้ โครงการฝึกนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารแบบเผชิญหน้า การสัมผัส การสื่อสารแบบปากต่อปาก แบบพี่ชวนน้องของนักดำน้ำรุ่นพี่หรือกลุ่มที่มีเครือข่ายทำกิจกรรมร่วมกันยังจำเป็นมากในยุคการสื่อสารออนไลน์ ดังนั้น หลังจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 คลี่คลาย การรวมกลุ่มทำกิจกรรมดำน้ำ (แบบเว้นระยะห่างและสวมหน้ากากอนามัย) จึงกลับเข้ามามีบทบาทอีกครั้งและดำเนินควบคู่กันไปกับการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย เพราะการฝึกปฏิบัติเพื่อเป็นนักดำน้ำ

อาสาสมัครในยุคสังคมความเสี่ยงจำเป็นต้องปฏิบัติได้ทะเลเท่านั้น ไม่สามารถกระทำผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น ชูม (Zoom) หรือ ไมโครซอฟท์ทีม (Microsoft Teams) ได้

การสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ที่เข้มแข็งโดยทีมครูฝึกนักทำลายใต้นํ้าจู่โจมหรือหน่วยซีลเกิดจากการเอาคนที่ไม่รู้จักกันมารวมกลุ่มกันในสถานที่ฝึกทหาร และสร้างกระบวนการฝึกปฏิบัติ ใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่แตกต่างจากสถาบันสอนดำนํ้าทั่วไป เช่น การละลายพฤติกรรม สลายกรอบตัวตนและชนชั้นให้ทุกคนอยู่ในสถานะนักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ของทหารเหมือนกันหมด การที่นักดำนํ้าอาสาสมัครผ่านความยากลำบากมาด้วยกัน ติดโควิดเหมือนกัน จึงเกิดการช่วยเหลือกัน เกิดความรักใคร่ผูกพันและอยากกลับมาพบปะกันอีกครั้ง ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็ง

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจการสื่อสารของกลุ่มนักดำนํ้าอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ซึ่งถูกควบคุม ดูแลโดยทหารจึงเป็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ครูฝึกทหารมีหน้าที่พูด สั่งการ ลงโทษแบบอำนาจแข็ง (Hard Power) มากกว่าเป็นการสื่อสารแบบสามารถตอบโต้กันได้ อย่างเท่าเทียม สิ่งที่น่าสนใจและเกิดคำถามตามมา คือ ทำไมเหล่าพลเรือนจึงยอมมาเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครภายใต้กฎระเบียบที่เข้มงวดและการฝึกปฏิบัติดำนํ้าที่เคร่งครัดและกดดันโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนและไม่มีความจำเป็นต้องมา ครูฝึกหน่วยซีลมีกลยุทธ์การสื่อสารและมีภาคปฏิบัติการอย่างไรเพื่อหลอมรวมสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครภาคพลเมืองที่เข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทที่ 7

6.4 รูปแบบการสื่อสารสังคมเสี่ยงและการโต้กลับของนักดำนํ้าอาสาสมัคร

รูปแบบการสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยของนักดำนํ้าไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน ขึ้นอยู่กับลักษณะของเหตุการณ์ที่พบ สถานที่เกิดเหตุ (บนบก/ผิวนํ้า/ใต้นํ้า) วัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสาร ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะนำมาสู่การตัดสินใจเลือกใช้วิธีการ เทคโนโลยี และช่องทางการสื่อสารให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพ โดยสามารถจำแนกรูปแบบการสื่อสารสังคมเสี่ยงของนักดำนํ้าตามลักษณะเหตุการณ์ที่พบและสถานที่เกิดเหตุ ดังนี้

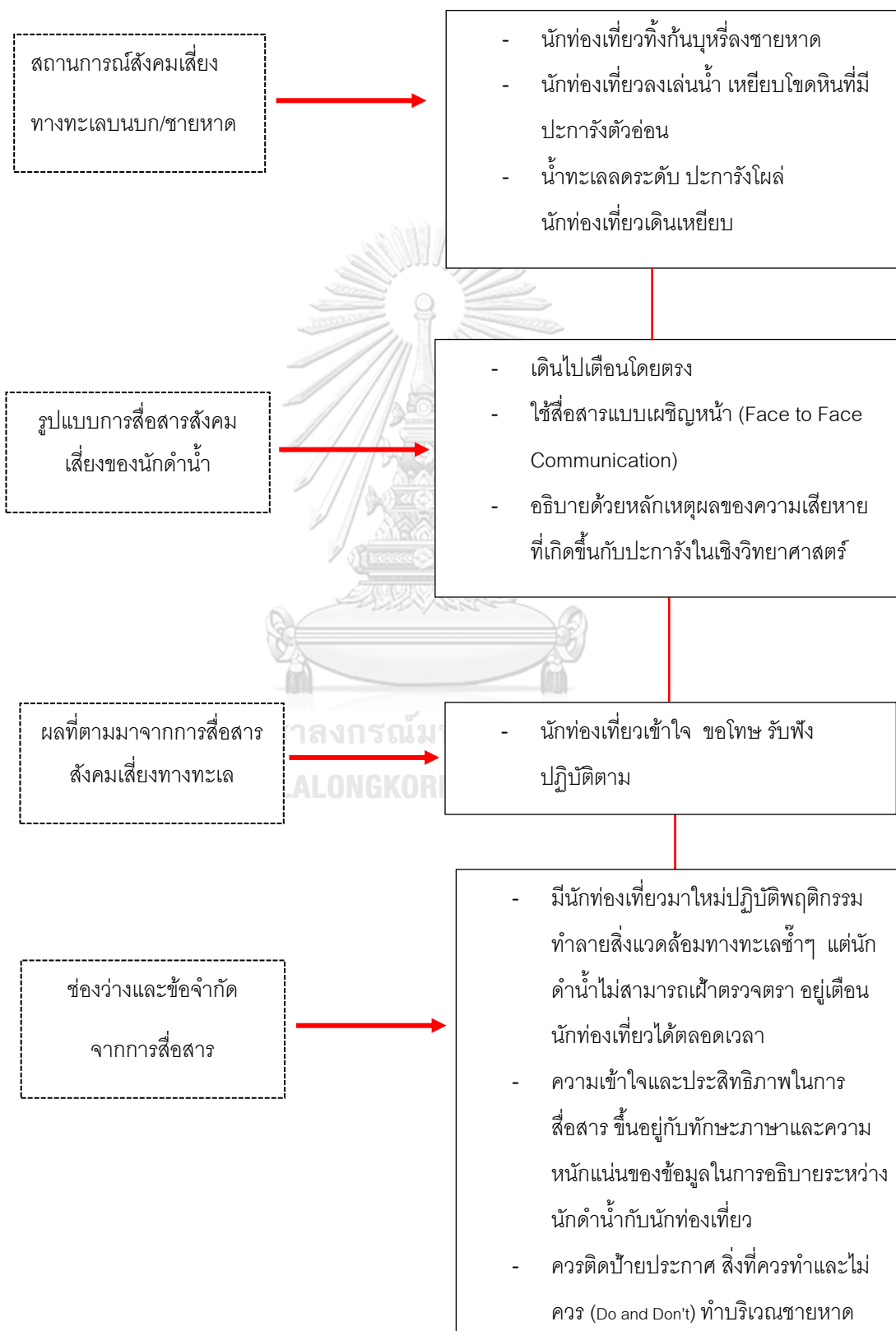
6.4.1 การสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบนบก/ชายหาด

ถึงแม้นักดำน้ำจะใช้เวลาอยู่ในน้ำเป็นส่วนใหญ่ แต่ก่อนลงน้ำต้องเดินทางมาจากบนบก ตามชายหาดมีนักท่องเที่ยวต่างชาติพักผ่อนหย่อนใจจำนวนมาก บางส่วนมีพฤติกรรมทำลายสิ่งแวดล้อมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น สูบบุหรี่และทิ้งก้นบุหรี่ตามชายหาด การเดินจากชายหาดไปเล่นน้ำทะเลแต่เหยียบโขดหินซึ่งมีปะการังตัวอ่อน นอกจากนี้ยังมีปรากฏการณ์น้ำทะเลลดระดับจนปะการังโผล่ มีนักท่องเที่ยวเดินสำรวจและเหยียบปะการังแตกหักเพราะไม่ทราบว่าคือปะการัง

จากสถานการณ์ดังกล่าว นักดำน้ำจะเข้าไปตักเตือนโดยตรงแบบเผชิญหน้า (Face to Face Communication) และใช้วิธีอธิบายเหตุผลถึงความเสียหายที่ตามมาในเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น ชนิดของปะการัง ความเปราะบางของปะการัง การเติบโตของปะการัง ฯลฯ การสื่อสารเชิงตักเตือนโดยตรงแบบเผชิญหน้าเช่นนี้ หากนักดำน้ำผู้สื่อสารมีทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ดี มีข้อมูลองค์ความรู้ที่หนักแน่นสนับสนุน นักท่องเที่ยวจะเข้าใจ ขอโทษและไม่กระทำอีก

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดจากการสื่อสารดังกล่าว คือ นักดำน้ำไม่สามารถเฝ้าตรวจตราพฤติกรรมที่สร้างความเสียหายต่อทะเลได้ตลอดเวลา รวมถึงหากนักดำน้ำไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติไม่ถนัดภาษาอังกฤษด้วยกันทั้งคู่หรือลักษณะเฉพาะของผู้สื่อสารมีการแสดงอารมณ์สีหน้า น้ำเสียงที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่างหรือบุคลิกส่วนตัว จะทำให้เกิดช่องว่างในการสื่อสาร สร้างความขัดแย้งและเกิดการปะทะกันได้ ดังนั้น การมีป้ายประกาศเตือนการใช้ป้ายสัญลักษณ์ที่กำหนดจากหน่วยงานรัฐ รวมถึงการเขียนเตือนในคู่มือท่องเที่ยวหรือมีแผ่นพับภาษาอังกฤษแจกจะช่วยให้การสื่อสารชัดเจน บรรจุข้อมูลครบถ้วน นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าใจ ดูเป็นทางการและน่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งนำเสนอ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงแผนภาพการสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบนบก/
ชายหาด

6.4.2 การสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบนผิวน้ำ/กลางทะเล

สถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบนผิวน้ำหรือกลางทะเล ซึ่งนักดำน้ำแจ้ง ข้อมูลผ่านสื่อและจากการที่ผู้วิจัยเผชิญเองระหว่างปฏิบัติงาน มีดังนี้ นักท่องเที่ยวที่โดยสารมากับ เรือหางยาวนำขนมให้ปลากิน การขับเรือสปีดเตอร์เข้ามาในเขตดำน้ำ เรือประมงลักลอบจับปลา ตามแนวปะการัง การทิ้งสมอเรือลงทะเล หมายทุ่นที่ใช้ผูกกับเรือเสียหายหรือสูญหาย การ คุกคามสัตว์ทะเลใกล้สูญพันธุ์ เช่น ส้มฝัด/ไล่ล่าเต่า ฉลามวาฬที่ว่ายขึ้นมาบนผิวน้ำ

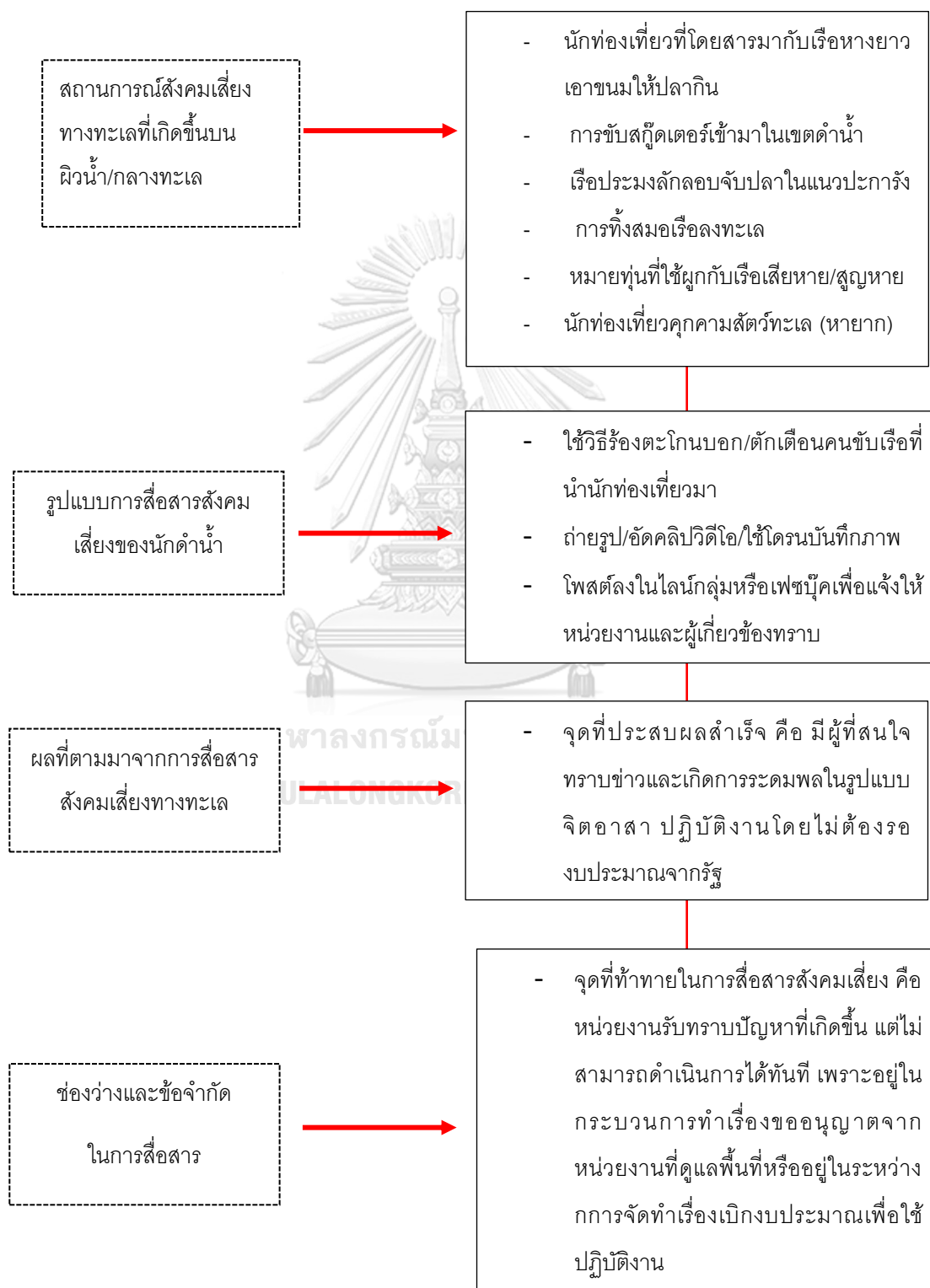
จากสถานการณ์เหล่านี้ นักดำน้ำจะใช้วิธีการสื่อสารที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และความเอื้ออำนวยของสภาพแวดล้อม เช่น ใช้วิธีร้องตะโกนบอกคนขับเรือหางยาวให้เตือน นักท่องเที่ยวงดให้อาหารปลาเนื่องจากทำลายระบบนิเวศน์ ถ่ายรูปเรือประมงที่กระทำผิด กฎหมาย อัปเดตคลิปวิดีโอกลุ่มคนขับสปีดเตอร์ที่เข้ามาในจุดดำน้ำหรือกรณีที่นักดำน้ำเห็นสมอเรือ อยู่ใต้น้ำจะใช้วิธีว่ายน้ำตามเชือกที่ผูกสมอเรือขึ้นมาบนผิวน้ำ ตามหาเรือที่กระทำผิดกฎหมาย ตักเตือนพร้อมถ่ายคลิปเหตุการณ์ไว้ ภาพถ่ายและคลิปวิดีโอที่กระทำผิดกฎหมาย ทำลาย สิ่งแวดล้อมทางทะเลเหล่านี้ นักดำน้ำจะไปโพสต์ในโซเชียลมีเดียหรือไลน์กลุ่ม (ซึ่งในไลน์กลุ่ม นักดำน้ำจะมีผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้รับผิดชอบ สื่อมวลชนและนักเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อม อยู่) นักดำน้ำจะใช้วิธีการแจ้งข้อมูล บอกพิกัดจุดดำน้ำที่เกิดเหตุ ระบุวันที่ เวลาพร้อมแนบ ภาพถ่ายหรือคลิปวิดีโอ รวมถึงแท็ก (@Tag) ชื่อผู้บริหาร เจ้าหน้าที่หรือชื่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ ให้รับทราบ

การสื่อสารเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการเจาะจงรายชื่อผู้เกี่ยวข้องหรือมีหน้าที่รับผิดชอบให้ ทราบทั่วกันแล้ว ยังทำให้ผู้รับสารเห็นพร้อมกันจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ประหยัดเวลาและ ค่าใช้จ่าย รวมถึงเปิดกว้างให้ผู้รับสารแสดงความคิดเห็น ได้ตอบแบบทันทีทันใด ทำให้เจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเกิดความกระตือรือร้นในการเร่งแก้ปัญหา เนื่องจากมีคนจำนวนมาก ทราบเรื่อง ติดตามและพร้อมที่จะสอบถามหรือตรวจสอบความคืบหน้าตลอดเวลา หลังจาก เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานสำเร็จจะแจ้งผลการดำเนินงานผ่านไลน์กลุ่มหรือเพจเฟซบุ๊กเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ไลน์กลุ่มและเพจเฟซบุ๊กยังเป็นพื้นที่ระดมกำลังนักดำน้ำอาสาสมัครตามวาระเร่งด่วน เฉพาะกิจ เช่น การตัดอวนที่ปักคลุมปะการังและพันตัวสัตว์ทะเลตายหรือการซ่อมแซม เปลี่ยนทุ่น

ผลจากการสื่อสารปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลบนผิวน้ำเช่นนี้ บางครั้งนักดำน้ำไม่สามารถเข้าไปสื่อสารเชิงตักเตือนแบบเผชิญหน้าได้โดยตรงเหมือนกรณีสังคมเสี่ยงบนฝั่ง เพราะนักดำน้ำอยู่บนเรือกลางทะเลซึ่งห่างจากจุดเกิดเหตุ ดังนั้น จึงต้องใช้วิธีการถ่ายรูป อัปเดตวิดีโอ หรือใช้โดรน (Drone) บันทึกภาพและโพสต์ลงในไลน์กลุ่มหรือเพจเฟซบุ๊กเพื่อแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ทราบและแก้ปัญหา ผลที่ตามมาจากการสื่อสารในรูปแบบดังกล่าว มีทั้งประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจาก หน่วยงานอาจรับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขทันที เพราะอยู่ในกระบวนการทำเรื่องขออนุญาตจากหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่หรืออยู่ในระหว่างกระบวนการเบิกงบประมาณเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ปฏิบัติงาน

อย่างไรก็ตาม การที่นักดำน้ำโพสต์ปัญหาความเสียหายทางทะเลผ่านโซเชียลมีเดียและเปิดเผยข้อมูลเป็นสาธารณะทำให้นักดำน้ำคนอื่น ๆ รวมถึงผู้ที่สนใจทราบข่าวเกิดการระดมพลในรูปแบบจิตอาสาเข้าร่วมช่วยเหลือหรือสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานโดยไม่ต้องรอกงบประมาณจากรัฐ เช่น กรณีอวนคลุมปะการังที่นักดำน้ำโพสต์เรื่องราวผ่านเพจส่วนตัวและมีการแชร์ต่อกันจำนวนมาก หน่วยงานรัฐทราบเรื่องและต้องการช่วยเหลือ แต่ต้องรอกเบิกงบประมาณ ดังนั้น นักดำน้ำอาสาสมัครจึงรวมตัวไปตัดอวนกันเองโดยใช้ทรัพยากรส่วนตัวที่มีอยู่ในการปฏิบัติงาน เช่น อุปกรณ์ดำน้ำ เรือ อุปกรณ์ตัดอวน กำลังคน ทักษะการดำน้ำเพื่อปฏิบัติงาน การระดมแรงงานของอาสาสมัครนักดำน้ำผ่านโซเชียลมีเดียเพื่อปฏิบัติงานตามวาระเร่งด่วนเช่นนี้ นักดำน้ำอาสาสมัครไม่ได้เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ แต่ช่วยกันปฏิบัติงานเนื่องจากเห็นว่าความเสียหายของปะการังและสัตว์ใต้ทะเลไม่สามารถรอได้ รวมถึงทะเลเป็นแหล่งทำกิน สร้างรายได้ของนักดำน้ำ ซึ่งนำเสนอดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 15 แสดงแผนภาพการสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นบน
ผิวน้ำ

6.4.3 การสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นได้ทะเล

ปัญหาสังคมเสี่ยงได้ทะเลเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น หากไม่ดำน้ำลงไปดู ดังนั้น นักดำน้ำจึงเป็นหน้าด่านที่เห็นความผิดปกติได้ทะเลและนำปัญหาได้ทะเลขึ้นมาเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้เพื่อนำมาสู่การแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทะเลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เช่น ฟิน (Fins) หรือตีนกบของนักดำน้ำโดนปะการังแตกหัก เศษอวนติดตามแนวปะการังได้รับความเสียหาย นักท่องเที่ยวดำน้ำจับหรือนำทรัพยากรธรรมชาติได้ทะเลติดขึ้นมาด้วย การคุกคาม ทำร้ายสัตว์ทะเลหายาก ปัญหาขยะพลาสติกได้ทะเลส่งผลให้สัตว์ทะเลกินขยะตาย ฯลฯ

การสื่อสารสังคมเสี่ยงได้ทะเลมีความแตกต่างจากการสื่อสารบนบกและผิวน้ำ เนื่องจากนักดำน้ำไม่สามารถพูดในน้ำได้ ดังนั้นจึงต้องใช้สัญลักษณ์มือในการสื่อสาร เช่น กรณีเห็นนักท่องเที่ยวหยิบเหยื่อได้ทะเลเก็บใส่กระเป๋า นักดำน้ำจะเข้าไปเตือนโดยการทำมือขวาและมือซ้ายไขว่กันเป็นรูปกากบาทซึ่งหมายถึงห้ามจับวัตถุนี้หรือกรณีฟินของนักท่องเที่ยวไปสัมผัสปะการัง นักดำน้ำจะชี้ไปที่ฟินแล้วหงายฝ่ามือยกสูงขึ้น ซึ่งหมายถึง ให้ความคุ้มครองสัตว์ให้สูงขึ้นให้ตีนกบพ้นจากแนวปะการัง การสื่อสารสังคมเสี่ยงได้ทะเลมีข้อดี คือ นักดำน้ำเข้าไปสื่อสารเพื่อตักเตือนนักท่องเที่ยวได้ทะเลอย่างใส่ใจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและรับรู้ว่ามีคนสอดส่องจับจ้องดูพฤติกรรมของตนเองอยู่ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารสังคมเสี่ยงได้ทะเลมีจุดที่ต้องระวัง คือ การที่ไม่สามารถพูดได้ ต้องใช้สัญลักษณ์มือในการสื่อสารอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดเคลื่อน รวมถึงการที่นักดำน้ำแปลกหน้าว่ายเข้าไปตักเตือนโดยการสัมผัสหรือแตะนักท่องเที่ยวกะทันหัน อาจทำให้นักท่องเที่ยวมีอาการตกใจได้น้ำ เกิดภาวะตื่นตระหนก (Panic) และเกิดความอันตรายได้

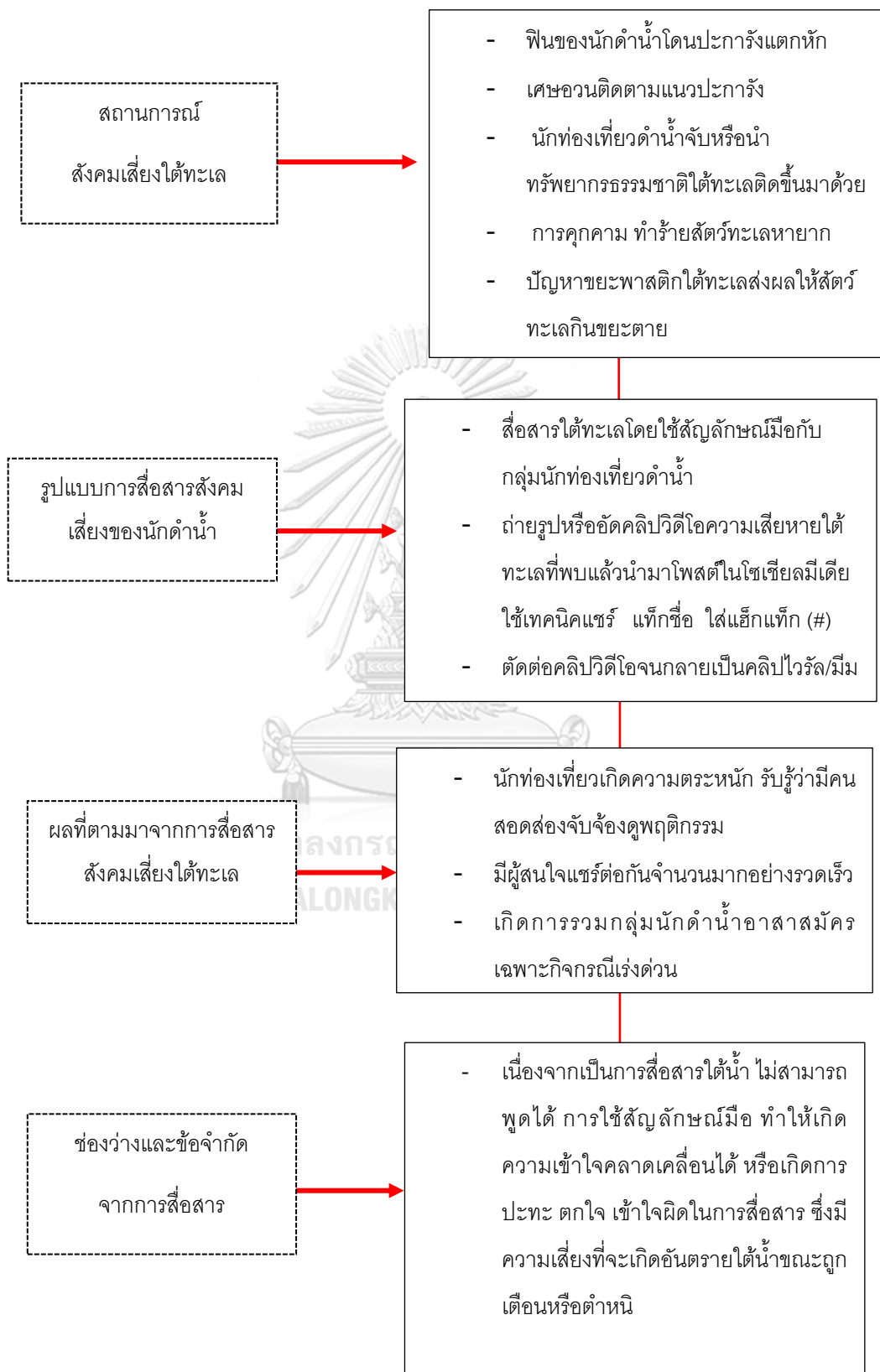
นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่นักดำน้ำเห็นร่องรอยความเสียหายได้ทะเลโดยไม่เห็นตัวผู้กระทำผิด นักดำน้ำอาจใช้วิธีแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เช่น การเก็บขยะได้ทะเล ตัดอวนที่พันอวัยวะของปลาหรือเต่า อย่างไรก็ตาม มีกรณีที่นักดำน้ำไม่สะดวกปฏิบัติภารกิจเหล่านี้ เนื่องจาก อยู่ในระหว่างดำน้ำกับลูกค้า กำลังสอนนักเรียนได้ทะเลหรือไม่ได้นำอุปกรณ์ตัดอวนและถุงตาข่ายมาด้วย นักดำน้ำจะใช้วิธีถ่ายรูปหรืออัดคลิปวิดีโอความเสียหายได้ทะเลที่พบแล้วนำมาโพสต์ในโซเชียล

มีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่ม และอาจใช้วิธีการแท็ก (@Tag) ชื่อหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีบทบาทรับผิดชอบ

ผลจากการโพสต์ปัญหาสังคมเสียงใต้ทะเลผ่านเพจเฟซบุ๊กทำให้มีผู้สนใจแชร์ต่อกันจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ถ้านักข่าวเห็นสิ่งที่แชร์มีความน่าสนใจก็จะนำไปเขียนข่าวและเผยแพร่ยังช่องทางสำนักข่าวออนไลน์ของตนเองส่งผลให้เรื่องราวส่วนตัวของนักดำนํ้ากลายเป็นเรื่องราวสาธารณะ รวมถึงกรณีที่มีการแท็ก (@Tag) ชื่อบุคคลที่มีชื่อเสียงในเฟซบุ๊ก เช่น รัฐมนตรีหรือดาราที่กำลังดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวดังกล่าวจะยิ่งช่วยทำให้ปัญหาใต้ท้องทะเลที่มีความจำเป็นเร่งด่วนได้รับการช่วยเหลือ ได้รับความสนใจดำเนินการแก้ไขจากผู้มีอำนาจหรือผู้มีชื่อเสียงโดยไม่ต้องรอตามขั้นตอน กระบวนการของทางราชการ เช่น การนำเรื่องเข้าที่ประชุมเพื่อพิจารณาอนุมัติ การขออนุมัติเบิกงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรม กระบวนการตรวจรับพัสดุการจัดซื้อ - จัดจ้างก่อนนำอุปกรณ์มาใช้งาน ฯลฯ เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมวิกฤตทะเลไทยบางประเภท (เช่น อวนติดตามแนวปะการัง สัตว์ทะเลหายากติดเชือกอวน) ต้องทำงานแข่งกับเวลา ยิ่งได้รับการแก้ไขที่รวดเร็ว ความเสียหายหรือความสูญเสียจะไม่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป ปัญหาสังคมเสียงใต้ทะเลต้องอาศัยนักดำนํ้าและเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหา เช่น กล้องถ่ายรูปใต้นํ้า แพลตฟอร์มเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่ม เฟซบุ๊ก รวมถึงใช้เทคนิคการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ออนไลน์ เช่น การแชร์ การติดแฮกแท็ก (#Hashtag) การแท็ก (@Tag) ชื่อหรือหน่วยงานผู้เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าว การตัดต่อคลิปวิดีโอที่น่าสนใจจนกลายเป็นคลิปไวรัลหรือมีม ซึ่งการสื่อสารสังคมเสียงทั้งหมดที่กล่าวมา บุคคลธรรมดาสามารถสร้างสรรค์ผลิตสื่อเองได้อย่างอิสระโดยสมาร์ตโฟนเครื่องเดียว ปราศจากการควบคุมจากกองบรรณาธิการหรือนายทุนและสามารถใช้สื่อสารปัญหาสังคมเสียงเพื่อนำมาสู่การตระหนักแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมต่อไป

ตารางที่ 16 แสดงแผนภาพการสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่เกิดขึ้นได้ทะเล

6.5 บทสรุป: วิเคราะห์สื่อสารการดำน้ำ การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านสื่อและการโต้กลับของนักดำน้ำอาสาสมัคร

จากปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ส่งผลให้การนำเสนอของสื่อและเทคโนโลยีสื่อที่ใช้เปลี่ยนแปลงตาม การที่ผู้ได้รับผลกระทบแสวงหาความรู้จากสื่อควบคู่กับการรับข่าวสารจากคนรอบข้าง ได้นำมาสู่การรู้วิธีรับมือกับความเสี่ยง ป้องกันตนเองและแก้ปัญหาจากภัยแห่งความเสี่ยง การระดมองค์ความรู้เพื่อป้องกันภัยจากสังคมเสี่ยงที่มนุษย์เปิดรับสาร ส่งผลให้มนุษย์สร้างตัวตนเป็นผู้เชี่ยวชาญขึ้นเรื่อยๆ การมีความรู้ถึงผลกระทบและความเสียหายจากสังคมเสี่ยงทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ นำไปสู่ภาคปฏิบัติการทางโต้ตอบกับสถานการณ์สังคมเสี่ยง

เช่นเดียวกับกลุ่มนักดำน้ำที่รับรู้สังคมเสี่ยงของภัยพิบัติและวิกฤตทางทะเลจากการนำเสนอของสื่อและประสบการณ์ตรงจากโลกใต้ทะเลของตนเอง จึงนำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำน้ำเพื่อรับมือกับปัญหาสังคมเสี่ยงในแต่ละยุคสมัย พร้อมเปิดรับข่าวสารผ่านโซเชียลมีเดีย เครือข่ายสังคมออนไลน์รวมถึงใช้เทคโนโลยีสื่อเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยและกู้ภัยโดยการดำน้ำ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การสื่อสารเชื่อมโยงกับสังคมและสังคมเชื่อมโยงกับสื่อ สื่อกับสังคมกระทำการซึ่งกันและกัน มนุษย์เป็นผู้สร้างเทคโนโลยีสื่อขึ้นมาและสื่อก็ได้เข้ามากำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์

สังคมความเสี่ยงที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทำให้การนำเสนอของสื่อและลูกเล่นของเทคโนโลยีสื่อเปลี่ยนแปลงตาม ส่งผลให้วิถีชีวิต (Life Style) ของมนุษย์และการใช้สื่อของมนุษย์เปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน โดยปัจจุบัน การสื่อสารของมนุษย์เป็นมากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารผ่านเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ แต่เป็นการที่เทคโนโลยีการสื่อสารฝังเข้าไปกับวัตถุผ่านข้าวของเครื่องใช้อยู่รายล้อมรอบสรรพสิ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์โดยผ่านเครือข่ายออนไลน์ที่แพร่กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของสังคม แม้แต่พื้นที่ใต้ทะเลซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารได้พยายามแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือพยายามกลมกลืนกับธรรมชาติให้ได้มากที่สุด เช่น กล้องถ่ายภาพใต้น้ำ นาฬิกาคอมพิวเตอร์สำหรับดำน้ำ (Dive Computer) อุปกรณ์ดำน้ำโดรนใต้น้ำ ฯลฯ เทคโนโลยี เครื่องมือทันสมัยเหล่านี้ มนุษย์เป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นและถูกนำมาใช้

เพื่อกิจกรรมสันตนาการ การทำงานและการแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมใต้ทะเล ฯลฯ ดังนั้น เทคโนโลยีสื่อจึงทำให้พื้นที่กิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ไม่มีเส้นแบ่งตายตัวชัดเจน ด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ทำให้ทุกอย่างและทุกกิจกรรมเชื่อมโยงถึงกันหมด

การนำเสนอประเด็นสังคมเสี่ยงของสื่อต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินเปลี่ยนแปลงตาม การคิดย้อนสะท้อนกลับและปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อจัดการกับปัญหาสังคมเสี่ยงผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยควบคู่ไปด้วย ปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด Immersive Communication (Qui, 2020) ที่ได้อธิบายยุคของสื่อต่างๆ ว่า ยุคแรก (First Media Age) มีรูปแบบเป็นการสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารจากระดับบนลงล่างหรือผู้มีอำนาจส่งสารถึงประชาชน (Top and Own Communication) ยุคที่สอง (Second Media Communication) มีรูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Decentralized Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ ผู้รับสารสามารถโต้ตอบหรือมีสิทธิแสดงความคิดเห็นได้ ส่วนยุคที่สาม ซึ่งเป็นยุคปัจจุบัน (Immersive Communication) เป็นยุคที่การสื่อสารแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ติดตามมนุษย์ไปในทุกพื้นที่ ผังผ่านเทคโนโลยี ข้าวของเครื่องใช้ที่ทันสมัยโดยอาศัยการแพร่กระจายผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Ubiquitous Network) เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก ทำให้มนุษย์มีความสะดวกสบาย เส้นแบ่งของเวลาและพื้นที่ที่มีความลางเลือน การสื่อสารแบบ Immersive Communication มีองค์ประกอบ 5 A คือ Anytime Anywhere Any service Any network Any Objects ซึ่งหมายถึงการสื่อสารที่มนุษย์ในสังคมสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาในทุกๆ บริการหรือทุกๆ กิจกรรม ในทุกที่ที่มีสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและในทุกๆ วัตถุของข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์

นอกจาก การสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ทำให้นักดำเนินารับรู้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทะเลไทยและใช้สื่อโต้ตอบ เคลื่อนไหวต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลร่วมกันในรูปแบบของ “นักสื่อสารใต้ทะเลภาคพลเมือง” แล้ว ยังมีอีกสังคมเสี่ยงหนึ่ง ซึ่งเป็นสังคมเสี่ยงระดับโลกแต่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทุกคน (รวมถึงนักดำเนินาร) ในระดับปัจเจก ทำให้นักดำเนินารต้องหาทางปรับตัวในหลากหลายรูปแบบ นั่นคือ สังคมเสี่ยงจาก

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระบบทุนนิยมส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมวิกฤตทะเลไทยที่มา
ควบคู่กับสถานการณ์สังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 ดังจะกล่าวถึงในบทถัดไป

บทที่ 7

การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการท่องเที่ยวดำน้ำรูปแบบใหม่

ช่วงเปลี่ยนผ่านจากสถานการณ์วิกฤตโควิด-19 ระบาดหนักไปสู่สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ฝ่อคลายและกลับมาระบาดอีกเป็นระลอก ความแปรปรวนดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทางทะเล อาชีพ “นักดำน้ำ” เป็นอาชีพที่ต้องพึ่งพิงทะเลจึงได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงซ้ำซ้อนดังกล่าวโดยตรง นักดำน้ำต้องเผชิญกับสังคมเสี่ยงอย่างไร มีวิธีการดิ้นรน ต่อสู้รับมือ ปรับตัว หาทางแก้ไข จัดการ เพื่อเอาตัวรอดจากวิกฤตสังคมเสี่ยงอันเนื่องมาจากโรคระบาดโควิด-19 ที่มาควบคู่กับสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างไร รวมถึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร เป็นประเด็นที่การวิจัยในบทนี้ต้องการหาคำตอบ

บทนำ

การดำน้ำลึก (Scuba Diving) เป็นกิจกรรมสันทนาการกลางแจ้ง (Out Door Activity) ที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยม เพราะก่อนลงไปสัมผัสโลกใต้ท้องทะเลได้ทุกคนต้องผ่านการเรียนและทดสอบเพื่อให้ได้บัตรดำน้ำที่ได้มาตรฐานการรับรองจากสถาบันขององค์กรเอกชนระหว่างประเทศ ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศต่างๆ (แต่มีสาขาย่อย เช่น โรงเรียนสอนดำน้ำภายใต้สังกัดกระจายอยู่ทั่วโลก) เช่น สถาบันดำน้ำของ PADI (Professional Association of Diving Instructors) ตั้งอยู่ที่รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁹ สถาบันดำน้ำของ SSI (Scuba Schools International) ตั้งอยู่ที่รัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา²⁰ และ

¹⁹ สถาบันออกบัตรสอนดำน้ำที่เป็นสากลมีเป็นจำนวนมาก แต่สถาบันที่นิยมและแพร่หลายทั่วโลกมากที่สุด คือ สถาบัน PADI ที่มา: ศุภพงษ์ อารีประเสริฐกุล (24 มีนาคม พ.ศ. 2555). แหล่งสืบค้น https://www.freedomdive.com/th/tip/dive_agency

²⁰ สถาบันสอนดำน้ำของ SSI ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1970 มีการอบรมทั้งหลักสูตรดำน้ำลึก (Scuba Diving) และดำน้ำตัวเปล่า (Free Diving) หลากหลายหลักสูตร ที่มา: Scuba schools International (SSI). แหล่งสืบค้น https://hmong.in.th/wiki/Scuba_Schools_International

สถาบันดำน้ำของ CMAS (Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques) ตั้งอยู่ที่รัฐโมนาโก²¹

สำหรับประเทศไทยมีสถาบันดำน้ำเป็นของตัวเองชื่อ สมาคมดำน้ำแห่งประเทศไทย (Diving Association of Thailand - DAT) ตั้งอยู่ที่แสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี แต่บัตรดำน้ำยังไม่เป็นสากลนิยมนัก เนื่องจากมีข้อจำกัด คือ หากจบจากสมาคมดำน้ำแห่งประเทศไทยจะสามารถดำน้ำได้เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ไม่สามารถนำบัตรไปใช้ดำน้ำที่ต่างประเทศได้ ในขณะที่สถาบันดำน้ำองค์กรระหว่างประเทศสามารถใช้ดำน้ำได้ทั่วโลก โดยกระบวนการดังกล่าวอยู่ในระหว่างการผลักดันให้สมาคมดำน้ำแห่งประเทศไทยก้าวสู่ความเป็นนานาชาติ อย่างไรก็ตาม การที่หลักสูตรการดำน้ำของไทยสอนโดยครูฝึกนักทำลายจุลชีพใต้น้ำ (หน่วยซีล) ซึ่งมีความเข้มข้นและเข้มงวดในการสอน รวมถึงมีราคาสูงกว่าหลักสูตรการดำน้ำเชิงสันทนาการจากสถาบันต่างชาติ แต่กลับไม่สามารถนำบัตรดำน้ำไปใช้ในต่างประเทศได้ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม อันเป็นสังคมเสี่ยงในแวดวงการดำน้ำที่มักกับระบบทุนนิยมของการท่องเที่ยวใต้ทะเล

เมื่อกระแสการดำน้ำเป็นที่นิยม ทำให้มีนักท่องเที่ยวหลังไหลมาดำน้ำมากขึ้น แต่ปราศจากการควบคุมและบริหารจัดการที่ดี รวมถึงไม่มีระบบรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางทะเลที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ระบบนิเวศใต้ทะเลเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วจนยากที่จะกู้คืน การเห็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวดำน้ำควบคู่กับการสัมผัสความจริงของโลกใต้ทะเลและการนำเสนอของสื่อล้วนเป็นไปในทางเดียวกัน คือ “ทะเลถูกทำลาย” สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ รวมถึงนักดำน้ำในฐานะบุคคลที่อยู่หน้าด่านและได้รับผลกระทบเป็นลำดับแรก นักดำน้ำจึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับเปลี่ยนตัวตน พฤติกรรมการดำน้ำและการใช้ชีวิตที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมถึงมีการเคลื่อนย้ายบทบาทจากนักดำน้ำเชิงสันทนาการไปเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครระหว่างท่องเที่ยวควบคู่กันไป

²¹ CMAS ถือเป็นองค์กรดำน้ำใต้น้ำที่เก่าแก่ที่สุดของโลก สมาชิกผู้ก่อตั้งและผู้สนับสนุนหลักของ CMAS คือ Jacques-Yves Cousteau นักสำรวจใต้น้ำและผู้บุกเบิกการดำน้ำของฝรั่งเศส CMAS. แหล่งสืบค้น: https://hmong.in.th/wiki/Confederation_Mondiale_des_Activites_Subaquatiques

ในบทนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพว่า นักดำน้ำมีมุมมองต่อการเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างไรในบริบทของการท่องเที่ยวทางทะเล และสังคมเสี่ยงที่แฝงมากับการท่องเที่ยวดำน้ำในยุคปัจจุบันเป็นอย่างไร ปัญหาการท่องเที่ยวดำน้ำที่เป็นวิกฤตเร่งด่วนซึ่งทุกคนต้องถูกคิดย้อนสะท้อนกลับ ทบทวน ไตร่ตรองร่วมกันในปัจจุบันคืออะไร โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 หัวข้อดังนี้

- 7.1 การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัคร: จากมุมมองของนักดำน้ำ
- 7.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบทุนนิยมของนักดำน้ำไทยและนักดำน้ำต่างชาติ: ประเด็นท้าทายการท่องเที่ยวทางทะเล
- 7.3 พลวัตการเปลี่ยนผ่านจากยุคโควิดมาสู่ยุคหลังโควิดกับการท่องเที่ยวดำน้ำที่ต้องคิดย้อนสะท้อนกลับ

7.1 การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัคร: จากมุมมองของนักดำน้ำ

ภาวะสมัยใหม่ตอนปลาย (Late Modernity) เป็นยุคที่มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยง ส่งผลให้วิถีคิดของมนุษย์ (ผู้ได้รับผลกระทบจากความเสี่ยง) เปลี่ยนแปลงไป การสื่อสารและเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงตาม รวมถึงวิถีของนักดำน้ำเปลี่ยนแปลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนที่ทำให้คนคนหนึ่งเปลี่ยนแปลงตัวตนจากนักท่องเที่ยวดำน้ำเชิงสันตนาการหรือนักดำน้ำอาชีพที่มุ่งแสวงหารายได้มาสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ไม่ได้เกิดขึ้นโดยฉับพลันตามธรรมชาติ หากแต่เกิดจากมีเหตุการณ์เข้ามากระทบ การถูกชักชวน การเข้าร่วมรับความรู้/อบรม ทำให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมการท่องเที่ยว เช่น มีประสบการณ์พบเห็นและเคยเข้าร่วมเหตุการณ์สังคมเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์สึนามิ เหตุการณ์ไปช่วยเหลือเด็กนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าออกจากถ้ำ เหตุการณ์เคยเห็นสัตว์ทะเลถูกคุกคาม เหตุการณ์ปะทะกับนักท่องเที่ยวที่ทำผิดกฎหมายทางทะเล การเห็นอวนปักคลุมปะการัง รวมถึงการเคยเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทะเลทำให้เกิดภาพจำ ผ่านกระบวนการปลูกฝังหล่อหลอม นอกจากนี้ยังเกิดจากเครือข่ายทางสังคมเพื่อนชักชวนและเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เห็นการโพสต์รูปดำน้ำกิจกรรม

อาสาสมัครผ่านโซเชียลมีเดียของเพื่อนหรือตามเพจท่องเที่ยวทำให้เกิดแรงบันดาลใจ สร้างพฤติกรรมเลียนแบบ

นอกจากนี้ การที่อาสาสมัครได้ดำดิ่งลงไปใต้ทะเลเอง และเห็นการเปลี่ยนแปลงของทะเลที่เข้ามากระทบกับร่างกาย เช่น ดำน้ำแล้วแสบคันผิว ต้มปลาแล้วมีคราบน้ำมันเรือไหลออกมาจากตัวปลา เห็นเต่ากระดองแตก เห็นฉลามวาฬติดอวน ได้กลิ่นครีเม่กันแดดตอนไปเที่ยวทะเล สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านวิถีจากนักดำน้ำท่องเที่ยวเชิงสันทนาการมาสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครโดยระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเกิดความรู้สึก เกิดจิตสำนึกมุ่งหวังทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคมควบคู่ไปกับการแสวงหาความสำราญส่วนตัว

หลังจากเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครมาระยะหนึ่ง นักดำน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและให้ความหมายของการดำน้ำที่เป็นมากกว่ากิจกรรมสันทนาการท่องเที่ยวใต้ทะเล (แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าการดำน้ำลึกยังคงเป็นการท่องเที่ยวอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบและเปลี่ยนจิตสำนึก) โดยนักดำน้ำอาสาสมัครได้สร้างความหมายใหม่ให้การดำน้ำซึ่งมีนัยยะหลากหลาย ดังนี้

สร้างความหมายใหม่ให้การดำน้ำ

“การดำน้ำคืออะไร ?” “ให้ความหมายว่าอย่างไร ?” จากคำถามดังกล่าว นักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างตอบว่า “ดำน้ำ” เป็นมากกว่าการท่องเที่ยวใต้ทะเล โดยสามารถรวบรวม จัดกลุ่มได้ดังนี้

ตารางที่ 17 แสดงการให้ความหมายการดำน้ำจากมุมมองของนักดำน้ำอาสาสมัคร

จัดกลุ่ม ประเภท การให้ความหมายของการดำน้ำ	“ดำน้ำ” ตามนิยามของนักดำน้ำอาสาสมัคร
นัยยะการดำน้ำ เชิงท่องเที่ยว สันทนาการ	<ul style="list-style-type: none"> - การดำน้ำ คือ การท่องเที่ยว - การดำน้ำ คือ งานอดิเรก - นักดำน้ำคือผู้ทำรายได้ (เพราะลงดำน้ำแต่ละครั้ง ส่งผลกระทบต่อปะการัง เพียงทาครีมกันแดดก็ส่งผลกระทบต่อปะการังและน้ำทะเล

จัดกลุ่ม ประเภท การให้ความหมาย ของการดำเนินน้ำ	“ดำเนินน้ำ” ตามนิยามของนักดำเนินน้ำอาสาสมัคร
	แล้ว)
นัยยะการดำเนินน้ำ เชิงพฤติกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินน้ำคือการละลายพฤติกรรม (เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎการดำเนินน้ำ ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม จะทำตามใจตัวเองไม่ได้และต้องรักษาเวลา ทำอะไรให้ทันเพื่อน เช่น การตื่นนอน การแต่งตัวเตรียมลงดำเนินน้ำ) - การดำเนินน้ำคือการสลายกรอบทางชนชั้น (เพราะจะอายุมาก จะยศตำแหน่งใหญ่แค่ไหน แต่คุณต้องยกมือไหว้คนอายุน้อยกว่าที่ดำเนินน้ำมานานกว่า เมื่อลงดำเนินน้ำทุกคนต้องอยู่ใต้คำสั่งของครู และอยู่ใต้ทะเล ทุกคนเสมอภาค) - การดำเนินน้ำคือความสามัคคี (ต้องไปเป็นทีม) - การดำเนินน้ำคือการเสียสละ (อยากรู้ อยากเห็น จึงลงไปดูใต้ทะเล) - การดำเนินน้ำคือความมีวินัย - การดำเนินน้ำคือการอยู่ร่วมกับคน - การดำเนินน้ำคือการหาเงินถมทะเลด้วยความสมัครใจ
นัยยะการดำเนินน้ำ เชิงจิตใจ	<ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินน้ำคือการปฏิบัติธรรม จิตใจสงบ - การดำเนินน้ำคือความสุข ความรัก - การดำเนินน้ำคือความมีสติ - การดำเนินน้ำคือความสุขของคนวัยเกษียณ
นัยยะการดำเนินน้ำ เชิงสุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินน้ำคือยารักษาโรค - การดำเนินน้ำทำให้หายปวดหลัง - การดำเนินน้ำช่วยรักษาโรคซึมเศร้า ลืมทุกข์
นัยยะการดำเนินน้ำ	- การดำเนินน้ำ คือ การช่วยชาติ

จัดกลุ่ม ประเภท การให้ความหมาย ของการดำน้ำ	“ดำน้ำ” ตามนิยามของนักดำน้ำอาสาสมัคร
เชิงอาสาสมัคร	<ul style="list-style-type: none"> - การดำน้ำคือการอนุรักษ์ - นักดำน้ำคือผู้กอบกู้
นัยยะการดำน้ำ เชิงความสัมพันธ์ ทางสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - การดำน้ำ คือ การไปพบปะเพื่อน หาเพื่อนคนที่มีใจรักเหมือนกัน - การดำน้ำ คือ การดิ้นรนต่อสู้ แข่งขันทางธุรกิจ - การดำน้ำเป็นงานที่เรารัก - การดำน้ำคือการเสี่ยงเอาชีวิตของตัวเองไปรับผิดชอบคนอื่น (ไม่คุ้มกับรายได้ ไม่ชอบสอนดำน้ำ) - การดำน้ำ คือ อำนาจ (ลงไปใต้ทะเล)
นัยยะการดำน้ำเชิง วิชาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> - การดำน้ำ เอาไว้หาเงิน - การดำน้ำเป็นอาชีพและเป็นงานอดิเรกไปด้วย - การดำน้ำคือการลงทุน การทำธุรกิจ การแข่งขันสูง ซึ่งไหวชิงพริบ

จากการให้ความหมายเรื่องการดำน้ำที่แตกต่างหลากหลายข้างต้น ทำให้มุมมองต่อการท่องเที่ยวดำน้ำของนักดำน้ำอาสาสมัครเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยนักดำน้ำนิยามว่า การดำน้ำแบบอาสาสมัคร คือ การท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีการให้ความหมายต่างๆ ดังนี้ การท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบต่อสังคม การท่องเที่ยวแบบมีหัวใจอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแบบให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม การท่องเที่ยวแบบมีภารกิจ การท่องเที่ยวแบบทำความดี การดำน้ำเพื่อมาฝึกทักษะ (น้ำ) ฟรีแต่มีเกียรติยศ

อย่างไรก็ตาม มีนักดำน้ำส่วนน้อยมองว่ากิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครไม่ใช่การท่องเที่ยว เพราะเป็นการไปทำงานที่ลำบาก งานหนัก เช่น แบกแท็งค์ อยู่กับสิ่งสกปรก น้ำขุ่น ต้องคัดแยกขยะ เม

เรือ หากใจไม่รักการดำน้ำจริงๆ จะทำไม่ได้ นอกจากนี้ การนำอุปกรณ์ดำน้ำของตนเองมาใช้งานอาจไม่เหมาะสม เช่น ดำน้ำเก็บขยะ จะทำให้อุปกรณ์ดำน้ำพังง่าย เพราะทรายและซีโคลนเข้าไปอุดในท่อหายใจ (Regulator) ของอุปกรณ์ดำน้ำ ดำเสร็จต้องไปส่งซ่อม ไม่คุ้มกับเงินที่จ่ายไป นักดำน้ำกลุ่มนี้มองว่า การท่องเที่ยวควรได้รับความสะดวกสบายกว่านี้ ได้อยู่โรงแรมดีๆ แอร์เย็นๆ อยู่ดีกินดี ยอมจ่ายเงินไปท่องเที่ยว ส่วนการดำน้ำอาจมองว่าไม่ใช่การท่องเที่ยว แต่เป็นการไปทำงานเพื่อตอบแทนสังคม

เมื่อพิจารณากิจกรรมดำน้ำอาจสามารถด้วยแนวคิดการท่องเที่ยว การดำน้ำอาจสามารถจัดว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีการท่องเที่ยวหลากหลายแนวผสมผสานกัน จากแนวคิดเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงความรู้ (The Knowledge Based) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น 20 รูปแบบย่อย พบว่า การดำน้ำอาจสามารถจัดอยู่ในหมวดการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ (ซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล การท่องเที่ยวสีเขียว) และจัดอยู่ในหมวดวัฒนธรรม (เช่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวชมวิถีชนบท การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี) รวมถึงอยู่ในหมวดการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (เช่น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัคร) ส่วนนักดำน้ำอาจสามารถได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวตามนิยามของตนเอง เช่น การท่องเที่ยวแบบมีภารกิจ การท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบเพื่อสังคม การท่องเที่ยวดำน้ำเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น

7.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบทุนนิยมของนักดำน้ำไทยและนักดำน้ำต่างชาติ: ประเด็นท้าทายการท่องเที่ยวทางทะเล

จุดดำน้ำของไทยส่วนใหญ่จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่าชาวไทย สาเหตุที่ชาวต่างชาตินิยมมาดำน้ำในเมืองไทย เนื่องจาก มีแหล่งทะเลสวยงาม อุณหภูมิน้ำอุ่นพอเหมาะ ราคาทริปดำน้ำถูก มีการบริการที่เป็นมิตร ครบวงจร สะดวกสบาย ค่าครองชีพไม่แพง เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมดำน้ำของประเทศอื่น

ปัจจัยเหล่านี้ ทำให้นักดำน้ำท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมากผันตัวเองมาประกอบอาชีพ Dive Instructor/Dive Master ในประเทศไทย รวมถึงบางส่วนเข้ามาเปิดธุรกิจดำน้ำเป็นของตัวเอง

หาลูกค้าเองและพยายามผูกขาดธุรกิจดำน้ำในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่นักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมเข้ามาดำน้ำในประเทศไทยและต้องการเรียนดำน้ำกับครูที่พูดภาษาประจำชาติเดียวกัน ทำให้ครูสอนดำน้ำต่างชาติได้เปรียบกว่าครูสอนดำน้ำไทยในเรื่องของภาษาและการสื่อสาร เพราะการพูดภาษาเดียวกันจะทำให้เข้าใจคำศัพท์เฉพาะทางเกี่ยวกับการดำน้ำได้ง่ายกว่าและนำไปสู่การฝึกปฏิบัติได้น้ำที่รวดเร็ว รวดเร็วกว่า

ประเทศที่ลูกค้าต้องการครูสอนดำน้ำต่างชาติที่พูดภาษาเดียวกัน เช่น ฝรั่งเศส สเปน จีน อังกฤษ ฯลฯ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวดำน้ำต่างชาติบางคนยังมีความเชื่อว่าครูสอนดำน้ำจากยุโรปมีความเก่งกว่าและดูเป็นมืออาชีพมากกว่าครูสอนดำน้ำจากเอเชีย ดังนั้น นักท่องเที่ยวต่างชาติจึงมีแนวโน้มเชื่อถือและสนทนากับครูสอนดำน้ำต่างชาติจากยุโรปมากกว่าครูสอนดำน้ำท้องถิ่นของไทย รวมถึงเรื่องสรีระรูปร่างระหว่างชาวเอเชียกับชาวยุโรปก็มีส่วนสร้างความน่าเชื่อถือซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการเรียนดำน้ำ เนื่องจากโครงสร้างทางร่างกายของนักดำน้ำจากยุโรปจะตัวใหญ่และดูแข็งแรงกว่าชาวเอเชีย ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเรียนดำน้ำมั่นใจว่าเมื่อเกิดปัญหา/อุบัติเหตุทางทะเล ครูสอนดำน้ำจากยุโรปว่าจะสามารถรับมือและจัดการได้ดีกว่า เช่น มีผลกำลังในการแบกร่างของนักเรียนต่างชาติกลับเรือได้อย่างปลอดภัยและรวดเร็วกว่า

ความต้องการและความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องการครูสอนดำน้ำต่างชาติเพื่อประโยชน์ด้านการสื่อสารทำให้นักดำน้ำไทยอยู่ในภาวะเป็นรองเพราะอุปสรรคทางด้านภาษา จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้มีชาวต่างชาติเข้ามาประเทศไทยโดยใช้วีซ่าท่องเที่ยว เริ่มจากเข้ามาเรียนดำน้ำในฐานะนักท่องเที่ยวหรือนักเรียนในรูปแบบของลูกค้า ต่อมาหลังจากเรียนจบ ได้มาทำงานเป็น Dive Instructor/Dive Master โดยไม่มีวีซ่าทำงาน (Work Permit) เมื่อครบกำหนด 3 เดือน วีซ่าท่องเที่ยวหมดอายุ ชาวต่างชาติเหล่านี้จะเดินทางออกนอกประเทศไทยไปประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม กัมพูชา ลาว ฯลฯ เพื่อไปต่อวีซ่าและเดินทางกลับเข้ามาทำงานดำน้ำในประเทศไทยโดยใช้วีซ่านักท่องเที่ยว นอกจากนี้ การที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาดำน้ำมากกว่าคนไทย ทำให้มีความจำเป็นต้องใช้ครูสอนดำน้ำชาวต่างชาติเป็นผู้นำการสื่อสาร ทำหน้าที่ประกาศและอธิบายกิจกรรมต่างๆ บนเรือ โดยเฉพาะบนเรือ Live Abroad ซึ่งบางกรณี

ชาวต่างชาติต้องมาอธิบายประวัติศาสตร์เรือจม (ก่อนดำน้ำ) ให้ชาวต่างชาติและคนไทยฟัง ส่งผลให้เรื่องราวประวัติศาสตร์ไทยมีความคาดเคลื่อน เข้าใจผิด

อุปสรรคปัญหาและช่องว่างทางการสื่อสารระหว่างนักดำน้ำไทยกับนักดำน้ำต่างชาติ ดังกล่าว ทำให้นักดำน้ำไทยเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับในประเด็นเรื่องภาษาและการสื่อสาร โดยตระหนักว่าการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามมีความจำเป็นและสำคัญต่อการประกอบอาชีพทางทะเลโดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยว จากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยลงไปสมัครงานเป็น Dive Master คำถามจากผู้ประกอบการร้านดำน้ำ คือ สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษกับลูกค้าได้หรือไม่ เพราะลูกค้า 99% เป็นชาวต่างชาติ ซึ่งถึงแม้เพื่อนคนไทยจะเป็นผู้แนะนำงานดำน้ำให้ แต่เมื่อลงทำงานบนเรือ เจ้าของบริษัทและทุกคนบนเรือเป็นชาวต่างชาติหมด เช่นเดียวกับ อัน (นามสมมุติ) อายุ 29 ปี ครูสอนดำน้ำไทยที่ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ วันหนึ่งอันโทรมาชวนผู้วิจัยไปกินข้าวริมทะเลเพื่อร่วมงานเลี้ยงฉลองการสอบจบเป็นครูสอนดำน้ำของเขา อันเล่าถึงอุปสรรคปัญหาทางด้านภาษาและการสื่อสารของกระบวนการกว่าจะได้เป็น “Dive Instructor” ด้านการดำน้ำลึกว่า

“ตอนแรก ผมสอบไม่ผ่าน เห็นข้อสอบแล้ววิ่งไปหมด มันเป็นภาษาอังกฤษและเป็นข้อสอบคำนวณฟิสิกส์ ผมก็ขอให้เขา (คนคุมสอบ) ช่วยอธิบาย แต่คนคุมสอบเป็นชาวฝรั่งเศส อธิบายแล้วแต่ไม่เข้าใจ เขาเลยเรียกให้ครูคนไทยมาอธิบายให้ฟัง ถ้าสอบครั้งแรกไม่ผ่าน ต้องสอบใหม่ เสียเงินค่าสอบใหม่แต่ครั้งหนึ่งกว่าบาท รวมๆ แล้วค่าเรียนครูทั้งหมดแสนกว่าบาท ใช้เวลาเรียน 2 อาทิตย์ แต่ถ้าเราสอบไม่ผ่าน ต้องรอสอบรอบต่อไป ใช้เวลาเรียนรวมประมาณ 1 เดือน แต่เป็นช่วงเวลา 1 เดือนที่ทรมานมาก ไม่มีความสุขเลย”

เช่นเดียวกับ โก้ Dive Master (นามสมมุติ อายุ 28 ปี) ได้เล่าถึงการสอบข้อเขียนอันเป็นกระบวนการสุดท้ายของการเป็นผู้ช่วยครูสอนดำน้ำซึ่งผ่านมาด้วยความยากลำบากเพราะอุปสรรคทางด้านภาษา “...ข้อสอบมันเป็นภาษาอังกฤษหมดเลย บางอย่างอ่านไม่เข้าใจ ผมก็ใช้ google translate แปลและให้ครูอธิบายให้ฟัง...” นอกจากนี้ โก้ยังได้ขยายความถึงความตั้งใจที่อยากจะเป็นนักดำน้ำผู้มีความรู้เฉพาะทางและมีทักษะภาษาอังกฤษ เนื่องจาก โก้เคยเห็นครูสอนดำน้ำชาวต่างชาติทำหน้าที่อธิบายประวัติศาสตร์เรือจมของไทยให้คนไทยฟังทำให้ย้อนกลับมาคิดว่า

ทำไมครูดำน้ำไทยไม่สามารถยื่นพูดภาษาอังกฤษและเป็นผู้นำอธิบายประวัติศาสตร์เรือจมของไทยให้ชาวต่างชาติฟังบ้าง

“...เรือจมสัตตะกุดเลยพี่ เห็นครูฝรั่งมันยื่นพูดประวัติศาสตร์เรือจมให้ผมฟัง เอ้...มันใช่หรือ แล้วทำไมเราไม่พูดเอง...ผมว่าไปดำน้ำกับฝรั่งมันไม่สนุก เพราะเราพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ไม่รู้จะไปสื่อสารอะไรกับเขา..” จากเหตุการณ์นี้ทำให้ใก้อยากเป็นนักดำน้ำคนไทยที่สามารถสื่อสารอย่างฉะฉานมั่นใจ

นอกจากนี้ การที่กิจกรรมดำน้ำมีความเป็นโลกาภิวัตน์ บัตรดำน้ำที่เรียน ณ แห่งที่ใดแห่งที่หนึ่งสามารถใช้ดำน้ำได้ทั่วโลก เนื่องจากมีการใช้สัญลักษณ์การดำน้ำที่เป็นระบบสากลร่วมกัน ดังนั้น สำหรับอาชีพครูดำน้ำทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับที่สามารถถ่ายทอดได้และเข้าใจศัพท์เฉพาะทางด้านดำน้ำจึงเป็นเรื่องสำคัญ นักดำน้ำหลายคนมีความใฝ่ฝันอยากหาประสบการณ์ ไปทำงานดำน้ำในต่างประเทศหรือเดินทางไปทั่วโลก แต่ติดขัดเรื่องภาษาและการสื่อสารกับชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับนายจ้าง เพื่อนร่วมงานและลูกค้าดำน้ำฝรั่ง ดังนั้น การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำจึงมีไม่เพียงเรื่องของปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของภาษาและการสื่อสารด้วย

จากประสบการณ์การทำงาน ทำให้นักดำน้ำไทยกลุ่มตัวอย่างรู้สึกเหลื่อมล้ำ เสียเปรียบและเสมือนถูกแย่งงานจากนักดำน้ำต่างชาติเนื่องจากจุดอ่อนทางด้านภาษาและการมีเจ้าของร้านค้าดำน้ำเป็นชาวต่างชาติทำให้ชาวต่างชาติชอบสื่อสารกันเองมากกว่า ซึ่งนักดำน้ำไทยมีวิธีแก้ปัญหา คือ พยายามพัฒนาภาษาอังกฤษให้เก่งอยู่ในระดับที่สามารถถ่ายทอดความรู้เฉพาะทางให้นักเรียนดำน้ำต่างชาติได้ นอกจากนี้นักดำน้ำไทยยังมีการใช้สื่อออนไลน์และใช้การถ่ายรูปใต้น้ำเป็นจุดเรียกลูกค้า เช่น Dive Instructor/Dive Master ชาวไทยจะชอบถ่ายภาพใต้น้ำ รวมถึงให้ความสำคัญกับการมีกล้องถ่ายรูปใต้น้ำ พวกเขาจึงใช้ทักษะการถ่ายภาพผนวกกับความชอบถ่ายรูปใต้น้ำเป็นจุดเรียกลูกค้าชาวต่างชาติ ส่วนหนึ่งเพื่อชดเชยจุดอ่อนด้านภาษา

นอกจากนี้ Dive Instructor/Dive Master ชาวไทยยังใช้กลยุทธ์ซึ่งพวกเขาเรียกขึ้นมาเองว่า “Local Touch” คือ การพาลูกค้าดำน้ำไปสังสรรค์ กินเลี้ยง ดื่มแอลกอฮอล์ตามร้านบาร์ลับ

รวมถึงบาร์ท้องถิ่นหลังจากดำนํ้าเสร็จเพื่อสร้างความสนิมสนม คู่้นเคย เทคนิค “Local Touch” โดยการกิน ดื่มนํ้า ปรกติ ถือเป็นกรลดช่องว่างทางด้านภาษา ลดการปะทะ ลดความเข้าใจผิดในการสื่อสารและวัฒนธรรม รวมถึงลดความขัดแย้งระหว่างครูสอนดำนํ้าไทยกับครูสอนดำนํ้าชาวต่างชาติ รวมถึงลูกค้ำดำนํ้าชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี

“หลังจากดำนํ้าเสร็จ ร้านนี้อาจแยกย้ายกันกลับโรงแรม แต่ร้านผมจะชวนลูกค้ำไป “Local Bar”^{22 23} ตามชายหาด พาไปที่พวกเขา (นักท่องเที่ยวดำนํ้า) ไม่เคยไป โชวีให้เขาเห็นว่า เขาเข้าถึงท้องถิ่นก็ต้องมากับคนท้องถิ่นและคุยกับคนท้องถิ่นแบบพวกเรา ถึงจะเป็นช่วงโควิด แต่การสังสรรค์จำเป็นต้องมี เพราะลูกค้ำจะกลับแล้ว จุดขายของพวกเราคือ ความเป็นบ้านๆ ง่ายๆ แบบคนท้องถิ่น ผมใช้หลัก “Local Touch” ให้เขาได้เข้าถึงความเป็นท้องถิ่นจริงๆ ที่มันแตกต่างจากการไปเที่ยวกับฝรั่งด้วยกัน อย่างวันนี้ ผมก็พาพวกเขาพากินหมูกะทะริมทะเล”

ทิวา (อายุ 34 ปี)

หุ้นส่วนเจ้าของกิจการร้านดำนํ้าและครูสอนดำนํ้า

7.3 พลวัตนาการเปลี่ยนผ่านจากยุคโควิดมาสู่ยุคหลังโควิดกับการท่องเที่ยวดำนํ้าที่ต้องคิดย้อนสะท้อนกลับ

7.3.1 โรคระบาดโควิดและหลังโควิด-19: สถานการณ์สังคมความเสี่ยงการท่องเที่ยวทะเลกับการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้า

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่-19 หรือ “COVID-19” เป็นโรคระบาดซึ่งเกิดจากการติดเชื้อทางเดินหายใจที่เกิดจากไวรัสโคโรนา เริ่มพบผู้ป่วยครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 (ค.ศ. 2019) ที่เมืองอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ภาคกลางของประเทศจีน ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มีผู้คนหนาแน่น จึงเกิดการระบาดใหญ่ได้รวดเร็วและลุกลามไปทั่วโลก ทำให้ผู้คนเจ็บป่วยและเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก

²² Local Bar หมายถึง สถานบันเทิงท้องถิ่นหรือบาร์ลับตามชายหาดและบนเขา บางแห่งมีการเสพักญา

²³ ผู้เขียนใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลพูด

สำหรับประเทศไทย พบผู้ป่วยรายแรกที่มาเข้ารับการรักษาในประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 เป็นคนจีนที่รับเชื้อจากการระบาดในประเทศจีนและได้เดินทางมาประเทศไทย หลังจากนั้น มีผู้ป่วยอีกหลายรายที่มาจากประเทศอื่น ส่วนผู้ป่วยที่ติดเชื้อในประเทศไทยรายแรก มีการรายงานเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563 จากการรายงานสถานการณ์โรคระบาดในประเทศไทย พบว่า 5 จังหวัดที่มีการติดเชื้อสูงสุดตามลำดับ คือ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ ชลบุรี สมุทรสาครและนครปฐม โดยมาตรการการจัดการปัญหาโรคระบาดโควิด-19 ของรัฐบาล คือ ใช้มาตรการล็อกดาวน์หรือการกำหนดพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด รวมถึงประกาศเคอร์ฟิวหรือการห้ามออกจากสถานที่พักในเวลาค่ำคืนเพื่อจำกัดการเคลื่อนย้ายของประชาชนและป้องกันความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อโรคระบาดโควิด-19 ให้ได้มากที่สุด

ผลพวงจากมาตรการล็อกดาวน์ทำให้กิจการ ห้างร้าน ธุรกิจต่างๆ ต้องปิดตัวลง รวมถึงกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางทะเลและคมนาคมทางน้ำล้วนได้รับผลกระทบอย่างหนัก เช่น การออกมาตรการระงับการเดินทางโดยเครื่องบิน รถโดยสารและเรือ การปิดโรงแรม สระว่ายน้ำ น้ำสาธารณะ ชายหาด รวมถึงหมู่เกาะต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านน้ำทางทะเล จากการกำหนดพื้นที่ควบคุมในจังหวัดต่างๆ ที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 สูง พบว่า มีจังหวัดที่อยู่ติดชายทะเลและเป็นแหล่งดำน้ำที่มีชื่อเสียงของประเทศไทยได้รับผลกระทบโดยตรง ประกอบด้วย จังหวัดชลบุรี ระยอง บัตตานี ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด จังหวัดชุมพร ตรัง ระนอง ตรวดี สตูล ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุด และจังหวัดกระบี่ พังงา สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ควบคุม ซึ่งจังหวัดติดชายฝั่งทะเลที่รัฐบาลกำหนดให้เป็นพื้นที่ควบคุมเหล่านี้ ถือเป็นจุดดำน้ำท่องเที่ยวสำคัญของไทย เป็นเป้าหมายการเดินทางมาท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของชาวต่างชาติ นำรายได้เข้าประเทศ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและสร้างเงินหมุนเวียนให้แก่ประเทศอย่างมหาศาล

รายละเอียด ผลกระทบทางพื้นที่ของจุดดำน้ำซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ควบคุมและเข้มงวดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีดังนี้

ตารางที่ 18 แสดงจังหวัดที่มีจุดดำน้ำและได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงโรค
ระบาดโควิด

จังหวัดที่มีจุดดำน้ำลึก	แหล่งจุดดำน้ำ (Dive Site) ที่สำคัญ	ประเภทของเขตควบคุม เนื่องจากสถานการณ์ แพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19
ชลบุรี	แสมสาร พัทยา เกาะไผ่	พื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด
ระยอง	หินเพ็ง	พื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด
ปัตตานี	โลซิน	พื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด
ชุมพร	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร เกาะหินเพ็ง เกาะทะลุ	พื้นที่ควบคุมสูงสุด
ตรัง	เกาะกระดาน	พื้นที่ควบคุมสูงสุด
ระนอง	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะระนอง เกาะนาวไอพี	พื้นที่ควบคุมสูงสุด
ตราด	เกาะช้าง เกาะหมาก เกาะกูด เกาะหวาย เกาะรัง	พื้นที่ควบคุมสูงสุด
สตูล	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา เกาะหลีเป๊ะ	พื้นที่ควบคุมสูงสุด
กระบี่	เกาะลันตา เกาะห้า	พื้นที่ควบคุม
พังงา	อุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะสิมิลัน ลิเซวิว สุรินทร์	พื้นที่ควบคุม

จังหวัดที่มีจุดดำน้ำลึก	แหล่งจุดดำน้ำ (Dive Site) ที่สำคัญ	ประเภทของเขตควบคุม เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19
สุราษฎร์ธานี	ทุกจุดดำน้ำในเกาะเต่า เกาะสมุยและเกาะพะงัน	พื้นที่ควบคุม
ภูเก็ต	เกาะราชาน้อย เกาะราชาใหญ่ เกาะเฮ เกาะพีพี	พื้นที่ควบคุม

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ธุรกิจโรงแรม กิจกรรมทางทะเล การคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำรวมถึงการเดินทางเรือ สิ่งเหล่านี้ ส่งผลให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวต้องยุติกิจการ/กิจกรรมดำน้ำทั้งในรูปแบบชั่วคราวและถาวร รวมถึงพนักงาน/ลูกจ้างอีกหลายชีวิตต้องสูญเสียรายได้ ตกงาน ซึ่งหนึ่งในผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 คือ ผู้ประกอบอาชีพครูสอนดำน้ำ ไกด์ดำน้ำและเจ้าของธุรกิจดำน้ำ รวมถึงนักดำน้ำในกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการธุรกิจ เช่น นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ นักดำน้ำอาสาสมัคร ล้วนได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังต่อไปนี้

7.3.2 สังคมความเสี่ยงซ้อนความเสี่ยงกับวิถีใหม่ (New Normal) ของนักดำน้ำ : การเปลี่ยนแปลงและปรับตัว

ประเทศไทยได้เผชิญกับปัญหาสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยมาช้านาน โดยปัญหาที่พบ มีความซับซ้อนและเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก เช่น ภาวะโลกร้อน ปะการังฟอกขาว ขยะพลาสติกเต็มทะเลและแตกตัวเป็นไมโครพลาสติก สัตว์ทะเล (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์) เช่น ฉลามวาฬ พะยูน กินขยะพลาสติกจนเกิดการเจ็บป่วย เสียชีวิต นอกจากนี้ ยังพบว่า สัตว์ทะเลที่นำมาประกอบอาหารตรวจพบสารเจือปนจากไมโครพลาสติก อันก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์ในฐานะผู้บริโภค

นอกจากปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลแล้ว ปัญหาความยากจนหรือปัญหาปากท้องของกลุ่มชาวบ้านที่เป็นชาวประมงหรือเป็นแรงงานในเรือยังกลายเป็นปัญหาคุกคามข้ามชาติและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเลระหว่างประเทศตามมา เช่น การลักลอบทำประมงผิดกฎหมายจนนำมาสู่การรุกรานน่านน้ำของประเทศเพื่อนบ้าน เศรษฐกิจของชาวประมงใช้หาปลาตกลงสู่ทะเล ฝืนอนุชนขนาดเล็ก-ใหญ่ตกลงใต้ทะเล ปกคลุมปะการัง สร้างความเสียหายอย่างหนักและยากที่จะกู้กลับคืน เนื่องจากปะการังต้องใช้เวลาในการเติบโต

นอกจากนี้ การที่ฝืนอนุชนตกลงไปคลุมปะการังเพียงวันเดียว สามารถทำให้ปะการังตายได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ต้องมีคนดำน้ำลงไปตัดอนุชนที่ปกคลุมปะการังออก เพราะเมื่อปะการังตาย ทศนิยภาพใต้ท้องทะเลมีความเสื่อมโทรม จะทำให้จุดดำน้ำไม่สวยงามกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม สร้างความเสียหายต่อการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้ ชากอวนยังไปคลุมหรือพันตัวของสัตว์ทะเล โดยเฉพาะสัตว์ทะเลหายากและสัตว์คุ้มครองทำให้ปลาไม่สามารถว่ายน้ำหรือหากินได้ตามธรรมชาติและตายในที่สุด ซึ่งส่งผลให้ระบบนิเวศ (Ecosystem) ถูกทำลาย สร้างความเสียหายในวงกว้าง

ปัญหาเหล่านี้ ยากที่หน่วยงานรัฐจะจัดการได้อย่างทันที่ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล ดังนั้น จึงต้องอาศัยแรงงานภาคประชาชนในรูปแบบนักดำน้ำอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งรัฐบาลมีมาตรการปิดแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล อุทยานแห่งชาติทางทะเล ระงับการเดินทางข้ามจังหวัดและควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทย รวมถึงเจ้าหน้าที่ราชการถูกสั่งให้ทำงานที่บ้าน (Work From Home) ดังนั้น การไม่มีเจ้าหน้าที่ออกเรือตรวจตราความผิดปกติทางทะเลหรือมีน้อยลง การไม่มีนักท่องเที่ยวดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยเก็บขยะทางทะเลและคอยเป็นหูเป็นตาแจ้งเรื่องร้องเรียนความผิดปกติทางทะเล ทำให้เกิดการลักลอบทำประมงผิดกฎหมายและมีเศษซากอวนคลุมปะการังมากขึ้น สร้างความเสียหายในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมทางทะเลในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อีกด้านหนึ่งมีความเห็นว่า ช่วงที่รัฐมีมาตรการปิดทะเลซึ่งไม่มีนักท่องเที่ยว

ดูเหมือนว่าท่องเที่ยวไทยได้รับการฟื้นฟู ชะงักทะเลลดลง ความเป็นธรรมชาติกลับคืนมา เพราะเมื่อไม่มีมนุษย์ ไม่มีเรือยนต์ ไม่มีมลพิษ ไม่มีความพลุกพล่านบนผิวน้ำ ส่งผลให้สัตว์ทะเลหายากปรากฏตัว วายบนผิวน้ำ ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของท่องเที่ยวทะเลซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดี

แต่อีกมุมหนึ่งกลับมีความเห็นที่แตกต่างว่าความเป็นธรรมชาติทางทะเลที่ได้รับการฟื้นฟูกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นี้ ไม่ใช่เรื่องที่น่ายินดี เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราวเฉพาะตอนที่ไม่มีนักท่องเที่ยว แต่เมื่อโรคระบาดโควิด-19 สงบลง นักท่องเที่ยวหลังไหลกลับมาท่องเที่ยวทางทะเลตามปกติ ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติทางทะเลก็จะกลับมาเหมือนเดิมอีกครั้งและถึงแม้ในช่วงโรคระบาดโควิด-19 ชะงักทะเลจะลดน้อยลง เพราะไม่มีนักท่องเที่ยว แต่กลับพบว่า ชะงักทะเลกลับมีมากขึ้น แต่ไม่มีผู้พบเห็นและไม่มีนักดำน้ำลงไปเก็บ

จากการสำรวจใต้ทะเลในช่วงแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบว่า มีชะงักทะเลเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะชะงักติดเชื้อประเภท หน้ากากอนามัยและขวดพลาสติกบรรจุแอลกอฮอล์ล้างมือ ซึ่งเป็นขยะที่มีสารเคมีปนเปื้อน รวมถึง พบขยะจากกล่องพลาสติกบรรจุอาหารอันเนื่องมาจากการสั่งอาหารมารับประทานที่บ้าน (Food Delivery) มากขึ้น ในช่วงกักตัวจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 นอกจากนี้ ผลกระทบจากโรคระบาดโควิด-19 ส่งผลให้ธุรกิจโรงงานต่างๆ ปิดตัว ผู้คนต้องตกงาน ขาดรายได้และมีปัญหาเรื่องปากท้องตามมา ดังนั้น แหล่งอาหารที่สามารถหาได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย คือ การหาปลาในทะเล ด้วยเหตุนี้ ในภาวะที่คนตกงานสูงเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงพบว่า ประชาชนที่เคยทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแรงงานรับจ้างได้ผันตัวมาเป็นชาวประมง ออกเรือหาปลาเพื่อประทังชีพและนำปลาไปขายในช่วงที่ขาดรายได้ ผลพวงที่ตามมา คือ พบการทิ้งอวนของชาวประมงลงทะเลมากขึ้นและพบการประมงผิดกฎหมายในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มากขึ้น รวมถึงวิธีการหาปลาของชาวประมงอาชีพและชาวประมงสมัครเล่นในแต่ละครั้ง มีเป้าหมาย คือ การออกเรือหาปลาและเอาปลาบรรจุทุกใส่เรือให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้น ชาวประมงบางรายจึงจำเป็นต้องทิ้งอวนลงสู่

ทะเลเพื่อให้เรือมีพื้นที่ว่างสำหรับบรรทุกปลา หรือบางกรณีเศษอวนประมงตกลงสู่ท้องทะเลโดยไม่ได้ตั้งใจ

“...ช่วงโควิด บมีนักท่องเที่ยวนำ บมีเงินใช้ หาปลากินทุกวันเลย เขาอวนดักปลาอยู่หน้าหาดนี่แหละ” พี่ศักดิ์ คนขับเรือท่องเที่ยวและชาวประมง ส่วนชาวประมงที่เป็นนักดำน้ำอาสาสมัครรู้ดีว่าการใช้อวนหาปลาอาจทำให้กลุ่มนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ชดเคืองใจ จึงใช้วิธีเลือกอวนที่มีตาข่ายรูใหญ่ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ปลาเล็กที่ยังไม่โตเต็มไว้ติดมาด้วย รวมถึงใช้วิธียิงปลาในเขตที่ได้รับอนุญาตเพราะการยิงปลาไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมได้ทะเลและเลือกขนาด (Size) ของปลาได้

จากสถานการณ์ดังกล่าว ปัญหาขยะทะเลจำพวกเศษอวนจากชาวประมง (ทั้งการประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์) ได้กลายเป็นปัญหาระดับโลกที่องค์กรระหว่างประเทศให้ความสำคัญในปัจจุบัน โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งรัฐบาลขอความร่วมมือให้หน่วยงานต่างๆ ทำงานที่บ้าน (Work From Home) ดังนั้น จึงไม่มีนักดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยสอดส่องการประมงผิดกฎหมายและความผิดปกติทางทะเลในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงไม่มีการโพสต์เหตุการณ์ความผิดปกติทางทะเลผ่านโซเชียลมีเดีย ไม่มีนักข่าวรายงานปัญหา ด้วยเหตุนี้ นักดำน้ำอาสาสมัครในฐานะผู้ทำหน้าที่สอดส่อง ปกป้องคุ้มครองทะเลและแจ้งเรื่องร้องเรียนผ่านสื่อออนไลน์จึงแทบไม่มีหรือลดน้อยลงในสถานการณ์สังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 จนเกิดเป็นสถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเลหรือสังคมเสี่ยงซ่อนความเสียหายควบคู่ไปด้วย เพราะถึงแม้ไม่มีคนมาทะเลแต่กลับทำให้สภาพแวดล้อมใต้ท้องทะเลเสื่อมโทรมลงและพบขยะในรูปแบบใหม่เพิ่มมากขึ้น เช่น ขยะติดเชื้อ สารเคมี จำพวกหน้ากากอนามัย ขวดพลาสติกบรรจุแอลกอฮอล์ล้างมือ รวมถึงซากอวนจากการทำประมง

กล่าวโดยสรุป โรคระบาดโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทางทะเลอย่างมหาศาลและนักดำน้ำผู้มีความสัมพันธ์กับท้องทะเลในฐานะ “มนุษย์กับพื้นที่” และ “มนุษย์กับวิถีการทำมาหากินทางทะเล” ล้วนได้รับผลกระทบตามไปด้วย นอกจากนี้ ยังมีนักดำน้ำส่วนหนึ่งติดเชื้อโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่ออวัยวะสำคัญที่ใช้ในการดำน้ำ คือ “ปอด” จากปัญหาที่นักดำน้ำอาสาสมัครติดเชื้อโควิด-19 ทำให้ต้องเข้ารับการรักษาและกักตัว รวมถึงเพื่อนนักดำน้ำที่ใกล้ชิด

ต้องเข้ารับการตรวจหาเชื้อโควิดและถูกกักตัวตามไปด้วย จากปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเลในสถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตโควิด-19 ซึ่งมีความซับซ้อนทับซ้อนเกี่ยวกันและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตนักดำน้ำทั้งในมิติของสิ่งแวดล้อม สุขภาพ เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถแบ่งได้ ดังประเด็นต่อไปนี้

7.3.3 โรคระบาดโควิด-19 กับผลกระทบด้านสุขภาพและการปรับตัวของนักดำน้ำในแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล

โรคระบาดโควิด-19 สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน โดยไม่เลือกเชื้อชาติ ชนชั้น ฐานะ อายุ เพศสภาพและพื้นที่ “นักดำน้ำ” เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อระบาดโควิด-19 สูงเนื่องจาก ต้องพบปะกับผู้คนหลากหลายและต้องเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ซึ่งมีการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก เช่น การใช้ห้องน้ำ ห้องนอนและพื้นที่พักผ่อนบนเรือร่วมกัน รวมถึง กรณีที่นักดำน้ำไม่ได้มีอุปกรณ์ดำน้ำเป็นของตนเอง จำเป็นต้องเช่าอุปกรณ์ดำน้ำของร้าน ทำให้อุปกรณ์เหล่านั้นต้องพลัดเวียนเปลี่ยนกันใช้ ซึ่งบางครั้งไม่สะอาดเพียงพอ

นอกจากนี้ โรคระบาดโควิด-19 ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการประกอบอาชีพของนักดำน้ำโดยตรง เนื่องด้วย เชื้อโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อปอด และปอดเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดในการดำน้ำ ด้วยเหตุนี้ ในการตรวจร่างกายเพื่อดำน้ำกับศูนย์เวชศาสตร์ใต้น้ำ กรมแพทยทหารเรือหรือในโรงพยาบาลต่างๆ ที่มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านเวชศาสตร์ทางทะเลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยการตรวจร่างกายเพื่อการดำน้ำจะมีการเอกซเรย์ปอดเป็นหลัก หากพบว่า ปอดมีฝ้าหรือมีจุด แพทย์จะไม่อนุญาตให้ดำน้ำและต้องหาสาเหตุเพื่อเข้าสู่กระบวนการรักษาต่อไป

จากการรายงานของสถาบันเวชศาสตร์ทางทะเล ได้รายงานถึงผลกระทบต่อสุขภาพของนักดำน้ำกรณีติดเชื้อโควิด-19 ว่า นักดำน้ำที่ติดเชื้อโควิด-19 จะส่งผลกระทบต่อปอดและหัวใจ ทำให้เกิดอาการหัวใจวาย (Heart Attack Symptoms) รวมถึงเกิดผลข้างเคียงทำให้ลิ้มเลือดอุดตันและมีอาการปอดอักเสบร่วมด้วยซึ่งเสี่ยงต่อการเสียชีวิต ดังนั้น นักดำน้ำที่ติดเชื้อโควิด-19 แพทย์จึงแนะนำให้ไปตรวจเอกซเรย์ปอดและตรวจร่างกาย (Physical Test) โดยกลุ่มนักดำน้ำที่ติดเชื้อโควิด-19 ในกลุ่มสีเขียวและสีแดงจำเป็นต้องได้รับการประเมินจากแพทย์ว่าสามารถดำน้ำได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่านักดำน้ำที่ไม่ได้ติดเชื้อโควิด-19 แต่เพิ่งได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันเชื้อ

โควิด-19 ผลกระทบจากการฉีดวัคซีนอาจทำให้เกิดอาการแขนขาอ่อนแรง ทรงตัวไม่อยู่ ซึ่งส่งผลแก่การดำน้ำเช่นกัน

เมื่อเกิดโรคระบาดโควิด-19 พบว่า มีนักดำน้ำติดเชื้อโควิด ซึ่งหลังจากที่นักดำน้ำรักษาตัวจนหายเป็นปกติ ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์นักดำน้ำอาสาสมัครที่เคยติดเชื้อโควิดในประเด็นเรื่องการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงปัญหาสังคมความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมซึ่งซ้อนทับกับปัญหาสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 ทั้งในมุมมองด้านสุขภาพ ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเล ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด รวมถึงการเคลื่อนไหว ปรับตัว เปลี่ยนแปลงโดยมีสื่อสังคมออนไลน์เข้ามาเกี่ยวข้องในช่วงวิกฤตโรคระบาด พบข้อมูลดังต่อไปนี้

7.3.4 โรคระบาดโควิด-19 ทางเลือก ทางรอด: การปรับตัวของธุรกิจท่องเที่ยว ดำน้ำและผู้ประกอบอาชีพดำน้ำ

เมื่อเกิดวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สังคมความเสี่ยงของโลกสมัยใหม่ อันเป็นความเสี่ยงที่จับต้องไม่ได้ ไม่รู้ที่มาที่ไป ล่องลอยอยู่ในอากาศ ไม่อาจเห็นได้ด้วยตา แต่เกิดผลกระทบเสียหายมหาศาลอย่างไร้พรมแดนโดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชั้น เพศสภาพและวัย มาตรการของรัฐเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 คือ การปิดกิจการ ระงับกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มของผู้คนจำนวนมากชั่วคราว ซึ่งหนึ่งในกิจกรรมที่ได้รับผลกระทบโดยตรง คือ กิจกรรมดำน้ำ

ก่อนที่นักดำน้ำจะลงไปดำน้ำได้ทะเลลึกได้นั้น ทุกคนต้องผ่านการเรียน การทดสอบในสระว่ายน้ำให้ผ่านตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตรและต้องได้บัตรรับรองการดำน้ำก่อน จากนั้นจึงจะสามารถนั่งเรือไปดำน้ำตามเกาะต่างๆ ได้ โดยต้องมีการรวมกลุ่มกันไป เนื่องจากมีเรื่องของค่าใช้จ่ายและจุดคุ้มทุนในการโดยสารทางเรือเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ กิจกรรมดำน้ำยังถือเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มีข้อห้ามอย่างเข้มงวด ซึ่งกฎสากลของการดำน้ำ คือ ห้ามดำน้ำคนเดียว ต้องมีเพื่อน (Buddy) ไปด้วยเสมอ รวมถึงเมื่อมีคนมาดำน้ำมากขึ้นก็จะยิ่งสร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องมากขึ้น

การที่รายได้ของธุรกิจดำน้ำขึ้นอยู่กับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่มาเรียนดำน้ำหรือซื้อทริปทัวร์ดำน้ำเพื่อสันทนาการ (Fun Dive) เป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาดำน้ำในประเทศไทยเป็นชาวต่างชาติ ดังนั้น เมื่อเกิดโรคระบาดโควิด-19 ธุรกิจดำน้ำและกิจกรรมดำน้ำจึงถูกระงับเพื่อปฏิบัติตามมาตรการของรัฐ ประกอบกับการที่รัฐบาลสั่งปิดประเทศ ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ รวมถึงการสั่งปิดกิจการคมนาคมสาธารณะ หมู่เกาะ ชายหาด ร้านค้า ล้วนยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศไม่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวทะเลได้ ส่งผลให้รายได้ของนักดำน้ำลดลง ธุรกิจดำน้ำซบเซา

ดังนั้น ท่ามกลางสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่ซบเซาไปด้วยสังคมเสี่ยงวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ธุรกิจดำน้ำจึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงและปรับตัวครั้งใหญ่ไปตามวิถีสังคมความเสี่ยงของโลกสมัยใหม่ ดังนี้

- การดำน้ำแบบรักษาระยะห่าง (Social Distancing)

ปัจจัยเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 คือ การรวมกลุ่มกิจกรรมของผู้คนจำนวนมากและกิจกรรมดำน้ำถือเป็นกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มของผู้คน (ซึ่งส่วนใหญ่) มากกว่า 5 คนขึ้นไป ทำให้ธุรกิจดำน้ำและกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 โดยตรง ดังนั้น ผู้ประกอบการดำน้ำและนักดำน้ำอาสาสมัคร จึงมีวิธีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำน้ำให้สอดคล้องกับนโยบายการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ตามมาตรการของรัฐ ดังนี้

“ปาน (นามสมมติ)” เจ้าของธุรกิจดำน้ำและครูสอนดำน้ำ เล่าถึงการปรับตัวในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ดังนี้

“พอโควิดระบาด ธุรกิจดำน้ำของเราถูกสั่งปิดเป็นเดือน มีสต๊าฟของเราติดโควิด ทำให้ทุกคนต้องรีบไปตรวจและถูกกักตัว พอรัฐบาลประกาศเปิดเกาะให้ดำน้ำได้โดยภายใต้การควบคุม เราจึงใช้วิธีแบ่งนักเรียนดำน้ำออกเป็นกลุ่มเล็กๆ จากเคยนั่งเรือไปดำน้ำเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ตอนนี้อำนาจไม่ได้ ต้องแบ่งการสอนออกเป็นกลุ่ม 2 กลุ่มเล็กๆ แทน...เรื่องสระว่ายน้ำก็เหมือนกัน สระของ

รัฐบาลถูกสั่งปิด วิธีการแก้ปัญหาของเรา คือ จากเคยให้ลูกค้ามาหาเรา เราก็เดินทางไปหาลูกค้า ไปใช้สระว่ายน้ำของโรงแรมที่ลูกค้าพักอยู่”

- การปรับแผนการตลาดของผู้ประกอบการธุรกิจดำน้ำ: Work From Sea, Workcation และ การดำน้ำกักตัวบนเรือ เพื่อสอดคล้องกับมาตรการสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19

โรงแรม/รีสอร์ท/บังกะโลตามสถานที่ท่องเที่ยวทางทะเลหลายแห่งได้มีการจัดสรรพื้นที่ให้ที่พักกับโรงเรียนสอนดำน้ำตั้งอยู่ภายในบริเวณเดียวกันเพื่อความสะดวกในการนำเสนอกิจกรรม สันทนาการดำน้ำและการท่องเที่ยวตามเกาะต่างๆ ให้แก่ลูกค้าที่เข้าพักได้อย่างครบวงจร เช่น ลูกค้าสามารถซื้อทริปนั่งเรือเที่ยวรอบเกาะ ทำกิจกรรมทางทะเล ดำน้ำ เดินป่า เที่ยวสถาบันเทียว ค่ำคืน หาที่พักและเดินทางไป-กลับ ได้อย่างสะดวกราบรื่นภายในจุดบริการเดียวกัน (One Stop Service)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้ไม่มีลูกค้ามาท่องเที่ยวดำน้ำ ดังนั้น ธุรกิจดำน้ำซึ่งตั้งอยู่ในโรงแรม/รีสอร์ทจึงมีวิธีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยคิดแผนการตลาด เชิญชวนให้ผู้ที่ต้องกักตัวและทำงานที่บ้าน (Work From Home) ตามมาตรการของรัฐย้ายมากักตัวในโรงแรมริมทะเลควบคู่ไปกับการดำน้ำในราคาย่อมเยา เช่น มีการประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนมาท่องเที่ยวควบคู่กับการทำงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในรูปแบบของ Work From Sea, Work From Beach, Workcation โดยประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย ดังนั้นวิธีการปรับตัวของธุรกิจดำน้ำในยุคสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 จึงเน้นทำการตลาดมุ่งเจาะกลุ่มลูกค้าชาวไทยที่อยู่ระหว่างกักตัว ต้องทำงานที่บ้าน โดยเฉพาะกลุ่มลูกค้าชาวไทยจากกรุงเทพซึ่งเป็นกลุ่มที่มีกำลังจ่ายสูงแทนกลุ่มลูกค้าดำน้ำชาวต่างชาติ เนื่องจากนักท่องเที่ยวต่างชาติยังไม่สามารถเข้าประเทศไทยได้ (ณ ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล)

- **เจาะกลุ่มเป้าหมาย ย้ายฐานไปที่นักท่องเที่ยวต่างชาติ**

ธุรกิจดำเนินมาเป็นธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 โดยตรง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มและกลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ ไม่สามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ณ ขณะนั้น ดังนั้น การปรับตัวของธุรกิจดำเนินใน ยุคสังคมความเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 คือ การย้ายฐานลูกค้าจากกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ มาเน้นกลุ่มลูกค้าชาวไทย เมื่อรัฐบาลประกาศผ่อนปรนให้ประชาชนสามารถเดินทางข้ามจังหวัด และประกาศเปิดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มคนไทยซึ่งต้องการปลดปล่อยคลายเครียดจากการกักตัว เริ่มเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่นิยมไป คือ ทะเลและการทำกิจกรรมทางทะเล เนื่องจากพื้นที่ทางทะเลมีความเป็นธรรมชาติ มีอากาศดีและมีทัศนียภาพที่โปร่งโล่ง ผ่อนคลาย ลดความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของเชื้อโรคระบาดโควิด-19

ด้วยเหตุนี้ ธุรกิจท่องเที่ยวดำเนินจึงมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยเน้นประชาสัมพันธ์กิจกรรมดำเนินในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ด้วยการใช้อีเมลต่างๆ ซึ่งสื่อในที่นี้ มิใช่การใช้สื่อสารมวลชนหรือสื่อออนไลน์เพียงอย่างเดียว หากแต่ใช้ตนเอง (ครูสอนดำเนิน) เป็นสื่อกลางเพื่อหาลูกค้ามาดำเนิน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ผู้ประกอบการร้านดำเนิน ครูสอนดำเนินใช้ตนเองเป็นสื่อกลางในรูปแบบของการนัดพบปะสังสรรค์ จัดปาร์ตี้เพื่อสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ และสร้างความสนิทสนมเพื่อหาลูกค้า ดังคำบอกเล่า ต่อไปนี้

ภูมิ (นามสมมุติ) นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ เดินทางมาเรียนดำเนินที่เกาะเต่าในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เล่าถึงประสบการณ์ที่เลือกดำเนินกับสถาบันสอนดำเนินแห่งหนึ่งในเกาะเต่าว่า

“...ก่อนมา (เกาะเต่า) ผมก็ศึกษามาก่อนว่าจะเรียนดำเนินที่ไหนดี จากที่เคยดำเนินมาหลายที่ แต่ผมเลือกเรียนกับร้าน A (นามสมมุติ) ผมเอ็นจอยมาก มันแตกต่างจากที่อื่นๆ ตรงที่ครูสอนดำเนินเป็นกันเอง มีชวนนักเรียนปาร์ตี้เหมือนอยู่กับเพื่อน ครูไม่ถือตัว นั่งรวมโต๊ะเดียวกัน ร้องเพลง กินเหล้ากัน จนแยกไม่ออกว่าคนไหนครู คนไหนนักเรียน และครูใจเย็นมาก มีคารามาดำเนินกันหลายคน ไม่ธุรกิจมาก มีลูกค้ามาดำเนิน 3 คน เรือใหญ่ก็ออกให้ ส่วนร้าน B (นามสมมุติ) ผมก็

เคยเรียนนะ แต่ผมไม่ชอบ เพราะครูนั่งกินข้าวอีกโต๊ะ นักเรียนนั่งอีกโต๊ะ มันดูชั้นขึ้นไปหน่อย แบบแบ่งแยก แล้วยัง Business เกินไปอะ...”

จากคำบอกเล่าของลูกค้าที่เลือกเรียนดำน้ำกับสถาบันสอนดำน้ำในช่วงวิกฤตโควิด-19 จะเห็นได้ว่าถึงแม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะเข้ามามีบทบาทด้านการตลาดและเจาะกลุ่มผู้บริโภคมาก แต่สื่อบุคคล การมีประสบการณ์ร่วม การมีความทรงจำ การสร้างประสบการณ์ที่ดีร่วมกันระหว่างนักดำน้ำยังคงเป็นสื่อบุคคลที่มีอิทธิพล เพราะเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมและสัมผัสถึงอารมณ์ ความรู้สึกร่วมในสถานการณ์จริงได้มากกว่า

- การปรับตัวให้ธุรกิจดำน้ำตอบโจทย์ลูกค้าต่างชาติ “Phuket Sandbox”²⁴

หลังจากที่สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เริ่มคลี่คลาย รัฐบาลได้มีนโยบายทดลองเปิดประเทศให้นักท่องเที่ยวต่างชาติสามารถเดินทางเข้ามาในประเทศไทยได้ภายใต้เงื่อนไข คือ ต้องกักตัวอยู่เฉพาะในขอบเขตพื้นที่ที่กำหนดไว้เพื่อฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจท่องเที่ยวไทย “ภูเก็ต” ถือเป็นจังหวัดแรกที่รัฐบาลคัดเลือกให้เป็นพื้นที่นำร่องอนุญาตให้ชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวได้ในสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ระบาด หรือเรียกว่า “Phuket Sandbox” โดยนักท่องเที่ยวต่างชาติจะต้องเดินทางมาที่จังหวัดภูเก็ตโดยตรงและห้ามเดินทางข้ามเขตไปจังหวัดอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต สาเหตุที่รัฐบาลเลือกจังหวัดภูเก็ตให้เป็นพื้นที่นำร่อง เนื่องจากภูเก็ตมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลเขตอันดามัน ซึ่งมีชื่อเสียงด้านความสวยงามของท้องทะเลติดอันดับโลกและมีกิจกรรมดำน้ำลึกที่มีชื่อเสียง

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดำน้ำลึกต้องไปเป็นกลุ่ม แต่เนื่องด้วยรัฐมีมาตรการห้ามไม่ให้ประชาชนรวมกลุ่มขนาดใหญ่ กิจกรรมดำน้ำจึงไม่สามารถกระทำได้ รวมถึงนักท่องเที่ยวเองก็ยังไม่มั่นใจในความปลอดภัยต่อสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยว

²⁴ ภูเก็ตแซนด์บ็อกซ์” (Phuket Sandbox) เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากรัฐบาลเพื่อการหาหนทางทดลองเปิดประเทศรับนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาโดยไม่ต้องกักตัวเพื่อฟื้นฟูอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นรายได้หลักของประเทศไทยโดยตลอด เงื่อนไขคือนักท่องเที่ยวจะต้องเข้าพักในโรงแรมที่ได้มาตรฐาน SHA Plus เป็นเวลา 14 คืนแรกเท่านั้นและนักท่องเที่ยวจะต้องตรวจ COVID-19 ทุกวันที่ 6 หรือ 7 และทุกวันที่ 13 หรือ 14 เมื่อทำนักครบ 14 วันแล้วต้องมีผลตรวจ COVID-19 เป็นลบถึงจะสามารถเดินทางไปยังจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทยได้ (ที่มา: สำนักพิมพ์ Trip.com (14 ตุลาคม พ.ศ. 2565). ที่มา <https://th.trip.com/hot/ไขข้อสงสัยทั้งหมดเกี่ยวกับ+ภูเก็ต+แซนด์บ็อกซ์/>)

ในช่วงโรคระบาดจึงนิยมท่องเที่ยวแบบแยกตัวอิสระและรักษาระยะห่าง (Social Distance) วิธีการปรับตัวของธุรกิจดำน้ำและนักดำน้ำอาชีพ คือ ปรับรูปแบบการสอนดำน้ำให้ตอบโจทย์ลูกค้าต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวประเทศไทยในเขตพื้นที่ภูเก็ตแซนด์บ็อก โดยจัดสอนดำน้ำเป็นการส่วนตัว (Private Class) และเดินทางไปหาลูกค้าเองที่โรงแรม ใช้สระว่ายน้ำของโรงแรมที่ลูกค้าพักสอนดำน้ำ (แทนการสอนรูปแบบเดิมซึ่งนักท่องเที่ยว/ลูกค้าต้องเดินทางมาที่สถาบันสอนดำน้ำเองและใช้สระว่ายน้ำของสถาบัน)

การพยายามปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจท่องเที่ยวในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของนักดำน้ำอาชีพ ครูปาน (นามสมมุติ) เล่าว่า “เราจะเป็นฝ่ายเดินทางไปหาลูกค้าเองที่โรงแรม และใช้โรงแรมของลูกค้าในการสอน แบ่งลูกค้าออกเป็นกลุ่มเล็กๆ ถึงแม้ลูกค้าจะน้อยลง รายได้ลดลง แต่ก็ดีกว่าทำอะไรไม่ได้เลย” นอกจากนี้ธุรกิจดำน้ำต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดด้วยการดำเนินแบบรองรับมาตรการ “Social Distance” ของรัฐบาลแล้ว อีกทางรอดหนึ่งของผู้ประกอบอาชีพดำน้ำ คือ หาอาชีพทางเลือก เช่น ค่าขายออนไลน์และดำรงชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ดังนี้

- **การแสวงหาช่องทางสร้างรายได้ ในช่วงธุรกิจดำน้ำซบเซาจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19**

นักดำน้ำอาชีพส่วนใหญ่มีรายได้ไม่มั่นคงแน่นอน ขึ้นอยู่กับปริมาณลูกค้าที่มาเรียนดำน้ำหรือมาท่องเที่ยวดำน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพดำน้ำไม่มีลูกค้า สูญเสียรายได้ ดังนั้นการปรับตัวและแสวงหาช่องทางสร้างรายได้ในรูปแบบใหม่ๆ รวมถึงการคิดค้นหาวิถีดำเนินชีวิตเพื่อลดรายจ่ายจึงเป็นสิ่งจำเป็นในช่วงยากลำบากทางเศรษฐกิจ วิถีของนักดำน้ำก็เสมือนกับคนทั่วไป พวกเขาต้องดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาความผันผวนไม่แน่นอนในการทำงานและการหารายได้ในช่วงโรคระบาดโควิด-19 นักดำน้ำได้มีการสร้างทางเลือกใหม่ๆ เพื่อลดรายจ่ายและหาช่องทางสร้างรายได้เพิ่ม เช่น การปลูกผักกินเอง การขายของออนไลน์ การนำอุปกรณ์ดำน้ำออกมาขายและการตัดสินใจพยกออกจากเกาะขึ้นฝั่งไปสมัครงานบริษัท เป็นต้น

พีแก้ว (นามสมมุติ) ผู้จัดการร้านดำน้ำขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของเกาะเต่าเล่าถึงการใช้ชีวิต
ในสถานการณ์โควิด-19 ว่า

“...แต่ก่อนร้านเรามีครูสอนดำน้ำร้อยละร้อยกว่าคน มีทุกชาติ ทุกภาษา ดำน้ำเสรีก็ปาร์ตี้กันต่อ
สนุกมาก แต่พอโควิดมา จำเป็นต้องเอานักดำน้ำออก นักดำน้ำต่างชาติบินกลับประเทศไปเยอะ
จนตอนนี้เหลือครูสอนดำน้ำอยู่ 30 คน ...ช่วงโควิดมีการปรับตัว เพราะรายได้ลดลง งดปาร์ตี้ กิน
อาหารตามร้านน้อยลง ทำอาหารกินเอง ปลูกผักกินเอง ที่ศูนย์ของเราทำเกษตรพอเพียง ปลูกผัก
สวนครัว ให้พนักงานเก็บไปกินได้ ส่วนเปลือกผลไม้เอามาทำเป็นสบู่ แชมพู บันไฟใช้เองและทำ
อ่างกักเก็บน้ำฝน บันน้ำใช้แทนน้ำประปา สร้างเป็นสวนเศรษฐกิจพอเพียง มีหน่วยงานต่างๆ มาดู
งาน...”

เช่นเดียวกับครูข้าว (นามสมมุติ) ครูสอนดำน้ำที่ขายอาหารเสริม ผลิตภัณฑ์ลดน้ำหนัก
ผ่านช่องทางออนไลน์ ครูข้าวบอกว่า

“...เริ่มจากเราใช้ก่อน แล้วได้ผล มันดีก็แนะนำคนอื่น ๆ ต่อ ในช่วงโควิด ดำน้ำไม่ได้ แต่
ขายของออนไลน์ยังคงรันต่อไปได้...”

ในขณะที่ครูศักดิ์ (นามสมมุติ) ครูสอนดำน้ำผู้ช่วยภรรยาทำหมอยขายออนไลน์ในช่วง
วิกฤตธุรกิจดำน้ำชบเซา นอกจากนี้ยังมีนักดำน้ำส่วนหนึ่งตัดสินใจย้ายออกจากเกาะเพื่อไปหางาน
ประจำที่กรุงเทพฯ เพราะไม่รู้ว่าสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จะสิ้นสุดเมื่อไหร่ ต้นน้ำและขวัญ
ข้าว (นามสมมุติ) หลังจากเรียนจบจากมหาวิทยาลัยด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม ทั้งสอง
ตัดสินใจมาทำงานเป็น Dive Master ที่เกาะเต่า เมื่อร้านดำน้ำปิดกิจการจึงย้ายไปทำงานประจำที่
กรุงเทพฯ ในขณะที่ครูปุ๊ก (นามสมมุติ) ครูสอนดำน้ำจากภาคอีสานที่ย้ายทะเบียนบ้านมาอยู่เกาะ
เต่าถาวรได้มองหาช่องทางการทำงานราชการหรือทำงานพาร์ทไทม์ (Parttime) ตาม
ร้านอาหารและบาร์รวมถึงขายน้ำหอมโดยโพสต์ขายผ่านอินเทอร์เน็ตควบคู่ไปด้วย ในขณะที่นิตตี้
(นามสมมุติ) Dive Master และช่างภาพใต้น้ำได้เป็นตัวแทนขายคอนโด รีสอร์ทและสินค้าสปา
ผ่านอินเทอร์เน็ตเช่นเดียวกัน

ปัญหาสังคมเสี่ยงแบบฉบับของสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ได้ส่งผลให้วิชาชีพ
นักดำน้ำในธุรกิจท่องเที่ยวสั่นคลอนอย่างรุนแรง สิ่งเหล่านี้ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อน
กลับถึงความไม่มั่นคงในอาชีพและความไม่แน่นอนของรายได้เมื่อเกิดภาวะวิกฤตที่ไม่คาดคิด

แต่ด้วยความรักในการดำน้ำ นักดำน้ำส่วนใหญ่จึงยังคงกลับมาปักหลักยังถิ่นทะเลและดำรงชีพด้วยการเป็นครูสอนดำน้ำต่อไป กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาชีพในช่วงสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 ทำให้เกิดความตระหนักว่า การเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างชาติมีความจำเป็นและเป็นหัวใจสำคัญที่หล่อเลี้ยงให้อาชีพดำน้ำดำรงอยู่ และสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาดำน้ำได้ คือ การปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลให้สวยงาม อุดมสมบูรณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพราะทัศนียภาพที่สวยงามใต้ท้องทะเลช่วยสร้างงาน สร้างเงินให้นักดำน้ำเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและเกิดความอยู่ดีมีสุข (Well Being) ตามมา

- **ปรับรูปแบบกิจกรรมดำน้ำ สร้างกิจกรรมใหม่ให้สอดคล้องกับวิถี "New Normal"**

ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ธุรกิจดำน้ำต้องเผชิญกับอุปสรรคจากการไม่มีลูกค้า ส่งผลให้ขาดรายได้ แต่มีรายจ่ายเท่าเดิม ดังนั้น นักดำน้ำจึงมีการปรับตัวในสถานการณ์สังคมความเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การยังคงดำน้ำอยู่แต่เปลี่ยนรูปแบบการดำน้ำจากดำน้ำลึก (Scuba Diving) เป็นการดำน้ำตื้นแบบ snorkeling (Snorkeling) และดำน้ำตัวเปล่า (Free Diving) เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องของอุปกรณ์ดำน้ำและการเดินทาง การเปลี่ยนไปทำกิจกรรมออกกำลังกายอื่นที่เสริมความแข็งแรงของร่างกายแทนการดำน้ำชั่วคราว เช่น การรวมกลุ่มเดินป่าเพื่อฝึกกำลังขาให้แข็งแรงและเตรียมความพร้อมกลับมาดำน้ำได้อีกครั้ง

- **อพยพไปทำงานดำน้ำที่เขตอื่นในช่วงมรสุม**

กิจกรรมดำน้ำลึกไม่สามารถทำได้ทุกวัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยความเสี่ยงที่ควบคุมไม่ได้ เช่น สภาพอากาศ คลื่น ลม พายุ มรสุม ฯลฯ ดังนั้น นักดำน้ำจะต้องรู้จักจังหวะ ช่วงเวลาที่พายุเข้าโดยการฟังพยากรณ์อากาศ ดูตารางกระแสน้ำขึ้น น้ำลง สังเกตคลื่นลม เพื่อพร้อมปรับตัวเคลื่อนย้ายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากพื้นที่กรณีศึกษา เกาะเต่าเป็นทะเลฝั่งอ่าวไทย จะมีช่วงมรสุมระหว่างเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนธันวาคมของทุกปี ช่วงเวลาดังกล่าวทำให้เกาะเต่ามีสภาพอากาศไม่แน่นอน ฝนตกเป็นประจำ อากาศมีดีคริม มีแดดออกบ้างและมีคลื่นลมสลับกันไป ทำให้นักดำน้ำต้องพิจารณาตัดสินใจการออกเรือวันต่อวันและพร้อมยกเลิกทริปได้ตลอดเวลา

วิถีของฤดูกาลที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีเช่นนี้ ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาดำน้ำน้อยลงและส่งผลกระทบต่อรายได้ของนักดำน้ำ ดังนั้น นักดำน้ำอาชีพจะมีวิธีปรับตัว หลบหลีกช่วงมรสุมโดยการอพยพไปทำงานดำน้ำที่อื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรับงานแบบอิสระ (Freelance) ทางทะเลฝั่งอันดามันแทน โดยจุดดำน้ำฝั่งทะเลอันดามัน เช่น จังหวัดภูเก็ต (เกาะราชา, หินแดง, หินม่วง, เรือจมคิงครุสเซอร์) จังหวัดพังงา (เกาะสิมิลัน, เกาะสุรินทร์, เกาะตาชัย) จังหวัดกระบี่ (เกาะพีพี, เกาะลันตา) จังหวัดสตูล (เกาะหลีเป๊ะ) นอกจากนี้ยังมีจังหวัดปัตตานี (เกาะโลซิน) เนื่องด้วยสภาพภูมิอากาศของทะเลฝั่งอันดามันจะตรงข้ามกับทะเลฝั่งอ่าวไทยโดยช่วงที่ทะเลฝั่งอ่าวไทยฝนตก ส่วนช่วงทะเลฝั่งอันดามันจะเป็นช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (High Season) อย่างไรก็ตาม การที่นักดำน้ำจะอพยพไปทำงานยังพื้นที่ต่างๆ อย่างหลากหลายและอิสระได้จะต้องมีคนรู้จักหรือมีเครือข่ายทางสังคมชักนำ

ดังนั้น ปัญหาสังคมเสี่ยงอันเกิดจากฤดูกาลทางธรรมชาติที่มีความแปรปรวนโดยมีสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับโดยตระหนักว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจของนักดำน้ำนอกจากจะขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวหรือลูกค้าที่มาดำน้ำแล้ว ความไม่แน่นอนของชีวิตนักดำน้ำยังขึ้นอยู่กับคลื่น ลม มรสุม พายุ ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่ควบคุมไม่ได้ หากฝ่าฝืนความเสี่ยงเหล่านี้ เช่น การนำนักท่องเที่ยวไปดำน้ำท่ามกลางฝนตก พายุเข้า กรณีเกิดอันตรายหรือเกิดอุบัติเหตุ เช่น เรือคว่ำ ลูกค้าน้ำตกใจ (Panic) ที่ก่อให้เกิดอันตรายหรือถูกกระแสคลื่นซัดหาย รวมถึงเกิดภาวะชักได้น้ำจะนำมาซึ่งความเสียหายและทำลายชื่อเสียงของร้านดำน้ำต้นสังกัดรวมถึงตัวของ Dive Instructor/Dive Master เองและอาจมีความผิดทางกฎหมายโทษฐานประมาทในหน้าที่ ดังนั้น จึงไม่ค่อยมีใครกล้าฝ่าฝืนกับความเสี่ยงของฤดูกาลและภาวะมรสุม การเอาตัวรอดของนักดำน้ำโดยอพยพไปทำงานที่อื่นซึ่งปลอดภัยจากพายุจึงเป็นทางออกที่ดีและไม่ต้องแบกรับความเสี่ยงมากจนเกินไป

การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำถึงอุปสรรคปัญหาจากภัยธรรมชาติที่กล่าวมา ทำให้นักดำน้ำเห็นความสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) กับกลุ่มเพื่อนนักดำน้ำต่างถิ่น รวมถึงบริษัทดำน้ำอื่นๆ เพราะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการดำน้ำ ชักชวนกันไปทำงานต่างถิ่นหรือต่างประเทศ รวมถึงติดต่อลูกค้าดำน้ำข้ามพื้นที่ให้กันในลักษณะของหุ้นส่วนทางธุรกิจ (Partner) นอกจากนี้ การส่งลูกค้าดำน้ำข้ามพื้นที่หรือแนะนำลูกค้าให้กัน บางแห่งได้ให้

ได้ค่าตอบแทนพิเศษ (Commission) ซึ่งนักดำน้ำใช้เป็นช่องทางหารายได้เพิ่ม รวมถึงประโยชน์ของการมีเครือข่ายทางสังคมกว้างขวางของนักดำน้ำได้ช่วยให้การขอความร่วมมือช่วยเหลืองานอาสาสมัครเพื่อระดมพลทำกิจกรรมอนุรักษ์ทะเลต่างๆ เกิดความราบรื่น เป็นการรวมกลุ่มในลักษณะของเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นการพบปะสังสรรค์ของคนที่รักการดำน้ำเหมือนกันและมีอุดมการณ์ปกป้องท้องทะเลเหมือนกันมากกว่าการร่วมมือทางธุรกิจ

- **สังคมเสี่ยงด้านสุขภาพกับการดำน้ำ**

การดำน้ำนอกจากจะเผชิญกับสังคมความเสี่ยงภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้อย่างภัยพิบัติทางทะเล เช่น พายุ คลื่น ลม มรสุม รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลซึ่งส่งผลกระทบต่อธุรกิจดำน้ำแล้ว ความเสี่ยงภายในอันเกิดจากปัญหาสุขภาพจากตัวนักดำน้ำเองนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักดำน้ำไม่สามารถดำน้ำได้ชั่วคราวหรือต้องยุติการดำน้ำไปอย่างถาวร เช่น อาการไข้หวัด ไซนัสหรืออุบัติเหตุที่แพทย์วินิจฉัยว่าไม่สามารถลงน้ำลึกได้ นอกจากนี้ ยังมีโรคอันเกิดจากการดำน้ำ เช่น โรคน้ำหนึบ เป็นต้น

จากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นักดำน้ำจะต้องระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะการดำน้ำลึกต้องอาศัยปอดที่แข็งแรง แต่เชื้อโควิด-19 ทำลายปอด ดังนั้น กรณีนักดำน้ำที่ติดเชื้อโควิด-19 จึงต้องไปพบแพทย์เฉพาะทางด้านเวชศาสตร์ใต้น้ำ (Underwater Medicine) เพื่อประเมินอาการเบื้องต้นว่าจะสามารถดำน้ำลึกได้หรือไม่ ในระหว่างสถานการณ์โควิด-19 ระบาด ตรงกับช่วงที่ผู้เขียนไปเก็บข้อมูลดำน้ำ ทำให้พบว่ามือนักดำน้ำกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีประสบการณ์เคยติดเชื้อโควิด-19 และส่งผลกระทบกับการดำน้ำ ธุรกิจดำน้ำ พนักงานร้านดำน้ำที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต้องกักตัวทุกคน ทำให้ต้องหยุดงานและขาดรายได้

จากความเสี่ยงทางด้านสุขภาพร่างกายทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ให้ความสำคัญกับสุขภาพเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการหารายได้ หากร่างกายไม่แข็งแรงจะลงน้ำไม่ได้และดูแลนักท่องเที่ยวไม่ได้ หรือกรณีมีลูกค้ำร้องเรียนมาถึงความไม่พร้อมของนักดำน้ำอาชีพจะทำให้ผู้ประกอบการไม่อยากจ้างงานทำให้เสียประวัติ ดังนั้น นักดำน้ำจึงเรียนรู้ที่จะดูแลสุขภาพ เช่น ใช้นอนไว งดการสังสรรค์ดื่มแอลกอฮอล์ในวันที่ต้องไปดำน้ำ รวมถึงระมัดระวังไม่ให้ร่างกาย

เกิดอุบัติเหตุที่มีบาดแผลอันเป็นอุปสรรคต่อการทำงานใต้น้ำ เช่น ไม่ขับมอเตอร์ไซค์บริเวณทางลื่น และลาดชัน

7.4 สถานการณ์ท่องเที่ยวดำน้ำยุคหลังโรคระบาดโควิด-19 ผ่อนคลาย

ข้อบ่งชี้ที่ทำให้รับรู้ว่าสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ผ่อนคลายหรือค่อยๆ ก้าวเข้าสู่ยุคหลังโรคระบาดโควิด-19 คือ รัฐบาลประกาศให้โควิด-19 ออกจากโรคระบาดเข้าสู่โรคประจำถิ่น (Endemic Approach to COVID-19) ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2565 เป็นต้นไป (กระทรวงสาธารณสุข, 2565: 8)

การผ่อนปรนมาตรการต่างๆ ของโรคระบาดโควิด-19 ส่งผลให้ชาวต่างชาติสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศไทยได้ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การท่องเที่ยวหลังเปิดประเทศพบว่า ชาวต่างชาติเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้ท่องเที่ยวทะเลของไทยและเบียดขับชาวประมงท้องถิ่นออกจากพื้นที่ซึ่งเคยประกอบอาชีพมาช้านาน โดยให้เหตุผลว่าเครื่องมือประมงทำลายปะการังและทำให้ฝูงปลาหายไป ดังนั้นชาวประมงจึงต้องออกเรือไปหาปลายังพื้นที่ห่างไกลกลางทะเลซึ่งมีต้นทุนเรื่องค่าน้ำมันเรือและความเสี่ยงจากคลื่น ลม ฝน โดยเฉพาะเรือของชาวประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเรือเล็ก

นอกจากชาวประมงจะถูกเบียดขับให้ออกจากพื้นที่ทางทะเลแล้ว กลุ่มนักดำน้ำไทยยังถูกเลือกปฏิบัติเบียดขับออกจากตลาดแรงงานที่ชาวต่างชาติเข้ามาครอบครองธุรกิจดำน้ำไทยสูงขึ้นเรื่อยๆ ด้วยกฎหมายไทยมีความยืดหยุ่นให้ชาวต่างชาติเข้ามาบริหารจัดการธุรกิจดำน้ำ ทำให้ชาวต่างชาติมีอำนาจตัดสินใจและนิยมจ้างชาวต่างชาติด้วยกันเข้ามาทำงาน นอกจากนี้ยังพบว่าชาวต่างชาติหลายคนเข้ามาทำงานเป็น Dive Instructor/Dive Master Freelance อย่างผิดกฎหมาย ไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work Permit) และเข้าประเทศไทยโดยใช้วีซ่านักท่องเที่ยว ดังนั้นเมื่อมีรายได้จากการดำน้ำจึงไม่ได้เสียภาษี

สิ่งที่ควรตระหนักซบคิดคือ อนาคตของวิชาชีพนักดำน้ำไทย พื้นที่ของนักดำน้ำไทย (โดยเฉพาะตามแหล่งท่องเที่ยวทะเลที่เต็มไปด้วยธุรกิจของชาวต่างชาติ) อยู่ที่ไหน ควรถูกจัดวางอย่างไรเพื่อให้ได้รับโอกาสและความยุติธรรมในการทำงานได้ทะเลในประเทศของตนเอง มีองค์กรใดเข้ามาคุ้มครองช่วยเหลืออย่างจริงจัง รวมถึงการควบคุม เข้มงวดกับนักดำน้ำต่างชาติที่เข้ามา

ทำงานได้ทะเลไทยโดยผิดกฎหมาย รัฐควรมีมาตรการ บริหารจัดการอย่างไร นอกจากนี้ การเร่งพัฒนาศักยภาพของนักดำน้ำไทยอย่างรอบด้านและเป็นสากล โดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษ รวมถึงภาษาที่สาม เช่น ภาษาจีน ฝรั่งเศส ฮินดี สเปน ญี่ปุ่น ฯลฯ ล้วนสิ่งสำคัญและท้าทาย

สรุปแล้ว สิ่งที่ต้องตระหนักและกระตุ้นให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับเกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทยในปัจจุบันควรไปไกลกว่าประเด็นระบบนิเวศใต้ทะเลและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเพียงอย่างเดียว เพราะมีประเด็นเรื่องเชื้อชาติ ชนชั้น ภาษาและวัฒนธรรม ทูนิยม การได้รับค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรมรวมถึงถูกโกงค่าแรง ระบบอำนาจและนโยบายของรัฐ (ที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนเช่าที่อยู่อาศัย ประกอบธุรกิจในเมืองไทยได้ในระยะยาว) รวมถึงการทุจริตประเด็นอุทยานแห่งชาติทางทะเล สิ่งเหล่านี้เป็นสังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน และค่อยๆ แทรกซึมเข้ามาอย่างแนบเนียน แต่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติที่มาในรูปแบบการพัฒนาฟื้นฟูอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างมาก ซึ่งคนไทยทุกคนต้องร่วมกันคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายจากระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มนายทุนแต่สร้างความเสียหายแก่ประชาชนรากหญ้าไทยโดยเฉพาะคนที่เป็นเจ้าของพื้นที่

จากปัญหาสังคมเสี่ยงซ่อนความเสียหายที่แปรปรวนและไม่คาดคิดของสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 นำมาสู่ปัญหาวิกฤตการท่องเที่ยวและวิกฤตเศรษฐกิจ ประชาชนตกงาน ขาดรายได้และแหล่งอาหารธรรมชาติที่ไม่มีค่าใช้จ่าย คือ การหาปลาในทะเล ดังนั้น ถึงแม้ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ซึ่งไม่มีนักท่องเที่ยวทางทะเล แต่กลับพบการประมงผิดกฎหมาย การจับปลาในเขตหวงห้าม พบเศษอวนใต้ทะเล เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลตามมา นอกจากนี้ ยังไม่มีหน้าด่าน เช่น นักดำน้ำทำหน้าที่สำรวจ ตรวจสอบความผิดปกติ เสียหายทางทะเลเพื่อแจ้งข่าวและเรียกร้องให้แก้ไข สิ่งเหล่านี้ทำให้นักดำน้ำเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพตนเองต่อการเป็นหูเป็นตา ปกป้องฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและต้องการเข้ามาดูแล อนุรักษ์ทะเลให้มากขึ้น รวมถึงภูมิใจในทักษะวิชาชีพดำน้ำของตนเองที่สามารถทำเพื่อสังคม

ถึงแม้ปัจจุบัน สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 คลี่คลาย เศรษฐกิจฟื้นฟู แต่กลับพบ ปัญหาสังคมเสี่ยงอีกรูปแบบหนึ่งที่มาจากการท่องเที่ยว คือ ชาวต่างชาติเข้ามาแสวงหา ผลประโยชน์รวมถึงครอบครองธุรกิจดำน้ำของไทย ทำให้นักดำน้ำไทยถูกเบียดขับ ถูกกีดกันและ ประกอบอาชีพยากขึ้น โดยเฉพาะตามแหล่งท่องเที่ยวทะเลไทยที่มีชาวต่างชาติมาเรียนดำน้ำ ใน อนาคตข้างหน้า สังคมเสี่ยงทางทะเลจะเกิดขึ้นและเป็นไปในลักษณะใด นักดำน้ำต้องคิดย้อน สะท้อนกลับ ปรับตัวอย่างไร เป็นสิ่งที่การทำวิจัยต้องประเมินความเสี่ยง หาทางรับมือและวางแผน เพื่อหาแนวทางรับมือ แก้ไขจัดการกับความผันผวนไม่แน่นอนนี้

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อถึงกัน ทำให้นักดำน้ำต้องปรับตัว ปรับเปลี่ยนวิถีรูปแบบการดำน้ำไปตามปัญหาสังคมเสี่ยงภัยในแต่ละยุค นอกจากนักดำน้ำในระดับปัจเจกจะต้องตระหนัก หาทางรับมือกับปัญหาสังคมเสี่ยงที่เข้ามา กระทบกับชีวิตแล้ว ในระดับสถาบันก็ต้องหาทางรับมือกับปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมวิกฤต ทะเลไทยรวมถึงผลกระทบที่ตามมาจากการท่องเที่ยวทางทะเลเช่นเดียวกัน การฝึกและสร้าง เครือข่ายนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ภาคประชาชนภายใต้ครูฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจม เพื่อผลิตนักดำน้ำอาสาสมัครออกมารับใช้สังคม ได้นำเสนอในบทถัดไป

บทที่ 8

การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำผ่านภาคปฏิบัติการของสถาบันทหาร

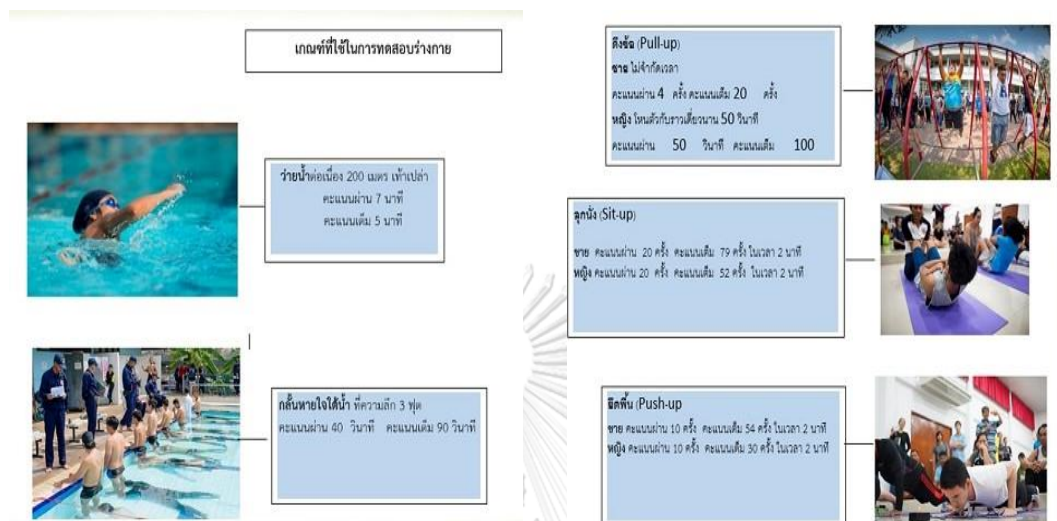
การอยู่ร่วมกันบนเกาะในค่ายทหารกับคนแปลกหน้าจำนวนมาก ภายใต้กฎระเบียบที่เข้มงวด ควบคุม ลงโทษ กัดฟัน ผีกินหนัก พักผ่อนน้อย ไม่สะดวกสบายและไม่ได้เงิน แต่ทำไมคนเลือกที่จะแข่งขันกันเข้ามาอยู่ในที่แห่งนี้และคนที่ออกจากไปแล้วยังอยากกลับมาอีก ทั้งที่ไม่จำเป็นต้องมา พวกเขาคิด (ย้อนสะท้อนกลับ) อย่างไร การดำน้ำนำไปสู่การสร้างชาติผ่านสถาบันทหารอย่างไร ทหารสอนอะไร ทำไมจึงทำให้คนมากมายแข่งขันกันเข้ามาเพื่อเป็น “นักดำน้ำของหน่วยซีล” เรื่องราวของนักดำน้ำในค่ายทหาร นำเสนอดังนี้

“...เรากินเพื่ออยู่ เราต่อสู้เพื่อการศึกษา เราจะนำอาหารมือนี่ไปใช้ต่อสู้เพื่อให้เป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์...สูย่า”

นี่คือประโยคที่เหล่านักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์จำนวน 53 ชีวิต ต้องยื่นเข้าแถวและพูดดังๆ อย่างพร้อมเพียงกันหลังจากรับประทานอาหารเสร็จในแต่ละมื้อตลอดระยะเวลา 12 วันที่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่บนเกาะพระ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นดินแดนฝึกทหารหน่วยซีลในหลักสูตรนักทำลายใต้น้ำจู่โจมหรือมนุษย์กบของหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือยุทธการ (Naval Special Warfare Command, Royal Thai Fleet)

การจะข้ามเกาะเข้ามายัง “พื้นที่ปิด” หรือ “เขตหวงห้าม” ภายใต้การควบคุมของทหารแหล่งนี้ได้ไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้เขียนต้องใช้เวลารอคอยเพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามนานถึง 1 ปีกว่าๆ ด้วยความทุลักทุเล เนื่องจากสถานการณ์โควิด -19 ทำให้กำหนดการจัดฝึกอบรมดำน้ำถูกเลื่อนออกไปถึง 2 ครั้ง ความยากและท้าทายในการเข้าถึงข้อมูลวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) เพื่อหาทางเข้าไปมีส่วนร่วม (Research Participation) เป็นนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ภายใต้การฝึกของครูฝึกหน่วยซีลเริ่มตั้งแต่การสมัครสอบคัดเลือก เพราะต้องทดสอบร่างกายที่เข้มงวดตามเกณฑ์ของทหาร ดังนั้น ผู้สมัครต้องฝึกซ้อมเพื่อให้ผ่านขั้นตอนแรกของการคัดเลือก ซึ่งประกอบด้วย การว่ายน้ำต่อเนื่อง 200 เมตร เกณฑ์ผ่านภายใน 7 นาที คะแนนเต็ม 5 นาที การกลั้นหายใจใต้น้ำที่ความลึก 3 ฟุต เกณฑ์ผ่าน 40 วินาที คะแนนเต็ม 90 วินาที

การดึงข้อ (Pull – Up) โดยผู้ชายต้องผ่าน 4 ครั้ง คณะเนตัม 20 ครั้งและผู้หญิงต้องโหนตัวกับราวเดี่ยวเกณฑ์ผ่าน 50 วินาที คณะเนตัม 90 วินาที รวมถึงการยัดพื้น (Push – Up) และลุกนั่ง (Sit – Up) ตามเกณฑ์ที่กำหนด

ที่มา: <http://www.thaidive.org/about/>

ภาพที่ 16 แสดงเกณฑ์การทดสอบร่างกายสมัครเข้าเรียนเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์

เฉพาะผู้ที่ผ่านการทดสอบร่างกายเท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ “ไปต่อ” เพื่อเข้ารับการตรวจร่างกายอย่างละเอียดโดยทีมแพทย์เวชศาสตร์ใต้น้ำจากโรงพยาบาลในสังกัดของทหารเรือ โดยผลการตรวจร่างกายต้องผ่านเกณฑ์สำหรับนักดำน้ำตามที่กำหนด ซึ่งมีการตรวจเลือด คลื่นหัวใจ ปอด ฟัน สายตา การได้ยิน ปัสสาวะ การทรงตัวและเข้าห้องปรับความดันอากาศ (Hyperbaric Chamber) ฯลฯ หากไม่ผ่านตามเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งถือว่าไม่ผ่านการทดสอบ

กระบวนการคัดเลือกโดยทดสอบความแข็งแรงของร่างกายที่เข้มงวดและเข้มข้นโดยครูฝึกหน่วยซีล รวมถึงการตรวจร่างกายที่ละเอียด ไม่ผ่อนปรน สะท้อนให้เห็นว่าการดำน้ำมีความเสี่ยงสูงต่อชีวิตและไม่มีใครต้องการแบกรับความเสี่ยงในชีวิตของใคร ดังนั้น จึงต้องคัดสรรเฉพาะผู้มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเพื่อป้องกันปัญหาและความเสี่ยงต่างๆ ที่ตามมา ระหว่างการฝึกหนัก รวมถึงป้องกันไม่ให้ผู้ฝึกเข้ามาเป็นภาระมากกว่าเป็นนักดำน้ำ

บรรยากาศยามเช้า 7.30 น. ภาพของหญิงชายแปลกหน้าเกือบ 100 ชีวิต ตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยกลางคน ทุกคนสวมแมสปิดหน้ามิดชิด อยู่ในชุดกีฬา สวมรองเท้าผ้าใบทะมัดทะแมง สะพายเป้ ถือกระเป๋า เดินสวนกันขำก๊าก บ้างง่วนอยู่กับการนั่งกรอกเอกสาร บ้างกำลังเข้าแถวรอเซ็นชื่อ บ้างนั่งคุยกัน พวกเขาล้วนต่างที่มา ต่างที่ไป ไม่รู้จักกัน เดินทางมารวมกันที่สระว่ายน้ำเพื่อรอเข้ารับการทดสอบว่ายน้ำ ทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งมั่นเข้ามาเป็นนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ พวกเขาเป็นใคร มาจากไหน ทำไมต้องมา ผู้เขียนได้พูดคุยกับคนแปลกหน้าเหล่านั้นระหว่างนั่งรอการทดสอบสมรรถภาพร่างกาย ชายหนุ่มผมสั้น จมูกโด่ง ดูสุภาพที่นั่งรอข้างๆ กันบอกว่า “ผมมาสอบครั้งนี้เป็นครั้งที่ 2 แล้ว ปีที่แล้วผมก็มา ผ่านการทดสอบร่างกายแต่ไม่ผ่านการตรวจสุขภาพ หมอบอกว่า ที่ปอดมีจุดสีดำเล็กๆ เลยไม่ให้ผ่าน แต่ผมไปตรวจอีกรอบที่โรงพยาบาลเอกชน ปรากฏว่าไม่มีอะไร...ผมอยากมาเป็นนักดำน้ำ เพราะหลังจากจบหลักสูตร เราจะได้ขึ้นเรือรบของทหารไปดำน้ำที่อันดามันฟรีทุกปี มันได้สิทธิตรงนี้”

จากการพูดคุย ทำความรู้จักกับผู้ที่มาเข้ารับการคัดเลือก พบว่า หลายคนมาจากต่างจังหวัด เดินทางมากรุงเทพเพื่อเข้ารับการทดสอบเป็นนักดำน้ำ เช่น มาจากจังหวัดพังงา ตาก นครสวรรค์ สกลนครฯ “เพราะมันได้เรียนดำน้ำฟรีและได้ประสบการณ์ที่หาไม่ได้จากโรงเรียนเอกชน ผมจึงมาสมัคร” ชายคนหนึ่งบอกถึงเหตุผลที่เขามาอยู่ที่นี่ เช่นเดียวกับหญิงสาว ผมยาวคมเข้ม ตัวเล็ก เธอเป็นนักกีฬาวิ่งแต่ว่ายน้ำไม่แข็ง เธอเล่าว่าก่อนสอบต้องจ้างครูมาสอนว่ายน้ำแบบตัวต่อตัว ขากลับจากการตรวจร่างกาย ผู้เขียนติดรถผู้เข้าสมัครคนหนึ่งกลับบ้าน สังเกตภายในรถของเธอมียี่ห้อของระเกะระกะและมีที่นั่งสำหรับเด็กอ่อน (Car Seat) เธอเป็นคุณแม่ยังสาว ผมสั้น ตาโต มีลูกชายวัย 2 ขวบครึ่ง ขับรถมาจากนครสวรรค์ มาร่วมเข้ารับการทดสอบครั้งนี้ด้วย นอกจากนี้ ยังมีหญิงสาวอีกหนึ่งคน ผู้เขียนเจอที่โรงพยาบาลขณะรอตรวจร่างกาย เธอมาจากสกลนคร หญิงสาวผมยาว ผิวขาว อยู่ในชุดเสื้อยืดกีฬา รองเท้าผ้าใบ เธอเล่าว่า “ปีที่แล้วหนูก็มา ผ่านการคัดเลือกแล้ว แต่สละสิทธิ์ เพราะโควิด ที่บ้านมียาย ไม่เสี่ยงดีกว่า ปีนี้เลยกลับมาตรวจสุขภาพใหม่”

ความน่าสนใจและจุดเด่นของการฝึกฝนให้คนธรรมดากลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) ภายใต้การสอน ควบคุม ดูแลของครูฝึกซึ่งเป็นทหารหน่วยซีลหรือมนุษย์กบนั้น

มีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีปฏิบัติที่แตกต่างจากหลักสูตรนักดำน้ำทั่วไป เนื่องจากผู้เข้าฝึกอบรม ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบที่เคร่งครัด ฝึกหนักตามกฎเกณฑ์ของทหาร ดังนั้น ผู้เขียนจึงเกิดคำถาม ตามมาว่า ทำไมพลเรือนเหล่านี้จึงต้องการมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร (ทั้งที่ไม่มี ความจำเป็นต้อง ปกป้องท้องทะเลเพื่อประดับประดาอาชีพ รักษาแหล่งทำกินและหวงแหนแหล่งสร้างรายได้ของ ตนเองเหมือนที่เกาะเต่า) ทำไมกลุ่มคนที่มาจากพื้นเพหลากหลายเหล่านี้จึงเกิดการรวมตัว สร้างเครือข่ายชุมชนนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็ง เหนียวแน่นโดยไม่ต้องมีใครบังคับหลังจากจบ หลักสูตรไปแล้ว ซึ่งเห็นได้จากหลังจากจบโครงการ เหล่านักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ได้จัด กิจกรรมอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลร่วมกันเองหรือเข้าร่วมกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครของหน่วยงาน ต้นสังกัดและหน่วยงานอื่นๆ อย่างสม่ำเสมอทั้งที่ต้องออกค่าใช้จ่ายเอง

เบื้องหลังของกระบวนการฝึกฝนให้คนธรรมดากลายเป็นนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ และกลับมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อช่วยงานภาคทะเลของหน่วยงานรัฐ (รวมถึงเป็น อาสาสมัครช่วยภารกิจทางทะเลอื่นๆ) ภายใต้การฝึก ควบคุมของทหารหน่วยซีลเป็นอย่างไร ทหารมีกลยุทธ์ในภาคปฏิบัติการและกลวิธีในการสื่อสารอย่างไรเพื่อสร้างนักดำน้ำอาสาสมัครใน ภาคพลเรือนให้เข้มแข็งและนำไปสู่การสร้างกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำ ทำไม เหล่าพลเรือนจึงสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วม เต็มใจรับความเสี่ยงจากการดำน้ำทั้งที่ไม่มีค่าตอบแทน กระบวนการเหล่านี้มีกุศโลบายอะไรแฝงอยู่ อะไรเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้นักดำน้ำอาสาสมัครเกิดการ รวมตัวกันทั้งที่รู้ว่าต้องเจอกับกฎระเบียบที่เข้มงวด เป็นแรงงานและอยู่ภายใต้การควบคุม บังคับ ลงโทษ รวมถึงไม่ได้รับความสะดวกสบายระหว่างการฝึกอบรม

จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) พบว่า ผู้เข้าฝึกบางคน อยู่ในภาวะกดดัน ร้องไห้ ปะทะและได้รับบาดเจ็บระหว่างการฝึกปฏิบัติดำน้ำในลักษณะดังกล่าว แต่เพราะเหตุใดประชาชนจึงยังคงมาสมัครเป็นจำนวนมาก สอบแข่งขันเข้ามาเป็นนักดำน้ำเพื่อ การอนุรักษ์ที่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมที่เข้มงวด ดุดันด้วยความสมัครใจทั้งที่ไม่มี ความจำเป็น นอกจากนี้ ผู้จบหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ยังคงมีการรวมตัว สร้างเครือข่ายนักดำน้ำ อาสาสมัครที่เข้มแข็ง ร่วมกันทำงานที่ไม่มีค่าตอบแทนเพราะสาเหตุใด เทคโนโลยีการสื่อสาร

รวมถึงปัจจัยอื่นๆ เข้ามามีบทบาทอย่างไรเพื่อสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็งในยุคสังคมเสี่ยงของระบบทุนนิยม

คำถามเหล่านี้ จึงเป็นที่มาให้ผู้เขียนต้องเข้าไปทำวิจัยภาคสนามโดยใช้วิธีสมัครเข้าเรียนในหลักสูตรนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) รุ่นที่ 26 เพื่อต้องการเข้าไปศึกษาสังคมดำนํ้าในฐานะ “นักเรียนดำนํ้า” ของครูฝึกหน่วยซีลหรือ “มนุษย์กบ” ด้วยความผสมกลมกลืนและเข้าถึงข้อมูลในระดับลึกอย่างเป็นธรรมชาติตามบริบทที่เกิดขึ้นจริงโดยปราศจากการปรุงแต่ง มากกว่าการเข้าไปในฐานะของ “นักวิจัย” ซึ่งใช้เวลาสัมภาษณ์ในห้องที่จัดไว้เพื่อเอาข้อมูลไม่กี่ชั่วโมงแล้วจากไป

นอกจากนี้ การเป็นนักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ ร่วมฝึกปฏิบัติทุกขั้นตอนจะช่วยให้ผู้เขียนค่อยๆ ซึมซับ ทำความเข้าใจวิถีของเหล่าผู้คนธรรมดาจากพื้นเพที่แตกต่างหลากหลายซึ่งไม่รู้จักรักกัน แต่จำเป็นต้องมาใช้ชีวิตร่วมกันในเขตพื้นที่ของทหาร อยู่ภายใต้สังคม กฎระเบียบแบบทหารที่ไม่คุ้นชินและเกิดการเปลี่ยนผ่านจากจุดเริ่มต้นของ “คนดำนํ้าไม่เป็น” นำไปสู่การสร้างตัวตนผ่านกระบวนการขัดเกลาจากสถาบันทหารผสมผสานด้วยการสร้างเครือข่ายโดยอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารจนนำไปสู่การเป็นนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ในหลักสูตรนพอ. และค่อยๆ “ต่อยอด” เป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครออกรับใช้สังคม รวมถึงเกิดการสร้างเครือข่ายกลายเป็นชุมชนนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ผู้เขียนขอแนะนำเรื่องเล่าภาคสนามและภาคทะเลจากประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกดำนํ้าของโครงการนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) ซึ่งผ่านกระบวนการประกอบสร้างทางสังคม (Social Construction) และหล่อหลอมแบบทหารโดยครูฝึกนักทำลายใต้นํ้าจู่โจม ดังนี้

8.1 นักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์: โอกาสเดียวของพลเรือนที่ได้ใช้ชีวิตดำนํ้าร่วมกับหน่วยซีล (นักทำลายใต้นํ้าจู่โจม)

นพอ. มีชื่อย่อมาจาก “นักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์” ภายใต้โครงการอุทยานใต้ทะเลจุฬารักษ์ 36 ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งของสถาบันวิจัยจุฬารักษ์ เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้านางเธอเจ้าฟ้าจุฬารักษ์วลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เนื่องในวโรกาสพระชนมายุ 36 พรรษาและเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล เช่น ปะการัง ฟีชี สัตว์ใต้ทะเล รวมทั้งป่า

ไม้ในบริเวณหมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะสุรินทร์ เกาะบอนและเกาะตาชัย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลและเป็นแหล่งดำน้ำสวยงามระดับโลก

โครงการอุทยานใต้ทะเล มีภาคีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน ประกอบด้วย กองทัพเรือ กรมประมง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น นอกจากนี้ กองทัพเรือได้จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์อุทยานใต้ทะเลจุฬาภรณ์ขึ้นที่บริเวณฐานทัพเรือพังงา ตำบลท้ายเหมือง อำเภอทับละมุ จังหวัดพังงา เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน เผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ประชาชนที่ไปเยือนเพื่อให้ได้ทราบถึงภารกิจของโครงการ และได้รับความรู้ในการท่องเที่ยวทะเลอย่างถูกวิธี รวมถึงต้องการทำให้เป็นศูนย์รวมของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน นิสิต นักศึกษา เยาวชน รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล รู้จักวิธีป้องกันการทำลาย รวมถึงต้องการสำรวจและจัดทำแผนที่แสดงบริเวณแนวปะการังนำไปเผยแพร่แก่ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง (เช่น กรมป่าไม้ กรมประมง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บริษัทนำเที่ยว) เพื่อป้องกันการทำลายแนวปะการังโดยการทิ้งสมอเรือและเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ รวมถึงส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเรือที่ใช้ในการปฏิบัติภารกิจดังกล่าว คือ เรือจุฬาภรณ์ 48 (โครงการอุทยานใต้ทะเล จุฬาภรณ์ 36, 2563)

ที่มา <http://www.thaidive.org/about/>

ภาพที่ 17 เรือจุฬารักษ์ 48 ใช้ปฏิบัติการกิจดำน้ำของโครงการอุทยานใต้ทะเล จุฬารักษ์ 36

จากประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) สามารถวิเคราะห์ได้ว่าโครงการดังกล่าวมีที่มาจากปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ภายใต้สังคมสมัยใหม่ (Modernization) ของระบบทุนนิยม โดยความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีการเคลื่อนย้ายไหลเวียน (Mobilization) ข้ามพรมแดนของชาวต่างชาติ ทั้งในรูปแบบของนักท่องเที่ยวและนักลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลในปริมาณที่มากเกินไปแต่ปราศจากการควบคุมบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Management) ที่ดี ส่งผลให้ระบบนิเวศถูกทำลายด้วยน้ำมือมนุษย์และความเสียหายได้ย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อทำลายมนุษย์ผู้เป็นต้นเหตุเสียเอง

นอกจากนี้ การพัฒนาความเป็นอุตสาหกรรม การสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่มนุษย์ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยมและการท่องเที่ยวแบบ “Mass Tourism” ซึ่งเน้นการรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น อุตสาหกรรมท่องเที่ยวดำน้ำลึกแบบสคูบา ไดรวิ่ง (Scuba Diving) ที่มีการคิดค้น ผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อสร้างให้มนุษย์ลงไปทำกิจกรรมเหนือมนุษย์และฝ่าฝืนขีดจำกัดของร่างกายมนุษย์ในเชิงสันตนาการรูปแบบใหม่แต่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล รวมถึงการสัญจรของเรือท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักดำน้ำยังได้ปล่อยมลพิษของเสียและ

คราบน้ำมันไหลลงสู่ทะเล ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำและสุดท้ายมนุษย์ก็กลับกลายเป็นผู้ได้รับสารพิษจากการกินอาหารทะเลเสียเอง นอกจากนี้ การทิ้งสมอเรือเพื่อจอดให้นักท่องเที่ยวลงดำน้ำยังได้ทำลายปะการัง เหตุการณ์ดังกล่าว เป็นกิจกรรมทางทะเลที่เกิดขึ้นเป็นประจำ โดยเฉพาะยุคหลังมาตรการโรคระบาดโควิด-19 ผ่อนคลาย รัฐบาลเปิดประเทศให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าประเทศไทย ทำให้การท่องเที่ยวแบบมวลชนหรือการท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณ (Mass Tourism) กลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ล้วนเป็นปัญหาสังคมเสี่ยง (Risk Society) อันเกิดจากการสร้างขึ้นของมนุษย์และผลกระทบได้ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) โดยเบ็ค (Beck) ได้เสนอทางออกเพื่อแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงว่า ต้องทำให้มนุษย์ (ผู้ซึ่งเป็นต้นเหตุและผู้ได้รับผลกระทบ) เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ตระหนักถึงปัญหาและผลเสียหายที่ตามมา รวมถึงเข้ามาร่วมแก้ไขในฐานะพลเมืองโลก (Global Citizen) เช่นเดียวกับโครงการนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) ที่ต้องการสร้างพลเมืองให้เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร เข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาทางทะเล รวมถึงมีการสร้างเครือข่าย ประสานความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วนมาทำงานร่วมกันในรูปแบบอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลในฐานะพลเมืองโลกที่กระตือรือร้น เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับเพื่อช่วยกอบกู้ ฟื้นฟูปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลและวิกฤตสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ โครงการนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) ยังสอดคล้องกับแนวคิดมนุษยสมัยหรือแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ซึ่งมีมุมมองว่า ปัจจุบันเป็นยุคที่ผลการกระทำของมนุษย์ต่อธรรมชาติส่งผลให้มนุษย์ต้องใช้ชีวิตปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม เช่นเดียวกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเลทำให้มนุษย์ต้องหยุดทำลายความหลากหลายทางชีวภาพในสิ่งแวดล้อมและหันมาร่วมมือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนด้วยระบบการจัดการบริหารที่มีศักยภาพ ดังนั้น ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเลจึงไม่ใช่เรื่องของรัฐหรือคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของมนุษยชาติที่ต้องตระหนักและเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ หันมาร่วมมือกันอย่างจริงจังในการป้องกัน แก้ไขปัญหาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์

8.2 กระบวนการสร้างนักดำนํ้าอาสาสมัครให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ:

ภาคปฏิบัติการและกลยุทธ์การสื่อสารผ่านสถาบันทหาร

กระบวนการฝึกฝนให้คนธรรมดากลายเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร ภายใต้หลักสูตรนักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) ถือเป็นกรหล่อหลอมปลูกฝังให้พลเมืองเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) ตระหนักถึงความเสียหายทางทะเลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งความเสียหายดังกล่าวได้ย้อนกลับมาทำลาย/ทำร้ายมนุษย์เอง ดังนั้น มนุษย์ผู้เป็นทั้งต้นเหตุและผู้ได้รับผลกระทบจึงต้องเข้ามาแสดงบทบาทรับผิดชอบต่อปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อมไทยในฐานะพลเมืองโลก (Global Citizen) ในรูปแบบจิตอาสาหรือนักดำนํ้าอาสาสมัคร ปฏิบัติภารกิจร่วมกับหน่วยงานรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทะเล

อย่างไรก็ตาม การนำคนมาช่วยทำงานที่มีความเสี่ยงสูงโดยไม่มีค่าตอบแทนให้ ไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้น กระบวนการปลูกฝังให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ สร้างคนให้เห็นคุณค่าเกิดความสมัครใจมาช่วยงานที่ต้องแบกรับความเสี่ยงซึ่งอันตรายถึงชีวิตจากการดำนํ้าใต้ทะเลจึงต้องมีการวางแผน ออกแบบหลักสูตรโดยใช้กลยุทธ์ทั้งในภาคปฏิบัติการผสมผสานกับการสื่อสารในรูปแบบเฉพาะตัว ซึ่งผลจากการวิจัย โดยผู้เขียนใช้วิธีศึกษาภาคสนามด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมนักดำนํ้าอาสาสมัครที่จัดขึ้นผ่านองค์กรต่างๆ จำนวน 7 หน่วยงาน (ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานรัฐ 5 หน่วยงาน องค์กรอิสระ 1 หน่วยงานและองค์กรระหว่างประเทศ 1 หน่วยงาน) พบว่า หลักสูตรนักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) ถือเป็นต้นแบบของการสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็ง สามารถหลอมรวม ระดมพลให้คนที่ไม่รู้จักกัน เกิดความผูกพัน สามัคคีกันได้ภายในระยะเวลา 12 วัน รวมถึงมีวัฒนธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติและมีจุดยึดเหนี่ยวทางใจให้คนกลับมาช่วยงานในรูปแบบของนักดำนํ้าอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

กระบวนการสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็งดังกล่าวทำได้อย่างไร หน่วยซีลใช้ศาสตร์และศิลป์ในภาคปฏิบัติการและใช้ยุทธวิธีการสื่อสารอย่างไร กุศโลบายเบื้องหลังที่แฝงอยู่เป็นอย่างไรและอะไรเป็นสิ่งที่ยึดโยงสร้างคนให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ หล่อหลอมให้คนธรรมดากลายเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครและกลับมาช่วยชาติในรูปแบบของภารกิจใต้ทะเลด้วยความเต็มใจ ไม่มีค่าตอบแทน ประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัยจากการเข้าร่วมกระบวนการหล่อหลอม สร้างอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อให้เป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ ภายใต้การฝึกฝนผ่านสถาบันทหาร ขอนำเสนอในรูปแบบเรื่องเล่า (Narrative story) ดังนี้

สูย่า สูย่า สูย่า! ธรรมเนียมปฏิบัติแรกที่เหล่านักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ต้องปฏิบัติคือ เวลาทักทายครูฝึกจะใช้คำว่า “สูย่า ครูฝึก” แทนคำว่าสวัสดี และเวลาขานรับจะใช้คำว่า “สูย่า” แทนคำว่า ครับ/ค่ะ หากพูดผิดอาจถูกลงโทษเล็กๆ น้อยๆ เช่น ลุกนั่ง (Sit-Up) วิดพื้น (Push-Up) วิ่ง

การลงโทษก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ไม่ใช่ธรรมเนียมปฏิบัติแต่ก็มีคนถูกลงโทษทุกวัน เพราะไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ เช่น มาสาย คุยกันเสียงดัง ใช้โทรศัพท์โดยไม่ได้รับอนุญาต ประกอบอุปกรณ์ดำน้ำไม่ถูกต้องหรือจัดวางไม่ถูกตำแหน่งที่กำหนด ฯลฯ การลงโทษแบบทหารจะเป็นการให้ใช้กำลังหรือออกกำลังกายแฝงในรูปแบบต่างๆ ซึ่งช่วยให้ร่างกายแข็งแรงและเกิดผลดีต่อการดำน้ำ นี่คือกุศโลบายที่แฝงไว้ใน การลงโทษซึ่งกลายมาเป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติในภายภาคหน้า

การปฏิบัติภารกิจได้นํ้าหรือการทดสอบตามขั้นตอนต่างๆ เมื่อโผล่ขึ้นมาจากผิวนํ้า สิ่งแรกที่ต้องทำคือ ยกมือขึ้นเหนือศีรษะ แล้วโค้งแขนลงให้ปลายนิ้วทั้ง 5 จรดกึ่งกลางศีรษะพร้อมตะโกนว่า ผม/ฉัน สบายดี... (ลากเสียงยาว)

สรรพนามเรียกคนอื่นๆ ในสังคม นพอ. จะไม่เรียกชื่อหรือมีคำนำหน้าว่าพี่ น้อง คุณ ท่าน ไม่มีการเรียกชื่อยศตำแหน่งใดๆ แต่ทุกคนมีจะเลขรหัสประจำตัวติดที่ชุดฝึกและให้เรียกหมายเลขประจำตัวแทนชื่อ ทำให้ทุกคนอยู่ในสถานะเท่าเทียม สลายกรอบความเป็นชนชั้น ฐานะ อายุและ ถอดหัวโขน ยศตำแหน่งที่ติดตัวมา ทำให้ทุกคนมีสถานะเป็นนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์เหมือนกัน

การจะไปไหนมาไหน นอกจากจะต้องขออนุญาตครูฝึกแล้ว จะต้องบอกบัดดี้ (Buddy) หรือไปกับบัดดี้ กฎเหล็กคือห้ามทิ้งบัดดี้โดยเด็ดขาด แม้กระทั่งการเข้าห้องนํ้า บางครั้งก็ต้องไปด้วยกันแม้อีกคนจะไม่อยากเข้าก็ตาม

นอกจากนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์จะต้องมีบัดดี้คอยดูแล ฟังพากันระหว่างฝึกแล้ว นักเรียนดำน้ำฯ ยังมีพิธีหัส สายรหัส โดยทีมรุ่นพี่จะมาให้กำลังใจ อำนวยความสะดวก ซึ่่น้ำขนม อาหารมาให้ เป็นระยะ ตั้งแต่วันที่มาทดสอบสมรรถภาพร่างกาย วันแรกที่เปิดการอบรม ซึ่งต้องวิ่งขึ้นเขาไปสักการะพระรูปของเสด็จเตี่ย (ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ แหลมปู่เจ้า) วันที่ 3 ซึ่งต้องลงหอดฝึกดำน้ำเป็นครั้งแรกและคืนวันสุดท้ายของการฝึกอบรม ซึ่งมีงานเลี้ยงและรับ

ประกาศนียบัตรในวันรุ่งขึ้น กิจกรรมที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่นดังกล่าวได้สร้างความเป็นพี่น้อง หล่อหลอมให้เกิดความผูกพัน รู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันรวมถึงสร้างเครือข่ายนักดำน้ำ อาสาสมัครที่เข้มแข็ง ซึ่งนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์เรียกสังคมของพวกเราว่า “ครอบครัว นพอ.”

การกินข้าวทุกครั้งต้องคัดจากแบบทหารและกล่าวคำปฏิญาณตนดังๆ ห้ามพูดคุยกัน ห้ามเอาข้อศอกหรือแขนวางไว้บนโต๊ะ กินเสร็จต้องนั่งตัวตรงเอามือทั้งสองไขว้หลังไว้และต้องกิน ข้าวให้รวดเร็ว เสร็จเรียบร้อยภายใน 5 นาทีบ้าง 7 นาทีบ้าง หลังจากรับประทานอาหารเสร็จ ต้องวิ่งออกจากโรงอาหารโดยร้องว่าฮุยยยยยา....(ลากเสียงยาวว ไมให้ขาดตอน) เพื่อไปเข้าแถว รอฟังคำสั่งจากครูฝึก

นี่คือตัวอย่างของธรรมเนียมปฏิบัติบางส่วนที่เหล่านักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ทุกคน ต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม หากไม่ทำตามจะมีกระบวนการลงโทษ บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm) ของวัฒนธรรมย่อย (Sub-Culture) ในสังคมนักดำน้ำของ นพอ. สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ที่เข้ามา เป็นสมาชิกใหม่ค่อยๆ ปรับตัวเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หรือเรียกว่า “การละลายพฤติกรรม” ซึ่งทำให้ทุกคนปฏิบัติเหมือนกันด้วยความมีระเบียบวินัยและอยู่รวมกันได้ ใน “สังคมใหม่” ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม โดยธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่นของ โครงการฯ ปัจจุบันมีนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์รุ่นที่ 27 (พ.ศ. 2566)

นอกจากนี้ กระบวนการสร้างให้คนธรรมดากลายเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ยังมีการฝึก ภาควิชาปฏิบัติที่เข้มข้น เข้มงวดและใช้เวลานานกว่าที่อื่นๆ โดยใช้เวลาเรียนถึง 12 วันในขณะที่ สถาบันดำน้ำของที่อื่นๆ จะใช้เวลาเรียนประมาณ 4-6 วัน โดยหลักสูตรการฝึกมีทั้งการบรรยาย ภาควิชาปฏิบัติ และปฏิบัติ เช่น การว่ายน้ำ 900 เมตร ฝึกดำน้ำ 10-12 ฟุต การวางแผนการดำน้ำ และเรียนรู้การแก้ไขข้อขัดข้องใต้น้ำ การแต่งตัวใต้น้ำ การสำรวจ ค้นหาใต้น้ำ การดำน้ำตอน กลางคืนและการดำน้ำในทะเล ณ เรือจมสุภาทิพย์ที่ระดับความลึก 30, 60 และ 90 ฟุต ตามลำดับ จากนั้นในวันสุดท้ายเป็นการเรียนรู้เพื่อฝึกดำน้ำในทะเลซึ่งต้องว่ายน้ำข้ามทะเลไปนอนอยู่ในป่า 1 คืนและว่ายน้ำกลับมารุ่งขึ้น สิ้นสุดด้วยกิจกรรมรับน้องและมอบประกาศนียบัตร

8.3 วิเคราะห์ภาคปฏิบัติการและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายนักดำนํ้า อาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ที่เข้มแข็ง ยั่งยืน

กระบวนการสร้างและหล่อหลอมให้คนธรรมดากลายเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็ง มีระเบียบวินัย สามารถปฏิบัติการกิจด้วยความปลอดภัยและอยู่ร่วมกับคนในสังคมดำนํ้าที่แตกต่างหลากหลายได้อย่างราบรื่นควบคู่กับการมีจิตสำนึกที่คิย็อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล เห็นคุณค่าของการเป็นอาสาสมัคร กล่าวหาญเสียสละช่วยเหลืองานที่เสี่ยงได้ทะเลซึ่งอาจมีอันตรายถึงชีวิตจากปัจจัยที่ควบคุมได้ยาก เช่น เรือล่อม พายุ กระแสนํ้าแรง ฯลฯ

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครูฝึกหน่วยซีลจำนวน 3 นายและนักดำนํ้าอาสาสมัครที่ผ่านการอบรมในหลักสูตรนักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์จำนวน 15 คนที่มาจกหลากหลายรุ่น ผลการวิจัย พบว่า การสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็งและนำมาสู่การคิย็อนสะท้อนกลับเกิดจากกระบวนการวางแผนในภาคปฏิบัติการและกลยุทธ์ในการสื่อสารที่แตกต่าง โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีหลักการทางจิตวิทยา สร้างกุศโลบายหรือปรัชญาแฝงผ่านกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดความสามัคคีและสร้างความเป็นพวกพ้อง ซึ่งสามารถประมวลและถอดบทเรียนได้ดังนี้

- กระบวนการคัดเลือกและการฝึกปฏิบัติที่เข้มข้น ความยากและท้าทายที่ “กว่าจะได้มา” นำมาสู่ความภาคภูมิใจ
- กระบวนการฝึกปฏิบัติที่จับมือไปด้วยกัน “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”
- การฝึกปฏิบัติที่เน้นความปลอดภัย เอาใจใส่ ไปเป็นที่ม
- การมีภารกิจปฏิบัติงานทางทะเลที่ต่อเนื่อง เป็นประจำ ติดตามผลการทำงานทุกปี
- การสนับสนุนของสถาบันและความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ
- การสร้างธรรมเนียมปฏิบัติ สร้างรุ่น สายรหัส ระบบ “พี่ดูแลน้อง”
- การสร้างภาพความทรงจำ รำลึกถึงและผูกพัน

- การสื่อสารแบบ Hard Power²⁵ ผสมผสานกับ Soft Power²⁶ ของครูฝึกหน่วยซีลที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ
- การสร้างความกล้าหาญ การตัดสินใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคนทำงาน
- การสร้างสัญลักษณ์ อัตลักษณ์ของกลุ่มผ่านสิ่งของต่างๆ เช่น การออกแบบโลโก้ดำน้ำประจำรุ่น การผลิตเสื้อ หมวก ฯลฯ เพื่อขายและแจก
- การให้ความสนใจกับมนุษย์และการฝึกปฏิบัติมากกว่าจับสมรรถภาพ
- การท่องเที่ยว เปิดประสบการณ์รูปแบบใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

กระบวนการฝึกปฏิบัติและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์โดยครูฝึกหน่วยซีลผ่านการทำงานของสถาบันทหาร สามารถสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ภาคปฏิบัติการและการสื่อสารแบบ Hard Power เพื่อละลายพฤติกรรม

เนื่องด้วยผู้เข้าอบรมนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (แต่ละปี มีจำนวน 50-60 คน) มีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางด้านอายุ ชนชั้น อาชีพ พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ประสบการณ์การดำน้ำ และสมรรถภาพร่างกาย ดังนั้น กระบวนการที่ทำให้ทุกคนเท่าเทียมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพและเชื่อฟังครูฝึกอย่างเคร่งครัดเป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากการดำน้ำมีความเสี่ยงและการดำน้ำต้องไปเป็นทีม (กฎเหล็กของการดำน้ำ คือ ห้ามก้มลงหายใจและ Never Dive Alone)

ในช่วงแรกของการฝึกได้มีการจัดครูนำฝึกที่มีบุคลิกเข้มงวด พูดจาเสียงดัง ดุดัน ลงโทษ เพื่อให้ทุกคนอยู่ในกรอบวินัยและฝึกการอยู่ร่วมกันภายใต้วิถีปฏิบัติของวัฒนธรรมย่อยในสังคม

²⁵ Hard Power หรือ “อำนาจแข็ง” ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การใช้อำนาจทางการทหารของครูฝึกหน่วยซีลเพื่อบังคับ ควบคุม นักเรียนดำน้ำ ให้อยู่ภายใต้ระเบียบ กฎเกณฑ์เดียวกันทั้งในการใช้ชีวิตประจำวันและการฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมต่างๆ หากไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ ในเนื้อหากาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Hard Power” ทั้งหมด โดยไม่มีการแปลเป็นภาษาไทยแทรก เพื่อความราบรื่นและอรรถรสในการเขียนบรรยาย

²⁶ Soft Power หรือ “อำนาจอ่อน” ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การที่ครูฝึกหน่วยซีลผ่อนคลายความตึงเครียดและความเข้มงวดในการฝึกลง โดยใช้กุศโลบายและกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนดำน้ำ เกิดความสนุก ตลก ผูกพัน ประทับใจ รวมถึงการดูแล ห่วงใย เอาใจใส่ตลอดการฝึก แสดงความอ่อนโยนและการขอโทษก่อนเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ ในเนื้อหากาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Soft Power” ทั้งหมด โดยไม่มีการแปลเป็นภาษาไทยแทรก เพื่อความราบรื่นและอรรถรสในการเขียนบรรยาย

ดำเนินด้วยความราบรื่น ลดอัตราและปราศจากกระทบกระทั่ง ด้วยเหตุนี้ กฎระเบียบที่เคร่งครัด คำพูดที่ดุเดือด ชิงชัง จริงจัง เด็ดขาด เสียงดัง ตะโกน ตะคอก ออกคำสั่งแบบเผด็จการได้ถูกนำมาใช้เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามภารกิจต่างๆ อย่างรวดเร็ว แข่งกับเวลา นักเรียนดำนํ้า ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมที่เคร่งครัดตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน เช่น ต้องตื่นและมาเข้าแถวอย่างพร้อมเพียงกันในเวลาตี 5.45 น. ต้องนับกำลังพลว่าครบหรือไม่ ชาติใคร ดังนั้น ภาพที่ผู้เขียนเห็นในตอนเช้ามีดของทุกวัน คือ นักเรียนดำนํ้า จะรีบวิ่งซูลมุลในชุดฝึกสีน้ำเงินเพื่อเข้าแถวให้ทันเวลา มิฉะนั้นจึงถูกลงโทษ

การรับประทานอาหารก็เช่นกัน ต้องนั่งตัวตรง คัดฉาก รับประทานอาหารด้วยความสำรวม ห้ามคุยกัน รับประทานอาหารเสร็จ ภายใน 5 หรือ 7 นาที เช่นเดียวกับการนอน นักเรียนดำนํ้า จะต้องนอนรวมกันในเตียง 2 ชั้น ห้องหนึ่งนอนรวมกัน 10 กว่าคน พวกเขาถูกสอนให้จัดระเบียบที่นอนในรูปแบบเดียวกัน คือ พับผ้าห่มเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและวางไว้บนหมอน โดยนำรูปเสากระโดงเรือที่ปักอยู่บนผ้าห่มหันออกข้างนอกอยู่ในตำแหน่งมุมซ้ายด้านล่างของหมอน

นอกจากนี้ นักเรียนดำนํ้าต้องมีการเข้าเวรสลับกันคนละ 1 ชั่วโมงตลอดทั้งคืน ทำให้ต้องตื่นกลางดึกเพื่อไปเข้าเวรและกลับมานอนต่อ การหลับๆ ตื่นๆ กลางดึก ส่งผลให้เกิดอาการง่วงพักผ่อนไม่เพียงพอและเช้าวันรุ่งขึ้นต้องตื่นตี 5 เพื่อฝึกหนักต่อจนถึงเย็นและเข้าเรียนต่อในภาคค่ำจนถึง 3-4 ทุ่ม ซึ่งนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ทุกคนต้องปรับตัวและอดทนอยู่ในสภาพแบบนี้ให้ได้ การอาบน้ำ ไม่มีห้องน้ำส่วนตัว มีเพียงถังขนาดใหญ่ตั้งอยู่ ทุกคนต้องใส่ผ้าถุง อาบน้ำรวมกันโดยใช้ขันตัก บางครั้งน้ำไม่ไหล ทำให้ต้องรอ ส่งผลให้ไปเข้าแถวช้า ดังนั้นจึงต้องรีบวิ่งไปเข้าแถวก่อนเพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ

ชีวิตประจำวันของนักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์เต็มไปด้วยการควบคุมให้อยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อสร้างวินัยที่เข้มงวดผ่านภาคปฏิบัติและการสื่อสารแบบ Hard Power ทำให้บางคน (รวมถึงผู้วิจัย) รู้สึกอึดอัด ไม่ได้รับความสะดวกสบายในบางครั้ง อย่างไรก็ตาม นักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ มองว่า สิ่งเหล่านี้เป็นที่ยอมรับได้เพราะมีเหตุผลในการควบคุมและออกคำสั่ง กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดในทางสังคมวิทยาที่เรียกว่า “ปฏิบัติการทางวาทกรรม” ซึ่งเป็นกระบวนการทำให้เชื่อโดยผ่านการใช้อำนาจ ความรู้เข้ามาจัดระเบียบควบคุมร่างกายและ

พฤติกรรมของมนุษย์ด้วยเหตุผลเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย สร้างวินัย เตรียมความพร้อมเพื่อความปลอดภัยทั้งของปัจเจกและส่วนรวมหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “ภาคปฏิบัติการทางจิตวิทยา” เพื่อจัดระเบียบให้ง่ายต่อการบริหารจัดการคนจำนวนมาก โดยเฉพาะการปฏิบัติการกิจใต้ทะเล ซึ่งมีความจำเป็นต้องควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดโดยมุ่งเน้นความปลอดภัยและให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผน

ขั้นตอนที่ 2 ภาคปฏิบัติการและสื่อสารแบบ Hard Power สลับกับ Soft Power เพื่อภารกิจดำน้ำสำเร็จโดย “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”

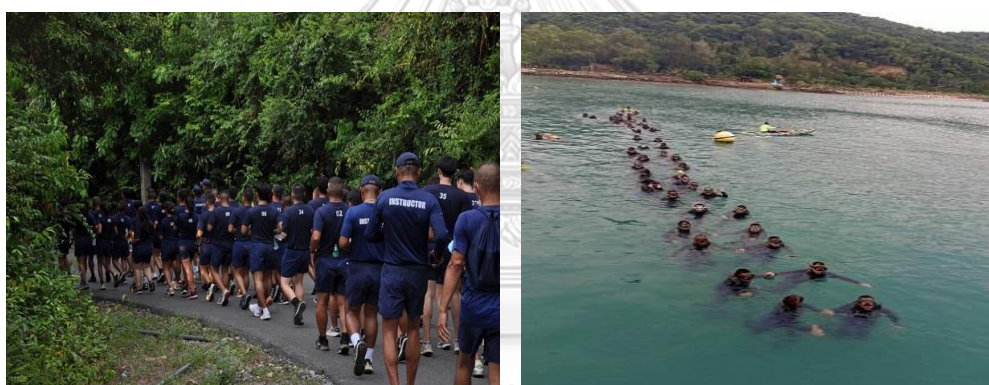
หลังจากนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์สามารถประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบวินัยที่เคร่งครัดอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้แล้ว ครูฝึกจะค่อยๆ ผ่อนคลายความเข้มงวด จากที่เคยบริหารจัดการแบบ Hard Power ไปสู่การบริหารจัดการแบบ Soft Power สลับบ้างเพื่อลดความตึงเครียด กัดดัน (ซึ่งความตึงเครียด กัดดัน บางครั้งมีคำพูดที่รุนแรง ตะคอกและการฝึกหนัก อาจนำไปสู่การถอดใจออกจากการฝึกปฏิบัติกลางคืน)

เนื่องด้วยครูฝึกมีการทำงานเป็นทีม (ประมาณ 12-20 คน) และมีการประชุม วางแผนสรุปการทำงานวันต่อวัน รวมถึงสามารถปรับเปลี่ยนแผนได้ตามความเหมาะสม ดังนั้น ในขั้นตอนนี้ จึงมีการเปลี่ยนครูฝึกที่มีบุคลิกตลก สนุกสนานมาเป็นผู้นำกระบวนการเพื่อให้นักเรียนดำน้ำได้ผ่อนคลายสลับกับครูฝึกที่มีบุคลิกดู เข้มงวด ตะหวาดเสียงดังเป็นระยะ โดยเฉพาะวันที่ 3 ของการฝึกเป็นต้นไป นักเรียนดำน้ำฯ ต้องเริ่มฝึกปฏิบัติที่สระว่ายน้ำ ตามด้วยลงฝึกที่หอดำน้ำ ต่อจากนั้นเป็นการฝึกดำน้ำตอนกลางคืนและลงดำน้ำภาคทะเลที่ความลึก 30 ฟุตและ 60 ฟุต ณ จุดเรือจมสุทธาทิพย์ซึ่งมีกระแสน้ำแรง

ในการฝึกปฏิบัตินี้ นักเรียนดำน้ำใหม่บางคนจะมีความรู้สึกตื่นเต้น ประหม่า หวาดกลัว และมีอาการตื่นตระหนก (Panic) ใต้น้ำ เนื่องจากเผชิญกับภาวะต่างๆ เช่น น้ำเข้าหน้ากาก เคลียร์หูยาก เป็นตะคริว ฯลฯ ส่งผลให้ไม่สามารถผ่านการทดสอบตามเกณฑ์ที่กำหนดและไม่ทันเพื่อน ในขั้นตอนนี้อาจทำให้นักเรียนดำน้ำฯ เกิดความวิตกกังวล ดังนั้น กลยุทธ์ในภาคปฏิบัติและการสื่อสารแบบ Soft Power จะถูกนำมาใช้ในรูปแบบของการดูแล เอาใจใส่ ภายใต้อุดมการณ์

“ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” โดยครูฝึกจะช่วยผลักดันให้ถึงที่สุด ไม่ดู ค่อยๆ อธิบายและตามประกบดูแลความปลอดภัยอย่างใกล้ชิดได้น้ำแบบตัวต่อตัวจนนักเรียนดำน้ำฯ สามารถปฏิบัติการทดสอบผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดและสามารถลงทะเลพร้อมกลุ่มเพื่อนได้

อีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นภาคปฏิบัติการแบบ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” คือ การพานักเรียนดำน้ำฯ วิ่งขึ้นเขาไปสักการะพระรูปเสด็จเตี้ย (ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ แหลมปู่เจ้า) ในกลุ่มนักเรียนดำน้ำฯ จะมีทุกคนที่เป็นนักวิ่ง วิ่งเร็วได้นาน ไม่เหนื่อยง่ายและมีกลุ่มที่วิ่งอยู่ในระดับกลาง พอเอาตัวรอด รวมถึงมีกลุ่มที่วิ่งช้า อยู่รั้งท้าย ทำทางไปต่อไม่ไหว ครูฝึกจะสังเกตวิ่งตามปิดท้ายขบวน รวมถึงใช้วิธีให้คนที่วิ่งช้าที่สุดไปวิ่งข้างหน้าสุดให้คนอื่นฯ วิ่งตามคนที่วิ่งช้าสุด ทำให้ทุกคนสามารถวิ่งไปถึงยอดเขาพร้อมกันอย่างปลอดภัย

ที่มา: ทีมช่างภาพนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์

ภาพที่ 18 การฝึกปฏิบัติเพื่อเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ “วิ่งขึ้นเขา เราลงน้ำ”

ภาคปฏิบัติการและกลยุทธ์การสื่อสารระหว่างฝึกปฏิบัติข้างต้น จะเห็นได้ว่าครูฝึกเน้นการสอนแบบ Hard Power สลับกับ Soft Power เป็นระยะ กล่าวคือ มีรูปแบบการสื่อสาร พูดคุยที่ตลก สนุกสนานด้วยบรรยากาศเป็นกันเอง ผ่อนคลายและมีรูปแบบการพูดเสียงดัง ออกคำสั่ง เครื่องครัด ลงโทษ สลับกันไป แต่ยังคงไว้ซึ่งอุดมการณ์ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ทำให้นักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ซึ่งมีพื้นฐานด้านความแข็งแกร่งทางร่างกายและจิตใจที่แตกต่างกันสามารถก้าวไปพร้อมๆ กัน สำเร็จตามหลักสูตร เป็นนักดำน้ำพร้อมกันอย่างไม่รู้สึกแปลกแยก รวมถึงเกิดความประทับใจในการดูแลเอาใจใส่และเน้นความปลอดภัยได้ทะเลของครูฝึก จากตัวอย่างเหล่านี้ ทำให้

นักเรียนดำน้ำ เกิดภาพความทรงจำและลอกเลียนแบบเมื่อพวกเขาก้าวออกไปเป็นนักดำน้ำ
อาสาสมัครรับใช้สังคม

ขั้นตอนที่ 3 ภาคปฏิบัติการและการสื่อสารเพื่อจำลองสถานการณ์วิกฤต: “เรือล่ม ว่ายน้ำ
ข้ามทะเล ติดเกาะ เอาตัวรอด ดำรงชีพในป่า” เพื่อสร้างความทรงจำและความผูกพันร่วม

นักดำน้ำหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องนั่งเรือสัญจรไปตามจุดดำน้ำต่างๆ เหตุการณ์เรือล่ม
เรือรั่ว เรือเสีย เรือเกิดระเบิดไฟไหม้ ล้วนเป็นเหตุการณ์สังคมเสี่ยงที่นักดำน้ำต้องหนีเอาชีวิตรอด
กลางทะเลซึ่งมีปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้น สังคมความเสี่ยงของนักดำน้ำจึงไม่ใช่อยู่เพียงใต้
ทะเลเท่านั้นแต่อยู่บนเรือด้วย กิจกรรมสุดท้ายของการฝึกปฏิบัติ ได้มีการจำลองสถานการณ์
ฉุกเฉินเพื่อเอาตัวรอดทางทะเลและฝึกดำรงชีพในป่า โดยนักเรียนดำน้ำ ต้องว่ายน้ำข้ามทะเล
จากเกาะพระไปเกาะเณร และนอนค้างในป่าบนเกาะเณร 1 คืน (ไม่อนุญาตให้เอาโทรศัพท์และ
ของกินไป)

การว่ายน้ำข้ามทะเลตัวเปล่าระยะทาง 1,200 เมตร พร้อมกระเป๋าสัมภาระ 1 ใบและชูชีพ
คล้องคอไว้ยามฉุกเฉินช่วยเป็นเครื่องพยุงกลางทะเลยามเหนื่อยเพลีย ด้วยอากาศที่ร้อน
กระแสน้ำที่แรง พัดร่างให้ไกลออกไปและทำให้ต้องว่ายน้ำด้วยระยะทางที่ไกลกว่าเดิม นักเรียน
ดำน้ำ ถูกแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 กว่าคน และต้องว่ายน้ำข้ามทะเลโดยไม่ให้แยกตัว
ออกจากกลุ่ม กุศโลบายของการว่ายน้ำข้ามทะเลแบบไปเป็นทีม ทำให้เกิดการสังเกตคนอื่น เห็น
ออกเห็นใจ ช่วยเหลือ ดูแลกัน บางคนว่ายน้ำไม่ไหว เพื่อนที่แข็งแรงกว่าจะช่วยลาก ทำให้เกิดความ
ผูกพันและรู้สึกขอบคุณ

พวกเราเริ่มว่ายน้ำหลังเที่ยงไปถึงเกาะเณรช่วงเย็นๆ ด้วยความเหนื่อยเพลีย ประกอบกับ
ไม่มีของกิน จึงต้องออกไปหาอาหารตามธรรมชาติทางทะเล เช่น ตกปลา หาหอยและนำมา
ประกอบอาหาร (ครูฝึกได้แอบนำปลาหมึก มาฆ่าและใช้ติดไปด้วย) เพราะรู้ว่าอาหารที่ให้หากันเองคง
ไม่พอกิน ช่วงเย็นๆ เกิดฝนตกหนักทำให้เสื้อผ้าและที่นอนเปียก ฟันแฉะ อากาศหนาว เป็นคืนที่
ทรมานมาก บางคนเริ่มไม่สบาย ไข้ ปวดหัว มีน้ำมูกและผลกระทบจากโรคระบาดโควิด-19 ทำให้
บางคนป่วยและเกิดการช่วยเหลือดูแลกัน ตอนกลางคืน ครูฝึกให้มีกิจกรรมการแสดงรอบกองไฟ

ยามดึก แต่ไม่สนุกเท่าไร เพราะเหนื่อยและอ่อนเพลียมาก ได้เข้านอนตอนตี 2 และตื่นด้วยตี 5 ความอึดโรย จากนั้นต้องว่ายน้ำข้ามทะเลกลับมายังเกาะพระ

จากสถานการณ์จำลองที่ครูฝึกออกแบบให้นักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์อยู่ในภาวะที่ยากลำบากและทรมานที่สุดถือเป็นการสร้างบททดสอบ “ความลำบากที่เกินทน ฝึกฝนคนให้ทนทาน” การสื่อสารของครูฝึกในขั้นตอนนี้ จะเป็นการพูดคุยธรรมดา ไม่ได้มีการใช้การสื่อสารทั้งแบบ Hard Power และ Soft Power เพราะปล่อยให้ระบบ Hard Power เป็นหน้าที่ของธรรมชาติทางทะเลและสถานการณ์ในป่าซึ่งควบคุมได้ยาก เช่น ฝนตก กระแสน้ำไหล สิ่งเหล่านี้ทำให้นักเรียนดำน้ำฯ แต่ละกลุ่มคิดวางแผน สื่อสาร ช่วยเหลือกันเองผ่านสถานการณ์จริงที่ต้องใช้ชีวิตกลางทะเลและนอนค้างในป่าด้วยกัน ในกลุ่มได้แบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน เช่น จัดเต็นท์และบริเวณโดยรอบให้น่าอยู่ การไปหาอาหารในทะเล การคิดกิจกรรมการแสดง ทำอาหาร นอกจากนี้การไม่อนุญาตให้นำโทรศัพท์มือถือติดตัวไปด้วย ทำให้ทุกคนไม่มัวสนใจถ่ายรูปหรือก้มหน้าอยู่กับเทคโนโลยีและเปลี่ยนมาเป็นสนใจคนรอบข้าง สนใจธรรมชาติและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่าสมาร์ทโฟน

การได้เผชิญสิ่งลำบากร่วมกัน ทำให้นักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ เกิดการช่วยเหลือพึ่งพา เอื้อเฟื้อกัน ไม่ทิ้งเพื่อน ไม่แยกจากกลุ่ม (เพราะครูฝึกคอยดู) เช่น บางรายเป็นนักกีฬาว่ายน้ำจึงว่ายน้ำได้อย่างรวดเร็วจนถึงห่างเพื่อน ครูฝึกจะบอกให้หันกลับไปดูกลุ่มเพื่อน สถานการณ์ฝึกเหล่านี้ก่อให้เกิดความรัก สามัคคี ผูกพัน คอยช่วยเหลือกันในทีมและเอาตัวรอดไปพร้อมๆ กัน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นภาพฝังจำที่นักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ นำไปใช้เมื่อจบออกไปเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

ขั้นตอนที่ 4 หลังจบหลักสูตร สื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียเพื่อสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่ยั่งยืนของครอบครัว นพอ.

หลังจากเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ แต่กลุ่มนักดำน้ำฯ ยังคงสร้างเครือข่ายที่เหนียวแน่น ติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ประกอบด้วย การมีเทคโนโลยีสังคมออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่ม เพจเฟซบุ๊ก ทำให้ได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวของกัน

และกันและมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านโซเชียลมีเดียอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การที่สมาชิกกลุ่มมีกิจกรรม/ความสนใจที่คล้ายคลึงกัน เช่น การชอบออกกำลังกาย ดำน้ำ ทำงานอาสาสมัคร วิ่งมาราธอน วิ่งเทรล ไปงานสังสรรค์รวมถึงชอบดื่มเครื่องดื่มประเภทเดียวกัน ทำให้กลุ่มนักดำน้ำเกิดการพบปะสังสรรค์กันในโลกแห่งชีวิตจริงแบบไม่เป็นทางการควบคู่กับการสื่อสารสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่สม่ำเสมอ

นอกจากนี้ การที่โครงการดังกล่าวอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของสถาบัน ซึ่งมีการจัดสรรงบประมาณ มีคณะทำงาน มีการวางแผน มีความพร้อมและมีเครือข่ายทำงานกับหน่วยงานอื่นๆ อย่างเป็นระบบ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่หลอมรวมให้เกิดการสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็งและสนใจสมัครเข้าร่วมปฏิบัติภารกิจในฐานะจิตอาสาทางทะเลเป็นประจำทุกปี โดยกิจกรรมที่นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ต้องร่วมกันปฏิบัติ คือ การสำรวจ ซ่อมแซม ติดตั้งทุ่นบริเวณเขตทะเลอันดามันเหนือ กลาง ได้ ปีละ 3 ครั้ง ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่ทำให้นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ซึ่งสำเร็จหลักสูตรไปนานแล้วมารวมตัวกันและทำให้รู้จักนักดำน้ำรุ่นอื่นๆ จากภารกิจอาสาสมัครดังกล่าว

นอกจากนี้ หลังจากจบหลักสูตร ครูฝึกส่วนหนึ่งยังคงติดต่อสื่อสารกับนักเรียนดำน้ำผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างไม่เป็นทางการ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ทำให้มีปฏิสัมพันธ์ ทราบความเคลื่อนไหวของกันและกัน ช่วยคลายกรอบความเป็นครู - นักเรียนที่เคยเข้มงวด กลายเป็นเพื่อนพี่น้องกันแทน

8.4 วิเคราะห์การสื่อสารความเสี่ยงเพื่อเข้าสู่การเป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ของครูฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจม (มนุษย์กบ)

“ดำน้ำ” เป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยง โดยเฉพาะการฝึกภายใต้หน่วยงานทหารที่มีความเข้มงวด ฝึกหนัก พักผ่อนน้อย ใช้เวลานาน ส่งผลให้ร่างกายอยู่ในภาวะอ่อนเพลียและมีความเสี่ยงทางร่างกายมากขึ้น ครูฝึกหน่วยซีลในฐานะผู้ควบคุมการสอนและรับผิดชอบจึงต้องทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารความเสี่ยงและบริหารจัดการความเสี่ยงไปในตัว โดยสามารถวิเคราะห์วิธีการสื่อสารและจัดการความเสี่ยง ดังนี้

ทีมครูฝึกได้ประชุมเตรียมความพร้อม วางแผนหลักสูตรภาคปฏิบัติการดำเนินา โดยเข้มงวดในเรื่องการบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Management) เริ่มจากการพิจารณาว่ากลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารความเสี่ยง (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบ) คือใคร ซึ่งพบว่า ผู้รับสาร/ผู้ฝึกปฏิบัติที่ได้รับความเสี่ยงเป็นนักเรียนดำเนินาเพื่อการอนุรักษ์ผู้ผ่านการคัดเลือกและทดสอบสมรรถภาพร่างกายแล้ว ร่างกายมีความแข็งแรงสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม นักเรียนดำเนินา มีพื้นฐานแตกต่างกันทั้งทางด้านอายุ เพศ อาชีพ ความรู้ ชนชั้นทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา วิถีปฏิบัติและพื้นฐานการดำเนินา ดังนั้น การสื่อสารในขั้นตอนต่อไป คือ การปรับระดับให้ผู้รับสาร/นักเรียนดำเนินา มีความเท่าเทียมกัน ต้องเชื่อฟังและอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกันอย่างเคร่งครัด ในขั้นตอนนี้ ครูฝึกใช้วิธีการสื่อสารแบบละลายพฤติกรรมในลักษณะ Hard Power โดยมีการสร้างข้อตกลงให้ทุกคนปฏิบัติร่วมกัน มีบทลงโทษหากไม่กระทำตามเพื่อควบคุมคนจำนวนมากให้เชื่อฟังคำสั่งและปฏิบัติตาม เนื่องจากครูฝึกพิจารณาแล้วว่าการดำเนินาในขั้นตอนต่อไป จะเข้มข้นและมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งอาจเกิดอันตรายหากไม่ปฏิบัติตามกฎ โดยในระหว่างการฝึกดำเนินาตลอดระยะเวลา 12 วัน ครูฝึกใช้วิธีการสื่อสารแบบเอาใจใส่ (Care Communication) และการสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication) ควบคู่กันไป เนื่องจากการสื่อสารแบบเอาใจใส่ เป็นการให้ข้อมูล ความรู้และให้คำแนะนำในการดำเนินาที่ถูกต้องซึ่งเป็นการสอนไปในตัวรวมถึงใช้วิธีการสื่อสารในภาวะวิกฤตร่วมด้วย โดยครูฝึกได้สื่อสารถึงอันตรายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินาเพื่อให้ระมัดระวัง เช่น กระแสน้ำแรง น้ำเข้าหน้ากาก อาการตื่นตระหนก (Panic) และการปฏิบัติตัวเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉินเหล่านี้

หลังจากนักเรียนดำเนินาเพื่อการอนุรักษ์สำเร็จตามหลักสูตรจะได้เข้าร่วมปฏิบัติการกิจปฏิบัติงานจริง คือการสำรวจ ซ่อมแซมและติดตั้งทุ่นบริเวณทะเลฝั่งอันดามันเหนือ กลาง ได้ร่วมกับสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ในพื้นที่จังหวัดพังงา ซึ่งเมื่อวิเคราะห์การสื่อสารและภาคปฏิบัติการในการสร้างนักดำเนินาอาสาสมัครถือว่าการสื่อสารในรูปแบบให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้นักดำเนินาเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงวิกฤตสังคมเสี่ยงทะเลไทยผ่านการปฏิบัติงานจริง

จากสถานการณ์การสื่อสารความเสี่ยงของการฝึกอบรมนักดำเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ผ่านสถาบันทหาร สอดคล้องกับผลงานเรื่อง “การสื่อสารความเสี่ยง” โดยสมิทธิ์ บุญชุติมาและเกริดา โคตรชาติ (2559) ซึ่งได้แบ่งรูปแบบการสื่อสารความเสี่ยงออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1. การสื่อสารแบบเอาใจใส่ (Care Communication) 2. การสื่อสารในภาวะวิกฤต (Crisis Communication) และ 3. การสื่อสารเพื่อความเป็นเอกฉันท์ (Consensus Communication) และกระบวนการสื่อสารความเสี่ยง ประกอบด้วย ขั้นตอนแรกคือ การวิเคราะห์ภัยคุกคาม ขั้นตอนต่อมาคือ การจัดการความเสี่ยง (Risk Management) ซึ่งเริ่มจากการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) เพื่อนำไปสู่การหามาตรการโต้ตอบความเสี่ยง เช่น การชักชวนให้ประชาชนปฏิบัติตาม การหารือกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นต้น

วิเคราะห์เครื่องมือการสื่อสารและภาษาที่ใช้

เมื่อพิจารณาถึงเครื่องมือการสื่อสารของครูฝึกสอนดำน้ำของหน่วยงานทหาร หากเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเชิงวัตถุประสงค์ รูปแบบ พบว่า ครูฝึกใช้เครื่องมือการสอนทั่วไป ไม่ได้แตกต่างจากสถาบันดำน้ำอื่น เช่น หนังสือคู่มือ สื่อการนำเสนอ Power Point กระดาน กระดาษ การบรรยาย แต่เครื่องมือการสื่อสารที่ครูฝึกหน่วยซีลใช้ในเชิงนามธรรมและแตกต่าง โดดเด่นจากที่อื่น คือ การสื่อสารและการฝึกปฏิบัติซึ่งมีภาษาและบุคลิกท่าทีแบบ Hard Power ผสมกับ Soft Power อย่างลงตัว

ครูฝึกหน่วยซีลมีการออกแบบหลักสูตร วางแผนปฏิบัติการ (Cooperating Program) มีลำดับขั้นตอนการทำงาน คิดค้นการสื่อสารและรูปแบบกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อฝึกฝนนักเรียนดำน้ำฯ โดยมุ่งเน้นความมีระเบียบวินัย ทำงานเป็นทีม เกร่งครัดในเรื่องความปลอดภัย โดยคาดหวังว่าหลังจากจบไปจะสามารถปฏิบัติภารกิจได้ทะเลได้อย่างแม่นยำ ราบรื่น มีสติ ปลอดภัย ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ภาพความทรงจำของการฝึกปฏิบัติดำน้ำผ่านสถาบันทหารจากทีมครูฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจมซึ่งสร้างกระบวนการให้ผ่านขั้นตอนต่างๆ ด้วยความยากลำบาก เข้มงวดและแตกต่าง ทำให้เกิดคุณค่า เกิดภาพจำ เกิดความรักใคร่ผูกพันกับคนในทีมเนื่องจากเคยเผชิญกับความยากลำบากด้วยกันมา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ปลูกฝัง หล่อหลอมให้ผู้ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์รู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องและสามัคคี ดังนั้นเมื่อมีเหตุการณ์ขอความช่วยเหลือ

หรือระดมอาสาสมัครปฏิบัติภารกิจทางทะเล จึงเกิดจิตของอาสาสมัครร่วมแรงร่วมใจกันอย่างเต็มกำลัง

8.5 วิเคราะห์การสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วม (Engagement) ในการสร้างนักดำน้ำอาสาสมัคร

จากภาคปฏิบัติการและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างนักดำน้ำอาสาสมัครในรูปแบบของทหาร พบว่า กระบวนการออกแบบหลักสูตรได้นำเอาหลักการการสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วม (Engagement) มาใช้ตลอดทั้งโครงการ เช่น

- การสร้างทีม (โดยแบ่งกลุ่มให้ทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่)
- การสร้างการมีส่วนร่วม (เช่น สลับให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานได้น้ำ สลับกันเป็นผู้นำและผู้ติดตาม)
- การสร้างความผูกพัน (มีการจำลองกิจกรรมต่างๆ ให้มีความเหนียวยากและท้าทาย เพื่อให้เกิดความช่วยเหลือและดูแลกัน เช่น การวิ่งขึ้นเขา การว่ายน้ำกลางทะเลข้ามเกาะ การดำน้ำตอนกลางคืน การดำน้ำลงไปจุดเรือจมที่กระแสน้ำพัดแรง ความลึก 30 เมตร การนอนค้างคืนบนเกาะในป่าที่มีข้อจำกัดเรื่องความสะดวกสบาย)
- การสื่อสารที่ดี (ครูฝึกดำน้ำใช้วิธีการสื่อสารแบบ Hard Power สลับกับ Soft Power คือเป็นการสื่อสารที่หนักแน่น ชัดเจน เข้มงวด มีการปฏิบัติงานดำน้ำตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ มีการลงโทษสลับกับการสื่อสารแบบเอาใจใส่ ตลก สนุกสนานควบคู่กัน)

จากองค์ประกอบของการสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วมเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้ในหลักสูตรผลิตนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ ที่มีเครือข่ายเข้มแข็งและเกิดความรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน

8.6 วิเคราะห์กระบวนการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งและสร้างการคิยย้อนสะท้อนกลับของกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครนักดำน้ำที่เข้มแข็งซึ่งส่งผลให้ปัจเจกเกิดการคิยย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเล เนื่องจากการพบปะเข้าร่วมกิจกรรมและเกิดการซึบซับ ถ่ายทอดแนวคิดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านกระบวนการทำงาน โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่ดำเนินควบคู่กันไป เช่น การติดต่อสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ

พันธกิจของสถาบันที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของนักดำนํ้าอาสาสมัครมาร่วมปฏิบัติการกิจเป็นประจำทุกปี ความพร้อมในการสนับสนุนทุนทางสังคมและทรัพยากรดำนํ้าที่จำเป็น วิธีการใช้ชีวิตของนักดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีความสนใจและมีความชอบที่คล้ายคลึงกัน เช่น ชอบทะเล ชอบดำนํ้า รวมถึงการมีประสบการณ์ร่วม มีภาพจำในการฝึกหน้กระหว่างการเป็นนักเรียนดำนํ้าเพื่อการอนุรักษ์จากครูฝึกมนุษย์กับด้วยกัน

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวหล่อหลอมกลมกล่อมให้เกิดการรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งหากเปรียบเทียบกับโครงการดำนํ้าอาสาสมัครอื่นๆ ที่ผู้วิจัยเคยเข้าร่วม กิจกรรมดำนํ้าอาสาสมัครของที่นี่ได้มีการสร้างไลน์กลุ่มไว้ติดต่อสื่อสารเหมือนกัน แต่ไม่ค่อยมีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอจนขาดการติดต่อกันไป ทำให้ไม่เกิดความกระตือรือร้น กลับมาทำกิจกรรมอาสาสมัครด้วยกันในอนาคต สาเหตุหนึ่งเนื่องจาก นักดำนํ้าอาสาสมัครของกลุ่มอื่นๆ ไม่ได้ผ่านกระบวนการ ผ่านสถานการณ์และผ่านสถานที่ที่สร้างความผูกพันร่วมกันมา จึงไม่มีภาพจำที่ตราตรึงและไม่มีพันธกิจ ประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เป็นเพียงการจัดกิจกรรมระยะสั้นๆ ไม่กี่ครั้งแล้วเลิกลาไป ทำให้ขาดการติดต่อสื่อสาร รวมถึงมีการเปลี่ยนสมาชิกนักดำนํ้าหน้าใหม่ไปเรื่อยๆ จึงทำให้ไม่รู้จักคุ้นเคยกัน และไม่ได้ผ่านเหตุการณ์ที่จำเป็นต้องใช้ชีวิตด้วยความยากลำบากร่วมกันมาก่อน

สรุปแล้ว การสร้างเครือข่ายนักดำนํ้าอาสาสมัครที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนไม่ใช่เพียงการประกาศหาคนที่มีความรักการเป็นอาสาสมัครและสามารถดำนํ้าได้มารวมตัวกันทำกิจกรรมตามที่กำหนดไว้แล้วเลิกลาไป แต่ต้องมีการออกแบบกระบวนการโดยอาศัยหลักจิตวิทยา การบริหารจัดการ การฝึกปฏิบัติ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่าง เป็นลำดับขั้นตอนด้วยความรัดกุม รอบคอบ มีประสิทธิภาพ รวมถึงมีแผนรองรับหากเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินที่ไม่เป็นไปตามแผน เช่น ทีมครูฝึกหน่วยซีลจะแบ่งทีมครูฝึกออกเป็น 2 ชุด โดยมีทีมที่ช่วยให้นักเรียนผ่านคลายสลับกับทีมที่ฝึกเข้มงวด นอกจากนี้ได้มีทีมแพทย์ พยาบาล ช่วยเหลือหากเกิดอุบัติเหตุระหว่างการฝึก รวมถึงการมีเครื่องมือ/อุปกรณ์เสริมต่างๆ ที่ช่วยให้นักเรียนดำนํ้าได้อย่างปลอดภัย เช่น การผูกเชือกใต้ทะเลเพื่อให้นักเรียนดำนํ้ายึดไว้เพื่อความ ปลอดภัยในการดำนํ้าตอนกลางคืน มีสายสำหรับผูกข้อมือไว้กับเพื่อน (Buddy Line) เพื่อป้องกัน

ไม่ให้นักเรียนหลงหรือถูกระแสน้ำพัดได้ทะเล มีไดร์คอมพิวเตอร์ (Dive Computer)²⁷ ที่เพียงพอเพื่อควบคุมความปลอดภัยใต้น้ำ มีเสื้อชูชีพให้ทุกคนเวลาว่ายน้ำข้ามเกาะ การมีทีมครูฝึกที่เพียงพอและมีเรือยางให้ครูฝึกตามดูแลประกบนักเรียนกรณีว่ายน้ำกลางทะเล

การออกแบบหลักสูตรที่แตกต่าง การมีบุคลากรหลายหรือปรัชญาแฝงไว้ในทุกกิจกรรม การมีทรัพยากรที่พร้อม การดูแลเอาใจใส่ด้วยระบบทีมและยึดหลัก “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็ง ยั่งยืน อันนำมาสู่การสร้างความตระหนัก สร้างคุณค่า สร้างพลเมืองโลกให้เป็นนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ที่คิดย้อนสะท้อนกลับ ยึดมั่นการปกป้องทะเลอย่างไม่ลืมหูลืมตา

จากการสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็งและยั่งยืน ผ่านกระบวนการฝึกอบรมนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ ภายใต้การควบคุมดูแลของโครงการอุทยานใต้ทะเล สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์และสถาบันรัฐภายใต้การฝึกของทหาร มีความสอดคล้องกับแนวคิดจิตอาสา จากผลงานวิจัยเรื่อง “จิตอาสาอาเซียน: องค์ความรู้จิตอาสาในอาเซียนภาคพื้นสมุทรและภาคพื้นทวีป” (นวลน้อย ตรีรัตน์ และคณะ, 2559) ได้อธิบายว่า “จิตอาสา” จะเกิดขึ้นได้ต้องมีกระบวนการพัฒนาที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจน จัดโอกาสให้คนที่สนใจและใช้กระบวนการมีส่วนร่วม สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ ศึกษาดูงานและทำงานเป็นทีม มีต้นแบบของการส่งเสริมการกระทำหรือสร้างวัฒนธรรม จิตอาสาเพื่อขยายให้เกิดจิตอาสา มีการฝึกอบรมอาสาสมัคร เพราะงานหลายอย่างต้องอาศัยทักษะและความชำนาญในการปฏิบัติเพื่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการทำงานและเพื่อความปลอดภัยของตัวอาสาสมัครเอง เช่นเดียวกับการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมให้นักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ รวมถึงต้องมีการติดตามผลกระทบที่เกิดจาก “จิตอาสา” เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศ

การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการฝึกจากสถาบันทหาร มีกระบวนการทำให้นักดำน้ำสามัคคีกัน ปฏิบัติในรูปแบบเดียวกันภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน สลายกรอบทางชนชั้นผ่านการละลายพฤติกรรม ทำให้คนหลากหลายเกิดความรักและผูกพัน คอยช่วยเหลือกันเหนียว

²⁷ ไดร์คอมพิวเตอร์ (Dive Computer) หรือเรียกเป็นภาษาพูดว่า “ไดร์คอม” คือ นาฬิกาสำหรับดำน้ำ มีการคำนวณบอกความลึกและเวลาที่ใช้ในการดำน้ำเพื่อความปลอดภัยขณะนักดำน้ำอยู่ใต้น้ำ

ยากลำบากเพื่อเอาตัวรอดแบบสำเร็จเป็นที่มาโดย “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” การสร้างด้านต่างๆ ที่ทำทนายให้นักเรียนดำนน้ำ เติญกับควมยากลำบากด้วยกุศโลบาย “ควมลำบากที่เกินทน หล่อหลอมคนให้ทนทาน” นำมาสู่การสร้างนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ที่มีเครือข่ายเข้มแข็ง เหนียวแน่นตลอดระยะเวลา 27 ปี และผลิตนักดำน้ำอาสาสมัครออกไปรับใช้สังคมมากกว่า 1,000 คน

อย่างไรก็ตาม มิใช่เพียงควมสมัครเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเท่านั้นที่ทำให้เกิดการผนึ้กกำลัง สร้างการคิดย้อนสะท้อนกลับ นำมาสู่การแก้ไขปัญหาลังคมควมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำอาสาสมัคร หากแต่ควมขัดแย้ง ควมไม่ลงรอย การแบ่งแยกควมเป็นพวกเขา พวกเขา การแก่งแย่งผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล ได้นำมาซึ่งการตระหนักถึงปัญหาลังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัคร ดึงนำเสนอในบทถัดไป

บทที่ 9

การคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านการเมืองเรื่องดำเนินา

ทะเลเป็นของทุกคนหรือไม่? ใครเป็นเจ้าของทะเล? ถ้าทะเลเป็นของทุกคน ทำไมใช้ร่วมกันไม่ได้? ทำไมต้องมีการไล่ที่ ทำร้าย ชับไล่กันกลางทะเล? ความขัดแย้ง การปะทะ การขัดแย้งผลประโยชน์ การแย่งชิงทรัพยากรทางทะเลที่นักดำเนินาต้องเผชิญเป็นอย่างไร? และนำไปสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยอันนำมาสู่การแก้ไขจัดการปัญหาความขัดแย้งอย่างไร? นักดำเนินาเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อย่างไร? การศึกษาในบทที่ 9 ได้นำเสนอดังนี้

การเมืองเรื่องดำเนินา: ความขัดแย้ง การตอบโต้และปฏิบัติการ

การปฏิบัติงานของนักดำเนินาอาชีพและนักดำเนินาอาสาสมัคร ถึงแม้จะเป็นการกระทำที่เกิดประโยชน์ มีเจตนาดี แต่ก็มีได้ดำเนินงานด้วยความราบรื่น สำเร็จ เจอสิ่งดี ๆ เสมอไป เพราะกิจกรรมของนักดำเนินาต้องเผชิญกับความขัดแย้ง เข้าใจผิด ปะทะกับบุคคลหลากหลาย เช่น ความขัดแย้งกับกลุ่มนักดำเนินาด้วยตนเอง ความขัดแย้งกับชาวประมง ความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐและผู้มีอำนาจ ความขัดแย้งกับภาคเอกชน ความขัดแย้งกับสื่อมวลชนรวมถึงความขัดแย้งภายในจิตใจและพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งนักดำเนินาแต่ละคนก็เผชิญเรื่องราวขัดแย้งในบริบทที่แตกต่างกันไป

ในบท “การเมืองเรื่องดำเนินา” นี้ ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราวของนักดำเนินาอาชีพและนักดำเนินาอาสาสมัครกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนหลากหลาย (ส่วนเรื่องความขัดแย้งของนักดำเนินากับสัตว์ ธรรมชาติและเทคโนโลยีจะแยกออกไปนำเสนอในบทที่ 9 นักดำเนินาในยุคแอนโทรโปซีน) สำหรับคำว่า “การเมือง” ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้มีความหมายถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลหรืออำนาจรัฐเพียงอย่างเดียว แต่มีความหมายรวมถึง กิจกรรมที่ต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคล สังคม กระบวนการในการบริหาร กระบวนการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อให้กลุ่มบุคคล สังคม ประเทศ อยู่ร่วมกันอย่างมีกฎระเบียบและมีความเป็นธรรม (อภิญาญา ฉัตรช่อฟ้า, กรกฎาคม 2020)

ดังนั้น การศึกษาในบทนี้ ผู้เขียนต้องการฉายภาพให้เห็นถึงความขัดแย้งอันเกิดจากภาวะสังคมเสี่ยงและนำไปสู่สังคมเสี่ยงของกลุ่มคนหลากหลายที่นักดำน้ำต้องปะทะ ซึ่งส่งผลให้เกิดการตอบโต้ ปฏิบัติการบางอย่าง นอกจากนี้ ผู้เขียนต้องการเชื่อมโยงให้เห็นถึงการคิดย้อนสะท้อนกลับ การแก้ไขปัญหาต่างๆ อันเกิดจากความขัดแย้ง โดยมีหัวข้อดังนี้

9.1 นักดำน้ำกับความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพ

9.2 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับชาวประมง

9.3 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐ ผู้มีอำนาจ

9.4 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับภาคเอกชน

9.5 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับสื่อมวลชน

9.6 นักดำน้ำกับความขัดแย้งภายในจิตใจและพฤติกรรมของตนเอง

9.7 บทสรุป: วิเคราะห์ความขัดแย้งของนักดำน้ำ สังคมความเสี่ยง การตอบโต้และการคิดย้อนสะท้อนกลับ

9.1 นักดำน้ำกับความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพ

ความขัดแย้งระหว่างนักดำน้ำกับเพื่อนร่วมวิชาชีพเกิดจากการต้องทำงานรองรับตลาดอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะยุคหลังโรคระบาดโควิด-19 คลี่คลาย ทำให้มีนักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวทะเลไทยและดำน้ำมากขึ้น การทำงานร่วมกับบุคคลหลากหลายในตลาดแข่งขันของระบบทุนนิยมทำให้เกิดความขัดแย้ง เช่น การขายทริปดำน้ำตัดราคา การแย่งลูกค้ากัน การพยายามเอาใจนักเรียน/นักท่องเที่ยวดำน้ำจนเกิดความเสียหายทั้งในเรื่องของความปลอดภัยทางกายภาพและการทำลายสิ่งแวดล้อม

ยกตัวอย่างกรณีที่พบจากการเก็บข้อมูล เช่น ครูสอนดำน้ำนำนักเรียน/ลูกค้าที่กำลังเรียนหรือเพิ่งจบการดำน้ำระดับต้น (Try Scuba, Open Water) ซึ่งมีทักษะการควบคุมการลอยตัว (Control Buoyancy) ยังไม่ดี ไปได้ดำน้ำตามแนวปะการัง ส่งผลให้ตะปะการังแตกหักเสียหาย หรือกรณีอนุญาตให้นักเรียนดำน้ำระดับต้นนำกล้องถ่ายรูปลงทะเล ทำให้นักเรียนมุ่งสนใจการถ่ายรูปจนละเลยความปลอดภัยของตนเอง ส่งผลให้อุปกรณ์ดำน้ำโดนปะการังเสียหายได้ รวมถึงการที่ครูสอนดำน้ำและไกด์ดำน้ำต้องตามถ่ายรูปให้นักเรียน/ลูกค้าใกล้ๆ แนวปะการัง ถ่ายรูปคู่กับเต่า

ฉลามวาฬ ปลา ฯลฯ เพื่อสร้างความพึงพอใจและกระตุ้นให้จ่ายเงินซื้อคอร์สดำน้ำต่อ จนขาดความเคร่งครัดเรื่องความปลอดภัยรวมถึงการพฤติกรรมที่ทำให้สายสิ่งแวดล้อมใต้ทะเล นอกจากนี้ยังมีกรณีของนักเรียน/ลูกค้านำทำลายทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เช่น หยิบเหยื่อขึ้นมาหรือมีพฤติกรรมคุกคามสัตว์ทะเล แต่ครูสอนดำน้ำไม่กล้าตักเตือน เนื่องจากกลัวเสียลูกค้าและไม่ได้ค่าทริป พฤติกรรมของครูสอนดำน้ำที่มุ่งเน้นแต่รายได้เช่นนี้ บางครั้งมีคนตักเตือนแต่ไม่ฟังและได้กลับด้วยความรุนแรง ทำให้เกิดความขัดแย้ง ถูกร้องเรียนจากฝ่ายอนุรักษ์ทะเล

นอกจากนี้ ยังมีกรณีการโต้เถียง ขัดแย้งกันบนเรือระหว่างนักดำน้ำอาชีพและกัปตันเรือ เช่น ในเรือจะมีครูสอนดำน้ำและลูกค้านำหลายกลุ่ม หลายระดับ ประกอบด้วย กลุ่มนักเรียนดำน้ำระดับต้น (Open Water) กลุ่มนักเรียนดำน้ำระดับสูง (Advance Open Water) และกลุ่มนักดำน้ำสันทนาการ (Fun Dive) โดยกลุ่มนักเรียนระดับต้น (Open Water) ต้องการดำน้ำที่จุดดำน้ำตื้น ความลึกไม่เกิน 18 เมตร ในขณะที่กลุ่มนักเรียนดำน้ำขั้นสูง (Advance Open Water) ต้องการไปทดสอบทักษะดำน้ำ ณ จุดเรือจม ที่ความลึกประมาณ 25-30 เมตร แต่เรือมีเพียงลำเดียว ดังนั้นครูสอนดำน้ำทั้ง 2 ฝ่ายต้องหารือตกลงร่วมกันว่าจะไปดำน้ำ ณ จุดใดเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของลูกค้าทั้ง 2 กลุ่ม (เนื่องจาก ตามกฎการดำน้ำ นักเรียนขั้นต้น (Open Water) อนุญาตให้ดำน้ำลึกเกิน 18 เมตร ในขณะที่นักเรียนขั้นสูง Advance Open Water สามารถดำน้ำลึกได้ไม่เกิน 30 เมตรและต้องไปสอบดำน้ำในเรือจม (Wreck Diving) ซึ่งมีความลึกเกิน 18 เมตร)

จากกรณีดังกล่าว นักดำน้ำทั้งสองฝั่งตกลงกันได้แต่เกิดความขัดแย้งกับคนขับเรือตามมา กล่าวคือ การให้เรือไปจอดส่งนักเรียนดำน้ำในระดับสูง (Advance Open Water) ที่จุดเรือจม จากนั้น ไปจอดส่งนักเรียนดำน้ำระดับต้น (Open Water) ที่เกาะ XXX และเรือมารับนักเรียนระดับต้น (Open Water) ทำให้นักเรียนดำน้ำกลุ่มขั้นสูง (Advance Open Water) ซึ่งดำน้ำเสร็จก่อนต้องลอยคอกอยู่กลางทะเลเป็นเวลานานเพื่อรอเรือมารับ ส่งผลให้ผู้พบเห็นจากเรือลำอื่นมองว่า เรือของบริษัทดังกล่าวทิ้งลูกค้ายกกลางทะเลซึ่งอาจเกิดอันตรายได้หากกระแสแรง ลูกค้านำถูกพัดไหลตามกระแสน้ำ เรือหาไม่เจอ ในขณะที่นักเรียนดำน้ำระดับต้น (Open Water) เรือไม่สามารถทิ้งให้ลอยกลางทะเลตามลำพังได้เพราะเป็นนักเรียนใหม่ ฟังหัดดำน้ำ ปัญหาดังกล่าว นอกจากจะทำให้

นักดำนํ้าอาชีวะมีปัญหากันเองแล้ว ยังทำให้เกิดความขัดแย้งกับกับตันเรือ เพราะกับตันเรือถูกร้องเรียนว่าทิ้งลูกคํา

ความขัดแย้ง ได้เถียงกันบนเรือของครูสอนดำนํ้าและกับตันเรือต่อหน้านักเรียน/ลูกคําเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะทำลายชื่อเสียง ภาพลักษณ์ขององค์กร สร้างความไม่น่าเชื่อถือและดูขาดการบริหารจัดการที่ดี รวมถึงทำให้เสียบรรยากาศการดำนํ้าสันตนาการ ทั้งที่ครูสอนดำนํ้าทั้ง 2 ฝ่ายและกับตันเรือพยายามไปคุยกันหลังเรือเพราะไม่ต้องการให้ลูกคําได้ยิน ความขัดแย้ง การปะทะในเรื่องการตอบสนองความต้องการของนักเรียน/ลูกคําเป็นสิ่งที่พบอยู่เสมอ วิธีแก้ปัญหา คือ ควรวางแผนการทำงาน ไปตกลงกันที่บริษัทให้เรียบร้อยก่อนออกเรือ รวมถึงพนักงานบนเรือ (Staffs) ทุกคน ทุกตำแหน่งควรมีความเห็นไปในทางเดียวกัน เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสน ขัดแย้งและทะเลาะกันหน้างาน

อีกกรณีหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการร้านดำนํ้า/ครูสอนดำนํ้าและผู้ประกอบการด้านบริการนักท่องเที่ยว เช่น ร้านเช่ามอเตอร์ไซค์ เกิดความขัดแย้งกัน คือ เรื่องการเสียผลประโยชน์ทางธุรกิจ กล่าวคือ การที่นักท่องเที่ยวต่างชาติเช่ามอเตอร์ไซค์ขับแล้วเกิดอุบัติเหตุจำนวนมาก เนื่องจากไม่ชำนาญการขับมอเตอร์ไซค์ในเมืองไทยโดยเฉพาะเส้นทางที่มีความลาดชัน การประสบอุบัติเหตุทำให้มีบาดเจ็บ บางรายถึงขั้นเสียชีวิต ไม่สามารถดำนํ้าได้ หลายรายขอคืนเงินที่จ่ายไปแล้วจากร้านดำนํ้าหรือยกเลิกการดำนํ้าที่จองล่วงหน้า ส่งผลให้ธุรกิจดำนํ้าเสียหาย ขาดรายได้ การตั้งกฎให้เฉพาะนักท่องเที่ยวที่มีใบขับขี่เท่านั้นสามารถเช่ามอเตอร์ไซค์ได้ ก็จะส่งผลกระทบต่อร้านเช่ามอเตอร์ไซค์เสียรายได้เช่นเดียวกัน ซึ่งในประเด็นนี้อยู่ในระหว่างกระบวนการให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจและผู้ประกอบการทั้ง 2 ฝ่ายหารือเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกันโดยให้นักท่องเที่ยวดำนํ้าปลอดภัยจากอุบัติเหตุและไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวทั้ง 2 ฝ่าย

9.2 นักดำนํ้าและความขัดแย้งกับชาวประมง

นักดำนํ้ากับชาวประมงเป็นอาชีพที่ต้องใช้ทะเลทำมาหากินร่วมกันและใช้ “ปลา” เป็นเครื่องมือในการแสวงหารายได้เหมือนกัน แต่ทั้งสองอาชีพมีวิถีคิดและวิถีปฏิบัติต่อปลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ชาวประมงต้องการจับปลาให้ได้มากๆ ตัวใหญ่ๆ เพื่อนำไปขายให้ได้ราคาดีๆ ในขณะที่นักดำนํ้าต้องการให้มีฝูงปลาจำนวนมากคงไว้เพื่อเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวดำนํ้าได้เยี่ยมชม

และถ่ายรูปใต้ทะเล สรุปลแล้ว นักดำน้ำกับชาวประมงมีอาชีพที่ต้องขายปลาเหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่ชาวประมงนำปลาตายขึ้นมาขายบนฝั่ง ในขณะที่นักดำน้ำขายความมีชีวิตชีวาของปลาเป็นอยู่ใต้ทะเล ดังนั้น นักดำน้ำอาชีพกับชาวประมงจึงเกิดความขัดแย้ง ปะทะกันไปมาทั้งทางด้านวิถีคิด การกระทำและคำพูดอยู่บ่อยครั้ง

“...ผมไม่ชอบชาวประมง เพราะเคยไปดำน้ำเที่ยว แต่มีอวนผืนใหญ่ครอบปะการังอยู่ กลุ่มเพื่อนที่ไปดำน้ำด้วยกันเลยต้องหยุดตัดอวน ไม่ได้ดำเที่ยวต่อ ต้องมาเก็บเศษอวน อะไรวะ! แล้วทำไมเราต้องมาตัดอวนพวกนี้ บ้างกันที่ต้นทางดี แก่ที่ชาวประมงอย่าทิ้งอวนไม่ดีกว่าหรือ เราจะได้ไม่ต้องมาเก็บมัน...”

ปิง (อายุ 40 ปี) Dive Master

“ดูซิ ที่ Sail Rock²⁸ ชอบมีเรือประมงแอบเข้ามาจับปลา อาทิตย์ที่แล้วพวกครูปูก้ากับครูโตต้องมาตัดอวนกัน นี่มันจุดดำน้ำ แต่ชาวประมงชอบลักลอบจับปลา จนหลวงได้ติดตั้งกล้องวงจรปิดไว้ เพื่อดูเรือประมงเข้าออก ตอนนั้นก็ล่องหายไปแล้ว กองหินตรงนี้เคยมีฝูงปลาบาราคุด้า ตอนนี้อยู่หายไปหมดเลย”

สาลี (อายุ 44 ปี) Dive Master

“เราห้ามไม่ให้ชาวประมงมาจับปลาในบริเวณจุดดำน้ำ เพราะเบ็ดตกปลาอาจไปเกี่ยวเอาตัวนักดำน้ำบาดเจ็บได้ ต้องแบ่งพื้นที่ให้ชัดเจน ตรงไหนเป็นจุดดำน้ำ ตรงไหนเป็นจุดจับปลาแยกกันไปเลย เพราะเบ็ดตกปลามันอันตรายต่อนักดำน้ำ”

ครูปูก้า (อายุ 41 ปี) ครูสอนดำน้ำ

ในขณะที่นักดำน้ำมองว่าชาวประมงเป็นต้นเหตุทำให้ปลาหายไปจากทะเล แต่ชาวประมงกลับมีคำพูดโต้ตอบและมีปฏิกิริยาต่อต้าน เช่นเดียวกัน

²⁸ Sail Rock หรือหินใบ คือ ชื่อจุดดำน้ำที่มีชื่อเสียงของทะเลอ่าวไทย ในเนื้อหาการวิจัยบางกรณี ผู้วิจัยได้ใช้คำทับศัพท์ว่า Sail Rock ตามที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงและกลุ่มนักดำน้ำใช้เป็นปกติ

“พวกนักดำน้ำจิตอาสาพวกนี้ ผมว่ามันสร้างภาพมากกว่า เคยเห็นเรือท่องเที่ยวดำน้ำ พอปล่อยฝรั่งดำน้ำ ฝรั่งว่ายไปทางโน้น เด็กเรือมันเอาเบ็ดมาตกปลาทำยเรือเฉย ไล่ชาวประมงไม่ให้มาตกปลาในจุดดำน้ำ แต่ตัวเองกลับทำเอง อย่างตอนเรือแล่นก็เหมือนกัน ถูขยะดำหล่น ปลิวตกจากเรือดำน้ำ ลากเต็มทะเลเลย ก็ไม่เห็นใครลงไปเก็บกัน ขยะก็มาจากเรือมัน คราบน้ำมันก็มาจากเรือมัน (เรื่อนักดำน้ำ – ผู้วิจัย) นั่นแหละ...ผมตกปลา เอาไปต้ม คราบน้ำมันไหลออกมา จากตัวปลาเลย กินเองยังไม่กล้า”

พีคัง (อายุ 58 ปี) ชาวประมง

“ฝรั่งมันมาหากินในบ้านเรา มาดำน้ำบ้านเราได้ 2-3 ปี แต่ชาวประมงอยู่มาตั้งแต่เกิด บรรพบุรุษของเราอยู่ที่นี้ เราวางลอบดักปลาไว้ มาตัดออกหมดเลย มันทำลายเครื่องมือทำมาหากินของเรา ผมแจ้งจับเลยนะ”

ลุงหลาม (อายุ 53 ปี) ชาวประมง

การปะทะกันไปมาระหว่างนักดำน้ำกับชาวประมงข้างต้น ได้นำมาสู่การแสวงหาทางออก สร้างข้อตกลงร่วมกันโดยตัวแทนนักดำน้ำเข้าไปคุยกับกลุ่มชาวประมงและสนับสนุนให้ชาวประมงรวมตัวกันก่อตั้งเป็นสหพันธ์ มีการสร้างเพจกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์และทำงานร่วมกับนักดำน้ำ รวมถึงหาทางออกให้ทั้งสองอาชีพสามารถทำงานในทะเลร่วมกันได้อย่างสันติในรูปแบบของการจัดสรรพื้นที่ โดยจุดดำน้ำจะไม่อนุญาตให้ชาวประมงเข้ามาจับปลาและให้ชาวประมงจับปลาห่างจากจุดดำน้ำได้ในระยะที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ นักดำน้ำกับชาวประมงยังได้ร่วมมือกันสร้างบ้านปลา โดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวประมงด้วยการนำทางมะพร้าวมามัดได้ทะเลในลักษณะตั้งขึ้น เพื่อให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาตามจุดต่างๆ โดยแยกห่างออกมาจากจุดดำน้ำและให้ชาวประมงหาปลาบริเวณแหล่งสร้างบ้านปลาที่ประดิษฐ์ขึ้น ส่งผลให้นักดำน้ำกับชาวประมงสามารถตกลงกันได้อย่างสันติ ลดความขัดแย้ง หันมาร่วมมือกันอนุรักษ์ทะเลและสามารถทำมาหากินในพื้นที่ทะเลเดียวกันได้

อย่างเข้าใจกัน รวมถึงมีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมอนุรักษ์ ทะเลของชาวประมง ทำให้ชาวประมงมีตัวตน ลดการเข้าใจผิดและลดแรงปะทะซึ่งกันและกัน

ที่มา: จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 19 ความร่วมมือของนักดำน้ำและชาวประมงพื้นบ้านในการสร้างบ้านปลา

อย่างไรก็ตาม การที่นักดำน้ำกับชาวประมงมีความขัดแย้งกันในเรื่องพื้นที่ทำกิน บางครั้งเหมือนแอบจับผิดซึ่งกันและกัน ทำให้ต่างฝ่ายต่างระมัดระวังพฤติกรรมในการปฏิบัติต่อท้องทะเล ซึ่งอาจเป็นช่องโหว่ให้อีกฝ่ายนำไปโจมตีและเอาผิดทางกฎหมายได้ ทั้งสองอาชีพจึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ มีความละเอียดอ่อนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลและคำนึงถึงวิถีทำกินของอีกฝ่ายที่แตกต่างจากตน เช่น เมื่อนักดำน้ำเห็นอวนหรือลอบดักปลาของชาวประมงจะชะลอยังไม่เข้าไปตัดและนำปลาออก เพราะเกรงว่าจะเป็นการทำลายทรัพยากรสินของชาวประมง แต่จะใช้วิธีดูว่าลอบดักปลาหรืออวนที่พบเป็นเครื่องมือเก่าหรือเครื่องมือใหม่ มีเจ้าของหรือไม่ ก่อนตัดสินใจจัดการ ในขณะที่ชาวประมงเมื่อออกเรือหาปลา ต้องพิจารณาก่อนไปว่าได้เปลอไปจุดบริเวณจุดดำน้ำในเขตหวงห้ามหรือไม่ เพราะเกรงว่าหากนักดำน้ำเห็นจะถูกต่อว่าหรือแอบถ่ายรูปนำไปประจานผ่านโซเชียลมีเดียและร้องเรียนไปยังหน่วยงานรัฐ

ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายจึงระมัดระวังพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อท้องทะเล เนื่องจากมีคนคอยสอดส่อง จับผิด รวมถึงถูกถ่ายรูป อัปเดตคลิปวิดีโอไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งมีบทลงโทษทางกฎหมายและถูกปรับตามมา นอกจากนี้ เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่พิจารณาและตัดสินพฤติกรรมของนักดำน้ำและชาวประมงเมื่อเกิดกรณีพิพาทใต้ทะเล กล่าวคือ เมื่อนักดำน้ำเห็นอวน

ของชาวประมงคลุมปะการังจะยังไม่รีบเข้าไปตัด แต่จะใช้วิธีถ่ายภาพแล้วนำไปโพสต์ตามในไลน์กลุ่ม (ซึ่งในไลน์กลุ่มใหญ่ของทีมครูดำน้ำประกอบด้วยผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่รัฐของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ผู้ว่าการประจำเกาะ สื่อมวลชน ตำรวจฯลฯ) จากนั้นจะให้ผู้มีอำนาจรัฐเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดว่าจะดำเนินการอย่างไร

ถึงแม้ว่านักดำน้ำและชาวประมงจะมีวิถีปฏิบัติต่อ “ปลา” ตามวิชาชีพอันตนเองในลักษณะสวนทางกัน แต่นักดำน้ำและชาวประมงต่างเป็นเครือข่ายของหน่วยงานรัฐเหมือนกันและทำหน้าที่เสมือน “สื่อมวลชนสมัครเล่นภาคทะเล” ให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเหมือนกัน โดยเมื่อเห็นความผิดปกติทางทะเล ทั้งนักดำน้ำและชาวประมงในเครือข่ายจะแจ้งข่าวให้หน่วยงานรัฐทราบ จากคำบอกเล่าของผู้อำนวยการของหน่วยงานรัฐด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ได้พูดถึงการทำงานในรูปแบบ “สื่อมวลชนจิตอาสา” ของชาวประมงพื้นบ้านและนักดำน้ำอาสาสมัคร ดังนี้

“ตอนนี้ผมต้องประสานกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน ชาวพวกนี้ (ความผิดปกติทางทะเล - ผู้วิจัย) ไม่ได้มาจากสื่อมวลชนนะ มาจากเครือข่ายและเครือข่ายก็จะเอาลงเฟส พอสื่อมวลชนเห็นแล้วสื่อมวลชนก็จะตามไปทำข่าว ชาวประมงพื้นบ้านเห็นมีสัตว์ทะเล มีเต่าอยู่ตรงไหน อันนี้จะโทรแจ้งเลย มีพญูขึ้นตรงไหน ทางนี้จะไวมาก เขาจะโทรศัพท์โดยตรง แล้วเขาจะลงเฟสลงอะไรก็เป็นเรื่องของเขา ถ้าเป็นสัตว์ขนาดใหญ่ อยากรู้ให้ชาวบ้านรู้ ทางกรมฯ ก็จะนำมาลงข่าวต่อ”

คุณเดชา (เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง)

“นักดำน้ำอาสาสมัครช่วยเราได้มาก เพราะเจ้าหน้าที่ไม่พอ ทั้งหมดสำนักงานที่มีอยู่ 5 คนเอง จะให้มาเก็บขยะใต้ทะเลตั้งหลายเกาะ เราทำไม่ไหว ได้นักดำน้ำมาช่วย เขาจะเอากิจกรรมของเราไปลง Facebook ของเขาและเขียนชื่อหน่วยงานเรา อันนี้ก็เท่ากับว่าเขาประชาสัมพันธ์การทำงานให้เราไปในตัว และมันช่วยลดแรงกระแทกด้วย ถ้าหน่วยงานลงกิจกรรมในเพจเอง บางทีจะถูกถามว่า ทำไมไม่ไปเก็บตรงนั้นบ้างล่ะ เกาะนี้มีขยะเยอะกว่าอีก เราทำไม่ไหว ให้นักดำน้ำช่วยกระจายข่าว”

คุณจันทร์ศรี (ผู้อำนวยการกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง)

ในประเด็นความขัดแย้งระหว่างนักดำน้ำกับชาวประมงนี้ ถือเป็นความขัดแย้งอันเนื่องมาจากสังคมเสี่ยงที่มากับยุคโลกาภิวัตน์ เพราะชาวประมงไม่ได้ขัดแย้งกับนักดำน้ำชาวไทยเท่านั้น แต่ยังขัดแย้งกับนักดำน้ำชาวต่างชาติที่ข้ามพรมแดน (Cross - Border) มาทำธุรกิจ/ประกอบอาชีพดำน้ำในไทยด้วย

เมื่อสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 คลี่คลาย ชาวต่างชาติที่เป็นนักดำน้ำและผู้ประกอบการร้านดำน้ำได้เดินทางกลับเข้ามาประเทศไทยเพื่อทำธุรกิจ/ท่องเที่ยว/ทำงานตามเดิม กลุ่มนักดำน้ำต่างชาติบางส่วนไม่พอใจที่ฝูงปลาหายไปจากใต้ทะเลเป็นจำนวนมากและพบซากอวนคลุมปะการังอยู่ใต้ทะเล รวมถึงมีสัตว์ทะเลติดเชือกอวน ประเด็นดังกล่าวได้รับการร้องเรียนจากนักดำน้ำต่างชาติผ่านเวทีประชุมและในสื่อสังคมออนไลน์อยู่เสมอ รัฐจึงต้องเข้ามาจัดระเบียบพื้นที่ ส่งผลให้วิถีชีวิตพื้นบ้านของชาวประมงถูกเบียดขับออกจากพื้นที่ของตนเอง ต้องออกเรือไปหาปลาไกลๆ ไม่สามารถเข้ามาจับปลาบริเวณรอบเกาะตามแนวปะการังได้เหมือนเดิม เพราะพื้นที่ดังกล่าวถูกจัดสรรให้เป็นจุดดำน้ำเพื่อบริการนักท่องเที่ยวต่างชาติแทน จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าปัญหาสังคมเสี่ยงที่ชาวประมงเป็นผู้กระทำได้กลับกลายมาเป็นสิ่งที่ควบคุมวิถีชีวิตของชาวประมงเสียเองในรูปแบบของกฎหมายการห้ามจับปลาในจุดดำน้ำตามแนวปะการังและการใช้เทคโนโลยีสื่อดิจิทัลสอดส่อง จับจ้อง ควบคุม เช่น การติดตั้งกล้องตามเกาะเพื่อดูเรือเข้า-ออกการใช้ทรัพยากรทางทะเลตลอด 24 ชั่วโมง

ในอดีตบริเวณรอบเกาะเคยเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีทำกินของครอบครัว เช่น หาปลา ตกหมึก สะท้อนวิถีชีวิตไทยๆ และแสดงออกถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวประมง แต่ปัจจุบันบริเวณรอบเกาะแห่งเดิมกลับกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ดำน้ำแบบสคูบา ไดรวิ่ง (Scuba Diving) อุปกรณ์ที่มีความน่าเชื่อถือทางวิทยาศาสตร์ วิทยาการ เทคโนโลยีดำน้ำสมัยใหม่ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศถูกนำมาใช้แทนเบ็ด อวน แห เรือไม้ ฯลฯ บรรยากาศในเรือหางยาวและเรือประมงซึ่งชาวบ้านสนทนากันเป็นภาษาใต้สลับอีสานได้เปลี่ยนไป กลายเป็นเรือยนต์ขนาดใหญ่ มีการสนทนาเป็นภาษาอังกฤษและภาษาต่างชาติอื่นๆ การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของครอบครัวที่ไม่มีค่าใช้จ่ายกลายเป็นการถ่ายทอดความรู้ เทคนิคการดำน้ำสมัยใหม่ในรูปแบบของลูกค้ากับนายทุนซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง

อย่างไรก็ตาม สังคมสมัยใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล องค์ความรู้และวิถีท้องถิ่นของชาวประมงกับวิถีของธุรกิจดำน้ำข้ามชาติ เทคโนโลยี การลงทุนที่ทันสมัยไม่ได้มีการแบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาด หากแต่มีการผสมผสาน ฟังพาอาศัย ประยุกต์ใช้และหยิบยืมวัฒนธรรมของกันและกันอย่างบูรณาการ กล่าวคือ เรือประมงถูกดัดแปลงให้กลายเป็นเรือดำน้ำเพื่อบริการนักท่องเที่ยวต่างชาติ อาชีพหาปลาของชาวประมงบางครั้งกลายเป็นอาชีพบริการนักท่องเที่ยวเมื่อชาวต่างชาติต้องการไปตกหมึก หาปลา เรียนรู้วิถีพื้นบ้านกับคนท้องถิ่น ในขณะที่ปลาซึ่งหามาได้ถูกชาวประมงนำมาประกอบอาหารเป็นซาซิมิ หมึกซ้อตสดๆ บริการนักท่องเที่ยวในเรือ ดังนั้นชาวประมงไทยจึงต้องเรียนรู้ที่จะสนทนาภาษาอังกฤษและประกอบอาหารญี่ปุ่น นอกจากนี้เมื่อนักดำน้ำต่างชาติทำล่องตงอยู่ใต้ทะเล ชาวประมงเก็บได้จะประกาศหา รวมถึงนักดำน้ำต่างชาติและตามโรงแรม/ภัตตาคารจะซื้อปลาสดๆ จากชาวประมงมาประกอบอาหารบริการนักท่องเที่ยว บางครั้งนักดำน้ำต่างชาติต้องสอบถามเรื่องสภาพอากาศ คลื่น ลม พายุ จากชาวประมง เป็นต้น

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างนักดำน้ำกับชาวประมงจึงมีความคลื่อนไหวไปตามสถานการณ์และบริบททางสังคม เกิดความขัดแย้งกันบ้าง ฟังพากันบ้าง เกื้อหนุนทางธุรกิจกันบ้าง แต่สิ่งหนึ่งซึ่งยังไม่เปลี่ยนแปลงคือ พื้นที่ทางทะเลที่ทั้งสองอาชีพใช้หากินร่วมกันยังเต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เบียดขับวิถีของชาวประมงให้ออกไปหาปลายังพื้นที่ห่างจากฝั่งไกลๆ เพราะถูกแทนที่ด้วยธุรกิจดำน้ำสมัยใหม่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติตามระบบทุนนิยม

9.3 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐ ผู้มีอำนาจ

9.3.1 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐ

นักดำน้ำอาสาสมัครและหน่วยงานรัฐมีการทำงานร่วมกันในรูปแบบฟังพาอาศัยประสานงาน สนับสนุนและตอบสนองเป้าหมายของกันและกันมาโดยตลอด เช่น ครูสอนดำน้ำทำโครงการปลูกปะการังโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ ทุ่นขาด/ชำรุด/สูญหายกลางทะเล นักดำน้ำใช้ทักษะแรงงานลงช่วย ในขณะที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้จัดหาทุ่นและเชือกเช่นเดียวกับกิจกรรมทำความสะอาดบ้านปลา/ฟื้นฟูปะการัง/เก็บขยะใต้ทะเลภายใต้โครงการของรัฐ ล้วนได้แรงงานจากนักดำน้ำอาสาสมัครเข้ามาช่วย การสำรวจความผิดปกติทางทะเลก็เช่นเดียวกัน หน่วยงานรัฐได้อาศัยเครือข่ายจากกลุ่มนักดำน้ำและชาวประมงให้ช่วยส่งข่าว แจ้ง

เดือนกษัย นอกจากนี้ หน่วยงานรัฐมีงบประมาณสอนดำน้ำให้ประชาชนเรียนฟรีทุกปีเพื่อสร้างนักดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยงานในอนาคต

การทำงานร่วมกันทางทะเลระหว่างภาครัฐกับประชาชนส่วนใหญ่เป็นไปด้วยดี แต่บางครั้งเกิดกรณีขัดแย้ง เช่น หน่วยงานรัฐได้ติดต่อผู้นำการดำน้ำให้นักดำน้ำอาสาสมัครมาช่วยงาน ผู้นำฯ ใช้วิธีโทรศัพท์หรือไลน์ชวนคนรู้จัก ไม่ได้ประกาศให้ประชาชนรับรู้อย่างทั่วถึงเป็นทางการ ทำให้นักดำน้ำคนอื่นๆ มองว่าหน่วยงานรัฐและผู้นำการดำน้ำให้อภิสิทธิ์ เลือกปฏิบัติแก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างไม่เสมอภาค อย่างไรก็ตาม ผู้นำการดำน้ำที่มาช่วยรัฐประสานงานได้แย้งว่าจำเป็นต้องเลือกคนรู้จักเพราะรู้ทักษะการดำน้ำ งานอาสาสมัครไม่ใช่งานสบาย ไม่ได้มาดำน้ำเที่ยว ไม่มีใครมาคอยดูแล หากนำคนไม่รู้จักมา ปรับตัวไม่ได้หรือมีปัญหาจากการดำน้ำจะส่งผลเสียหายมากกว่าทำให้งานลุล่วงและผู้นำฯ ที่ชักชวนมาต้องรับผิดชอบ

“...โอ๊ย! เจ้า XXX อย่าชวนมานะ เคยมาดำแล้ว บ่น ตีโนนตินี่ ไปดำเจ้าหน้าที่ จนทีมผู้จัดร้องไห้ ผมต้องคัดคนด้วย ไม่ใช่จะเอาใครมาก็ได้ บางคนมากี่วันวาย ปวดหัว บ่นไม่จบ กลุ่มนักดำน้ำจากจังหวัด XXX ก็ไม่ให้มาแล้วนะ เขาคนไม่มีบัตรดำน้ำมา บอกว่ามีประสบการณ์ดำมาเป็นร้อยไดร์แล้ว เออ..รู้แหละว่าดำได้ แต่มันไม่ถูกกฎหมายไง ถ้าท่านผอ. รู้ แกจะว่าผมเอา ทำไมไม่คัดกรองคนก่อน เขาก็เสีย เราก็เสีย...” พี่ผู้นำการดำน้ำบอกถึงเหตุผลที่ไม่สามารถประกาศรับใครก็ได้มาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

“...แต่มันไม่ใช่งานส่วนตัวนะ มันเป็นงานส่วนรวม ทุกคนควรมีสิทธิรู้ข่าวและมีส่วนร่วม ไม่ใช่เอาแต่พรรคพวกตัวเองไป ถ้าไม่มั่นใจในฝีมือการดำน้ำ ก็ระบุคุณสมบัติให้ส่งหลักฐานการดำน้ำ เช่น ต้องเป็นนักดำน้ำที่มีบัตรดำน้ำระดับ Advance ขึ้นไป มีประสบการณ์ดำน้ำไม่ต่ำกว่า 30 ไดร์ ต้องดูแลตัวเองได้ อะไรแบบนี้...” ประชาชนคนดำน้ำได้แย้งกลับ หลังไม่ทราบข่าวกิจกรรมดำน้ำอาสาสมัครซึ่งจัดขึ้นในจังหวัดของตนและพื้นที่ใกล้เคียงบ่อยครั้ง มารู้อีกทีหลังจากจัดโครงการดำน้ำเสร็จ ลงรูปในเฟซบุ๊ก ดังนั้น หน่วยงานรัฐที่ให้ผู้นำฯ จัดหานักดำน้ำจึงถูกมองว่าเล่นพรรคเล่นพวก ชวนแต่คนรู้จักไปดำน้ำ ไม่ส่งข่าวถึงสาธารณชนอย่างทั่วถึงทั้งที่งบประมาณที่ใช้มาจากภาษีประชาชน

อีกกรณีหนึ่งที่หน่วยงานรัฐขัดแย้งกันเองรวมถึงขัดแย้งกับนักดำน้ำ คือ หน่วยงานรัฐนำนักดำน้ำไปเก็บขยะ ตัดอวนในเขตอุทยาน โดยไม่ขออนุญาต ดังนั้น เจ้าหน้าที่อุทยานจึงไม่ให้เข้า ต้องทำหนังสือแจ้งขออนุญาตล่วงหน้า ในกรณีนี้ไม่ใช่การขัดแย้งรุนแรง เพียงแต่เสียเวลา เสียงบประมาณ เพราะขนอุปกรณ์ เช่าเรือและเดินทางมาถึงที่แล้ว

“...หนูอยากให้การ XXX กับกรม YYY เคঁาตกลงกันก่อนนำนักดำน้ำไปทำกิจกรรม เพราะเราเดินทางมาจากต่างจังหวัด ลางานมา พอไปถึง อ้าว! ไม่ให้เข้า ขัดแย้งกันเอง คุยกันก่อนไหม ระบบวางแผนจัดการไม่ดี...” ครูสอนดำน้ำสะท้อนความเห็นเมื่อไปร่วมกิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัครกับหน่วยงานแห่งหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีกรณีของนักดำน้ำในท้องถิ่นไม่พอใจต่อการจัดสรรงบประมาณของรัฐเพื่อพัฒนาพื้นที่ฟื้นฟูปะการังได้ทะเล เนื่องจากให้บุคคลภายนอกเข้ามาเป็นหัวหน้าโครงการในการพัฒนาทางทะเล เช่น สร้างบ้านปลา ปะการัง แต่หลังจากโครงการเสร็จ ผู้รับผิดชอบโครงการออกนอกพื้นที่ ไม่มาติดตามผล มีปะการังตาย แตกหัก เสียหาย ถูกทำลาย ทำให้นักดำน้ำท้องถิ่นต้องมาดูแลแทนในรูปแบบอาสาสมัครซึ่งไม่มีค่าตอบแทน นักดำน้ำท้องถิ่นจึงได้เสนอต่อภาครัฐว่าควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้แก่นักดำน้ำในท้องถิ่นที่มีศักยภาพมากกว่าให้นักดำน้ำจากภายนอก เนื่องจากไม่ใช่คนในพื้นที่ซึ่งไม่สะดวกติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ

จากประเด็นนักดำน้ำขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐจะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเล หน่วยงานรัฐจะเข้ามาแก้ปัญหาแก้ไขปัญหาในรูปแบบของการจัดสรรงบประมาณเข้ามาทำโครงการพัฒนาต่างๆ ร่วมกับคนในพื้นที่หรือมีงบประมาณให้ผู้นำชาวบ้าน ผู้นำนักดำน้ำที่มีศักยภาพเพื่อดำเนินงานบางอย่าง เมื่อมีงบประมาณเข้ามา ความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก็จะตามมา เช่น ในกรณีของรัฐจัดโครงการพัฒนาฟื้นฟูทะเลโดยดึงนักดำน้ำอาสาสมัครเข้าร่วมการที่รัฐมีงบประมาณสนับสนุนค่าที่พัก อาหารและค่าเรือให้ฟรี ทำให้มีประชาชนอยากมาร่วมจำนวนมาก แต่การที่ประชาชนทราบข่าวไม่ทั่วถึง มีแต่บุคคลกลุ่มเดิมๆ ได้อภิสิทธิ์ไปร่วม ทำให้ผู้ที่ไม่ทราบข่าวรู้สึกไม่เป็นธรรมและมองว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ ใช้เส้นสาย ดังนั้น ปัญหาเรื่องสังคมเสี่ยงทางทะเลได้นำมาสู่โครงการพัฒนา มีงบประมาณเข้ามา เมื่อมีเรื่องเงินเข้ามา โดยเฉพาะเงิน

จากภาษีของประชาชนจึงก่อให้เกิดความขัดแย้งและกลายเป็นสังคมเสี่ยงอันเกิดจากความขัดแย้ง เนื่องด้วยการพัฒนาตามมา

9.3.2 นักดำน้ำกับผู้มีอิทธิพล: ความขัดแย้งที่เงียบหายไป

ถึงแม้ว่านักดำน้ำอาชีพจะมีกล้องถ่ายรูปใต้น้ำ โดรน สมาร์ทโฟนเป็นเครื่องมือทำหน้าที่เสมือน “นักข่าวดิจิทัลใต้ทะเล” ควบคู่กับการทำหน้าที่ “หมาเฝ้าบ้าน” (Watch Dog) คอยรายงานเหตุการณ์ ความผิดปกติทางทะเลและนำมาโพสต์ผ่านโซเชียลมีเดียจนได้รับการแชร์ต่อๆ กันอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้ปัญหาทางทะเลเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางและได้รับความร่วมมือแก้ไขอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเทคโนโลยีของสื่อใหม่ (News Media) ที่มีลูกเล่นต่างๆ เช่น การแชร์ (Share) การติดแฮชแท็ก (# Hashtag) การแท็ก (@Tag) ชื่อผู้มีอำนาจรับผิดชอบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การไหลข้ามของแพลตฟอร์มต่างๆ เช่น จากติ๊กตอก (TikTok) ไปเฟซบุ๊ก (Facebook) และจากเฟซบุ๊กไปอินสตาแกรม (Instagram) อย่างทันทีทันใด รวมถึง ประชาชน (ในฐานะผู้ใช้สื่อ) ฝ้าติดตาม จับจ้อง ตรวจสอบ ตั้งคำถามต่อความเคลื่อนไหวของปัญหาทางทะเลผ่านช่องแสดงความคิดเห็น (Comments) ได้ตลอดเวลา เทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้ข่าวความเสียหายใต้ท้องทะเลได้รับการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น

อย่างไรก็ตาม ความผิดปกติหรือสิ่งผิดปกติหายทางทะเลที่นักดำน้ำพบเห็นและพยายามจะเปิดเผยโดยการถ่ายรูปนำมาโพสต์ผ่านโซเชียลมีเดีย นั้น มิได้ถูกแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงได้ทุกกรณี เพราะการกระทำผิดกฎหมายบางกรณีมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจแฝงอยู่ ถึงแม้ว่านักดำน้ำจะพยายามติดตาม เรียกร้องให้แก้ไขจัดการ แต่เรื่องกลับเงียบหายไป ยกตัวอย่างจากเก็บข้อมูล เช่น นักดำน้ำเห็นการขับเจ็ทสกีเป็นกลุ่มในลักษณะขับแข่งกันเข้ามาบริเวณจุดดำน้ำมากกว่า 10 ลำ (ซึ่งเป็นการกระทำผิดกฎหมาย) จึงได้ถ่ายรูป อัปเดตวิดีโอไว้ และตามสืบว่ากลุ่มเจ้าของเจ็ทสกีเป็นใคร พักอยู่โรงแรมไหน จากนั้นนำไปโพสต์แจ้งร้องเรียนในไลน์กลุ่ม (ที่มีผู้มีอำนาจรัฐอยู่) แต่เรื่องเงียบหายไป ต่อมาทราบภายหลังว่าเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพล

จากเหตุการณ์กลุ่มผู้มีอำนาจจับเจ็ทสกีเข้ามาในเขตดำน้ำนี้ ผู้เขียนอยู่ในเหตุการณ์ด้วย ขณะอยู่บนเรือหลังจากพาลูกค้ากลับมาจากดำน้ำที่หินใบ (Sail Rock) ครูปู่กำตะโกนโหวกเหวก ชี้มือไปทางกลุ่มจับเจ็ทสกีที่แลเห็นไกลๆ

“เฮ้ย! ดุสิ มันจับเข้ามาได้ไงเนี่ย มาจากเกาะสมุยหรือเปล่า กำลังขับเข้าไปตรงเขต South West (ชื่อจุดดำน้ำ-ผู้วิจัย) แบบนี้อันตรายนะ ชนหัวนักดำน้ำทำไม เตี้ยกว่ายรูปไว้ก่อน”

ครูปู่กำ (อายุ 41 ปี)

ครูสอนดำน้ำและผู้ถ่ายรูปเหตุการณ์ขบวนเจ็ทสกี ร้องเรียนในไลน์กลุ่ม

ต่อมา มีภาพที่ครูปู่กำถ่ายไปปรากฏร้องเรียนอยู่ในไลน์กลุ่มและมีครูสอนดำน้ำอีกคนแจ้ง พิกัดและชื่อโรงแรมที่กลุ่มผู้จับเจ็ทสกีเช่าอยู่ แต่เรื่องเงียบหาย เมื่อถามถึง ได้คำตอบว่า “รู้ว่าพวกเขาเป็นใคร พักอยู่โรงแรมไหน แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ ผู้มีอำนาจนะ” จากนั้นก็ไม่มีใครถามไถ่ ติดตาม แจ้งผลเหตุการณ์ดังกล่าวอีกเลย

ถึงแม้การปฏิบัติสองมาตรฐานดังกล่าวจะสร้างความไม่พอใจให้กับนักดำน้ำเพราะไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดกฎหมายทางทะเลมาลงโทษได้เหมือนกรณีอื่นๆ แต่นักดำน้ำก็ไม่ได้หยุดทำหน้าที่อาสาสมัครนักสื่อสารมวลชนใต้ทะเล ในทางตรงกันข้าม นักดำน้ำกลับยืนยันว่าต้อง สอดส่อง ดูแลท้องทะเลให้เข้มงวดขึ้น

“คนทำผิดกฎหมายจะใหญ่มาจากไหน เราก็ต้องแจ้ง ต้องเตือน ต้องร้องเรียน ส่วนกฎหมายจะลงโทษหรือไม่ลงโทษ เราควบคุมไม่ได้ เราทำหน้าที่ของเราแล้ว ดีกว่าไม่ทำอะไรเลย”

ข้าว (อายุ 40 ปี)

ครูสอนดำน้ำและผู้ถ่ายรูปเหตุการณ์ขบวนเจ็ทสกี ร้องเรียนในไลน์กลุ่ม

9.4 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับภาคเอกชน: มองทะเลผ่านการเมืองเรื่องพื้นที่ การปะทะ ช่งชิง เมื่อทะเลไม่ใช่ของทุกคน

เมื่อนักดำน้ำดำดิ่งลงไปใต้ทะเล ซึ่งมีความอิสระ อยู่ในภาวะไร้ผู้นำหนัก ไร้ขอบเขตเชิงพื้นที่ เพราะใต้ทะเลไม่มีเส้นแบ่งเขตแดนแสดงความเป็นเจ้าของและไม่ได้ติดป้าย “พื้นที่ส่วนตัว ห้ามเข้าก่อนได้รับอนุญาต” เหมือนอยู่บนฝั่ง ดังนั้น ทะเลจึงถูกทำให้เข้าใจว่าเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับทุกคน แต่ในความเป็นจริง ชายหาดและพื้นที่ทางทะเลบางส่วนได้มีการกำหนดขอบเขต แสดงการยึดครอง ประกาศความเป็นเจ้าของในรูปแบบการสัมปทานของบริษัทเอกชนผ่านหน่วยงานรัฐ เช่น จุดดำน้ำในเขตอุทยานซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล พบว่า มีมาตรการเรียกเก็บค่าเช่าสำหรับนักท่องเที่ยว โดยผู้ที่จ่าย “ค่าผ่านทาง” จะสิทธิเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจยังพื้นที่เขตอุทยาน เช่น เดินขึ้นเขาไปจุดชมวิว พักผ่อนริมชายหาดและดำน้ำบริเวณทะเลรอบเขตอุทยานได้

อย่างไรก็ตาม พื้นที่แห่งนี้มีนักดำน้ำเข้าใจว่าเป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งอยู่ภายใต้การคุ้มครองของหน่วยงานรัฐ (ไม่ทราบว่ามีบริษัทเอกชนมาสัมปทาน) ทำให้ร้านค้าหลายแห่งขับเรือเข้ามาจอดเพื่อปล่อยนักดำน้ำลงและใช้พื้นที่ทางทะเลเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติ ทดสอบทักษะสำหรับนักเรียนดำน้ำระดับต้น เช่น กลุ่ม Try Scuba และกลุ่ม Open Water Divers เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีภูมิทัศน์เหมาะสำหรับนักเรียนดำน้ำระดับต้น เนื่องด้วยความลึกของใต้ทะเลไม่มากเกินไปและมีทั้งพื้นที่ทรายเรียบสลับกับพื้นที่ปะการังสวยงามในอาณาเขตเดียวกัน

พื้นที่ใต้ทะเลในลักษณะดังกล่าวถือว่ามีภูมิทัศน์ใต้น้ำเหมาะแก่การฝึกควบคุมการลอยตัวและดำน้ำเชิงสันทนากการสำหรับนักเรียนดำน้ำมือใหม่ อย่างไรก็ตาม การที่นักดำน้ำเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นมาบนฝั่งและไม่ได้เสียค่าธรรมเนียมให้แก่บริษัทสัมปทานของเขตอุทยาน รวมถึงนักดำน้ำบางส่วนมองว่าตนเองไม่ได้ขึ้นมาบนฝั่งของเขตอุทยานแต่ดำน้ำอยู่ในทะเล ซึ่งทะเลควรเป็นของทุกคน ดังนั้น นักดำน้ำกับเจ้าหน้าที่ของบริษัทสัมปทานในเขตพื้นที่อุทยานจึงเกิดการปะทะได้เพียงอยู่บ่อยครั้งและลุกลามไปจนถึงขั้นทำร้ายร่างกาย

รูปแบบการปะทะมีทั้งการโต้เถียง ขับไล่ ตะโกนด่าทอด้วยถ้อยคำหยาบคายไปจนถึงเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเขตอุทยานสัมปทานขวางปากก่อนหนีใส่ครุสอนดำน้ำขณะกำลังพานักเรียนมาทดสอบทักษะใต้ทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักดำน้ำส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติและบางกลุ่มเป็น

นักท่องเที่ยวที่เพิ่งมาดำน้ำในพื้นที่ดังกล่าวเป็นครั้งแรก จึงไม่ทราบเบื้องลึกของเหตุการณ์และไม่เข้าใจเหตุผลของการถูกไล่ที่ขณะดำน้ำ

เหตุการณ์ดังกล่าว ผู้เขียนประสบด้วยตนเอง ขณะกำลังพานักเรียนดำน้ำต่างชาติไปฝึกปฏิบัติและสอบภาคทะเล “Get Out!” “Fuck Off!” “ออกไปเดี๋ยวนี้” “หน้าด้านจริงๆ เลย” “เข้ามาทุกวัน” เสียงตะโกนด่าขับไล่อยู่บนฝั่งจากชายแปลกหน้า 3 คนซึ่งอยู่ในชุดเจ้าหน้าที่ ทำให้นักเรียนดำน้ำ/นักท่องเที่ยวตกใจ ไม่ทราบว่าถูกไล่ออกจากทะเลเพราะเหตุใดและไม่รู้จะหนีไปอยู่ส่วนไหนของทะเล เมื่อผู้เขียนซึ่งอยู่ในทะเลร้องตะโกนถามว่าแล้วจะให้ไปดำน้ำที่ไหนได้บ้าง? ปรากฏว่าไม่มีเสียงตอบกลับมา เหตุการณ์เหล่านี้ ผู้เขียนได้ยินเรื่องราวจากครูสอนดำน้ำทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เผชิญในลักษณะเดียวกัน คือ ถูกร้องตะโกนด่า ถูกไล่ที่ออกจากจุดดำน้ำขณะกำลังสอนนักเรียนด้วยความก้าวร้าว หยาดคาย บางรายถูกปากก่อนหินใล้ จนครูสอนดำน้ำฝรั่งแอบพูดติดตลกว่า “ครั้งต่อไป ไอคงได้ใส่หมวกกันน็อคไปดำน้ำ” ในขณะที่ครูสอนดำน้ำไทยบอกว่า “เข้าใจเลย มาเพียเกาะ XXX เป็นยังไง”

การถูกจับจ้อง จับผิด ร้องตะโกนด่า ไปจนถึงการใช้ก้อนหินขว้างปา ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและหาสาเหตุของการถูกไล่ที่ รวมถึงตรวจสอบว่าตนหรือทีมดำน้ำของตนได้ทำอะไรผิดพลาดที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลหรือไม่ จากการสังเกตของผู้วิจัยได้ถึงการสนทนาเป็นภาษาอังกฤษของกลุ่มดำน้ำภายในทีม เช่น “เกิดอะไรขึ้น?” “ทำไมเขาถึงตะโกนด่า?” “เพราะพวกเขาไปอยู่ใกล้แนวปะการังเกินไปไหม?” จากนั้นกลุ่มนักดำน้ำจึงค่อยๆ ย้ายที่ไปฝึกดำน้ำบริเวณอื่นซึ่งอยู่ไกลกว่าชายหาดเขตสัมปทานออกไป

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้นักดำน้ำระมัดระวัง Dive Instructor บางส่วนได้หาที่ฝึกดำน้ำให้นักเรียนใหม่ที่ไม่ใช่พื้นที่ของเขตอุทยานเพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะ รวมถึงเลือกพื้นที่ได้ทะเลเป็นทรายเรียบ ไม่ไปเฉียดปะการัง ระมัดระวังเวลานักเรียนฝึกดำน้ำตามแนวปะการัง เนื่องจากตระหนักว่าเจ้าหน้าที่ไทยมีความเข้มงวด สามารถถูกสอดส่อง แอบถ่ายรูป ตักเตือน ร้องเรียน โปสเตอร์ภาพการกระทำผิดลงโซเชียลมีเดียและถูกปรับได้ นอกจากนี้ครูสอนดำน้ำจะระมัดระวังนักเรียนดำน้ำในกลุ่มของตนเองแล้ว (เช่น การที่ฟิน (Fin) ไปเตะปะการังหัก โดยไม่ได้ตั้งใจ)

ครูสอนดำน้ำต่างชาติยังช่วยเฝ้าระวัง เป็นหูเป็นตาแทนหน่วยงานรัฐสำหรับนักเรียนดำน้ำของกลุ่มอื่น ๆ ขณะอยู่ที่ทะเลอีกด้วย

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยขณะอยู่ที่ทะเล มีกลุ่มครูสอนดำน้ำกับนักเรียนประมาณ 4-5 คน จากหลากหลายสถาบันกำลังฝึกทักษะ/ทดสอบการดำน้ำเป็นกลุ่มๆ ในลักษณะนั่งคุกเข่า ล้อมกันเป็นวงกลมหลวมๆ ขณะอยู่ที่น้ำ มีนักเรียนดำน้ำของอีกกลุ่มหนึ่งถอยหลังไปเรื่อยๆ อาจเนื่องด้วยกระแสน้ำพัดจนพินเกือบขาดปะการังหัก ครูสอนดำน้ำที่อยู่คนละบริษัทได้ว่ายไปสะกิดเตือนเป็นภาษามือให้ขยับออกจากพื้นที่ปะการัง

ดังนั้น การถูกสอดส่องจับจ้อง ต่อว่า ตำหนิ ทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐฝั่งไทยและจากนักดำน้ำกลุ่มอื่นๆ ที่บังเอิญเห็นข้อผิดพลาดซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล ทำให้นักดำน้ำเตือนกันให้ระมัดระวังขณะดำน้ำเพราะจะทำให้ครูสอนดำน้ำ รวมถึงร้านดำน้ำต้นสังกัดและเรือที่พามาถูกร้องเรียน รวมถึงถูกลงโทษทางกฎหมายได้รับความเสียหายตามไปด้วย

จากประเด็นความขัดแย้งระหว่างนักดำน้ำอาชีพกับภาคเอกชนจะเห็นได้ว่าเป็นความขัดแย้งเพื่อแย่งชิงพื้นที่ด้วยผลประโยชน์ทางธุรกิจ ดังนั้น เมื่อระบบทุนนิยมเข้ามาผนวกกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวพื้นที่สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งอดีตเคยอยู่ในสถานะนิ่งๆ ไม่มีค่า ไม่มีใครจับจ้อง (เช่น พื้นที่หาดทรายและขอบเขตของน้ำทะเล) กลับถูกสถาปนา ทำให้มีค่า กลายเป็นสินค้า ผู้ประกอบการธุรกิจแย่งชิงกัน ตามด้วยความขัดแย้งกันหลังจากมีการประกาศขอบเขตเชิงพื้นที่ให้ธรรมชาติของน้ำ ทะเล ป่า ภูเขา ดิน ทราย มีการปักป้ายแสดงความเป็นเจ้าของ ใครครอบครอง รวมถึงสร้างความขัดแย้ง ทำร้ายกันตามมา เมื่อมีคนอื่นเข้ามาในพื้นที่ครอบครองโดยไม่จ่ายเงิน นี่คือ สังคมความเสี่ยงที่มากับระบบทุนนิยมและการทำธรรมชาติให้กลายเป็นสินค้า

9.5 นักดำน้ำและความขัดแย้งกับสื่อมวลชน

นักดำน้ำและสื่อมวลชนทำงานสนับสนุนเกื้อกูลกันมาโดยตลอด เช่น กิจกรรมของนักดำน้ำอาสาสมัครจะเชิญสื่อมวลชนมาทำข่าวและเมื่อนักข่าวสนใจเรียนดำน้ำเพื่อทำสื่อบันทึกภาพได้ทะเลจะได้ให้นักดำน้ำช่วยสอน นอกจากนี้ เมื่อนักดำน้ำโพสต์ภาพเรื่องราวใต้ทะเลผ่านเครือข่าย

สังคมออนไลน์ (เช่น เฟซบุ๊กส่วนตัว เฟซบุ๊กกลุ่มหรือไลน์กลุ่ม) หากเป็นประเด็นที่นักข่าวสนใจ นักข่าวจะขอข้อมูลจากต้นทางไปเผยแพร่ต่อยังสำนักข่าวต้นสังกัดของตนเอง

อย่างไรก็ตาม มีบางกรณีที่นักข่าวนำภาพและข้อมูลของนักดำน้ำซึ่งโพสต์ผ่านโซเชียลมีเดียไปทำข่าวโดยไม่ได้ขออนุญาตโดยตรง (แต่ให้เครดิตเจ้าของเรื่อง) และพบข้อมูลคาดเคลื่อนทำให้นักดำน้ำไม่พอใจหรือมีกรณีที่นักข่าวติดต่อขอให้นักดำน้ำกลับไปถ่ายภาพและอัดคลิปวิดีโอปลาดุกรวมได้ทะเลมาให้ใหม่เพื่อนำไปทำข่าวโดยให้เครดิตภาพ แต่นักดำน้ำต้องการคิดค่าใช้จ่าย (ขายภาพ) ทำให้เกิดความขัดแย้ง แต่ไม่รุนแรง

“...บอกเลย หนูไม่พอใจ นักข่าวจาก XXX เอาภาพของหนูไปใช้ ควรขอก่อนนะ ไม่ใช่เอาไปลงเอง สะกดนามสกุลหนูก็ผิด เขียนตำแหน่งหนูก็ผิด หนูเป็นช่างภาพใต้น้ำ ไม่ใช่ครูสอนดำน้ำ ...ต่อไปไม่มีแล้วนะ ถ่ายรูปฟรี เพราะมันมีค่าใช้จ่าย แต่อันนี้หนูตื่นเช้าลงไปถ่ายให้ ถ้าใช้เราไปถ่ายรูปปลาดุกรวม ก็จ่ายเงินมา จะเอากี่ภาพ ภาพละกี่บาทก็ว่าไป...” นักดำน้ำเจ้าของภาพที่มีประเด็นกับนักข่าวให้สัมภาษณ์แก่ผู้วิจัย

จากกรณีศึกษาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นการแย่งชิงพื้นที่ในการทำข่าวและสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจการสื่อสารซึ่งเคลื่อนย้ายจากพื้นที่ของสำนักข่าว/สถาบันสื่อกระแสหลักไปสู่คนธรรมดา ทำให้คนธรรมดามีอำนาจต่อรอง ดังนั้นทุกคนจึงสามารถทำหน้าที่เป็นนักข่าว สื่อสารผ่านช่องทางสาธารณะในรูปแบบของตนเอง ด้วยประสบการณ์และความรู้ตามแบบฉบับของตนเองโดยปราศจากการควบคุม นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสื่อใหม่ (News Media) ที่มอบอำนาจการสื่อสารภาคประชาชนจากเคยเป็นผู้รับสารเพียงอย่างเดียว (Passive Audience) ไปสู่การเป็นผู้ส่งสารและผู้ผลิตสื่อ (Creator) ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางและไม่ต้องลงทุนสูงผ่านเครื่องมืออัจฉริยะที่เรียกว่า “สมาร์ทโฟน”

9.6 นักดำน้ำกับความขัดแย้งภายในจิตใจและพฤติกรรมของตนเอง

เมื่อสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ฝนคนคลาย มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวดำน้ำในประเทศไทยมากขึ้น ทำให้นักดำน้ำอาชีพมีงานมากขึ้นซึ่งเป็นผลดีต่อธุรกิจท่องเที่ยว

ตามมาตรฐานการดำน้ำสากลกำหนดให้ Dive Instructor/Dive Master สามารถดูแลนักเรียน/ ลูกดำน้ำได้ไม่เกิน 4 คน เพราะหากมีลูกดำน้ำมากกว่านั้นจะทำให้ดูแลไม่ทั่วถึงและเกิดอันตรายได้

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจริง เมื่อลูกดำน้ำมาเยอะ ร้านดำน้ำ (บางแห่ง) จะให้ Dive Instructor/Dive Master ดูแลลูกดำน้ำมากกว่า 4 คนเพราะเป็นเรื่องของรายได้ที่เข้ามา รวมถึงมีปัจจัยอื่นๆ เช่น ลูกดำน้ำเป็นกลุ่มใหญ่เกิน 4 คนต้องการดำน้ำด้วยกัน ไม่ต้องการแยก ประกอบกับหาพนักงานฟรีแลนซ์มาช่วยไม่ทัน และในบางกรณี Dive Instructor/Dive Master รับทราบว่ามีลูกดำน้ำในทีม 4 คนแต่เมื่อลงเรือจริง มีลูกดำน้ำดำน้ำเพิ่มเป็น 7 คน โดยทราบภายหลังแต่จำเป็นต้องรับและดำเนินตามคำสั่งของผู้ประกอบการร้านดำน้ำ

จากเหตุการณ์ที่ต้องดูแลนักเรียน/ลูกดำน้ำได้้น้ำมากเกินไปเกินอัตราที่กำหนด สร้างความลำบากใจให้แก่นักดำน้ำอาชีพเพราะรู้ว่าผิดกฎและเสี่ยงต่อการเกิดอันตราย (เช่น กระแสน้ำพัดแรง ลูกดำน้ำหลง ดูแลไม่ทั่วถึง) ซึ่งผู้นำการดำน้ำต้องรับผิดชอบ ประเด็นนักดำน้ำอาชีพต้องรับลูกดำน้ำเยอะเพื่อหาเงินให้ธุรกิจดำน้ำและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ประกอบการ แต่แอบทำผิดกฎ ต้องแบกรับความเสี่ยงในชีวิตของผู้อื่น รวมถึงเสี่ยงต่อการถูกลูกดำน้ำหรือผู้พบเห็นร้องเรียน ทำให้นักดำน้ำอาชีพลำบากใจ เกิดความขัดแย้งภายในใจระหว่างพฤติกรรมของตนเองที่รู้ว่าผิดกฎแต่จำเป็นต้องทำตามคำสั่งของผู้ประกอบการธุรกิจดำน้ำตามระบบทุนนิยม

9.7 สรุป วิเคราะห์ความขัดแย้งของนักดำน้ำ การตอบโต้และคิดย้อนสะท้อนกลับ

จากปัญหาความขัดแย้งของนักดำน้ำกับกลุ่มคนต่างๆ ระหว่างทำกิจกรรมได้ทะเล ซึ่งประกอบด้วย ความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ ชาวประมง หน่วยงานรัฐ ผู้มีอำนาจ หน่วยงานภาคเอกชน สื่อมวลชนและความขัดแย้งกับพฤติกรรมภายในจิตใจของตนเอง สามารถสรุปประเด็นความขัดแย้งเชื่อมโยงกับสังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้นและส่งผลให้เห็นการคิดย้อนสะท้อนกลับดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 19 สรุปประเด็นความขัดแย้งของนักดำน้ำกับกลุ่มคนต่างๆ ที่นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ

นักดำน้ำ	คู่กรณีความขัดแย้ง	ประเด็นที่ขัดแย้ง	สังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้น	วิธีโต้ตอบแก้ปัญหาความขัดแย้ง	สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทะเลและการคิดย้อนสะท้อนกลับ
นักดำน้ำอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อนร่วมวิชาชีพ - กับต้นเรือ - ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ร้านเช่ามอเตอร์ไซด์ 	<ul style="list-style-type: none"> - แย่งลูกค้า ชาย ทริปดำน้ำตัดราคา - สร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ฟินของลูกดำเตะปะการัง แต่ไม่กล้าตักเตือน - ความขัดแย้งเรื่องเรือส่งลูกค้าลงตามจุดดำน้ำที่แตกต่างกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความขัดแย้งทางธุรกิจ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือด้านการอนุรักษ์ทะเล - ปะการังหักเสียหาย เสื่อมโทรม - ส่งลูกค้าดำน้ำ 2 กลุ่ม คนละจุดดำน้ำ (Dive Site) แต่มีปัญหาถูกร้องเรียนเรื่องทิ้งลูกดำ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำที่อนุรักษ์ทะเล สอดส่องและตักเตือนครูสอนดำน้ำที่ละเลยเรื่องการพานักเรียนมือใหม่เข้าดำน้ำในเขตแนวปะการัง - นักดำน้ำร่วมกับกับต้นเรือวางแผนการเดินทางไปจุดดำน้ำก่อนออกเรือ เพื่อลดความขัดแย้งได้เกี่ยงต่อหน้าลูกค้า 	<ul style="list-style-type: none"> - ครูสอนดำน้ำเห็นความเชื่อมโยงได้ทะเลเห็นปะการังถูกทำลาย จึงเกิดกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัครร่วมกันปลูกปะการัง - ครูสอนดำน้ำเคร่งครัดเรื่องการนำนักเรียนระดับต้นดำน้ำเข้าเขตปะการังและรู้ว่ามีการกลุ่มอื่นสังเกตุอยู่ - ครูสอนดำน้ำเคร่งครัดเรื่อง

นักดำน้ำ	คู่อริความขัดแย้ง	ประเด็นที่ขัดแย้ง	สังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้น	วิธีโต้ตอบแก้ปัญหาความขัดแย้ง	สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทะเลและการคิดย้อนสะท้อนกลับ
			กลางทะเล		ห้ามนักเรียนระดับต้นนำกล้องถ่ายภาพใต้น้ำลงทะเลระหว่างฝึก
นักดำน้ำอาชีพ/นักดำน้ำอาสาสมัคร	- ชาวประมง	<ul style="list-style-type: none"> - การถูกลักขโมยพื้นที่ทำกินของแต่ละฝ่าย - ชาวประมงจับปลาในเขตดำน้ำและนักดำน้ำทำลายเครื่องมือประมงประกอบอาชีพของชาวประมง 	<ul style="list-style-type: none"> - ปลาลดลงจำนวนมากในจุดดำน้ำ - ปะการังถูกทำลายจากเครื่องมือประมง - นักดำน้ำมีความเสี่ยงได้รับบาดเจ็บจากการถูกตะขอเบ็ดตกปลา - ชาวประมงถูกทำลายเครื่องมือ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำร่วมมือกับชาวประมงสร้างบ้านปลาเพื่อเป็นพื้นที่ให้ชาวประมงจับปลาแยกจากจุดดำน้ำ - เกิดกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์ร่วมมือทำงานกับกลุ่มนักดำน้ำ - มีการติดตั้งทุ่นทำ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักดำน้ำสอดส่อง ตรวจตราดูความผิดปกติและสิ่งผิดกฎหมายทางทะเล - นักดำน้ำใช้สื่อใหม่ เช่น Facebook, Line Group เป็นช่องทางในการร้องเรียนแจ้งข่าวสาร - นักดำน้ำและชาวประมงปฏิบัติต่อทะเลเปลี่ยนไป

นักดำนํ้า	คู่อกรณืความขัดแย้ง	ประเด็นที่ขัดแย้ง	สังคมเสีง ที่เกิดขึ้น	วิธีโต้ตอบ แก้ปัญห ความขัดแย้ง	สิ่งที่ทำให้ เกิดการ เปลี่ยนแปลง ทางทะเลและ การคืดย่อน สะท้อนกลับ
			<p>ประกอบ อาชีพโดยนัก ดำนํ้า</p> <p>- ชาวประมง ผู้เป็นเจ้าของ พื้นที่ดั้งเดิม ถูกไล่ที่</p>	<p>เครื่องหมายให้ เรือจอดและ กำหนด กฎหมายเพื่อ สร้างขอบเขต ให้ชัดเจนว่าจุด ใดเป็นจุดดำนํ้า (ซึ่งห้ามจับปลา และห้ามเรือ อื่นๆ เข้ามา)</p>	<p>เคารพการ ทำงานของกัน และกัน ร่วมมือกัน อนุรักษ์ทะเล ในรูปแบบ นักดำนํ้า อาสาสมัคร และ ชาวประมง อาสาสมัคร</p>
<p>นักดำนํ้า อาสาสมัคร</p>	<p>-หน่วยงานรัฐ -ผู้นำที่ประสานงาน กับหน่วยงานรัฐ เพื่อ จัดหาอาสาสมัคร</p>	<p>-ชักชวนคนรู้จักมา ดำนํ้าอาสาสมัคร (ประชาชนทั่วไป ไม่ทราบข่าว)</p>	<p>- เกิดการให้ อภิสิทธิ์เลือก ปฏิบัติในการ เป็นนักดำนํ้า อาสาสมัคร</p>	<p>- ผู้นำการดำนํ้า ชี้แจงถึงสาเหตุ ที่ต้องคัดเลือก เจาะจงผู้มา เป็นนักดำนํ้า อาสาสมัคร</p> <p>- แต่เกิดการ ตอบโต้ว่าควร ให้ประชาชน ทั่วไปรับรู้ข้อมูล โดยกำหนด</p>	<p>-หน่วยงานรัฐ ระมัดระวังการ ใช้งบประมาณ ในการทำ กิจกรรมดำนํ้า อาสาสมัคร และพยายาม เปิดกว้างให้ ประชาชนทุก คนมีส่วนร่วม ภายใต้การ กำหนดคุณ</p>

นักดำนํ้า	คู่กรณีความขัดแย้ง	ประเด็นที่ขัดแย้ง	สังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้น	วิธีโต้ตอบแก้ปัญหาความขัดแย้ง	สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทะเลและการคิดย้อนสะท้อนกลับ
	- กลุ่มผู้มีอำนาจ	- กลุ่มผู้มีอำนาจ จับเจ็ทสกีเข้ามา ในเขตดำนํ้า	- การจับเจ็ท สกีเข้ามาใน เขตดำนํ้า เป็นการ กระทำผิด กฎหมาย สร้างอันตราย แก่นักดำนํ้า และเสี่ยง เครื่องยนต์ รบกวนสัตว์ ทะเล	คุณสมบัติของ นักดำนํ้า -นักดำนํ้า สอดส่อง ถ่ายรูป อัปเดตคลิป วิดีโอกลุ่มเจ็ท สกีที่ทำผิด กฎหมายแจ้ง ในไลน์กลุ่ม และติดตามหา ที่อยู่	สัมปัติการ ดำนํ้าที่ สามารถช่วย ตนเองได้ - ชาวการจับ เจ็ทสกีเจียบ หายไป เนื่องจากเป็น กลุ่มผู้มี อิทธิพล ทำให้ นักดำนํ้า ตระหนักถึง ความไม่ ยุติธรรมในการ แสวงหา ผลประโยชน์ ทางทะเล และ เข้มงวดตรวจ ตราการกระทำ ผิดกฎหมาย เกี่ยวกับทะเล มากขึ้น

นักดำนํ้า	คู่อริความขัดแย้ง	ประเด็นที่ขัดแย้ง	สังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้น	วิธีโต้ตอบแก้ปัญหาความขัดแย้ง	สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทะเลและการคิดย้อนสะท้อนกลับ
นักดำนํ้า อาซีฟและ นักดำนํ้า อาสาสมัคร	- สื่อมวลชน	- สื่อมวลชนนำ รูปภาพและ เรื่องราวที่นักดำนํ้า โพสต์ผ่านโซเชียล มีเดียไปทำข่าวต่อ โดยที่ไม่ได้แจ้ง โดยตรง	- สร้างความ ไม่พอใจให้ นักดำนํ้า ถึง ประเด็น จรรยาบรรณ สื่อ	- นักดำนํ้าเขียน แจ้งในเพจว่า หากต้องการนำ ภาพไปใช้ กรุณาขอ อนุญาตก่อน และคิด ค่าใช้จ่าย	- นักดำนํ้ามี อำนาจในการ ทำหน้าที่เป็นผู้ สื่อสารทาง ทะเล - สื่อมวลชน ระมัดระวังใน การนำภาพ ของผู้อื่นไปใช้ โดยที่ไม่ได้ขอ อนุญาต โดยตรง
นักดำนํ้า อาซีฟ	- ความขัดแย้ง ภายในใจกับ พฤติกรรมของตนเอง ที่ต้องฝ่าฝืน กฎเกณฑ์ของการ ดำนํ้า	- ต้องดูแลลูกค้า ใต้ทะเลเกิน 4 คน เพื่อตอบสนอง ระบบทุนนิยมและ ทำตามที่ ผู้ประกอบการร้าน ดำนํ้าสั่ง	- ดูแล นักเรียน/ ลูกค้าไม่ ทั่วถึง เสี่ยง ต่อการเกิด อันตราย เช่น พลัดหลงใต้ ทะเล กระแสน้ำพัด กลุ่มแตก	- นักดำนํ้า อาซีฟต่อรอง กับผู้ประกอบการ ขอผู้ช่วยกรณีมี ลูกค้า/นักเรียน ดำนํ้าเกิน 4 คน (แต่บางครั้งยัง จำเป็นต้องรับ ลูกค้า/นักเรียน	- หลังจากการ รับลูกค้าเยอะ เกินไป ดูแลไม่ ทั่วถึง ทำให้ เกิดความเสี่ยง ตามมา เช่น กระแสน้ำพัด ลูกค้าหาย พลัดหลงกันได้ ทะเล ทำให้

นักดำน้ำ	คู่อริความขัดแย้ง	ประเด็นที่ขัดแย้ง	สังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้น	วิธีโต้ตอบแก้ปัญหาความขัดแย้ง	สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทะเลและการคิดย้อนสะท้อนกลับ
			ลูกค้านักดำน้ำตื่นตระหนก (Panic)	เกินจำนวน)	เกิดการร้องเรียนและนำมาสู่การป้องกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

สรุปแล้วปัญหาความขัดแย้งของนักดำน้ำอาชีพและนักดำน้ำอาสาสมัครกับกลุ่มคนฝ่ายต่างๆ เกิดจากปัญหาสังคมเสี่ยง (และผลที่ตามมาได้นำไปสู่ความเสี่ยงเช่นเดียวกัน) ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สังคมเสี่ยงจากการทำลายสิ่งแวดล้อม สังคมเสี่ยงจากการครอบครอง แย่งชิงทรัพยากรทางทะเลเพื่อผลประโยชน์ภายใต้ระบบทุนนิยม สังคมเสี่ยงจากการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในรูปแบบมวลชนซึ่งเน้นปริมาณ (Mass Tourism) สังคมเสี่ยงจากการรุกรานความเป็นเจ้าของทั้งในพื้นที่ทางทะเลและลิขสิทธิ์ในสื่อ สังคมเสี่ยงจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ให้สิทธิแก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมของส่วนรวม สังคมเสี่ยงอันเกิดจากความไม่พอใจในการจัดสรรงบประมาณและการจัดการกำลังคนของหน่วยงานรัฐด้านงานอาสาสมัครและการสนับสนุนโครงการพัฒนาต่างๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลและความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ส่งผลกระทบเฉพาะเรื่องทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลถูกทำลายหรือระบบนิเวศโลกแปรปรวนแต่เพียงอย่างเดียว หากยังเกี่ยวข้องเชื่อมโยงถึงประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การท่องเที่ยว อำนาจและการสื่อสารอีกด้วย

จากที่ผู้เขียนกล่าวถึงการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำตั้งแต่บทที่ 4 ถึงบทที่ 8 ล้วนเกิดจากมนุษย์เป็นผู้กระทำกร (Agent/Actor) ในหลากหลายเขต แต่การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำไม่ได้เกิดจากประสบการณ์ตรงของการเผชิญโลกใต้ทะเล เกิดจากสื่อ เกิดจากสถาบันหล่อหลอมกล่อมเกลาและเกิดจากความขัดแย้งเท่านั้น เพราะยังมีสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น วัตถุสิ่งของที่นักดำน้ำใช้และสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ใต้ทะเลสามารถเป็นตัวแสดงที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ซึ่งนำเสนอในบทที่ 10 ดังนี้

บทที่ 10

การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene)

“อุปกรณ์ดำน้ำ กล้องถ่ายภาพใต้น้ำ ปฏิมากรรมใต้ทะเล ซากเรือจม สัตว์ทะเลใต้น้ำ ฉลามวาฬ เต่ามะเฟือง พะยูน โลมา ปลาฉลาม ปลากระเบน กัลปังหา หญ้าทะเล ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มีทั้ง สิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ที่ไม่ใช่มนุษย์ (Non-Human) แต่ทำไมไม่มีศักยภาพที่สามารถเปลี่ยนแปลงมนุษย์ ทำให้มนุษย์เสี่ยงอันตรายดำดิ่งลงไปใต้ทะเล ดึงดูดให้มนุษย์มารวมตัวกัน และทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับได้”

เพราะมนุษย์ไม่ได้เป็นศูนย์กลางเพียงหนึ่งเดียวของโลกอีกต่อไป

10.1 บทนำ

การศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ผ่านมา มักยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการศึกษา (Anthropocentrism) โดยมองว่ามนุษย์เป็นผู้กระทำทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ตามมา รวมถึงเป็นการศึกษาแบบทวิภาคหรือการแยกมนุษย์ออกจากสิ่งต่างๆ เช่น แยกมนุษย์ออกจากสัตว์ แยกมนุษย์ออกจากเทคโนโลยี ทั้งนี้สังคมทุกวันนี้ เทคโนโลยี สัตว์ สื่อ ทะเลได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตทางสังคมของมนุษย์

การศึกษาแบบยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่า การศึกษาในลักษณะดังกล่าวได้ละเลยสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ซึ่งสามารถเข้ามาเป็นผู้กระทำหลัก รวมถึงสร้างการเปลี่ยนแปลงให้มนุษย์เกิดการรวมกลุ่มเป็นสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น สังคมแห่งความหลากหลายทางเพศ (LGBTQs) สังคมเด็กแว่น หรือในการวิจัยครั้งนี้ คือ สังคมของนักดำน้ำ โดยสังคมย่อย/วัฒนธรรมย่อยที่ถูกสร้างขึ้น เกิดจากอิทธิพลการปะทะ กระแทก กระทบและการคิดย้อนสะท้อนกลับทั้งจากสิ่งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ในบริบทต่างๆ

สำหรับการนำเสนอเรื่อง “นักดำน้ำในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene)” ของบทที่ 9 นี้ ผู้เขียนต้องการแจ่มแจ้งให้เห็นปฏิสัมพันธ์ว่าด้วยการปฏิบัติงานของนักดำน้ำที่ยึดเป็นอาชีพ (ซึ่งพวกเขาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครไปด้วย) โดยฉายภาพกระบวนการทำงานดำน้ำตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุด เพื่อสะท้อนให้เห็นว่านักดำน้ำต้องทำงานเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง

และการที่นักดำน้ำต้องทำงานทั้งในรูปแบบการติดต่อสื่อสาร กระแทบ เผอิญ ปะทะ หลบหลีก โต้แย้ง อะลุ่มอล่วย เชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์นั้น นำไปสู่กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร

การค่อยๆ ซึมซับประสบการณ์ใต้ทะเลในชีวิตประจำวันผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง หลากหลายทั้งสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ได้นำไปสู่การตระหนักถึงปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและผันกลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครนั้น มีการกระบวนการทำงานอย่างไร ? รวมถึงนักดำน้ำมีการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยการนำกลยุทธ์การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ใดๆ เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทางทะเลในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) เป็นสิ่งที่การวิจัยบ่งชี้ต้องการ คำตอบ ข้อถกเถียงของการวิจัยในบั้นนี้ คือ ต้องการขยายความ ต่อยอดแนวคิดสังคมเสี่ยง (Risk Society) ของ อูลริค เบค (Ulrich Beck) ที่บอกว่า สังคมเสี่ยงในยุคสมัยใหม่เกิดจากมนุษย์ เป็นผู้กระทำการ ทางออกของการแก้ปัญหา คือ ต้องทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ต้องการฉายภาพให้เห็นสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์และสิ่งไม่มีชีวิตที่สามารถเป็น ผู้กระทำการ (Actor) ผลักดัน กระตุ้น กัดดันให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับได้เช่นเดียวกัน

การเก็บข้อมูลภาคสนามในโลกใต้ทะเลครั้งนี้ ผู้เขียนใช้วิธีการสมัครเข้าเรียนในหลักสูตร ผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ (Dive Master) ณ ร้านดำน้ำแห่งหนึ่งในเกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นระยะเวลา 4 เดือนครึ่ง หลังจากจบหลักสูตรได้เข้าถึงข้อมูลระดับลึกขึ้นโดยทำงานในตำแหน่ง “Dive Master/Dive Guide” ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำงานของนักดำน้ำอาชีพซึ่งชีวิตประจำวันต้องอยู่ใต้ทะเลเป็นส่วนใหญ่มาก รวมถึงเข้าใจกระบวนการการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำด้วยวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างกลมกลืนภายใต้สภาพแวดล้อมในสถานการณ์จริงอย่างเป็นธรรมชาติ จนเกิดการสร้างประสบการณ์ร่วม พื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นที่เกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเกาะเต่าได้ขึ้นชื่อว่าเป็นชุมชนดำน้ำที่มีชื่อเสียงและสามารถผลิตนักดำน้ำได้มากที่สุดในโลก โดยผลจากการศึกษา ผู้เขียนนำเสนอในรูปแบบของเรื่องเล่า ดังนี้

10.2 การปฏิบัติงานของนักดำน้ำ: ความสัมพันธ์ของมนุษย์ เทคโนโลยี ทะเล สัตว์ สื่อและการคิดย้อนสะท้อนกลับ

นักดำน้ำไม่สามารถทำงานคนเดียวได้ หากแต่ต้องทำงานประสานร่วมมือกันระหว่างคนกับสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งบนบก ใต้น้ำ บนเรือและในโลกโซเชียลมีเดีย (Social Media) ท่ามกลางบริบทที่หลากหลายสลับกันไปมาอยู่ตลอดเวลา โดยนักดำน้ำมีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ดังนี้

10.2.1 การทำงานของนักดำน้ำต้องสื่อสารกับคนหลากหลาย: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ

ร้านดำน้ำในปัจจุบันนิยมใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์ธุรกิจดำน้ำของตนเอง ทั้งในรูปแบบของการสร้างแพลตฟอร์ม (Platform) บนเว็บไซต์ต่างๆ ผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook) อินสตาแกรม (Instagram) ติกต็อก (TikTok) และนิยมผลิตคอนเทนต์แบบ 2 ภาษาหรือมากกว่านั้น โดยบรรยายเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ปรากฏเห็นเป็นภาษาจีน เกาหลีและฝรั่งเศสบ้าง) เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกอย่างเป็นสากล

หลังจากที่ลูกค้า/นักท่องเที่ยว อ่านรายละเอียดทริปดำน้ำ หลักสูตรเรียนดำน้ำและตัดสินใจซื้อคอร์ส ก็ส่งข้อความผ่านสื่อออนไลน์จองทริปดำน้ำหรือสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม โดยที่ลูกค้า/นักท่องเที่ยวอาจยังอาศัยอยู่ต่างประเทศ อาจไม่ได้รู้จักหรือไม่เคยมาทะเลเมืองไทยมาก่อน เพียงแต่รับชมภาพทะเล เสพประสบการณ์ดำน้ำของทะเลไทยผ่านสื่อออนไลน์ หลังจากลูกค้า/นักท่องเที่ยวโอนเงินมัดจำค่าดำน้ำแล้ว เจ้าของร้าน/ผู้จัดการร้าน/พนักงานฝ่ายสำนักงาน (Office) จะเป็นผู้จัดตารางเวลา โดยระบุชื่อลูกค้า พร้อมวัน เวลาที่ลูกค้าจะมาดำน้ำบนฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ รวมถึงเขียนใส่ป้ายกระดานขนาดใหญ่ (White Board) และร่วมกันพิจารณาจัดหาครู (Dive Instructor) หรือผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ (Dive Master) ที่เหมาะสมและตรงตามกับความต้องการหรือประสบการณ์ของลูกค้า/นักท่องเที่ยว

ที่มา: จุฬามณี สมบูรณ์สุทธิ (ผู้วิจัย)

ภาพที่ 20 ป้ายแสดงตารางการปฏิบัติงานและปฏิทินการทำงานของนักดำน้ำ

ป้ายกระดานขนาดใหญ่นี้เปรียบเสมือนปฏิทินการทำงานรวมและเป็นศูนย์กลางของเหล่า Dive Instructor/Dive Master ที่ต้องใช้เวลาทำความเข้าใจร่วมกันอย่างเป็นอัตโนมัติ รวมถึงกระดานดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ที่แจ้งให้นักดำน้ำอาชีพรู้บทบาทหน้าที่ วัน เวลา สถานที่ จุดดำน้ำของตน และเพื่อนร่วมงานล่วงหน้าเป็นสัปดาห์ ซึ่งมีการแก้ไขสลับสับเปลี่ยนได้

“ยูต้องมาดูไวท์บอร์ดทุกครั้งนะ แต่ละวันมีใครมาดำน้ำกับเราบ้าง เขาให้ไปรับที่ไหน ต้องไปรับที่โรงแรมหรือลูกค้ามารอที่ shop (ร้านดำน้ำ) หรือที่ท่าเรือ เราจะได้ตามถูก...หมายเลขนี้ คือเบอร์กระเป๋าใส่อุปกรณ์ดำน้ำของลูกค้านะ และสัญลักษณ์แบบนี้ (OW, AOW, Res, DM, Ins)²⁹ คืออักษรย่อ ระดับการดำน้ำของลูกค้า...เราต้องรู้ Level ของลูกค้าที่จะมาดำน้ำกับเราล่วงหน้าต่อไป ยูมาเขียน เติมเองได้เลย” ปีเตอร์ (อายุ 47 ปี) ครูสอนดำน้ำชาวอังกฤษอธิบายรายละเอียดบนกระดานให้ผู้เขียนฟัง ในวันแรกที่ผู้เขียนมาเรียนเป็น Dive Master ใหม่ ๆ ซึ่งยังสับสนกับอักษรย่อและสัญลักษณ์ที่ยุ่งเหยิงบนกระดาน

²⁹ OW ชื่อเต็มมาจาก Open Water Diver หมายถึง การเรียนดำน้ำในระดับเบื้องต้น สามารถลงน้ำลึกได้ไม่เกิน 18 เมตร

AOW ชื่อเต็มมาจาก Advance Open Water Diver หมายถึง การเรียนดำน้ำในระดับพัฒนาทักษะให้สูงขึ้น สามารถดำน้ำลึกได้ไม่เกิน 30 เมตร

Res ชื่อเต็มมาจาก Rescue Diver หมายถึง หลักสูตรที่สามารถช่วยชีวิตนักดำน้ำกรณีเกิดอุบัติเหตุทางทะเลได้

DM ชื่อเต็มมาจาก Dive Master หมายถึง การเป็นผู้ช่วยครูฝึกดำน้ำ เป็นนักดำน้ำอาชีพและสามารถเป็นผู้นำการดำน้ำได้

Ins ชื่อเต็มมาจาก Dive Instructor หมายถึง ครูสอนดำน้ำ เป็นผู้สอนการดำน้ำและสามารถออกบัตรอนุญาตดำน้ำได้

การเลือก Dive Instructor หรือ Dive Master ให้เหมาะสมกับลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว แต่อาศัยการพิจารณาจากประสบการณ์ที่ผ่านมาว่า ลูกค้ำดำน้ำแต่ละกลุ่ม แต่ละเชื้อชาติ แต่ละวัยมีความต้องการอย่างไร โดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ เช่น สัญชาติ ภาษาอังกฤษ ความต้องการของลูกค้ำและทักษะการดำน้ำของลูกค้ำ เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น กรณีลูกค้ำดำน้ำที่มาจากประเทศฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ สเปนซึ่งกลุ่มประเทศเหล่านี้สามารถพูดภาษาฝรั่งเศสได้ ดังนั้น ทางร้านดำน้ำจะจัดหา Dive Instructor/Dive Master ที่สามารถพูดภาษาฝรั่งเศสให้เพื่อความราบรื่นในการสื่อสารและความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันระหว่างดำน้ำหรือกรณีที่ลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวระบุว่าจะต้องการรูปถ่ายใต้น้ำ ทางร้านดำน้ำจะจัดหาครูที่มีกล้องถ่ายรูปใต้น้ำขนาดใหญ่และมีความเชี่ยวชาญการถ่ายรูปใต้น้ำให้ หรือกรณีที่ลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวยังดำน้ำไม่เก่งหรือห่างหายจากการดำน้ำไปนาน ทางร้านจะจัดหาครูที่เก่ง มั่นใจว่ารับมือกับความตื่นตระหนก (Panic) ของลูกค้ำได้ เช่น มีความใจเย็น ชอบสอนเด็กหรืออาจมอบหมายให้ครูผู้ช่วย (Dive Master) ไปช่วยสอนและดูแลความปลอดภัยร่วมด้วย

ไอวา (อายุ 49 ปี) ครูสอนนักดำน้ำชาวเดนมาร์ก เล่าให้ฟังถึงความรู้สึกสนุกจากการสอน รวมถึงเกิดความเป็นพวกพ้องแบบชาตินิยม

“...ถ้าเป็นนักเรียนที่มาจากประเทศเดียวกัน ไอสามารถคุย ปล่อยมุข เล่าเรื่องได้สนุก เรียนดำน้ำเสร็จไปครึ่งปีयरกันต่อ แต่ถ้าเป็นนักเรียนไทย ไอสอนตามหน้าที่ แล้วกลับบ้าน (โบกมือ) คือ ไอพูดไทยไม่ได้ เขาจะไม่เกิดมุขตลกของไอ...”

เช่นเดียวกับ ครูจุงยอน (อายุ 48 ปี) ครูสอนดำน้ำชาวเกาหลี ซึ่งอาศัยอยู่ที่เกาะเต่ามา 10 ปี ผู้เขียนสังเกตเห็นว่า หากมีลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวดำน้ำมาจากเกาหลี ครูจุงยอนจะสื่อสารด้วยภาษาเกาหลีและพูดเยาะเป็นพิเศษ หลังจากเรียนดำน้ำเสร็จ จะมีการเลี้ยงฉลองเล็กๆ ที่ร้านดำน้ำต่อ ครูจุงยอนจะลงทุนทำอาหารเกาหลีด้วยตนเอง สั่งซื้อพลาสติกๆ ตัวใหญ่จากชาวประมงมาแล้วเอง เพื่อทำซาซิมิและตี๋มเปียร์ สังสรรค์กับกลุ่มลูกค้ำดำน้ำชาวเกาหลีกันจนดึก

สังคมธุรกิจของนักดำน้ำ การสื่อสารและการทำให้ลูกค้า/นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นเรื่องที่สำคัญไม่แพ้การสอน เพราะลูกค้า/นักท่องเที่ยวดำน้ำเปรียบเสมือนสื่อกลางที่จะไปชักชวนคนอื่น ๆ ให้มาดำน้ำแบบปากต่อปากไปเรื่อยๆ โดยระบุชื่อของ Dive Instructor/Dive Master ที่ต้องการ

โก้ (อายุ 29 ปี) ครูผู้ช่วยสอนดำน้ำชาวไทย ได้ลาออกไปทำงานกรุงเทพในช่วงโรคระบาด Covid-19 ซึ่งมีการปิดเกาะ และโก้ได้กลับมาทำงานเป็น Dive Master ที่ร้านอีกครั้งเมื่อเกาะเปิด

“...ที่ผมกลับมาเนี่ย เพราะลูกค้าเค้ารีเควส (Request) เรามาไงพี่ ลูกค้าเก่าที่เคยดำน้ำกับเรา เค้าส่ง Message หาทางร้านว่าอยากดำน้ำกับผมอีก ทางร้านตามตัว ผมเลยกลับมา แบบว่า รู้จักกันมาก่อน เกรงใจแหละ แต่เราก็อยากเจอเค้าด้วย (กลุ่มลูกค้า – ผู้เขียน) เหมือนตอนนี้เป็นเพื่อนกันไปแล้ว ลูกค้ามาจากกรุงเทพ 6 คน...เรานัดกันว่าจะไปหาตัวเล็กกัน (ดำน้ำดูสัตว์ขนาดเล็ก เช่น ทากทะเลหรือหูดี้ - ผู้เขียน)...”

เมื่อใกล้ถึงวันดำน้ำ ส่วนใหญ่ลูกค้า/นักท่องเที่ยวดำน้ำจะแวะเข้ามาที่ร้านดำน้ำก่อนล่วงหน้า ซึ่งเจ้าของร้านจะนัดหมายให้ Dive Instructor/Dive Master มาเจอกับลูกค้าเพื่อเป็นการพูดคุยทำความรู้จักเบื้องต้น สอบถามประวัติการดำน้ำ ความพร้อมในการดำน้ำ โรคประจำตัวที่มีและความคาดหวังหรือความต้องการพิเศษของลูกค้า รวมถึงมีเอกสารให้เห็นรับรองว่าไม่มีโรคประจำตัวหรือประวัติการบาดเจ็บที่เป็นข้อห้ามในการดำน้ำ รวมถึงให้เห็นรับรองว่าการดำน้ำครั้งนี้เป็นไปด้วยความสมัครใจ หากเกิดอันตรายไม่สามารถเรียกร้องเอาผิดจากทางร้านได้ ซึ่งใบดังกล่าวจะนำไปใช้เป็นหลักฐานในการทำประกันดำน้ำด้วย จากนั้น Dive Instructor/Dive Master จะพาลูกค้าไปทดลองสวมอุปกรณ์ดำน้ำและจัดอุปกรณ์ทั้งหมดใส่กระเป๋าขนาดใหญ่ (Gear Bag) เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับขึ้นเรือในวันพรุ่งนี้

ในวันดำน้ำ เหล่า Dive Instructor/Dive Master ต้องมาเตรียมความพร้อมทุกอย่างบนเรือ โดยมีกระดาษตรวจความพร้อม (Check List) ของสรรพสิ่งต่างๆ เช่น ลูกค้ามาครบทุกคนหรือไม่ กระเป๋าใส่อุปกรณ์ดำน้ำมีพร้อมสำหรับทุกคนหรือไม่ อาหาร ของว่างบนเรือมีพร้อมหรือไม่ รวมถึงจัดถังอากาศดำน้ำเพื่อให้ลูกค้า/นักท่องเที่ยวประกอบชุดแต่งตัว ฯลฯ

ก่อนเรือแล่น Dive Instructor/Dive Master ต้องทำหน้าที่ Boat Master หรือการอธิบายข้อพึงปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติบนเรือ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีบริการบนเรือ และเมื่อเรือแล่นใกล้ถึงจุดดำน้ำ (อาจเหลือเวลาประมาณ 15-20 นาทีก่อนถึงที่หมาย) Dive Instructor/Dive Master ต้องกระตุ้นให้ลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวพร้อมดำน้ำ โดยการนำคู่มือแผนที่จุดดำน้ำมาเปิดกลางอธิบาย (Dive Briefing) ให้ลูกค้ำฟัง รายละเอียดที่อธิบาย ประกอบด้วย ชื่อจุดดำน้ำ ประวัติและความน่าสนใจของจุดดำน้ำดังกล่าว ระดับความลึก เวลาที่ประมาณการว่าจะใช้ในการดำน้ำ แผนการดำน้ำ ระบบการดำน้ำแบบบัดดี้ (Buddy) และกรณีหากเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉินต่างๆ ระหว่างดำน้ำต้องปฏิบัติตัว รับมืออย่างไร รวมถึงการทบทวนสัญญาณมือ (Hand Signals) ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้สื่อสารใต้ทะเล การบรรยายชื่อของสัตว์ทะเล ปะการังต่างๆ ที่สามารถพบได้ นอกจากนี้ หากเป็นการดำน้ำตอนกลางคืน (Night Dive) ก็จะต้องอธิบายเรื่องการใช้ไฟฉายใต้น้ำเพิ่มเติมด้วย

ระหว่างอยู่ใต้น้ำ Dive Instructor/Dive Master ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำการดำน้ำ (Dive Leader) โดยว่ายน้ำอยู่ข้างหน้าสุดให้ลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวว่ายตาม และคอยหมั่นหันหลังสังเกตลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวดำน้ำพร้อมกับส่งสัญญาณมือว่า “โอเคไหม” เป็นระยะ เพื่อให้มั่นใจว่าทุกคนสามารถดำน้ำตามได้อย่างปลอดภัย รวมถึงเป็นการสังเกตทักษะการดำน้ำของลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวในทีมไปในตัว นอกจากนี้ การชี้ชวนให้ชมสิ่งต่างๆ ที่น่าสนใจหรือความสวยงามของโลกใต้ท้องทะเล รวมถึงพาไปจุดเด่นของแหล่งดำน้ำนั้นๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ Dive Instructor/Dive Master ควรทำ เช่น การพาดำน้ำลอดถ้ำ พาไปจุดที่ได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “The secret” ของแหล่งดำน้ำนั้นๆ เช่น มีฝูงปลาขนาดใหญ่ มีแพะปะการังที่สวยงาม มีรูปปั้น ปฏิมากรรมแปลกๆ ใต้น้ำ เพื่อให้ลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวดำน้ำได้ถ่ายรูป โดยลูกเล่น การแสดงออก (Action) หรือการ “โชว์ของ” ของเหล่าบรรดา Dive Instructor/Dive Master แต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับจริต ธรรมเนียม ความชอบและรูปแบบการดำน้ำของแต่ละคน ซึ่งไม่มีถูกผิดและไม่มีการกฏเกณฑ์ตายตัว

สิ่งที่จำเป็นของเหล่านักดำน้ำต้องเรียนรู้ร่วมกันในการสื่อสาร ทำความเข้าใจและโต้ตอบกันใต้น้ำ คือ สัญญาณมือ เช่น เวลาเจอฝูงปลาซาก Dive Instructor/Dive Master จะเอาฝ่ามือซ้ายไปทำท่าพันทันที่ต้นแขนด้านขวา หรือกรณีเจอฉลามวาฬ จะมีสัญลักษณ์มือ คือ เอาฝ่ามือเพียง

1 ช่างยกขึ้นที่หน้าผาก โดยให้นิ้วโป้งจรดระหว่างคิ้ว หรือในกรณีเกิดปัญหาระหว่างการดำน้ำ จะทำฝ่ามือพลิกหน้าพลิกหลัง แกว่งไปมา เพื่อบ่งบอกว่ามีบางสิ่งบางอย่างผิดปกติและชี้ไปที่จุดที่ต้องการบ่งบอกว่ามีปัญหา เช่น ชี้ไปที่หู หมายถึง เกิดอาการเจ็บหูระหว่างดำน้ำ หรือในกรณีที่ต้องการเตือนภัย เช่น น้ำขุ่น กระแสน้ำแรง พลัดหลงกัน Dive Instructor/Dive Master จะใช้วิธีเคาะแท่งค้ำดำน้ำเพื่อเป็นสัญญาณให้ลูกค้ำว่ายเข้ามาใกล้ๆ กันเพื่อมีนัยยะว่า “ฉันอยู่ที่นี่ ว่ายตามฉันมา” และในกรณีที่ได้ยินเสียงเรือแล่นผ่าน ซึ่งอาจเกิดอันตรายต่อนักดำน้ำ Dive Instructor/Dive Master จะชี้ขึ้นบนผิวน้ำ เพื่อเตือนให้ลูกค้ำควบคุมการลอยตัวได้น้ำ อย่าพุ่งขึ้นสู่ผิวน้ำในช่วงที่มีเรือแล่นผ่าน เป็นต้น นอกจากนี้ สิ่งที่ Dive Instructor/Dive Master ต้องระมัดระวังอย่างมากและต้องมีปฏิสัมพันธ์กับลูกค้ำที่มาดำน้ำเป็นระยะ คือ การสอบถามอาการคงเหลือขณะดำน้ำ เพื่อจะได้สามารถวางแผนระยะเวลาการดำน้ำ การพักน้ำ (Safety Stop) และการกลับเรืออย่างปลอดภัยโดยต้องประมาณเวลาให้เพียงพอต่ออากาศที่เหลืออยู่ เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจดำน้ำแต่ละครั้ง Dive Instructor/Dive Master ต้องพาลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวขึ้นเรืออย่างปลอดภัย รวมถึงต้องสังเกตอาการผิดปกติของลูกค้ำหลังจากดำน้ำเสร็จ เพื่อนำข้อมูลไปพิจารณาวางแผนการดำน้ำในรอบ (Dive) ถัดไป

มีบางครั้งที่ลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวดำน้ำได้รับการบาดเจ็บจากการดำน้ำ เช่น เส้นเลือดฝอยที่จมูกแตก อาจเนื่องจากขึ้น - ลง สู่วิวน้ำเร็วเกินไป หรือหน้าบวม เป็นรอยขีด เนื่องจากใส่หน้ากากที่รัดแน่นเกินไปหรือเกิดอาการตื่นตระหนก (Panic) ได้น้ำ เช่น มีพฤติกรรมตัวสั่น ชัก ดิ้นได้น้ำ หรือที่ร้ายแรงที่สุด คือ การหมดสติรวมถึงขั้นเสียชีวิต หากลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวดำน้ำมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ครูสอนดำน้ำต้องประเมินว่าจะสามารถดำน้ำได้ต่อหรือไม่ แต่หากมีอาการหนัก เช่น หมดสติ เป็นความรับผิดชอบของ Dive Instructor/Dive Master ในการช่วยเหลือ เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น กู้ชีพและต้องติดต่อประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องหลากหลาย เช่น พนักงานต่างๆ บนเรือ ร้านดำน้ำต้นสังกัด หน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือฉุกเฉินในท้องถิ่น เช่น ศูนย์กู้ภัย ศูนย์ 1669 รวมถึงติดต่อให้เรือเร็ว (Speed Boat) มารับ และต้องติดต่อกับโรงพยาบาล หมอ พยาบาล บริษัทประกัน รวมถึงเฝ้าติดตามอาการลูกค้ำ/นักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำเพื่อให้มั่นใจว่าทุกคนปลอดภัยตลอดทริปจนกระทั่งส่งกลับ

หลังจากดำน้ำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ระหว่างเรือแล่นกลับเข้าฝั่ง Dive Instructor/Dive Master จะต้องจัดเก็บอุปกรณ์ดำน้ำให้เรียบร้อย ตรวจสอบว่าอุปกรณ์ดำน้ำครบถ้วนหรือไม่ มีอุปกรณ์ใดชำรุดเสียหายหรือสูญหายใต้ทะเลระหว่างดำน้ำหรือไม่ รวมถึงนับถังอากาศดำน้ำที่เหลือและส่งข้อความออนไลน์แจ้งทางร้านดำน้ำเพื่อวางแผนจัดเตรียมถังอากาศดำน้ำมาเติมในเรือให้เพียงพอต่อไป

นอกจากนี้ Dive Instructor/Dive Master ต้องโทรหารถ รับ - ส่ง เพื่อให้มารับที่ท่าเรือและตระเวนส่งลูกค้าตามโรงแรม จากนั้นจึงกลับเข้าร้านดำน้ำเป็นที่หมายสุดท้าย Dive Instructor/Dive Master ต้องช่วยยกถังอากาศและทำความสะอาดอุปกรณ์ดำน้ำที่ใช้แล้วของลูกค้าด้วยน้ำสะอาด ระหว่างนี้ต้องตรวจสอบความชำรุด/เสียหายของอุปกรณ์ดำน้ำไปด้วย กรณีหากเกิดปัญหาในการดำน้ำของทริปนั้นๆ ต้องกลับไปแจ้งให้เจ้าของกิจการหรือผู้จัดการร้านดำน้ำทราบ เพื่อประชุม หาข้อสรุปและแก้ไขปัญหาต่อไป

สุดท้าย สิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ Dive Instructor/Dive Master จะต้องดูบอร์ดกระดานขนาดใหญ่ที่ติดอยู่ผนังทางเข้าหน้าร้านทุกครั้ง เพราะเป็นเสมือนปฏิทินตารางงานว่า วันรุ่งขึ้นและวันถัดๆ ไป ต้องไปดำน้ำที่ไหน มีลูกค้าดำน้ำที่อยู่ภายใต้การดูแลกี่คน และต้องเตรียมอุปกรณ์ดำน้ำให้ลูกค้าตามขนาดรูปร่างที่แจ้งมา นอกจากนี้ หากมีนักท่องเที่ยวมาเรียนดำน้ำในฐานะนักเรียน Dive Instructor/Dive Master ต้องสอนวิธีการล้าง บำรุงรักษาและจัดเก็บอุปกรณ์ดำน้ำด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การทำงานของ Dive Instructor/Dive Master ไม่ใช่มีเพียงหน้าที่พาคนลงใต้ทะเลให้ปลอดภัยเท่านั้น หากจำเป็นต้องติดต่อสื่อสาร มีปฏิสัมพันธ์ ยืนยันสังเกต โต้ตอบ แจ้งข้อมูลกับบุคคลหลากหลายบทบาทหน้าที่ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็น เจ้าของร้าน/ผู้จัดการร้านดำน้ำ คนขับรถ คนขับเรือ ลูกค่านักเรียน/นักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำ รวมถึง Dive Instructor/Dive Master กลุ่มอื่นๆ (กรณีบนเรือไปดำน้ำร่วมกันหลายกลุ่ม) โดยเฉพาะหากเกิดกรณีลูกค้า/นักเรียนดำน้ำเกิดอุบัติเหตุ ทำให้จำเป็นต้องติดต่อหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินในพื้นที่ รวมถึงประสานงานกับหมอ พยาบาล เจ้าหน้าที่กู้ภัย เจ้าหน้าที่ประกันชีวิตและคนขับเรือ/รถให้มารับ เป็นต้น

ดังนั้น เหล่า Dive Instructor/Dive Master จึงต้องติดต่อสื่อสารในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลายอยู่ตลอดเวลา ทั้งในรูปแบบของการพูดโต้ตอบแบบเผชิญหน้า การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีสื่อสารต่างๆ เช่น สมาร์ทโฟน กล้องถ่ายรูปใต้น้ำ แท็บเล็ต โน้ตบุ๊กและต้องใช้สัญญาณมือ (Hand Signal) ขณะอยู่ใต้น้ำ รวมถึงใช้เครื่องมือและเทคนิคต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในกลุ่มดำน้ำของตน เช่น การเคาะถังอากาศให้เกิดเสียงสะท้อนใต้น้ำเพื่อบ่งบอกว่า “มานี่” การใช้ไฟฉายส่อง การใช้ SMB หรืออุปกรณ์การช่วยเหลือที่มีลักษณะเป็นแท่งยาวสีส้มสดใส ซึ่งเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกเรือบนผิวน้ำว่า กำลังจะมีนักดำน้ำกำลังจะขึ้นสูผิวน้ำ โปรดระวัง เป็นต้น

ด้วยกระบวนการทำงานที่ต้องติดต่อสื่อสารกับคนหลากหลายของ Dive Instructors/Dive Masters ที่กล่าวมาข้างต้น จึงเกิดคำถามตามมาว่า แล้วนักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (จนนำไปสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร) ตอนไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร รวมถึงมีการใช้เทคนิคเทคโนโลยีสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเลได้อย่างไร ซึ่งผู้เขียนขอจำแนกตามเหตุการณ์ ดังนี้

การคิดย้อนสะท้อนกลับขณะอยู่บนเรือ ก่อนดำน้ำ Dive Instructor/Dive Master ต้องอธิบายถึงแผนการดำน้ำให้ลูกค้า/นักท่องเที่ยวฟัง รวมถึงต้องแจ้งข้อมูลถึงข้อควรระวังเพื่อไม่ให้มนุษย์สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมใต้ทะเล เช่น ฟินไปเตะปะการัง ห้ามไม่ให้อาหารปลา การไม่สัมผัสสิ่งธรรมชาติใต้ทะเล รวมถึงไม่อนุญาตให้หยิบสิ่งใดจากใต้ท้องทะเลขึ้นมา ยกเว้น ขยะ เป็นต้น

การคิดย้อนสะท้อนกลับขณะดำน้ำ การที่ลูกค้า/นักท่องเที่ยวได้ลงดำน้ำลึกและเห็นโลกใต้ทะเลด้วยสายตาของตนเองตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งโลกใต้ทะเลไม่ได้สวยงามทุกจุด บางจุดเต็มไปด้วยซากปรักหักพังของปะการังที่ล้มเกลื่อนอยู่บนพื้นทราย การดำน้ำไปพบเศษของชาวประมงติดคลุมปะการัง การเห็นสัตว์ทะเลหายากบาดเจ็บและตาย เช่น ปลาสวยงามติดคาอยู่ในตาข่ายอวนประมง การพบปลาฉลามหางขาวที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์หรือเห็นถึงอากาศ ดำน้ำของเพื่อนไปกระแทกกับโขดหินซึ่งมีปะการัง นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ระหว่างดำน้ำ การเห็นปลาฉลามวาฬ ปลาแมนต้าเลย์ หรือ เต่าทะเลว่ายมา ทำให้มีนักดำน้ำหลายคน หลายกลุ่มว่ายตามเพื่อถ่ายรูป บางคนสัมผัสตัวฉลามวาฬ จับกระดองเต่าเพื่อถ่ายรูป สิ่งดังกล่าวถือ

เป็นการกระทำผิดกฎหมาย ทำร้ายสัตว์ทะเล ทำลายระบบนิเวศ โดยเฉพาะเมื่อสัตว์ทะเลเหล่านี้ถูกรบกวนจากมนุษย์ก็จะว่ายน้ำหลบหนีไปและใช้เวลานานกว่าจะกลับมายังพื้นที่เดิมอีกครั้งหรืออาจไม่กลับมาอีกเลย

นัตตี้ (นามสมมุติ) อายุ 40 ปี ถือเป็นตัวอย่างของการผันตัวจากนักท่องเที่ยวนักดำน้ำแบบสันทนาการและช่างภาพใต้น้ำอาชีพ จนนำมาสู่การกลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครในที่สุด เนื่องจากการคิดย้อนสะท้อนกลับเพราะเห็นการคุกคามสัตว์ทะเลของกลุ่มทัวร์ท่องเที่ยวในช่วงสถานการณ์สังคมเสี่ยงซ้อนความเสี่ยง (ซึ่งประกอบด้วยสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 ที่เกิดขึ้นควบคู่กับสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเล) นัตตี้เคยติดโรคโควิด-19 ด้วยความอึดอัดจากการถูกกักตัวและการปิดพื้นที่เพื่อควบคุมโรคระบาดของกรุงเทพฯ ทำให้เธอเบื่อและเดินทางมาพักผ่อนรวมถึงเรียนดำน้ำที่เกาะเต่า จากการเรียนดำน้ำทั้งดำน้ำแบบตัวเปล่า (Free Diving) และดำน้ำลึกแบบสคูบา (Scuba Diving) ทำให้เธอเห็นปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงทางทะเลในรูปแบบที่หลากหลายจากประสบการณ์ตรงและซึบซับเกิดเป็นความห่วงแหนท้องทะเล เกิดความรู้สึกว่าเกาะเต่าคือบ้านหลังที่สอง

นัตตี้แสดงออกโดยการต่อว่าและตอบโต้กับสิ่งที่เห็นนักท่องเที่ยวดำน้ำกำลังจับกระดองเต่าขนาดใหญ่เพื่อถ่ายรูป ระหว่างไปดำน้ำที่เกาะหินวง เธอไพล่ขึ้นมาจากน้ำ ตวาดนักท่องเที่ยวเกือบ 50 คนที่กำลังเพลิดเพลินกับการดำน้ำและว่ายน้ำตามดูเต่าทะเล

“อย่าจับเต่า มากับบริษัทดำน้ำไหนเนี่ย ไม่มีใครบอกหรอกว่า ห้ามจับเต่า จับแล้วมันจะว่ายน้ำไปเลย ไหนไกด์ ไกด์ไม่บอกลูกค้าหรอกว่า เค้าไม่ให้จับเต่า มันผิดกฎหมาย...หนูไม่สนหรอกนะพี่ว่าใครจะมองหนูยังไง หนูว่าหนูได้ทำสิ่งที่ถูกต้อง พี่คิดดูซิ คนมาเที่ยวดำน้ำเค้าคาดหวังอะไร เค้าอยากมาดูของสวยๆ งามๆ ไซ้หมึก มาเกาะเต่า เขาก็อยากมาดูเต่า มาดูฉลามวาฬ แล้วไอ้พวกนี้ทำเสีย ถ้าไม่มีอะไรให้ดู ก็ไม่มีใครมา”

ความเป็นจริงที่นักท่องเที่ยวดำน้ำได้สัมผัสทะเลด้วยตัวเอง ซึ่งไม่ใช่ความสวยงามตามธรรมชาติ หากแต่เป็นพฤติกรรมที่มนุษย์ลงไปใต้น้ำแล้วคุกคามธรรมชาติ รบกวนสัตว์ทะเลจนเกิดความเสียหายเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้ได้ท้องทะเลเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว จุดหักเหดังกล่าว

ทำให้เกิดกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากมนุษย์และส่งผลกระทบต่อมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ นักดำน้ำซึ่งอยู่ในสถานะต่างๆ เช่น ครู/ไกด์ดำน้ำ/นักท่องเที่ยวนักเรียน/ลูกค้าดำน้ำจึงค่อยๆ เกิดจิตสำนึกรักษะทะเลและผืนตัวมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันคือ เพื่อกอบกู้ฟื้นฟูท้องทะเลที่อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติให้กลับคืนมา

การคิดย้อนสะท้อนกลับขณะพบเห็นเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ระหว่างท่องเที่ยวดำน้ำ

หลังจากดำน้ำเสร็จ จุดดำน้ำบางจุดของเกาะเต่าอยู่ไกลจากที่พัก ต้องใช้เวลาอยู่บนเรือนาน 2-3 ชั่วโมง เช่น จุดดำน้ำหินใบ (Sail Rock) ระหว่างเรือแล่นจึงถือเป็นช่วงเวลาส่วนตัวที่นักดำน้ำได้เก็บอุปกรณ์ดำน้ำ รับประทานอาหาร/ของว่างและพักผ่อนตามอัธยาศัย ดังนั้นกิจกรรมบนเรือจึงเป็นบรรยากาศของการสนทนา ทำความรู้จักกันของนักดำน้ำแต่ละประเทศ ชวนกันดูรูปที่ถ่ายจากท้องทะเล แลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำน้ำและการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการพักผ่อนนอนหลับ

นอกจากนี้ ระหว่างเรือแล่นอาจมีเหตุการณ์ที่พบเจอโดยบังเอิญขณะพักผ่อนอยู่บนเรือ เช่น เห็นเรือชาวประมงลักลอบเข้ามาจับปลาในจุดดำน้ำ เห็นคนขับเจ็ทสกีแล่นเข้ามาในเขตดำน้ำ ซึ่งเกาะเต่ามีกฎหมายแบ่งพรมแดนขอบเขตชัดเจนว่า หากพื้นที่ใดประกาศเป็นอาณาบริเวณของจุดดำน้ำจะไม่อนุญาตให้เรือประมงเข้ามาหาปลาและไม่อนุญาตให้ขับเจ็ทสกีเข้ามาในบริเวณที่ประกาศเป็นจุดดำน้ำ เนื่องจากเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายต่อนักดำน้ำขณะขึ้นสู่วิวน้ำและเกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

การเห็นความผิดปกติเหล่านี้ ทำให้นักดำน้ำที่เห็นเหตุการณ์แสดงอาการไม่พอใจ ทักท้วงหรือบางรายถ่ายรูปไปเป็นหลักฐานเพื่อร้องเรียนต่อผู้มีอำนาจ รวมถึงโพสต์ภาพลงในโซเชียลมีเดีย เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้นักดำน้ำ/นักท่องเที่ยวก่อการคิดย้อนสะท้อนกลับ เนื่องจากเห็นเหตุการณ์จริง เห็นการทักท้วงในสิ่งที่ทำไม่ถูกต้องและสร้างความเสียหายทางทะเลจากครูสอนดำน้ำหรือนักดำน้ำรุ่นพี่ จากประสบการณ์ร่วมดังกล่าวทำให้ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการรณรงค์เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเลในรูปแบบอาสาสมัคร

กล่าวโดยสรุป จากประสบการณ์ดำน้ำที่นักดำน้ำได้สัมผัสด้วยตนเอง (ทั้งในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ขณะอยู่บนเรือ ขณะดำน้ำและขณะเรือแล่นกลับฝั่ง) การได้เผชิญกับเหตุการณ์ที่สร้างความเสียหายจากน้ำมือมนุษย์ที่กระทำกับท้องทะเล รวมถึงการได้พูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้คนที่ต้องทนขณะท่องเที่ยวดำน้ำ เช่น กัปตันเรือ ลูกเรือ ชาวประมง นักดำน้ำคนอื่น ๆ ชาวบ้าน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งการสื่อสารเต็มไปด้วยเรื่องราว บทสนทนาเกี่ยวกับการทำลายสิ่งแวดล้อมและความเสียหายทางทะเลของแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการได้สัมผัสประสบการณ์ตรงจากการลงไปเห็นโลกใต้ท้องทะเลด้านลบด้วยตนเอง

ความจริงของปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงและการสื่อสารกับผู้คนที่หลากหลายระหว่างอยู่ทะเลทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ต้องการเข้าไปช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาดังกล่าวจนค่อยๆ ผันเปลี่ยนตนเองจากนักท่องเที่ยวธรรมดาสู่การเป็นนักดำน้ำเชิงสันตนาการและกลายเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครในที่สุด ส่วนในกรณีของนักดำน้ำที่ยึดเป็นอาชีพได้มีจิตสำนึกของการเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครควบคู่ไปกับการทำงาน รวมถึงช่วยเป็นกระบอกเสียงถ่ายทอดเรื่องราวการอนุรักษ์ทะเลจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

10.2.2 การทำงานของนักดำน้ำประสานกับอุปกรณ์ดำน้ำ: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ

มนุษย์จะไม่สามารถเรียกตัวเองว่าเป็น “นักดำน้ำ” ได้ หากปราศจากการสวมใส่อุปกรณ์ดำน้ำและพกพาอุปกรณ์พะรุงพะรังเหล่านี้ดำดิ่งลงสู่โลกใต้ทะเลลึก ดังนั้น อุปกรณ์ดำน้ำ (Scuba Gears) จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นสรรพสิ่งหรือเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์สามารถพาตัวเองลงไปอยู่ใต้ท้องทะเลได้ในระยะเวลายาวนานเกินกว่าที่มนุษย์ทั่วไปสามารถกระทำได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำน้ำประเภทสคูบา (Scuba Diving) อุปกรณ์ดำน้ำถือเป็นสิ่งสำคัญมากที่สุดเพราะชีวิตของนักดำน้ำต้องฝากไว้กับอุปกรณ์ดำน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการหายใจ การลอยตัว การใช้อากาศ การเคลื่อนไหว การใช้เวลาในน้ำ การขึ้น-ลง ใต้น้ำให้ปลอดภัย ล้วนต้องอาศัยอุปกรณ์ดำน้ำเป็นตัวช่วยทั้งสิ้น

อุปกรณ์ดำน้ำ มีการออกแบบทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีให้ทันสมัย ผ่านการทดสอบที่ได้มาตรฐานปลอดภัย รวมถึงอำนวยความสะดวกให้มนุษย์สามารถทำกิจกรรมเหนือมนุษย์ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้มนุษย์จะมีศักยภาพเป็นผู้ออกแบบ คิดค้น พัฒนาอุปกรณ์ดำน้ำให้ทันสมัย แต่ในขณะเดียวกัน อุปกรณ์ดำน้ำซึ่งเป็นเพียงสิ่งของ ล้วนมี ศักยภาพในตัวของมันเองที่จะกระทำกับมนุษย์ โดยอุปกรณ์ดำน้ำได้ทำหน้าที่เป็นมากกว่าวัตถุ และได้ผลิตคุณค่าบางอย่างให้แก่ผู้สวมใส่ เช่น เมื่อคนธรรมดาสวมใส่อุปกรณ์ดำน้ำจะทำให้ดูเป็นผู้เชี่ยวชาญทางทะเล แสดงถึงความมีอำนาจในการลงไปสำรวจโลกใต้ท้องทะเลเพราะผู้สวมใส่ ต้องผ่านการเรียนและทดสอบให้ผ่านตามหลักสูตรการดำน้ำลึกมาก่อน รวมถึงต้องมีบัตรดำน้ำจึง จะสามารถปฏิบัติกรได้

อุปกรณ์ดำน้ำจะทำหน้าที่ผลิตความหมายและสร้างสัญลักษณ์อย่างไรขึ้นในสังคมนั้น ล้วน ต้องผูกโยงกับมนุษย์และบริบทที่มนุษย์จัดสรรขึ้น ดังนั้น มนุษย์กับอุปกรณ์ดำน้ำ ซึ่งเป็นทั้ง สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตจึงต้องอยู่คู่กันและมีศักยภาพสนับสนุนค้ำจุนกันในฐานะสลับกันเป็น ผู้กระทำการทางสังคม (Social Actor) เช่น เมื่ออุปกรณ์ดำน้ำถูกสวมใส่โดยมนุษย์ลงไปอยู่ใต้ ทะเล หลายครั้งที่อุปกรณ์ดำน้ำไปสัมผัสหรือพาดกับปะการัง ทำให้ปะการังแตกหักเสียหาย ในสถานการณ์เช่นนี้ อุปกรณ์ดำน้ำจึงตกอยู่ในฐานะ “ผู้ทำลาย” ทรัพยากรธรรมชาติผ่านการ กระทำของมนุษย์และมนุษย์เป็นผู้ทำให้เกิดปัญหาสังคมเสี่ยงต่อสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลอันเกิดจาก การท่องเที่ยวดำน้ำตามมา

แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อมนุษย์เกิดการรวมกลุ่มเพื่อช่วยกันอนุรักษ์ พื้นฟูท้องทะเล มนุษย์ ใส่อุปกรณ์ดำน้ำลงไปเก็บขยะใต้ทะเล ตัดควน ปลุกปะการัง ปล่อยหอยมือเสือใต้ทะเล ในสถานการณ์เช่นนี้ อุปกรณ์ดำน้ำจึงทำหน้าที่ผลิตคุณค่าและประกอบสร้างความหมายให้มนุษย์ ใต้น้ำกลายเป็น “นักดำน้ำอาสาสมัคร” เป็น “ฮีโร่” หรือ “ผู้กอบกู้” ดังนั้น อุปกรณ์ดำน้ำชนิด เดียวกันจึงทำหน้าที่เป็นผู้กระทำการทางวัตถุ ร่วมผลิตความหมายต่างๆ ในสังคมที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทที่มนุษย์ผู้สวมใส่อุปกรณ์ดำน้ำเข้าไปมีบทบาทและมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนต้องการอธิบายถึงอุปกรณ์ดำน้ำ ที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์และ เชื่อมโยงกับกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการทางสังคมที่ไม่มีชีวิตและไม่ใช่มนุษย์ รวมถึงสะท้อนให้เห็นศักยภาพของสรรพสิ่งที่เรียกว่า “อุปกรณ์ดำน้ำ” ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วม

“ผลิตสร้างปัญหาสังคมความเสี่ยง” และกลายเป็น “ผู้แก้ปัญหาสังคมความเสี่ยงวิกฤตทางทะเล” โดยผ่านกิจกรรมของมนุษย์ในฐานะนักดำน้ำ

อุปกรณ์ดำน้ำลึก ในฐานะสิ่งสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ใต้ทะเลและในฐานะผู้กระทำการของวัตถุ ประกอบด้วยชิ้นส่วนเล็กๆ ที่แยกย่อยออกจากกัน แต่ต้องมาประสาน ทำงานร่วมกัน มีดังนี้

1. ไดร์คอมพิวเตอร์ (Dive Computer) ไดร์คอมพิวเตอร์ มีลักษณะคล้ายนาฬิกา ใช้สวมใส่ที่ข้อมือ แต่ไดร์คอมพิวเตอร์มีคุณสมบัติพิเศษมากกว่านาฬิกาทั่วไป คือ ใช้บอกค่าความลึกและระยะเวลาขณะอยู่ใต้น้ำ รวมถึงสามารถบอกค่า No Decompression Limit (NDL) ทำให้นักดำน้ำรู้ว่าจะสามารถอยู่ในความลึกได้นานเท่าไรหรืออย่างปลอดภัยระหว่างการดำน้ำ นอกจากนี้ไดร์คอมพิวเตอร์ยังสามารถบันทึกประวัติการดำน้ำในแต่ละครั้ง โดยระบุวันที่ เวลา ความลึก ที่ใช้ในการดำน้ำแต่ละครั้งได้ ไดร์คอมพิวเตอร์ถือเป็นอุปกรณ์ดำน้ำที่มีความสำคัญมากและนักดำน้ำต้องซื้อหาเป็นอันดับแรกๆ เนื่องจาก ร้านค้าส่วนใหญ่จะไม่มีให้เช่าเหมือนอุปกรณ์ดำน้ำอื่นๆ รวมถึงมีราคาที่แพงและเป็นข้อมูลส่วนตัวในการดำน้ำเฉพาะบุคคล โดยนักดำน้ำระดับโลก อีวาน คาราติช ได้เปรียบเทียบไว้ว่า “ถ้าคุณไม่มีไดร์คอมพิวเตอร์ คุณก็ไม่ใช่ นักดำน้ำ”

2. หน้ากากดำน้ำ (Mask) เป็นอุปกรณ์ที่สวมเข้าที่ใบหน้าและมีสายรัดรอบศีรษะ ใส่เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำทะเลเข้าตาและจมูก ปัญหาที่เกิดขึ้นสำหรับนักดำน้ำมือใหม่ คือ หน้ากากเป็นผ้าฝ้ายขณะดำน้ำ โดยมีสาเหตุเนื่องจากการหายใจออกทางจมูกและลมหายใจไปกระทบกับกระจกของหน้ากากดำน้ำ ดังนั้น จึงต้องใช้น้ำยาสเปรย์หรือแชมพูสำหรับทำความสะอาดหน้ากากดำน้ำก่อนลงน้ำทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีปัญหาน้ำทะเลเข้าหน้ากากขณะดำน้ำ วิธีแก้ไข คือต้องเคลียร์หน้ากาก หรือการเอาน้ำออกจากหน้ากากโดยการพ่นลมหายใจออกทางจมูกเพื่อให้เห็นทัศนวิสัยใต้น้ำอย่างชัดเจน

3. ตีนกบหรือฟินดำน้ำ (Fins) เป็นอุปกรณ์ดำน้ำที่สวมใส่เหมือนรองเท้า ช่วยในการเคลื่อนไหวอย่างเป็นอิสระ ช่วยทุ่นแรงหรือเป็นแรงส่งในการตีขาเพื่อเคลื่อนที่ใต้น้ำให้เร็วยิ่งขึ้น “ฟิน” ถือเป็นอุปกรณ์ที่สามารถพลาดไปเตะปะการังแตกหักเสียหายได้มากที่สุด ดังนั้น จึงต้อง

เรียนรู้อีกวิธีควบคุมการลอยตัวขณะอยู่ใต้น้ำและยกขาให้ฟินลอยขึ้นสูงๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายปะการังโดยไม่ได้ตั้งใจ

4. BCD ย่อมาจาก Buoyancy Control Device ทำหน้าที่เสมือนเสื้อชูชีพ (Life Jacket) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ชุดควบคุมการลอยตัว ใช้ใ้ใ้เพื่อควบคุมการลอยตัวใต้น้ำและบนผิวน้ำ มีปุ่มปรับเพื่อควบคุมให้ร่างกายเป็นไปในทิศทางที่เราต้องการ มีการเชื่อมต่อกับอุปกรณ์หายใจที่เรียกว่า “เรกกูเรเตอร์ (Regulator)”

5. Regulator (เรกกูเรเตอร์) ถือเป็นหัวใจสำคัญของอุปกรณ์ดำน้ำ เพราะเป็นเครื่องจ่ายอากาศและเป็นตัวปรับแรงดันให้สามารถหายใจได้ขณะอยู่ใต้น้ำ เรกกูเรเตอร์มีลักษณะเป็นสายยาวๆ ใช้ต่อกับถังอากาศเพื่อเปลี่ยนอากาศจากถังอากาศที่มีแรงดันสูงให้เป็นแรงดันที่พอเหมาะสำหรับใช้หายใจ เรกกูเรเตอร์มีสายที่ช่วยสำหรับหายใจ 2 เส้น ประกอบด้วยเส้นหลัก (Primary Regulator) และเส้นรอง (Octopus) โดยเส้นรองจะไว้ใช้สำรองกรณีฉุกเฉิน เช่น สายช่วยหายใจ เส้นหลักมีปัญหาหรือใช้สำหรับแชร์อากาศกับเพื่อนนักดำน้ำ (Buddy) กรณีอากาศหมด บริเวณปลายสุดของสายจะมีเครื่องสำหรับดูปริมาณอากาศที่ใช้ไป ซึ่งเรียกว่า SPG หรือ เกจอากาศ

6. ชุดดำน้ำ (Wet Suit) คือ ชุดว่ายน้ำประเภทหนึ่ง ใช้ใ้ใ้เพื่อรักษาอุณหภูมิของร่างกายให้อบอุ่นอยู่เสมอ และช่วยป้องกันการขีดข่วนจากปะการัง รวมถึงสิ่งมีชีวิตใต้ทะเล ชุดดำน้ำแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุด Wetsuit กับ ชุด Dry Suit โดยชุด Wetsuit จะช่วยปกป้องอุณหภูมิที่ 10-30 องศา จึงเหมาะกับการสวมใ้ใ้ในประเทศที่มีอากาศอบอุ่น ในขณะที่ชุด Dry Suit จะช่วยปกป้องอุณหภูมิที่ 1-5 องศา จึงเหมาะกับการสวมใ้ใ้ในต่างประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น นอกจากนี้ชุด Dry Suit ยังได้ออกแบบมาเพื่อไม่ให้ตัวของนักดำน้ำเปียกขณะสวมใ้ใ้และช่วยรักษาความอบอุ่น

ปัจจุบัน ชุดดำน้ำมีการออกแบบใ้ใ้ให้สวยงามและมีสีสันใ้ใ้ให้เลือกหลากหลาย รวมถึงมีขนาดความหนาแตกต่างกันไปตั้งแต่ 0.5 มิลลิเมตรไปจนถึง 10 มิลลิเมตร แต่สำหรับในประเทศไทยซึ่งมีอุณหภูมิอากาศร้อน นักดำน้ำส่วนใหญ่จึงนิยมใ้ใ้ชุดดำน้ำไม่เกิน 3 มิลลิเมตรหรือบางคนไม่ได้ใ้ใ้

ชุดดำน้ำลงน้ำแต่จะใส่ชุดรัชการ์ด (Rash Gard) ซึ่งมีลักษณะเป็นผ้ายืด เบาบาง แบนเนื้อเหมาะสำหรับการเล่นกีฬาทางน้ำในเขตน้ำอุ่น

7. ถังอากาศหรือถังดำน้ำ (Air Tank) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้บรรจุก๊าซสำหรับหายใจขณะอยู่ใต้น้ำ มีขนาดมาตรฐาน คือ 11.5 ลิตร สามารถใช้ได้ประมาณ 40-50 นาที โดยอากาศที่ถูกอัดไว้ในถังประกอบด้วยออกซิเจน 21% ไนโตรเจน 78% ปกตินักดำน้ำไม่จำเป็นต้องนำถังอากาศมาเองเพราะตามร้านดำน้ำและเรือดำน้ำจะมีถังอากาศไว้บริการ เมื่อใช้อากาศหมดจำเป็นต้องอัดอากาศใหม่เข้าไปทุกครั้งจึงจะสามารถใช้งานต่อไปได้

8. เข็มขัดตะกั่วและตะกั่ว (Weight Belt) คือ อุปกรณ์ที่ช่วยถ่วงน้ำหนัก เพื่อให้นักดำน้ำสามารถจมลงสู่ใต้ทะเลได้ ดังนั้น นักดำน้ำต้องเอาตะกั่วซึ่งมีลักษณะเป็นก้อนมีน้ำหนักตั้งแต่ 0.8 มิลลิกรัมไปจนถึง 2 กิโลกรัมมาร้อยใส่เข็มขัดและใส่ไว้ที่เอวหรือกระเป๋าขณะดำน้ำ โดยปริมาณตะกั่วที่ใช้ในการดำน้ำของแต่ละคนจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับน้ำหนักตัวและความชำนาญในการดำน้ำ

9. ทุ่นสัญญาณความปลอดภัยสำหรับดำน้ำลึก (Surface Marker Buoy - SMB) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Sausage Signal เนื่องจากมีรูปร่างลักษณะยาวรี คล้ายแท่งไส้กรอกขณะลอยอยู่บนผิวน้ำ SMB ถูกออกแบบให้มีสีส้มสะท้อนแสงเพื่อสามารถเห็นเด่นชัดในระยะไกลและในเวลากลางคืน SMB ใช้แสดงสัญลักษณ์ให้เรือ (ที่กำลังแล่น) หรือคนที่อยู่บนผิวน้ำทราบว่ามีการดำน้ำอยู่ใต้น้ำและกำลังจะขึ้นสู่ผิวน้ำ ณ ขณะนั้น การยิง SMB ขึ้นสู่ผิวน้ำจึงเสมือนเป็นสัญญาณเตือนให้ผู้ขับขี่เรือระมัดระวังไม่เข้ามาใกล้บริเวณนั้นและเพื่อความปลอดภัยของนักดำน้ำ SMB จะใช้ผูกและอยู่คู่กับรอกดำน้ำซึ่งมีการพันเชือกเอาไว้

10. ไฟฉายดำน้ำ (Light) มีความจำเป็นต้องใช้ขณะอยู่ใต้น้ำกรณีทัศนวิสัยของน้ำขุ่นมัวหรือดำน้ำตอนกลางคืน นอกจากนี้ไฟฉายยังสามารถใช้ส่องเวลาถ่ายรูปใต้น้ำเพื่อให้ได้ภาพที่คมชัด สวยงาม ไฟฉายดำน้ำแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ แบบ Spot Light และแบบ Flood Light โดยไฟฉายประเภท Spot Light จะใช้สำหรับดำน้ำตอนกลางคืน มีความสว่างประมาณ 230 ลูเมน (Lumen) ในขณะที่ไฟฉายประเภท Flood Light จะมีความสว่างตั้งแต่ 650-1,500 ลู

เมน สามารถนำไปใช้งานในตอนกลางวันได้ และไฟฉายควรมีความสว่างตั้งแต่ 2,000 ลูเมนขึ้นไป กรณีต้องการนำไปใช้เป็นไฟสำหรับถ่ายภาพ (Video Light) ใต้น้ำ

11. อุปกรณ์ตัดใต้น้ำหรือมีดดำน้ำ (Cutting Tool, Diving Knife) มีดดำน้ำหรืออุปกรณ์ตัดใต้น้ำ เป็นอุปกรณ์ที่นักดำน้ำส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้พกติดตัวลงใต้ทะเลด้วย เนื่องจากถึงไม่มีก็ยังสามารถดำน้ำต่อได้ อย่างไรก็ตาม มีดดำน้ำหรืออุปกรณ์ตัดใต้น้ำถือเป็นอุปกรณ์ที่มีความจำเป็นมากในการช่วยชีวิตกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น มีเชือกพันหรือติดคล้องอยู่กับอุปกรณ์ดำน้ำหรือตัวนักดำน้ำทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ รวมถึงกรณีพบเศษขวนคลุมปะการังหรือปลาติดอยู่ในตาข่ายอวน มีดพกหรืออุปกรณ์ตัดใต้น้ำมีความจำเป็นต่อการช่วยชีวิตสัตว์ทะเลและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมทางทะเล อย่างไรก็ตาม มีดใต้น้ำมีความอันตรายหากพลาดไปทิ่มแทงตนเอง เพื่อนดำน้ำ (Buddy) หรือเสื้อชูชีพ (BCD) โดยไม่ได้ตั้งใจ ดังนั้นต้องระมัดระวังในการพกพาและใช้งาน

12. กล้องถ่ายรูปใต้น้ำ (Underwater Camera) กล้องถ่ายรูปใต้น้ำ ถึงแม้จะไม่ใช่อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการช่วยชีวิตขณะดำน้ำ แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่นักดำน้ำต้องหาซื้อเป็นอันดับต้นๆ เนื่องจากต้องการบันทึกภาพความทรงจำประทับใจใต้ท้องทะเลที่หาซื้อที่ไหนไม่ได้ นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมบริเวณใต้น้ำยังมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้จะกลับไปดำน้ำที่เดิม แต่สิ่งที่พบใต้น้ำอาจไม่เหมือนเดิม ดังนั้น กล้องถ่ายรูปจึงเป็นเครื่องมือบันทึกความทรงจำได้ดีที่สุด โดยเฉพาะในยุคของโซเชียลมีเดียซึ่งผู้คนนิยมแสดงออกถึงกิจกรรมประทับใจผ่านภาพถ่ายและเนื้อหา (Content) ดังนั้น กล้องถ่ายรูปใต้น้ำจึงจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การดำน้ำที่ลึกเกิน 10 เมตร กล้องถ่ายรูปทั่วไปอาจไม่รองรับการถ่ายภาพใต้น้ำ ดังนั้น จึงต้องมีกล้องสำหรับถ่ายใต้น้ำโดยเฉพาะและใส่อุปกรณ์กันน้ำ (Housing) ครอบตัวกล้องเอาไว้เพื่อป้องกันน้ำทะเลเข้าตัวกล้องและเกิดความเสียหาย

จากอุปกรณ์ดำน้ำที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงอุปกรณ์หลักๆ ที่นักดำน้ำส่วนใหญ่พึงมี นอกจากนี้ ยังมีอุปกรณ์เสริมต่างๆ เช่น ไม้ช่วยในการพยุงตัวใต้น้ำ (Pointer) กระดานเขียนใต้น้ำ (Underwater Writing Slate) หมวกดำน้ำ (Scuba Diving Cap) อุปกรณ์เคาะเรียกเสียงใต้น้ำ (Shaker Scuba Diving Communication Device) น้ำยาหรือแชมพูสำหรับทำความสะอาด

หน้ากากดำน้ำ (Soft Scrub/Shampoo) รองเท้าบูทดำน้ำ (Diving Boots) กระเป๋าใส่อุปกรณ์ดำน้ำ (Gear Bag) เป็นต้น

อุปกรณ์ดำน้ำหลากหลายเหล่านี้ เป็นสิ่งของที่อยู่อย่างแยกส่วน กระจัดกระจาย แต่มนุษย์คิดค้นให้อุปกรณ์ เทคโนโลยี ข้าวของต่างๆ มีการหลอมรวม ผูกติด ยึดโยงกัน จนกลายมาเป็นอุปกรณ์ดำน้ำ แล้วถูกสวมเข้าไปในตัวมนุษย์เพื่อให้อุปกรณ์สามารถกลายเป็น “นักดำน้ำ” และนักดำน้ำได้นำสิ่งของเทคโนโลยีลงไปใต้น้ำเพื่อปฏิบัติการกิจที่วางไว้และแสดงถึงอำนาจผนวกกับสัญญาบางอย่างที่ลึ้นไหลแปรเปลี่ยนไปตามเจตนารมณ์ของผู้ดำน้ำในบริบทต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ในบริบทการดำน้ำเพื่อสนทนการ เมื่อมีนักดำน้ำใส่อุปกรณ์ดำน้ำรุ่นใหม่และทันสมัย ทำให้มีเพื่อนนักดำน้ำเกิดความสนใจ สอบถามและไปซื้อตามกัน ดังนั้น อุปกรณ์ดำน้ำจึงแสดงออกถึงสัญญาของความเป็นสินค้า (Commodification) และในขณะเดียวกัน อุปกรณ์ดำน้ำได้แสดงออกในฐานะผู้กระทำการ ทำให้ผู้ที่พบเห็นสนใจ หาเงินไปซื้อเพื่อได้มาครอบครองและตกอยู่ในภาวะบริโภคนิยม

เมื่อบริบทของการดำน้ำเปลี่ยนไปที่ไม่ใช่เป็นการดำน้ำแบบหรรษา สนทนการ แต่เป็นการดำน้ำทำงานแบบอาสาสมัครกู้ภัย ความต้องการอุปกรณ์ดำน้ำที่ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงหรือเป็นสินค้านำเข้าใหม่ หากแต่ต้องการความปลอดภัยและสามารถช่วยเหลือชีวิตมนุษย์หรือสัตว์ทะเลได้อย่างทันท่วงที ดังนั้น อุปกรณ์ดำน้ำจึงทำให้ถูกลดทอนความเป็นสินค้าลง (Decommodification) แต่อุปกรณ์ดำน้ำได้แสดงออกถึงการทำคุณค่าเพื่อสังคมในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัครผู้เสียสละเพื่อสังคมแทน ด้วยเหตุนี้ อุปกรณ์ดำน้ำจึงเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงชนชั้นและอัตลักษณ์ทางสังคมรวมถึงแสดงคุณค่าทางสังคมผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มคนผู้เป็นนักดำน้ำ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ตั้งอยู่นิ่งๆ ไม่มีชีวิตอย่างอุปกรณ์ดำน้ำ ได้ผ่านการเคลื่อนไหวยกย้ายเมื่อได้ใส่ลงไปในตัวมนุษย์และมนุษย์ลงใต้น้ำ เรียกตัวเองว่า “นักดำน้ำ” อุปกรณ์ดำน้ำจึงมีบทบาทในการผลิตระบบคุณค่า (Things - In - Motion) อย่างไรก็ตาม บางครั้งอุปกรณ์ดำน้ำกลับมีบทบาทในฐานะเครื่องมือของระบบทำลายล้างต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมที่มนุษย์ผู้สวมใส่อุปกรณ์ดำน้ำนั้นๆ กระทำการ

ดังนั้น อุปกรณ์ดำน้ำจึงมีศักยภาพในการสื่อสารอย่างเจียบๆ ในฐานะผู้กระทำการของวัตถุ เช่น ในบริบทของการดำน้ำแบบสันตนาการหรือการเรียนดำน้ำเบื้องต้น นักดำน้ำมือใหม่ ประสบการณ์น้อยอาจพลาดไปเตะปะการังแตกหักเสียหาย ในสถานการณ์นี้ อุปกรณ์ดำน้ำจึงเป็นสิ่งกลางในฐานะเครื่องมือสร้างให้เกิดสังคมเสี่ยงทางทะเลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อปัญหาสิ่งแวดล้อมย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ร่วมมือกันรักษาสิ่งแวดล้อมและนักดำน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจกรรมมาเป็นอาสาสมัครควบคุมกับกิจกรรมสันตนาการ เครื่องมือ/อุปกรณ์ดำน้ำจึงเป็นสิ่งสามารถนำพามนุษย์ลงสู่ใต้ท้องทะเลลึกเพื่อร่วมกันช่วยแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเล ในสถานการณ์นี้ อุปกรณ์ดำน้ำได้มีการเดินทางของระบบคุณค่า (Tournaments of Value)

สรุปแล้ว อุปกรณ์ดำน้ำในฐานะสิ่งของ มีอำนาจเป็นผู้กระทำการสื่อสารเพื่อสะท้อนปัญหาสังคมเสี่ยงในสังคมและแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงในเวลาเดียวกัน อุปกรณ์ดำน้ำถึงจะเป็นสรรพสิ่งที่ไม่มีชีวิต หากแต่มีความสัมพันธ์เครือข่ายที่โยงใยกับชีวิตทางสังคม (Social Life of Things) ตั้งแต่ได้รับการผลิตขึ้นมาจากโรงงาน เดินทางสู่ร้านค้า นักดำน้ำหาซื้อไปสวมใส่บนเรือแล้วกระโดดลงน้ำ พาอุปกรณ์ดำน้ำเข้าสู่โลกใต้น้ำทางทะเล

อุปกรณ์ดำน้ำเป็นวัตถุไม่มีชีวิตที่เข้ามากระทำกับมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีศักยภาพเหนือมนุษย์ ลงไปปฏิบัติภารกิจใต้น้ำลึกเป็นเวลานาน เพื่อเข้าไปจัดการกับปัญหาสังคมความเสี่ยงทางทะเลได้ นอกจากนี้ อุปกรณ์ดำน้ำยังแสดงถึงสัญญาของอำนาจที่เหนือกว่าและครอบงำนักดำน้ำที่อ่อนกว่า เช่น Dive Instructor/Dive Master จะถูกสอนให้ใช้อุปกรณ์ดำน้ำที่ดี มีคุณภาพ ได้มาตรฐานเพื่อแสดงภาพลักษณ์ที่เป็นมืออาชีพและเป็นต้นแบบให้นักเรียน/ลูกค้าดำน้ำ

นอกจากอุปกรณ์ดำน้ำจะแสดงถึงสัญญา สร้างความหมายทางสังคมแล้ว อุปกรณ์ดำน้ำดิจิทัลบางอย่าง ยังถูกนำมาใช้ควบคุมพฤติกรรมของนักดำน้ำและสังคมการดำน้ำให้อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ รวมถึงเป็นหลักฐานร้องเรียนเอาผิด ลงโทษเวลาเกิดปัญหา ดังนั้น การลอยอยู่ใต้ทะเลของนักดำน้ำลึกจึงไม่ได้มีความเป็นอิสระ แต่ต้องพึ่งพิงและถูกควบคุมด้วยเทคโนโลยีตลอดเวลา รวมถึงเทคโนโลยีดิจิทัลยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบการทำงานของนักดำน้ำอาชีพ เช่น Dive Computer เป็นอุปกรณ์ที่นักดำน้ำทุกคนต้องมี Dive Computer ทำหน้าที่บอก

ความลึกและเวลาที่ใช้ในการดำน้ำ รวมถึงสามารถเตือนว่าจะอยู่ที่ความลึกดังกล่าวได้อีกนานเท่าไรจึงจะปลอดภัย มีบางกรณีที่มี Dive Master/Dive Instructor พาลูกค้าดำน้ำใช้เวลาสั้นๆ เกินไป (โดยที่อากาศของทุกคนในทีมยังเหลือเยอะ) จึงถูกลูกค้าร้องเรียนว่าพาดำน้ำไม่คุ้มกับเงินที่เสียไป โดยใช้ข้อมูลที่ถูกบันทึกใน Dive Computer ส่งเข้าโทรศัพท์มือถือและส่งไปในโปรแกรมไลน์เพื่อเป็นหลักฐานแจ้งให้บริษัทดำน้ำต้นสังกัดทราบ

อุปกรณ์ดำน้ำที่มนุษย์ประกอบขึ้นจากวัตถุชิ้นส่วนเล็กๆ ในโรงงานได้หลอมรวมขึ้นจนเป็นเครื่องมือราคาแพงหลายชิ้น และอุปกรณ์ดำน้ำแต่ละชิ้นได้ถูกนำมาปะติดปะต่อ ล็อคเข้าด้วยกัน สวมใส่ลงในตัวมนุษย์จนกลายเป็นเสื้อผ้าที่พอดีตัว ซึ่งเรียกว่า “ชุดดำน้ำ” เพื่อพามนุษย์ในฐานะนักดำน้ำลงไปได้ทะเล ไปสัมผัสกับธรรมชาติใต้ทะเลตามที่มันเป็นอย่างนั้น มนุษย์เทคโนโลยี ธรรมชาติและระบบนิเวศทางทะเลจึงเกิดความคลุกเคล้าเป็นส่วนหนึ่งของมันและกันอย่างสิ้นไหลไปตามบริบท ถูกกระบวนการสร้างคุณค่าผ่านการผลิตความหมายทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงสร้างให้เกิดการคิดย้อนกลับถึงปรากฏการณ์สังคมเสี่ยงทางทะเลที่ค้นพบระหว่างทาง

จากประเด็นเรื่องอุปกรณ์ดำน้ำในฐานะเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่สามารถพามนุษย์เข้าสู่โลกใต้น้ำทางทะเลเพื่อกิจกรรมสันตนาการรวมถึงเข้าไปช่วยแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงผ่านนักดำน้ำอาสาสมัครมีความสอดคล้องกับแนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัตถุสิ่งของเข้ามาเชื่อมโยงกับวิถีปฏิบัติของผู้คนและการหันเปลี่ยนสู่ผู้กระทำ (Agentireturn) ของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์และศักยภาพเชื่อมโยงของวัตถุในการรับรู้โลกของสิ่งมีชีวิต (ยุคติ มุกดาวิจิตร และชัชชล อัจฉนาทิตติ (บก.), 2564: 144)

10.2.3 นักดำน้ำกับพื้นที่ใต้ทะเล: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ

ประเด็นเรื่องพื้นที่ มีสองมุมมองที่ต้องวิเคราะห์ควบคู่กันไป คือ พื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคม พื้นที่ทางกายภาพใต้ทะเล ประกอบด้วยน้ำ หิน ดิน ททราย ปะการัง ปลา หลากหลายชนิดและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ เช่น ปฏิมากรรมใต้น้ำ ขยะ เศษอวน เรือจม ฯลฯ แต่เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ทางสังคม พื้นที่ใต้ทะเลมีความหมายเชิงนัยยะที่

หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนให้ความหมายและผู้ตีความหมายมีวัตถุประสงค์อย่างไรต่อทะเล

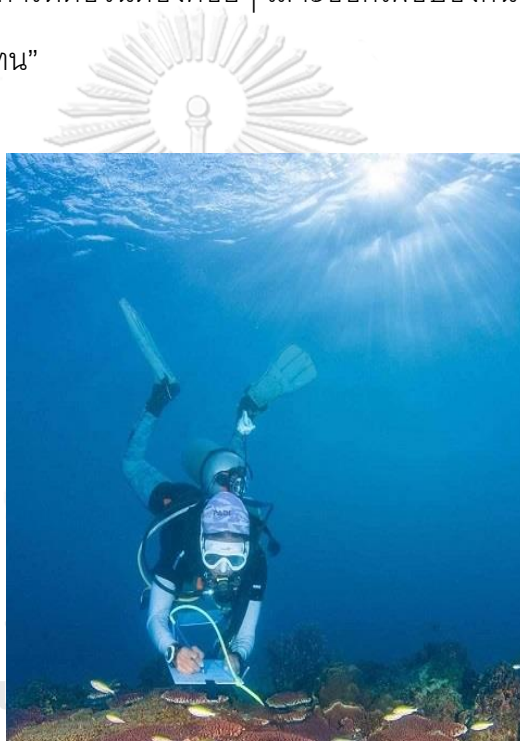
ดังนั้น ทะเลในฐานะพื้นที่ทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ประกอบสร้างขึ้นและให้คุณค่าสร้างความหมายลึ้นไหลไปตามเป้าประสงค์ของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใต้ทะเล เช่น นักท่องเที่ยวมองว่าทะเลเป็นพื้นที่สันทนาการพักผ่อนหย่อนใจ ในขณะที่ครูสอนดำน้ำมองว่าทะเลคือสถานที่ทำงานหรือเป็นแหล่งรวมแรงงานใต้น้ำของตลาดทุนนิยม (ซึ่งมีทั้งแรงงานถูกกฎหมาย แรงงานผิดกฎหมาย แรงงานบัตรหมดอายุ แรงงานต่างด้าวทำงานอยู่ใต้ทะเล) ส่วนชาวประมงให้ความหมายว่าพื้นที่ทางทะเลคือ ตู้กับข้าว แหล่งหาอาหาร สร้างรายได้ ส่วนนักวิจัย/นักพัฒนามองว่าทะเลคือแหล่งความมั่นคงทางอาหารของโลก ในขณะที่นักธุรกิจ/ผู้ประกอบการมองว่าทะเล คือ พื้นที่ลงทุน พื้นที่ทางเศรษฐกิจ ดังมีคำกล่าวเปรียบเปรยว่า ท้องทะเล คือ เศรษฐกิจสีน้ำเงิน

นอกจากนี้ ใต้ทะเลยังเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้การควบคุมของรัฐ ซึ่งรัฐได้กำหนดขอบเขต สร้างเส้นแบ่งเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ทางทะเลโดยให้สิทธิแก่คนกลุ่มหนึ่งสามารถเข้ามาประกอบกิจกรรมทางทะเลได้ ในขณะที่คนอีกกลุ่มหนึ่งไม่สามารถกระทำการได้ในเขตพื้นที่เดียวกัน โดยมีการใช้ “ทุ่น” เป็นเครื่องหมายแสดงสัญลักษณ์กำหนดเขตแดน เช่น พื้นที่ดำน้ำจะมีทุ่นสีส้มแสดงขอบเขตจุดดำน้ำเพื่อให้เรือจอดและบ่งบอกให้รู้ว่าเรือประเภทอื่นที่ไม่ใช่เรือบริการดำน้ำจะเข้ามาในเขตแดนดังกล่าวไม่ได้

นอกจากนี้ รัฐยังได้กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ว่าคนกลุ่มใดบ้างมีสิทธิในการเคลื่อนย้ายทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เช่น ประชาชนทั่วไปไม่สามารถจับปะการังและสัตว์ทะเลประเภทคุ้มครองได้ รวมถึงให้อำนาจแก่ผู้ที่มีสิทธิเคลื่อนย้ายปะการัง จับสัตว์ทะเลได้จะต้องเป็นบุคคลที่รัฐอนุญาตเท่านั้น เช่น เจ้าหน้าที่ผู้นำสัตว์ไปรักษา/วิจัย นักดำน้ำที่ได้รับการอบรมเรื่องการปลูกปะการังภายใต้หน่วยงานรัฐและต้องเป็นการสัมผัสทรัพยากรธรรมชาติเพื่อปฏิบัติงาน หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ เมื่อเกิดปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเล ทะเลได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เปราะบาง ต้องได้รับการปรับปรุงฟื้นฟู มีโครงการต่างๆ จากหลากหลายองค์กรเข้ามาพัฒนาพื้นที่ทางทะเลและให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ รวมถึงเกิดกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ ทำงานร่วมกัน โดยนักดำน้ำ

อาสาสมัครที่ทำงานใต้น้ำจะต้องได้รับการอบรมให้มีทักษะความรู้เรื่องการตัดอวน ปลูกปะการัง และสามารถดูแลตัวเองใต้ทะเลได้

ระหว่างอยู่บนเรือ ผู้นำการดำน้ำได้ให้คำแนะนำว่า “การลงไปปฏิบัติงานในพื้นที่ใต้ทะเล หน้าที่ตัดอวนขอให้แก่นักดำน้ำที่มีความชำนาญหรือมีระดับการดำน้ำที่สูงและต้องตัดอย่างระมัดระวัง วิธีตัดอวนต้องไล่ตัดจากพื้นที่ระดับลึกขึ้นมาหาระดับตื้น ทำดำน้ำที่ใช้ตัดอวนต้องหัวที่มลงพื้นและขาชี้ขึ้นฟ้า หากควบคุมการลอยตัวไม่ดี จะยิ่งทำให้ฟิน (Fins) ของนักดำน้ำไปเตะปะการังเสียหายกว่าเดิม การตัดอวนต้องค่อยๆ เลาะออกเพื่อป้องกันไม่ให้กรรไกรหรือคมมีดพลาดไปตัดปะการังหลุดแทน”

ที่มา: เกษมล ชาวนา ครูสอนดำน้ำ

ภาพที่ 21 แสดงท่าดำน้ำที่ใช้ในการทำงาน ปลูกปะการัง ตัดอวนและบันทึกข้อมูลใต้ทะเล

การที่นักดำน้ำเห็นการเปลี่ยนแปลงของท้องทะเลและเคยลงไปปฏิบัติงานใต้ทะเล ทำให้เห็นถึงความยากลำบาก เหน็ดเหนื่อยและบางจุดมีความอันตราย เช่น กระแสน้ำแรง วิสัยทัศน์ใต้น้ำมืด สิ่งเหล่านี้ทำให้นักดำน้ำเห็นคุณค่าของการเป็นแรงงานใต้ทะเล โดยนักดำน้ำอาสาสมัครได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพื้นที่ใต้ทะเลเชิงสัญลักษณ์ ดังนี้

“ใต้ทะเลคือ อัญมณี เงามองลงไปใต้ทะเล เราเห็นปะการังที่มันเป็นสีชมพูๆ สดุดุกหุดุกตา มันสวยมาก เรารู้สึกว่ามันต้องรักษามันไว้”

สื่อมวลชน ผู้เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

“ทะเล คือ ธนาคารสีเงิน มองไปทางไหนก็มีแต่เงิน ถ้าลูกหลานมีแต่ถอนเงินออกมาจากธนาคาร แต่ไม่รู้จักนำมาฝากไว้เหมือนเดิม สักหน่อยเงินในธนาคารก็จะหมดไป ทะเลก็เหมือนกัน”

ชาวประมงผู้เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

“พื้นที่ใต้ทะเลหาดูยากกว่าดาวเดือน ดาวเดือนมันอยู่บนฟ้า ทุกคนเงยหน้าขึ้นไปก็เห็นเหมือนกันหมด แต่ใต้ทะเลมีเฉพาะนักดำน้ำ ต้องดำลงไปเท่านั้นจึงจะให้เห็น”

ครูสอนดำน้ำผู้เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

“ทะเลคือบ้านของปลา เราคือผู้มาเยือน เราต้องเคารพเจ้าของบ้าน”

ครูสอนดำน้ำผู้เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร

การที่นักดำน้ำให้คุณค่า เห็นความสำคัญของท้องทะเล เมื่อพื้นที่ทางทะเลเกิดการเปลี่ยนแปลง มีสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ควรอยู่ใต้ทะเลเข้ามา เช่น คราบน้ำมัน ขยะพลาสติก เศษอวน พลาสติก มีสมอเรือสับลงในแนวปะการัง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ทำให้นักดำน้ำเกิดความตระหนัก เกิดจิตสำนึกหวงแหนและนำไปสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ รวมถึงต้องการแจ้งเตือน สะท้อนปัญหาและทำให้ทะเลกลับมาเหมือนเดิม

นอกจากนี้ การที่นักดำน้ำได้ใช้ผัสสะทุกส่วนของร่างกายลงไปสำรวจพื้นที่ใต้ทะเลทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับภาพจำในอดีตที่เคยสัมผัสทะเลและต้องการทำให้พื้นที่ใต้ทะเลดีขึ้นจึงนำมาสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร จากคำบอกเล่าของกลุ่มนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ ดังต่อไปนี้

“เมื่อยี่สิบปีที่แล้ว พี่มาที่นี่ครั้งแรก ใ้ให้ น้ำใสมากกกก มันมีปะการังอะไรอะ สีชมพูๆ เหมือนดอกไม้ ไกลสดุดุกหุดุกตา เรารู้สึกว่ามันต้องเก็บมันไว้ ต้องอนุรักษ์”

“ชายหาดตรงนี้ (ชี้ไป) แถวหมู่บ้านมอแกน 10 ปีที่แล้ว หาดทรายขาวมาก แต่ตอนนี้มันไม่ขาว เป็นสีน้ำตาล เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ที่มาเที่ยวแล้วทำลายนี่แหละ”

“หนูเคยไปดำน้ำที่ XXX กลับมาคันมาก แสบผิวเลย...”

“ผมเคยไปดำน้ำที่เกาะ XXX ได้กลิ่นของครีมกันแดด พอลงไปได้น้ำได้กลิ่นน้ำมันเรือ”

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางทะเล ทำให้พื้นที่สวยงามของท้องทะเลกลายเป็นพื้นที่เปราะบาง ต้องได้รับการดูแลฟื้นฟูและนำมาสู่การร่วมกันป้องกัน สอดส่อง เป็นหูเป็นตาโดยอาศัยนักดำน้ำช่วยเฝ้าระวัง ตรวจสอบความผิดปกติของทะเล ใช้เทคนิคการถ่ายรูป อัปเดตคลิปวิดีโอเพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์แจ้งให้หน่วยงานรัฐทราบ รวมถึงแจ้งผ่านช่องทางต่างๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ

ความเสียหายทางทะเลนำมาสู่ความร่วมมือปฏิบัติการทำความสะอาดฟื้นฟูพื้นที่ใต้ทะเลในรูปแบบของการจัดกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์ต่างๆ เช่น การปลูกปะการัง สร้างบ้านปลา ปลูกหญ้าทะเล ปล่อย่อยมือเสือและม้าน้ำ สร้างปฏิมากรรมเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใต้ทะเล (เช่น การนำรถจักรยาน เรือ รวมถึงอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งเคยอยู่บนบกเอามาตั้งใต้ทะเล) โดยสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นใต้ทะเลเหล่านี้ นักดำน้ำอาสาสมัครคาดหวังว่าจะช่วยลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว ณ จุดดำน้ำที่ใดที่หนึ่งซึ่งมากเกินไปและระบายถ่ายเทคนไปดำน้ำตามแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นแทน จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามนุษย์เข้ามาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทรายเรียบให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เปลี่ยนธรรมชาติให้กลายเป็นสินค้าภายใต้ฐานของการพัฒนาพื้นที่ใต้ทะเลให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ที่มา: สุรจิตต์ ปานหยวกและนาวี จำลองราช

ภาพที่ 22 ปฏิมากรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นและนำลงไปไว้ใต้ทะเลเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและที่ยึดเกาะปะการัง

จากการที่ปะการังตามธรรมชาติไม่สามารถเติบโตขึ้นมาทดแทนธรรมชาติที่ถูกทำลายได้ทัน ทำให้มนุษย์ต้องช่วยกันปลูกเพิ่มและสร้างแหล่งปะการังเทียมเพื่อให้เป็นแหล่งอาศัยของปลานอกจากนี้ หน่วยงานรัฐยังได้กำหนดกฎหมายเพื่อควบคุมพื้นที่ทางทะเลในรูปแบบต่างๆ เช่น กำหนดพื้นที่เขตอุทยานทางทะเล กำหนดกฎหมายควบคุมการดำน้ำลึก การให้อำนาจ จำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรใต้ทะเลแก่คนเฉพาะกลุ่ม รวมถึงกำหนดประเภทของสัตว์ทะเลคุ้มครองซึ่งมีกฎหมายห้ามสัมผัสและนำขึ้นเรือ

นอกจากสรรพสิ่งต่างๆ ที่อยู่ใต้ทะเลได้เข้ามากระทำกับท้องทะเลทำให้พื้นที่ใต้ทะเลเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงเสียหาย ทำลายและกลายเป็นพื้นที่เปราะบางแห่งสังคมเสียแล้ว สรรพสิ่งที่อยู่บนฟ้ายังได้เข้ามากระทำกับพื้นที่ทางทะเลและส่งผลให้ใต้ทะเลเกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างความเสี่ยงอันตรายให้แก่ักดำน้ำ ไม่ว่าจะเป็น ฝน พายุ คลื่น ลม แดด มรสุม ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้เข้ามากระทบกับน้ำทะเล ทำให้พื้นที่ใต้ทะเลเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น อุณหภูมิ แสงสว่าง กระแสน้ำในทะเลเปลี่ยน ส่งผลให้นักดำน้ำต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำน้ำ (รวมไปถึงเปลี่ยนจุดดำน้ำหรือยุติการดำน้ำ) เพื่อหลีกเลี่ยงความอันตรายอันเกิดจากความไม่แน่นอนของพื้นที่

กายภาพทางทะเล นักดำน้ำมีวิธีปรับตัว รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ใต้ทะเลเมื่อเผชิญกับสภาวะใต้น้ำไม่พึงประสงค์ ดังนี้

กรณีศึกษาตัวอย่างจากการเก็บข้อมูล ร้านดำน้ำที่ผู้เขียนทำงานอยู่จะออกเรือแต่เช้านัดลูกค้าขึ้นรถตี 5:45 เรือออก 6 โมงเช้าไปถึงจุดดำน้ำ 7 โมงเช้า ซึ่งแดดยังไม่ออก ทำให้ใต้น้ำมืดและขุ่น โดยเฉพาะเมื่อ 2-3 วันที่ผ่านมาฝนตก หากลงไปใต้ทะเล ณ เวลานั้นจะไม่เห็นอะไร ดังนั้นจึงต้องรอให้แดดออกก่อน นอกจากนี้ ยังพบกรณีคลื่นบนผิวน้ำราบเรียบ เงียบสงบแต่เมื่อลงไปใต้น้ำกระแสน้ำแรง มีคลื่น ทำให้กระแสน้ำพัดกลุ่มนักดำน้ำกระจายตัว ชัดนักดำน้ำออกห่างจากจุดดำน้ำไปไกลเป็นกิโลโดยที่ไม่รู้สึกตัว ดังนั้น Dive Instructor/Dive Master จึงต้องเรียนรู้ทิศทางของคลื่น ลม กระแสน้ำ เทคนิคการพาลูกค้า/นักเรียนดำน้ำหลบหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อาจทำให้เกิดอันตราย เช่น ดำน้ำหลบตามแนวภูเขา ถ้าหรือโชดหินใหญ่ใต้น้ำรวมถึงใช้ไฟฉายส่อง ส่งสัญญาณแก่ลูกทีม เป็นต้น

การเกิดกระแสคลื่นแรงใต้น้ำส่งผลให้นักดำน้ำต้องออกแรงตีขามากขึ้น การใช้แรงมากทำให้อากาศหมดไว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับการหายใจโดยหายใจออกช้าๆ ยาวๆ ทางปาก (ไม่หายใจทางจมูก) ตั้งสติไม่ตื่นตระหนก นอกจากนี้อิทธิพลของคลื่นและกระแสน้ำแรงจะส่งผลกระทบต่อระบบร่างกายและการหายใจของมนุษย์แล้ว อุปกรณ์ดำน้ำยังเข้ามามีส่วนสัมพันธ์กับธรรมชาติใต้น้ำด้วย “ฟิน” หรือ “ตีนกบ” เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยนักดำน้ำออมแรง ตีขาพุ่งไปข้างหน้าได้ไวขึ้น แต่ในกรณีที่กระแสใต้น้ำแรง การใช้ฟินที่เบาบาง ใช้ฟินผิดประเภทหรือฟินสั้นเกินไปจะทำให้นักดำน้ำต้านกระแสน้ำไม่อยู่ ตีขาอยู่ที่เดิม ดังนั้นจึงต้องเปลี่ยนมาใช้ฟินที่หนัก แข็งแรง ทนทานเพื่อสามารถรับมือกับกระแสน้ำได้

จากตัวอย่างกรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความแปรปรวนของพื้นที่ใต้ทะเล เช่น กระแสน้ำแรงมีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (เช่น คลื่น ลม มรสุม) ส่งผลกระทบต่อร่างกายมนุษย์ (เช่น การหายใจ การเคลื่อนไหว สภาพจิตใจ) ดังนั้นจึงต้องใช้อุปกรณ์/เทคโนโลยีการดำน้ำ (เช่น ฟิน/ตีนกบ) ที่ออกแบบมาเฉพาะเพื่อต้านแรงกระแสน้ำได้ดี ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องการสะท้อนให้เห็นว่า สิ่งไม่มีชีวิตของพื้นที่ใต้ทะเลและบนฟ้าได้เข้ามากระทำกรกับร่างกายของมนุษย์ ทำให้มนุษย์หาทางที่จะเรียนรู้ เอาตัวรอดจากความเสี่ยงของพื้นที่ใต้ทะเลเพื่อทำกิจกรรมที่

มีความเสี่ยงอย่างการดำน้ำลึกโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนสำคัญเพื่อจัดการกับปัญหาความเสี่ยงทั้งทางด้านกายภาพและทางสังคม

นอกจากนี้ พื้นที่ใต้ทะเล ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติทางชีวภาพที่หลากหลาย เช่น สัตว์ทะเล ปะการัง หญ้าทะเล ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำหน้าที่แก้ปัญหาดังกล่าวความเสี่ยงในรูปแบบของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์โดยการเผยให้เห็นความเชื่อมโยง เสี่ยงหาย ทำให้มนุษย์ผู้ดำน้ำลงไปพบเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ดังนั้นสรรพสิ่ง/วัตถุใต้ทะเลจึงมีความจำเป็นต่อการผลิตสร้างความหมาย (ยุคติ มุกดาวิจิตร และชัชชล อัจฉนาภิตติ (บก.), 2564: 158) เพื่อสะท้อนสังคมเสี่ยงด้วย

จากกรณีศึกษาของพื้นที่ใต้ทะเลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของพื้นที่ทางทะเล (Sea Space Power) เมื่อทะเลเกิดสังคมเสี่ยงโดยการกระทำของมนุษย์ ทะเลได้กลับกลายเป็นผู้กระทำการ (Actor/Agency) ที่มีศักยภาพ ทำให้มนุษย์รวมตัวกัน ระดมทรัพยากรต่างๆ ร่วมกันเพื่อดำน้ำลงไปช่วยเหลือทะเล หาทางปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพที่แปรปรวนและเปราะบางของท้องทะเล เพื่อลงไปมีปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศใต้ทะเล เพราะพื้นที่ใต้ทะเลคือพื้นที่ทางสังคมหนึ่งซึ่งจำเป็นต่อการหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์และธรรมชาติ

10.2.4 นักดำน้ำกับสัตว์ใต้ทะเล: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ

สัตว์โลกใต้ทะเลทำหน้าที่เป็นมากกว่าสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ที่เป็นอาหารของมนุษย์หรือได้รับผลกระทบจากไมโครพลาสติกที่มนุษย์ก่อขึ้น สัตว์ทะเลยังทำหน้าที่เป็นผู้กระทำการ (Actor) ในมิติต่างๆ ที่ส่งผลต่อมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาระบบนิเวศ (Ecological Reflexivity) และนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด สร้างตัวตน เสริมความชำนาญเฉพาะด้าน พัฒนาศักยภาพเฉพาะทาง เพิ่มพูนองค์ความรู้เนื่องด้วยความหลงใหลที่มีต่อสัตว์ทะเลและต้องการเข้าถึงความน่าอัศจรรย์ของสิ่งมีชีวิตใต้ทะเล รวมถึงต้องการช่วยเหลือสัตว์ทะเลให้ได้มากที่สุด

นักดำน้ำได้เล่าถึงประสบการณ์การเผชิญหน้ากับสัตว์ทะเลและนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด การกระทำในแง่มุมที่หลากหลาย สัตว์ที่ผู้ให้ข้อมูลเอ่ยนามถึงในการวิจัยครั้งนี้ เช่น ฉลามวาฬ ปลาฉลาม ปลาฉลาม (นุ้ต) เต่าทะเล เป็นต้น โดยบทบาทและพฤติกรรมของนักดำน้ำจะ

เปลี่ยนแปลง ปรับตัวไปตามสถานการณ์ที่เจอสัตว์ทะเลหรือจากการพบเห็นสภาพของสัตว์ทะเลในแบบที่มันเป็นอยู่

“...ถ้ามีกัปตันเรือโทรมาบอกว่าเจอฉลามวาฟที่นั่นที่นี่ อีกไม่เกิน 40 นาที หนูเอาเรือออกไปถึงที่นั่นเลย ฉลามวาฟมันจะว่ายวนอยู่ประมาณ 2 ชั่วโมง...เวลาเจอฉลามวาฟ คนอื่นจะถือกล้องถ่ายรูป แต่หนูจะว่ายน้ำผ่านกล้อง จะได้มีรูปคู่กับฉลามวาฟ แล้วเราก็จะเอาไปลง (โพสต์ลงโซเชียลมีเดีย - ผู้วิจัย) โปรโมทรีสอร์ตและโรงเรียนสอนดำน้ำของเรา อยากประชาสัมพันธ์ให้รู้ว่าบ้านเรามีฉลามวาฟนะ มาเที่ยวกัน ทะเลอ่าวไทยก็สวยไม่แพ้อันดามัน...”

เจ้าของรีสอร์ต ร้านดำน้ำและนักดำน้ำระดับ Advance Open Water

“...ผมเห็นปลามันติดอวนอยู่ รััดแน่นมาก ดันเอาชีวิตรอด เลยเอามือที่ติดตัวมาไปตัดเชือกออกให้ มันก็ว่ายไปได้ มีดเป็นอุปกรณ์ดำน้ำที่ผมเอาติดตัวลงด้วยตลอด เอาไว้ช่วยชีวิตสัตว์ทะเลและตัดอวนที่มันติดปะการังได้...”

“มาซ่า” ครูสอนดำน้ำ (Dive Instructor) และนักวิทยาศาสตร์ทางทะเล

“...ผมว่าหนูดี (ทากทะเล - ผู้วิจัย) มันเป็นตัวเล็กที่มีเสน่ห์ะ มันน่ารัก มีหลายสายพันธุ์ ผมชอบถ่ายรูปแนว Micro...ถ้าตัวไหนเราไม่รู้จักก็จะเอาไปโพสต์ถามว่ามันชื่ออะไร แต่ถ้าตัวไหนเรารู้จักก็จะโพสต์บรรยายว่ามันมีชื่อว่าอะไร เจอที่ไหน แหะให้คนอื่นรู้ด้วย...”

CHULALONGKORN UNIVERSITY

“โกโก้” ผู้ช่วยครูสอนดำน้ำ(Dive Master)

“...คนอื่นกลัวปลาฉลาม หนีกัน แต่ผมชอบนะ ผมว่ามันทำทายเป็นดี ตอนที่มันพุ่งเข้าใส่ เราต้องหลบหนีให้ทัน สนุกดี (หัวเราะ)...”

“วาริน” ครูสอนดำน้ำ (Dive Instructor)

“...ในบรรดาสัตว์ทะเล หนูชอบฉลามวาฬที่สุด มันน่ารัก อยากรู้อีก ใครเจอคือโชคดี ใครไม่เจอต่องไปทำบุญ...ตอนเช้าๆ พี่มาดูซิ หน้าหาดบ้านหนู ฉลามครีบดำแม่กับลูกมันจะมาว่ายน้ำเล่นกัน ที่นี่ยังมีฉลามสมบรูณ์ สงบ มีสมาธิทำงานหาเงิน ไม่อยากออกไปไหนเลย...”

“นั่นดี” Dive Master และช่างภาพใต้น้ำ

“...ดำน้ำลงไป เห็นเต่ากระดอกแตกนอนอยู่ ไม่เคลื่อนไหวเลย สงสัยไปไม่ไหว อยากรช่วย ลองติดต่อเจ้าหน้าที่ศูนย์ดูแลสัตว์ทะเล เขาบอกว่าเต่าจะรักษาตัวเอง อย่านำใครไปรบกวน...”

“ครูมด” ครูสอนดำน้ำ (Dive Instructor)

“...ผมดำน้ำมาสองพันได้แล้ว เห็นสัตว์ใต้ทะเลบาดเจ็บ ก็อยากรู้ว่าเราต้องทำยังไงต่อ เชือกอวนรัดบ้าง ใบบัดเรือพันหางขาดบ้าง พอ ทช. (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง - ผู้วิจัย) เปิดอบรมการดูแลช่วยเหลือสัตว์ทะเล ผมเลยพาลูกมาเข้าอบรมด้วย ต่อไปเราจะได้ช่วยเหลือได้ถูกวิธี...”

“พีเอริก” Dive Master และประธานเครือข่ายกลุ่มดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์

“...ผมเป็นประธานเครือข่ายสัตว์ทะเลหายาก ดำน้ำไปเจอสัตว์ตายที่ไหน ต้องแจ้งให้ศูนย์วิจัยสัตว์ทะเลหายาก และช่วยสัตว์แพทย์ในศูนย์ทำงาน ฝ่าท้องสัตว์เพื่อหาสาเหตุการตายว่าเกิดจากอะไร มีขยะในท้องไหม เป็นขยะประเภทไหน ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลสัตว์ทะเล...”

“บอล” Dive Master, เจ้าของร้านดำน้ำและประธานเครือข่ายช่วยชีวิตสัตว์ทะเล

จากคำบอกเล่าของนักดำน้ำที่เจอสัตว์ทะเลหลากหลายจะเห็นได้ว่ามุมมองความคิดที่นักดำน้ำมีต่อสัตว์ทะเลแต่ละชนิด แต่ละสถานการณ์จะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปฏิกริยาของสัตว์ที่แสดงออกมา (Action) ด้วย ปลาแต่ละชนิดจะถูกให้คุณค่า แสดงความหมายต่อสังคมแตกต่างกัน หากเป็นสัตว์ตัวใหญ่ หายาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์น้ำที่ได้รับการขึ้นบัญชีให้เป็นสัตว์คุ้มครอง เช่น ฉลามวาฬ ปลากระเบน คนจะให้ความสนใจติดตาม ถ่ายภาพมากกว่าฝูงปลาชิว ปลาข้างเหลืองซึ่งมีเป็นล้านๆ ตัว

ฉลามวาฬถูกให้คุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเล นอกจากนี้มนุษย์ยังนำปลาฉลามวาฬไปผูกติดกับค่านิยม ความเชื่อเรื่องศาสนาโซคกลาง เช่น ผู้ที่พบปลาฉลามวาฬถือเป็นคนโชคดี มีบุญหรือแต่มีบุญสูง หากใครไม่เจอฉลามวาฬเหมือนเพื่อนถือว่าเป็นคนบาป ต้องไปทำบุญ กลุ่มนักดำน้ำบางกลุ่มมีพิธีกรรมสวดมนต์ก่อนขึ้นเรือเพื่อขอพรให้ดำน้ำเจอฉลามวาฬ นอกจากฉลามวาฬจะถูกเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องบาปบุญแล้ว ฉลามวาฬยังถูกมนุษย์เรียกสรรพนามให้มีความสัมพันธ์อันที่เครือญาติ เช่น “น้องจูด” “ยานแม่” รวมถึงเต่าตัวใหญ่ที่อยู่มานานจะถูกเรียกว่า “ลุงเต่า” เป็นต้น สรุปลแล้ว ในทางชีววิทยาฉลามวาฬ คือ สัตว์ทะเล แต่ในทางชีวิตสังคม ฉลามวาฬทำหน้าที่เป็นมากกว่าสัตว์ทะเล เพราะมนุษย์ให้คุณค่าตีความหมายในแง่มุมที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ฉลามวาฬล้วนมีศักยภาพในตัวของมันเอง ฉลามวาฬถูกทำให้เป็นของหายาก กลายเป็นทุน เป็นสินค้า เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้นักดำน้ำและช่างภาพใต้น้ำมารวมกัน ทำให้คนจ่ายค่าทริปดำน้ำเพื่อดำลงไปดูฉลามวาฬ ฉลามวาฬทำหน้าที่เป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลและเป็นตัวแทนช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism/Green Tourism)

ในอดีตถึงแม้ฉลามวาฬจะถูกล่าเพื่อนำมาเป็นอาหารบำรุงสุขภาพของมนุษย์ แต่เมื่อฉลามวาฬได้รับการบรรจุให้เป็นสัตว์คุ้มครองในฐานะสัตว์ทะเลใกล้สูญพันธุ์ ฉลามวาฬจึงกลายเป็นสัตว์ที่ต้องได้รับการปกป้อง ดูแล เมื่อเกิดเหตุการณ์ฉลามวาฬถูกรัดด้วยเชือกอวนได้รับบาดเจ็บและมีนักดำน้ำลงไปช่วยตัดอวนออกจากตัวฉลามวาฬ ได้มีการจัดคลินิกปิวิตีโอไว้ เสริมให้นักดำน้ำที่ช่วยกลายเป็น “ฮีโร่” สื่อมวลชนนำเสนอ แต่ในทางตรงกันข้าม หากมีคนถ่ายภาพการล่าฉลามวาฬ โชว์ภาพถือฉลามวาฬตายบนเรือก็จะถูกประณาม เรียกร้องให้มีการตรวจสอบลงโทษทันที ในกรณีของฉลามวาฬ ถือเป็นสัตว์ที่เชื่อง เป็นมิตรต่อนักดำน้ำเพราะไม่ดุร้าย การได้ถ่ายรูปคู่กับฉลามวาฬถือเป็นภาพหายากที่น่าประทับใจซึ่งนักดำน้ำนิยมนำเสนอผ่านโซเชียลมีเดีย อย่างไรก็ตาม มีปลาอีกชนิดหนึ่งซึ่งมีนิสัยดุร้าย ชอบพุ่งชนนักดำน้ำให้ตกใจ บางครั้งกัดนักดำน้ำ ทำให้ต้องรีบว่ายน้ำหนี คือ “ปลาวัว”

ปลาวัว เป็นสัตว์ที่มีตาโต ปากใหญ่ ฟันแหลมคมและหวงพื้นที่ โดยเฉพาะฤดูการผสมพันธุ์ หากปลาวัวพบสิ่งเคลื่อนไหวใต้น้ำเข้ามาในเขตแดน ปลาวัวจะพุ่งเข้าใส่และทำร้ายได้ เช่น

กัดฟันหรือพุ่งชนอย่างรวดเร็ว ทำให้นักดำน้ำต้องหลบหนีไปทางอื่น อย่างไรก็ตาม การปะทะ จู่โจมของปลาฉลาม นักดำน้ำได้ให้ความหมายว่า เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ ครูสอนดำน้ำ “มาซา” ผู้ถูกปลาฉลามพุ่งชนขณะที่ไปดำน้ำด้วยกันกล่าวว่า

“ทะเลคือบ้านของปลา เราคือแขกผู้มาเยือน เราเข้ามาในบ้านของเค้า เราต้องเคารพเจ้าของบ้าน ถ้าเขาไม่ต้อนรับ เราต้องถอยออกมา”

กล่าวโดยสรุป มนุษย์กับสัตว์ทะเลมีความสัมพันธ์กันที่เป็นมากกว่าอาหาร การที่นักดำน้ำลงไปมีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์โลกใต้ทะเลในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านประสบการณ์การช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ความว้าวุ่น เต่าทะเล ปลากระเบน โลมา ฯลฯ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนการทอเกี่ยว เป็นศูนย์กลางให้คนมารวมกันใต้ทะเล สร้างรายได้แก่ธุรกิจการท่องเที่ยวให้มนุษย์ ดังนั้นเมื่อสัตว์ทะเลเหล่านี้เจ็บป่วย เกิดอุบัติเหตุจากเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ (เช่น อวน ใบบัดเรือ) มนุษย์จึงทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ ปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ทำให้เกิดความรักและผูกพัน รู้สึกว่าต้องปกป้องดูแลกัน

10.2.5 การทำงานของนักดำน้ำกับเทคโนโลยีดิจิทัล: นำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับ

ข้อสังเกตจากการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งบนเรือและใต้ทะเล พบว่า Dive Instructor/Dive Master เกือบทุกคนมีกล้องถ่ายรูปใต้น้ำ รวมถึงนักเรียน/นักท่องเที่ยวหลายคนล้วนพกกล้องถ่ายรูปใต้น้ำ หากใครไม่มีกล้องก็จะคาดหวังให้ครูหรือเพื่อนที่มีกล้องช่วยถ่ายรูปใต้น้ำส่งให้ ดังนั้นจึงเกิดคำถามตามมาว่า เหตุใดกล้องถ่ายรูปใต้น้ำซึ่งไม่ได้มีความจำเป็นในการช่วยชีวิตนักดำน้ำให้ปลอดภัยใต้ทะเลจึงกลายเป็นอุปกรณ์สำคัญและมีความจำเป็นในลำดับต้นๆ ที่นักดำน้ำต้องซื้อหา กล้องถ่ายรูปใต้น้ำดิจิทัล นอกจากจะใช้บันทึกภาพความสวยงามของโลกใต้ท้องทะเลเพื่อเก็บประสบการณ์ประทับใจในเชิงสุนทรานการแล้ว ในกลุ่มนักดำน้ำอาชีพยังนำมาใช้ในการทำงาน เช่น ถ่ายรูปให้นักเรียน/ลูกค้า รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือหารายได้เสริมโดยการเป็นช่างภาพใต้น้ำ

ในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเล กล้องถ่ายรูปใต้น้ำถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารสาธารณะเพื่อถ่ายทอดปัญหาสังคมเสี่ยงใต้น้ำ รวมถึงใช้เป็นหลักฐานภาพแสดงภาพความเสียหายใต้ทะเลเพื่อขอระดมพลนักดำน้ำอาสาสมัครในยามต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วนผ่าน

สื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ กล้องถ่ายรูปใต้น้ำยังเป็นเครื่องมือสำคัญของนักดำน้ำอาสาสมัครในการทำงานช่วยเหลือภาครัฐเพื่อการวิจัยและเก็บรวบรวมหลักฐานข้อมูลสัตว์ทะเลหายาก

จากการศึกษาเครือข่ายสังคมออนไลน์ของกลุ่มนักดำน้ำ พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐได้ประกาศขอความร่วมมือให้นักดำน้ำช่วยถ่ายรูปสัตว์ใต้ทะเลที่หน่วยงานสนใจศึกษา เช่น ฉลามวาฬ โลมา เต่าทะเล แมงกระพรุนพิษ โดยส่งภาพถ่าย พร้อมระบุข้อมูล (ชื่อสัตว์ วัน เวลา ความลึกและจุดดำน้ำที่พบ) ส่งให้หน่วยงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการวิจัยและเฝ้าระวัง รวมถึงต้องการนำไมโครชิพ (Microchip) มาฝังในตัวสัตว์เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวใต้ทะเล

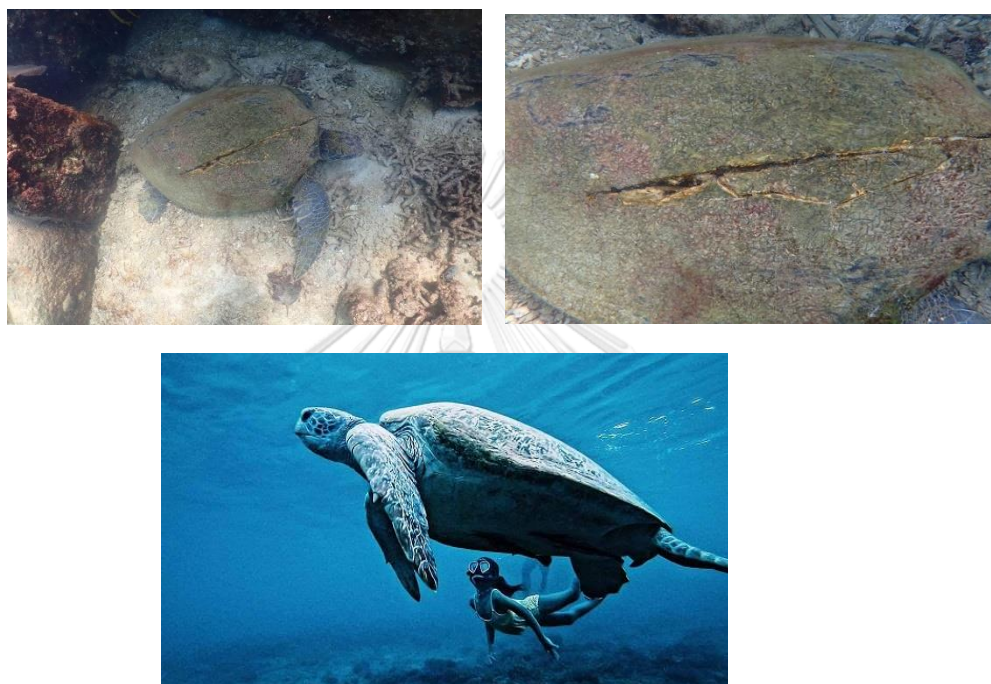
นอกจากกล้องถ่ายรูปใต้น้ำจะถูกนำมาใช้เพื่อติดตามชีวิตของสัตว์ทะเลแล้ว กล้องถ่ายรูปใต้น้ำยังถูกนำมาใช้ติดตามสอดส่องพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อตรวจตราการกระทำผิดกฎหมายทางทะเล เช่น การทิ้งสมอเรือลงในแนวปะการัง การคุกคามสัตว์และทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล การให้อาหารปลา เรือประมงผิดกฎหมายและการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่รบกวนพื้นที่เขตดำน้ำ โดยภาพเหล่านี้จะถูกส่งไปร้องเรียนในโซเชียลมีเดีย เช่น ไลน์กลุ่ม เฟซบุ๊กส่วนตัว/เฟซบุ๊กกลุ่มหรือโทรศัพท์แจ้งหน่วยงานโดยตรง รวมถึงมีการใช้เทคนิคแท็ก (@Tag) ชื่อผู้มีอำนาจและหน่วยงานที่รับผิดชอบ

จากคำบอกเล่าชาวประมงที่เป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ซึ่งพกกล้องถ่ายรูปใต้น้ำเป็นประจำ กล่าวไว้ว่า

“...บนเรือของพ่อจะมีอุปกรณ์ดำน้ำและถังอากาศติดไว้บนเรือเวลาออกไปหาปลาชุดนี้ ส่วนกล้องนี่พกตลอด...ถ้าทะเลมีปัญหาอะไร อย่างคราบน้ำมันรั่วตรงไหน ปะการังติดอวนตรงไหน พ่อจะดำลงไปถ่ายรูป ส่งเข้าไลน์กลุ่มนักดำน้ำ นักข่าวเห็น เขาก็ขอภาพไปลง ...พ่อเห็นว่าชีวิตชาวประมงพื้นบ้านน่าสนใจ อยากถ่ายทอด ก็ติดต่อให้นักข่าวมาทำข่าว เขาก็มานะ เราช่วยเหลือกัน...”

นอกจาก ปัจเจกบุคคลจะมีกล้องถ่ายรูปใต้น้ำเพื่อใช้สอดส่องดูทั้งความสวยงามและความผิดปกติของทะเลแล้ว ภาครัฐยังนำกล้องมาใช้เพื่อตรวจตราเรือเข้าออกเพื่อใช้ทรัพยากรทางทะเลอีกด้วย อีกเหตุการณ์หนึ่งคือ ครูสอนดำน้ำพบเต่ากระดองแตก นอนนิ่งอยู่ใต้ทะเล จึงถ่ายรูป

อัดคลิปวิดีโอ แล้วเอาลงไลน์กลุ่ม (ซึ่งในไลน์กลุ่มมีนักข่าวและเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร) และภายในวันเดียวกัน เรื่องราวของแต่ละกระดองแตกได้ทะเลได้ไปปรากฏอยู่ในเพจเฟซบุ๊กขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และเพจเฟซบุ๊กของกลุ่มนักดำน้ำ ทำให้มีผู้พบเห็นจำนวนมากและเกิดการรับรู้และแชร์ต่ออย่างรวดเร็ว

ที่มา: สุรกี วงศ์วิราช ครูสอนดำน้ำและชมรมครูสอนดำน้ำไทยเกาะเต่า

จุฬาลงกรณ์

ภาพที่ 23 นักดำน้ำเจอเต่ากระดองแตกได้ทะเล และนำมาโพสต์ผ่านโซเชียลมีเดีย เพื่อขอความช่วยเหลือ

การที่เทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์และกล้องถ่ายรูปได้นำดิจิทัลที่มีความทันสมัย อัศจรรย์จะเข้าถึงชีวิตมนุษย์และเหตุการณ์ของโลกได้นั้นได้อย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับสมาร์ทโฟนที่สามารถถ่ายทอดสด (Live สด) ได้กลางทะเลได้ (กรณีที่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต) ทำให้ปัญหาสังคมเสี่ยงได้ทะเลเป็นที่รับรู้ แพร่กระจายไปสู่ผู้ที่ไม่ได้ดำน้ำได้เสพบรรยากาศเรื่องราวได้ทะเลผ่านหน้าจอ มือถือในเวลาเดียวกันในรูปแบบความจริงเสมือน (Virtual World) ไปพร้อมๆ กับนักดำน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกล้องถ่ายรูปดิจิทัลในปัจจุบันมีระบบ Wi-Fi และมีโปรแกรมตกแต่งภาพในตัว สามารถเชื่อมต่อเข้าเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้โดยตรง ทำให้การสื่อสารของนักดำน้ำมีความ

สะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลาและงบประมาณ ส่งผลให้พื้นที่การทำงานและพื้นที่สันตนาการ หลอมรวมเข้าด้วยกัน

เครื่องมือเทคโนโลยีที่ทันสมัย ฉลาดล้ำ ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต กลมกลืนไปกับ กิจกรรมของนักดำน้ำและกลายเป็นอุปกรณ์ที่ขาดไม่ได้ในการสื่อสารในยุค “Immersive Communication” โดยเฉพาะในยุคสังคมสมัยใหม่ การสื่อสารสังคมเสียงได้นำมาสื่อสารแบบ “Immersive Communication” มาใช้ ผ่านเครื่องมือทันสมัย เช่น สมาร์ทโฟน โดรน (Dron) กล้องถ่ายรูปได้นำดิจิทัล แอปพลิเคชันโปรแกรมแต่งภาพต่างๆ สิ่งเหล่านี้ ส่งผลให้ศูนย์กลาง อำนาจการกระจายข่าวสารซึ่งเคยอยู่ในมือของสถาบันสื่อกระแสหลักหรือบริษัทนายทุนถูก เคลื่อนย้ายมาสู่อำนาจในการสื่อสารสาธารณะเป็นของทุกคน ผ่านช่องทางและรูปแบบของตัวเอง เช่น Facebook, TikTok, Instagram, Twitter, YouTube และ Line รวมถึงข่าวของเครื่องใช้ รอบตัวมนุษย์ เช่น นาฬิกา (Dive Computer) กล้องถ่ายรูปดิจิทัลและสรรพสิ่งต่างๆ ใน ชีวิตประจำวัน ถูกทำให้คลุกเคล้ากลายเป็นเครื่องมือสื่อสารโดยผู้คนสามารถรับชมและควบคุม ผ่านสมาร์ทโฟนส่วนตัว

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารแบบ Immersive Communication จึงไม่ใช่เป็นเพียงการสื่อสาร เชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เหมือนในอดีต แต่เป็นการสื่อสารที่เชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับ สิ่งของเข้าด้วยกันหรือที่เรียกว่า “Internet of Things” ดังนั้น ข่าวของเครื่องใช้ สรรพสิ่งใต้ทะเล และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวมนุษย์จึงสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อผ่านเทคโนโลยีอัจฉริยะ สร้างพื้นที่ การสื่อสารทั้งในโลกแห่งความเป็นจริงและโลกเสมือนไปพร้อมๆ กัน ดังนั้น การใช้ชีวิตของมนุษย์ที่ เชื่อมต่อเข้ากับเทคโนโลยีอันทันสมัยและฉลาดล้ำ ทำให้โลกของการทำงาน การพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยว ความบันเทิงถูกรวบเข้าไว้ด้วยกันโดยไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน (Qui, 2020)

10.3 สรุป: การทำงานของนักดำน้ำกับการคิดย้อนสะท้อนกลับในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene)

จากการศึกษาประเด็นนักดำน้ำในยุคแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ดังกล่าว ผู้เขียน ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของนักดำน้ำกับสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักดำน้ำกับมนุษย์ เทคโนโลยี อุปกรณ์ดำน้ำ สัตว์และธรรมชาติใต้ทะเล ฯลฯ ซึ่งมนุษย์ (นักดำน้ำ) ได้อาศัย

เทคโนโลยีของอุปกรณ์ดำน้ำเข้ามามีบทบาทสำคัญได้ทะเล ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและภัยจากสังคมเสี่ยงได้ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ในยุคสังคมสมัยใหม่ จนกระทั่งมาถึงยุคหลังสมัยใหม่ (Late Modernity) เป็นยุคที่มนุษย์เกิดการครุ่นคิด ไตร่ตรอง ตระหนักถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้นและทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ มนุษย์ (นักดำน้ำ) จึงได้หวนกลับมาให้ความสำคัญต่อสรรพสิ่ง เช่น สัตว์ทะเล ธรรมชาติ ทรัพยากรที่อยู่รายล้อมในฐานะผู้กระทำการผู้ผลิตความหมายและสร้างวัฒนธรรมใหม่ ส่งผลให้นักดำน้ำปรับเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรมและรูปแบบการดำน้ำ เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์จากนักดำน้ำสายสันตนาการ (ซึ่งถูกมองว่ามีส่วนทำลายสิ่งแวดล้อมใต้ทะเล) มาสู่การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ (ผู้กลายเป็นหน้าด่านในการปกป้องฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมใต้ทะเล)

ในยุคแอนโทรโปซีนได้อธิบายว่า เป็นยุคที่มนุษย์ผันผวนโลก ทำให้โลกเกิดสังคมเสี่ยงภาวะทุกข์ยากของสัตว์ทะเล ความเสื่อมโทรมของปะการัง ความเสียหายของทรัพยากรใต้ทะเลได้กลายเป็นตัวชูโรงพูดถึงปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเลผ่านการถ่ายทอดของมนุษย์โดยอาศัยเทคโนโลยีสื่อสารสังคมออนไลน์เผยแพร่ในรูปแบบของการรณรงค์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (Environment Movement/Environmental Campaigns) ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน (นักดำน้ำอาสาสมัคร) และหน่วยงานรัฐ

สรุปแล้ว แนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ได้พยายามฉายให้เห็นพลังอำนาจศักยภาพของวัตถุหรือสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ (Non-Human) ในฐานะผู้กระทำการและพยายามลดระดับอำนาจของมนุษย์ที่เคยเป็นผู้กระทำการให้เป็นเพียงตัวประกอบหนึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานเรื่อง “Anthropocene: บทวิพากษ์มนุษย์และวิกฤตสิ่งแวดล้อมในยุคสมัยแห่งทุน” (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ (บก.), 2564: 43-44) ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ระบบนิเวศและระบบทุนนิยมที่เข้ามามีบทบาทกับมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวด้วยเทคโนโลยีเพื่อให้อยู่รอดในนิเวศพิษให้ได้ ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานเรื่อง “มานุษยวิทยาพ้นมนุษย์ Posthuman Anthropology” (ยุกติ มุกดาวิจิตร และชัชชล อัจนาภิตติ (บก.), 2564) ที่อธิบายว่า วัตถุไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่แน่แท้แต่กลับกระทำ

ต่อมนุษย์อย่างแข่งขัน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัตถุนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับ
ปัจเจก บุคคลและสังคม

บทที่ 11

บทสรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม: การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสาเหตุปัจจัยและปฏิบัติการการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัคร รวมถึงการโต้ตอบกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย 2. ศึกษาการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและการนำเสนอของสื่อในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย 3. ศึกษาสังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำและการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับตัวของนักดำน้ำอาชีพตามแหล่งท่องเที่ยวทะเลไทย โดยผลที่ได้จากการวิจัยสามารถสรุปและตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

11.1 สาเหตุ ปัจจัยและปฏิบัติการการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัคร รวมถึงการโต้ตอบกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้พื้นที่ “เกาะเต่า” อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นพื้นที่ภาคสนามในการศึกษา เนื่องจาก “เกาะเต่า” มีจุดเด่น คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวดำน้ำระดับโลก เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ชื่นชอบกิจกรรมดำน้ำ ผลพวงจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่งผลให้ เกาะเต่ากลายเป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางทะเลสูง ต้องเผชิญกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยอันเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์หลายประการ เช่น ปัญหาขยะทะเล ปลาในทะเลลดลงจำนวนมาก เศษอวนตกลงสู่ใต้ทะเล น้ำท่วม น้ำป่าไหลหลาก น้ำกัดเซาะชายฝั่ง การท่องเที่ยวทางทะเลสร้างมลพิษทำลายสิ่งแวดล้อม

11.1.1 การคิดย้อนสะท้อนกลับที่เกิดจากประสบการณ์ร่วมทางทะเล

ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำ โดยเฉพาะผู้ประกอบการอาชีพดำน้ำซึ่งต้องใช้ทะเลในการหารายได้โดยตรง ดังนั้น นักดำน้ำจึงเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงผลกระทบที่ตามมาและหาทางแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยร่วมกัน โดยการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำเกิดจากสาเหตุปัจจัยต่างๆ ดังนี้ 1) ประสบการณ์ตรงจากการเผชิญ

สังคมเสี่ยงใต้ทะเลด้วยตนเอง เช่น เห็นความเสียหายใต้ทะเลจากการสอดแนมน้ำและการท่องเที่ยวทางทะเล เห็นการประมงผิดกฎหมายรวมถึงการกระทำผิดกฎหมายทางทะเลในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ การดำน้ำในฐานะอาชีพที่สร้างรายได้ทำให้นักดำน้ำเห็นความสำคัญของทรัพยากรใต้ทะเลที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 2) **ประสบการณ์ผ่านการสื่อสารและการใช้โซเชียลมีเดียของนักดำน้ำ** เช่น การได้ฟังชาวต่างชาติเล่าประวัติศาสตร์เรือจมของไทยให้ลูกค้านำมาฟังซึ่งพบว่า ข้อมูลรวมถึงสำเนียงภาษาคาดเคลื่อนบิดเบือน การได้สนทนากับคนขับเรือ เด็กเรือ คนท้องถิ่นถึงความเสียหายทางทะเลขณะไปดำน้ำ นอกจากนี้การเห็นเพื่อนโพสต์รูปกิจกรรมดำน้ำผ่านโซเชียลมีเดียแล้วเกิดความสนใจติดตามและมีส่วนร่วม 3) **ประสบการณ์จากการเข้าร่วมอบรมกิจกรรมด้านอนุรักษ์ทะเล** ที่สะสมตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้เกิดภาพความทรงจำ นำมาสู่การสร้างแรงบันดาลใจ พัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญ แสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการดำน้ำเพื่อให้ได้ใกล้ชิดทะเล เช่น การตัดสินใจเรียนต่อระดับปริญญาตรี โท เอก ด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลและประกอบอาชีพเป็นนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญด้านปะการัง การเรียนหลักสูตร Dive Master/Dive Instructor เพื่อเป็นครูสอนดำน้ำและประกอบธุรกิจเกี่ยวกับดำน้ำ การทำงานเป็นช่างภาพใต้น้ำ ช่างซ่อมอุปกรณ์ดำน้ำ ช่างเชื่อมใต้น้ำ การสร้างตัวตนให้เป็นผู้มีอิทธิพลด้านการดำน้ำผ่านโซเชียลมีเดีย (Influencer) โดยองค์ความรู้ที่ใช้ในการสร้างตัวตนและนำมาสู่การแสวงหารายได้เหล่านี้ล้วนต้องพึ่งพาทะเล จึงทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงความสำคัญของทะเล ส่งผลให้เกิดจุดพลิกผัน ปฏิบัติกิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัครควบคู่ไปด้วย 4) **เกิดจากประสบการณ์ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและสัตว์ทะเล** ใต้ทะเลมีทั้งสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ที่เข้ามากระทำกรากับมนุษย์ เช่น ฉลามวาฬ ปลาฉลาม ปลาฉลาม ปลาซังเหลือง ปะการัง ทากทะเล (นูดี้) ฯลฯ ความรัก ความประทับใจที่นักดำน้ำมีต่อสัตว์ทะเล ทำให้ชอบถ่ายรูปสัตว์ทะเลและโพสต์ลงโซเชียลมีเดีย รวมถึงเกิดความรู้สึกความห่วงแหนทะเล จากประเด็นเรื่องนักดำน้ำลงไปใต้น้ำและมีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์ทะเล สอดคล้องกับแนวคิดแอนโทรโปซีน (Anthropocene) ซึ่งย้ำการมีอยู่ของสิ่งอื่นๆ และให้ความสำคัญกับสิ่งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์เท่าๆ กัน โดยมองว่าสรรพสิ่งอื่นล้วนมีศักยภาพ มีพลังและมีความเป็นบุคคลในฐานะผู้กระทำ (Actor) ไม่ต่างจากมนุษย์ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมเสี่ยงส่งผลต่อ

การให้ความหมายต่อสัตว์ที่มีให้กับมนุษย์ (ยุกติ มุกดาวิจิตร และชัชชล อัจฉนาภิตติ (บก.), 2564, น. 114)

สำหรับรูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับและปฏิบัติการโต้ตอบกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำ ประกอบด้วยรูปแบบต่างๆ ดังนี้ 1) ปฏิบัติการสื่อสารโดยตรงแบบเผชิญหน้า 2) ปฏิบัติการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊กและไลน์กลุ่ม 3) ปฏิบัติการระดมนักดำน้ำอาสาสมัครร่วมฟื้นฟูทะเล 4) ปฏิบัติการท่องเที่ยวได้นำแบบรับผิดชอบต่อสังคม

จากปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมานี้ได้ผสมผสาน ผลักดันให้คนธรรมดาเคลื่อนย้ายตนเองกลายเป็น “นักดำน้ำอาสาสมัคร” เกิดการรวมกลุ่ม สร้างอัตลักษณ์และนำมาสู่การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงสังคมทางทะเลผ่านการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร ในประเด็นเรื่องนักดำน้ำเปลี่ยนแปลงตัวตนกลายเป็นอาสาสมัครใต้ทะเลนี้ จากผลงานเรื่อง “Late Modernity and Social Change: Reconstructing Social and Personal Life” โดยไบรอัน เฮฟฟี (Brian Heaphy) (2007, pp. 10, 180) ได้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เกิดมาจากการคิดย้อนสะท้อนกลับในยุคสังคมเสี่ยง โดยการคิดย้อนสะท้อนกลับทำให้เกิดความพยายามที่จะแสวงหาความรู้และผลิตความรู้ในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ทำให้ผู้คนสนใจตื่นตัวและเกิดความตระหนัก รวมถึงทำให้เกิดการสร้างพลังอำนาจของปัจเจก นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือปรับปรุงรูปแบบการดำเนินชีวิต

11.1.2 การคิดย้อนสะท้อนกลับที่เกิดจากความขัดแย้งทางทะเล

สาเหตุปัจจัยการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครนอกจากจะเกิดจากประสบการณ์ร่วมที่ได้ลงไปสัมผัสโลกใต้ทะเลแล้ว ประสบการณ์อันเกิดจากความขัดแย้งกับกลุ่มคนต่างๆ ในบริบทเกี่ยวกับทะเลได้ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับได้เช่นกัน โดยรูปแบบและลักษณะความขัดแย้งที่เกิดขึ้น มีดังนี้ 1) นักดำน้ำกับความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพ 2) นักดำน้ำและความขัดแย้งกับชาวประมง 3) นักดำน้ำและความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐ ผู้มีอำนาจ 4) นักดำน้ำและความขัดแย้งกับภาคเอกชน 5) นักดำน้ำและความขัดแย้งกับสื่อมวลชน 6) นักดำน้ำและความขัดแย้งภายในจิตใจและพฤติกรรมของตนเอง

ในประเด็นความขัดแย้งของนักดำน้ำกับกลุ่มคนต่างๆ ทำให้นักดำน้ำจับจ้อง มองฝ่ายตรงข้าม ตรวจสอบการกระทำว่ามีพฤติกรรมละเมิด ผิดกฎทางทะเลหรือไม่ ใช้งบประมาณเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ต่อท้องทะเลหรือไม่และพร้อมที่จะทำหน้าที่สื่อมวลชนสมัครเล่นรายงานความผิดปกติทางทะเล และในขณะเดียวกัน นักดำน้ำก็ระมัดระวังไม่ให้ตนตกเป็นผู้กระทำผิดหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเสียเอง ด้วยจิตสำนึกและรู้ว่ายังมีกลุ่มที่จับจ้อง ตรวจสอบการกระทำผิดของนักดำน้ำที่กระทำต่อท้องทะเลเช่นเดียวกัน โดยใช้กล้องถ่ายรูปใต้น้ำ โทรศัพท์มือถือ รวมถึงเทคโนโลยีสื่อเป็นเครื่องมือรวบรวมหลักฐาน ความเสียหายใต้ทะเล

ประเด็นนักดำน้ำกับความขัดแย้งกับกลุ่มคนต่างๆ และนำมาสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับนี้สามารถอธิบายจากมุมมองสิ่งแวดล้อมและสื่อ จากผลงานเรื่อง “Environment and Media: Conflict, Politics and The News” Libby (2010, p. 103) ได้อธิบายว่า ความขัดแย้ง (Conflict) ทำให้เกิดการโต้แย้ง ถกเถียง (Controversy) ผ่านสื่อ โดยสื่อนำเสนอผลกระทบของปัญหาเรื่องราว อารมณ์ การปะทะและนำมาสู่การแพร่กระจายของการคิดย้อนสะท้อนกลับที่มีมากขึ้น (Expansive and Reflexive) สิ่งเหล่านี้ทำให้ปัญหาสังคมเสี่ยงถูกเผยแพร่สู่สาธารณะและเกิดการร่วมกันสะท้อนย้อนคิดกลับมาแก้ไขปัญหาคอนflikในทิศทางที่ถูกต้อง มีเหตุผล

11.1.3 การคิดย้อนสะท้อนกลับที่เกิดจากความร่วมมือ สร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครทางทะเล

นอกจากประเด็นนักดำน้ำกับความขัดแย้งกับกลุ่มคนต่างๆ ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับแล้ว ความร่วมมือเพื่อสร้างเยาวชนนักดำน้ำอาสาสมัครรุ่นใหม่ผ่านการสนับสนุนจากสถาบันหรือหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนรวมถึงการนำครูสอนดำน้ำท้องถิ่นเข้ามาเป็นแนวร่วม นับเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างจิตสำนึกให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับผ่านกิจกรรมดำน้ำ โดยการวิจัยครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลและนำเสนอต้นแบบของการสร้างนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ที่เข้มแข็ง ภายใต้การดำเนินงานของสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ผ่านการฝึกควบคุมโดยครูฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจม (มนุษย์กบ) ของหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษทางเรือ

ความร่วมมือของสถาบัน ความโดดเด่นในการออกแบบหลักสูตร กลยุทธ์ในการสื่อสาร และภาคปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่าย สร้างการมีส่วนร่วม ล้วนหล่อหลอมให้เกิดการคิดย้อน

สะท้อนกลับและระดมคนมารวมกันเพื่อปฏิสังสรรค์ ทำประโยชน์ใต้ทะเลด้วยความสมัครใจ ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจากรุ่นต่อรุ่น จนเกิดเป็น นักดำน้ำอาสาสมัครรุ่นที่ 27 (พ.ศ. 2566)

จากการวิเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบของการสร้างนักดำน้ำอาสาสมัครที่มีเครือข่ายเข้มแข็ง ยั่งยืนและมีจิตสำนึกที่กระตุ้นให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ มีองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) กระบวนการคัดเลือกและฝึกปฏิบัติที่เข้มข้นด้วยความยากและท้าทายตลอดการฝึกอบรม และนำมาสู่ความภาคภูมิใจเมื่อสำเร็จหลักสูตร
- 2) กระบวนการฝึกปฏิบัติที่จับมือไปด้วยกัน “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ทำให้ไม่รู้สึกละเลยและเรียนดำน้ำจบพร้อมรุ่น
- 3) การฝึกปฏิบัติที่เน้นความปลอดภัย เอาใจใส่ ไปเป็นที่มา
- 4) การมีภารกิจปฏิบัติงานทางทะเลที่ต่อเนื่องเป็นประจำ ติดตามประเมินผลทุกปี
- 5) การสนับสนุน สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ อย่างบูรณาการ
- 6) การสร้างธรรมเนียมปฏิบัติ สร้างรุ่น สายรหัส ระบบ “พี่ดูแลน้อง” สร้างการมีส่วนร่วมของทุกคน
- 7) สร้างภาพความทรงจำ รำลึกถึงและผูกพัน
- 8) การสื่อสารแบบ Hard Power ผสมผสานกับ Soft Power ของครูฝึกดำน้ำ
- 9) การสร้างความกล้าหาญ การตัดสินใจ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคนทำงาน
- 10) การสร้างสัญลักษณ์ อัตลักษณ์ของกลุ่มผ่านสิ่งของต่างๆ เช่น การออกแบบหมวก เสื้อ โลโก้ กิจกรรมสืบทอดประจำรุ่นฯลฯ
- 11) การให้ความสนใจกับเพื่อนมนุษย์ สามัคคี กลมเกลียวในการฝึกปฏิบัติมากกว่าจับสมรรถนะ
- 12) กิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัครทำให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เป็นการค้าปลีกแบบใส่ใจสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบต่อสังคม

ปัจจัยการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครที่เข้มแข็งของโครงการสร้างนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ สอดคล้องกับแนวคิดสังคมเสี่ยงและนำไปสู่การคิดย้อนสะท้อนกลับเพื่อสร้างพลเมืองโลก โดย อูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) อธิบายไว้ สรุปได้ดังนี้ สังคมความเสี่ยง (Risk Society) ในทัศนะของ เบ็ค (Beck) เป็นมากกว่าอุบัติเหตุหรืออุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เป็นความเสี่ยงที่มนุษย์สร้างขึ้นในสังคมสมัยใหม่ (Modernity) หรือความเสี่ยงในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นต้นเหตุของการทำให้เกิดความเสี่ยงและผลกระทบนั้นได้ย้อนกลับมาทำร้ายและสร้างความเสียหายให้แก่มนุษย์เอง โดยความเสี่ยงนี้มีความซับซ้อน เป็นภัยที่มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ ไม่รู้ที่มาที่ไป ยากแก่การคาดเดาและจัดการควบคุม แพร่ขยายอย่างรวดเร็วและสร้างผลกระทบใน

ด้านมืด ก่อให้เกิดอันตรายอย่างมหาดล อย่างไรขอบเขต ไร้พรมแดน ทุกคนทั่วโลกได้รับผลกระทบเท่าเทียมกัน

การแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงรูปแบบใหม่ ลำพังภาครัฐไม่สามารถจัดการได้โดยลำพัง แต่ต้องเป็นหน้าที่ของปัจเจกชนในฐานะพลเมืองโลก (Global Citizen) ผู้เผชิญและได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงต้องสร้างกระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับ หรือ Reflexive Modernization เพื่อแสดงความรับผิดชอบ แสวงหาทางออก โดยพัฒนาจิตสำนึกของประชาชนให้กลายเป็นพลเมืองโลก (Cosmopolitan Modernity) หรือ การสร้างพลเมืองเปลี่ยนโลกในรูปแบบของการรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย เปลี่ยนเสียงของผู้ได้รับผลกระทบกับความยากลำบาก (The Voice of Side Effect) จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) เพื่อแก้ปัญหาสังคมความเสี่ยงในภาวะโลกวิกฤต จนเกิดการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของการรวมกลุ่ม (Cultural Identity) ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงรูปแบบใหม่ในภาวะโลกแปรปรวน

11.2 การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำเนินอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและการนำเสนอของสื่อในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

เมื่อเกิดปัญหาสังคมเสี่ยงหรือภัยพิบัติร้ายแรง สื่อมวลชนจะทำหน้าที่รายงานข่าวสารผ่านสื่อกระแสหลัก (เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์) และสื่อทางเลือก (เช่น สื่อสังคมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ) เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำให้ศูนย์กลางอำนาจการแพร่กระจายข่าวสารเคลื่อนย้ายจากสถาบันสื่อ/บริษัทนายทุนไปสู่ภาคประชาชน (เป็นใครก็ได้) ในฐานะเจ้าของเรื่องเล่า) ดังนั้น ประชาชนผู้เคยมีบทบาทเป็นผู้รับสาร (Passive Audiences) จึงกลายเป็นผู้ส่งสาร (Active Audiences) หรือผู้ผลิตเนื้อหา (Content Creator) ได้อย่างอิสระปราศจากการควบคุม/คัดกรองจากกองบรรณาธิการ ดังนั้น สื่อใหม่ (New Media) จึงทำให้เกิดการสะท้อนเสียงของความแตกต่างหลากหลายของผู้ที่ได้รับผลกระทบ ซึ่ง อุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) เรียกว่า “The Voices of Side Effects” เบ็ค (Beck) ได้อธิบายความเชื่อมโยงของประเด็นสังคมเสี่ยง (Risk Society) และเสียงของผู้ได้รับผลกระทบผ่านสื่อว่า สังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดสังคมความเสี่ยง ภัยจากสังคมเสี่ยงทำให้มีผู้ได้รับผลกระทบ เสียงของผู้ได้รับผลกระทบกลายเป็นแหล่งข่าวของสื่อมวลชนที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อใหม่ (New Media) สิ่งที่สื่อนำเสนอประเด็นวิกฤต

เร่งด่วนผ่านเสียงของผู้ตกทุกข์ได้ยากถูกทำให้เป็นประเด็นทางการเมือง เรียกร้องให้รัฐบาลเร่งรัดแก้ไข แสดงความรับผิดชอบ (Libby, 2010)

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อใหม่และแหล่งข่าวซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสังคมเสียง (Ordinary People) จึงมีความสัมพันธ์กัน อันนำไปสู่การเกิดความตระหนัก สร้างการคิดย้อนสะท้อนกลับและสร้างพลังอำนาจให้เกิดการปฏิบัติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ สื่อกระแสหลัก (Main Stream Media) อำนาจอยู่ในมือของผู้มีอำนาจหรือนายทุน เป็นผู้ควบคุม ดังนั้น เสียงที่สะท้อนผ่านสื่อจึงเป็นข้อมูลจากรัฐบาล ผู้ประกอบการ หน่วยงาน ผู้เชี่ยวชาญ ในขณะที่สื่อใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต ทุกคนสามารถเข้าถึงและสร้างตัวตนเป็นผู้ส่งสารได้ ดังนั้น เสียงสะท้อนของผู้ที่ได้รับการเผยแพร่จึงเป็นกลุ่มคนชายขอบหรือกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากสังคมเสียงในฐานะผู้ตกเป็นเหยื่อ “สื่อ” จึงเป็นเครื่องมือต่อสู้ภาคประชาชนอันนำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (มัทนา เจริญวงศ์, 2562) โดยผู้ได้รับผลกระทบจากสังคมเสียงทำหน้าที่เป็นนักข่าวพลเมืองหรือการที่ประชาชนสวมบทบาทเป็นนักข่าวรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

เมื่อเหตุการณ์สังคมเสียงในโลกแห่งความเป็นจริงดำเนินควบคู่กับการนำเสนอของสื่อมวลชนได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์แทรกซึมผ่านผัสสะของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ตระหนักถึงความเสียหาย อันตราย เห็นอกเห็นใจผู้ได้รับผลกระทบและต้องการช่วยเหลือเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นประชาชนจึงเกิดการรวมกลุ่มเป็นอาสาสมัคร สร้างอัตลักษณ์ร่วมและเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) ในรูปแบบของการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรม (Events) ต่างๆ สร้างแนวร่วม สร้างเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและนำเสนอความเคลื่อนไหวผ่านโซเชียลมีเดีย

จากคำอธิบายดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องนักดำเนินอาสาสมัครในบริบทสังคมเสียงวิกฤตทะเลไทย โดยนักดำเนินหน้าด่านที่เผชิญและได้รับผลกระทบจากสังคมเสียงได้ทะเล การเปิดรับสื่อควบคู่กับประสบการณ์ตรงที่พบปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทะเล ทำให้นักดำเนินเกิดการแสวงหาความรู้และสร้างการคิดย้อนสะท้อนกลับนำมาสู่การปรับเปลี่ยนตัวตน ทำหน้าที่เป็นนักข่าวภาคพลเมืองหรือนักสื่อสารได้ทะเล โดยใช้กล้องถ่ายรูปได้นำควบคู่กับสื่อสังคมออนไลน์ ถ่ายทอดปัญหาสังคมเสียงได้ทะเลเพื่อขอความช่วยเหลือ สร้างความร่วมมือและนำมาสู่การรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ทะเลในรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

จากกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สื่อในยุคต่างๆ (ระหว่างปีพ.ศ. 2537-พ.ศ. 2566) ว่ามีการพูดถึงเรื่องราวการดำเนินในรูปแบบใดบ้างและมีความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์สังคมเสี่ยง (Risk Society) อย่างไร โดยข่าวการดำเนินที่หยิบยกขึ้นมาใช้ในกรณีศึกษา มาจากสื่อที่นักดำเนินอาสาสมัครผู้ให้สัมภาษณ์ใช้และกล่าวถึง (แสดงรายละเอียดในบทที่ 5) จากผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการดำเนินที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัยมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการนำเสนอของสื่อถึงปรากฏการณ์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงในสังคม และเมื่อรูปแบบการดำเนินเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำเนินเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยเฉพาะหลังจากที่นักดำเนินได้เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครช่วยเหลือภารกิจทางทะเล ทำให้การคิดย้อนสะท้อนกลับเข้มข้นมากขึ้น นอกจากนี้นักดำเนินยังได้ใช้สื่อโต้ตอบกับสังคมเสี่ยงเพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวทางสังคมโดยปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ตามวิกฤตสังคมและตามลูกเล่นของเทคโนโลยีที่ถูกสร้างขึ้น ณ ช่วงเวลานั้นๆ

เริ่มจาก ปี พ.ศ. 2537 สื่อสิ่งพิมพ์ (นิตยสาร อ.ส.ท.) ได้นำเสนอความสวยงามของโลกใต้ทะเลในลักษณะเชิญชวนให้คนมาท่องเที่ยวสัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติใต้น้ำ เพราะยุคดังกล่าวได้ประชาสัมพันธ์ความเป็น “อะเมซิ่ง ไทยแลนด์” ดังนั้นรูปแบบการดำเนินจึงยังคงเป็นกิจกรรมสันตนาการ (ในยุคสื่อสิ่งพิมพ์ยังไม่มีภาพประกอบเรื่องทะเลเสื่อมโทรม ชยะแตกตัวเป็นไมโครพลาสติก ต้องระดมนักดำเนินไปช่วยเก็บขยะ ตัดอวน)

ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2547-2548 ได้เกิดปรากฏการณ์ภัยพิบัติสึนามิ ซึ่งเป็นยุคของสื่อโทรทัศน์และสื่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ สื่อมวลชนได้นำเสนอเรื่องราวความเสียหายทั้งทางด้านชีวิต ทรัพย์สินและทรัพยากรใต้ทะเล รวมถึงประกาศรับสมัครนักดำเนินอาสาสมัครมาช่วยสำรวจความเสียหายใต้ทะเลในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ รูปแบบการดำเนินจึงเปลี่ยนแปลงจากกิจกรรมสันตนาการมาสู่การรวมกลุ่มของนักดำเนินอาสาสมัครที่ใหญ่ที่สุดเป็นครั้งแรก โดยกิจกรรมที่อาสาสมัครต้องทำคือ ดำน้ำกู้ภัย (เก็บศพรวมถึงสิ่งของที่จมอยู่ใต้ทะเล) และสำรวจความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ต้นกัลปังหา การตอบโต้ของนักดำเนินอาสาสมัครในยุคดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์/เรื่องเล่าการดำเนินระหว่างภัยพิบัติสึนามิผ่านเว็บไซต์ ในเว็บไซต์ที่เปิดพื้นที่ให้นักดำเนินอาสาสมัครได้มีส่วนร่วมเล่าเรื่องซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2561 เกิดเหตุการณ์นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ ในยุคดังกล่าวสื่ออินเทอร์เน็ตได้เคลื่อนย้ายจากเครื่องคอมพิวเตอร์ไปสู่เครื่องสมาร์ทโฟนส่วนบุคคล เกิดแพลตฟอร์ม (Platform) ต่างๆ ที่ทันสมัยมากขึ้น เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ รวมถึงรูปแบบการดำเนินงานได้เปลี่ยนไป จากเคยดำเนินด้านธนาคาร ดำน้ำกู้ภัย สำนวณความเสียหายใต้ทะเล (ในยุคสิ้นามิ) มาสู่การดำน้ำกู้ภัยอีกรูปแบบหนึ่งที่แปลกออกไป นั่นคือ การดำน้ำในถ้ำ ซึ่งเป็นการทำงานดำน้ำร่วมกันแบบทีมสหวิชาชีพนานาชาติ มีการรวมพลังอาสาสมัครจากทุกแขนงวิชาชีพที่เกี่ยวข้องจากทั่วโลกและนำเทคโนโลยีทันสมัยจากประเทศต่างๆ มาใช้ปฏิบัติภารกิจ เช่น โดรน เครื่องตรวจจับสัญญาณชีพ เฮลิคอปเตอร์และอุปกรณ์ดำน้ำที่ออกแบบมาเป็นพิเศษจากต่างประเทศ รวมถึงเครื่องมือสำคัญที่สุด คือ นักดำน้ำอาสาสมัครที่เชี่ยวชาญจากทั่วโลกมาร่วมทำงานกันเป็นทีมแบบบูรณาการ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนระหว่างประเทศไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เดินทางเข้ามาทำงานค้าขาย ประกอบธุรกิจหรือการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ในสถานการณ์สังคมเสี่ยงวิกฤตใหญ่ๆ ได้เกิดกระแสอาสาสมัครจากทั่วโลกและมีการระดมพล “อาสาสมัครข้ามพรมแดน” ด้วย

ในประเด็นเรื่องสังคมเสี่ยงในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดอาสาสมัครข้ามพรมแดน โดยมีเป้าหมายเพื่อเคลื่อนย้ายผู้เชี่ยวชาญจากทั่วโลกไปช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม (Humanitarian Aid) ณ พื้นที่ที่ประสบภัย (เช่น ในกรณี นักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ) จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกระทำสำคัญ (Actor/Agency) ที่กระจายข่าวจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งไปสู่คนทั่วโลกและเชื่อมร้อยให้ผู้รับสารทั่วโลกให้เกิดความสนใจ เกิดอารมณ์ร่วมโดยอาศัยการสื่อสารที่เรียกว่า “Ubiquitous Network” หรือการแพร่กระจายของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีอยู่ทุกแห่งหน ดังนั้น ในยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารจึงทำให้โลกมีขนาดเล็กลง มนุษย์สามารถรับรู้ข่าวสารของอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกว่า “หมู่บ้านโลก” (Global Village) ดังนั้น หมู่บ้านโลกจึงไม่ได้หมายถึงพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังหมายถึงพื้นที่ในโลกไซเบอร์ด้วย โดยเลวินสัน (Levinson) ได้แบ่งหมู่บ้านโลกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ หมู่บ้านโลกแบบดั้งเดิม (Traditional Global Village) และหมู่บ้านโลกในโลกออนไลน์/โลกไซเบอร์ (Cyberspace Global Village) (Qui, 2020, p. 36)

สำหรับการโต้ตอบ บอกเล่าประสบการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครในยุคนักฟุตบอลทีม 13 หมูป่าติดถ้ำ ถือว่ามีความสะดวก รวดเร็ว ง่าย แพร่หลายและปัจเจกมีอำนาจในการนำเสนอข่าวสาร ถ่ายทอดเรื่องเล่าจากมุมมองความคิดและประสบการณ์ของตนเอง เช่น การโพสต์รูปเล่าเรื่องราวการช่วยเหลือเด็กติดถ้ำจากประสบการณ์ตรงผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook) อินสตราแกรม (Instagram) ไลน์ (Line) ทวิตเตอร์ (Twitter) ฯลฯ ในขณะที่นักดำน้ำต่างชาติใช้ไลน์กลุ่ม (Line Group) และวอทส์แอป (WhatsApp) ในการสนทนาและติดต่อประสานงานในประเด็นดังกล่าว

ต่อมาปี พ.ศ. 2562 เกิดชมรมครูสอนดำน้ำไทยเกาะเต่า ซึ่งเป็นการรวมตัวของคนรักทะเลที่ตัดสินใจมาใช้ชีวิตเป็นครูสอนดำน้ำควบคู่ไปกับการเป็นอาสาสมัครเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ปะการังและสัตว์ทะเลร่วมกับชุมชน ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการใช้ไลน์กลุ่ม (Line Group) เป็นช่องทางในการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเป็นหลัก นอกจากนี้ไลน์กลุ่มยังใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements) เรื่องปัญหาท้องทะเล ดังนั้นเมื่อนักดำน้ำพบความเสียหาย ความผิดปกติใต้ทะเลจะนำมาแจ้งผ่านไลน์กลุ่ม (Line Group) โดยใช้กล้องถ่ายรูป ใต้น้ำถ่ายภาพหรืออัดคลิปวิดีโอบันทึกหลักฐานและเชื่อมต่อผ่านสมาร์ตโฟน อัปโหลดภาพ เขียนเรื่องราวแฮชแท็กไลน์กลุ่ม (Line Group) และเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) เพื่อโพสต์แจ้งปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเล ตัวอย่างของปัญหาที่นักดำน้ำพบและโพสต์ผ่านไลน์กลุ่ม (Line Group) เช่น การคุกคามสัตว์น้ำและทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล เต่ากระดองแตก เพราะถูกใบพัดเรือฟัน ฉลามวาฬ/โลมา/พะยูนติดอวนหรือตาย (ซึ่งต้องหาสาเหตุ) เศษอวนคลุมแนวปะการัง การประมงผิดกฎหมาย ทุ่นขาดหรือชำรุด เรือทิ้งสมอลงในแนวปะการังจุดดำน้ำ การขับเจ็ทสกีเข้ามายังพื้นที่หวงห้ามซึ่งสงวนไว้สำหรับกิจกรรมดำน้ำ ฯลฯ

ในไลน์กลุ่มนักดำน้ำประกอบด้วยคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทะเล เช่น ผู้อำนวยการกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ ผู้ว่าการเกาะXXX สื่อมวลชนอาวุโส หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร ดังนั้น เทคนิคการร้องเรียนความเสียหายใต้ทะเลโดยการแท็ก (@Tag) ชื่อผู้มีอำนาจหรือสถาบันที่รับผิดชอบจึงถูกนำมาใช้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งให้หน่วยงานรับทราบและดำเนินการ รวมถึงติดตามผู้ปฏิบัติงานได้ ข้อดีของไลน์กลุ่ม (Line Group) คือ ทำให้ผู้รับสารที่เกี่ยวข้องและสนใจ

ประเด็นใดประเด็นหนึ่งร่วมกันได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารไปพร้อมๆ กันอย่างรวดเร็ว เจาะจง ประหยัดเวลาและงบประมาณ รวมถึงทราบชื่อผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากการแท็ก (@Tag) ซึ่งง่ายแก่การติดตามความคืบหน้าในการดำเนินงาน

รูปแบบการดำเนินงานของอาสาสมัครในยุคมนุษย์ศุกคามสัตว์และสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลได้เปลี่ยนแปลงจากดำเนินกิจกรรมการ ดำเนินการกู้ภัยสำรวจความเสียหายใต้ทะเล ดำเนินการกู้ภัยในถ้ำ ไปสู่ “นักดำน้ำสื่อสารใต้ทะเลภาคพลเมือง” โดยนักดำน้ำได้ทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชนคอยตรวจตรา ความผิดปกติใต้ทะเลและนำขึ้นมารายงานข่าวผ่านโซเชียลมีเดียให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ ประชาชนรับทราบ การโต้ตอบของนักดำน้ำอาสาสมัครในยุคสังคมเสี่ยงมนุษย์ศุกคาม สิ่งแวดล้อมใต้ทะเล พบว่า นักดำน้ำในระดับปัจเจกมีพื้นที่ในสื่อมากขึ้น มีความอิสระในการ ร้องเรียนมากขึ้น ผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม (Line Group) เฟซบุ๊กส่วนตัว (Personal Facebook Page) รวมถึงเฟซบุ๊กในเพจกลุ่มต่างๆ (Facebook Group) เกี่ยวกับการดำน้ำ

จากปรากฏการณ์ที่นักดำน้ำในยุคสังคมเสี่ยงทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชน คอยติดตาม สำรวจ ตรวจตราความเสียหาย การทำลายสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลเพื่อนำมาสู่การแก้ไขจัดการ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีสื่อสารมวลชนว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (The Social Responsibility Theory) ซึ่งหนึ่งในบทบาทดังกล่าว คือ การทำหน้าที่เป็นผู้คอยระวังภัยให้กับคน ในสังคมควบคู่กับการทำหน้าที่เป็นแหล่งข่าวดิจิทัล รายงานปัญหาที่เกิดขึ้นจริงใต้ทะเล

ในปี พ.ศ. 2563 เป็นช่วงที่เกิดผลกระทบจากสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลยังคงเป็น ปัญหาต่อเนื่องมาจาก ปีพ.ศ. 2562 นักดำน้ำใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) ช่วยสื่อสารสังคมเสี่ยงใต้ ทะเล มีการแอบถ่ายภาพนักท่องเที่ยวหรือเรือที่กระทำผิดกฎทางทะเล เช่น นักท่องเที่ยวจับเต่า และฉลามวาฬ เรือทิ้งสมอในแนวปะการัง ชาวประมงจับปลาในเขตหวงห้ามฯ โดยนักดำน้ำ เขียนเรื่องราวที่พบผ่านเพจเฟซบุ๊กส่วนตัว (Personal Facebook Page) หรือเพจของกลุ่ม (Facebook Group) เกี่ยวกับการดำน้ำ หากเป็นประเด็นร่วมที่สำคัญและคนหมู่มากสนใจ เฟซ บุ๊คส่วนตัวดังกล่าวจะได้รับการแชร์ต่อๆ กัน จนกระทั่งรัฐมนตรีแชร์ต่อ นักข่าวนำไปทำข่าวออนไลน์ ต่อ เทคนิคการติดแฮชแท็ก เช่น #SaveOurSea #OcenCleanUp #หยุดBullyทะเล ได้ถูก นำมาใช้ในยุคนี้ เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเสียหายใต้ทะเลมักนำเสนอประเด็นให้ผู้รับสารเกิด ความรู้สึกผูกพันร่วม (Engagement) ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสัตว์โลกใต้ทะเล เช่น

นำเสนอความน่ารักร่วมกันกับความอัศจรรย์ของฉลามวาฬ นำเสนอความน่าสงสารของเต่าม้าน้ำ ปลาปักเป้าที่ติดอวน (และนักดำน้ำมาช่วยชีวิต) เป็นต้น

ในยุคมนุษย์ยุคความธรรมดาได้ทะเลที่มากับวิถีของเทคโนโลยีสื่อแทรกซึมเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ผ่านสมาร์ทโฟน นักดำน้ำรู้จักกันผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์จากข่าวประกาศขอความช่วยเหลือหรือประชาสัมพันธ์ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร และมีโอกาสเจอกันในชีวิตจริงเมื่อเกิดการรวมกลุ่มทำงาน การโต้ตอบผ่านสื่อเป็นไปด้วยความอิสระและพื้นที่ในการสื่อสารถูกใช้งานด้วยวัตถุประสงค์หลากหลายซ้อนทับกันโดยแพลตฟอร์มต่างๆ ของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ผ่านสมาร์ทโฟน เช่น ใช้โซเชียลมีเดียเพื่อรวมพลนักดำน้ำอาสาสมัคร ขยายทริปดำน้ำ ขยายอุปกรณ์ดำน้ำออนไลน์ ใช้ประชาสัมพันธ์การทำงาน/กิจกรรมสอนดำน้ำและใช้ถ่ายรูปใต้น้ำเพื่อสนนนาการ เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2565-2566 เป็นยุคที่สังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 เริ่มคลี่คลาย รัฐบาลประกาศปลดล็อกจากมาตรการโควิด กิจกรรมดำน้ำที่เคยถูกระงับห้ามรวมกลุ่มได้กลับมาคึกคักอีกครั้ง จากการสื่อสารที่ต้องพบปะกันแบบออนไลน์ได้กลับเข้าสู่ภาวะปกติ การดำน้ำเป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถปฏิบัติออนไลน์ได้ ดังนั้น หลักสูตรการอบรมสร้างนักดำน้ำอาสาสมัครที่ถูกเลื่อนออกไปจึงได้กลับมาจัดขึ้นอีกครั้ง ซึ่งกรณีศึกษาครั้งนี้ได้นำเสนอเรื่องราวต้นแบบการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครทางทะเลที่เข้มแข็งผ่านหลักสูตรนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.)

โครงการอบรมนักดำน้ำอาสาสมัครสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้สื่อออนไลน์จะสามารถเข้ามาทดแทนที่กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้ในยุคสังคมเสี่ยงสุขภาพ (เช่น โรคระบาดโควิด-19, ค่าฝุ่น PM. 25 สูง) แต่ไม่สามารถแทนที่การปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ได้ในทุกกิจกรรมสังคม เช่น การดำน้ำ เพราะการดำน้ำต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติจริงใต้ทะเล ต้องเจอหน้า สัมผัสและใช้ชีวิตร่วมกัน (ทั้งบนบก บนเรือและใต้น้ำ) รวมถึงเกิดภาพจำที่ดี มีความผูกพันร่วมจึงจะสามารถสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้ และการพบปะกันในโลกแห่งความเป็นจริงของนักดำน้ำเพื่อรวมกลุ่มกันปฏิบัติงานของนักดำน้ำอาสาสมัครได้มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ควบคู่ในการติดต่อสื่อสาร สร้างเครือข่าย ปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป ในยุคสื่อสารสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยซึ่งกิจกรรมของมนุษย์ได้คุกคามสัตว์น้ำและทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล จะเห็นได้ว่าการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำได้เกิด

การสร้างบทบาทใหม่ กลายเป็น “นักสื่อสารสังคมเสียงใต้ทะเล” หรือ “นักข่าวพลเมือง” ทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครตรวจตรา สำนวณความเสียหาย สอดส่องผู้กระทำผิดกฎหมายทางทะเลในรูปแบบของการ “แอบถ่าย” ใต้น้ำหรือกลางทะเลแล้วนำมาเผยแพร่ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น ไลน์ กลุ่ม (Line Group) เฟซบุ๊ก (Facebook Group) ในกลุ่มดำน้ำต่างๆ รวมถึงเฟซบุ๊กส่วนตัวที่เปิดเป็นสื่อสาธารณะ การสื่อสารที่นักดำน้ำใช้เป็นไปในลักษณะของการสื่อสารเชิงอารมณ์ ผลิตเนื้อหา (Content) เล่าเรื่องในรูปแบบของทรานส์มีเดีย (Transmedia) สร้างความผูกพันร่วมในการสื่อสาร เช่น การถ่ายทอดเรื่องราวของปลาดาววาฬติดอวนประมง เต่ามะเฟืองกระดองแตก เนื่องจากถูกใบพัดเรือฟัน พะยูนกินขยะตาย ฯลฯ มีการใช้ “สัตว์ทะเล” เป็นตัวแสดงเล่าเรื่องราวเพื่อสร้างความผูกพันร่วม (Engagement) ผ่านสื่อออนไลน์ รวมถึงถ่ายทอดด้วยภาพ/คลิปวิดีโอของเหตุการณ์ที่ทำหาย ผจญภัยเพื่อแก้ปัญหาสังคมเสียงทางทะเลร่วมกันผ่านโซเชียลมีเดีย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นพลังของผู้รับสารที่กลายมาเป็นผู้ใช้สื่อเชิงรุกได้และสะท้อนให้เห็นศักยภาพของอินเทอร์เน็ตในฐานะแพลตฟอร์ม (Platform) ของการขยายเรื่องเล่า

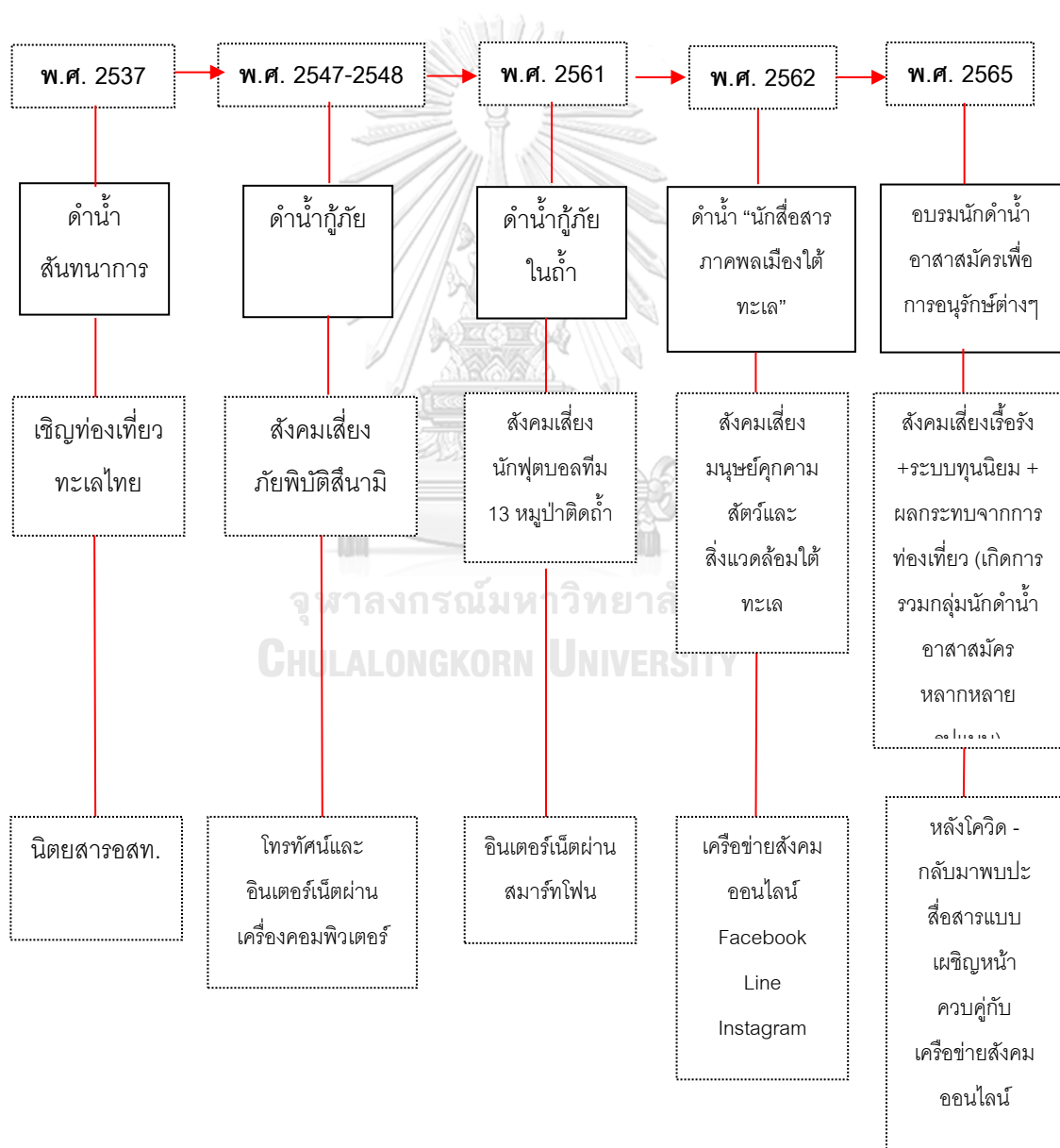
ประเด็นนักดำน้ำใช้รูปแบบการสื่อสารสังคมเสียงโดยการเล่าเรื่องแบบสร้างความผูกพันร่วมกับสัตว์ทะเลหรือทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลนี้ สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบทรานส์มีเดีย ซึ่งหมายถึง การสร้างให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเกิดความผูกพันร่วมกับเรื่องเล่าและเปลี่ยนผู้รับสื่อให้กลายเป็นผู้ร่วมเล่าเรื่อง (Prosumer-Producer-Consumer) ซึ่งช่วยส่งต่อพลังของเรื่องเล่าให้ต่อเนื่องไปไม่มีที่สิ้นสุด จากงานวิจัยเรื่อง “การเล่าเรื่องแบบทรานส์มีเดียกับการสร้างความผูกพันร่วมในการสื่อสารประเด็นสังคม” (มรรยาท อัครจันทโชติ, 2560: 11-13) พบว่า เรื่องเล่าแบบทรานส์มีเดียได้นำมาใช้เพื่อสร้างพลเมืองนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง โดยให้เกิดการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเด็นสังคม มีจิตสำนึกร่วม มองเห็นพลังของทุกคนที่สามารถแก้ไขปัญหาทางสังคมได้ โดยกระตุ้นประชาชนให้เกิดความรู้สึกผูกพันร่วม (Engagement) ให้ผู้รับสื่อกลายเป็นผู้ร่วมสื่อสาร นำไปสู่การกระทำร่วมเพื่อขับเคลื่อนสังคมอย่างมีพลัง ทำให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างโลกออนไลน์ (Online) มาสู่โลกออฟไลน์ (Offline) จนสามารถสร้างกระแสสังคม

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารประเด็นทางสังคมในเมืองไทยที่ไม่สามารถสร้างพลังการขับเคลื่อนสังคมได้ อาจเป็นเพราะการขาดกลยุทธ์ทางการสื่อสาร การใช้สื่อไม่หลากหลาย การเล่าเรื่องรูปแบบเดียว ซึ่งทำให้การสื่อสารนั้นไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในสังคมได้ ทำให้

คนในสังคมไม่เห็นผลกระทบของปัญหาที่มีต่อตนเองหรือไม่ตระหนักถึงพลังของตนเองที่ไม่สามารถร่วมเปลี่ยนแปลงได้

สรุปรูปแบบการดำเนินที่เปลี่ยนไปตามสังคมความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงและสื่อนำเสนออธิบายดังแผนภาพดังนี้

ตารางที่ 20 แผนภาพแสดงพัฒนาการความเชื่อมโยงการนำเสนอของสื่อ สังคม ความเสี่ยงและรูปแบบการดำเนินที่เปลี่ยนแปลงไป

สรุปแล้ว รูปแบบการดำเนินาได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยสังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้น โดยมีสื่อเผยแพร่ข่าวและนักดำเนินาใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสื่อสารในการโต้ตอบ เคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งสามารถเรียงลำดับรูปแบบการดำเนินาที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงกับสังคมเสี่ยงและวิวัฒนาการสื่อ ดังนี้ การดำเนินาสันทนาการ (ในยุคประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว Amazing Thailand ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์) มาสู่การดำเนินากู้ภัย สำนวจความเสียหายใต้ทะเล (ในยุคภัยพิบัติสึนามิผ่านสื่อโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ตด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์) มาสู่การดำเนินากู้ภัยในถ้ำ (ในยุคนักฟุตบอลทีม 13 หมู่ป่าติดถ้ำผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตด้วยเครื่องสาร์ทโฟนโดยอาศัยเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก) มาสู่การดำเนินาคบคู่กับการทำหน้าที่นักสื่อสารพลเมืองใต้ทะเล (ในยุคสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลถูกคุกคามผ่านเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่ม เพจกลุ่มดำเนินาต่างๆ โดยใช้งานร่วมกับกล้องถ่ายภาพใต้น้ำและอุปกรณ์ดิจิทัลต่างๆ) ต่อมาการดำเนินาต้องเรียนภาคทฤษฎีผ่านระบบออนไลน์ (ในยุคโรคระบาด โควิด-19 ผ่านโปรแกรมสื่อสารออนไลน์ต่างๆ เช่น แอปพลิเคชัน Zoom, Microsoft Teams, Google Meet) และเมื่อสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลาย การดำเนินาแบบพบปะสังสรรค์สร้างปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้าได้กลับมาอีกครั้ง (ในยุคหลังโควิด-19 ผ่านการสื่อสารสังคมออนไลน์ โดยใช้ไลน์กลุ่มผสมผสานกับเฟซบุ๊กทั้งทางด้านการทำงานควบคู่กับสันทนาการ)

การนำเสนอข่าวสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่นักดำเนินาเข้ามาปฏิบัติในแต่ละยุคสมัยผ่านเครื่องมือสื่อสารแต่ละชนิด ทำให้นักดำเนินาเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ผันตัวมาเป็นนักดำเนินาอาสาสมัคร ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินาไปตามสถานการณ์สังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงโต้ตอบกับปัญหาสังคมเสี่ยงผ่านช่องทางการสื่อสารไปตามความอัจฉริยะและใช้เทคนิคการเล่นของเทคโนโลยีตามพัฒนาการแต่ละยุคสมัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทของสื่อมีความหลากหลาย โดยสื่อนำเสนอความเชื่อ ระบบคุณค่า ถ่ายทอดความรู้สู่สาธารณะ นำเสนอความขัดแย้งที่เป็นประเด็นการเมือง สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สร้างเครือข่ายทางสังคม รวมถึงสร้างการคิดย้อนสะท้อนกลับ โดย อูลริค เบ็ค (Ulrich Beck) อธิบายประเด็นเรื่องสื่อเชื่อมโยงกับสังคมเสี่ยงว่า “สื่อ” เล่นบทบาทของการสร้างความตระหนักและสื่อสารความเสี่ยงว่าด้วยเรื่องความอันตรายของสิ่งแวดล้อมและนำปัจเจกบุคคลมารวมกันเพื่อตอบโต้กับปัญหาดังกล่าว (Libby, 2010, p. 53)

11.3 สังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวและการคิดย้อนสะท้อนกลับ ปรับตัวของนักท่องเที่ยวอาชีพตามแหล่งท่องเที่ยวทะเลไทย

พลวัตของการเปลี่ยนผ่านจากยุคโควิดมาสู่ยุคหลังโควิดกับการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องคิดย้อนสะท้อนกลับ

ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมทางทะเลในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จากการศึกษาที่มี 2 มุมมองที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ช่วงโควิด ทะเลไทยได้รับการฟื้นฟู ชะยะทะเลลดลง ความเป็นธรรมชาติกลับคืนมา สัตว์ทะเลหายากปรากฏตัว ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่อีกกระแสหนึ่งมองว่า ความเป็นธรรมชาติทางทะเลที่ได้รับการฟื้นฟู ไม่ใช่เรื่องที่น่ายินดี เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราว เมื่อโรคระบาดโควิด-19 สงบลง นักท่องเที่ยวหลังไหลกลับมาท่องเที่ยวทางทะเล ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติทางทะเลก็จะกลับมาเหมือนเดิม

นอกจากนี้ยังพบว่าถึงแม้ในช่วงโรคระบาดโควิด-19 กลับมีขยะใต้ทะเลมากขึ้น แต่ไม่มีผู้พบเห็นและไม่มีนักดำน้ำลงไปเก็บ โดยขยะที่พบเป็นขยะติดเชื้อประเภทหน้ากากอนามัยและขวดพลาสติกบรรจุแอลกอฮอล์ล้างมือ ซึ่งเป็นขยะที่มีสารเคมีปนเปื้อน รวมถึงพบขยะจากกล่องพลาสติกบรรจุอาหารอันเนื่องมาจากการสั่งอาหารมารับประทานที่บ้าน (Food Delivery) มากขึ้น นอกจากนี้ ผลกระทบจากโรคระบาดโควิด-19 ได้ส่งผลให้ธุรกิจโรงงานต่างๆ ปิดตัว ผู้คนตกงานขาดรายได้ มีปัญหาเรื่องปากท้อง ดังนั้น แหล่งอาหารที่ไม่มีค่าใช้จ่าย คือ การหาปลาในทะเลด้วยเหตุนี้ ในภาวะที่คนตกงานสูง จึงพบว่า ประชาชนที่เคยทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แรงงานรับจ้างได้ผันตัวมาเป็นชาวประมง ออกเรือหาปลาเพื่อประทังชีพและนำปลาไปขายในช่วงที่ขาดรายได้ ผลพวงที่ตามมา คือ พบการทิ้งอวนจากชาวประมงและคนตกงานที่มาจับปลาถูกทิ้งลงทะเลมากขึ้น รวมถึงพบการประมงผิดกฎหมายในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มากขึ้น

โรคระบาดโควิด-19 ทางเลือก ทางรอด: การปรับตัวของธุรกิจท่องเที่ยวดำน้ำ และผู้ประกอบการอาชีพดำน้ำ

ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่ซ้อนทับกับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ทำให้ธุรกิจดำน้ำมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงและปรับตัวครั้งใหญ่ไปตามวิถีสังคมความเสี่ยงของโลกสมัยใหม่ ดังนี้

- การดำน้ำแบบรักษาระยะห่าง (Social Distancing) โดยแบ่งการสอนดำน้ำออกเป็นกลุ่ม 2 กลุ่มเล็กๆ แทน และเมื่อสระว่ายน้ำของรัฐบาลถูกสั่งปิด วิธีการแก้ปัญหา คือ นักดำน้ำอาชีพเดินทางไปหาลูกค้าและใช้สระว่ายน้ำของโรงแรมที่ลูกค้าพัก
- การปรับแผนการตลาดของผู้ประกอบการธุรกิจดำน้ำ: Work From Sea, Workcation และการดำน้ำกักตัวบนเรือ เพื่อสอดคล้องกับมาตรการสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 รวมถึงเน้นทำการตลาดมุ่งเจาะกลุ่มลูกค้าชาวไทย
- การปรับรูปแบบกิจกรรมดำน้ำ สร้างกิจกรรมใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีใหม่ “New Normal” ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ธุรกิจดำน้ำต้องเผชิญกับอุปสรรคจากการไม่มีลูกค้า ส่งผลให้ขาดรายได้ ดังนั้น นักดำน้ำจึงมีการปรับตัวในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การยังคงดำน้ำอยู่แต่เปลี่ยนรูปแบบการดำน้ำจากดำน้ำลึก (Scuba Diving) เป็นการดำน้ำตื้นแบบสน็อกกิ้ง (Snorkeling) และดำน้ำตัวเปล่า (Free Diving) เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องของอุปกรณ์ดำน้ำและการเดินเรือ การเปลี่ยนไปทำกิจกรรมออกกำลังกายอย่างอื่นที่เสริมความแข็งแรงของร่างกายแทนการดำน้ำชั่วคราว เช่น การเดินป่า
- การอพยพไปทำงานดำน้ำที่เขตนอกในช่วงมรสุม เช่น มีการย้ายถิ่นจากดำน้ำฝั่งอ่าวไทยไปดำน้ำหารายได้ฝั่งทะเลอันดามันสลับไปมา อย่างไรก็ตาม การที่นักดำน้ำจะอพยพไปทำงานยังพื้นที่ต่างๆ ที่หลากหลายและอิสระได้จะต้องมีคนรู้จักหรือมีเครือข่ายทางสังคมชักนำมา ดังนั้น ปัญหาสังคมเสี่ยงอันเกิดจากฤดูกาลทางธรรมชาติที่มีความแปรปรวนโดยมีสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์ ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับโดยตระหนักว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจของนักดำน้ำนอกจากจะขึ้นอยู่กับจำนวน

นักท่องเที่ยวหรือลูกค้าที่มาดำน้ำแล้ว ความไม่แน่นอนของชีวิตนักดำน้ำยังขึ้นอยู่กับคลื่นลม มรสุม พายุ ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่ควบคุมไม่ได้

การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำถึงอุปสรรคปัญหาจากภัยธรรมชาติที่กล่าวมา ทำให้นักดำน้ำเห็นความสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) กับกลุ่มเพื่อนนักดำน้ำต่างถิ่น รวมถึงบริษัทดำน้ำอื่นๆ มีการส่งลูกค้าดำน้ำข้ามพื้นที่หรือแนะนำลูกค้าให้กัน ทำให้ได้ค่าตอบแทนพิเศษ (Commission) ซึ่งเป็นช่องทางหารายได้เพิ่ม

- การแสวงหาช่องทางสร้างรายได้ในช่วงธุรกิจดำน้ำซบเซาจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นักดำน้ำอาชีพได้สร้างทางเลือกใหม่ๆ เพื่อลดรายจ่ายและหาช่องทางสร้างรายได้เพิ่ม เช่น การปลูกผักกินเอง การขายของออนไลน์ การนำอุปกรณ์ดำน้ำออกมาขาย การตัดสินใจพยกออกจากเกาะขึ้นฝั่งไปสมัครงานบริษัทฯ

ด้วยปัญหาสังคมเสี่ยงแบบฉบับพลันของสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ได้ส่งผลให้วิชาชีพนักดำน้ำในธุรกิจท่องเที่ยวส่วนคลอนอย่างรุนแรง สิ่งเหล่านี้ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความไม่มั่นคงในอาชีพและความไม่แน่นอนของรายได้เมื่อเกิดภาวะวิกฤตที่ไม่คาดคิด กระบวนการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาชีพในช่วงสังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 ทำให้เกิดความตระหนักว่า การเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างชาติมีความจำเป็นและเป็นหัวใจสำคัญที่หล่อเลี้ยงให้อาชีพดำน้ำดำรงอยู่ และสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาดำน้ำได้ก็คือการรักษาทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลให้สวยงาม อุดมสมบูรณ์เพราะทัศนียภาพที่สวยงามใต้ท้องทะเลช่วยสร้างงาน สร้างเงินให้นักดำน้ำเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและเกิดความอยู่ดีมีสุข (Well Being) ตามมา

สังคมเสี่ยงและการปรับตัวของนักดำน้ำยุคหลังโรคระบาดโควิด-19

สถานการณ์การท่องเที่ยวหลังจากเปิดประเทศให้ชาวต่างชาติเข้ามาในประเทศไทยเมื่อรัฐบาลประกาศปลดล็อกจากโรคระบาดโควิด-19 พบว่า ชาวต่างชาติเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติใต้ท้องทะเลของไทยและเบียดขับชาวประมงท้องถิ่นออกจากพื้นที่ โดยให้

เหตุผลว่าเครื่องมือประมงทำลายปะการังและทำให้ปลาหายไป ดังนั้นชาวประมงจึงต้องออกเรือไปหาปลาในพื้นที่ห่างไกลกลางทะเล

นอกจากนี้ กลุ่มนักดำน้ำไทยยังถูกเลือกปฏิบัติ ถูกเบียดขับออกจากตลาดแรงงานที่ชาวต่างชาติเข้ามาครอบครองธุรกิจดำน้ำไทยสูงขึ้นเรื่อยๆ ด้วยกฎหมายไทยมีความยืดหยุ่นให้ชาวต่างชาติเข้ามาบริหารจัดการธุรกิจดำน้ำ ทำให้ชาวต่างชาติมีอำนาจตัดสินใจและนิยมจ้างชาวต่างชาติด้วยกันเข้ามาทำงาน นอกจากนี้ยังพบว่าชาวต่างชาติหลายคนเข้ามาทำงานเป็น Dive Instructor/Dive Master Freelance อย่างผิดกฎหมาย ไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work Permit) และเข้าประเทศไทยโดยใช้วีซ่านักท่องเที่ยวหรือวีซ่านักเรียน

ดังนั้น สังคมเสี่ยงที่มากับการท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำท้องถิ่นซึ่งเป็นจุดที่ต้องระวังและเกิดความตระหนัก ณ ขณะนี้ คือ **ปัญหาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบทุนนิยมของนักดำน้ำไทยและนักดำน้ำต่างชาติ** ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายการท่องเที่ยวทางทะเลในปัจจุบัน โดยนักดำน้ำไทยถูกทำให้เป็นรองในเรื่องของภาษา วัฒนธรรมและสรีระร่างกาย กล่าวคือ ด้านภาษา ลูกค้านักดำน้ำเกือบทั้งหมดเป็นชาวต่างชาติ ดังนั้นจึงต้องการครูสอนดำน้ำที่พูดภาษาเดียวกันเพื่อความเข้าใจคำศัพท์เฉพาะทางและนำไปสู่การฝึกปฏิบัติได้น้ำที่รวดเร็ว ราบรื่นปลอดภัย ภาษาที่สามซึ่งเป็นที่ต้องการในตลาดงานดำน้ำ ได้แก่ ภาษาฝรั่งเศส จีน ญี่ปุ่น สเปน อิตาลีฯ ดังนั้น นักดำน้ำอาชีพชาวต่างชาติจึงถูกพิจารณาคัดเลือกให้ทำงานมากกว่านักดำน้ำไทย เช่นเดียวกับเรื่อง วัฒนธรรม ที่ชาวยุโรปจะมีรูปแบบวิถีการพบปะสังสรรค์ ปฏิสัมพันธ์และการท่องเที่ยวที่แตกต่างจากชาวเอเชีย ทำให้ลูกค้านักดำน้ำชาวต่างชาติชอบสนทนากับกลุ่มครูหรือไกด์ดำน้ำจากยุโรปมากกว่า

เรื่อง สรีระรูปร่าง ระหว่างชาวเอเชียกับชาวยุโรปนับว่ามีส่วนสร้างความน่าเชื่อถือซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการให้บริการด้านท่องเที่ยวดำน้ำ เนื่องจากโครงสร้างทางร่างกายของนักดำน้ำยุโรปจะตัวใหญ่และดูแข็งแรงกว่าชาวเอเชีย ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติมั่นใจว่าเมื่อเกิดปัญหา/อุบัติเหตุทางทะเล ครูสอนดำน้ำจากยุโรปจะสามารถรับมือและจัดการได้ดีกว่า

อุปสรรคปัญหาและช่องว่างทางการสื่อสาร วัฒนธรรมระหว่างนักดำน้ำไทยกับนักดำน้ำต่างชาติดังกล่าว ทำให้นักดำน้ำไทยเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับในประเด็นเรื่องภาษา การสื่อสาร และวัฒนธรรม โดยตระหนักว่าการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามมีความจำเป็นและสำคัญต่อการประกอบอาชีพทางทะเลโดยเฉพาะตามแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำจึงมิใช่เพียงเรื่องของปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเลเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของภาษาและการสื่อสารด้วย

จากประสบการณ์การทำงาน ทำให้นักดำน้ำไทยกลุ่มตัวอย่างรู้สึกเหลื่อมล้ำ เสียเปรียบ และเสมือนถูกแย่งงานจากนักดำน้ำต่างชาติเนื่องจากจุดอ่อนทางด้านภาษาและการมีเจ้าของร้านค้าดำน้ำเป็นชาวต่างชาติทำให้ชาวต่างชาติชอบสื่อสารกันเองมากกว่า โดยนักดำน้ำไทยมีวิธีแก้ปัญหา คือ พยายามพัฒนาภาษาอังกฤษและภาษาที่สามให้เก่งอยู่ในระดับที่สามารถถ่ายทอดความรู้เฉพาะทางให้นักเรียน/ลูกค้าดำน้ำต่างชาติได้ การใช้สื่อออนไลน์และใช้การถ่ายรูปใต้น้ำเป็นจุดเรียกลูกค้า เนื่องจากนักดำน้ำไทยจะชอบถ่ายภาพใต้น้ำ รวมถึงให้ความสำคัญกับการมีกล้องถ่ายรูปใต้น้ำ พวกเขาจึงใช้ทักษะการถ่ายภาพผนวกกับความชอบถ่ายรูปใต้น้ำเป็นจุดเรียกลูกค้าชาวต่างชาติ

นอกจากนี้นักดำน้ำไทยยังใช้กลยุทธ์ซึ่งพวกเขาเรียกขึ้นมาเองว่า “Local Touch” คือ การพาลูกค้าดำน้ำไปสังสรรค์ กินเลี้ยง ดื่มแอลกอฮอล์ตามร้านบาร์ลับ บาร์ท้องถิ่นหลังจากดำน้ำเสร็จ เพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย ช่วยลดช่องว่างทางด้านภาษา ลดการปะทะ ลดความเข้าใจผิดในการสื่อสารและวัฒนธรรม สร้างสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวดำน้ำชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นจากปัญหาสังคมเสี่ยงเรื่องการท่องเที่ยว โดยเฉพาะยุคหลังโรคระบาดโควิด-19 คลี่คลาย สิ่งที่ควรตระหนักขบคิด กระตุ้นให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ คือ อนาคตของวิชาชีพนักดำน้ำไทย พื้นที่ของนักดำน้ำไทยอยู่ที่ไหน ควรถูกจัดวางอย่างไรเพื่อให้ได้รับโอกาสและความยุติธรรมในการทำงานได้ทะเลในประเทศของตนเอง มีองค์กรใดเข้ามาคุ้มครองช่วยเหลืออย่างจริงจัง รวมถึงการควบคุม เข้มงวดกับนักดำน้ำต่างชาติที่เข้ามาทำงานได้ทะเลไทยโดยผิดกฎหมาย รัฐควรมีมาตรการและบริหารจัดการอย่างไร นอกจากนี้ การเร่งพัฒนาศักยภาพของนัก

ดำเนินาไทยอย่างรอบด้านและเป็นสากล โดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษรวมถึงภาษาที่สามล้วนมีความสำคัญ

การคิดย้อนสะท้อนกลับเกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทยในปัจจุบันควรไปไกลกว่าประเด็นระบบนิเวศใต้ทะเลและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเพียงอย่างเดียว เพราะมีประเด็นเรื่องเชื้อชาติชนชั้น ภาษาและวัฒนธรรม ระบบทุนนิยม การได้รับค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรม รวมถึงการถูกโกงค่าแรง ระบบอำนาจและนโยบายของรัฐ (ที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนเช่าที่อยู่อาศัย ประกอบธุรกิจในเมืองไทยได้ในระยะยาว) สิ่งเหล่านี้เป็นสังคมเสี่ยงที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กันและค่อยๆ แทรกซึมเข้ามาอย่างแนบเนียน แต่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติที่มาในรูปแบบการพัฒนา การสร้างความร่วมมือและการฟื้นฟูอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างมาก ซึ่งคนไทยทุกคนต้องร่วมกันคิดย้อนสะท้อนกลับถึงความเสียหายจากระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มนายทุนแต่สร้างความเสียหายแก่ประชาชนรากหญ้าและแรงงานไทยโดยเฉพาะคนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากสังคมเสี่ยงโดยตรง

11.4 วิเคราะห์ผลการวิจัย: สังคมเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมและการคิดย้อนสะท้อนกลับ

ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเลในมุมมองของนักดำน้ำ เช่น ปัญหาขยะทะเล ซากอวนจากการประมง ปะการังถูกทำลาย การคุกคามสัตว์ทะเลหายาก มลพิษจากการท่องเที่ยว รวมถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความขัดแย้งจากการดักตวงผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของผู้มีอิทธิพลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากการกระทำของมนุษย์ท่ามกลางการพัฒนาสังคมอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยม นักดำน้ำถือเป็นกลุ่มแรกหรือเป็นหน้าด่านที่ลงไปเห็นปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักดำน้ำอาชีพล้วนได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวโดยตรง เนื่องจากเป็นแหล่งประกอบอาชีพซึ่งต้องพึ่งพิงรายได้จากการมีชมทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลของนักท่องเที่ยวดำน้ำ

ผลพวงจากสังคมอุตสาหกรรมได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ระบบนิเวศที่ถูกทำลายได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของสังคมอุตสาหกรรม ภัยที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง (Manufactured Risk) จึงได้เข้ามาคุกคามทำลายชีวิต

มนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นี่คือนิยามความเสี่ยงของภาวะความเป็นสมัยใหม่ ดังนั้น ความเสี่ยงจึงเป็นผลสะท้อนกลับของความเป็นสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) จากผลงานเรื่อง “Reflexive Modernization” (Beck, Giddens, & Lash, 1994, p. 8) ได้อธิบายถึงภาวะสังคมความเสี่ยงว่า ความเสี่ยงในยุคสังคมอุตสาหกรรมทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสิ่งดี (Good) กับสิ่งไม่ดี (Bad) เช่น ทำให้เกิดรายได้ เกิดงาน เกิดความมั่นคงทางสังคม แต่ในขณะเดียวกัน ความเสี่ยง (Risk Society) ได้สร้างความอันตราย บั่นป่วน เสียหายแพร่กระจายในวงกว้างจนกลายเป็นความเสี่ยงระดับโลก (Global Risk Society) และปัญหาความเสี่ยงทางด้านลบส่งผลให้ทำให้เกิดการแสวงหาผู้รับผิดชอบ/ภาระผูกพัน (Obligation) หรือผู้มีหน้าที่แก้ไขจัดการกับความเสี่ยงนั้น รวมถึงคาดคะเนถึงผลกระทบที่จะตามมา ซึ่งเป็นผลกระทบที่มองไม่เห็น (Unseen Side-Effect) แพร่กระจายในวงกว้างและยากที่จะควบคุม

ความเสี่ยงในทัศนะของอุลริค เบ็ค (Ulrich Beck) เป็นความเสี่ยงเชิงโครงสร้าง มีความอันตรายที่ส่งผลกระทบต่อระดับโลก แต่ในขณะเดียวกันได้ส่งผลกระทบต่อระดับบุคคลผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในสังคมด้วย ทำให้ผู้คนต้องแสวงหาทางเลือกที่ปลอดภัย มั่นคง ดังนั้นผู้ได้รับผลกระทบจึงเกิดการแสวงหาความรู้ ความเชี่ยวชาญ (Expert Knowledge) ตระหนักถึงผลกระทบและเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับเพื่อหาทางป้องกันแก้ไข อย่างไรก็ตาม ถ้าพึงภาครัฐไม่สามารถแก้ไขจัดการได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมรับผิดชอบในฐานะพลเมืองโลก ร่วมกันแก้ไขปัญหาความเสี่ยงโดยปราศจากเชื้อชาติและภาษา

จากคำอธิบายประเด็นความเสี่ยงเชื่อมโยงกับการคิดย้อนสะท้อนกลับข้างต้น สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครได้ว่า การพัฒนาสังคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มาควบคู่กับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการสื่อสาร รวมถึงการบริหารจัดการแบบทุนนิยม ได้ส่งผลกระทบต่อทะเลไทยและกิจกรรมดำน้ำจากการดำน้ำเคยเป็นวิถีของชาวเลเพื่อยังชีพ ถ่ายทอดความรู้ผ่านบรรพบุรุษมาสู่การดำน้ำเพื่อท่องเที่ยวสันทนาการที่มีราคาสูง ต้องผ่านการเรียนจากสถาบันภายใต้การควบคุมของต่างประเทศ อิทธิพลการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตถึงความสวยงามติดอันดับโลกของทะเลไทยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาดำน้ำ ซึ่งเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่ได้รับความนิยม

ผลพวงจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทางทะเลและใต้ทะเล ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เช่น เกิดขยะทะเล ซากอวนทำลายปะการัง การคุกคามสัตว์ทะเล เจือท่งเที่ยวและโรงแรมทิ้งของเสียทางทะเลก่อให้เกิดมลพิษ ปัญหาท้องถื่นเหล่านี้ได้ก่อตัวเป็นสังคมเสี่ยงระดับโลกที่มองไม่เห็นแต่ส่งผลกระทบต่อเสียหายในวงกว้าง เช่น น้ำทะเลมีอุณหภูมิสูงขึ้นก่อให้เกิดภาวะโลกร้อน ปะการังฟอกขาว ระบบนิเวศใต้ทะเลถูกทำลาย สารพิษจากไมโครพลาสติกส่งผลกระทบต่อมนุษย์ฯลฯ ผลพวงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคลด้วย ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาทางเลือก ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อให้รู้สึกมั่นคง ปลอดภัย

ปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมใต้ทะเลเป็นสิ่งที่ไม่มีใครเห็น หากไม่ดำน้ำลงไปดู ดังนั้น นักดำน้ำจึงเป็นหน้าด่านสำคัญที่เผชิญกับปัญหาสังคมเสี่ยงใต้ทะเล โดยเฉพาะนักดำน้ำอาชีพล้วนได้รับผลกระทบโดยตรง ด้วยเหตุนี้นักดำน้ำจึงตระหนักถึงภัยอันตรายทางสิ่งแวดล้อมที่เข้ามาคุกคามชีวิตและเสี่ยงต่อการสร้างความเสียหายแก่คนรุ่นหลัง ความหวาดวิตก กังวล ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงภัยที่มนุษย์สร้างขึ้นและส่งผลร้ายต่อมนุษย์เอง นักดำน้ำจึงเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเลในรูปแบบของ “อาสาสมัคร” เครื่องมือที่นักดำน้ำใช้สร้างเครือข่ายเพื่อระดมกำลังคน ระดมทรัพยากรที่ได้ผล รวดเร็วและประหยัด คือ โซเชียลมีเดีย เช่น ไลน์กลุ่ม (Line Group) เฟซบุ๊ก (Facebook) รวมถึงกล้องถ่ายรูปใต้น้ำเพื่อแสดงหลักฐานความเสียหายใต้ทะเลหรือการกระทำผิดกฎหมายทางทะเลเพื่อนำมาเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดีย

การคิดย้อนสะท้อนกลับ ได้สร้างจิตสำนึกของนักดำน้ำอาสาสมัคร สร้างความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizen) ก่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวและเป็นสากล (Cosmopolitan) โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ เพื่อปกป้องฟื้นฟูทะเลโดยปราศจากชาติและภาษา ดังนั้น ถึงแม้สังคมดำน้ำในโลกของระบบทุนนิยมจะมีการแข่งขัน แย่งชิงกันเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ แต่เมื่อเกิดปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเลพบว่าทุกคนจะร่วมมือกัน อย่างไรก็ตาม นอกจากประเด็นการคิดย้อนสะท้อนกลับได้สร้างอาสาสมัครทางทะเลแล้ว การมีส่วนร่วมและความผูกพัน (Engagement) ของนักดำน้ำอาสาสมัครล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้งานอาสาสมัครใต้ทะเล

ประสบความสำเร็จโดยไม่ต้องมีค่าจ้าง และผู้ทำงานเต็มใจที่จะกลับมาช่วยงานบำเพ็ญประโยชน์อีก

ประเด็นการมีส่วนร่วมและความผูกพันของนักดำน้ำอาสาสมัคร พบว่า ถึงแม้ว่านักดำน้ำจะไม่รู้จักกันและมีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม แต่สามารถสนับสนุน ร่วมกันทำงานได้ทะเลได้อย่างลงตัว สาเหตุเพราะสังคมของนักดำน้ำอาสาสมัครมีองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมและความผูกพันร่วม คือ การตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลร่วมกัน มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมดำน้ำร่วมกัน ภาษาการสื่อสารได้นี้มีความเป็นสากลที่ทุกชาติทุกภาษาเข้าใจสัญลักษณ์ร่วมกัน (มีการสื่อสารที่ดี) รวมถึงการมีส่วนร่วมทางความคิด อารมณ์ (เกิดอารมณ์สงสาร เป็นห่วงสัตว์ทะเลและทรัพยากรธรรมชาติได้ทะเล) และร่างกาย (ใช้กำลังกายและประสาทสัมผัสทุกส่วนในการดำน้ำ) เกิดความรู้สึกมีคุณค่าและมีแนวร่วมเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม รวมถึงเห็นความสำเร็จในการแก้ปัญหาทางทะเลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น เห็นปะการังที่ปลูกไว้เติบโต สามารถช่วยเหลือสัตว์ทะเลหายากได้ ฯลฯ ดังนั้น ความผูกพัน การมีส่วนร่วมและการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยจึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กันในระหว่างการทำงานของนักดำน้ำอาสาสมัคร

นอกจากการคิดย้อนสะท้อนกลับต่อปัญหาสังคมเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ตามแนวคิดของอุลริค เบค (Ulrich Beck) แล้ว ยังมี การคิดย้อนสะท้อนกลับอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การคิดย้อนสะท้อนกลับในการวิจัยทางมานุษยวิทยาและการศึกษาภาคสนามของผู้เขียนเอง การศึกษาทางมานุษยวิทยาจะใช้วิธีการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ มีส่วนร่วม คลุกคลีกับผู้ที่เราสนใจศึกษาในพื้นที่ของเขาอย่างเป็นธรรมชาติ โดยใช้วัฒนธรรมการเขียนเป็นเครื่องมือในการเล่าเรื่องของผู้อื่นผ่านประสบการณ์และการตีความของผู้วิจัยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้วิจัยเป็นตัวแทนเล่าเรื่องของผู้อื่น ซึ่งแสดงถึงการมีอำนาจทางข้อความ

อย่างไรก็ตาม “วัฒนธรรมการเขียน” หรือการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับ “คนอื่น” ได้รับการวิพากษ์ว่า ต้องระมัดระวังในเรื่องของการตีความ ด้วยเหตุนี้ ในช่วงยุคหลังสมัยใหม่จึงมีการส่งเสริมให้มีการเขียนหรือการเล่าเรื่องของตนเองในกลุ่มผู้ที่ถูกกีดกันหรือถูกทำให้เป็นชายขอบ

เช่น การเขียนแบบสตรีนิยม รวมถึงการเขียนในรูปแบบอัตชีวประวัติ (Zenker & Kumoll, 2010) ดังนั้น “การเขียน” จึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ เกิดการตระหนักรู้และวิพากษ์ตนเองในระหว่างการทำวิจัยของผู้วิจัย ไม่ว่าจะ เป็น ประเด็นอคติจากการเขียนและการตีความ การสร้างภาพตัวแทนให้กลุ่มที่ศึกษา รวมถึงสะท้อนการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของผู้วิจัย หรือผู้เล่าเรื่อง

ในการศึกษาภาคสนามตลอดระยะเวลาร่วม 2 ปี ผู้เขียนได้ใช้บทบาท 2 สถานะหรือสวมหมวก 2 ใบในการทำงาน กล่าวคือ บทบาทของการเป็นผู้วิจัยและบทบาทของการประกอบอาชีพนักดำน้ำร่วมกับการทำกิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัคร การที่ผู้เขียนสวมบทบาทอยู่ในสถานะเดียวกับผู้ที่สนใจศึกษาและเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครมาก่อนที่จะทำวิจัย จะทำให้เข้าใจบริบทลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ลดอคติการด่วนสรุปโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง รวมถึงลดการสร้างภาพตัวแทน (ในด้านลบ) ให้กลุ่มผู้ถูกศึกษา อย่างไรก็ตาม ความใกล้ชิดและการมีประสบการณ์ดำน้ำมาก่อน รวมถึงรู้จักกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาก่อนอาจทำให้ผู้เขียนด่วนตีความเข้าข้างกลุ่มผู้ที่เราสนใจศึกษาในฐานะ “พวกเดียวกัน” และมีอคติกับกลุ่มที่มีความขัดแย้งกับนักดำน้ำอาสาสมัคร ซึ่งเป็นจุดที่ต้องระมัดระวังเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องกลับมาคิดย้อนสะท้อนกลับถึงบทบาทของตนเองในการทำงานภาคสนาม รับฟังเสียงที่แตกต่างหลากหลายซึ่งเกี่ยวข้องกับนักดำน้ำทั้งทางบวกและทางลบอย่างรอบด้าน รวมถึงถ่ายทอดออกมาผ่านงานวิจัยชิ้นนี้

11.5 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

- 1) การสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครภาคประชาชนที่เข้มแข็ง ยั่งยืนและเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ ต้องผ่านกระบวนการฝึกปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะ หลักสูตรเข้มข้น มีเอกลักษณ์ มีธรรมเนียมปฏิบัติที่สามารถดึงคนมารวมกันอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลโดยตรงและสม่ำเสมอ มีพลังทางสังคม มีคณะทำงานที่ชัดเจน จะทำให้การหลอมรวมสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครภาคประชาชนมีความเข้มแข็งขึ้น
- 2) การแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยผ่านนักดำน้ำอาสาสมัครที่ได้ผลและรวดเร็วในปัจจุบัน คือ การให้นักดำน้ำถ่ายรูปปัญหาที่พบใต้ทะเลและโพสต์ผ่านโซเชียลมีเดีย เช่น

เฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่ม (ซึ่งมีผู้มีอำนาจในการปฏิบัติงานอยู่) รวมถึงใช้กลยุทธ์การสื่อสาร เช่น การแท็ก (@Tag) ชื่อหรือหน่วยงานของผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงการเปิดโพสต์เป็นสาธารณะ เพื่อให้สามารถส่งต่อหรือแชร์ (Share) ต่อๆ กันได้

- 3) การท่องเที่ยวดำน้ำที่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวทางทะเลเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ สร้างความตระหนักและร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงทางทะเล คือ การพาไปสัมผัสประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้น เช่น การให้ครูสอนดำน้ำพานักท่องเที่ยวไปดูพื้นที่ความเสื่อมโทรมใต้ทะเล มีหลักสูตรดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การร่วมกันเก็บขยะ ตัดอวนใต้ทะเล การฝึกปฏิบัติสอนปลูกปะการังเสนอขายให้นักท่องเที่ยวควบคู่กับกิจกรรมดำน้ำสนันทนาการ (Fun Dive)
- 4) ธุรกิจการดำน้ำโดยเฉพาะตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักดำน้ำชาวต่างชาติเข้ามามีบทบาทเป็นผู้บริหารจัดการหรือเป็นผู้ควบคุมการดำน้ำมากกว่าคนไทย สาเหตุหนึ่งเนื่องจากการสื่อสารที่ชาวต่างชาติจากยุโรปเหมือนกันจะสื่อสารกันเป็นภาษาอังกฤษได้ราบรื่นและมีกิจกรรมที่ถนัดไปในทางเดียวกันมากกว่าคนไทย ทำให้นักดำน้ำไทยถูกแปลกแยก ไม่กลมกลืนและขาดความเป็นสากล ดังนั้น การฝึกอบรมทักษะภาษาอังกฤษและภาษาที่สามควบคู่กับทักษะการดำน้ำในระดับสูงให้แก่ักดำน้ำไทยจึงมีความจำเป็นในการสร้างความเป็นสากลและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ
- 5) การสร้างเครือข่ายชุมชนนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็งและยั่งยืนต้องทำมากกว่าการนำอาสาสมัครมาทำกิจกรรมร่วมกันตามวาระแล้วเสร็จสิ้นไป แต่ต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ สร้างกระบวนการ คิดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความผูกพันร่วม สร้างภาพจำให้รำลึกถึงร่วมกันและมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องทุกปี มีการติดตามประเมินผลเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พัฒนาขึ้นและเห็นคุณค่าของสิ่งที่ได้ลงทุนลงแรงไป
- 6) สังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยไม่สามารถทำให้หมดสิ้นได้แต่สามารถทำให้ปัญหาและผลกระทบเบาบางลงได้ โดยอาศัยการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำมาทำหน้าที่เสมือน “นักข่าวอาสาสมัครภาคพลเมือง” เป็นสื่อกลางทำงานผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลและเครือข่ายสังคมออนไลน์ นำปรากฏการณ์ปัญหาใต้ทะเลขึ้นมาถ่ายทอดบนบกในรูปแบบต่างๆ ให้ประชาชนที่ไม่ได้เห็นโลกใต้ทะเลร่วมเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับตาม และ

ตระหนักถึงผลกระทบ เปลี่ยนแปลงตัวตน พฤติกรรม โดยเริ่มจากปัจเจกร่วมสร้าง
 อัตลักษณ์ใหม่ที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของการนำเสนอข่าว/ภาพข่าวแบบคิดย้อน
 สะท้อนกลับหรือตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่คนทั่วไปนึกไม่ถึง
 เช่น ในขณะที่นักท่องเที่ยวหรือชาวประมงบางกลุ่มได้โพสต์ภาพตนเองตกปลาหายาก
 หรือมีขนาดใหญ่ผ่านโซเชียลมีเดีย แต่นักดำน้ำจะนำเสนอ ตั้งคำถามในมุมคิดย้อน
 สะท้อนกลับว่า หากปล่อยปลาทะเลกลับคืนสู่ท้องทะเล ปลาจะช่วยสร้างรายได้ให้
 ประเทศไทยอย่างมหาศาล หลังจากนำเสนอข่าว ทำให้ชาวประมงเกิดการคิดย้อน
 สะท้อนกลับ ต่อมาเมื่อชาวประมงจับปลาทะเลได้จะปล่อยลงสู่ทะเล (และโพสต์คลิป
 วิดีโอที่ปล่อยปลาลงสู่ทะเลแทนภาพจับปลาตายโชว์) เพราะตระหนักว่ามีกลุ่มนักดำน้ำ
 เพื่อการอนุรักษ์ต่อต้านการจับปลาทะเลและปลาสวยงามอยู่

- 7) งานศึกษาวิจัยด้านสังคมเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่และการสร้างพลเมืองให้เป็น
 อาสาสมัคร การนำแนวคิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexivity) มาใช้วิเคราะห์
 สามารถเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจกลุ่มที่สนใจศึกษา การพัฒนาสังคมและการ
 ตรวจสอบตนเองของผู้วิจัย

11.6 เสียงสะท้อนจากใต้ทะเล: ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยและการนำไปใช้

ประโยชน์

ผลที่ได้จากการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้คนหลากหลายในวงการดำน้ำ ทำให้
 เห็นมุมมองที่เป็นประโยชน์จากทัศนคติที่แตกต่างของผู้มีประสบการณ์ตรงซึ่งคลุกคลีกับทะเล
 ตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับผู้บริหาร

โดยเสียงสะท้อนในฐานะตัวแทนจากใต้ท้องทะเลของกลุ่มนักดำน้ำอาสาสมัคร
 ชาวประมง ผู้ประกอบการธุรกิจดำน้ำ ชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวดำน้ำ นักวิชาการที่ทำงาน
 เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทะเลโดยอาศัยการดำน้ำ องค์กรต่างๆ ที่เคลื่อนไหวด้านอนุรักษ์
 สิ่งแวดล้อมทางทะเลและทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัครทั้งในส่วนของภาครัฐ เอกชน องค์กร
 พัฒนาเอกชน (NGOs) และองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งผู้เขียนได้พบระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม
 ตามสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเจอกันบนเรือ ในห้องประชุม ตามศูนย์ฝึกดำน้ำ จากการ

ปฏิบัติงานและการเข้าร่วมกิจกรรมด้านน้ำอาสาสมัครตามวาระต่างๆ นั้น ความหลากหลายของผู้คนที่ใช้ทะเลร่วมกัน พวกเขาพบเจออะไร รู้สึกอย่างไรและมีแนวคิดต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอย่างไร ใคร/หน่วยงานใดบ้างที่พวกเขาต้องการขอความช่วยเหลือและต้องการให้ช่วยอย่างไรต่อปัญหาสังคมความเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ผู้เขียนได้รวบรวม สรุปดังนี้

1) ด้านการศึกษาและการสนับสนุนจากภาครัฐ

- มุมมองจากนักดำน้ำอาสาสมัครไทย เห็นว่า กระทรวงศึกษาธิการควรเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย โดยทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ประสานความร่วมมือกับกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการดูแลปกป้องทะเล รวมถึงหลักสูตรอาสาสมัครที่มุ่งเน้นด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล โดยบรรจุหลักสูตรดังกล่าวไว้ในการศึกษาภาคบังคับตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัย

- เช่นเดียวกับมุมมองจากนักดำน้ำชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ถาวรและประกอบธุรกิจดำน้ำในประเทศไทย มีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนักดำน้ำไทยในเรื่องของการให้ความรู้และจัดการเรียนการสอน รวมถึงการฝึกอบรมด้านกีฬาทางน้ำและการอนุรักษ์ทะเลให้แก่เยาวชนอย่างต่อเนื่องและเข้มข้น แต่สิ่งที่นักดำน้ำชาวต่างชาติเห็นว่าการเรียนการสอนและการฝึกภาคปฏิบัติที่ควรเน้นมากขึ้นสำหรับประเทศไทย คือ สอนให้เด็กไทยเอาตัวรอดจากการจมน้ำและการมีทักษะช่วยเหลือชีวิตผู้อื่นในน้ำ นอกจากนี้ เด็กไทยที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้ทะเลควรมีหลักสูตรดำน้ำลึกควบคู่กับการอนุรักษ์ทะเลบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอน

- ในส่วนมุมมองจากนักดำน้ำต่างชาติที่เป็นหนึ่งในนักดำน้ำอาสาสมัครไปช่วยเหลือทีมนักฟุตบอล 13 หมูป่าติดถ้ำ เห็นว่า รัฐบาลไทยควรลงทุนในด้านการจัดหาอุปกรณ์ดำน้ำที่มีคุณภาพมาใช้ในการกู้ภัยทางน้ำและจัดอบรมนักดำน้ำกู้ภัย (รวมถึงการกู้ภัยในถ้ำ) เพื่อให้สามารถช่วยเหลือกิจกรรมทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีค่าตอบแทนที่เหมาะสมให้ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับประสบการณ์ของนักดำน้ำอาสาสมัครกู้ภัยของไทยที่ให้ข้อมูลว่า นักดำน้ำกู้ภัยเป็นการปฏิบัติงานแบบจิตอาสา ต้องจัดหาอุปกรณ์ดำน้ำเอง รวมถึง นักดำ

น้ำกัญชบางส่วนไม่ได้รับการเรียนดำน้าอย่างถูกต้องตามมาตรฐานสากลเนื่องด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ ดังนั้นจึงใช้วิธีเรียนดำน้าแบบพี่สอนน้อง ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งและบางรายเสียชีวิตจากการดำน้าด้วยประสบการณ์การเอาตัวรอดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินยังไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องการให้หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว

- ผลประมวผลจากการสัมภาษณ์นักดำน้าอาสาสมัครที่ปัจจุบันเป็นผู้นำที่เข้มแข็งด้านการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเล ได้รับข้อสรุปตรงกันว่า รัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดอบรมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเลในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่องให้มากขึ้น เช่น การเก็บขยะตามชายฝั่งและใต้ทะเล กิจกรรมเพาะพันธุ์ อนุรักษ์ อนุบาลสัตว์ทะเลและจัดโครงการ/ค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเล รวมถึงสนับสนุนกิจกรรมอาสาสมัครทางทะเลอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพราะจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า นักดำน้าอาสาสมัครที่เป็นแกนนำหรือเป็นผู้มีอิทธิพลทางสื่อ (Influencer) และมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่เข้มแข็งในปัจจุบันเกิดจากการมีประสบการณ์ร่วมและมีภาพจำที่ดีในวัยเด็กจากการเคยเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเลซึ่งทางโรงเรียนหรือหน่วยงานจัดขึ้น

- สถาบันการศึกษาควรจัดหลักสูตรว่ายน้ำและดำน้าลีกบรจวไว้ในการศึกษาภาคบังคับของโรงเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล เนื่องจากนักดำน้ามีความเห็นตรงกันว่า หากประชาชนว่ายน้ำเป็นตั้งแต่เด็ก เมื่อโตขึ้นจะเกิดทัศนคติที่ดีต่อกีฬาทางน้ำ มีความมั่นใจในการดำน้าและเป็นแรงบันดาลใจให้อยากลงไปสัมผัสโลกใต้ทะเล ต้องการช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล โดยสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมั่นใจ ปลอดภัย รวมถึงช่วยลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุอันตรายหรือความสูญเสียทางน้ำเมื่อมาเป็นนักดำน้าอาสาสมัคร

- เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักดำน้าท้องถิ่นมีความเห็นเป็นไปในทางเดียวกันว่า การที่รัฐได้มีงบประมาณสนับสนุนให้นักดำน้าที่มีศักยภาพทำโครงการอนุรักษ์ทะเลต่างๆ นั้น เห็นควรคัดเลือกหัวหน้า/ผู้นำโครงการที่เป็นคนในท้องถิ่นเป็นหลัก เนื่องจากบทเรียนที่ผ่านมา นักดำน้าที่เป็นหัวหน้าโครงการฯ เป็นบุคคลภายนอก เมื่อสิ้นสุดโครงการได้ออกจากพื้นที่ ขาดการประสานติดต่อดูแลผลจากการทำโครงการฯ เช่น การปลูกปะการังอย่างใกล้ชิด เมื่อปะการังแตกหัก เสียหาย ทำให้ขาดการเข้าถึง ซ่อมแซม ฟื้นฟูและติดตามผลงานที่ทำไว้อย่างต่อเนื่อง

- แนวคิดประเด็นเรื่องการคิดย้อนสะท้อนกลับถึงปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมวิกฤตทะเลไทยและการเป็นพลเมืองในรูปจิตอาสาทางทะเลสามารถนำมาบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอนให้เยาวชนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาได้

2) ด้านสื่อมวลชนและการสื่อสาร

- หน่วยงานรัฐที่มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลแพลตฟอร์มด้านการสื่อสาร ควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารภาคพลเมือง สนับสนุนให้เกิดประชาชนในฐานะอาสาสมัครผู้เฝ้าดู/เฝ้าระวังทางสังคม รวมถึงปัญหาสังคมเสี่ยงสิ่งแวดล้อมทางทะเล

- หน่วยงานท้องถิ่นในจังหวัดที่อยู่ติดทะเล เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องเข้ามามีบทบาทเป็นเจ้าภาพในการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมพิทักษ์ทะเลและทำงานร่วมกับนักดำนํ้าอาสาสมัคร รวมถึงเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและทรงพลัง ผู้บริหารต้องเล็งเห็นความสำคัญโดยบรรจุให้ภารกิจการแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของแผนปฏิบัติงาน

- เสนอให้ภาครัฐหรือหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องจัดอบรมเรื่องการทำหน้าที่ “นักข่าวพลเมืองใต้ทะเล” หรือ “นักสื่อสารทางทะเล” ให้นักดำนํ้าทุกกลุ่ม (นักดำนํ้าอาชีพ นักดำนํ้าสมัครใจ นักดำนํ้าอาสาสมัครฯ) รวมถึงผู้มีความเกี่ยวข้องและทำงานทางทะเล เช่น คนขับเรือ เด็กเรือ ชาวประมง นักท่องเที่ยวทางทะเลฯ

3) ด้านการสนับสนุนทางสังคมของนักดำนํ้าอาสาสมัคร

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนอุปกรณ์ดำนํ้าและอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้นักดำนํ้าอาสาสมัคร (เนื่องจากการปฏิบัติงานส่วนใหญ่ นักดำนํ้าอาสาสมัครต้องจัดหาอุปกรณ์ดำนํ้าส่วนตัวมาเอง ทำให้นักดำนํ้าที่ไม่มีอุปกรณ์ต้องเช่า)

- หน่วยงาน/บริษัทที่มีนักดำนํ้าจิตอาสาทำงานอยู่ ควรให้ความร่วมมือ อนุมัติให้พนักงานในสังกัดสามารถลาออกไปปฏิบัติงานดำนํ้าอาสาสมัครและช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากผลสะท้อนจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า อุปสรรคหนึ่งในการทำงานของนักดำนํ้าอาสาสมัคร คือ ไม่สามารถลางานได้

4) ด้านการสร้างความร่วมมือและสร้างเครือข่ายความมั่นคงทางทะเลจากทุกภาคส่วน

- ทั้งนักดำนํ้าอาสาสมัครและผู้ปฏิบัติงานด้านทะเลปลอดภัยขององค์กรระหว่างประเทศ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรสนับสนุนให้โรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตอวนคิดค้นผลิตอวนที่สามารถย่อยสลายได้ตามธรรมชาติออกมาจำหน่ายและมีการขายหน่วยงานหรือสถานที่รับซื้อเศษอวนจากชาวประมงซึ่งสามารถเข้าถึงได้สะดวก รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้ชาวประมงทราบถึงผลดี ผลเสียและผลประโยชน์จากการใช้อวนรีไซเคิลและการรับซื้อเศษอวนอย่างทั่วถึง

- นักดำนํ้าและชาวประมงควรรักษาทางออกของความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรทางทะเลร่วมกันให้ชัดเจน เป็นรูปธรรมรวมถึงมีกฎหมายควบคุม ลงโทษอย่างจริงจัง เนื่องจากทั้งสองอาชีพมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลร่วมกัน แต่มีแนวทางปฏิบัติงานที่สวนทางกัน กล่าวคือ ชาวประมงต้องการจับปลา ในขณะที่นักดำนํ้าต้องการให้มีปลาอยู่ใต้ทะเลให้มากที่สุด ดังนั้นทั้งสองอาชีพจึงเกิดความขัดแย้งกันในหลายพื้นที่ เช่น นักดำนํ้าไปตัดอวนและลอบที่ชาวประมงใช้ตกปลา ในขณะที่ชาวประมงไปตัดทุ่นของนักดำนํ้าหรือเศษอวนประมงหล่นไปติดคลุมแนวปะการังในเขตจุดดำนํ้า

- การสร้างความร่วมมือ ประสานงาน อำนวยความสะดวกระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานด้านปกป้องฟื้นฟูทะเลควรมีแนวทางปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของนักดำนํ้าอาสาสมัครส่วนหนึ่งซึ่งเห็นว่า หน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ที่ปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ทะเลยังทำงานแบบแยกส่วน ขาดความร่วมมือ ขาดการบูรณาการร่วมกัน รวมถึงขัดแย้งกันเอง ดังนั้น หน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ต้องทำงานร่วมมือ ประสาน ส่งต่อกันอย่างเป็นระบบ รวมถึงรับรู้การเคลื่อนไหวการทำงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่ปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกัน เพื่อสามารถสนับสนุน เกื้อกูลกันได้ เช่น การเก็บขยะใต้ทะเลภายใต้การดำเนินงานของรัฐ ซึ่งปัจจุบันใช้วิธีขนขยะจากทะเลนำขึ้นเรือไปทิ้งบนบกและให้รถขยะของเทศบาลเก็บไป แต่ขยะเหล่านี้ องค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานด้านการพิทักษ์ทะเลมีการรับซื้อและนำไปรีไซเคิลใหม่ให้เป็นผลิตภัณฑ์รักษ์โลก ขายในห้างและส่งออกต่างประเทศ ดังนั้น หน่วยงานต่างๆ ควร

ประสานร่วมมือกันในการจัดส่ง ซื่อขายขยะ พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ไซเคิล ดัดแปลงขยะทะเลให้มีมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างรายได้ต่อไป

5) ด้านการส่งเสริมวิชาชีพนักดำน้ำในประเทศไทย

- สร้างโอกาสและเสริมศักยภาพให้ครูสอนดำน้ำไทยและนักดำน้ำอาสาสมัครมีความเข้มแข็งทัดเทียมกับนานาชาติ เช่น การอบรมภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม (ภาษาจีน ฝรั่งเศส สเปน ฮินดี) ให้ครูสอนดำน้ำไทย เพื่อให้ครูสอนดำน้ำมีศักยภาพเป็นผู้นำการสอนดำน้ำให้ชาวต่างชาติได้อย่างมั่นใจและรักษาไว้ซึ่งวิชาชีพการดำน้ำของไทยไม่ให้ตกไปอยู่ภายใต้การควบคุมและอำนาจการตัดสินใจของชาวต่างชาติ

- ภาครัฐควรเข้มงวดกับกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาทำงานดำน้ำอย่างผิดกฎหมาย เช่น รัฐออกกฎให้ผู้ประกอบการร้านดำน้ำจ้างเฉพาะนักดำน้ำชาวต่างชาติที่มีบัตรอนุญาตทำงาน (Work Permit) เข้าทำงาน มีมาตรการสุ่มตรวจใบอนุญาตการทำงาน (Work Permit) เป็นระยะ รวมถึงกำหนดโควต้าให้ร้านดำน้ำทุกแห่งในประเทศไทยต้องมีนักดำน้ำผู้ถือสัญชาติไทยเป็นพนักงานประจำเพื่อสงวนวิชาชีพดังกล่าวให้คนไทยมีพื้นที่ทำงานในประเทศของตนเอง

6) ด้านการท่องเที่ยวทางทะเล

- ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวดำน้ำเกิดความตระหนัก สร้างจิตสำนึกและสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเลผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การเก็บขยะ ตัดอวนใต้ทะเล การอบรมฝึกปฏิบัติการปลูกปะการัง การอนุบาลสัตว์ทะเล การช่วยเหลือสัตว์ทะเลหายาก การเก็บขยะทะเลมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ไซเคิล เป็นต้น

- ส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวทางทะเลทั้งแบบสันถวนการและนักดำน้ำอาสาสมัครทำหน้าที่เป็นนักข่าวพลเมือง ช่วยสอดส่อง ตรวจสอบเมื่อเห็นความผิดปกติ/ผิดกฎหมายหรือพบสิ่งที่น่าสนใจใต้ทะเล โดยสามารถแจ้งข่าวสารมายังหน่วยงาน เพื่อให้ทราบข้อมูล และสามารถดำเนินการแก้ไขได้ทันที่ ในขณะเดียวกันหน่วยงานรัฐควรเปิดช่องทางการติดต่อสื่อสารที่อำนวยความสะดวกให้นักดำน้ำสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น มีช่องทางสื่อสารผ่านไลน์ (Line) หรือเฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นต้น

7) ด้านการพัฒนา ต่อยอดงานวิจัยในประเด็นการดำนํ้าและการอนุรักษ์ทะเล

- ควรมีการทำวิจัยต่อยอดในประเด็นเรื่องการติดตาม ประเมินผลโครงการอบรมนักดำนํ้า อาสาสมัครที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นว่าผลลัพธ์ (Out Come) เป็นอย่างไร นักดำนํ้าอาสาสมัครที่จบหลักสูตรไปแล้วได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ต่อยอดอย่างไร โดยเฉพาะประโยชน์ต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติและระดับนานาชาติ

- เสนอให้มีงานวิจัยที่จัดทำฐานข้อมูล ประมวลองค์ความรู้ รวบรวมองค์กร/กลุ่ม/เครือข่ายฯ ที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมนักดำนํ้าอาสาสมัครในประเทศไทย เพื่อให้แต่ละหน่วยงานได้มีการสร้างภาคีเครือข่าย สร้างความช่วยเหลือและสร้างพลังเพื่อแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยร่วมกัน

- เสนอให้องค์กรด้านดำนํ้าและอนุรักษ์ทะเลของไทยดึงกลุ่มนักดำนํ้าต่างชาติเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายและแหล่งทุน ทั้งในด้านการปฏิบัติงานอาสาสมัครใต้ทะเลและทำงานวิจัยร่วมกันเชิงบูรณาการ เนื่องจากปัจจุบันมีชาวต่างชาติที่มีศักยภาพเข้ามาทำงานด้านดำนํ้าในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก แต่ยังเป็นการทำงานแบบแยกส่วนกับกลุ่มนักดำนํ้าไทยและหน่วยงานของไทยอยู่

- เสนอให้มีการทำวิจัยเรื่องผลกระทบจากสังคมเสี่ยงในมิติต่างๆ อันเกิดจากการท่องเที่ยวทางทะเลและการดำนํ้าหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ผ่อนคลายเพิ่มขึ้น รวมถึงการประเมินสังคมเสี่ยงที่ต้องเฝ้าระวังในอนาคตและการแสวงหาแนวทางบริหารจัดการ (Risk Management)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- BrandAge Online. (21 พฤษภาคม 2019). ธุรกิจดำน้ำลึกโต 16,000 ล้านบาท นีโอ” จัดงาน Thailand Golf & Dive Expo 2019. Retrieved from <http://www.brandage.com/article/12356/NEO>
- EJF. (19 พฤษภาคม 2565). โครงการ NET FREE SEA : สร้างทะเลไทยปลอดอวนด้วยมือชุมชนผ่านการรื้อไซเคิล. Retrieved from <https://ejfoundation.org/news-media/โครงการ-net-free-seas-สร้างทะเลไทยปลอดอวนด้วยมือชุมชนผ่านการรื้อไซเคิล>
- MGR Online. (28 พฤษภาคม 2550). ธุรกิจดำน้ำไทย...อาจจะถูกฝรั่งยึดครอง. Retrieved from <https://mgronline.com/travel/detail/9500000061319>
- PPTV Online. (9 พฤศจิกายน 2564). มหาสมุทรโลกเสียหายหนักช่วงโควิด-19 มี "ขยะโควิด" ถูกทิ้ง 2.6 หมื่นตัน. Retrieved from <https://www.pptvhd36.com/news/ต่างประเทศ/160134>
- Reef Resilience Network. (2011). ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ. Retrieved from <https://reefresilience.org/th/stressors/local-stressors/coral-reefs-tourism-and-recreational-impacts/>
- ThaiPR.net. (17 เมษายน 2563). "ภายใต้วิกฤติข้อมมีโอกาส" ปล่อยทรัพยากรธรรมชาติให้ฟื้นสมดุ. Retrieved from <https://www.ryt9.com/s/prg/3116132>
- กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (13 มกราคม 2519). ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดห้ามทำประมงในบริเวณรอบๆ เกาะเต่าและเกาะหางเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี. Retrieved from https://laws.fish.ku.ac.th/pdf/4_see7-2-Regulations.pdf
- กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (28 มีนาคม 2543). ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง ห้ามทำการประมงปลาฉลามวาฬ. Retrieved from https://www.fisheries.go.th/law/web2/images/Law_171/freshwater5/freshwater5_9.pdf
- กระทรวงสาธารณสุข. (2565). แผนและมาตรการการบริหารจัดการสถานการณ์โรคโควิด 19 สู่วิถีประจำถิ่น. Retrieved from <https://www.pyomoph.go.th/backoffice/files/42090.pdf>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). สื่อมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). เรื่องสื่อสาร-การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กิตติพงศ์ อิมประคองศิลป์ และณภณัฐ ชมพู. (2564). แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและความผูกพัน (Engagement). Retrieved from <https://suandusitpoll.dusit.ac.th/KB/2021/583/>
- กীরดี ชื่นพิทยาธร ใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ (บก.). (2562). การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารและการสร้างผลกระทบแบบแอฟเฟคทีฟในวัฒนธรรมดิจิทัล: ไรวัลมีเดีย/มีมส์ล้อเลียนการเมืองในบรรยากาศความ

ขัดแย้งในการเมืองไทยร่วมสมัย ใน การสร้างการรับรู้ในสังคมไทยเล่ม 2: อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด แอปพลิเคชัน. กรุงเทพฯ: โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศ.ดร. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ (บก.). (2564). Anthropocene: บทวิพากษ์มนุษย์และวิกฤตสิ่งแวดล้อมในยุคสมัยแห่ง
ทุน. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

เกศปริยา แก้วแสนเมือง และพรจิต สมบัติพานิช. (2559). พฤติกรรมการใช้และความพึงพอใจจาก
แอปพลิเคชันไลน์ (Line) ของผู้ทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. Retrieved from
<http://203.131.210.100/ejournal/wp-content/uploads/2016/09/JCIS59065.pdf>

เกาะเต่า.Net. (2023). ประวัติเกาะเต่า. Retrieved from [เกาะเต่า.net/ประวัติเกาะเต่า](http://www.khaotao.net/ประวัติเกาะเต่า)

โครงการอุทยานใต้ทะเล จุฬาลงกรณ์ 36. (2563). Retrieved from <http://www.thaidive.org/about/>

จันทน์ เจริญศรี. (2544). โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2558). พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

ชาติตรีเฉลิม ยุคล. (2545). โลกสี่คราม. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ชุติมา ชื่นเจริญ. (19 กรกฎาคม 2565). ไมโครพาสติก จากทะเลสู่อาหาร. Retrieved from
<https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/840862>

เชษฐา พวงหัตถ์. (2559). สภาวะสมัยใหม่และความเสี่ยง: มุมมองทางสังคมวิทยา (Modernity and risk: a
sociological perspective). วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(1), 22-29.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความ
เป็นอื่น. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร และคณะ. (2562). การสร้างการรับรู้ในสังคมไทย เล่ม 2 : อารมณ์ ความรู้สึกนึก
คิด แอปพลิเคชัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ณัฐพงศ์ เลิศวุฒิรักษ์. (2018). ปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมท่องเที่ยวสมัยใหม่. Retrieved from
<https://www.marketingoops.com/exclusive/insider-exclusive/factors-affecting-chinese-tourist-behavior/>

ณิชา เวชพานิช. (30 กรกฎาคม 2563). พิษโควิดทำพลาสติกระบาด: เรื่องสุขภาพที่เราลืมป้องกัน.
Retrieved from <https://greennews.agency/?p=21480>

เดลินิวส์ออนไลน์. (9 พฤษภาคม 2563). สุดเศร้า! “เปิดเกาะดำน้ำวันแรก” ไร้ปลา พบร่องรอยประมง
ลักลอบ. Retrieved from <https://www.dailynews.co.th/regional/773494>

เดอะโนวเลจ ท่องเที่ยวเชิงความรู้ The knowledge based Tourism. (2560). การท่องเที่ยวเชิงความรู้.
Retrieved from https://www.okmd.or.th/upload/pdf/magazine/The_Knowledge_vol_5.pdf

ไทยโพสต์. (17 กันยายน 2561). ชยะพาสติก: ปัญหาชนิดระดับชาติ. Retrieved from

<https://www.thaipost.net/main/detail/17790>

ไทยรัฐออนไลน์. (17 เมษายน 2563). แปลงหน้ากากดำน้ำใช้ป้องกันเชื้อ 3 สถาบันชั้นนำ ช่วยแพทย์ไทยสู้

โควิด Retrieved from <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1823664>

ไทยรัฐออนไลน์. (29 เมษายน 2563). นักดำน้ำจิตอาสา ร่วมเก็บขยะใต้ทะเลเกาะพีพี 8 วัน รวบรวมได้กว่า

11 ตัน. Retrieved from <https://www.thairath.co.th/news/local/south/1833314>

ไทยรัฐออนไลน์. (2562). รู้จัก "Free Dive" เทรนด์ดำน้ำสำหรับสาว ๆ ที่ชอบอวดบิกินี. Retrieved from

<https://www.thairath.co.th/lifestyle/travel/thaitravel/1485290>

ธีรดา จงกลรัตนภรณ์. (2552). กระบวนการสื่อสารของเครือข่ายเพื่อสิ่งแวดล้อม กรณีภาวะโลกร้อนใน

กรุงเทพมหานคร. วารสารภาษาและวัฒนธรรม, 28(2) (กรกฎาคม – ธันวาคม 2552), 6-24.

นฤมล อรุโณทัย และคณะ. (2557). ทักษะวัฒนธรรมชาวเล: ร้อยเรื่องราวชาวเล-มอแกน มอแกนและอุรัก

ลาไวผู้กล้าแห่งอันดามัน. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

นวนน้อย ตีรรัตน์ และคณะ. (2559). คุณธรรมในอาเซียน: จิตอาสาในอาเซียนภาคพื้นทวีป กรณีศึกษา:

ประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนามและกัมพูชา. Retrieved from [https://www.m-](https://www.m-culture.go.th/adminli/ebook/B0080/#p=2)

[culture.go.th/adminli/ebook/B0080/#p=2](https://www.m-culture.go.th/adminli/ebook/B0080/#p=2)

นิธิดา แสงสิงแก้ว. (2561). สื่อ สาร และผู้คน ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิธิดา แสงสิงแก้ว และอาภาพรพรณ ทองเรือง. (2020). แนวทางการสร้างสังคมเท่าทันสื่อ สารสนเทศและ

ดิจิทัล: เมื่อ “เมืองทั่วถึง” เป็นได้ทั้ง “สื่อ” และ “สาร” เพื่อสร้าง การเปลี่ยนแปลง. วารสารศาสตร์,

13(1), 135-159.

ประชาไท. (20 กันยายน 2560). 200 ปี Karl Marx: เก่งกิจ กิติเรียงลาภ-วิพากษ์ Anthropocene ขายวิกฤติ

ธรรมชาติ แยกขาดจากทุนนิยม. Retrieved from

<https://prachatai.com/journal/2018/09/78788>

ปัญญา ลีลาสุนทรกุล. (2018). เทียบไปในประวัติศาสตร์และจุดดำน้ำที่ดีที่สุดในโลก. Retrieved from

<https://tcompanion.com/mood/content/86>

พระบาท นามเมือง. (12 กรกฎาคม 2561). จากถ้ำหลวงสู่บทเรียนของสื่อมวลชน. Retrieved from

<https://mgronline.com/columnist/detail/9610000069556>

พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โพสต์ทูเดย์. (2563). Tiktok "ประกาศหาเงิน ช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากโควิด. Retrieved from

<https://www.posttoday.com/social/general/620748>

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2560). โลกาวัดน์. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ภาวีกา ศรีรัตนบัลล์. (2561). บ้าน” สุดท้ายของชีวิต มุมมองเชิงสังคมวิทยาต่อการบริหารคุณภาพชีวิต
ระยะสุดท้าย. Retrieved from <http://surl.li/jdgid>
- มรรยาท อัครจันทโชติ. (2560). การเล่าเรื่องแบบทราดส์มีเดียกับการสร้างความผูกพันร่วมในการสื่อสาร
ประเด็นทางสังคม. (ปริญญาเนติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มัทนา เจริญวงศ์. (2562). พลเมืองสร้างสื่อ สื่อสร้างพลเมือง: วิถีพลเมืองดิจิทัล และปรากฏการณ์ทาง
สังคมท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของผู้ใช้สื่อ สื่อ และภูมิทัศน์สื่อ. นนทบุรี: ภาพพิมพ์.
ยุคติ มุกดาวิจิตร และชัชชล อัจฉนาภิตติ (บก.). (2564). มานุษยวิทยาพื้นมนุษย์. กรุงเทพฯ: ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- รจิตลักษณ์ แสงอุไร. (2559). วารสารสนเทศโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
รายงานบทสำรวจเชิงนโยบายสำหรับเศรษฐกิจสีน้ำเงิน-การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (6 กรกฎาคม 2561).
Retrieved from <https://knowledgefarm.tsri.or.th/policy-review-eco-tourism/>
- ริชาร์ด ออสบอร์น. (2554). เส้นทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- เรืองยศ จันทศิริ และณัฐวุธ วัชรกุลดิถก. (19 กุมภาพันธ์ 2561). สื่อและ‘สาร’ยุค Social Media.
Retrieved from <http://www.lokwanee.com/web2013/?p=298052>
- วรวิมล อ่อนน้อม. (2 พฤษภาคม 2555). ปรากฏการณ์ทางการสื่อสารยุคดิจิทัล. Retrieved from
http://kmcenter.rid.go.th/kmc08/km_59/cop_59/mom.pdf
- วรวิมล ชินทรเดชา. (2555). การท่องเที่ยวประเภทดำน้ำลึก. Retrieved from
<http://www.etajournal.com/mobile/index.php/menu-read-tat/menu-2012/menu-2012-apr-ju/53-22555-diving>
- วสันต์ ปัญญาแก้ว และคณะ. (2559). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2551). ระบบบริหารจัดการอาสาสมัคร ศิษษากรณี : มูลนิธิพุทธฉือจี้ ได้หวัน. กรุงเทพฯ:
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนบน. (2556). ชยะทะเลกับสัตว์ทะเลหายาก.
Retrieved from <https://www.dmcr.go.th/detailLib/341>
- สติฟ บรูซ. (2559). สังคมวิทยา : ความรู้ฉบับพกพา. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวลดส์.
- สมพร เทพสิทธิ์า. (2541). อุดมการณ์และบทบาทของอาสาสมัคร แนวคิดและทิศทางการพัฒนางาน
อาสาสมัครในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- สมสุข หินวิมาน. (2558). ว่างยังวุ่น : ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง. กรุงเทพฯ: พารากราฟ.
- สมสุข หินวิมาน. (2553). การสื่อสาร: สังคมแห่งความเสียง. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่, 5(1), 27-52.

- สมาคมค้ำน้ำแห่งประเทศไทย. (2561). ประวัติการค้ำน้ำ. Retrieved from www.dat.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=78
- สมิทธิ บุญชุตินา และเกริดา โคตรชาติ. (2559). การสื่อสารความเสี่ยง. นนทบุรี: บริษัท เซ็นจูรี่ จำกัด.
- ศรารุณี ทองศรีคำ. (30 พฤศจิกายน 2558). บทวิจารณ์หนังสือ: วังย้งวุ่น: ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง. Retrieved from <https://www.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/95388/74514>
- สามารถ อัยการ. (12 มีนาคม 2563). โปรแกรมไลน์กับการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร. Retrieved from http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2558Vol9No1_17.pdf
- สุภางค์ จันทวานิช. (2551). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรัชย์ หวันแก้วและคณะ. (2550). สังคมวิทยาสีนามิ: การรับมือกับภัยพิบัติ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ตั้งสัจพจน์. (2553). นันทนาการและการใช้เวลาว่าง. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์.
- อนุมาน จันทวงศ์และคณะ. (2555). ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในประเทศไทยเพื่อรองรับเขตการค้าเสรีอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อภิญา ฉัตรข้อฟ้า. (กรกฎาคม 2020). การเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(7), 4.

ภาษาอังกฤษ

- Adam, B., Beck, U., & Loon, V. J. (2000). *The risk society and beyond : critical issues for social theory*. London: Sage
- Austen, L. (2009). The social construction of risk by young people. *Health, Risk & Society*, 11(5), 451-470. doi:10.1080/13698570903183871
- Beck, U. (1991). *Ecological Enlightenment: essay on the politics of the risk*. Humanities Books.
- Beck, U. (1992). *Risk society : Towards a new modernity*. London: Sage
- Beck, U., Giddens, A., & Lash, S. (1994). *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Stanford University Press: Stanford California.
- Blackshaw, T. (2010). *Leisure*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Cater, K. A. (2008). *Volunteer Tourism: An Exploration of the Perceptions and Experiences of Volunteer Tourists and the Role of Authenticity in Those Experience*. (Thesis M.Appl.Sc), Lincoln University,
- Cracknell, D., White, P. M., Pahl, S., Nichols, J. W., & Depledge, H. M. (December 2016). Marine Biota and Psychological Well-Being: A Preliminary Examination of Dose-Response Effects in an Aquarium Setting. *Environment and Behavior*, Vol. 48 (10) 1242 –1269.
- Dattilo, J. (1999). *Leisure education program planning: a systematic approach*. Venture Publishing.
- Dayan, D., & Katz, E. (1992). *Media Events: The Live Broadcasting of History*. London: Harvard University Press.
- Donati, P. (2023). Social Engagement: The viewpoint of relational sociology.
https://www.researchgate.net/publication/256090015_Social_Engagement_The_viewpoint_of_relational_sociology
- Duarte, M. C., Chapuis, L., & Collin, P. S. (2021). The Soundscape of the Anthropocene ocean. Retrieved from <http://science.sciencemag.org/>
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1992). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age / Anthony Giddens*. Cambridge: Polity Press.
- Harris, D. (2005). *Key Concepts in Leisure Studies*. London: Sage Publications
- Heaphy, B. (2007). *Late modernity and social change : Reconstructing social and personal life*. London Routledge.
- Horna, J. (1994). *The Study of Leisure: An Introduction*. Toronto: Oxford University Press.
- Huang, S. Y. B., Huang, C.-H., & Chang, T.-W. (2022). A New Concept of Work Engagement Theory in Cognitive Engagement, Emotional Engagement, and Physical Engagement. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35242067/>
- Hui, J. (2002). *The Role of Volunteer in Environmental Protection*. Paper presented at the 1st ASEM International conference on Public Participation, (10-12 June 2002, Bangkok, 2002).
- Jackson, J. (1997). *Top dive sites of the world*. London: New Holland Publishers Ltd.
- Jobin, P., Ho, M. S., & Hsiao, M. H. (2021). *Environmental Movements and Politics of the Asian Anthropocene*. Yusof Ishak Institute, Singapore: ISEAS Publishing.

- Jong, D. W., Liu, J., & Youn, C. Y. (2017). Land and forests in the Anthropocene: Trends and outlooks in Asia. *Forest Policy and Economics*, 79, 17-25.
- Kando, T. M., & Summers, W. C. (1971). The impact of work on leisure. In T. B. a. Johannis & N. C. Bull (Eds.), *Sociology of Leisure*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Kelly, J. R. (1996). *Leisure*. Boston: Allyn and Bacon.
- Keys, P. W., Galaz, V., Dyer, M., Matthews, N., Folke, C., Nyström, M., & Cornell, S. E. (2019). Anthropocene risk. *Nature Sustainability*, 2(8), 667-673. doi:10.1038/s41893-019-0327-x
- Lester, L. (2010). *Media & Environment*. UK: Cambridge.
- Libby, L. (2010). *Media and environment : Conflict, politics and the news*. Cambridge: UK ; Malden, MA : Polity.
- Mcluhan, M. (1994). Understanding Media: The extensions of man. Retrieved from <https://designopendata.files.wordpress.com/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf>
- Miliszewska, I., & Horwood, J. (2006). Engagement theory: A framework for supporting cultural differences in transnational education. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/228786927_Engagement_theory_A_framework_for_supporting_cultural_differences_in_transnational_education
- Obregón, C., Lyndon, R. A., Barker, J., Christiansen, H., Godley, J. B., Kurland, S., . . . Mariani, S. (2018). Valuing and understanding fish populations in the Anthropocene: key questions to address. *Journal of Fish Biology*, 92, 828–845.
- Pezzullo, C. P., & Cox, R. (2016). *Environmental communication and the public sphere*. London: SAGE
- Pietrocola, M., Rodrigues, E., & Bercot, F. (2019). Detection of various microplastics in human stool: a prospective case series. *Annals of internal medicine*, 171(7), 453-457.
- Pietrocola, M., Rodrigues, E., & Bercot, F. (2021). Risk Society and Science Education. *Science & Education* 30, 209–233. doi:<https://doi.org/10.1007/s11191-020-00176-w>
- Piprell, C., & Boyd, A. J. (2000). *Diving in Thailand*. Bangkok: Asia Books
- Qui, L. (2020). *Immersive communication : The communication paradigm of the third media age*. London: New York : Routledge.
- Robert C. (2006). *Environmental communication and the public sphere*. Thousand Oaks: California : Sage.
- Sanook.com. (26 สิงหาคม 2561). สื่ออังกฤษตีข่าว นทท. ถูกมอม ช่มชื่น บนเกาะเต่า อ้าง ตำรวจไม่ได้รับ

- แจ้งความ. Retrieved from <https://www.sanook.com/news/7488362/>
- Schwägerl, C. (2014). *The Anthropocene: The Human Era and How It Shapes Our Planet*. London WC1N 3AL: Synergetic Press.
- Shivers, J. S. (1981). *Leisure and Recreation Concepts: A Critical Analysis*. Boston: Allyn and Bacon.
- Silveirinha, P. (2021). *The Titans at the Heart of the Anthropocene: Diving into the non-human imagery of Leviathan*. In *Communicating in the Anthropocene*: Lexington Books.
- Smith, D. B., & Zeder, A. M. (2013). The onset of the Anthropocene. *Anthropocene* 4, 8-13.
- Smith, M., Love, C. D., Rochman, M. C., & Neff, A. R. (2018). Microplastics in Seafood and the Implications for Human Health. *Current Environmental Health Report* 5. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s40572-018-0206-z>
- SSI. (2023). 2022 Round up: Top 10 dive sites. Retrieved from <https://fb.watch/kkeVOKcslg/>
- Stebbins, R. A., & Graham, M. (2004). *Volunteering as Leisure/Leisure as Volunteering*. Cambridge: CABI.
- Straughan, R. E. (2012). Touched by water: The body in scuba diving. *Emotion, Space and Society*, 5(1) 19-26.
- U.S. Navy Diving Manual. (1985). Retrieved from https://www.navsea.navy.mil/Portals/103/Documents/SUPSALV/Diving/US%20DIVING%20MANUAL_REV7.pdf?ver=2017-01-11-102354-393
- Zalasiewicz, J., Williams, M., Smith, A., Barry, L. T., & Coe, L. A. (2008). Are we now living in the Anthropocene?, 18(2), 4-8.
- Zenker, O., & Kumoll, K. (2010). Beyond Writing Culture: Current Intersections of Epistemologies and Representational Practices. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/298012694_Beyond_Writing_Culture_Current_Intersections_of_Epistemologies_and_Representational_Practices

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

ใบรับรองโครงการวิจัย คณะกรรมการจริยธรรมในคน

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2
 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
 โทรศัพท์ : 0 2218 3210-11 E-mail: curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 239/2565

ใบรับรองโครงการวิจัย

โครงการวิจัยที่ 041/64 จิตอาสาโคโลกแห่งความเสี่ยง: การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสื่อ การสื่อสารและการคิด
 ย้อนสะท้อนกลับของนักค้ำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย

ผู้วิจัยหลัก นางสาวจุฑามณี สมบูรณ์สุทธ

หน่วยงาน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และ
 ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิจารณาจริยธรรมการวิจัยโดยยึดหลัก ของ Declaration of Helsinki,
 the Belmont report, CIOMS guidelines และ The international conference on harmonization – Good
 clinical practice (ICH-GCP) อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้

ลงนาม
 (รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย ศรีรัตน์)
 ประธานคณะกรรมการ

ลงนาม
 (อาจารย์ ดร.ศยามล เจริญรัตน์)
 กรรมการและเลขานุการ

รูปแบบการพิจารณาทบทวน: แบบลดขั้นตอน

วันที่รับรอง: 29 กันยายน 2565

วันหมดอายุ: 28 กันยายน 2566

เอกสารที่คณะกรรมการรับรอง

1. ข้อเสนอโครงการวิจัย (ต่ออายุโครงการ)
2. ประวัติและผลงานของผู้วิจัย (ต่ออายุโครงการ)
3. เอกสารข้อมูลสำหรับอนุมัติอย่างมีจริยธรรมการวิจัย (ต่ออายุโครงการ)
4. หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย (ต่ออายุโครงการ)
5. แบบสัมภาษณ์ (ต่ออายุโครงการ)

เลขที่โครงการ	041/64
วันที่รับรอง	29 ก.ย. 2565
วันหมดอายุ	28 ก.ย. 2566

เงื่อนไข

1. ผู้วิจัยรับทราบว่าเป็นการผลิตจริยธรรม หากผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรม
2. หากใบรับรองโครงการวิจัยหมดอายุ การดำเนินการวิจัยต้องยื่นขอต่ออายุต่ออายุผู้ใหม่ล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 1 เดือน พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าการวิจัย
3. ต้องดำเนินการวิจัยตามระเบียบใบโครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด
4. ให้ออกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ใบยินยอมของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเอกสารเชิญเข้าร่วมวิจัย (ถ้ามี) เฉพาะที่ประทับตราคณะกรรมการเท่านั้น
5. หากเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในสถานที่เก็บข้อมูลหรือข้อมูลจากคณะกรรมการ ต้องรายงานคณะกรรมการภายใน 5 วันทำการ
6. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัย ให้ส่งคณะกรรมการพิจารณารับรองก่อนดำเนินการ
7. โครงการวิจัยไม่เกิน 1 ปี ส่งแบบรายงานสิ้นสุดโครงการวิจัย (AF 03-13) และบทคัดย่อผลการวิจัยภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น สำหรับโครงการวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ให้ส่งบทคัดย่อผลการวิจัย ภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักฐานในการปิดโครงการ
8. โครงการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติโครงการโดยการพิจารณาทบทวนแบบกรณีข้อยกเว้น (Exemption review) ปฏิบัติได้ตามเงื่อนไข ข้อ 1, 6 และ 7 เท่านั้น

Office of the Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects:
The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts
Chamchuri 1 Building, Room 114, Phayathai Road, Wang Mai Sub-district,
Pathum Wan District, Bangkok 10330
Telephone number 0 2218 3210-11 E-mail curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 239/2565

Certificate of Research Approval

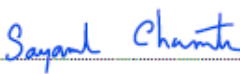
Research Project Number 041/64 THE SPIRIT OF VOLUNTEERISM UNDER THE RISK SOCIETY: THE CHANGING FORMS OF MEDIA, COMMUNICATION AND REFLEXIVITY IN THE CASE OF VOLUNTEERING SCUBA DIVERS IN THAILAND

Principal Researcher MISS JUTHAMANEE SOMBOONSUT

Office FACULTY OF POLITICAL SCIENCE, CHULALONGKORN UNIVERSITY

The Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects: The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts at Chulalongkorn University, based on Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines and the Principle of the international conference on harmonization – Good clinical practice (ICH-GCP) has approved the execution of the aforementioned research project.

Signature
(Assoc. Prof. Nualnoi Treerat, PhD.)
Chairman of the board

Signature
(Sayamol Charoenratana, PhD.)
Director and Secretary

Research Project Review Categories: Expedited Review

Date of approval: 29 September 2022

Expiry date: 28 September 2023

Documents approved by the Committee

1. The research proposal (Project renewal)
2. The researcher CV (Project renewal)
3. The information sheets for research participants (Project renewal)
4. The informed consent forms (Project renewal)
5. The guide questions for interviews (Project renewal)

Study Title No.	041/64
Date of Approval	29 Sep 2022
Approval Expire Date	28 Sep 2023

Conditions

1. The researcher has acknowledged that it is unethical if he/she collects information for the research before the application for an ethics review has been approved by the Research Ethics Review Committee.
2. If the certificate of the research project expires, the research execution must come to a halt. If the researcher wishes to reapply for approval, he/she has to submit an application for a new certificate at least one month in advance, together with a research progress report.
3. The researcher must conduct the research strictly in accordance with what is specified in the research project.
4. The researcher must only use documents that provide information for the research sampling population participants, their letters of consent and the letters inviting them to take part in the research (if any) that have been endorsed with the seal of the Committee.
5. If any seriously untoward incident happens to the place where the research information, which has requested the approval of the Committee, is kept, the researcher must report this to the Committee within five working days.
6. If there is any change in the research procedure, the researcher must submit the change for review by the Committee before he/she can continue with his/her research.
7. For a research project of less than one year the researcher must submit a report of research termination (AF 03-13) and an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. For a research project which is a thesis, the researcher must submit an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. This is to be used as evidence of the termination of the project.
8. A research project which has passed the Exemption Review, must observe only the conditions in 1, 6 and 7.

ภาคผนวก ข
หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัย

ที่ อว ๖๕.๑๕-ภคสจ/ว๒๑๑

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนอังรีดูนังต์ ปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในกลุ่มครูฝึกและนักเรียนค้ำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.)

เรียน ผู้รับผิดชอบโครงการอุทยานใต้ทะเล จุฬารักษ์ 36 สถาบันวิจัยจุฬารักษ์

ด้วยนางสาวจุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและนักเรียนค้ำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) รุ่นที่ ๒๖ ได้ทำคชปฏิบัติหน้าที่เรื่อง "จิตอาสาใต้โลกแห่งความเสี่ยง: การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสื่อ การสื่อสารและการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักค้ำน้ำอาสาสมัครในประเทศไทย" มีความประสงค์จะขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัยในกลุ่มบุคคลากรในสังกัดของท่าน ซึ่งประกอบด้วยครูฝึกนักทำสายได้น้ำจุใจม (หน่วยซีล) และพลเรือนที่เคยผ่านการเรียนหลักสูตรนักค้ำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) โดยรูปแบบการเก็บข้อมูลจะเป็นการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการติดต่อไว้ในเบื้องต้นและใช้วิธีการสัมภาษณ์ที่ละคนในลักษณะของการพบปะพูดคุยโดยตรงหรือการสัมภาษณ์ออนไลน์แล้วแต่กรณี รวมถึงขออนุญาตระบุชื่อหน่วยงานของท่านไว้ในผลงานวิจัยเพื่อเป็นต้นแบบของกรณีศึกษาในการสร้างเครือข่ายนักค้ำน้ำอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์ที่เข้มแข็งยั่งยืน ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ค้นคว้าและสังคมสืบต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิติ ชินพิทยาธร)

ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

นางสาวจุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ

โทรศัพท์ ๐๔๔-๐๖๕๙๗๐๕

ภาคผนวก ค

แผนการดำเนินการเก็บข้อมูลและสรุปการวางแผนวิจัย

แผนการดำเนินการเก็บข้อมูล

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลวิจัยครั้งนี้ไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เนื่องจากการแพร่ระบาดของสถานการณ์โควิด-19 ทำให้รัฐมีมาตรการระงับการเดินทางข้ามจังหวัด การเดินเรือและกิจกรรมดำน้ำ รวมถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติไม่สามารถเดินทางเข้าประเทศไทยเพื่อมาดำน้ำได้จากอุบัติเหตุดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสถานประกอบการธุรกิจดำน้ำในประเทศไทยซบเซา ทะยอยปิดกิจการเป็นจำนวนมาก กิจกรรมดำน้ำหลายแห่งไม่มีการเคลื่อนไหวหรือเคลื่อนไหวน้อยมาก สถานการณ์การดำน้ำของไทยอยู่ในภาวะเงียบซงักมากกว่า 2 ปี รวมถึงหลักสูตรการอบรมนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ที่สมัครเพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลได้ถูกยกเลิก เลื่อนออกไป 2 ครั้งและได้ย้ายไปจัดในปีถัดไป

จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (ช่วงเวลาขณะเขียน เดือนธันวาคม 2565) ถึงแม้สถานการณ์โรคระบาดโควิด -19 จะเริ่มคลี่คลาย รัฐบาลเปิดประเทศให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ ทำให้สถานการณ์การดำน้ำของไทยเริ่มฟื้นฟู แต่ก็ยังไม่เข้าสู่ภาวะปกติ

ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้แผนกำหนดการดำเนินงานวิจัยมีความล่าช้าและเก็บข้อมูลได้ยากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้าม การเก็บข้อมูลภาคสนามเรื่องการดำน้ำในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ช่วยฉายให้เห็นช่วงเปลี่ยนผ่านและจุดพลิกผันของสถานการณ์สังคมเสี่ยงซ้อนความเสี่ยง นั่นคือ สังคมเสี่ยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมทางทะเล สังคมเสี่ยงโรคระบาดโควิด-19 และสังคมเสี่ยงของภัยธรรมชาติอันมีสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์ เช่น พายุ มรสุม ซึ่งผู้เขียนได้ปรับแผนการเก็บข้อมูลตามสถานการณ์โควิด-19 ดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	ปีพ.ศ. 2563				ปีพ.ศ. 2564				ปีพ.ศ. 2665				ปี พ.ศ 2566	
พระ จังหวัดชลบุรี														
3. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย														
การวิเคราะห์ข้อมูล														
สรุปผลการวิจัย														
นำเสนอผลการวิจัย														

ตารางที่ 22 แสดงบันทึกสรุปการวางแผนวิจัย

วัตถุประสงค์	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
8) ศึกษาการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและการนำเสนอของสื่อในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย	- คัดเลือกและวิเคราะห์สื่อจากที่นักดำน้ำอาสาสมัครกลุ่มตัวอย่างหยิบยกขึ้นมา (โดยสื่อดังกล่าวได้รับการให้ข้อมูลว่ามีอิทธิพลสร้างแรงบันดาลใจแก่นักดำน้ำ	- สื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำจำนวน 7 ตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) นิตยสาร อสท. (กรณีแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวดำน้ำ) 2) นิตยสาร 4Wheels คอลัมน์ท่องเที่ยว (กรณีภัยพิบัติสึนามิ)	- นิตยสารรายการทีวี สื่อออนไลน์ ไลน์กลุ่ม สื่อบุคคล - แนวคำถามการสัมภาษณ์ของนักดำน้ำประเด็นการคิดย้อนสะท้อนกลับจากการรับสื่อ	- วิเคราะห์จากเนื้อหาการนำเสนอของสื่อ - วิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative Analysis) ของนักดำน้ำอาสาสมัคร	- ทราบรูปแบบ/ช่องทางของสื่อที่นักดำน้ำใช้และเนื้อหาของสื่อที่มีอิทธิพลทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ - ทราบรูปแบบวิธีการกลยุทธที่นักดำน้ำใช้โต้ตอบผ่านสื่อเพื่อแก้ปัญหา

วัตถุประสงค์	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
	<p>น้ำใช้บ่อย)</p> <p>- จากนั้น</p> <p>สัมภาษณ์</p> <p>ประเด็นการ</p> <p>คิดย้อน</p> <p>สะท้อนกลับ</p> <p>ของนักดำ</p> <p>น้ำที่มีต่อสื่อ</p> <p>ดังกล่าว</p>	<p>3) โทรทัศน์</p> <p>ช่อง TPBS และ</p> <p>เพจเฟซบุ๊ก</p> <p>Thai Navy</p> <p>SEAL</p> <p>Foundation</p> <p>(กรณีสารคดีถ้า</p> <p>หลวง)</p> <p>4) ข่าวจาก</p> <p>รายการเรื่องเล่า</p> <p>เช้านี้ (กรณี</p> <p>“การช่วยเหลือ</p> <p>นักฟุตบอลทีม</p> <p>13 หมูป่าติด</p> <p>ถ้ำ”</p> <p>5) ไลน์กลุ่ม</p> <p>(Group Line)</p> <p>ครูสอนดำน้ำ</p> <p>ไทยเกาะเต่า</p> <p>(Thai Diver</p> <p>Team Koh</p> <p>Tao)</p> <p>6) เพจเฟซบุ๊ก</p> <p>(กรณีคูคคาม</p> <p>สัตว์ทะเล)</p> <p>7) สื่อบุคคล</p>			<p>สังคมเสี่ยง</p> <p>วิกฤตทะเล</p> <p>ไทย</p>

วัตถุประสงค์	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
		(และนำมาสื่อสารต่อผ่านไลน์กลุ่มนักดำน้ำ) : โครงการอุทยานใต้ทะเล นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์			
9) ศึกษาสาเหตุและปฏิบัติการการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำอาสาสมัครและการตอบโต้กับปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย	- สัมภาษณ์เชิงลึก - สังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม - เข้าร่วมปฏิบัติงานในรูปแบบของนักดำน้ำอาชีพ (Dive Master) และนักดำน้ำอาสาสมัคร	- นักดำน้ำอาชีพ (ที่เป็นอาสาสมัครใต้ทะเล) - นักดำน้ำอาสาสมัคร - ทหาร ครูฝึกหน่วยซีลและนักเรียนดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทะเล เช่น ชาวประมง ผู้ประกอบการร้านค้า	- แนวคำถามสัมภาษณ์ - การสังเกตการณ์ - กล้องถ่ายรูปรูปใต้น้ำ - ตัวผู้วิจัย	- วิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative Analysis)	- ทราบสาเหตุปัจจัยที่ทำให้นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับและผันตัวเองมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร - ทราบรูปแบบวิธีการจัดการปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยของนักดำน้ำและวิธีการโต้ตอบเคลื่อนไหวทั้งโดยตรงและ

วัตถุประสงค์	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
	<ul style="list-style-type: none"> - ฝึกปฏิบัติผ่านโครงการนักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ในค่ายทหาร - เข้าร่วมกิจกรรมนักดำน้ำอาสาสมัครตามวาระและโอกาส 	<p>หน่วยงานภาครัฐ NGO</p>			<p>ผ่านช่องทางสื่อสารที่สร้างให้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทราบวิธีการทั้งด้านภาคปฏิบัติการและการประยุกต์การกลยุทธสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่เข้มแข็ง ยั่งยืน
<p>10) ศึกษาสังคมเสี่ยงของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวและความคิดย้อนสะท้อนกลับปรับตัวของนักดำน้ำอาชีพตามแหล่งท่องเที่ยวทะเลไทย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การสัมภาษณ์เชิงลึก - การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานเป็นไกด์ดำน้ำ - ท่องเที่ยวดำน้ำร่วมกับทำกิจกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ประกอบอาชีพดำน้ำ (Dive Instructor/Dive Master) ที่เป็นนักดำน้ำอาสาสมัครร่วมด้วย - ผู้ประกอบการร้านดำน้ำ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 	<ul style="list-style-type: none"> - แนวคำถามสัมภาษณ์ - การสังเกตการณ์ - กล้องถ่ายรูปใต้น้ำ - ตัวผู้วิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative Analysis) 	<ul style="list-style-type: none"> - ทราบปัญหาสังคมเสี่ยงด้านการท่องเที่ยว (หลังยุคโควิด-19) ที่ส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยว - ทราบวิธีการคิดย้อนสะท้อนกลับและปรับตัว

วัตถุประสงค์	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
	<p>อาสาสมัครได้ทะเล</p>	<p>เกี่ยวกับงานภาคบริการที่ต้องพึงพิงทะเล</p>			<p>ของนักดำน้ำอาชีพในยุคสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยที่มากับความคุ้มกับระบบทุนนิยม</p> <p>- ได้ข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเล การสร้างเครือข่ายนักดำน้ำอาสาสมัครที่ยั่งยืนและแนวทางการพัฒนาศักยภาพคุณภาพชีวิตของนักดำน้ำไทย</p>

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์การวิจัย
(กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก นักดำนํ้าอาสาสมัคร)

เรื่อง จิตอาสาได้โลกแห่งความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม:

การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำนํ้าอาสาสมัครในประเทศไทย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 1: เพื่อทำความรู้จักผู้ให้ข้อมูลในเบื้องต้น ทั้งทางด้านภูมิหลัง กระบวนการหล่อหลอมขัดเกลา จุดหักเห/พลิกผันที่ผลักดันให้เข้าสู่การเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร รวมถึงเป็นการในคัดกรองเบื้องต้นว่าผู้ให้ข้อมูลมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของการศึกษาครั้งนี้หรือไม่ ควรดำเนินการสัมภาษณ์ต่อในระดับลึกหรือยุติการสัมภาษณ์)

1.1 ภูมิหลัง/ประวัติส่วนตัวของนักดำนํ้า

ชื่อ.....ชื่อเล่น.....

ชื่อเรียกในวงการดำนํ้า (ถ้ามี)

ตำแหน่งในวงการดำนํ้า (ถ้ามี)

เพศ.....อายุ.....ปี อาชีพ.....

รายได้.....จังหวัดบ้านเกิด.....

ประวัติของอาชีพต่างๆ ที่เคยทำมา (จนนำมาสู่การเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร).....

ระดับ/คุณวุฒิการดำนํ้า.....

ประสบการณ์การดำนํ้า (กี่ไร่)เริ่มต้นดำนํ้าตั้งแต่เมื่อไหร่ (ดำนํ้ามากี่ปี/กี่เดือน).....

ดำนํ้าบ่อยแค่ไหน (กี่ครั้งต่อเดือน/6 เดือน/ปี)

1.2 ภูมิหลังเรื่องการทำงานอาสาสมัคร (สื่อมวลชนและการสื่อสาร)

1. ที่ผ่านมามีเคยทำงานอาสาสมัครอะไรมาบ้าง ?

- ความประทับใจจากการทำงานอาสาสมัคร (ชอบงานอาสาสมัครประเภทไหนมากที่สุด เพราะอะไร ?
- 2. ในมุมมองของท่าน อาสาสมัครคืออะไร หมายถึงอะไร ?
- 3. ทำไมจึงหันมาทำงานอาสาสมัคร ทั้งที่ไม่มีค่าตอบแทน ?
- 4. การทำงานอาสาสมัครที่เล่ามา มีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนหรือไม่ อย่างไร (เช่น พบเห็น/ได้รับแรงบันดาลใจจากการรับชม ติดตามผ่านสื่อต่างๆ เป็นสื่อประเภทใด และนำเสนออย่างไร ? หรือได้รับแรงบันดาลใจจากบุคคลใดในการเป็นอาสาสมัคร)
 - สื่อมวลชน เข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลในการเป็นอาสาสมัครของท่านหรือไม่ อย่างไร ?
 - กรณีสื่อมวลชน เข้ามามีบทบาทในการเป็นอาสาสมัครของท่าน สื่อดังกล่าวมีวิธีการสื่อสารอย่างไร ที่อยู่ในความทรงจำของท่าน ?
 - การทำงานอาสาสมัครของท่านต้องพึ่งพาการสื่อสาร สื่อมวลชนอย่างไร ? ในลักษณะรูปแบบใด โปรดอธิบาย ?
- 5. ได้อะไรจากการทำงานอาสาสมัคร ? รางวัล สิ่งที่ได้รับ ? การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากการทำงานอาสาสมัคร จงยกตัวอย่าง เล่าประสบการณ์ ?
- 6. อุปสรรค ปัญหา ด้านใดของงานอาสาสมัครที่ท่านเคยพบเจอ มีบ้างหรือไม่ เป็นอย่างไร ?

1.3 จุดหักเหของกระบวนการเข้าสู่การเป็นนักดำเนินอาสาสมัคร (กับบทบาทของสื่อมวลชนและการสื่อสาร)

1. ทำไมจึงมาดำเนิน ? อะไรคือจุดหักเห/พลิกผันให้มาสนใจการดำเนิน และยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ?
 - จุดหักเห/พลิกผันที่ทำให้มาดำเนิน มีความเกี่ยวข้อง หรือได้รับแรงบันดาลใจจากสื่อมวลชน/บุคคลสำคัญหรือไม่ อย่างไร ? (อาจยกตัวอย่าง เช่น เคยเห็นภาพใต้ทะเลทางโทรทัศน์มาก่อน หรือเกิดแรงบันดาลใจจากการติดตามข่าวนักฟุตบอลทีมหมูป่าติดถ้ำ แล้วมีนักดำเนินอาสาสมัครเข้าไปช่วยเหลือ...)

- สื่อมวลชนแขนงต่างๆ (เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต บุคคลสำคัญ ฯลฯ) **มีอิทธิพล/มีบทบาท ต่อการตัดสินใจเข้าสู่การดำเนินงานของท่านอย่างไร ?** (ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน)
2. ทำไมจึงตัดสินใจมาเป็น**นักดำเนินาอาสาศาสตร์** ได้รับแรงบันดาลใจอย่างไร หรือเกิดเหตุการณ์ จุดหักเห พลิกผันอย่างไรในชีวิต อยากให้เล่าให้ฟัง ?
- แรงบันดาลใจที่ทำให้ชีวิตหักเห/พลิกผันมาดำเนินาอาสาศาสตร์เกิดจากสิ่งใด (เกิดจากสื่อมวลชนและการสื่อสารบ้างหรือไม่) อย่างไร ?
 - กรณีที่สื่อมวลชนเข้ามา*มีอิทธิพล*ในการเข้ามาเป็นนักดำเนินาอาสาศาสตร์ โปรดยกตัวอย่างสื่อดังกล่าว ? (สื่อประเภทไหน รายการอะไร เนื้อหา ภาพข่าว การนำเสนอ เป็นอย่างไร ? และรู้สึกอย่างไร ?)
3. การตัดสินใจเข้ามาดำเนินา (แบบสันตนาการ) ของท่านมีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน หรือได้รับแรงบันดาลใจจากสื่อหรือไม่ อย่างไร ? (ใครชักชวน หรือทราบ/ติดตามจากสื่อมวลชนในรูปแบบใด ?)
- สื่อมวลชนและการสื่อสาร เข้ามามีบทบาท *มีอิทธิพล*ต่อการตัดสินใจดำเนินา (แบบสันตนาการ) หรือไม่ อย่างไร ? โปรดยกตัวอย่าง เล่าให้ฟัง
4. การตัดสินใจเข้ามาดำเนินา (แบบอาสาศาสตร์) ของท่านมีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน หรือได้รับแรงบันดาลใจจากสื่อหรือไม่ อย่างไร ? (ใครชักชวน หรือทราบ/ติดตามจากสื่อมวลชนในรูปแบบใด ?)
- ทำไมถึงมาทำงานดำเนินาอาสาศาสตร์ มีอะไรดึงดูด ผลักดันให้มาทำกิจกรรมดังกล่าว ? (มีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนบ้างไหม อย่างไร ?)
 - สื่อมวลชนและการสื่อสาร เข้ามามีบทบาท *มีอิทธิพล*ต่อการตัดสินใจดำเนินา (แบบอาสาศาสตร์) หรือไม่ อย่างไร ? โปรดยกตัวอย่าง เล่าให้ฟัง
 - ในมุมมองของท่าน ข้อดี (จุดแข็ง ความสุข) ของการเป็นนักดำเนินาอาสาศาสตร์ เป็นอย่างไรบ้าง ?
 - ในมุมมองของท่าน การดำเนินาอาสาศาสตร์มีอุปสรรค/ด้านมืด/มีปัญหอย่างไรบ้าง โปรดเล่าให้ฟัง ? และมีการแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวอย่างไร ?

5. ท่านมีบุคคลสำคัญ/บุคคลผู้มีอิทธิพล (Influencers) องค์กร/หน่วยงานที่มีบทบาทผลักดันให้ชีวิตเข้าสู่วงการดำนํ้าหรือไม่ ถ้ามี คือใคร และทำไมบุคคลดังกล่าวถึงมีอิทธิพลโปรดเล่ารายละเอียด ? (ศึกษาผู้นำทางความคิด การสื่อสารและการใช้สื่อของผู้นำทางความคิด)
- บุคคลที่เป็นแรงบันดาลใจหรือชักชวนท่านเข้าสู่การดำนํ้าคือใคร บุคคลดังกล่าวมีการสื่อสาร ชักจูงเพื่อให้ท่านเข้าสู่การดำนํ้าด้วยวิธีการอย่างไร โปรดเล่าให้ฟัง?
 - บุคคลที่เป็นแรงบันดาลใจหรือชักชวนท่านเข้าสู่การดำนํ้า (ที่กล่าวถึงข้างต้น) มีการใช้สื่อสาธารณะต่างๆ เพื่อการดำนํ้าหรือไม่ อย่างไร ? ส่งผลกระทบต่อตัวตน จิตใจ วิธีคิดของท่านอย่างไร ? และท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร (ทั้งทางด้านตัวตน จิตใจ วิธีชีวิต ครอบครัว ชุมชน ประเทศ ระดับนโยบาย ?

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของสื่อ การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมเสี่ยงเรื่องวิกฤตทะเลไทยการดำนํ้า และนำมาสู่รูปแบบของการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้าอาสาสมัคร

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 2 : เพื่อศึกษาจุดพลิกผันเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของสื่อ การสื่อสารในประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย การดำนํ้า และการส่งผลกระทบต่อรูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำนํ้าอาสาสมัคร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผลลัพธ์ที่ตามมา

รวมถึงตอบใจห้คำถามการวิจัยข้อที่ 1 คือ การนำเสนอของสื่อ (Media) และการสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำนํ้าที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบต่อการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของนักดำนํ้าอาสาสมัครอย่างไร และนักดำนํ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ? (ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และระดับนโยบาย)

ช่วงก่อนมาเป็นนักดำนํ้า

(ช่วงเวลา พ.ศ.ใด ช่วงอายุเท่าไร)

6. ก่อนที่จะมาเป็นนักดำนํ้า ท่านมองการดำนํ้า/ให้ความหมาย/ตีความ การดำนํ้าอย่างไร ?

7. ก่อนที่จะมาเป็นนักดำเนินน้ำ เมื่อท่านเห็น/รับรู้/รับชม ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินน้ำ (และเรื่องราวสิ่งแวดลอมทางทะเล) ท่านคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ?
 - สื่อมวลชนประเภทไหนที่ท่านติดตาม มีเนื้อหา วิธีการนำเสนอ การเล่าเรื่อง เป็นอย่างไร และท่านรู้สึกอย่างไร โปรดอธิบายและยกตัวอย่าง
8. สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลอย่างไร ตอนที่ท่านยังไม่ได้เป็นนักดำเนินน้ำ ?
9. บุคคลสำคัญ/ผู้มีอิทธิพล (Influencers) ท่านใด เข้ามามีบทบาทหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในการเข้าสู่การดำเนินน้ำของท่าน (ถ้ามี) ?

ช่วงเป็นนักดำเนินน้ำ (แบบสันทนาการ)

(ช่วงเวลา พ.ศ.ใด ช่วงอายุเท่าไร)

10. ช่วงที่เป็นนักดำเนินน้ำ (แบบสันทนาการ) ท่านมองการดำเนินน้ำ/ให้ความหมาย/ตีความ การดำเนินน้ำ อย่างไร ?
11. ช่วงที่เป็นนักดำเนินน้ำ (แบบสันทนาการ) เมื่อท่านเห็น/รับรู้/รับชม ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินน้ำ (และเรื่องราวสิ่งแวดลอมทางทะเล) ท่านคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ?
 - สื่อมวลชนประเภทไหนที่ท่านติดตาม มีเนื้อหา วิธีการนำเสนอ การเล่าเรื่องเป็นอย่างไร และท่านรู้สึกอย่างไร โปรดอธิบายและยกตัวอย่าง
12. สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลอย่างไร ต่อการเป็นนักดำเนินน้ำ (แบบสันทนาการ) ของท่าน ?
13. บุคคลสำคัญ/ผู้มีอิทธิพล (Influencers) ท่านใด เข้ามามีบทบาทหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในการเป็นนักดำเนินน้ำแบบสันทนาการของท่าน (ถ้ามี) ?

ช่วงเป็นนักดำเนินน้ำ (แบบอาสาสมัคร)

(ช่วงเวลา พ.ศ.ใด ช่วงอายุเท่าไร)

14. ช่วงที่เป็นนักดำเนินน้ำ (แบบอาสาสมัคร) ท่านมองการดำเนินน้ำ/ให้ความหมาย/ตีความ การดำเนินน้ำ อย่างไร ?

15. ช่วงที่เป็นนักดำน้ำ (แบบอาสาสมัคร) เมื่อท่านเห็น/รับรู้/รับชม ข่าวสารเกี่ยวกับการดำน้ำ (และเรื่องราวสิ่งแวดล้อมทางทะเล) ท่านคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ?
- สื่อมวลชนประเภทไหนที่ท่านติดตาม มีเนื้อหา วิธีการนำเสนอ การเล่าเรื่อง เป็นอย่างไร และท่านรู้สึกอย่างไร โปรดอธิบายและยกตัวอย่าง
16. สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลอย่างไร ต่อการเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครของท่าน ?
17. บุคคลสำคัญ/ผู้มีอิทธิพล (Influencers) ท่านใด เข้ามามีบทบาทหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในการเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครของท่าน (ถ้ามี) ?

การเปลี่ยนแปลงของสื่อ การสื่อสาร เรื่องวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำ

18. ก่อนที่จะมาเป็นนักดำน้ำ ท่านได้มีการติดตาม/ฟังข่าวสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งใดบ้าง ? และรู้สึกอย่างไรต่อการดำน้ำ ?
19. หลังจากมาเป็นนักดำน้ำแล้ว ท่านได้มีการติดตาม/ฟังข่าวสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งใดบ้าง ? และรู้สึกอย่างไรต่อการดำน้ำ ? ระหว่างก่อนมาดำน้ำและหลังการดำน้ำ มีการติดตามข่าวสาร สื่อมวลชน และการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการดำน้ำแตกต่างกันอย่างไร ?
20. (ต่อเนื่องจากข้อ 18 และข้อ 19) จากการติดตาม/ฟังข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทะเล/ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำน้ำ ตั้งแต่ก่อนที่จะมาเป็นนักดำน้ำสืบเนื่องจนถึงทุกวันนี้ ท่านคิดว่าการนำเสนอของสื่อมวลชนและการสื่อสารต่างๆ ที่ท่านได้ติดตามอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และรู้สึกอย่างไร ? (ทั้งทางด้านเนื้อหา การเล่าเรื่อง/ภาพ/บุคคลดำน้ำ ฯลฯ)
21. (ต่อเนื่องจากข้อ 20) การติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนข้างต้น ทำให้ท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทศนคติและพฤติกรรมอย่างไร ? (ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำน้ำ รวมถึงวิถีคิด พฤติกรรม การสื่อสารเกี่ยวกับการดำน้ำ) ?
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (จากการติดตามข่าวสารจากสื่อต่างๆ เรื่องทะเลกับการดำน้ำ) ส่งผลต่อตนเอง คนรอบข้าง ชุมชน สังคม นโยบายของประเทศอย่างไร ?

การคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของนักดำนํ้าหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงของสื่อและการสื่อสารว่าด้วยเรื่องวิกฤตทะเลไทยและการดำนํ้า

22. ท่านคิดว่าการนำเสนอของสื่อมวลชนและการสื่อสารในประเด็นเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล (เช่น ทะเลไทยเกิดวิกฤต มีขยะพาสติกมากเป็นอันดับ 5 ของโลก) มีความเกี่ยวข้อง/ส่งผลกระทบต่อนักดำนํ้าอย่างไร ?
23. นอกจากการติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนเรื่องปัญหาวิกฤตทะเลไทยแล้ว จากนั้น ท่านได้ลงไปดำนํ้า ปฏิบัติภารกิจจริง ท่านมีความเห็นด้วย/เห็นต่างจากสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอหรือไม่ อย่างไร ? รู้สึกอย่างไร ? คิดอะไร เกิดความตระหนักอย่างไร ?
24. จากการปฏิบัติงานจริงของท่าน (ในฐานะนักดำนํ้าอาสาสมัคร) ท่านคิดว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล/ขยะ มลพิษทางทะเล ก่อให้เกิดปัญหา/ความเสี่ยงหรือส่งผลกระทบต่อท่าน (ในฐานะนักดำนํ้าอาสาสมัคร) หรือไม่ อย่างไร? และเกิดผลกระทบอย่างไรต่อสังคม ชุมชน ประเทศ ?
25. (ต่อเนื่องจากข้อ 24) การที่ตัดสินใจมาเป็นนักดำนํ้าอาสาสมัคร เกิดจากการการตระหนักรู้ (คิดย้อนสะท้อนกลับ) ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่ติดตามจากสื่อมวลชนและการสื่อสารหรือไม่ อย่างไร ? โปรดอธิบาย ?
26. เมื่อเกิดปัญหาทะเลเสื่อมโทรมจากการกระทำของมนุษย์ และเรื่องราวเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ท่านคิดว่าสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลต่อท่าน (ในฐานะนักดำนํ้า) หรือไม่ อย่างไร ? และท่าน (ในฐานะนักดำนํ้าอาสาสมัคร) เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากอดีตอย่างไร โปรดเล่าให้ฟัง ?

ส่วนที่ 3 รูปแบบการใช้สื่อเพื่อโต้ตอบและแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 3 : เพื่อศึกษารูปแบบการใช้สื่อของนักดำนํ้าอาสาสมัคร เพื่อตอบโต้และแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย รวมถึงตอบโจทย์คำถามการวิจัยข้อที่ 2 คือ หลังจากที่นักดำนํ้าเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับแล้ว นักดำนํ้าอาสาสมัครมีรูปแบบการใช้สื่อเพื่อตอบโต้กับปัญหาวิกฤตทางทะเลอย่างไร และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร ?)

27. ท่านมีความเข้าใจในเรื่องความเสี่ยงหรือสังคมเสี่ยงเกี่ยวกับเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างไร ? (ท่านตีความ ให้ความหมายกับเรื่องของวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ?)
28. ท่านมีความเข้าใจในเรื่องความเสี่ยงหรือสังคมเสี่ยงเกี่ยวกับเกี่ยวกับปัญหาของนักดำน้ำอย่างไร ? ท่านตีความ ให้ความหมายกับเรื่องราวของนักดำน้ำในปัจจุบันอย่างไร ?
- ท่านคิดว่านักดำน้ำต้องเผชิญหน้ากับปัญหาสังคมเสี่ยงอย่างไรบ้าง ? (ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤตทะเลไทย ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการท่องเที่ยว ปัญหาค่าแรง ปัญหาถูกกีดกัน ถูกแย่งงาน ปัญหาสุขภาพ ฯลฯ)
29. (คำถามต่อเนื่องจากข้อ 28) หลังจากเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครแล้ว ทำให้ได้ทราบและตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเล ทั้งจากการรับข้อมูลจากสื่อมวลชนจากการสื่อสารของผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencers) และจากการดำน้ำในทะเลด้วยตัวของท่านเอง ท่านเกิดปฏิบัติการ แสดงออก (take action) ตอบโต้กับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไร ?
- ในอนาคต ท่านต้องการต้องการตอบโต้ เปลี่ยนแปลงปัญหาวิกฤตทางทะเล และปัญหาของนักดำน้ำ (ที่ท่านกล่าวมา) อย่างไร ? ท่านคิดว่าหน่วยงานไหนควรเข้ามารับผิดชอบ/บริหารจัดการ ? หรือมีการกำหนดนโยบายในส่วนของภาครัฐอย่างไร ?
30. การแสดงออก ปฏิบัติการ (Take action) ของท่านมีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน/สื่อสารสาธารณะและการสื่อสารอย่างไร ?
- ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร ท่านได้ใช้สื่อมวลชนและการสื่อสารแสดงออก (ในประเด็นเรื่องสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำ) ผ่านพื้นที่สาธารณะอย่างไร ? และเกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลอย่างไร ?
(ศึกษาการสื่อสารความเสี่ยงและความเป็น Active Audience ของนักดำน้ำอาสาสมัครและขอคู่มือตัวอย่างเรื่องราวที่นักดำน้ำกระทำ/ตอบโต้ผ่านสื่อ เช่น ภาพถ่ายเล่าเรื่อง เขียนบล็อก การโพสต์ลงในโซเชียลมีเดีย แชร์ข้อมูลข่าวสาร การออกรายการทางสื่อมวลชน การประกวด โปรเจ็คต่างๆ ที่นักดำน้ำคิดค้นขึ้น หรือการใช้เทคโนโลยีเทคนิคต่างๆ ฯลฯ)

- ในฐานะนักดำเนินข่าวอาสาสมัคร ท่านเคยใช้กลยุทธ์ เทคนิคการสื่อสาร หรือแสดงออกผ่านสื่อ ต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดียอย่างไร (ในประเด็นเรื่องสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเล และการดำเนินข่าว) ? (เช่น ติดแฮชแท็ก #, แฮชแท็กข้อมูล , ได้ตอบ วิพากษ์วิจารณ์ ใช้แอปพลิเคชันต่างๆ สร้างกลุ่มไลน์ หรือไม่ อย่างไร ?) หลังจากท่านได้กระทำการผ่านสื่อ (Media) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ?
- ท่านมีการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการสื่อสารบ้างหรือไม่ เพื่อนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านการดำเนินข่าวและสิ่งแวดล้อมทางทะเล ถ้าใช่ มีวิธีการนำเสนอ ชับเคลื่อนอย่างไร ? (เช่น กล้องใต้น้ำ โดรน หรือเทคโนโลยีอื่นๆ)

ส่วนที่ 4 การดำเนินข่าวอาสาสมัครในมิติของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 4 : เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินข่าวอาสาสมัครในมิติของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย และตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3 คือ ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงของวิกฤตทางทะเล ส่งผลให้นักดำเนินข่าวเพื่อการท่องเที่ยวต้องปรับตัวโดยคิดค้นรูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจทางทะเล อย่างไร ? และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ?

31. ปัญหาวิกฤตทางทะเล (เช่น ขยะทะเล ไมโครพลาสติก ปะการังพอกขาว สัตว์ทะเลติดอวน ฯลฯ) ส่งผลกระทบต่อท่าน ในฐานะนักดำเนินข่าวอย่างไร ? และส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวอย่างไร ?
32. สมัยที่ท่านเป็นนักดำเนินข่าวแบบท่องเที่ยวสันตนาการ กับปัจจุบันนี้ ท่านเป็นนักดำเนินข่าวอาสาสมัคร มีความแตกต่างกันอย่างไร (ทั้งทางด้านพฤติกรรม ตัวตน วิธีคิด การใช้ชีวิต การใช้สื่อสาธารณะและการสื่อสาร) โปรดเล่าให้ฟัง ? สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อตัวท่าน บุคคลรอบข้าง ชุมชนและสังคมอย่างไร ?
33. รู้สึกอย่างไรกับการมาเป็นนักดำเนินข่าวอาสาสมัคร ?
34. ท่านมองว่า การเป็นนักดำเนินข่าวอาสาสมัครถือเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อน พักผ่อนหย่อนใจหรือไม่ อย่างไร ?

35. (ต่อเนื่องจากข้อ 34) กรณีที่ท่านมองว่า การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครถือเป็นการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ ท่านรู้สึกกับการท่องเที่ยวแบบนี้ นักดำน้ำอาสาสมัครอย่างไร โปรดอธิบาย ?
- ข้อดี/ด้านบวกของการดำน้ำแบบอาสาสมัครที่ถือว่าการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ เป็นอย่างไร ?
 - ข้อเสีย/ด้านลบของการดำน้ำแบบอาสาสมัครที่ถือว่าการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ เป็นอย่างไร ?
 - โปรดให้ข้อเสนอแนะของท่านต่อการดำน้ำแบบอาสาสมัครภายใต้กระแสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ?

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทางทะเล การสื่อสารและปฏิบัติการของนักดำน้ำอาสาสมัคร

36. ท่าน (ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร) มีข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ? ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรสื่อสารมวลชน ชุมชน นักท่องเที่ยว นักดำน้ำ ฯลฯ) เข้ามาช่วยเหลือแก้ปัญหาหรือปฏิบัติการอย่างไร โปรดแสดงความคิดเห็น ?
- การแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย และการดำน้ำ ควรวิธีการ แนวทาง ข้อปฏิบัติอย่างไร ? (กรณีผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงประเด็นดังกล่าว) สื่อมวลชนและการสื่อสารจะสามารถเข้าไปช่วยแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำได้อย่างไร ?
 - ท่านคิดว่า ท่านสามารถใช้สื่อสาธารณะและการสื่อสารเข้าไปช่วยแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำได้หรือไม่ อย่างไร ?
 - กรณีที่ท่านมองว่า นักดำน้ำอาสาสมัครมีอุปสรรค ปัญหา มีด้านมืด ท่านต้องการให้หน่วยงานใด หรือบุคคลใดเข้ามาช่วยเหลือปัญหาดังกล่าว และสื่อมวลชนจะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร ?
37. ท่านมีข้อเสนอแนะในประเด็นเรื่องนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างไร เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย และสร้างความยั่งยืนแก่ท้องทะเล ?

38. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อประเด็นการดำเนินงานอาสาสมัครเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจอย่างไร เพื่อสร้างความยั่งยืนทางทะเล ?
39. ท่านต้องการให้สื่อมวลชน การสื่อสารหรือผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencers) ปฏิบัติอย่างไร เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย ? (รวมถึงปัญหาการดำเนินงานและการท่องเที่ยวในมิติใหม่ กรณีผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงประเด็นดังกล่าว)
40. กรณีที่ท่านมองว่า นักอาสาสมัครมีอุปสรรค ปัญหา มีด้านมืด ท่านต้องการให้หน่วยงานใด หรือบุคคลใดเข้ามาช่วยเหลือปัญหาดังกล่าว และสื่อมวลชนจะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร ?

ภาคผนวก จ

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

(กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประเภทหน่วยงานเอกชน)

เรื่อง จิตอาสาได้โลกแห่งความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม:

การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำนํ้าอาสาสมัครในประเทศไทย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 1 : เพื่อทำความรู้จักผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นในฐานะผู้ประกอบการด้านธุรกิจดำนํ้า ทั้งทางด้านภูมิหลัง ตัวตน จุดหักเห/พลิกผัน กระบวนการที่ผลักดันให้เข้าสู่ธุรกิจการดำนํ้าและการนำกิจกรรมดำนํ้าอาสาสมัครมาใช้ควบคู่ไปกับการทำธุรกิจ นอกจากนี้ ยังเป็นการคัดกรองในเบื้องต้นว่าผู้ให้ข้อมูลมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของการศึกษารั้งนี้หรือไม่ ควรดำเนินการสัมภาษณ์ต่อในระดับลึกหรือยุติการสัมภาษณ์)

1.1 ภูมิหลัง/ประวัติส่วนตัวของผู้ประกอบการธุรกิจดำนํ้า

ชื่อ.....ชื่อเล่น.....

ชื่อเรียกในวงการดำนํ้า (ถ้ามี)

ตำแหน่งในวงการดำนํ้า (ถ้ามี)

เพศ.....อายุ.....ปี อาชีพ..... รายได้.....

ชื่อของธุรกิจดำนํ้าที่จัดตั้งขึ้น.....

ประวัติของอาชีพต่างๆ ที่เคยทำมา (จนนำมาสู่การทำธุรกิจดำนํ้าในปัจจุบัน).....

ความเป็นมาของธุรกิจดำนํ้า (อย่างสั้นๆ).....

ระดับ/คุณวุฒิการดำนํ้า.....

ประสบการณ์การดำนํ้า (กี่ไร่)เริ่มต้นดำนํ้าตั้งแต่เมื่อไหร่ (ดำนํ้ามากี่ปี/กี่เดือน).....

ดำนํ้าบ่อยแค่ไหน (กี่ครั้งต่อเดือน/6 เดือน/ปี)

1.4 ภูมิหลังเรื่องการประกอบธุรกิจดำนํ้า (เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของสื่อและการสื่อสาร)

1. ทำไมจึงหันมาประกอบอาชีพ ทำธุรกิจเกี่ยวกับการดำนํ้า ?
 - มีปัจจัย/แรงจูงใจอย่างไรบ้างที่ทำให้หันมาประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการดำนํ้า ?
2. ปัจจัย/แรงจูงใจที่ทำให้ต้องมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับธุรกิจการดำนํ้า (ดังที่กล่าวถึงในข้อ 1) มีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนและการสื่อสารหรือไม่ อย่างไร ?
 - การนำเสนอของสื่อมวลชนแบบไหนที่ทำให้เกิดแรงผลักดัน เกิดแรงบันดาลใจหันมาประกอบอาชีพธุรกิจดำนํ้า จงยกตัวอย่างและเล่าให้ฟัง ?
3. บุคคลใดที่ถือเป็นผู้นำทางความคิด เป็นผู้มีบทบาท มีอิทธิพล (Influencers) ที่ทำให้ท่านหันมาประกอบอาชีพธุรกิจดำนํ้า ?
 - บุคคลดังกล่าวได้สื่อสารกับท่านอย่างไร ?
 - บุคคลดังกล่าวมีการใช้สื่อสารภาวะอย่างไร ?
4. ข้อดี/จุดเด่น/ด้านบวกของการประกอบอาชีพธุรกิจเกี่ยวกับการดำนํ้า คืออะไร ? จงเล่าประสบการณ์
5. ข้อเสีย/จุดด้อย/อุปสรรค/ด้านมืด/ด้านลบ ของการประกอบอาชีพธุรกิจเกี่ยวกับการดำนํ้า คืออะไร ? จงเล่าประสบการณ์

1.5 ภูมิหลังเรื่องการทำงานอาสาสมัคร นักดำนํ้าอาสาสมัคร (เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของสื่อและการสื่อสาร)

7. ที่ผ่านมามีท่านเคยทำงานอาสาสมัครอะไรมาบ้าง ?
 - ความประทับใจจากการทำงานอาสาสมัคร (ชอบงานอาสาสมัครประเภทไหนมากที่สุด เพราะอะไร ?
8. ในมุมมองของท่าน อาสาสมัครคืออะไร หมายถึงอะไร ?
9. ทำไมจึงหันมาทำงานอาสาสมัคร ทั้งที่ไม่มีค่าตอบแทน ?
10. การทำงานอาสาสมัครที่เล่ามา มีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนหรือไม่ อย่างไร (เช่น พบเห็น/ได้รับแรงบันดาลใจจากการรับชม ติดตามผ่านสื่อต่างๆ เป็นสื่อประเภทใด และนำเสนออย่างไร ? หรือได้รับแรงบันดาลใจจากบุคคลใดในการเป็นอาสาสมัคร)

- สื่อมวลชน เข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลในการเป็นอาสาสมัครของท่านหรือไม่ อย่างไร ?
- กรณีสื่อมวลชน เข้ามามีบทบาทในการเป็นอาสาสมัครของท่าน สื่อดังกล่าวมีวิธีการสื่อสารอย่างไร ที่อยู่ในความทรงจำของท่าน ?
- การทำงานอาสาสมัครของท่านต้องพึ่งพาการสื่อสาร สื่อมวลชนอย่างไร ? ในลักษณะรูปแบบใด โปรดอธิบาย ?

11. ได้ อะไรจากการทำงานอาสาสมัคร ? รางวัล สิ่งที่ได้รับ ? การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากการทำงานอาสาสมัคร จงยกตัวอย่าง เล่าประสบการณ์ ?

12. อุปสรรคปัญหา ด้านมืดของงานอาสาสมัคร ที่ท่านเคยพบเจอ มีบ้างหรือไม่ เป็นอย่างไร ?

การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจกับงานนักดำน้ำอาสาสมัคร

13. การทำธุรกิจดำน้ำ ควบคู่ไปกับงานอาสาสมัครดำน้ำ ของท่านมีความเป็นมาอย่างไร ทำไมจึงทำ โปรดเล่าให้ฟัง ?

14. แรงบันดาลใจ แรงผลักดันที่หันมาประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการดำน้ำ ควบคู่ไปกับงานอาสาสมัครดำน้ำ เกิดขึ้นได้อย่างไร ? เกิดจากสื่อมวลชนและการสื่อสารบ้างหรือไม่ อย่างไร โปรดเล่าให้ฟัง ?

15. ท่านมีใครเป็นบุคคลต้นแบบ/ผู้แนะนำ/มีนำทางความคิด/ผู้มีบทบาท อิทธิพล (Influencers) ในการตัดสินใจให้มาทำธุรกิจเกี่ยวกับการดำน้ำ ?

- บุคคลดังกล่าวมีวิธีการสื่อสาร และใช้สื่อมวลชนนำเสนออย่างไร ? ท่านมีความประทับใจอย่างไร ? ส่งผลกระทบต่อตัวตน จิตใจ วิถีชีวิตของท่านอย่างไร ? และท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร (ทั้งทางด้านตัวตน จิตใจ วิถีชีวิต ครอบครัว ชุมชน ประเทศ ระดับนโยบาย) ?

16. ข้อดี/จุดเด่น ของการทำงานอาสาสมัคร ควบคู่ไปกับการทำธุรกิจการดำน้ำ ของท่าน คืออะไร เป็นอย่างไร ?

17. อุปสรรค ปัญหา ด้านมืด เกี่ยวกับการทำงานอาสาสมัคร ควบคู่ไปกับการทำธุรกิจดำน้ำ ของท่านคืออะไร ? และท่านมีทางออก แก่ปัญหาอย่างไร ?

- การแก้ปัญหาที่กล่าวมา ได้มีการนำสื่อสาธารณะและการสื่อสารมาใช้อย่างไร ?

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของสื่อ การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมเสี่ยงเรื่องวิกฤตทะเลไทย การดำน้ำและนำมาสู่รูปแบบของการคิดย้อนสะท้อนกลับของผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจด้านการดำน้ำ

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 2 : เพื่อศึกษาจุดพลิกผันเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสื่อ การสื่อสารในประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำ ซึ่งนำมาสู่การส่งผลกระทบต่อรูปแบบการคิดย้อนสะท้อนกลับของผู้ประกอบการธุรกิจด้านการดำน้ำ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและผลลัพธ์ที่ตามมา รวมถึงตอบใจหทัยคำถามการวิจัยข้อที่ 1 คือ การนำเสนอของสื่อ (Media) และการสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบต่อการคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของนักดำน้ำอาสาสมัคร (และผู้ประกอบการด้านธุรกิจการดำน้ำ) อย่างไร และผู้ประกอบการด้านธุรกิจการดำน้ำเกิดการปรับตัว เปลี่ยนแปลงอย่างไร ? (ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และระดับนโยบาย)

ช่วงก่อนมาเป็นนักดำน้ำ/และทำธุรกิจเกี่ยวกับการดำน้ำ

(ช่วงเวลา พ.ศ.ใด ช่วงอายุเท่าไร)

18. ก่อนมาดำน้ำ ท่านประกอบอาชีพใดมาก่อน
19. ก่อนที่จะมาเป็นนักดำน้ำ ท่านมองการดำน้ำ/ให้ความหมาย/ตีความ การดำน้ำอย่างไร ?
20. หลังจากมาเป็นนักดำน้ำแล้ว ท่านมองการดำน้ำ/ให้ความหมาย/ตีความ การดำน้ำอย่างไร ? ความคิด มุมมอง ทศนคติที่มีต่อการดำน้ำ ก่อนและหลังจากเป็นนักดำน้ำ มีความแตกต่างกันอย่างไร ?
21. จากนักดำน้ำมาสู่ผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับการดำน้ำ ท่านมองการดำน้ำ/ให้ความหมาย/ตีความ การดำน้ำอย่างไร ? มุมมองในแต่ละช่วงของสถานะการดำน้ำ จากยังดำน้ำไม่เป็น มาสู่การเป็นนักดำน้ำ และมาสู่การเป็นเจ้าของธุรกิจดำน้ำ มีความแตกต่างและมีวิถีปฏิบัติแตกต่างกันอย่างไร ?
22. ก่อนที่จะมาเป็นนักดำน้ำและทำธุรกิจเกี่ยวกับการดำน้ำ เมื่อท่านเห็น/รับรู้/รับชม ข่าวสารเกี่ยวกับการดำน้ำ (และเรื่องราวสิ่งแวดล้อมทางทะเล) ท่านคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ?

- สื่อมวลชนประเภทไหนที่ท่านติดตาม มีเนื้อหา วิธีการนำเสนอ การเล่าเรื่อง เป็นอย่างไร และท่านรู้สึกอย่างไร โปรดอธิบายและยกตัวอย่าง
- 23. สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลอย่างไร ตอนที่ท่านยังไม่ได้เป็นนักดำเนินข่าวและทำธุรกิจเกี่ยวกับการดำเนินข่าว ?
- 24. บุคคลสำคัญ/ผู้มีอิทธิพล (Influencers) ท่านใด เข้ามามีบทบาทหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในการเข้าสู่การดำเนินข่าว/การทำธุรกิจดำเนินข่าวของท่าน (ถ้ามี) ?
- 25. และบุคคลที่ท่านกล่าวถึงในข้อ 19 มีวิธีการส่งสาร สื่อสาร โดยใช้สื่อสาธารณะ อย่างไร โซเชียลมีเดีย Facebook ไลน์ (หรือวิธีอื่นๆ) ให้ท่านคล้อยตามได้อย่างไร ?

ช่วงเป็นนักดำเนินข่าว (แบบสันตนาการ) และทำธุรกิจเกี่ยวกับการดำเนินข่าว

(ช่วงเวลา พ.ศ.ใด ช่วงอายุเท่าไร)

- 26. ช่วงที่เป็นครูสอนดำเนินข่าว (แนวสันตนาการ) และประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการดำเนินข่าว ท่านมองการดำเนินข่าว/ให้ความหมาย/ตีความ การดำเนินข่าว อย่างไร ?
 - มุมมองเรื่องการดำเนินข่าวที่กล่าวมา มีความแตกต่างจากตอนที่ยังไม่ทำธุรกิจการดำเนินข่าวหรือไม่ อย่างไร ?
- 27. ช่วงที่เป็นนักดำเนินข่าว (แบบสันตนาการ) เมื่อท่านเห็น/รับรู้/รับชม ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินข่าว (และเรื่องราวสิ่งแวดลุ่มทางทะเล) ท่านคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ?
 - สื่อมวลชนประเภทไหนที่ท่านติดตาม มีเนื้อหา วิธีการนำเสนอ การเล่าเรื่อง เป็นอย่างไร และท่านรู้สึกอย่างไร โปรดอธิบายและยกตัวอย่าง
- 28. สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลอย่างไร ต่อการเป็นนักดำเนินข่าว (แบบสันตนาการ) ของท่าน ?
- 29. บุคคลสำคัญ/ผู้มีอิทธิพล (Influencers) ท่านใด เข้ามามีบทบาทหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในการเป็นนักดำเนินข่าวแบบสันตนาการของท่าน (ถ้ามี) ?

ช่วงเป็นนักดำเนิน (แบบอาสาสมัคร)

(ช่วงเวลา พ.ศ.ใด ช่วงอายุเท่าไร)

30. ช่วงที่เป็นนักดำเนิน (แบบอาสาสมัคร) ท่านมองการดำเนิน/ให้ความหมาย/ตีความ การดำเนิน อย่างไร ?
31. ช่วงที่เป็นนักดำเนิน (แบบอาสาสมัคร) เมื่อท่านเห็น/รับรู้/รับชม ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนิน (และเรื่องราวสิ่งแวดล้อมทางทะเล) ท่านคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ?
- สื่อมวลชนประเภทไหนที่ท่านติดตาม มีเนื้อหา วิธีการนำเสนอ การเล่าเรื่อง เป็นอย่างไร และท่านรู้สึกอย่างไร โปรดอธิบายและยกตัวอย่าง
32. สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาท/มีอิทธิพลอย่างไร ต่อการเป็นนักดำเนินอาสาสมัครของท่าน ?
33. บุคคลสำคัญ/ผู้มีอิทธิพล (Influencers) ท่านใด เข้ามามีบทบาทหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในการเป็นนักดำเนินอาสาสมัครของท่าน (ถ้ามี) ?

การเปลี่ยนแปลงของสื่อ การสื่อสาร เรื่องวิกฤตทะเลไทยและการดำเนิน

34. ก่อนที่จะมาเป็นนักดำเนิน ท่านได้มีการติดตาม/ฟังข่าวสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งใดบ้าง ? และรู้สึกอย่างไรต่อการดำเนิน ?
35. หลังจากมาเป็นนักดำเนินแล้ว ท่านได้มีการติดตาม/ฟังข่าวสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งใดบ้าง ? และรู้สึกอย่างไรต่อการดำเนิน ? ระหว่างก่อนมาดำเนินและหลังการดำเนิน มีการติดตามข่าวสาร สื่อมวลชน และการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินแตกต่างกันอย่างไร ?
36. (ต่อเนื่องจากข้อ 18 และข้อ 19) จากการติดตาม/ฟังข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทะเล/ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำเนิน ตั้งแต่ก่อนที่จะมาเป็นนักดำเนินสืบเนื่องจนถึงทุกวันนี้ ท่านคิดว่าการนำเสนอของสื่อมวลชนและการสื่อสารต่างๆ ที่ท่านได้ติดตามอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และรู้สึกอย่างไร ? (ทั้งทางด้านเนื้อหา การเล่าเรื่อง/ภาพ/บุคคลดำเนิน ฯลฯ)

37. (ต่อเนื่องจากข้อ 20) การติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนข้างต้น ทำให้ท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทศนคติและพฤติกรรมอย่างไร ? (ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลและการดำน้ำ รวมถึงวิถีคิด พฤติกรรม การสื่อสารเกี่ยวกับการดำน้ำ) ?
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (จากการติดตามข่าวสารจากสื่อต่างๆ เรื่องทะเลกับการดำน้ำ) ส่งผลต่อตนเอง คนรอบข้าง ชุมชน สังคม นโยบายของประเทศอย่างไร ?

การคิดย้อนสะท้อนกลับ (Reflexive Modernization) ของนักดำน้ำหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงของสื่อและการสื่อสารว่าด้วยเรื่องวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำ

38. ท่านคิดว่าการนำเสนอของสื่อมวลชนและการสื่อสารในประเด็นเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล (เช่น ทะเลไทยเกิดวิกฤต มีขยะพลาสติกมากเป็นอันดับ 5 ของโลก) มีความเกี่ยวข้อง/ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำอย่างไร ?
39. นอกจากการติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนเรื่องปัญหาวิกฤตทะเลไทยแล้ว จากนั้น ท่านได้ลงไปดำน้ำ ปฏิบัติภารกิจจริง ท่านมีความเห็นด้วย/เห็นต่างจากสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอหรือไม่ อย่างไร ? รู้สึกอย่างไร ? คิดอะไร เกิดความตระหนักอย่างไร ?
40. จากการปฏิบัติงานจริงของท่าน (ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร) ท่านคิดว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล/ขยะ มลพิษทางทะเล ก่อให้เกิดปัญหา/ความเสี่ยงหรือส่งผลกระทบต่อท่าน (ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร) หรือไม่ อย่างไร? และเกิดผลกระทบอย่างไรต่อสังคม ชุมชน ประเทศ ?
41. (ต่อเนื่องจากข้อ 24) การที่ตัดสินใจมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร เกิดจากการตระหนักรู้ (คิดย้อนสะท้อนกลับ) ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่ติดตามจากสื่อมวลชนและการสื่อสารหรือไม่ อย่างไร ? โปรดอธิบาย ?
42. เมื่อเกิดปัญหาทะเลเสื่อมโทรมจากการกระทำของมนุษย์ และเรื่องราวเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ท่านคิดว่าสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลต่อท่าน (ในฐานะนักดำน้ำ) หรือไม่ อย่างไร ? และท่าน (ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร) เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากอดีตอย่างไร โปรดเล่าให้ฟัง ?

ส่วนที่ 3 รูปแบบการใช้สื่อเพื่อโต้ตอบและแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 3 : เพื่อศึกษารูปแบบการใช้สื่อของนักดำน้ำอาสาสมัคร เพื่อตอบโต้และแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย รวมถึงตอบใจหทัยคำถามการวิจัยข้อที่ 2 คือ หลังจากที่นักดำน้ำเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับแล้ว นักดำน้ำอาสาสมัครมีรูปแบบการใช้สื่อเพื่อตอบโต้กับปัญหาวิกฤตทางทะเลอย่างไร และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร ?)

43. ท่านมีความเข้าใจในเรื่องความเสี่ยงหรือสังคมเสี่ยงเกี่ยวกับเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างไร ? (ท่านตีความ ให้ความหมายกับเรื่องของวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ?)

44. ท่านมีความเข้าใจในเรื่องความเสี่ยงหรือสังคมเสี่ยงเกี่ยวกับเกี่ยวกับปัญหาของนักดำน้ำอย่างไร ? ท่านตีความ ให้ความหมายกับเรื่องราวของนักดำน้ำในปัจจุบันอย่างไร ?

- ท่านคิดว่านักดำน้ำต้องเผชิญหน้ากับปัญหาสังคมเสี่ยงอย่างไรบ้าง ? (ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤตทะเลไทย ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการท่องเที่ยว ปัญหาค่าแรง ปัญหาถูกกีดกัน ถูกแย่งงาน ปัญหาสุขภาพ ฯลฯ)

45. (คำถามต่อเนื่องจากข้อ 28) หลังจากเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครแล้ว ทำให้ได้ทราบและตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเล ทั้งจากการรับข้อมูลจากสื่อมวลชนจากการสื่อสารของผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencers) และจากการดำน้ำในทะเลด้วยตัวของท่านเอง ท่านเกิดปฏิบัติการ แสดงออก (take action) ตอบโต้กับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไร ?

- ในอนาคต ท่านต้องการต้องการตอบโต้ เปลี่ยนแปลงปัญหาวิกฤตทางทะเล และปัญหาของนักดำน้ำ (ที่ท่านกล่าวมา) อย่างไร ? ท่านคิดว่าหน่วยงานไหนควรเข้ามารับผิดชอบ/บริหารจัดการ ? หรือมีการกำหนดนโยบายในส่วนของภาครัฐอย่างไร ?

46. การแสดงออก ปฏิบัติการ (Take action) ของท่านมีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน/สื่อสาธารณะและการสื่อสารอย่างไร ?

- ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร ท่านได้ใช้สื่อมวลชนและการสื่อสารแสดงออก (ในประเด็นเรื่องสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำ) ผ่านพื้นที่สาธารณะอย่างไร ? และเกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลอย่างไร ?

(ศึกษาการสื่อสารความเสี่ยงและความเป็น Active Audience ของนักดำเนินข่าว อาสาสมัครและขอดูตัวอย่างเรื่องราวที่นักดำเนินข่าวกระทำ/ตอบโต้ผ่านสื่อ เช่น ภาพถ่าย เล่าเรื่อง เขียนบล็อก การโพสต์ลงในโซเชียลมีเดีย แชร์ข้อมูลข่าวสาร การออกรายการ ทางสื่อมวลชน การประกวด โปสเตอร์ต่างๆ ที่นักดำเนินข่าวคิดค้นขึ้น หรือการใช้เทคโนโลยี เทคนิคต่างๆ ฯลฯ)

- ในฐานะนักดำเนินข่าวอาสาสมัคร ท่านเคยใช้กลยุทธ์ เทคนิคการสื่อสาร หรือแสดงออก ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดียอย่างไร (ในประเด็นเรื่องสังคมเสี่ยงวิกฤตทางทะเล และการดำเนินข่าว) ? (เช่น ติดแฮชแท็ก #, แชร์ข้อมูล, ได้ตอบ วิพากษ์วิจารณ์ ใช้ แอปพลิเคชันต่างๆ สร้างกลุ่มไลน์ หรือไม่ อย่างไร ?) หลังจากท่านได้ทำการผ่าน สื่อ (Media) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ?
- ท่านมีการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการสื่อสารบ้างหรือไม่ เพื่อนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง ทางสังคมด้านการดำเนินข่าวและสิ่งแวดล้อมทางทะเล ถ้าใช่ มีวิธีการนำเสนอ ขับเคลื่อน อย่างไร ? (เช่น กล้องใต้น้ำ โดรน หรือเทคโนโลยีอื่นๆ)

ส่วนที่ 4 การดำเนินข่าวอาสาสมัครในมิติของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ชุดคำถามส่วนที่ 4 : เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินข่าวอาสาสมัครในมิติของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย และตอบคำถามการวิจัย ข้อที่ 3 คือ ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงของวิกฤตทางทะเล ส่งผลให้นักดำเนินข่าวเพื่อการท่องเที่ยว ต้องปรับตัวโดยคิดค้นรูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจทางทะเล อย่างไร ? และ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ?

47. ปัญหาวิกฤตทางทะเล (เช่น ขยะทะเล ไมโครพลาสติก ปะการังพอกขาว สัตว์ทะเลติดอวน ฯลฯ) ส่งผลกระทบต่อท่าน ในฐานะนักดำเนินข่าวอย่างไร ? และส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว อย่างไร ?
48. สมัยที่ท่านเป็นนักดำเนินข่าวแบบท่องเที่ยวสันตนาการ กับปัจจุบันนี้ ท่านเป็นนักดำเนินข่าวอาสาสมัคร มีความแตกต่างกันอย่างไร (ทั้งทางด้านพฤติกรรม ตัวตน วิธีคิด การใช้ชีวิต

การใช้สื่อสาธารณะและการสื่อสาร) โปรดเล่าให้ฟัง ? สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อตัวท่าน บุคคลรอบข้าง ชุมชนและสังคมอย่างไร ?

49. รู้สึกอย่างไรกับการมาเป็นนักดำน้ำอาสาสมัคร ?

50. ท่านมองว่า การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครถือเป็นการท่องเที่ยวผจญภัย พักผ่อนหย่อนใจหรือไม่ อย่างไร ?

51. (ต่อเนื่องจากข้อ 34) กรณีที่ท่านมองว่า การเป็นนักดำน้ำอาสาสมัครถือเป็นการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ ท่านรู้สึกกับการท่องเที่ยวแบบนี้กับนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างไร โปรดอธิบาย ?

- ข้อดี/ด้านบวกของการดำน้ำแบบอาสาสมัครที่ถือว่าการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ เป็นอย่างไร ?
- ข้อเสีย/ด้านลบของการดำน้ำแบบอาสาสมัครที่ถือว่าการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ เป็นอย่างไร ?
- โปรดให้ข้อเสนอแนะของท่านต่อการดำน้ำแบบอาสาสมัครภายใต้กระแสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ?

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทางทะเล การสื่อสารและ ปฏิบัติการของนักดำน้ำอาสาสมัคร

52. ท่าน (ในฐานะนักดำน้ำอาสาสมัคร) มีข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ? ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรสื่อมวลชน ชุมชน นักท่องเที่ยว นักดำน้ำ ฯลฯ) เข้ามาช่วยเหลือแก้ปัญหาหรือปฏิบัติการอย่างไร โปรดแสดงความคิดเห็น ?

- การแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย และการดำน้ำ ควรใช้วิธีการ แนวทาง ข้อปฏิบัติอย่างไร ? (กรณีผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงประเด็นดังกล่าว) สื่อมวลชนและการสื่อสารจะสามารถเข้าไปช่วยแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำได้อย่างไร ?
- ท่านคิดว่า ท่านสามารถใช้สื่อสาธารณะและการสื่อสารเข้าไปช่วยแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยและการดำน้ำได้หรือไม่ อย่างไร ?

- กรณีที่ท่านมองว่า นักดำนํ้าอสาสมัครมีอุปสรรค ปัญหา มีด้านมืด ท่านต้องการให้หน่วยงานใด หรือบุคคลใดเข้ามาช่วยเหลือปัญหาดังกล่าว และสื่อมวลชนจะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร ?
53. ท่านมีข้อเสนอแนะในประเด็นเรื่องนักดำนํ้าอสาสมัครอย่างไร เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย และสร้างความยั่งยืนแก่ท้องทะเล ?
54. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อประเด็นการดำนํ้าอสาสมัครเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจอย่างไร เพื่อสร้างความยั่งยืนทางทะเล ?
55. ท่านต้องการให้สื่อมวลชน การสื่อสารหรือผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencers) ปฏิบัติอย่างไร เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย ? (รวมถึงปัญหาการดำนํ้าและการท่องเที่ยวในมิติใหม่ กรณีผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงประเด็นดังกล่าว)
56. กรณีที่ท่านมองว่า นักดำนํ้าอสาสมัครมีอุปสรรค ปัญหา มีด้านมืด ท่านต้องการให้หน่วยงานใด หรือบุคคลใดเข้ามาช่วยเหลือปัญหาดังกล่าว และสื่อมวลชนจะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร ?

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์การวิจัย
(กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประเภทองค์กรพัฒนาเอกชน)

เรื่อง จิตอาสาได้โลกแห่งความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม:

การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำนํ้าอาสาสมัครในประเทศไทย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 1: เพื่อทำความรู้จักองค์กร/หน่วยงานที่ให้ข้อมูลในเบื้องต้น ซึ่งนำมาสู่การได้ข้อมูลในภาพกว้าง รวมถึงเป็นการตรวจสอบว่าองค์กร/หน่วยงานที่ให้ข้อมูลมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของการศึกษาครั้งนี้หรือไม่ ควรดำเนินการสัมภาษณ์ต่อในระดับลึกหรือยุติการสัมภาษณ์)

1. ชื่อองค์กร/หน่วยงาน
 - ชื่อผู้ให้ข้อมูล และตำแหน่ง
 - ขอให้เล่าความเป็นมาของหน่วยงานสั้นๆ
2. บทบาท หน้าที่ พันธกิจหลักขององค์กร/หน่วยงานเป็นอย่างไร ?
3. บทบาท หน้าที่ พันธกิจขององค์กร/หน่วยงาน มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยอย่างไร โปรดอธิบาย ?
4. บทบาท หน้าที่ พันธกิจขององค์กร/หน่วยงาน มีความเกี่ยวข้องกับนักดำนํ้าอาสาสมัครอย่างไร โปรดอธิบาย ?
 - นักดำนํ้าอาสาสมัครเกิดขึ้นได้อย่างไร (มีเกิดขึ้นเมื่อไหร่และเกิดจากอะไร ?)
5. ผู้ให้ข้อมูลปฏิบัติงานในส่วนใด มีหน้าที่ในองค์กร/หน่วยงานอย่างไร ? บทบาทหน้าที่ของท่าน มีความเกี่ยวข้องกับสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและนักดำนํ้าอาสาสมัครอย่างไร โปรดอธิบาย?

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของสื่อที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมเสี่ยงเรื่องวิกฤตทะเลไทย และนักดำเนินาอาสาศาสตร์

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 2 : เพื่อศึกษาจุดหักเหเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสื่อในประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและการเปลี่ยนแปลงของนักดำเนินาอาสาศาสตร์ รวมถึงเพื่อตอบใจทย์คำถามการวิจัยข้อที่ 1 โดยต้องการทราบว่ เมื่อองค์กร/หน่วยงานเป็รับสื่อแล้ว ได้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร สื่อเข้ามามีอิทธิพลอย่างไร และเกิดภาคปฏิบัติการสร้างวามเปลี่ยนแปลงต่อปรากฏการณ์ดำเนินาในสังคมไทยอย่างไร ?)

6. ที่ผ่านวมา หน่วยงาน/องค์กรของท่านใช้สื่ออย่างไรบ้าง ?
 - การใช้สื่อดังกล่าวมีกลุ่มเป้าหมายคือใคร ข้อมูลต้องการเผยแพร่เป็นอย่างไร และ
 - มีกลยุทธ์ในการใช้สื่ออย่างไร ?
 - การสื่อสารที่กล่าววมาประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร โปรดอธิบายโดยสังเขป
7. ที่ผ่านวมาหน่วยงาน/องค์กรของท่านได้ใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ หรือแก้ปัญหาวิกฤตที่ต้องเผชิญอย่างไรบ้าง ? โปรดอธิบายสั้นๆ
8. ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท่านคิดว่าสื่อและการสื่อสารเรื่องวิกฤตทะเลไทยและนักดำเนินามีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร?
 - หากเปลี่ยนแปลง จงยกตัวอย่างของสื่อที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงในประเด็นดังกล่าว ? และท่านคิดว่า การเปลี่ยนแปลงของสื่อในประเด็นวิกฤตทะเลไทยและการเปลี่ยนแปลงของนักดำเนินาที่ (ที่ยกตัวอย่าง) เกิดจากอะไร ?
9. จากปัญหาวสิ่งแวดล้อมทางทะเล (เช่น วิกฤตขยะพาสติกทางทะเลแตกตัวเป็นไมโครพลาสติกที่ย้อนกลับมาเป็นอันตรายต่อสัตว์ทะเลและทำลายมนุษย์ สัตว์ทะเลติดอวนปะการังฟอกขาว) หน่วยงานของท่านมีการติดตามข่าวสารประเภทนี้บ้างหรือไม่ ? หากติดตาม จากสื่อชนิดใด ? และหน่วยงานมีการเคลื่อนไหว ดำเนินการอย่างไร ในประเด็นเหล่านี้ ?
10. จงยกตัวอย่างสื่อ และเนื้อหาในสื่อ ด้านวิกฤตทะเลไทยหรือกิจกรรมของนักดำเนินาที่ส่งผลให้หน่วยงานของท่านเกิดความตระหนักและนำมาสู่การสร้างวามเปลี่ยนแปลง หรือริเริ่ม

กิจกรรมบางอย่าง ? (เช่น ปลาพะยูนมาเรียมตาย หรือ เด็กทีมฟุตบอล 13 ติดถ้ำแล้วเกิด นักดำน้ำอาสาสมัครเข้าไปช่วยเหลือ ทำให้หน่วยงานเกิดการผลักดันเชิงนโยบาย เช่น ออกกฎหมายลงโทษผู้จับสัตว์น้ำและสัมผัสปะการัง)

11. จากปัญหาวิกฤตทะเลไทยผ่านสื่อ (ตามข้อ 10) หน่วยงานของท่านเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ รับรู้ ตระหนักและคำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาอย่างไร ? และมีการดำเนินงานเพื่อนำมาสู่การแก้ไข เปลี่ยนแปลงอย่างไร ?
 - การปฏิบัติงานที่สร้างความเปลี่ยนแปลง มีการใช้สื่ออย่างไร ? และผลเป็นอย่างไร ?
12. จากการเปิดรับสื่อ ประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย หน่วยงานของท่านมีการทำงานร่วมกับนักดำน้ำเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างไร? และเกิดผลอย่างไร ?
13. (ต่อเนื่องจากข้อ 12) จากการที่องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยมีอุปสรรคปัญหาอย่างไรบ้าง ? การดำเนินงานมีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร ? และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ?

ส่วนที่ 3 รูปแบบการใช้สื่อเพื่อโต้ตอบและแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 3 : เพื่อตอบคำถามข้อที่ 2 ของการวิจัยคือ หน่วยงาน/องค์กรที่ทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร มีรูปแบบการใช้สื่อเพื่อตอบโต้และแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ?)

14. ความเสี่ยง หรือ สังคมเสี่ยง เรื่องวิกฤตทะเลไทยในความคิดของท่าน เป็นอย่างไร ? (ท่านมีความเข้าใจถึงสังคมเสี่ยงอย่างไร ?)
15. (คำถามต่อเนื่องจากข้อ 14) ที่ผ่านมา องค์กร/หน่วยงานของท่าน ต้องเผชิญกับปัญหาความเสี่ยงหรือสังคมเสี่ยงอย่างไรบ้าง ?
 - องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการโต้ตอบกับสถานการณ์สังคมความเสี่ยง อย่างรวดเร็วอย่างไร ? และมีการใช้สื่อเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร ?
 - องค์กร/หน่วยงานของท่านมีกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อจัดการกับปัญหาความเสี่ยงอย่างไร ? และผลเป็นอย่างไร ?

16. ท่านคิดว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลก่อให้เกิดความเสี่ยง (ส่งผลกระทบ) ต่อนักดำน้ำอาสาสมัครหรือไม่ อย่างไร?
17. กิจกรรมต่างๆ ที่องค์กร/หน่วยงานของท่านดำเนินงานมาซึ่งเกี่ยวข้องกับนักดำน้ำอาสาสมัคร มีการใช้สื่ออะไรบ้าง ใช้ ในขั้นตอนไหน และใช้อย่างไร โปรดเล่าให้ฟัง ?
- จากการใช้สื่อและการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย โดยให้นักดำน้ำอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วม มีอุปสรรคและประสบความสำเร็จอย่างไร ?
 - และท่านคิดว่า ต้องสื่อสารอย่างไรจึงประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ?
18. เมื่อเกิดปัญหาทะเลเสื่อมโทรมจากการกระทำของมนุษย์ และเรื่องราวเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ท่านคิดว่ามันส่งผลต่อนักดำน้ำหรือไม่อย่างไร นักดำน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร ?
19. องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการค้นหา ติดต่อและรวบรวมนักดำน้ำอาสาสมัครให้มาทำงานโดยสมัครใจได้อย่างไร ? มีการสื่อสารและใช้สื่อเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร โปรดอธิบาย ?
20. องค์กร/หน่วยงานของท่าน ได้ใช้สื่อเพื่อตอบโต้และแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยในรูปแบบใดบ้าง โปรดเล่าให้ฟัง ?
- การใช้สื่อที่กล่าวมา มีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร ?
 - การใช้สื่อที่กล่าวมา มีอุปสรรคปัญหา อย่างไร และ ประสบความสำเร็จอย่างไร ?

ส่วนที่ 4 การดำน้ำอาสาสมัครในมิติของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 4 : เพื่อต้องการทราบว่า ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ปรากฏการณ์การดำน้ำต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างไร ? และนักดำน้ำอาสาสมัครก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในสังคมสมัยใหม่อย่างไร ?

21. ในมุมมองของท่าน ท่านคิดว่าเมื่อเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล ส่งผลกระทบต่อนักดำน้ำหรือไม่ และปัญหาวิกฤตทะเลไทยส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวดำน้ำอย่างไร ?

- นักดำน้ำและการท่องเที่ยวที่มีการปรับตัว เปลี่ยนแปลงอย่างไร เมื่อเกิดปัญหาวิกฤตทะเลไทย ?
22. ในฐานะที่หน่วยงานของท่านทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยสนับสนุนค่าใช้จ่ายบางส่วน ท่านมองว่านักดำน้ำอาสาสมัครเหล่านี้มาเพื่อท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจควบคู่ไปด้วยหรือไม่ อย่างไร ?
 23. (ต่อเนื่องจากคำถามข้อ 21) หากท่านมองว่า นักดำน้ำอาสาสมัครที่มาทำงานร่วมกับหน่วยงานของท่านมาท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ท่านเห็นว่าควรสนับสนุนกิจกรรมประเภทนี้ต่อไปหรือไม่ ?
 24. ที่ผ่านมา หน่วยงาน/องค์กรของท่าน มีอุปสรรค ปัญหาในการทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัครหรือไม่อย่างไร และได้แก้ไขอย่างไร หรือคิดว่าควรดำเนินการแก้ไขอย่างไร ?

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนทางทะเล การสื่อสาร และปฏิบัติการของนักดำน้ำอาสาสมัคร

25. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรสื่อสารมวลชน ชุมชน นักท่องเที่ยว นักดำน้ำ ฯลฯ) ทำอย่างไร ?
 26. ท่านมีข้อเสนอแนะในประเด็นเรื่องนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างไร เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย และสร้างความยั่งยืนแก่ท้องทะเล ?
 27. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อประเด็นการดำน้ำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างไร ?
 28. ต้องการให้หน่วยงานใด หรือบุคคลใดเข้ามาช่วยเหลือ แก้ปัญหาในประเด็นเรื่องปัญหาวิกฤตทะเลไทย และต้องปฏิบัติอย่างไร โปรดอธิบาย ?
-

ภาคผนวก ช
แบบสัมภาษณ์การวิจัย
(กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ประเภทหน่วยงานภาครัฐ)

เรื่อง จิตอาสาได้โลกแห่งความเสียทางสิ่งแวดล้อม:

การคิดย้อนสะท้อนกลับและการสื่อสารของนักดำนํ้าอาสาสมัครในประเทศไทย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 1 : เพื่อทำความรู้จักองค์กร/หน่วยงานที่ให้ข้อมูลในเบื้องต้น ซึ่งนำมาสู่การได้ข้อมูลในภาพกว้าง รวมถึงเป็นการตรวจสอบว่าองค์กร/หน่วยงานที่ให้ข้อมูลมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของการศึกษาครั้งนี้หรือไม่ ควรดำเนินการสัมภาษณ์ต่อในระดับลึกหรือยุติการสัมภาษณ์)

1. ชื่อองค์กร/หน่วยงาน

- ชื่อผู้ให้ข้อมูล และตำแหน่ง
- ขอให้เล่าความเป็นมาของหน่วยงานสั้นๆ

2. บทบาท หน้าที่ พันธกิจหลักขององค์กร/หน่วยงานเป็นอย่างไร ?

3. บทบาท หน้าที่ พันธกิจขององค์กร/หน่วยงาน มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นสังคมสิ่งแวดล้อมทะเลไทยอย่างไร โปรดอธิบาย ?

4. บทบาท หน้าที่ พันธกิจขององค์กร/หน่วยงาน มีความเกี่ยวข้องกับนักดำนํ้าอาสาสมัคร อย่างไร โปรดอธิบาย ?

- นักดำนํ้าอาสาสมัครเกิดขึ้นได้อย่างไร (มีเกิดขึ้นเมื่อไหร่และเกิดจากอะไร ?)

5. ผู้ให้ข้อมูลปฏิบัติงานในส่วนใด มีหน้าที่ในองค์กร/หน่วยงานอย่างไร ? บทบาทหน้าที่ของท่าน มีความเกี่ยวข้องกับสังคมสิ่งแวดล้อมทะเลไทยและนักดำนํ้าอาสาสมัครอย่างไร โปรดอธิบาย ?

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของสื่อที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมเสี่ยงเรื่องวิกฤตทะเลไทย และนักดำเนินาอาสาศาสตร์

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 2 : เพื่อศึกษาจุดหักเหเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสื่อในประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยและการเปลี่ยนแปลงของนักดำเนินาอาสาศาสตร์ รวมถึงเพื่อตอบใจหัยคำถามการวิจัยข้อที่ 1 โดยต้องการทราบว่ เมื่อองค์กร/หน่วยงานเปิดรับสื่อแล้ว ได้เกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับอย่างไร สื่อเข้ามามีอิทธิพลอย่างไร และเกิดภาคปฏิบัติการสร้างวามเปลี่ยนแปลงต่อปรากฏการณ์ดำเนินาในสังคมไทยอย่างไร ?)

6. ที่ผ่านวมา หน่วยงาน/องค์กรของท่านใช้สื่ออย่างไรบ้าง ?
 - การใช้สื่อดังกล่าวมีกลุ่มเป้าหมายคือใคร ข้อมูลต้องการเผยแพร่เป็นอย่างไร และ
 - มีกลยุทธ์ในการใช้สื่ออย่างไร ?
 - การสื่อสารที่กล่าววมาประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร โปรดอธิบายโดยสังเขป
7. ที่ผ่านวมา หน่วยงาน/องค์กรของท่านได้ใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ หรือแก้ปัญหาวิกฤตที่ต้องเผชิญอย่างไรบ้าง ? โปรดอธิบายสั้นๆ
8. ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท่านคิดว่าสื่อและการสื่อสารเรื่องวิกฤตทะเลไทยและนักดำเนินามีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร ?
 - หากเปลี่ยนแปลง จงยกตัวอย่างของสื่อที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงในประเด็นดังกล่าว ? และท่านคิดว่า การเปลี่ยนแปลงของสื่อในประเด็นวิกฤตทะเลไทยและการเปลี่ยนแปลงของนักดำเนินาที่ (ที่ยกตัวอย่าง) เกิดจากอะไร ?
9. จากปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล (เช่น วิกฤตขยะพาสติกทางทะเลแตกตัวเป็นไมโครพาสติกที่ย้อนกลับมาเป็นอันตรายต่อสัตว์ทะเลและทำลายมนุษย์ สัตว์ทะเลติดอวนปะการังฟอกขาว) หน่วยงานของท่านมีการติดตามข่าวสารประเภทนี้บ้างหรือไม่ ? หากติดตาม จากสื่อชนิดใด ? และหน่วยงานมีการเคลื่อนไหว ดำเนินการอย่างไร ในประเด็นเหล่านี้ ?
10. จงยกตัวอย่างสื่อ และเนื้อหาในสื่อ ด้านวิกฤตทะเลไทยหรือกิจกรรมของนักดำเนินาที่ส่งผลให้หน่วยงานของท่านเกิดความตระหนักและนำมาสู่การสร้างวามเปลี่ยนแปลง หรือริเริ่มกิจกรรมบางอย่าง ? (เช่น ปลาพะยูนวมาเรียมตาย หรือ เด็กทีมฟุตบอล 13 ติดถ้ำแล้วเกิด

นักดำน้ำอาสาสมัครเข้าไปช่วยเหลือ ทำให้หน่วยงานเกิดการผลักดันเชิงนโยบาย เช่น ออกกฎหมายลงโทษผู้จับสัตว์น้ำและสัมผัสปะการัง)

11. จากปัญหาวิกฤตทะเลไทยผ่านสื่อ (ตามข้อ 10) หน่วยงานของท่านเกิดการคิดย้อนสะท้อนกลับ รับรู้ ตระหนักและคำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาอย่างไร ? และมีการดำเนินงานเพื่อนำมาสู่การแก้ไข เปลี่ยนแปลงอย่างไร ?
 - การปฏิบัติงานที่สร้างความเปลี่ยนแปลง มีการใช้สื่ออย่างไร ? และผลเป็นอย่างไร ?
12. จากการเปิดรับสื่อ ประเด็นสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย หน่วยงานของท่านมีการทำงานร่วมกับนักดำน้ำเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างไร? และเกิดผลอย่างไร ?
13. (ต่อเนื่องจากข้อ 12) จากการที่องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัครเพื่อแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยมีอุปสรรคปัญหาอย่างไรบ้าง ? การดำเนินงานมีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร ? และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ?

ส่วนที่ 3 รูปแบบการใช้สื่อเพื่อโต้ตอบและแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 3 : เพื่อตอบคำถามข้อที่ 2 ของการวิจัยคือ หน่วยงาน/องค์กรที่ทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร มีรูปแบบการใช้สื่อเพื่อตอบโต้และแก้ปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ?)

14. ความเสี่ยง หรือ สังคมเสี่ยง เรื่องวิกฤตทะเลไทยในความคิดของท่าน เป็นอย่างไร ? (ท่านมีความเข้าใจถึงสังคมเสี่ยงอย่างไร ?)
15. (คำถามต่อเนื่องจากข้อ 14) ที่ผ่านมา องค์กร/หน่วยงานของท่าน ต้องเผชิญกับปัญหาความเสี่ยงหรือสังคมเสี่ยงอย่างไรบ้าง ?
 - องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการโต้ตอบกับสถานการณ์สังคมความเสี่ยง อย่างรวดเร็วอย่างไร ? และมีการใช้สื่อเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร ?
 - องค์กร/หน่วยงานของท่านมีกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อจัดการกับปัญหาความเสี่ยงอย่างไร ? และผลเป็นอย่างไร ?
16. ท่านคิดว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลก่อให้เกิดความเสี่ยง (ส่งผลกระทบ) ต่อนักดำน้ำอาสาสมัครหรือไม่ อย่างไร ?

17. กิจกรรมต่างๆ ที่องค์กร/หน่วยงานของท่านดำเนินงานมาซึ่งเกี่ยวข้องกับนักดำนํ้า
อาสาสมัคร มีการใช้สื่ออะไรบ้าง ใช้ ในขั้นตอนไหน และใช้อย่างไร โปรดเล่าให้ฟัง ?
- จากการใช้สื่อและการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย โดยให้นักดำนํ้าอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วม มีอุปสรรคและประสบความสำเร็จอย่างไร ?
 - และท่านคิดว่า ต้องสื่อสารอย่างไรจึงประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ?
18. เมื่อเกิดปัญหาทะเลเสื่อมโทรมจากการกระทำของมนุษย์ และเรื่องราวเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ท่านคิดว่ามันส่งผลต่อนักดำนํ้าหรือไม่อย่างไร นักดำนํ้ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร ?
19. องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการค้นหา ติดต่อและรวบรวมนักดำนํ้าอาสาสมัครให้มาทำงานโดยสมัครใจได้อย่างไร ? มีการสื่อสารและใช้สื่อเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร โปรดอธิบาย ?
20. องค์กร/หน่วยงานของท่าน ได้ใช้สื่อเพื่อตอบโต้และแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยในรูปแบบใดบ้าง โปรดเล่าให้ฟัง ?
- การใช้สื่อที่กล่าวมา มีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร ?
 - การใช้สื่อที่กล่าวมา มีอุปสรรคปัญหา อย่างไร และ ประสบความสำเร็จอย่างไร ?

ส่วนที่ 4 การดำนํ้าอาสาสมัครในมิติของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย

(วัตถุประสงค์ของชุดคำถามส่วนที่ 4: เพื่อต้องการทราบว่า ท่ามกลางปัญหาสังคมเสี่ยงวิกฤตทะเลไทย ปรากฏการณ์การดำนํ้าต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างไร ? และนักดำนํ้าอาสาสมัครก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในสังคมสมัยใหม่อย่างไร ?

21. ในมุมมองของท่าน ท่านคิดว่าเมื่อเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล ส่งผลกระทบต่อนักดำนํ้าหรือไม่ และปัญหาวิกฤตทะเลไทยส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวดำนํ้าอย่างไร ?
- นักดำนํ้าและการท่องเที่ยวที่มีการปรับตัว เปลี่ยนแปลงอย่างไร เมื่อเกิดปัญหาวิกฤตทะเลไทย ?

22. ในฐานะที่หน่วยงานของท่านทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัคร โดยสนับสนุนค่าใช้จ่ายบางส่วน ท่านมองว่านักดำน้ำอาสาสมัครเหล่านี้มาเพื่อท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจควบคู่ไปด้วยหรือไม่ อย่างไร ?
23. (ต่อเนื่องจากคำถามข้อ 21) หากท่านมองว่า นักดำน้ำอาสาสมัครที่มาทำงานร่วมกับหน่วยงานของท่านมาท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ท่านเห็นว่าควรสนับสนุนกิจกรรมประเภทนี้ต่อไปหรือไม่ ?
24. ที่ผ่านมา หน่วยงาน/องค์กรของท่าน มีอุปสรรค ปัญหาในการทำงานร่วมกับนักดำน้ำอาสาสมัครหรือไม่อย่างไร และได้แก้ไขอย่างไร หรือคิดว่าควรดำเนินการแก้ไขอย่างไร ?

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนทางทะเล การสื่อสาร และปฏิบัติการของนักดำน้ำอาสาสมัคร

25. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทยอย่างไร ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรสื่อสารมวลชน ชุมชน นักท่องเที่ยว นักดำน้ำ ฯลฯ) ทำอย่างไร ?
26. ท่านมีข้อเสนอแนะในประเด็นเรื่องนักดำน้ำอาสาสมัครอย่างไร เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาวิกฤตทะเลไทย และสร้างความยั่งยืนแก่ท้องทะเล ?
27. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อประเด็นการดำน้ำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างไร ?
28. ต้องการให้หน่วยงานใด หรือบุคคลใดเข้ามาช่วยเหลือ แก้ปัญหาในประเด็นเรื่องปัญหาวิกฤตทะเลไทย และต้องปฏิบัติอย่างไร โปรดอธิบาย ?
-

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวจุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผลงานตีพิมพ์	- หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง "ศึกษาหลักคุณธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนสลัม จังหวัดขอนแก่น" ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม - "โลกได้นำกับการคิดดี ทำดี สังคมดี : การคิดย้อนสะท้อนกลับของนักดำน้ำเพื่อสร้างอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลไทย" วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗
รางวัลที่ได้รับ	- นักดำน้ำลึก (Scuba Diving) หลักสูตร Dive Master - นักดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์ (นพอ.) รุ่นที่ ๒๖ โครงการอุทยานใต้ทะเลสถานีวิจัยจุฬารักษ์